AFRİKA YILLIĞI 2025

Editörler
Prof. Dr. İsmail Ermağan
Dr. Fatma Yıldız

YTB

AFRİKA YILLIĞI 2025

AFRİKA YILLIĞI 2025

Editörler
Prof. Dr. İsmail Ermağan
Dr. Fatma Yıldız

YTB
T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA
TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

YTB Yayınları: 111
Araştırma Eserler Serisi

"Afrika Yıllığı 2025"
ISBN: 978-975-17-6765-3

Editörler
Prof. Dr. İsmail Ermağan
Dr. Fatma Yıldız

Yayıma Hazırlayanlar
Volkan Özkan, Melisa Doğan

Yayım Koordinasyon
Muhammed Enes Çalışkan, Murat Kılıç

Metin Editörü
Ümmühan Kevser Kıpramaz

Tasarım
Ertan Güldibi

Baskı ve Cilt
Girişim Ajans Ofset Matbaa Basım Yayın Sanayi Ve Ticaret Limited Şirketi

Matbaa Sertifika Numarası: 47852
Birinci Baskı, 250 adet
Ankara, Ekim 2026

© Tüm yayın hakları Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına aittir.
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen bu yayındaki metin ile ilgili sorumluluk editörler ve metin yazarlarına aittir.

KÜTÜPHANE KARTI

Afrika Yıllığı: 2025/Editörler İsmail Ermağan, Fatma Yıldız._ Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2026.

520 s.: harita, rnk.res.; 29 cm. (Kültür ve Turizm Bakanlığı YTB yayınları: 111, Araştırma Eserler serisi)

ISBN: 978-975-17-6765-3

1. Afrika I. Ermağan, İsmail. II. Yıldız, Fatma. III. Afrika Yıllığı 2025. IV. Seriler. 960

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA
TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

Oğuzlar Mahallesi, Mevlana Bulvarı No: 145, 06520 Balgat, Çankaya, Ankara
Tel: 0(312) 218-40-00 Faks: 0(312) 218-40-49
ytb.gov.tr
info@ytb.gov.tr
kep adresi: ytb@hs01.kep.tr
Sertifika Numarası: 67797

İçindekiler

Takdim, **6-7**

Sunuş, **8-11**

Editörlerin Ön Sözü, **13-25**

Birinci Bölüm
Siyaset, Ekonomi, Toplum ve Çevre
27-164

İkinci Bölüm
Türkiye-Afrika İlişkileri
165-302

Üçüncü Bölüm
Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Afrika ile İlişkileri
303-404

Dördüncü Bölüm
Kültür, Sanat, Eğitim ve Spor
405-500

Afrika Üzerine Yayınlar 2025
501-520

TAKDİM

Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri, ortak bir geçmişten beslenen güçlü insani temasların yanı sıra, günümüzün değişen şartlarına cevap veren yeni iş birliği alanlarıyla da derinleşmektedir. Kıta'daki dönüşümün beraberinde getirdiği imkân ve sorumluluklar, Afrika ülkeleriyle kurduğumuz temasların kapsamını genişletirken; siyasi istişarelerden ekonomik münasebetlere, eğitimden kültüre ve kalkınmadan gençlik çalışmalarına kadar uzanan karşılıklı etkileşim, Türkiye-Afrika ilişkilerine uzun soluklu bir nitelik kazandırmaktadır. Türkiye, Afrika ülkelerinin kendi kalkınma önceliklerini gözeten yaklaşımıyla, Kıta'nın geleceğine dair ortak çabalara yapıcı katkılar sunmaya devam etmektedir.

Afrika ile ilişkilerimizin geleceğe taşınmasında, Kıta'nın demografik potansiyelinin değerlendirilmesi ve nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi ayrı bir önemi haizdir. Türkiye, eğitim ve kültür alanındaki birikimini Afrika ülkeleriyle paylaşırken, gençlerin bilgiye, eğitime ve mesleki gelişim imkânlarına erişimini desteklemektedir. Bu minvalde, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Afrika'nın genç nesline yönelik eğitim ve kapasite geliştirme çalışmalarının yanı sıra Türkiye ile Afrika halkları arasındaki beşerî münasebetlerin güçlendirilmesine yönelik muhtelif faaliyetler gerçekleştirmektedir.

2021 yılında başlayan Afrika Yıllığı serisinin beşinci halkasını oluşturan "*Afrika Yıllığı 2025*", Afrika'nın geçirdiği dönüşümü anlamaya ve Kıta'nın geleceğine dair değerlendirmelere katkı sunan müstesna bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Kıta'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal gündeminin yanı sıra güvenlik, enerji, iklim, eğitim, kültür ve teknoloji gibi Afrika'nın yarınlarını şekillendiren meselelerin ele alındığı eser, sahip olduğu kapsamla Afrika'ya ilişkin yazılı müktesebatın derinleşmesine hizmet etmektedir.

Bu değerli kitabın hazırlanmasında payı bulunan akademisyenlerimizi, araştırmacılarımızı ve kurumlarımızın kıymetli mensuplarını gönülden kutluyorum. *Afrika Yıllığı 2025*'in, Afrika'nın bugününü doğru okumamıza ve yarınına dair ufkumuzu genişletmemize vesile olmasını temenni ediyorum. Bu eserin, Afrika'yı merak eden ve üzerine çalışan herkes için verimli bir başvuru kaynağı olmasını diliyor; hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Nice hizmetlere vesile olması dileğiyle…

Mehmet Nuri ERSOY
T.C. Kültür ve Turizm Bakanı

SUNUŞ

Afrika, bugün genç nüfusu, ekonomik potansiyeli, bölgesel bütünleşme çabaları ve uluslararası meselelerde artan ağırlığıyla küresel gündemin önemli merkezlerinden biri. Kıta'da yaşanan değişimi doğru okuyabilmek ise Afrika'yı yalnızca güncel gelişmeler üzerinden değil; kendi tarihî birikimi, toplumsal dinamikleri, öncelikleri ve geleceğe dair arayışlarıyla birlikte anlamayı gerektiriyor.

Türkiye'nin Afrika ile kurduğu ilişki de bu anlayıştan besleniyor. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın "Daha adil bir dünya mümkün" sözüyle ifade ettiği yaklaşım; Afrika ülkelerinin uluslararası meselelerde daha güçlü temsil edildiği, Kıta'nın kendi önceliklerinin dikkate alındığı ve ilişkilerin eşit ortaklık temelinde geliştiği bir dünya tasavvurunu ortaya koyuyor. Türkiye-Afrika ilişkilerinin bugün ulaştığı çok boyutlu yapı da karşılıklı saygıyı, birlikte hareket etmeyi ve ortak geleceği merkeze alan bu anlayış üzerinde yükseliyor.

Bu ortaklığın en kalıcı boyutlarından birini ise insanlar arasında kurulan bağlar oluşturuyor. Siyasi ve ekonomik ilişkilerin ötesinde eğitim, akademi, kültür ve tecrübe paylaşımı üzerinden gelişen ilişkiler, iki taraf arasında güveni güçlendirirken müşterek bir geleceğe de zemin hazırlıyor.

Başta Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığımızın Türkiye Bursları kapsamında sunduğu eğitim imkânları olmak üzere çeşitli yollarla Türkiye'de eğitim alan Afrikalı gençler, bugün ülkelerinin kamu yönetiminde, diplomasisinde, akademisinde, iş dünyasında ve sivil toplumunda önemli görevler üstleniyor. Sayıları yirmi bini aşan Afrikalı Türkiye Mezunları, mevcut bağları güçlendirmenin ötesinde ilişkilerin geleceğine de yön veren güçlü bir beşerî birikim oluşturuyor. Eğitimden teknolojiye, kültürden girişimciliğe uzanan yeni iş birliği alanları da bu insan ağının sağladığı imkânlarla genişliyor.

Afrika'nın uluslararası sistemde artan ağırlığı ve Türkiye-Afrika ilişkilerinin giderek çeşitlenmesi, Kıta'ya dair nitelikli ve derinlikli bilgi üretimini de daha önemli hâle getiriyor. Afrika'yı kendi dinamikleri içerisinde anlamak, yaşanan gelişmeleri farklı yönleriyle değerlendirmek ve Türkiye'de Afrika çalışmalarının bilgi zeminini güçlendirmek, bu ilişkinin önemli bir parçasını oluşturuyor.

Başkanlığımız tarafından 2021 yılından bu yana yayımlanan Afrika Yıllığı da bu ihtiyaçtan hareketle hazırlanıyor. Alanında uzman akademisyen ve araştırmacıların katkılarıyla hazırlanan Yıllık, Afrika'da yaşanan gelişmeleri farklı disiplinlerin penceresinden ele alırken Kıta'nın dünyayla ve Türkiye'yle kurduğu ilişkileri de geniş bir perspektiften değerlendiriyor. Beş yıldır düzenli olarak yayımlanan eser, Türkçe literatüre sunduğu katkının yanında İngilizce baskısıyla uluslararası okuyucuya da ulaşıyor. Bu yıl ilk kez Fransızca yayımlanması ise çalışmanın Frankofon Afrika'daki erişimini daha da genişletecek.

2025 yılı, Afrika'nın küresel meselelerdeki ağırlığının ve uluslararası görünürlüğünün daha da belirginleştiği bir yıl oldu. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin G20 Dönem Başkanlığı'nı üstlenmesi ve Kıta'nın ilk kez G20 Liderler Zirvesi'ne ev sahipliği yapması yılın dikkat çekici gelişmeleri arasında yer aldı.

Önümüzdeki dönem, Türkiye-Afrika ortaklığının yeni alanlarda derinleşeceği önemli imkânları da beraberinde getiriyor. 2026'nın sonunda Libya'nın başkenti Trablus'ta düzenlenmesi planlanan IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, bugüne kadar kat edilen mesafenin değerlendirilmesi ve ortaklığın geleceğine dair yeni adımların birlikte ele alınması bakımından önemli bir buluşma olacak.

Elinizde bulunan Afrika Yıllığı 2025, yıl boyunca Afrika'da yaşanan gelişmeleri siyaset, ekonomi, toplum, çevre, kültür, eğitim ve uluslararası ilişkiler başlıkları altında ele alıyor. 49 özgün makale, 15 kurum yazısı ve 7 kitap incelemesinden oluşan Yıllık; Afrika-Türkiye ilişkilerinin güncel seyrinden küresel ve bölgesel aktörlerin Kıta'ya yönelik politikalarına, kamu kurumlarımızın çalışmalarından yılın öne çıkan gelişmelerine kadar geniş bir çerçeveyi okuyucuyla buluşturuyor.

Bu kıymetli eserin hazırlanmasında emeği geçen editörlerimize, yazarlarımıza, katkı sunan kurumlarımıza ve araştırmacılarımıza teşekkür ediyorum. Afrika Yıllığı 2025'in Afrika'yı anlamaya yönelik akademik birikimi zenginleştirmesini, Türkiye-Afrika ilişkilerine dair yeni çalışmalara katkı sunmasını ve başta araştırmacılar olmak üzere konuya ilgi duyan tüm okuyucular için kalıcı bir başvuru kaynağı olmasını temenni ediyorum.

Abdulhadi TURUS
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı

EDİTÖRLERİN ÖN SÖZÜ

Afrika, sahip olduğu güçlü potansiyel ve çok yönlü dönüşüm dinamikleriyle küresel gündemde giderek daha belirgin bir konum kazanmaktadır. Genç nüfusu, stratejik kaynakları, büyüyen pazarları ve çeşitlenen diplomatik ilişkileriyle bugün olduğu kadar geleceğin de belirleyici coğrafyalarından biri hâline gelmektedir. Küresel güç dengelerinin yeniden şekillendiği, çok kutupluluğa ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı mevcut uluslararası ortamda Kıta'nın sahip olduğu stratejik önem daha görünür bir nitelik kazanmaktadır.

Bu dönüşümün önemli bir boyutunu, Afrika ülkelerinin uluslararası sistemdeki konumlarını güçlendirme ve kendi öncelikleri doğrultusunda hareket alanlarını genişletme çabaları oluşturmaktadır. Kıta ülkeleri, tarihsel bağlarını sürdürürken farklı ortaklar ve güç merkezleriyle yeni iş birliği alanları geliştirmekte, dış politika seçeneklerini çeşitlendirmektedir. Afrika Birliği başta olmak üzere bölgesel örgütlerin güçlenen rolü de bu süreci desteklemekte; böylece Afrika, küresel siyasette kendi öncelikleri ve hedefleri doğrultusunda daha etkin bir aktör olarak öne çıkmaktadır.

2025 yılı, söz konusu dönüşümün farklı boyutlarıyla kendisini gösterdiği bir dönem olmuştur. Siyasi ve güvenlik gelişmelerinin yanı sıra ekonomik dönüşüm, enerji, iklim değişikliği, toplumsal değişim, eğitim, bölgesel bütünleşme, teknoloji ve kalkınma gibi alanlarda yaşanan gelişmeler, Afrika'nın gündeminin giderek çeşitlendiğini ortaya koymuştur. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından hazırlanan ve bu yıl beşincisi yayımlanan *Afrika Yıllığı*, bu çok boyutlu gündemi yakından takip ederek Afrika'daki gelişmeleri ve Kıta'nın başta Türkiye olmak üzere küresel ve bölgesel aktörlerle ilişkilerini bütüncül bir açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle Yıllık, Afrika üzerine çalışan akademisyenler, araştırmacılar, uzmanlar ve karar alıcılar için güncel gelişmeleri bir arada değerlendirmeye imkân sağlayan bir başvuru kaynağı olmayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda Yıllık; siyaset, güvenlik ve ekonomiden enerji, iklim, toplum ve bölgesel bütünleşmeye; kültür, eğitim ve sağlıktan teknoloji, dijital dönüşüm, kalkınma ve yönetişime uzanan geniş bir konu yelpazesini kapsamaktadır. Beş bölümden oluşan Afrika Yıllığı 2025'in ilk bölümünde Afrika'daki siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel gelişmeler; ikinci bölümünde Türkiye-Afrika ilişkileri; üçüncü bölümünde küresel ve bölgesel aktörlerin Afrika ile ilişkileri; dördüncü bölümünde kültür, sanat, eğitim ve dijital dönüşüm alanındaki gelişmeler; beşinci bölümünde ise 2025 yılında Afrika üzerine yayımlanan eserler ele alınmaktadır.

Buna göre çalışmanın birinci bölümünde Afrika'nın 2025 yılı itibarıyla siyasi, ekonomik, güvenlik ve toplumsal görünümü değerlendirilmekte olup alanında uzman kişilerce hazırlanan 19 makale bulunmaktadır. Buna göre yazarların kaleme aldığı konular aşağıdaki gibidir:

Burcu Taşkın ve Brahim Mahamat Abakar "*2025 Yılında Afrika'da Seçimler*" başlıklı çalışmasında, 2025 yılında Afrika'da gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerini karşılaştırmalı bir perspektifle ele almaktadır. Seçimler; demokratik normların korunması, siyasal katılım, temsil, meşruiyet ve istikrar bakımından değerlendirilirken bölgesel farklılıklar da analiz edilmektedir. Özellikle düşük seçmen katılımı ve farklı demokratik düzeylere sahip ülkelerde ortaya çıkan sonuçlar üzerinden, 2025 yılının Afrika demokrasileri açısından taşıdığı sınamalar tartışılmaktadır.

Adnan Söylemez "*2025 Yılında Doğu Afrika'da Yeşil Dönüşüm ve İklim Adaleti: Nairobi'de Nabrep Programı ve Addis Ababa'da Koridor Projesi*" adlı çalışmasında, 2025 yılında Doğu Afrika ülkelerinin başkentlerinden özellikle Addis Ababa ve Nairobi'de yürütülen yeşil kentsel dönüşüm projelerini karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Söz konusu politikaların kentlerin iklim değişikliğine karşı dayanıklılığını artırırken, kırılgan nüfus gruplarını dışlayan eko-soylulaştırma süreçlerini nasıl derinleştirdiğini analiz etmektedir. Çalışma, kentsel dayanıklılık söylemi ile barınma güvencesi, mekânsal eşitsizlik ve iklim adaleti arasındaki gerilimi tartışmaktadır.

Ali Onur Tepeciklioğlu'nun "*2025 Afrika Kalkınma Verileri: Temel Göstergeler ve Sayısal Görünüm*" başlıklı makalesinde, 2025 yılı itibarıyla Afrika'nın kalkınma performansı ekonomik, demografik ve yapısal göstergeler üzerinden değerlendirilmektedir. Kıta'ya ilişkin iyimser büyüme anlatıları ile yapısal kırılganlık vurgularının ötesine geçerek uzun dönemli eğilimleri ve Afrika'nın dünya içindeki konumunu karşılaştırmaktadır.

Emre Saygın'ın "*2025 Yılında Sahraaltı Afrika'nın Büyüyen Ekonomileri*" isimli makalesinde, Sahraaltı Afrika'nın 2025 yılındaki ekonomik performansı bölgenin doğal kaynakları, demografik yapısı ve stratejik konumundan kaynaklanan fırsatların yanı sıra jeopolitik riskler, emtia fiyatlarındaki değişimler ve küresel güç rekabetinin oluşturduğu kırılganlıklar analiz edilmektedir. Ayrıca öne çıkan ülkelerin farklılaşan ekonomik görünümleri, uluslararası ve bölgesel kuruluşların verileri temelinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

Mustafa Ateş'in "*Ezulwini Mutabakatı'nın 20. Yıl Dönümünde Afrika'nın Uluslararası Sistemde Adalet Arayışı*" başlıklı çalışmasında, Afrika'nın Birleşmiş Milletler içindeki yüksek temsil oranına rağmen karar alma mekanizmalarında, özellikle de Güvenlik Konseyi'nde karşı karşıya kaldığı temsil adaletsizliği ele alınmaktadır. Kıta'nın barış operasyonlarına ve uluslararası güvenlik gündemine sunduğu önemli katkılar ile daimi üyelikten yoksun oluşu arasındaki çelişki analiz edilmektedir. Ayrıca Ezulwini Mutabakatı'nın yirminci yılı vesilesiyle Afrika ülkelerinin reform talepleri ve Türkiye'nin "Dünya Beşten Büyüktür" söylemi çerçevesindeki desteğine işaret edilmektedir.

Gökhan Kahraman'ın "*Afrika Enerji Görünümünde 2025 Yılı*" adlı çalışmasında, 2025 yılı itibarıyla Afrika'nın enerji ve maden görünümü, artan enerji talebi, elektriğe erişim sorunu, altyapı yetersizlikleri ve doğal kaynak rekabeti çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu çalışmada, Kıta genelinde düzenlenen enerji zirveleri, öne çıkan ulusal politikalar ve Kıta dışı aktörlerin enerji alanındaki girişimleri incelenmektedir. Böylece Afrika'nın enerji güvenliği, kalkınma hedefleri ve stratejik madenler bakımından küresel sistemde artan önemine dikkat çekilmektedir.

Mehmet Cem Oğultürk'ün "*2025 Yılında Sahel'de Güvenlik ve Jeopolitik*" başlıklı çalışmasında, 2025 yılında Sahel bölgesindeki güvenlik ve jeopolitik gelişmeler terör tehdidi, siyasi istikrarsızlık ve büyük güç rekabeti çerçevesinde ele alınmaktadır. Mali, Burkina Faso ve Nijer'in oluşturduğu Sahel Devletleri İttifakı'nın bölgesel güvenlik mimarisi ve Batı Afrika'daki kurumsal ayrışma üzerindeki etkileri analiz edilmektedir. Ayrıca askerî yönetimler, derinleşen insani kriz, dış aktörler ve Türkiye'nin bölgedeki konumu değerlendirilmektedir.

Belma Engin Güder'in "*2025 Yılında Sudan İç Savaşı: Askeri Dengeler, İnsani Kriz ve Dış Aktörler*" adlı çalışmasında, Sudan'da 2023 yılında başlayan iç savaşın 2025 yılı boyunca izlediği seyri askerî, insani ve diplomatik boyutlarıyla ele alınmaktadır. Çatışmaların arka planındaki iktidar mücadeleleri, askerî dengeler ve toplumsal kırılganlıklar analiz edilirken, derinleşen insani krizin boyutları da incelenmektedir. Bununla birlikte savaşı sona erdirmeye yönelik bölgesel ve uluslararası barış girişimlerinin etkisine dikkat çekilmektedir.

Fatma Yıldız "*Dayanışma, Eşitlik ve Sürdürülebilirlik": G20 Güney Afrika Cumhuriyeti Zirvesi*" başlıklı makalesinde, 2025 yılında Güney Afrika'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen G20 Liderler Zirvesi'ni, Kıta'nın küresel yönetişimdeki artan rolü çerçevesinde ele almaktadır. "Dayanışma, Eşitlik, Sürdürülebilirlik" teması etrafında şekillenen zirvede Güney Afrika'nın öncelikleri, kalkınma hedefleri ve Afrika ülkelerinin beklentileri analiz edilmektedir. Ayrıca zirvenin çok taraflılık, Birleşmiş Milletler sistemi ve küresel yönetişim açısından taşıdığı önem ile karşı karşıya kaldığı sınırlılıklar değerlendirilmektedir.

Abdullah Özbay *"Afrika Hava Taşımacılığında Serbestleşme Sürecinde 2025 Yılı Gelişmeleri"* isimli çalışmasında, Afrika hava taşımacılığının serbestleştirilmesini amaçlayan Yamoussoukro Kararı ile Tek Afrika Hava Taşımacılığı Pazarı'nın 2025 yılı itibarıyla ulaştığı aşamayı ele almaktadır. Kıta içi bağlantıları, rekabeti ve ekonomik bütünleşmeyi güçlendirmeye yönelik düzenleyici ilerlemeler incelenirken, uygulamada devam eden trafik hakkı sorunları, yüksek bilet fiyatları ve sınırlı uçuş seçenekleri de incelenmektedir. Böylece Kıtasal hava ulaşımında hukuki ve kurumsal gelişmeler ile sahadaki uygulama arasındaki uyumsuzluk değerlendirilmektedir.

Mehmet Öten'in *"2025 Yılı Afrika Gıda Krizinin Temelindeki Meteorolojik Olaylar"* isimli makalesinde, 2024-2025 döneminde sıcak hava dalgaları ve yağış düzensizlikleri gibi aşırı iklim olaylarının Afrika'nın tarımsal üretimi ve gıda güvenliği üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Bu iklimsel aşırılıkların ve üretimdeki gerilemenin gıda fiyatları, akut açlık, toplumsal istikrar ve göç hareketleri üzerindeki sonuçları analiz edilmektedir. Böylece iklim krizinin Afrika'da yalnızca çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve güvenlik temelli bir sorun hâline geldiği ortaya konulmaktadır.

Levent Kırval'ın *"2025 Yılında Afrika'da Savunma Sanayii: Gelişim, Dinamikler ve Sürdürülebilirlik"* başlıklı makalesinde, 2025 yılı itibarıyla Afrika'daki savunma sanayiinin dönüşümü bölgesel iş birlikleri, teknoloji adaptasyonu ve yerel üretim çerçevesinde ele alınmaktadır. Kıta'nın dışa bağımlı savunma tedarikinden uzaklaşma çabalarını inceleyen çalışma, sektörün karşılaştığı yapısal sorunları ve küresel aktörlerle kurulan ilişkileri analiz etmektedir. Ayrıca Afrika savunma sanayiinin geleceğine yönelik olası politik önerileri dile getirilmektedir.

Dilşad Taşkın Kuveloğlu *"Küresel İklim Yönetişiminde Afrika: 2025 Yılı Enerji Politikaları ve Onarıcı Adalet"* adlı makalesinde, 2025 yılında Afrika'nın küresel iklim yönetişimindeki konumunun mağduriyet söyleminden daha etkin ve talepkâr bir aktörlüğe doğru dönüşümüne odaklanmaktadır. Afrika Birliği'nin onarıcı adalet vizyonu, iklim finansmanı, teknoloji transferi ve yeşil sanayileşme hedefleri çerçevesinde analiz edilmektedir. Ayrıca Afrika İklim Zirvesi, Güney Afrika'nın G20 Dönem Başkanlığı ve COP30 sürecinin Kıta'nın müzakere kapasitesi ile enerji politikaları üzerindeki etkilerine dikkat çekilmektedir.

Ceren Türkmen'in *"2025 Yılında Afrika'da Start-Up Ekosistemi"* isimli makalesinde, Afrika'daki start-up ekosisteminde yaşanan dönüşümü yerel yetenek, küresel sermaye akımları, finansman ve dijital altyapı çerçevesinde ele almaktadır. Buna göre makalede, Afrika girişimcilik ekosistemlerinin tek tip bir model üzerinden açıklanamayacağını vurgulayarak Afrika'nın farklı ülkelerindeki (Nijerya, Kenya, Etiyopya, Zambiya ve Namibya) yerel koşulların, devlet kapasitesinin ve dış fonlara bağımlılığın ekosistem üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir.

Erdinç Özdemir ve Adem Özer'in *"İsrail'in Somaliland'ı Tanıması: Afrika Boynuzu'nda Değişen Güvenlik Dengeleri ve Türkiye Açısından Sonuçları"* başlıklı çalışması, İsrail'in 26 Aralık 2025 tarihinde Somaliland'ı tanıma kararının Afrika Boynuzu'ndaki güvenlik mimarisi, bölgesel istikrar ve büyük güç rekabeti üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Somaliland

meselesinin tarihsel ve siyasal arka planını inceleyen çalışma, söz konusu gelişmenin Somali'nin toprak bütünlüğü ve Afrika Birliği'nin sınırların dokunulmazlığı ilkesi açısından doğurduğu sonuçları analiz etmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bölgedeki diplomatik, askerî ve insani varlığı çerçevesinde ortaya çıkan yeni risklere ve politika seçeneklerine dikkat çekilmektedir.

Nida Günsan ve Haluk Yergin'in "*Uluslararası Ticaretin Yeni Rotası: Trans-Afrika Otoyolu Projesi (2025 Yılı Son Gelişmeler)*" başlıklı makalesinde, Trans-Afrika Otoyolu'nun uluslararası ticaret, ekonomik kalkınma ve bölgesel entegrasyon açısından taşıdığı stratejik önemi ele alınmaktadır. Projenin kapsamı ve 2025 yılında kaydedilen gelişmeler incelenerek, altyapı yatırımlarının Afrika'daki ticaret akışını ve ülkeler arası bağlantıları nasıl güçlendirebileceği analiz edilmektedir. Ayrıca otoyolun, Kıta'nın küresel ekonomi içindeki konumunu destekleme potansiyeli değerlendirilmektedir.

Baran Yağarcık "*Türkiye-Afrika Zirve Diplomasisi: IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne Doğru*" adlı çalışmasında, Türkiye-Afrika ilişkilerinin zirve diplomasisi yoluyla kurumsallaşma ve stratejik ortaklığa dönüşme sürecini ele almaktadır. 2008, 2014 ve 2021 yıllarında gerçekleştirilen Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvelerinin siyasi diyalog, ticaret, kalkınma ve güvenlik iş birliklerine etkileri incelenmektedir. Ayrıca IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi öncesinde ilişkilerin geleceğine yön verebilecek fırsatlar, riskler ve temel dinamikler dile getirilmektedir.

Güngör Şengör "*2025 Yılında Türkiye-Afrika Savunma Sanayi İhracatı*" adlı makalesinde, 2025 yılında Türkiye-Afrika savunma sanayii ilişkilerinde yaşanan gelişmeleri siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla incelemektedir. Türkiye'nin savunma ihracatındaki yükselişin Afrika'daki güvenlik ihtiyaçları, teknoloji transferi beklentileri ve stratejik ortaklık arayışlarıyla nasıl kesiştiği analiz edilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Kıta'daki savunma sanayii varlığı, jeopolitik güç yansıtma, jeostratejik konumlanma, jeoekonomik kazanım ve jeokültürel etki çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Tunç Demirtaş, "*Türkiye-Somali Enerji Ortaklığında Yeni Dönem: 2025'in Stratejik Gündemi*" başlıklı çalışmasında, 2025 yılında Türkiye-Somali enerji iş birliğinin siyasi anlaşmalardan saha faaliyetlerine ve uzun vadeli arama planlarına geçişini ele almaktadır. Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'nin yürüttüğü deniz araştırmaları, iş birliğinin kara sahalarına genişletilmesi ve sondaj hedeflerinin belirlenmesine yönelik hazırlıklar incelenmektedir. Ayrıca bu sürecin Türkiye'nin uluslararası enerji operasyon kapasitesi ile Somali'nin doğal kaynaklarını tanıma, egemenlik kapasitesini güçlendirme ve gelecekteki yatırımlara zemin hazırlama hedefleri açısından taşıdığı önem dile getirilmektedir.

Afrika Yıllığı 2025'in ikinci bölümü, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki kurumsallaşmış ilişkilere odaklanmaktadır. Toplam 15 makalenin yer aldığı bu bölümde, Türkiye'nin Kıta genelinde sürdürdüğü çok boyutlu iş birlikleri incelenmekte; 2025 yılı boyunca hayata geçirilen girişimler, temaslar ve faaliyetler değerlendirilmektedir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından kaleme alınan bölüm, Başkanlığın 2025 yılında Afrika'ya yönelik eğitim, akademik ve kültürel faaliyetlerini kapsamlı biçimde ele almaktadır. Buna göre, Türkiye Bursları başta olmak üzere eğitim programlarıyla Afrikalı öğrencilere destek sağlandığı, Türkiye mezunlarıyla kurulan bağların çeşitli faaliyetlerle sürdürüldüğü ve Afrika'ya yönelik akademik ve kültürel çalışmaların gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bu çalışmaların, Afrika'nın beşerî kapasitesinin güçlendirilmesine katkı sunarken Türkiye ile Afrika toplumları arasındaki kalıcı bağların geliştirilmesine de zemin hazırladığı değerlendirilmektedir.

Dışişleri Bakanlığı tarafından kaleme alınan bölümde, Türkiye'nin 2025 yılında Afrika ülkeleriyle yürüttüğü ilişkileri eşit ortaklık ve kazan-kazan anlayışı çerçevesinde ele alındığı belirtilmektedir. Türkiye'nin barış, güvenlik, istikrar, kalkınma ve kapasite geliştirme alanlarında sunduğu katkılar incelenirken, Kıta'nın farklı bölgelerinde yerel ihtiyaçlara göre şekillenen faaliyetleri değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Afrika Ortaklık Politikası doğrultusunda sürdürdüğü çok yönlü ve aktif angajmanın temel unsurları analiz edilmektedir.

Milli Savunma Bakanlığı tarafından kaleme alınan bölümde, Bakanlığın 2025 yılında Afrika ülkeleriyle geliştirdiği savunma ve güvenlik iş birlikleri eşit ortaklık, karşılıklı yarar ve "Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler" ilkesi çerçevesinde vurgulanmaktadır. Türkiye'nin Kıta'daki güvenlik ortaklarının askerî kapasitesini geliştirmeye, terörle mücadele yeteneklerini artırmaya ve savunma kurumlarının profesyonelleşmesine yönelik faaliyetleri dile getirilmektedir. Ayrıca askerî eğitim, doktrin paylaşımı ve kurumsal kapasite geliştirme yoluyla Afrika'nın barış, güvenlik ve istikrarına sunulan katkılar değerlendirilmektedir.

Ticaret Bakanlığı tarafından kaleme alınan bölümde, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeye yönelik politikalar 2025 yılı faaliyetleri çerçevesinde ele alınmaktadır. İkili ve çok taraflı temaslar, Karma Ekonomik Komisyon toplantıları ve Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu aracılığıyla kurulan iş birlikleri değerlendirilmektedir. Ayrıca Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi'nin güncellenmesinin, karşılıklı faydaya dayalı ortaklıkların derinleştirilmesi açısından taşıdığı önem dile getirilmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından kaleme alınan bölümde, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında sanayi ve teknoloji alanında gelişen iş birliklerini sürdürülebilir kalkınma, karşılıklı fayda ve uzun vadeli ortaklık ilkeleri çerçevesinde olduğu dile getirilmektedir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen programlar kapsamında organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme merkezleri, bilimsel araştırma, girişimcilik ve kalite altyapısına yönelik faaliyetler değerlendirilmektedir. Ayrıca söz konusu iş birliklerinin Afrika ülkelerinin üretim kapasitesine, insan kaynağına, teknoloji transferine ve inovasyon ekosistemlerine sunduğu katkılar analiz edilmektedir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından kaleme alınan çalışma, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle enerji ve doğal kaynaklar alanında geliştirdiği çok boyutlu iş birliklerini ele almaktadır. Hidrokarbon arama ve üretimi, madencilik, elektrik, yenilenebilir enerji, altyapı yatırımları ve teknik kapasite geliştirme başlıklarında yürütülen faaliyetler ülke bazında incelenmektedir. Ayrıca bu iş birliklerinin Türkiye'nin enerji arz güvenliğine ve Afrika ülkelerinin enerjiye erişim, kalkınma ve sürdürülebilir büyüme hedeflerine sunduğu katkılar dile getirilmektedir.

Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) tarafından kaleme alınan çalışma, Türkiye ile Nijer arasında madencilik alanında gelişen iş birliğine odaklanmakta olup bu iş birliğini enerji güvenliği, kritik minerallere erişim ve tedarik zincirlerinin dayanıklılığı çerçevesinde ele almaktadır. MTAIC ve Niger Mining'in teknik faaliyetleriyle birlikte yürüttüğü diplomatik, ekonomik ve kurumsal girişimler incelenerek, bu yapının Türkiye'nin Afrika politikasındaki yeri değerlendirilmektedir. Ayrıca söz konusu iş birliğinin Nijer'in kaynak potansiyelinin geliştirilmesine ve Türkiye'nin Sahel bölgesindeki çok yönlü varlığının güçlenmesine sunduğu katkılara işaret edilmektedir.

Sağlık Bakanlığı tarafından kaleme alınan çalışmada, Türkiye'nin Afrika Ortaklık Politikası kapsamında sağlık alanında geliştirdiği iş birlikleri ele alınmaktadır. Sağlığa erişim, evrensel sağlık kapsayıcılığı ve sağlık diplomasisi çerçevesinde yürütülen faaliyetler incelenerek, bu girişimlerin Kıta ülkeleriyle stratejik ortaklıkların güçlendirilmesine katkısı dile

getirilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin farklı Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği sağlık projeleri ve kurumsal iş birlikleri analiz edilmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından kaleme alınan çalışma, Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik stratejik iletişim ve kamu diplomasisi faaliyetlerini çok boyutlu dış politika anlayışı çerçevesinde ele almaktadır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının 2025 yılında Türkiye-Afrika ilişkilerinin ulusal ve uluslararası kamuoyuna etkili biçimde aktarılmasına, Kıta ülkelerindeki medya aktörleriyle sürdürülebilir iletişim ağları kurulmasına ve karşılıklı anlayışın güçlendirilmesine yönelik çalışmaları değerlendirilmektedir. Ayrıca stratejik iletişim, Türkiye markasının güçlendirilmesi ve dezenformasyonla mücadele faaliyetlerinin Afrika politikasındaki yeri incelenmektedir.

Türkiye Maarif Vakfı (TMV) tarafından kaleme alınan bölüm, Vakfın Afrika'da 2025 yılında 27 ülkede eğitim odaklı gerçekleştirdiği faaliyetleri detaylı biçimde açıklamaktadır. Buna göre 2025 yılında 208 okul, eğitim merkezleri ve Türkiye Araştırmaları Merkezleri aracılığıyla yaklaşık 24 bin öğrenciye eğitim verildiği belirtilmektedir. TMV, uluslararası akreditasyonlar, bilim festivalleri, spor oyunları, öğretmen etkinlikleri ve Türkçe öğretimi programlarıyla akademik başarının yanı sıra kültürel etkileşim ve sosyal bütünleşmeyi desteklemiştir. Türkiye ile Afrika arasında eğitim, kültür ve bilim alanlarında kayda değer iş birlikleri kuran stratejik bir anlayış benimsendiği göze çarpmaktadır.

Anadolu Ajansı (AA) tarafından kaleme alınan bölümde, Anadolu Ajansı'nın 2025 yılında Afrika'da yürüttüğü faaliyetlere değinilmiş ve Kıta genelindeki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelerden kültür, doğa, gastronomi ve insan hikâyelerine uzanan geniş bir yelpazede haber ve belgesel içerikleri ürettiğinden söz edilmiştir. Bu bölümde, AA'nın Afrika'daki gelişmeleri farklı yönleriyle ele alan yayınlarının yanı sıra Afrikalı gazetecilere yönelik eğitim faaliyetleriyle yerel medya kapasitesinin güçlendirilmesine katkı sağlama çabası da ele alınmıştır.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından kaleme alınan çalışmada, Afrika'da 2025 yılında eğitim, sağlık, tarım, kadın ve gençlerin güçlendirilmesi, dijital dönüşüm ve temiz enerji gibi birçok alanda Türkiye'nin kalkınma iş birliği vizyonunun sahaya yansımaları aktarılmıştır. Kıta genelindeki 23 program koordinasyon ofisi ve bugüne kadar gerçekleştirilen yaklaşık 7 bin proje ile yerel ihtiyaçlara uygun, üretim ve istihdam odaklı sürdürülebilir çözümler geliştirilmiş; bilgi paylaşımı, kapasite geliştirme ve uzun vadeli kalkınma hedefleri desteklenmiştir.

Yunus Emre Enstitüsü (YEE) tarafından kaleme alınan bölümde, 2025 yılında Afrika'nın farklı ülkelerinde organize edilen kültür, sanat ve eğitim çalışmalarına odaklanılmaktadır. YEE, Sema gösterileri, Hacivat-Karagöz oyunları, ebru ve hat sanatı atölyeleri, gastronomi etkinlikleri ile Afrikalı çocuk ve gençlere ulaşılmasında ev sahipliği yapmıştır. Türkçe öğretimi, çevrim içi öğrenci buluşmaları ve sosyal sorumluluk projeleriyle kalıcı kültürel bağların kurulması desteklenirken, sanat ve eğitim aracılığıyla karşılıklı anlayış ve iş birliği geliştirilmiştir.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tarafından kaleme alınan bölümde, kurumun 2025 yılında "Olduğu gibi Afrika" vizyonuyla İngilizce, Fransızca, Hausa ve Svahili dillerinde gerçekleştirilen çok dilli yayınlardan söz edilmiştir. Bu bölümde, TRT'nin Afrika'nın siyasi, kültürel ve toplumsal gelişmelerini haber, belgesel, özel röportaj ve analizlerle küresel kamuoyuna aktarma çabası ele alınmış; TRT Afrika'nın dijital platformlarda ulaştığı 13,8 milyon takipçiyle Afrika'nın uluslararası görünürlüğüne sağladığı katkıya dikkat çekilmiştir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından kaleme alınan bölüm, Türkiye'nin Afrika'da 2025 yılında doğal afetler, çatışmalar ve zorunlu göçlerden etkilenen ülkelerde yürüttüğü insani diplomasi çalışmalarına eğilmektedir. Bu noktada Botsvana, Burundi, Güney Sudan, Somaliland ve Sudan'da gıda, barınma, sağlık ve acil ihtiyaç malzemeleri desteği tedarik edilmiş; çalışmalar yerel makamlar ve uluslararası kuruluşlarla koordinasyon içinde gerçekleştirilmiştir. Sudan'da 30 bin çadırlık sevkiyat ve acil yardım operasyonları, Türkiye'nin Afrika'daki en kapsamlı insani yardım faaliyetlerinden biri olmuştur.

Afrika Yıllığı 2025'in üçüncü bölümünde; 2025 yılında Afrika ile küresel ve bölgesel aktörlerin diplomatik, ekonomik, askeri ve kültürel ilişkileri ele alınmaktadır. Afrika ülkelerinin dış ilişkilerinin ele alındığı bu bölümde ilgili ülkelerde uzun yıllar yaşamış; bu ülkelerin diline, kültürüne, tarihine ve toplumsal yapısına hâkim, saha deneyimine sahip ülke-bölge uzmanları tarafından kaleme alınan 16 makale bulunmaktadır.

Fevzi Kırbaşoğlu'nun "*2025 Yılında Türk Dünyası- Afrika İlişkileri*" isimli makalesinde, 2025 yılı itibarıyla Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkelerin Afrika'daki kolektif ve kurumsal varlığı ele alınmaktadır. Türk Dünyası'nın Kıta'yla geliştirdiği ilişkiler; savunma diplomasisi, lojistik koridorlar, enerji güvenliği, yatırım araçları ve yumuşak güç unsurları çerçevesinde analiz edilmektedir. Ayrıca bu çok katmanlı iş birliği modelinin Afrika'daki güvenlik mimarisi ve bölgesel ortaklıklar açısından taşıdığı önem değerlendirilmektedir.

Yavuz Çelik'in "*2025 Yılında Çin-Afrika İlişkileri*" başlıklı makalesinde, 2025 yılında Çin-Afrika ilişkilerinin ticaret, yatırım, finansman ve kurumsal iş birliği boyutlarında geçirdiği dönüşüm ele alınmaktadır. Özellikle 2024 FOCAC Pekin Zirvesi'nde alınan kararların uygulanma süreci incelenerek, ilişkilerdeki süreklilik ve yeniden dengelenme eğilimleri analiz edilmektedir. Ayrıca Afrika ülkelerinin altyapı, sanayileşme ve kalkınma öncelikleri doğrultusunda Çin ile ilişkilerini yönlendiren etkin ve stratejik aktörler hâline geldikleri belirtilmektedir.

Emre Yürük "*2025 Yılında Hindistan-Afrika İlişkileri*" adlı makalesinde, 2025 yılında Hindistan-Afrika ilişkilerinin tarihsel dayanışma zemininden çok boyutlu, daha kurumsal ve stratejik bir ortaklık modeline geçişini ele almaktadır. Hindistan'ın Afrika politikasını AfCFTA ve Gündem 2063 gibi Kıtasal girişimlerle uyumlu biçimde değerlendiren çalışma; ticaret, deniz güvenliği, enerji, tarım, sağlık, altyapı ve dijitalleşme alanlarındaki iş birliklerini incelemektedir. Ayrıca üst düzey diplomatik ziyaretler üzerinden Hindistan'ın Kıta'daki artan siyasi görünürlüğüne ve prestijine dikkat çekilmektedir.

Gökberk Durmaz ve Acar Boray Bıldırcın'ın "*2025 Yılında Japonya-Afrika İlişkileri*" adlı çalışmasında, Japonya'nın Afrika politikası ekonomik iş birliği, kalkınma yardımları, güvenlik ve jeopolitik hedefler çerçevesinde ele alınmaktadır. Japonya'nın Afrika diplomasisinin tarihsel gelişimi ve temel parametreleri incelenirken, 2025 yılında düzenlenen 9. TICAD Zirvesi'nin ikili ilişkiler açısından taşıdığı önem analiz edilmektedir. Ayrıca Afrika'nın Japonya'nın Özgür ve Açık Hint-Pasifik vizyonundaki yeri ile Kıta'daki büyük güç rekabetinde Tokyo'nun konumu değerlendirilmektedir.

Ezgi Kılıçarslan Gül'ün "*2025 Yılında Güney Kore-Afrika İlişkileri*" başlıklı çalışmasında, 2025 yılında Afrika–Güney Kore ilişkilerinin teknoloji odaklı, karşılıklı bağımlılığa dayalı ve Kıta'nın kalkınma öncelikleriyle uyumlu bir ortaklık modeline dönüşümü ele alınmaktadır. Güney Kore'nin Küresel Mihver Devlet stratejisi ile Afrika Birliği'nin Gündem 2063 vizyonu arasındaki uyum, diplomatik, ekonomik ve teknolojik iş birlikleri üzerinden analiz edilmektedir. Bununla birlikte bu ortaklığın Afrika'nın endüstriyel dönüşümü, dijital egemenliği ve küresel değer zincirlerindeki konumu açısından taşıdığı önem dile getirilmektedir.

Burak Kolot'un "*2025 Yılında Rusya-Afrika İlişkileri*" başlıklı makalesinde, 2025 yılında Rusya-Afrika ilişkilerinin genişlemeden ziyade kurumsal konsolidasyon, stratejik seçicilik ve derinleşme ekseninde geçirdiği dönüşüm değerlendirilmektedir. Rusya'nın Afrika politikasını çok kutupluluk söylemi, Batı ile yaşanan sistemik gerilim ve Global Güney'e yönelim çerçevesinde analiz eden çalışma; güvenlik, diplomasi ve stratejik sektörlerde geliştirilen ilişkileri incelemektedir. Ayrıca Moskova'nın Kıta'daki varlığının hegemonik bir yayılmadan çok, düşük maliyetli ve seçici angajmana dayalı bir model üzerinden şekillendiği vurgulanmaktadır.

Kamil Tarhan'ın "*2025 Yılında Endonezya-Afrika İlişkileri*" başlıklı çalışmasında, Endonezya–Afrika ilişkilerinin tarihsel Bandung Ruhu'ndan stratejik ve ekonomik ortaklık zeminine geçişi ele alınmaktadır. Endonezya'nın BRICS üyeliği, Küresel Güney'deki konumu ve Afrika ülkeleriyle ticaret, kritik mineraller, savunma sanayii, sağlık, eğitim ve diplomasi alanlarında geliştirdiği iş birlikleri analiz edilmektedir. Ayrıca Cakarta'nın Afrika politikasının Altın Endonezya 2045 vizyonu içindeki yeri ve yerli sanayileşme modelinin Afrika ülkeleri açısından taşıdığı kalkınma potansiyeli değerlendirilmektedir.

Yücel Bulut, "*BRICS- Afrika İlişkilerinde 2025*" isimli çalışmasında, 2025 yılında BRICS'in genişleme sürecini ve Afrika ülkelerinin bu yapı içindeki artan rolünü incelemektedir. Mısır ve Etiyopya'nın üyeliği ile Nijerya ve Uganda'nın ortak ülke statüsü üzerinden, Afrika'nın Güney-Güney iş birliği, küresel yönetişimde adil temsil ve ekonomik kalkınma arayışları belirtilmektedir. Ayrıca 2025 BRICS gündeminde sürdürülebilirlik, insani krizler ve çok kutuplu dünya düzeni tartışmalarının Afrika ülkeleri açısından taşıdığı öneme işaret edilmektedir.

Segah Tekin'in "*2025 Yılında Brezilya-Afrika İlişkileri*" başlıklı çalışmasında, Brezilya'nın 2025 yılı Afrika politikası tarihsel ve demografik bağlar, Güney-Güney iş birliği ve Atlantik jeopolitiği çerçevesinde ele alınmaktadır. Lula da Silva'nın yeniden göreve gelmesiyle canlanan Afrika açılımı, Kuzey Afrika ülkeleri, Portekizce konuşan Afrika devletleri ve Brezilya'nın diğer bölgesel ortaklarıyla geliştirilen ilişkiler üzerinden analiz edilmektedir. Ayrıca Brezilya'nın Kıta'daki diplomatik ve ekonomik etkinliğini yeniden güçlendirme çabaları değerlendirilmektedir.

Halil Kaya "*2025 Yılında Fransa-Afrika İlişkileri*" adlı makalesinde, Fransa'nın Afrika'daki tarihsel nüfuzunun 2025 yılı itibarıyla geçirdiği dönüşümü kolonyal miras, Françafrique düzeni ve yükselen egemenlik talepleri çerçevesinde incelemektedir. Fransa'nın bölgedeki ayrıcalıklı konumunu kaybetmesine özellikle Batı Afrika ve Sahel'de askerî varlığının gerilemesine ve Rusya gibi yeni aktörlerin bölgede artan etkisine dikkat çekilmektedir. Ayrıca Paris'in Afrika'da belirleyici güç olmaktan çıkarak daha sınırlı ve rekabetçi bir ortaklık modeline yönelme ihtimali değerlendirilmektedir.

Ahmet Bülbül "*2025 Yılında Almanya-Afrika İlişkileri*" isimli çalışmasında, Almanya–Afrika ilişkilerini kolonyal geçmişin günümüze uzanan etkileri ve değişen jeoekonomik ve stratejik öncelikler çerçevesinde ele almaktadır. Almanya'nın eşit ortaklık, sürdürülebilir kalkınma ve normatif sorumluluk söylemlerini tarihsel miras, çok taraflılık ve sınırlı angajman anlayışı bağlamında analiz etmektedir. Ayrıca 2025 yılı itibarıyla enerji dönüşümü, göç yönetimi, küresel rekabet ve tedarik zinciri güvenliğinin Berlin'in Afrika politikasını nasıl yeniden şekillendirdiğini vurgulamaktadır.

Mehmet Ali Mert ve Gökhan Sırmalı "*2025 Yılında Birleşik Krallık-Afrika İlişkileri*" başlıklı makalesinde, Birleşik Krallık'ın Afrika politikasında 2025 yılı itibarıyla ortaya çıkan yeniden yapılanmayı tarihsel miras, Brexit sonrası dış politika arayışları ve Kıta'nın artan küresel görünürlüğü kapsamında ele almaktadır. Güvenlik, ekonomi, sağlık, göç ve kamu diplomasisi alanlarındaki ilişkiler incelenirken, istişareye ve ortak üretime dayalı yeni yaklaşımın temel unsurları vur-

gulanmaktadır. Ayrıca Afrika Birliği'nin küresel yönetişimde artan rolünün, Birleşik Krallık–Afrika ilişkileri açısından oluşturduğu fırsatlar dile getirilmektedir.

Raşit Yenigün "*2025 Yılında İtalya-Afrika İlişkileri*" isimli çalışmasında, 2025 yılında İtalya–Afrika ilişkilerinde yaşanan niteliksel dönüşümü enerji güvenliği, göç, ticaret ve tedarik zincirleri çerçevesinde incelemektedir. İtalya'nın Afrika'yı yalnızca güvenlik sorunları üzerinden değerlendiren geleneksel yaklaşımından uzaklaşarak Kıta'yı stratejik ve ekonomik bir ortak olarak konumlandırma çabasına dikkat çekilmektedir. Ayrıca uygulama aşamasına geçen Mattei Planı'nın karşılıklı fayda ve eşit ortaklık temelinde geliştirdiği yeni iş birliği modeli değerlendirilmektedir.

Meysune Yaşar'ın "*2025 Yılında ABD-Afrika İlişkileri*" isimli çalışmasında, 2025 yılında ABD'nin Afrika politikası jeopolitik rekabet, ekonomik iş birliği ve güvenlik politikaları ekseninde ele alınmaktadır. Ayrıca ABD'nin Afrika'ya yönelik politikasındaki süreklilik ve değişim unsurları, bölgesel krizler ve özellikle Çin'in Kıta'daki artan etkisi sebebiyle derinleşen küresel güç rekabeti analiz edilmektedir

Hamdullah Baycar, "*2025 Yılında Körfez Ülkeleri-Afrika İlişkileri*" adlı çalışmasında, 2025 yılında Körfez ülkeleri ile Afrika arasındaki ilişkilerin ekonomik, diplomatik, siyasal ve güvenlik boyutlarında geçirdiği dönüşümü incelemektedir. Enerji, lojistik ve altyapı yatırımlarının yanı sıra Sudan ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti örnekleri üzerinden çatışmalara müdahil olma, arabuluculuk ve bölgesel nüfuz arayışları belirtilmektedir. Ayrıca Körfez ülkelerinin Afrika'daki varlığının rekabet ve diplomasi eksenlerinde nasıl derinleştiğine dikkat çekilmektedir.

Sevinç Ebru Temel "*2025 Yılında İsrail-Afrika İlişkileri*" başlıklı makalesinde, 2025 yılı itibarıyla İsrail'in Afrika politikasını diplomatik, ekonomik, askerî ve teknolojik boyutlarıyla ele almaktadır. Gazze Savaşı sonrasında Afrika ülkelerinin çok taraflı platformlardaki diplomatik öneminin artışı, güvenlik, savunma sanayii, tarım teknolojileri, su yönetimi ve siber güvenlik alanlarındaki iş birlikleriyle birlikte değerlendirilmektedir. Ayrıca Çin, Türkiye, Körfez ülkeleri ve Rusya'nın Kıta'daki artan etkinliği karşısında İsrail'in nüfuz arayışının imkânları ve sınırları analiz edilmektedir.

Afrika Yıllığı 2025'in dördüncü bölümünde; 2025 yılında Afrika'da kültür, eğitim, sanat, dil, spor ve dijital dönüşüm alanlarında yaşanan gelişmeleri işleyen, kamuoyunun ilgiyle takip edeceği 14 makale bulunmaktadır. Bu bölümde yer alan çalışmalar; kültürel mirasın korunması, dijital eğitim, yaratıcı endüstriler, kültürel diplomasi ve yumuşak güç uygulamaları gibi farklı alanlarda Afrika'daki toplumsal dönüşümün dinamiklerini ortaya koymaktadır.

Zeliha Sağlam'ın "*Türkiye-Afrika İlişkilerinde Kültür Temelli İletişimin Somut Bir Uygulaması Olarak Afrika Kültür Evi*" adlı bölümünde, Türkiye-Afrika ilişkilerinde kültürel iletişimin sahadaki yansımaları Afrika Kültür Evi örneği üzerinden incelenmektedir. Bu çalışma, Afrika Kültür Evi'nin kültürel, kamu ve insani diplomasi unsurlarını bir araya getirerek Türkiye'nin Afrika vizyonunu toplumsal düzeyde somutlaştırdığını dillendirmektedir. Afrika Kültür Evi'nin söylem, mekânsal pratikler ve etkileşim biçimleri üzerinden uzun vadeli güven, karşılıklı anlayış ve kültürel yakınlık inşa ettiği; bu yönüyle sürdürülebilir ve özgün bir kültürel diplomasi modeli sunduğu ileri sürülmektedir.

Rukiye Nur Akyazıcı ve Habeeb Emiola'nın "*2025 Yılında Afrika'daki Kültürel Festivaller ve Etkinlikler*" adlı yazısında, Afrika'da kültürel tarihsel miras, toplumsal kimlik ve kültürel çeşitlilik çalışmalarının yeniden yaygınlaştığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede gerçekleştirilen çeşitli festival ve etkinliklerin toplumsal dayanışmayı, kültürel aktarımı ve Afrika'nın küresel ölçekteki görünürlüğünü güçlendiren stratejik araçlar oldukları dile getirilmektedir. Çalışmaya göre

2025 yılı, Afrika'nın kültürel yeniden canlanma ve öz kimliğini küresel düzeyde ifade etme sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Duygu İlkhan Söylemez'in "*2025 yılında Kuzey Afrika'da Müzecilik: Büyük Mısır Müzesi ve Libya Ulusal Müzesi*" adlı bölümünde, 2025 yılında açılan bu iki müze ile Kuzey Afrika'da müzeciliğin gerek ölçek gerekse nitelik bakımından büyük bir yenilik kazandığı dile getirilmiştir. Büyük Mısır Müzesi ile Libya Ulusal Müzesi, Kuzey Afrika müzeciliğinde mimari, muhafaza ve kültürel miras yönetimi açısından önemli bir dönüşümü temsil etmiştir. Her iki proje, arkeolojik eserlerin uluslararası standartlarda korunup sergilenebileceğini gösterirken, Afrika'daki gelecekteki müzecilik uygulamalarına da örnek teşkil etmiştir.

Esin Güzel'in "*2025 Yılında Tarihi Eserlerin Afrika Müzelerine İadesi*" başlıklı çalışmasında, Afrika'ya ait kültürel varlıkların iadesinde 2025 yılının diplomatik, hukuki ve kurumsal açıdan önemli bir dönüm noktası olduğu iddia edilmektedir. Bu bağlamda, iade süreçleri fiziksel eserlerin geri verilmesinin ötesine geçerek mülkiyet, temsil ve kültürel egemenlik tartışmalarını yeniden şekillendirdiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, UNESCO'nun artan rolüne rağmen hukuki sınırlılıklar ve bazı Avrupa müzelerinin kalıcı iade yerine ödünç verme yaklaşımı, sürecin önündeki temel engeller olmaya devam etmektedir.

Burak Yetimoğlu, "*Kuzey Afrika'da Kültürel Miras Rekabeti: Diplomasi, Egemenlik ve 2025 Krizi*" adlı çalışmasında, Fas ve Cezayir arasında kültürel miras üzerinden yaşanan rekabet ele alınmaktadır. Özellikle kaftan ve zellige gibi kültürel unsurlar üzerinden yürütülen tartışmalar, UNESCO ve marka tescili gibi uluslararası mekanizmaların egemenlik ve ulus markalama araçları olarak kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Çalışma, Kuzey Afrika'daki bu kültürel rekabetin tarihsel gerilimler, Batı Sahra sorunu ve bölgesel liderlik mücadeleleriyle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ortak kültürel mirasın rekabet yerine bölgesel iş birliği ve Mağrip kimliğini güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Mehmet Babacan'ın "*2025 Yılında Afrika'da Kıtasal Ölçekte Eğitim ve Bilişim Faaliyetlerinde Dijital Dönüşüm*" adlı bölümünde, Afrika'nın 2025 yılında önemli hedefler olarak yapay zekâ, dijital teknolojiler, nesnelerin interneti, akıllı şehirler ve siber güvenlik alanlarında kayda değer adımlar attığı dile getirilmiştir. Çalışmaya göre hem ülke hem de Kıta ölçeğinde teknoloji fuarları ve uluslararası iş birlikleri teşvik edilerek Afrika'nın dijital ekosistemi güçlendirilmiş ve küresel yatırımcılarla teknoloji girişimlerini bir araya getiren platformlar oluşturulmuştur.

Sena Birinci'nin "*2025'te Afrika Pop Müziğinin Küresel Yükselişi: Afrobeats*" adlı bölümünde, Afrobeats'in özellikle 2025 yılında dijital platformlar, uluslararası iş birlikleri ve kurumsal gelişmelerin etkisiyle küresel müzik endüstrisinde etkili bir konuma ulaştığı ileri sürülmektedir. Bu müzik çeşidinin, Afrika kökenli kimliklerin görünürlüğünü artırma, kültürel temsili güçlendirme ve Afrika'nın küresel kültürel sistemdeki yerini yeniden tanımlamada kayda değer bir yere geldiği belirtilmiştir.

Sevgi Çalışır Zenci'nin "*2025 Perspektifinden Svahili Dilinin Afrika'daki Çok Katmanlı Konumu*" başlıklı çalışmasında, Svahili'nin hem Afrika'da hem de uluslararası alanda konumunu güçlendirdiği ifade edilmiştir. UNESCO'nun Svahili'yi resmî çalışma dillerinden biri olarak kabul etmesi veya yapay zekâ, doğal dil işleme ve dijital eğitim platformlarında Svahili'nin kullanımının yaygınlaşması, dilin gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Çalışmada, Svahili'nin sadece bir iletişim dili değil, aynı zamanda Afrika'da siyasal, kültürel ve ekonomik entegrasyonu destekleyen stratejik bir unsur hâline geldiği ileri sürülmektedir.

Elif Ermağan, "*2025 Gelişmeleri Işığında Afrika'da Askerî Türkçe Eğitimi*" adlı bölümünde, Türkiye'nin Afrika'da farklılaşan ilişkilerinin yeni bir alanına eğilmiştir. Çalışmaya göre Türkçe, askerî eğitim süreçlerinde ortak iletişimi kolaylaştırırken kültürel etkileşimi artırarak sürdürülebilir ortaklıkların toplumsal zeminini desteklemiştir. Öğretici, materyal ve program çeşitliliği gibi yapısal sorunlar sürse de artan kurumsallaşma ve yenilikçi eğitim yöntemleri, bu alandaki gelişimin devam edeceğine işaret etmektedir. Bu yönüyle askerî Türkçe eğitimi, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik uzun vadeli uluslararası iş birliği stratejisinin kalıcı unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Ahmet Göksel Uluer'in "*AFCON 2025 ve Fas'ın Spor Üzerinden Bölgesel ve Küresel Konumlanma Stratejisi*" adlı bölümünde, bu turnuva, ülkenin uluslararası prestijini artırmanın yanı sıra turizm, ekonomik iş birliği ve diplomatik nüfuzunu geliştiren bir yumuşak güç aracı olarak incelenmiştir. AFCON 2025, Fas'ın Kıtasal ve uluslararası görünürlüğünü artırmasına ek olarak, ülkenin Avrupa Birliği ile ilişkilerini derinleştirme ve Afrika'daki liderlik iddiasını güçlendirme hedeflerini destekleyen stratejik bir ara aşama niteliği taşımıştır.

Ani Tarugishvili "*2025 Yılında Kenya'da Eğitimde Dijital Dönüşümün Sosyolojik Dinamikleri*" adlı bölümünde, Afrika'da oldukça kritik gelişmelerden biri olarak eğitimde dijital dönüşüm odağa alınmaktadır. Çalışma, Kenya'da dijital eğitim altyapısı ve yönetişim alanında çeşitli ilerlemeler ile birlikte kent-kır ayrımı, gelir farklılıkları ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gibi farklı engeller de tespit etmektedir. Dijital eğitimin, yalnızca teknolojik bir gelişme değil, toplumsal eşitsizliklerin görünür olduğu ve çözüm arayışlarının önem kazandığı bir süreç olarak nitelendirilmektedir.

Yusuf Dinçel, "*Sömürge Mirasından Milli Müfredata Geçiş Süreci: 2025 Yılı Kıtasal Eğitim Reformları*" başlıklı çalışmasında, Afrika'da sömürge döneminden miras kalan eğitim anlayışının dönüştürülerek yerli ve milli müfredatların oluşturulmasına yönelik kapsamlı reformların hız kazandığı iddia edilmiştir. Bu bağlamda, 2025 yılında yayımlanan ikinci Afrika Birliği Kıtasal Eğitim Stratejisi (2025–2034) ve Afrika için Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Stratejisi, eğitim sistemlerinin Kıta'nın ihtiyaçlarına uygun şekilde yeniden yapılandırılmasını hedeflenmiştir. Bu anlamlı çalışmaların Afrika'nın geleceğinde büyük etkiler oluşturacağı öngörülmüştür.

Buse Erhalim Gümüş ve Suad Jama Aidiid'in "*2025'te Afrika'da Sanat Ekosisteminin Parlayan Yüzü: Somali*" adlı bölümünde, 2025 yılında Afrika genelinde düzenlenen bienal, sergi ve sanat fuarlarında öne çıkan kimlik, toplumsal hafıza, çevresel krizler ve dijital dönüşüm temaları Somali örneği üzerinden analiz edilmektedir. Çalışmada, Mogadişu başta olmak üzere ülkenin farklı bölgelerinde edebiyat, görsel sanatlar, müzik, film ve performans alanlarında birbirine bağlı bir kültürel ekosistemin oluştuğu gözlenmektedir. Böylece Somali'nin yalnızca güvenlik sorunlarıyla değil, kültürel yeniden inşa ve yaratıcı üretim süreciyle de anılmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Tuğrul Oğuzhan Yılmaz, "*Türkiye Mezunu Afrikalıların 2025 Yılındaki Başarı Hikâyeleri*" adlı bölümünde, Türkiye mezunu Afrikalıların hem Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin güçlenmesine derinlikli katkılar sağladığı hem de kendi ülkelerinin kalkınma süreçlerinde aktif rol aldıklarına işaret edilmektedir. Zanzibar Devlet Başkanı Hüseyin Ali Mwinyi ve Somali'de çeşitli bakanlık görevleri üstlenen Abdulkadir Muhammed Nur gibi örnekler, Türkiye'de alınan eğitimin Afrika'daki siyasi ve toplumsal etkisini göstermektedir. Türkiye'de eğitim alan Afrikalı öğrencilerin, ülkelerine döndüklerinde diplomasi, sağlık, mühendislik ve kamu yönetimi gibi alanlarda önemli görevler üstlendiği örneklerle aktarılmaktadır.

Afrika Yıllığı 2025'in beşinci bölümünde; Türkiye'de yayımlanan ve Afrika literatürüne katkı sunan kitapların incelemelerine yer verilmektedir. Afrika'da siyaset, diplomasi, devlet dışı aktörler, sivil toplum, ekonomik ilişkiler, bölgesel

açılımlar ve Türkiye-Afrika ilişkileri gibi farklı konuları içeren 7 kitap incelemesi bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak, Afrika'da güncel politik etkileşimler, diplomatik yeni dinamikler ve kolonyal mirasın etkileri yansıtılmıştır.

İpek Merve Hazal Aydın, Filiz Cicioğlu ve Hatice Rumeysa Dursun'un derlediği *"Afrika'da Sivil Toplum: İmkân ve Kısıtlılıklar"* adlı kitabı değerlendirmektedir. Bu eser, Afrika'da sivil toplumun tarihsel gelişimini, günümüzdeki yapısını ve toplumsal rolünü sömürgecilik sonrası dönüşümler ile siyasi, ekonomik ve kurumsal dinamikler çerçevesinde kapsamlı biçimde incelemektedir. Disiplinler arası yöntemi ve geniş tarihsel perspektifiyle çalışma, Afrika'da sivil toplumun demokratikleşme, kalkınma ve yönetişim süreçlerindeki önemini ortaya koymaktadır.

Muhammet Albayrak, Kaan Devecioğlu'nun *"Babülmendep Boğazı'nda ABD-Çin Rekabeti"* adlı eserini değerlendirmektedir. Eser, ABD ile Çin arasındaki küresel güç mücadelesini Babülmendep Boğazı, Yemen Krizi ve Afrika Boynuzu ekseninde jeopolitik, ekonomik ve güvenlik boyutlarıyla incelemektedir. Güç Geçiş Teorisi temelinde yapılan analizler, Babülmendep'in küresel güç dengelerindeki stratejik önemini ve bölgesel krizlerin uluslararası rekabet üzerindeki etkisini kapsamlı biçimde açıklamaktadır.

Hasan Sekman, Mürsel Bayram'ın *"Batı Afrika'da Siyaset ve Diplomasi"* adlı derleme kitabını incelemektedir. Bu çalışma, Batı Afrika'daki 15 ülkenin tarihsel, siyasal, diplomatik ve toplumsal yapılarını karşılaştırmalı bir yaklaşımla mercek altına almaktadır. Bir yandan sömürge mirası, güvenlik sorunları, dış politika yönelimleri ve küresel güç rekabetinin bölge üzerindeki etkileri tarihsel bağlam içinde okunmakta, diğer yandan Türkiye'nin Batı Afrika ile gelişen çok boyutlu ilişkileri araştırılmaktadır.

Aras Fırat Tekeş, Mürsel Bayram'ın *"Orta Afrika'da Siyaset ve Diplomasi: Bölge Çalışmalarında Nedensellik, Yöntem ve Kaynak Sorunu Üzerine Bir İnceleme"* adlı derleme kitabını incelemektedir. Eser, Orta Afrika'nın sömürge öncesinden günümüze uzanan siyasi ve diplomatik dönüşümünü iç dinamikler ile küresel güç rekabeti çerçevesinde çok disiplinli ve saha odaklı bir yaklaşımla ele almaktadır. Türkiye'de Orta Afrika üzerine önemli bir akademik boşluğu dolduran çalışmanın, Afrika araştırmalarının ampirik ve kuramsal gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Musa Demirdağ, Kemal İnat ve Talha İsmail Duman'ın editörlüğünü üstlendiği *"Afrika'da Devlet Dışı Aktörler Yıllığı 2025: Güvenlik ve Siyasal Dinamikler Üzerine Bir Değerlendirme"* adlı eseri değerlendirmektedir. Bu çalışma, Afrika'daki devlet dışı aktörleri yalnızca terör örgütleriyle sınırlamayıp siyasal, toplumsal, etnik ve paramiliter yapıları tarihsel ve yapısal dinamikler çerçevesinde izah etmektedir. Teorik çerçeveyi saha temelli analizlerle birleştiren çalışma, söz konusu bu aktörlerin ortaya çıkmasında devlet otoritesindeki zayıflamanın, sömürge mirasının ve yönetim krizlerinin rolünü vurgulamakta, güvenlik sorunlarını siyasal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte ele almaktadır.

Erkan Şahin, Deniz İstikbal'in *"Çin'in Afrika Stratejisi- Yatırım, Bağımlılık ve Rekabet"* adlı eserini incelemektedir. Bu eserde, Çin'in Afrika'daki ekonomik yatırımları, diplomatik nüfuzu ve büyük stratejisi uluslararası ilişkiler perspektifinden analiz edilmektedir. Çalışma, bir yandan Çin'in Afrika politikasını Nijerya, Güney Afrika ve Kenya örnekleri üzerinden ele almakta, diğer yandan Çin-Afrika ilişkilerini ABD-Çin küresel rekabeti bağlamında açıklamaktadır.

Abdullatif Hüseyin Mazı, Tunç Demirtaş'ın *"Politikadan Pratiğe Türkiye-Afrika İlişkileri"* adlı derleme kitabını incelemektedir. Bu çalışmada, Türkiye'nin Afrika politikasının diplomasi, güvenlik, enerji, ticaret ve kültürel diplomasi gibi alanlarda kurumsallaşan çok boyutlu bir ortaklık modeline dönüştüğü ülke örnekleri üzerinden incelenmektedir. Tür-

kiye'nin Kıta'daki artan etkisinin kapsamlı bir şekilde ortaya koyulduğu çalışma, Afrikalı akademisyenlerin katkılarıyla güçlendirilmiştir.

Sonuç olarak, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından yayımlanan ve bu yıl beşincisi hazırlanan *Afrika Yıllığı 2025*, Kıta'da 2025 yılı boyunca yaşanan gelişmeleri farklı boyutlarıyla ele alan kapsamlı bir çalışma olarak ortaya çıkmaktadır. Yıllıkta yer alan özgün çalışmalar ve kitap değerlendirmeleri; Afrika'nın siyasetinden ekonomisine, güvenlikten toplumsal hayata, Türkiye-Afrika ilişkilerinden küresel aktörlerin Kıta'daki varlığına, kültürden eğitime ve dijital dönüşüme kadar uzanan geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu yönüyle Yıllık; Afrika üzerine çalışan akademisyen ve araştırmacıların yanı sıra karar alıcılar, uzmanlar, öğrenciler ve Kıta'ya ilgi duyan herkes için güncel ve nitelikli bir başvuru kaynağı olmayı amaçlamaktadır.

Her sayısıyla Afrika'ya ilişkin bilgi üretiminin kapsamını ve niteliğini geliştirmeyi hedefleyen Yıllığın, Kıta'nın değişen dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasına ve Türkiye-Afrika ilişkileri üzerine yürütülen akademik ve düşünsel çalışmaların zenginleşmesine katkı sağlamasını temenni ediyoruz. Afrika'nın kendi öncelikleri ve çözüm arayışları doğrultusunda şekillenen geleceğine dair daha fazla araştırmanın, farklı bakış açılarının ve ortak çalışmaların ortaya çıkmasına vesile olması en büyük dileğimizdir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen tüm yazarlarımıza ve katkı sunan kurum ve kuruluşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz. Başta YTB olmak üzere, çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sağlayan tüm mesai arkadaşlarımıza ve Afrika çalışmalarına verdikleri değerli destekleri için teşekkür ediyoruz.

Afrika Yıllığı 2025'i, Afrika'nın zenginliğine, dinamizmine ve geleceğine inanan; Kıta ile Türkiye arasındaki karşılıklı anlayış ve iş birliğinin daha da güçlenmesine katkı sunan tüm dostlarımıza ithaf ediyoruz.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. İsmail Ermağan
Dr. Fatma Yıldız

Birinci Bölüm

Siyaset, Ekonomi, Toplum ve Çevre

1 2025 Yılında Afrika'da Seçimler — 29-38
Burcu Taşkın | Brahim Mahamat Abakar

2 2025 Yılında Doğu Afrika'da Yeşil Dönüşüm ve İklim Adaleti: Nairobi'de NaBREP Programı ve Addis Ababa'da Koridor Projesi — 39-44
Adnan Söylemez

3 2025 Afrika Kalkınma Verileri: Temel Göstergeler ve Sayısal Görünüm — 45-54
Ali Onur Tepeciklioğlu

4 2025 Yılında Sahraaltı Afrika'nın Büyüyen Ekonomileri — 55-60
Emre Saygın

5 Ezulwini Mutabakatı'nın 20. Yıl Dönümünde Afrika'nın Uluslararası Sistemde Adalet Arayışı — 61-68
Mustafa Ateş

6 Afrika Enerji Görünümünde 2025 Yılı — 69-74
Gökhan Kahraman

7 2025 Yılında Sahel'de Güvenlik ve Jeopolitik — 75-80
M. Cem Oğultürk

8 2025 Yılında Sudan İç Savaşı: Askerî Dengeler, İnsani Kriz ve Dış Aktörler — 81-88
Belma Engin Güder

9 "Dayanışma, Eşitlik ve Sürdürülebilirlik": G20 Güney Afrika Cumhuriyeti Zirvesi — 89-96
Fatma Yıldız

10 Afrika Hava Taşımacılığında Serbestleşme Süreci: 2025 Yılı Gelişmeleri — 97-102
Abdullah Özbay

11 2025 Yılında Afrika'daki Meteorolojik Olaylar ve Gıda Krizine Etkileri — 103-108
Mehmet Öten

12 2025 Yılında Afrika'da Savunma Sanayi: Gelişim, Dinamikler ve Sürdürülebilirlik — 109-116
Levent Kırval

13 Küresel İklim Yönetişiminde Afrika: 2025 Yılı Enerji Politikaları ve Onarıcı Adalet — 117-124
Dilşad Taşkın Kuveloğlu

14 2025 Yılında Afrika'da Start-Up Ekosistemi — 125-130
N. Ceren Türkmen

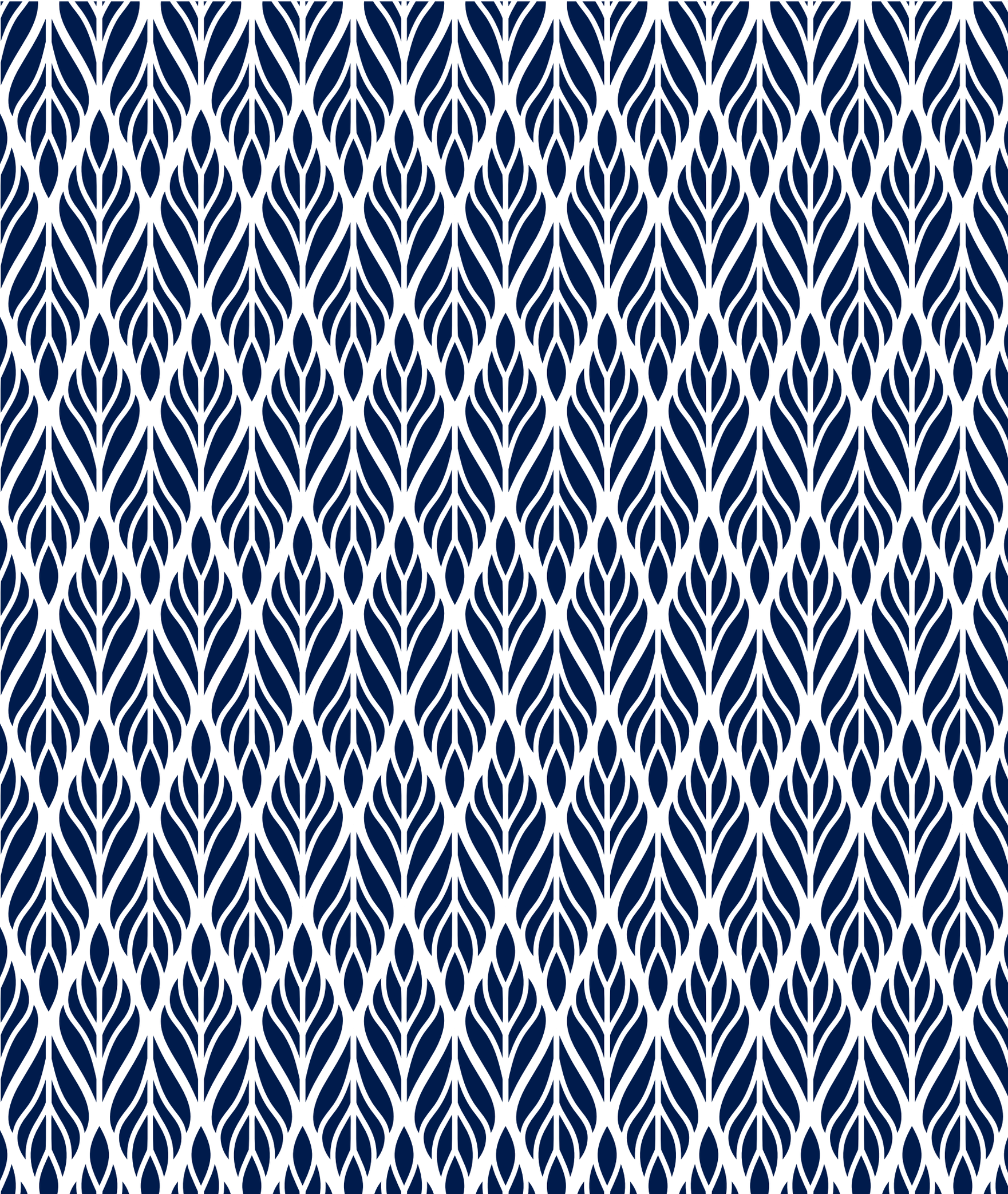
15 İsrail'in Somaliland'ı Tanıması: Afrika Boynuzu'nda Değişen Güvenlik Dengeleri ve Türkiye Açısından Sonuçları — 131-136
Erdinç Özdemir | Adem Özer

16 2025 Gelişmeleri Işığında Trans-Afrika Otoyolu Projesi — 137-142
Nida Günsan | Haluk Yergin

17 Türkiye-Afrika Zirve Diplomasisi: IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne Doğru — 143-150
Baran Yağarcık

18 2025 Yılında Türkiye-Afrika Savunma Sanayi İhracatı — 151-156
Güngör Şahin

19 Türkiye-Somali Enerji Ortaklığında Yeni Dönem: 2025'in Stratejik Gündemi — 157-164
Tunç Demirtaş

1

2025 Yılında Afrika'da Seçimler

Burcu Taşkın* | Brahim Mahamat Abakar**

1. Giriş

2024 yılında 19 Afrika ülkesinde devlet başkanlarının belirlendiği *seçimler yılının* ardından, 2025 yılındaki seçim takviminin daha sakin olduğu gözlemlenmiştir. Demokrasinin dört temel direği olan temsil, sivil haklar, hukukun üstünlüğü ve siyasal katılımın küresel düzeyde baskı altında olduğu bu dönemde, küresel demokratik gerilemenin en büyük payı yüzde 33 ile Afrika ülkelerinde görülmüştür.[1] Bu yüzden, darbeler ve protestolarla geçen 2024 yılının ardından bu seçimler, kıta ülkeleri için demokratik normları sürdürmenin adeta bir testi olmuştur. 2025 yılı boyunca kıta genelinde birçok cumhurbaşkanlığı, milletvekili, senato ve yerel seçim yapılmıştır. Bu çalışmada, bunlardan seçilmiş örnekler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Gabon dışındaki başkanlık sistemi uygulanan diğer ülkelerde cumhurbaşkanlığı ve meclis seçimleri aynı gün yapılmıştır (bkz. Tablo 1).[2] Bu seçimlerin, Mısır ve Malavi istisna tutulduğunda, ağırlıklı olarak Kıta'nın demokratik performansı görece yüksek olan Batı Afrika'da ve demokratik yönetişim açısından en kırılgan bölgeler arasında yer alan Orta Afrika ile Büyük Göller Bölgesi'nde gerçekleşmiş olması, söz konusu olgunun farklı siyasal bağlamlarda incelenmesine imkân tanıyan dikkat çekici örnek vakalar sunmaktadır. Kıta genelinde milletvekili seçimlerinde gözlenen düşük katılım ise, 2025'in Afrika'da demokrasi, siyasal meşruiyet ve istikrar için zorlu bir yıl olduğunu göstermektedir.

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, burcu.taskin@medeniyet.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, brahimmht222@gmail.com

1 *International IDEA,* The Global State of Democracy 2025: Democracy on the Move, https://www.kisa.link/MybIe, Erişim Tarihi: 17.02.2026.

2 Milletvekili seçimlerinin bazılarının uzun süreli olması, bazı yerlerde seçim ihlalleri ve tekrarları yapılması ve karmaşık seçim sistemleri (bazıları 2 turlu çoğunluk) nedeniyle tabloda bu seçimler için sadece partilerin aldıkları sandalye sayıları verilmiştir.

Ülke	Seçim Türü	Tarih	Seçim Sonuçları	Seçmen Katılımı
Gabon	**1. Cumhurbaşkanlığı** **2. Milletvekili** (145 sandalye)	12 Nisan 27 Eylül-11 Ekim	Brice Oligui Nguema (UDB): **%94,9** Alain Claude Bilie-By-Nze (EPG): %3 UDB: 101 PDG: 17 Bağımsızlar:8 Diğer: 16	%70,7 %28,7
Togo*	**Cumhurbaşkanlığı**	3 Mayıs	Jean-Lucien Savi de Tové	Doğrudan meclis tarafından seçildi
Burundi	**Milletvekili** (111 sandalye)	5 Haziran	Başkan Nyangoma'nın **Demokrasiyi Savunma Ulusal Konseyi** (CNDD-FDD): **18 (100 +8)** **Twas** (Kota, 3 sandalye)	%98,88
Malavi	**1. Cumhurbaşkanlığı** **2. Milletvekili** (229 sandalye)	16 Eylül	Peter Mutharika (DPP) **%56,8** Lazarus Chakwera (MCP) %33 DPP: 77 MCP: 53 UTM ve diğer partiler: 31 Bağımsızlar: 71	 %76,4
Seyşeller	**1. Cumhurbaşkanlığı** **2. Milletvekili** (34 sandalye)	27 Eylül	**İlk tur** **İkinci tur** Patrick Herminie: %48,8 **%52,7** Wavel Ramkalawan: %46,4 %47,3 (İktidar, LSD) BİZ (Birleşik Seyşeller): 19 (15+4) LDS (iktidar koalisyonu): 15 (11+4)	 %77
Kamerun	**Cumhurbaşkanlığı**	12 Ekim	Paul Biya: %53,7 Issa Tchiroma Bakary: %35,2	%57,7
Fildişi Sahili	**1. Cumhurbaşkanlığı** **2. Milletvekili** (255 sandalye)	25 Ekim 27 Aralık	Alassane Ouattara (RHDP): **%91,2** Jean-Louis Billon: %3,2 RHDP: 197 PDCI-RDA: 32 Bağımsızlar: 23 Diğer: 3	%50 %35
Tanzanya	**1. Cumhurbaşkanlığı** **2. Milletvekili** (377 sandalye, 272'si doğrudan seçim, 115 kadın MV kotası)	29 Ekim	Samia Suluhu Hassan (Chama Cha Mapinduzi, CCM): **%97,7** Mwalim Salum Juma (Chaumma): %1 CCM: 270 + 113 ACT-Wazalendo: 2+0 CHAUMMA: 0+2	%82 %37,7
Mısır	**Milletvekili** (568 sandalye + 28)	11 Kasım-4 Ocak 2026	Ulusun Geleceği (Mostaqbal Watan): 227 İktidar yanlısı blok toplam: **403** Muhalefet: 158; Bağımsızlar: 103	%32,4
Gine-Bissau	**Cumhurbaşkanlığı**	23 Kasım	*** Hem mevcut Başkan Umaro Sissoco Embalo hem de rakip Fernando Dias seçimi kazandıklarını iddia etti. Seçim sonuçları açıklanmadan askerî darbe gerçekleşti ve geçiş hükûmeti kuruldu.	%65
Orta Afrika Cumhuriyeti	**1. Cumhurbaşkanlığı** **2. Milletvekili** (140 sandalye)	28 Aralık	Faustin-Archange Touadéra (MCU): **%76,2** Anicet-Georges Dologuélé: (URCA): %14,7 **** Milletvekili seçimleri için ulusal düzeyde kesin oy yüzdeleri yayımlanmamıştır, ama MCU (Touadéra): çoğunluk MLPC ve diğerleri: sınırlı	%52,4
Gine	**Cumhurbaşkanlığı**	28 Aralık	Mamady Doumbouya: **%86,7** Abdoulaye Yero Baldé: %6,6	%82,9

Tablo 1. 2025 Yılında Afrika'da Gerçekleştirilen Seçimler ve Sonuçları

Kaynak: Tablo yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Seçmen katılımı için: https://www.idea.int/ ; Seçim sonuçları için: IPU PARLINE, https://data.ipu.org/ ; Demokrasi seviyesi için: https://freedomhouse.org/

Not: Mısır ve Fildişi Sahili'nde yarı başkanlık, diğerlerinde başkanlık sistemi uygulanmakta, Mısır ve Malavi dışında hepsinde hâkim partili parti sistemi bulunmaktadır.

* Togo, 2024 yılındaki referandum ile parlamenter sisteme geçtiği için, cumhurbaşkanı halk oylaması ile seçilmemektedir.

Cumhurbaşkanı seçilen Brice Clotaire Oligui Nguema, 3 Mayıs 2025 tarihinde yemin ederek görevine başladı. (Kaynak: Brice Clotaire Oligui Nguema'nın X hesabı)

2. Gabon'da Seçimler

Gabon'un siyasi tarihinde önemli bir an olarak kayda geçen 2023 yılındaki askerî darbe yalnızca bir iktidar değişimini değil, aynı zamanda uzun dönem ülkeyi yöneten Bongo hanedanlığının sona ermesini de beraberinde getirmiştir.[3] Brice Oligui Nguema'nın liderliğinde gerçekleşen bu müdahaleyi hem iç iktidar çatışmalarının bir sonucu hem de halkın rejime karşı biriken

3 *Al Jazeera,* "Gabon's first election after collapse of Bongo dynasty: What's at stake?"

https://www.kisa.link/xYPKd, Erişim Tarihi: 04.02.2026.

Kamerun Devlet Başkanı Paul Biya sekizinci kez Cumhurbaşkanı seçilerek meclise hitap etti. (Kaynak: Paul Biya'nın X hesabı)

memnuniyetsizliklerinin yansıması olarak değerlendirmek mümkündür. İki yıllık geçiş sürecinin ardından 2025'te yapılan cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri ise ülkenin yeni sivil yönetime geçişi açısından oldukça önemli bir adım olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte, Nguema ve partisinin seçimlerde elde ettiği yüksek oy oranları, anayasal düzenlemeler yoluyla pekiştirilen kişisel iktidar yapısı ve muhalefetin siyasal rekabet kapasitesini sınırlandıran uygulamalar dikkate alındığında, seçimlerin demokratik niteliği ve ülkenin demokratikleşme yönündeki ilerlemesi konusunda önemli şüpheler uyandırmaktadır.

3. Kamerun'da Seçimler

Kamerun'da 12 Ekim tarihinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçlarına göre, 1982 yılından bu yana iktidarda bulunan Paul Biya oyların yaklaşık %53,7'sini alarak sekizinci kez cumhurbaşkanı seçilmiştir. 2008 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliğiyle cumhurbaşkanlığı dönem sınırlamalarının kaldırılması, Paul Biya'nın ülkedeki siyasi hâkimiyetini kurumsal düzeyde pekiştirmiş ve uzun süreli iktidarını sürdürmesine olanak sağlamıştır. Seçim sürecinde muhalefetin önde gelen isimlerinden biri olan ve aynı zamanda Biya'nın kızı tarafından da desteklenen Issa Tchiroma Bakary, seçim gecesi zaferini ilan etmiş ve resmî sonuçlara itiraz etmiştir. Bu gelişme, seçimlerin güvenilirliği ve şeffaflığına ilişkin tartışmaları derinleştirirken, Tchiroma'nın destekçileri tarafından düzenlenen protestoların bazı bölgelerde şiddet olaylarına ve güvenlik güçleriyle çatışmalara dönüşmesine yol açmıştır. Bu çerçevede, Kamerun'da kırk yılı aşkın süredir devam eden iktidar yapısını değiştirmeyen söz konusu seçimlerin, şeffaflık, siyasi rekabet ve temel özgürlükler bakımından önemli eksiklikler barındır-

dığı ileri sürülebilir. Nitekim medya özgürlüğü ile toplantı ve gösteri hakkına yönelik kısıtlamalar, muhalefetin seçim sonuçlarının adilliğini sorgulayarak hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna yaptığı çağrılar ve seçim sonrasında yükselen siyasi gerilim, önümüzdeki dönemde Biya yönetiminin demokratik meşruiyetine ilişkin tartışmaların daha da belirginleşmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

4. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Seçimler

Orta Afrika Cumhuriyeti'nde ana muhalefet koalisyonu, mevcut Cumhurbaşkanı Faustin-Archange Touadéra'nın görev süresi sınırlamalarını kaldıran ve üçüncü kez aday olmasına imkân tanıyan anayasa referandumunun ardından 2025 seçimlerini boykot etmiştir. Bu koşullar altında gerçekleştirilen seçimlerde Touadéra ve partisi yüksek oy oranlarıyla galip gelmiş olsa da kendisine yedi yıllık yeni bir görev süresi tanıyan bu sonucun meşruiyeti, muhalefet grupları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası aktörler tarafından sorgulanmaya devam etmektedir.

Uzun yıllardır ülke siyasetinin merkezinde yer alan Touadéra'nın iktidarını pekiştirmesi, demokratikleşme süreci açısından çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle 2023 yılından itibaren Rusya destekli Wagner Grubu ile ilişkilendirilen güvenlik ve siyasi destek mekanizmaları, seçimlerin rekabetçi niteliği ve siyasal çoğulculuk açısından önemli endişelere yol açmaktadır. Wagner Grubu'nun Touadéra lehine dezenformasyon faaliyetleri yürüttüğü ve muhalif aktörler üzerinde baskı kurduğu yönündeki iddialar, ülkedeki demokratik geçiş sürecinin önündeki başlıca risk unsurları arasında değerlendirilmektedir.[4]

5. Tanzanya'da Seçimler

Tanzanya'da 29 Ekim 2025 tarihinde gerçekleştirilen genel ve cumhurbaşkanlığı seçimleri, iktidardaki parti Chama Cha Mapinduzi (CCM) ile partinin lideri ve mevcut Cumhurbaşkanı Samia Suluhu Hassan'ın belirgin üstünlüğüyle sonuçlanmıştır.[5] Hassan'ın oyların yaklaşık %97,7'sini alarak ikinci dönem için yeniden seçilmesi, iktidardaki CCM'nin siyasal hâkimiyetini sürdürdüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, ana muhalefet partileri ve bazı adayların seçim sürecine katılımının sınırlandırılması ile kampanya faaliyetleri sırasında karşılaşılan çeşitli kısıtlamalar, seçimlerin demokratik rekabet ve siyasal çoğulculuk açısından tartışılmasına neden olmuştur. Seçim sürecinin yeterince rekabetçi olmadığı yönündeki muhalefet ve ulus-

4 Christopher Spearin, "Russia's Wagner Group and the sustainment of authoritarianism in Africa: Implications for China at home and abroad", *Contemporary Security Policy*. C. 46, Nu. 3, 2025, s. 497–521.

5 Mart 2021'de dönemin Başkan Yardımcısı Samia Suluhu Hassan, vefat eden Başkan John Magufuli'nin yerine geçti. Böylece Hassan, Tanzanya'da başkanlık görevini üstlenen ilk kadın oldu.

lararası gözlemci değerlendirmelerine ek olarak, seçim dönemi sonrasında özellikle büyük şehirlerde gerçekleşen protestolar ve güvenlik güçlerinin müdahaleleri, ülkedeki siyasi gerilimin yükselmesine yol açmıştır. Bu süreçte yaşanan olaylarda çok sayıda kişinin hayatını kaybettiğine ilişkin iddialar gündeme gelirken, Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği gibi uluslararası aktörler de gelişmelere ilişkin endişelerini ifade etmiştir. Bu bağlamda, Tanzanya'nın önümüzdeki dönemde siyasal istikrarını koruyarak mevcut yönetim modelini sürdürüp sürdüremeyeceği ya da demokratik kurumlar, siyasal rekabet ve temel haklar açısından yeni tartışmalarla karşı karşıya kalıp kalmayacağı, ülkenin siyasal geleceği açısından önemli bir gündem konusunu oluşturmaktadır.

6. Mısır'da Seçimler

Mısır'da yaklaşık 100 gün süren (Tablo 1) ve ülke tarihindeki en uzun seçim süreçlerinden biri olarak kayda geçen milletvekili seçimleri Ocak 2026'da tamamlanmıştır. 2013 yılında gerçekleşen askerî müdahale sonrasında iktidara gelen Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi, 2019 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliğiyle cumhurbaşkanlığı görev süresinin dört yıldan altı yıla çıkarılmasını takiben yeniden aday olma hakkı elde etmiş ve Aralık 2023'te gerçekleştirilen seçimlerde oyların %66,7'sini alarak yeniden seçilmiştir.

2025 milletvekili seçimlerinde ise, Sisi yönetimini destekleyen siyasi aktörlerden oluşan koalisyon parlamentoda belirgin bir çoğunluk elde etmiştir. Seçim sonuçlarına göre, rejim yanlısı Mostaqbal Watan (Vatanın Geleceği) Partisi 568 sandalyeli parlamentoda 227 sandalye kazanarak en büyük siyasi blok konumuna yükselmiştir. Sisi yanlısı koalisyonu oluşturan Vatanın Geleceği, Vatan Savunucuları Partisi, Ulusal Cephe Partisi ve Cumhuriyetçi Halk Partisi toplamda 403 sandalye elde ederek anayasa değişiklikleri için gerekli olan üçte ikilik çoğunluğa ulaşmıştır.

Yaklaşık 15 siyasi partinin ve iktidar yanlısı bağımsız adayların parlamentoya girdiği bu seçimlerde, muhalefetin seçim sürecine katılımı ve kampanya faaliyetleri açısından karşılaştığı sınırlamalar ile seçmen katılımının %35'in altında kalması, seçimlerin rekabetçilik düzeyi ve siyasal çoğulculuk açısından tartışılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, seçim sonuçları bir yandan Mısır'daki iktidar yapısının ve rejim yanlısı parti yapılanmasının güçlendiğine işaret ederken, diğer yandan siyasal rekabetin niteliği ve rejimin toplumsal meşruiyeti konusunda devam eden tartışmaları gündeme getirmektedir.

7. Burundi ve Fildişi Sahili'nde Seçimler

Burundi'de 5 Haziran 2025 tarihinde gerçekleştirilen parlamento seçimleri, ülkenin ekonomik kırılganlıklar, yüksek enflasyon ve kıtlık gibi iç sorunlarla; aynı zamanda komşu Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde devam eden çatışmaların yarattığı bölgesel güvenlik riskleriyle karşı karşıya olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Seçimler, iktidardaki Ulusal Demokrasi Savunma Konseyi–Demokrasinin Savunma Güçleri (CNDD-FDD) Partisi'nin belirgin üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. CNDD-FDD, oyların yaklaşık %96,5'ini alarak Ulusal Meclis'teki 111 sandalyenin, Twa etnik grubunun temsili için ayrılan üç sandalye dışında tamamını elde etmiştir.[6]

Burundi'de 2010'lu yıllardan itibaren seçimlere katılım oranlarında diğer birçok Afrika ülkesiyle karşılaştırıldığında dikkat çekici bir yükseliş görülmekte ve katılım oranları zaman zaman %99 seviyelerine ulaşmaktadır. Bununla birlikte, bu yüksek katılım oranlarının seçim süreçlerinin özgür ve rekabetçi niteliğiyle ne ölçüde örtüştüğü konusunda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Ana muhalefet partisi Ulusal Özgürlük Kongresi'nin (CNL) seçimlere katılımının engellendiği süreçte, muhalefet aktörleri baskı, seçmenler üzerinde zorlayıcı uygulamalar ve oy sayımına ilişkin usulsüzlük iddialarını gündeme getirmiştir. Bu çerçevede, muhalefetin siyasal rekabet alanından büyük ölçüde dışlandığı seçimler, Burundi'de iktidar partisinin hâkimiyetini güçlendiren ve neo-patrimonyal yönetim özelliklerinin pekiştiği bir siyasal yapı olarak değerlendirilmektedir.

Fildişi Sahili'nde benzer şekilde muhalefetin sınırlı kaldığı bir seçim süreci yaşanmıştır. 2011 yılından bu yana iktidarda bulunan Cumhurbaşkanı Alassane Ouattara, anayasal dönem sınırlamalarına ilişkin tartışmalara rağmen 2025 yılında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde dördüncü kez aday olmuş ve düşük katılımlı bir seçim sürecinde oyların yaklaşık %90'ını alarak yeniden seçilmiştir. Aynı dönemde gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde ise Ouattara'nın liderliğindeki partinin parlamentoda belirleyici bir üstünlük elde etmesi, mevcut iktidar yapısının kurumsal düzeyde devamlılığını sağlamıştır.

8. Malavi ve Seyşeller'de Seçimler

Demokrasiyi, toplumların siyasal taleplerini ifade edebilmesinin en etkili araçlarından biri olarak değerlendiren yaklaşımlar açısından, 2025 yılında Afrika kıtasında bazı olumlu demokratik gelişmeler de yaşanmıştır. Bu kapsamda Malavi'de gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı ve yerel seçim-

6 Bunların 100'ü doğrudan seçimle belirlenirken, geri kalan koltuklar anayasal düzenlemeler çerçevesinde dağıtılmıştır. Hutu ve Tutsi grupları arasında %60 – %40 oranında bir denge gözetilmiş ve kadınlar için %30'luk bir kota uygulanmıştır.

ler, ülkenin demokratikleşme süreci açısından dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. Biri kadın olmak üzere toplam 17 adayın yarıştığı ve ülke tarihindeki en rekabetçi cumhurbaşkanlığı seçimlerinden biri olarak değerlendirilen seçimler sonucunda, eski Cumhurbaşkanı Peter Mutharika oyların %56,8'ini alarak yeniden cumhurbaşkanı seçilmiş ve görevdeki Cumhurbaşkanı Lazarus Chakwera'yı geride bırakmıştır.[7] Böylelikle Mutharika, muhalefette geçirdiği dönemin ardından yeniden iktidara dönmüştür. Söz konusu seçimler, 2020 yılında gerçekleştirilen seçim reformu kapsamında cumhurbaşkanlığı seçimlerinde mutlak çoğunluk şartının getirilmesinden sonra uygulanan ikinci seçim olması bakımından önem taşımaktadır. Reformun temel amacı, ülkede herhangi bir etnik grubun veya siyasi partinin tek başına belirleyici bir çoğunluk oluşturamadığı[8] siyasal yapı içerisinde temsiliyet mekanizmalarını güçlendirmek ve siyasal istikrarı desteklemektir. Bu çerçevede, Mutharika'nın oyların %50'sinin üzerinde bir oranını elde etmesi, 1990'lı yıllardan bu yana herhangi bir siyasi aktörün ülke genelinde bu düzeyde bir toplumsal destek sağlamasının nadir örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Benzer düzeyde seçmen katılımının gözlemlendiği küçük ada ülkesi Seyşeller'de ise iki turlu cumhurbaşkanlığı seçimleri ile hibrit nitelikteki yasama seçimleri sonucunda gerçekleşen iktidar değişimi dikkat çekmektedir. Bu gelişme, ülkede siyasal rekabetin daha dengeli bir yapıya doğru evrildiğine ve yürütme ile yasama organları arasındaki ilişkilerin yeni bir müzakere ve uzlaşma sürecine girebileceğine işaret etmektedir.

9. Gine'de Seçimler

Alpha Condé'nin 2020 yılında anayasa değişikliği yoluyla üçüncü dönem için aday olması ve bu sürece yönelik protestoların sert biçimde bastırılması, Gine'de ciddi bir siyasal kriz ortamı yaratmıştır. Bu bağlamda, 2025 cumhurbaşkanlığı seçimleri, 2021 yılında General Mamady Doumbouya liderliğinde gerçekleştirilen ve dönemin Cumhurbaşkanı Condé'nin görevden uzaklaştırılmasıyla sonuçlanan askerî darbenin ardından yaşanan uzun süreli belirsizlikler ve seçim ertelemeleri sonrasında 28 Aralık tarihinde gerçekleştirilmiştir. Seçimler sonucunda Doumbouya, yedi yıllık bir görev süresi için cumhurbaşkanı seçilerek askerî yönetimden sivil yönetime geçiş sürecinin önemli aktörü konumuna gelmiştir. Bununla birlikte, seçimlerin askerî yönetimin iktidarı devretme taahhüdü çerçevesinde düzenlenmesine rağmen, sürecin demokratik niteliği konusunda çeşitli tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bazı muhalefet adaylarının seçim yarışına katılımının engellenmesi ve adaylık sürecin-

7 *Chatham House,* "Malawi's election result provides lessons for Africa", https://www.kisa.link/AFWoH, Erişim Tarihi: 26.02.2026.

8 Burcu Taşkın, "Afrika'da Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri", Dünya Siyasetinde Afrika-6, İsmail Ermağan (ed.), Aralık 2020, Nobel Akademik Yayıncılık.

deki yüksek mali gereklilikler, seçim ortamının rekabetçi niteliğine ilişkin eleştirileri beraberinde getirmiştir.[9]

Öte yandan, Doumbouya'nın 2026 yılı başında göreve başlamasının ardından Afrika Birliği'nin darbe sonrasında Gine'ye yönelik uyguladığı yaptırımları kaldırması, ülkenin uluslararası meşruiyet arayışında önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Ancak mevcut süreç, seçimlerin gerçekten demokratik ve sivil bir yönetim geçişini mi temsil ettiği, yoksa askerî kökenli bir yönetim yapısının seçimler yoluyla meşruiyet kazanması anlamına mı geldiği sorusunu gündemde tutmaya devam etmektedir.

10. Sonuç

Afrika'da seçimler 1990'lardan itibaren artık düzenli olarak yapılsa da çok az siyasi değişiklik getirmiştir; otoriter partiler ve başkanlar çok partili dönemde de iktidarda kalmayı başarmıştır.[10]

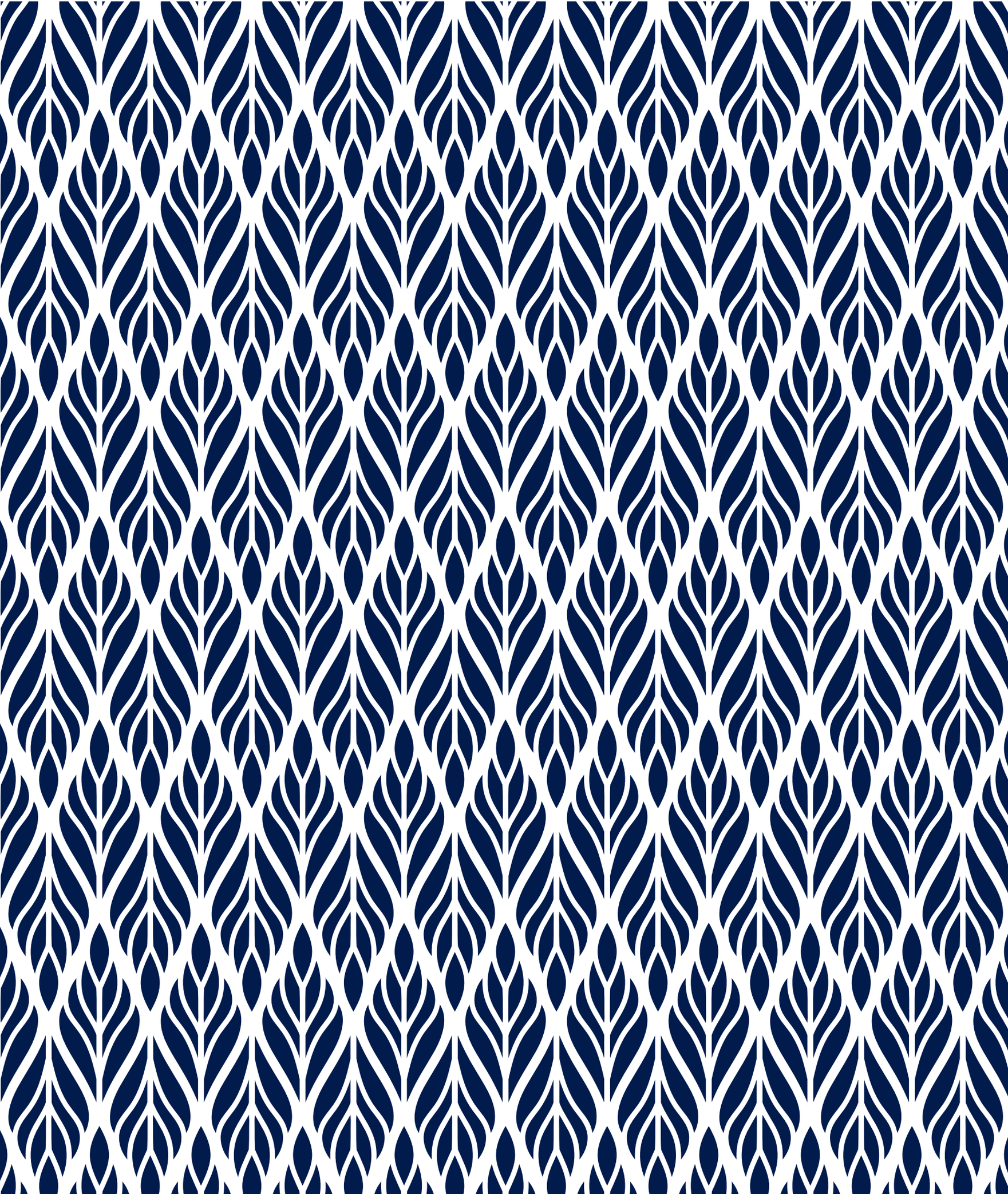
Bu çerçevede, 2025 yılında Afrika ülkelerinde gerçekleştirilen seçimler, demokratik meşruiyetin güçlenmesi ve iktidara etkili biçimde meydan okuyabilecek kurumsallaşmış muhalefet yapıların ortaya çıkması açısından sınırlı ilerlemelerin görüldüğü bir dönem olarak değerlendirilmektedir. 2025 seçimleri, siyasal sistemlerin özellikleri bakımından üç temel kategori altında incelenebilir: Hegemonik parti sistemleri (Kamerun, Burundi, Tanzanya, Mısır, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Fildişi Sahili), rekabetçi ancak parçalı siyasal sistemler (Malavi ve Seyşeller) ve seçim süreçlerinin gerçekleşmediği veya geçiş yönetimlerinin hâkim olduğu örnekler (Gabon, Gine ve Gine-Bissau).

Genel eğilimler, birçok ülkede iktidar sürekliliğinin devam ettiğini, muhalefet aktörlerinin kurumsal ve siyasal kapasite bakımından zayıf kaldığını ve bazı ülkelerde seçim süreçlerinin ertelenmesi veya siyasal geçişlerin tamamlanamaması gibi sorunların devam ettiğini göstermektedir. Seçmen katılım oranları ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterse de, seçimlerin gerçek anlamda rekabetçi ve iktidar değişimini mümkün kılan süreçlere dönüşmesi sınırlı örneklerle gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Malavi ve belirli ölçüde Seyşeller, barışçıl iktidar değişimi ve siyasal rekabet açısından kıta içerisindeki istisnai örnekler olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, 2025 Afrika seçimleri, seçimlerin kurumsal olarak varlığını sürdürmesine rağmen, birçok ülkede demokratik rekabetin ve iktidar değişimi mekanizmalarının yeterince güçlenmediğini ortaya koymuştur.

9 *Centre for Democracy and Development,* "Guinea's 2025 Election: Democratic Milestone or Autocratic Mask?",
https://www.kisa.link/wRjWl, 1 Ocak 2026, Erişim Tarihi: 18.02.2026.

10 Matthijs, Bogaards, "Counting parties and identifying dominant party systems in Africa", *European Journal of Political Research,* C. 43, Nu. 2, 2004, s.173-197.

2025 Yılında Doğu Afrika'da Yeşil Dönüşüm ve İklim Adaleti: Nairobi'de NaBREP Programı ve Addis Ababa'da Koridor Projesi

2

Adnan Söylemez*

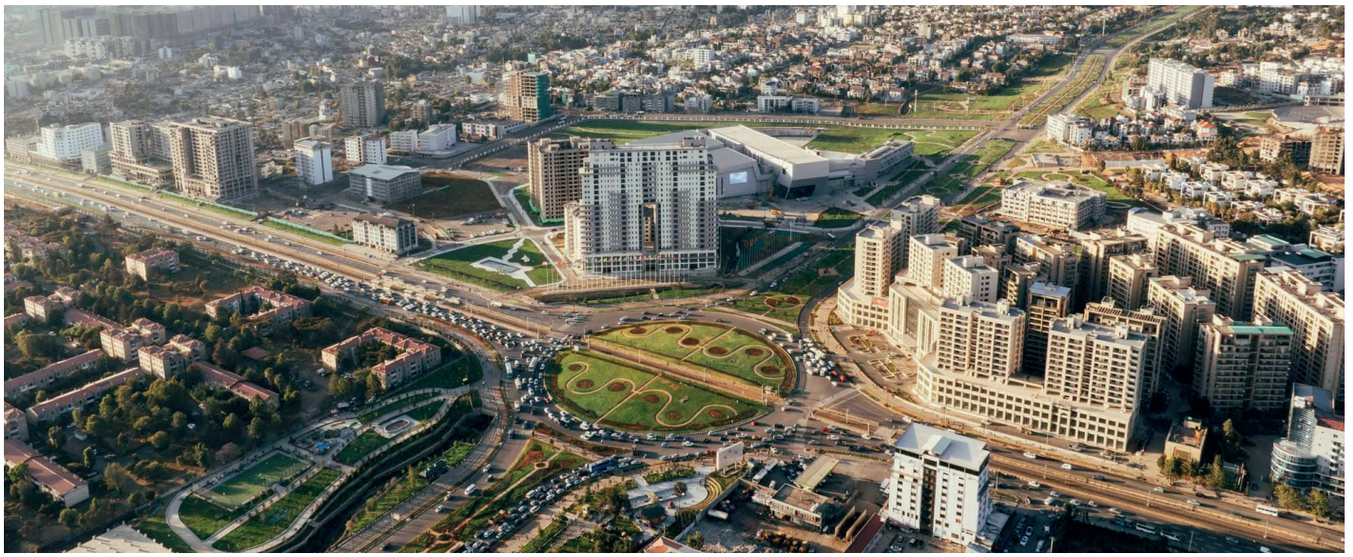
1. Giriş

2025 yılı, Doğu Afrika metropollerinde yeşil kentsel dönüşüm politikalarının teorik planlama belgelerinden çıkarak kentlerin fiziksel ve demografik dokusunu doğrudan biçimlendirdiği somut bir eylem yılı olmuştur. Bu dönüşümün iki kritik sahası öne çıkmaktadır: Kenya'nın başkenti Nairobi'de Mart 2025'te Cumhurbaşkanı William Ruto tarafından resmen başlatılan 50 milyar Kenya şilini bütçeli Nairobi Nehir Havzası Rehabilitasyon Programı (NaBREP) ve Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da 2025 yılı boyunca süren Kentsel Koridor Geliştirme Projesi (Corridor Development Project - CDP) ve Beautifying Sheger kapsamındaki genişleme çalışmaları. Afrika Kalkınma Bankası'nın 2025 yılı ekonomik görünüm raporu, Doğu Afrika'nın Kıta genelinde en hızlı büyüyen bölge konumunu koruduğunu ve kentsel iklim adaptasyon yatırımlarının bu büyümeyi şekillendiren temel etkenlerden biri hâline geldiğini ortaya koymaktadır.[1]

Bu çalışma, yalnızca 2025 yılında kaydedilen kentsel politika gelişmelerine odaklanarak söz konusu iki projeyi karşılaştırmalı biçimde ele almaktadır. Çalışmanın temel argümanı şudur: Her iki kentte de 2025 yılında ivme kazanan yeşil dönüşüm politikaları, kenti makro düzeyde iklim şoklarına karşı dirençli kılarken, mikro düzeyde en kırılgan nüfus gruplarını sistematik biçimde dışlayan bir *eko-soylulaştırma* sürecini derinleştirmektedir. *Kent-*

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, soylemez@selcuk.edu.tr

1 *African Development Bank*, African Economic Outlook 2025, Abidjan: AfDB, 2025.

Etiyopya Koridor Geliştirme Projesi kapsamında yürütülen çalışmalardan bir görünüm. (Kaynak: corridorandriverside.gov.et)

sel dayanıklılık söylemi, mekânsal eşitsizlikleri yeniden üretmenin meşruiyet zeminine dönüşmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı'nın (BM-İYP) 2024 Dünya Kentleri Raporu, kentsel dayanıklılığı şehirlerin içsel ve dışsal şoklara karşı işlevselliğini sürdürme kapasitesi olarak tanımlarken; bu kapasitenin yoksul kentlilerin barınma güvencesi feda edilerek inşa edilmesinin iklim adaleti ilkeleriyle doğrudan çeliştiğini de vurgulamaktadır.[2]

2. 2025 Yılı Uygulamaları Işığında Eko-Soylulaştırma

Yeşil kentsel dönüşüm ile soylulaştırma arasındaki ilişki, son on yılda kentsel araştırmaların en hareketli tartışma eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Anguelovski ve Connolly, yeşil soylulaştırmayı; tarihin en dezavantajlı kentsel bölgelerinde yaşayan sakinlerin daha yeşil komşuluklardan uzaklaştırılmasıyla sonuçlanan ve bu grupları gri, iklim açısından güvensiz bölgelere hapseden bir süreç olarak tanımlamaktadır.[3] Bu çerçevede yeşil altyapı projeleri, kamuya hizmet eden bir çevresel iyileştirme aracı olmaktan çıkarak arsa spekülasyonunu besleyen bir kentsel emtiaya dönüşmektedir. Söz konusu teorik çerçeve, 2025 yılı Nairobi ve Addis Ababa uygulamalarıyla tarihsel bir örtüşme içindedir.

Küresel Güney'deki kentsel bağlamlarda bu teorik riskin somutlaşması çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Nairobi ve Addis Ababa'da kayıt dışı yerleşimlerin nehir kıyıları ve kentin değerli merkezî aksları gibi iklim riski taşıyan alanlarda yoğunlaşmış olması; yeşil dönüşüm politikalarının doğrudan yoksul nüfusu hedef almasını kaçınılmaz kılmaktadır. Uluslararası İklim Değişikliği Paneli'nin

2 *UN-Habitat*, World Cities Report 2024: Financing Sustainable Urbanization, Nairobi: UN-Habitat, 2024, s. 12.

3 Isabelle Anguelovski ve James J. T. Connolly, "Segregating by Greening: What do We Mean by Green Gentrification?", *Journal of Planning Literature*, Mart 2024,

https://www.kisa.link/qNmjW, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

altıncı değerlendirme raporu, Doğu Afrika'da yoğunlaşan yağış örüntülerinin kentsel sellere zemin hazırladığını öngörmüş; bu projeksiyon 2025 yılında her iki kentte de politika gündemini belirleyen arka plan koşulunu oluşturmuştur.[4]

3. Nairobi: NaBREP'in 2025 Yılı Hamleleri ve Mekânsal Dışlanma

10 Mart 2025'te Cumhurbaşkanı Ruto'nun Kamukunji'yi bizzat ziyaret ederek resmen başlattığı Nairobi Nehir Havzası Rehabilitasyon Programı (NaBREP), 50 milyar Kenya şilini bütçesiyle Kenya tarihinin en kapsamlı kentsel nehir yenileme girişimini temsil etmektedir. Program; Nairobi, Mathare ve Ngong Nehirleri boyunca 27,2 km'lik bir koridoru restore etmeyi, kirlilik noktalarını yüzde 90 oranında azaltmayı, 60 km'lik bir ana kanalizasyon hattı inşa etmeyi ve yaklaşık 30.000 sosyal konut birimini teslim etmeyi hedeflemektedir.[5]

6 Mart 2025'te ise Nairobi Valiliği, Nairobi Nehir Koridoru'nun *Özel Planlama Alanı* olarak ilan edileceğini açıklamıştır. Bu adım, İmar ve Arazi Kullanımı Planlama Kanunu'nun 52. ve 53. maddeleri çerçevesinde iki yıllık bir entegre geliştirme süreci başlatmakta; nehrin her iki yanında 30 metrelik rıparyen koruma bandına ek olarak 30 metrelik daha geniş bir yapılaşma denetim bölgesi oluşturmaktadır.[6] Bu yasal çerçeve, Mathare, Korogocho, Mukuru ve Kibera gibi büyük kayıt dışı yerleşimlerin doğrudan etki alanına girmesi nedeniyle 2025 yılı boyunca şiddetli hukuki ve toplumsal tartışmalara zemin hazırlamıştır.

NaBREP'in 2025 yılı içindeki en kritik çelişkisi, eşitsiz uygulama biçiminde kendini göstermiştir. Proje mimarisi kâğıt üzerinde kapsayıcı bir dil benimsemiş; zorla tahliye yerine *adil, yasal yerleşim protokolleri* vaat etmiştir.[7] Ancak Eylül 2025'te yayımlanan NEMA Çevresel Etki Değerlendirmesi, projenin özellikle Kariobangi, Dandora ve Mathare gibi düşük gelirli bölgelerde tahliye riskini en yüksek düzeyde taşıdığını raporlamış; üst gelir gruplarına ait Kileleshwa ve Riverside gibi semtlerde ise uygulamanın çok daha sınırlı kaldığını ortaya koymuştur.[8] Araştırmacılar bu tabloyu 2025 yılının en acı kentsel ironilerinden biri olarak kayıt altına almıştır: Yasanın yoksul için katı, ayrıcalıklı sınıf için esnek işlediği bu tablo, sömürge dönemi mekânsal hiyerarşilerinin *yeşil dayanıklılık* söylemi adı altında yeniden üretildiğini göstermektedir.[9]

4. Addis Ababa: 2025 Yılında Koridor Projesi, Beautifying Sheger ve Eko-Soylulaştırma

Addis Ababa'da 2025 yılının en sarsıcı kentsel belgesi, Amnesty International'ın Nisan 2025'te yayımladığı soruşturma raporudur. Rapor, 2025 yılı Ocak-Şubat aylarında Bole ve Lemi Kura alt şehirlerinde gerçekleştirilen zorla

4 *IPCC*, Climate Change 2023: Synthesis Report, Cenevre: IPCC, 2023, s. 52-55.

5 "Positive progress made along Nairobi River basin, says commission", *The Star*, 18 Haziran 2025,
https://www.kisa.link/NbDNg, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

6 "Nairobi River Corridor to be Declared a Special Planning Area", *Muma & Kanjama Advocates*, Ağustos 2025,
https://www.kisa.link/epscO, Erişim Tarihi: 07.04.2026.

7 "Nairobi banks on river revival to transform the city by 2027", *The Star*, 5 Eylül 2025,
https://www.kisa.link/CWrfN, Erişim Tarihi: 05.04.2026.

8 "NEMA Warns of Traffic Disruption, Air Pollution and Evictions for Nairobi River Project", *Kenyans.co.ke*, 8 Eylül 2025,
https://www.kisa.link/Nbszt, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

9 Manji ve Ghai, "Why are Nairobi's rivers and banks such a disappointment?", *The Star*, 7 Aralık 2025,
https://www.kisa.link/CpgFC, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

tahliyeleri kapsamlı biçimde belgelemiştir. Uydu görüntüsü analizleri, söz konusu dönemde yoğun yapılaşmış alanların en az 29 hektarının tahrip edildiğini doğrulamaktadır. Tahliye edilen bireyler Amnesty International araştırmacılarına, çoğunun onlarca yıldır ikamet ettiği konutlardan önceden herhangi bir bildirim yapılmaksızın ya da son derece kısa bir uyarı süresi tanınarak uzaklaştırıldığını aktarmıştır.[10]

2025 yılının Şubat ayında ise tarihî Kasanchiș (Gazanchis) Mahallesi halkı, mahallelerinin *modernleşme* ve *güzelleştirme* gerekçesiyle yıkıma açıldığını öğrenmiştir. Bu gelişme, Arat Kilo ve Piassa'da Beautifying Sheger kapsamında daha önce yaşanan dönüşümlerin bir devamı niteliğindedir. Addis Insight'ın yerinde gözlemi, projenin asıl amacının kamusal güzelleştirmeden öte, yoksul sakinleri değer kazanacak merkezî arazi parçalarından tasfiye etmek olduğunu ortaya koymaktadır.[11]

2025 yılının ortasında ise konut piyasasındaki spekülatif hareketler kaygı verici bir boyut kazanmıştır. Bamboo Routes araştırma şirketinin 2025 yılı ortasında derlediği verilere göre, Addis Ababa'da büyük ölçekli özel yatırımların yüzde 70'inden fazlası artık gayrimenkule yönelmektedir. Bole, Old Airport ve Kazanchis gibi merkezî semtlerde konut fiyatları metrekare başına 1.500-2.000 ABD doları düzeyine tırmanmıştır.[12] OkayAfrica'nın Temmuz 2025 tarihli araştırması, on yıllardır şehirde yaşayan uzun dönemli sakinlerin bu yıl içinde yükselen kira bedelleri ve çevresindeki mahalleleri değiştiren büyük ölçekli dönüşümler nedeniyle kentsel bir sürgün deneyimi yaşadığını aktarmaktadır.[13] Fei ve diğerlerinin 2026 tarihli çalışması bu dinamiği teorik düzlemde de doğrular nitelikte olup Beautifying Sheger'in yarattığı estetik meşruiyetin kırılganlığını ve elit güdümlü kentsel vizyonla kamusal beklentiler arasındaki derin çatlağı kayıt altına almaktadır.[14]

5. 2025 Yılı Politikaları ve İklim Adaleti

Her iki kentteki 2025 yılı deneyimi, üç temel yapısal çelişkiyi gün yüzüne çıkarmaktadır. Birincisi, dış finansman bağımlılığı ve yerel demokrasi açığıdır: Nairobi'deki NaBREP, World Bank iklim finansmanı ve İngiltere'nin ClimateWorkX programıyla beslenirken[15], Addis Ababa'daki CDP ve Beautifying Sheger AfDB çok donörlü mekanizmasıyla desteklenmektedir. Uluslararası fon akışları, projelerin yerel katılım mekanizmalarından değil, merkezî otoritenin tepeden inme kararlarından şekillenmesine yol açmaktadır. İkincisi, 2025 yılında her iki kentte de belgelendiği üzere, tahliye uygulamaları seçici bir nitelik taşımakta; enformel yerleşim sakinleri üzerinde sistematik bir baskı oluştururken, ayrıcalıklı sınıfların rıparyen ya da koruma bantlarını ihlal eden yapıları

10 *Amnesty International*, "Ethiopia: Forced Evictions in Addis Ababa Linked to Corridor Development Project", Nisan 2025,
https://www.kisa.link/VhztA, Erişim Tarihi: 11.04.2026.

11 *Addis Insight*, "Gazanchis: The Gentrification of Addis Ababa Disguised as Urban Renewal", 7 Şubat 2025,
https://www.kisa.link/WPfEe, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

12 "A New Addis Ababa Is Rising. But Who Is This Urbanization Really For?", *OkayAfrica*, 25 Temmuz 2025,
https://www.kisa.link/JVRrW, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

13 Dong Fei, Jie Yang ve Yue Zhang, "Aesthetic Politics and Elite-Driven Urban Development in African Cities: The Case of Beautifying Sheger in Addis Ababa, Ethiopia", *International Journal of Urban and Regional Research*, Şubat 2026,
https://www.kisa.link/nkbzt, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

14 Bamboo Routes Research, Ethiopia Real Estate Market Report 2025, Addis Ababa: Bamboo Routes, 2025; aktaran: "Ethiopia's Real Estate Gold Rush: Mirage or Miracle?", *The Abyssinian Times*, Kasım 2025,
https://www.kisa.link/jLuGj, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

15 *World Bank*, Kenya Urbanization Review: Reimagining the Urban Future, Washington DC: World Bank, 2025.

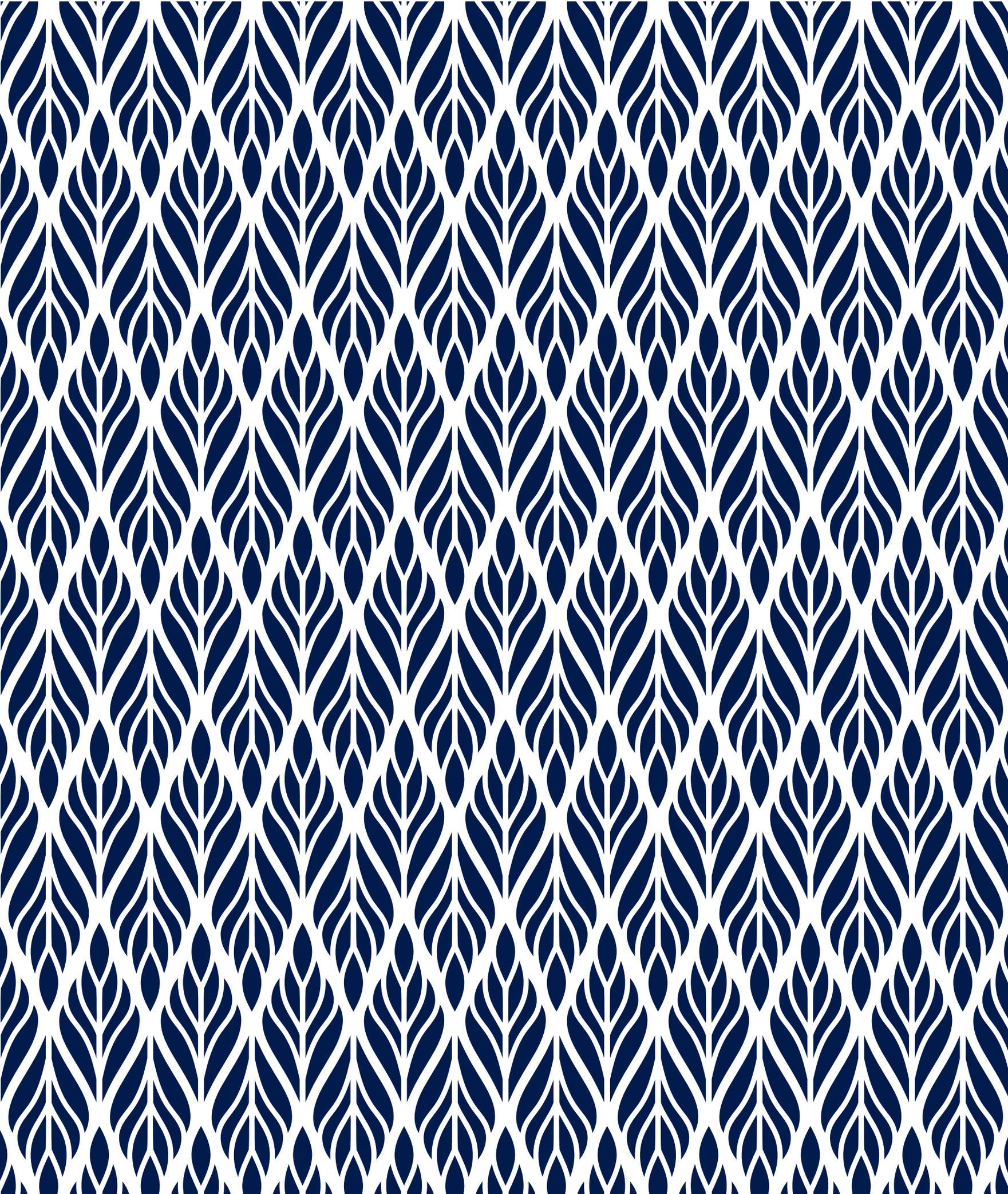
büyük ölçüde dokunulmadan kalmaktadır. Üçüncüsü ise kapsayıcı bir sosyal iskân politikasının yokluğudur: Her iki kentte de yeşil mekân üretimi, yerinden edilenlerin kentin erişilebilir bölgelerine yeniden entegrasyonunu sağlayacak konut politikalarıyla eş güdümlü yürütülmemektedir.

2025 yılındaki bu politika pratiği, kentsel dayanıklılık araştırmalarının güncel bulguları açısından da son derece anlamlıdır. Anguelovski ve Connolly'nin teorik çerçevesi; büyük ölçekli parklara ve yeşil koridorlara dayanan yüksek profilli projelerin neredeyse her koşulda soylulaştırmayı tetiklediğini ortaya koymaktadır. Bu projeksiyon, 2025 Nairobi ve Addis Ababa örneklerinde en katı biçimiyle doğrulanmıştır. Yeşil dönüşüm yalnızca fiziksel altyapıya ilişkin bir mesele değildir; aynı zamanda güç ilişkilerini ve arazi rantını yeniden düzenleyen bir kentsel siyaset sorunudur. Dolayısıyla eko-soylulaştırmayı önlemenin yolu, mekânsal adaleti projelerin tasarım aşamasında merkeze almaktan geçmektedir.

6. Sonuç

2025 yılı, Nairobi ve Addis Ababa'nın eş zamanlı olarak Doğu Afrika'nın iklim adaptasyonu öncüsü ve eko-soylulaştırma kıskacının en çarpıcı örneği hâline geldiği bir yıl olmuştur. Nairobi'de 50 milyar Kenya şilini değerinde NaBREP programının başlatılması ve Nehir Koridoru'nun Özel Planlama Alanı ilan edilmesi, çevre politikasında köklü bir dönüşümü simgelemektedir ancak projenin uygulama mantığı, kayıt dışı yerleşim sakinlerini sistematik olarak dışlamaya devam etmektedir. Addis Ababa'da ise Amnesty International'ın Nisan 2025 raporu, Koridor Geliştirme Projesi kapsamındaki zorla tahliyeleri bürokratik kılıfından sıyırarak çıplak bir insan hakları ihlali olarak kayıt altına almıştır. Her iki metropoldeki yeşil altyapı yatırımları çevresel bir ivme kazanmış; bu ivmenin bedeli ise bir kez daha en kırılgan kentlilere yüklenmiştir.

2025 deneyimlerinin 2026 ve ötesi için sunduğu uyarı açıktır: İklim adaptasyon politikaları, *Adil Geçiş* ilkeleriyle, kapsayıcı arazi politikalarıyla ve toplulukların karar alma süreçlerine etkin katılımıyla desteklenmediği sürece, kentsel eşitsizliği derinleştiren araçlar olmaya mahkûmdur. Doğu Afrika kentleri için asıl meydan okuma, kenti fiziksel olarak sele değil; aynı zamanda sosyal dışlanmaya karşı da dayanıklı kılmaktır.

2025 Afrika Kalkınma Verileri: Temel Göstergeler ve Sayısal Görünüm

3

Ali Onur Tepeciklioğlu*

1. Giriş

Afrika Kıtası, 21. yüzyılın ikinci çeyreğine girerken demografik dinamizmi, doğal kaynak potansiyeli ve dönüşen ekonomik yapısıyla hem küresel siyasetin hem de politik ekonominin odak noktalarından biri hâline gelmiştir. Bununla birlikte, Kıta'ya ilişkin değerlendirmeler çoğu zaman ya hızlı büyüme anlatılarına ya da yapısal kırılganlık vurgularına indirgenmektedir. Bu nedenle, 2025 yılı itibarıyla Afrika'nın kalkınma performansını nesnel, karşılaştırılabilir ve uzun dönemli göstergeler üzerinden değerlendirmek Kıta'nın küresel konumunu daha net biçimde anlamaya katkı sunacaktır. Bu bölümde kullanılan göstergeler, statik bir fotoğraf sunmaktan ziyade hem eğilimleri görünür kılacak hem de dünyanın geri kalanıyla karşılaştırılabilecek biçimde kurgulanmıştır.[1]

2. Makroekonomik Genel Görünüm

Tablo 1, Afrika'nın beş coğrafi alt bölgesini 2024-2025 dönemine ait temel makroekonomik göstergeler üzerinden karşılaştırmaktadır. Büyüme açısından en güçlü performans yüzde 5,8 ile Batı Afrika'da gerçekleşmiştir. Doğu Afrika, 2024'teki yüzde 2,7'lik mütevazı büyümenin ardından

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ali.tepecikliogl u@gmail.com

1 Uluslararası istatistiklerde, ilgili yıla ait kesinleşmiş veriler genellikle bir sonraki takvim yılının sonunda yayımlanmaktadır. Bu nedenle bölümde, yazım tarihi itibarıyla erişilebilen en güncel veriler esas alınmıştır. 2025 verilerinin büyük çoğunluğu henüz projeksiyon olarak yer almakla birlikte, geniş veri setine dayanan bu projeksiyonlar önemli ölçüde gerçek veriyi yansıtmaktadır.

2025'te yüzde 5,9'a sıçraması beklenen en dinamik bölge konumundadır. Kuzey Afrika ise 2024'te negatif büyüme (-0,5) yaşadıktan sonra 2025 için yüzde 5,3'lük bir toparlanma projeksiyonuyla dikkat çekmektedir.

Bölge	GSYİH Büyümesi (%)		Enflasyon (%)		Cari Denge/GSYİH (%)		Kamu Borcu/GSYİH (%)	
	2024	2025T	2024	2025T	2024	2025T	2024	2025T
Batı Afrika	5,8	5,4	9,1	6,0	-5,0	-3,8	66,7	62,4
Doğu Afrika	2,7	5,9	56,9	19,0	-6,1	-6,6	62,6	58,3
Güney Afrika	1,2	1,9	4,1	3,7	-3,3	-5,7	53,9	55,9
Kuzey Afrika	-0,5	5,3	33,7	17,5	-3,7	-3,4	99,1	91,9
Orta Afrika	3,0	2,6	8,8	6,7	-1,2	-2,8	54,5	51,7

Tablo 1: Afrika Alt Bölgeleri Makroekonomik Göstergeler, 2024-2025 (T: Projeksiyon)

Kaynak: IMF World Economic Outlook, Ekim 2025[2].

Ülke düzeyine inildiğinde görünüm çarpıcı biçimde farklılaşmaktadır. Büyüme sıralamasında Güney Sudan yüzde 24,3 ile zirvede yer almaktadır ancak bu sıçramanın büyük ölçüde petrol üretimindeki ve küresel petrol fiyatlarındaki artışa dayalı bir etkiyi yansıtmakta olduğu ve sürdürülebilir bir kalkınma ivmesine işaret etmediği değerlendirilebilir.[3] Libya yüzde 15,6 ile ikinci sırada gelirken Etiyopya, Gine ve Ruanda yüzde 7'yi aşan büyüme oranlarıyla bölgesel ortalamanın belirgin biçimde üzerinde seyretmektedir. Enflasyonda tablo daha kaygı vericidir. Güney Sudan yüzde 97,5, Zimbabve yüzde 89 ve Sudan yüzde 87,2 ile Kıta'nın fiyat istikrarsızlığının en belirgin örneklerini oluşturmaktadır. 2025 yılında yüksek enflasyonun temel nedenleri arasında Afrika ekonomilerinin kronikleşmiş sorunları olan yerel para birimlerindeki aşırı değer kaybı, ithalat maliyetlerinin artması ve süregelen iç çatışmalar yer almaktadır. Ayrıca bu ekonomilerdeki yapısal sorunlar, küresel enflasyon yavaşlasa bile fiyat artışlarını tetiklemeye devam etmektedir.[4]

3. GSYİH Büyüme Trendi

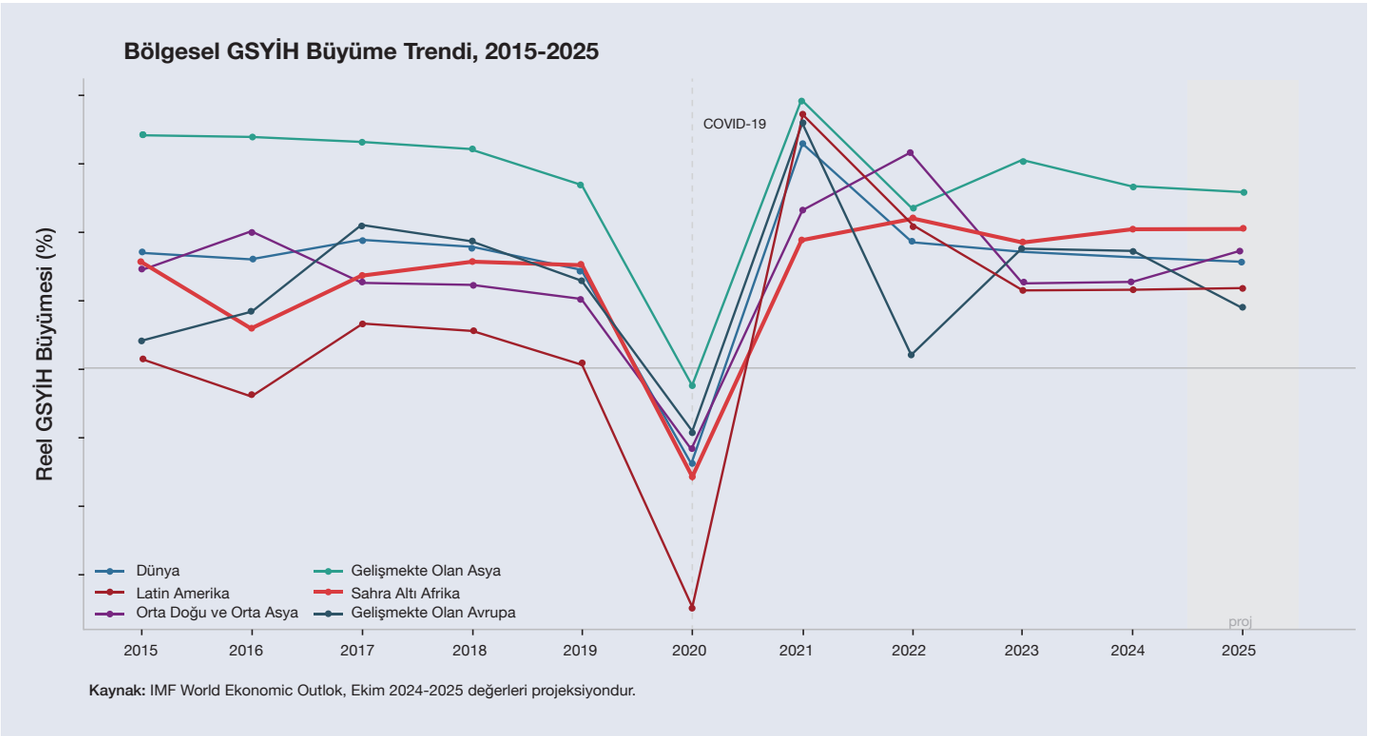
Sahraaltı Afrika için 2025 yılındaki GSYİH büyüme trendi geçtiğimiz yıllardaki yatay seyrini devam ettirmektedir. Kuzey Afrika için de benzer bir durum söz konusudur. Bu durum, dünya geneli büyüme trendleri ile uyumludur. IMF projeksiyonlarına göre 2025'te bölge yüzde 4 civarında büyümeye devam etmektedir ve dünyada en hızlı büyüyen ekonomiler Afrika'da bulunmaktadır. Ancak bu veri tek başına ekonomik refahın veya sürdürü-

2 *IMF*, "World Economic Outlook – October 2025",
https://www.kisa.link/nlVIV, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

3 *World Bank*, "World Bank's South Sudan Economic Monitor Urges Swift and Sustained Reforms to Accelerate Economic Recovery and Inclusive Growth", 13.03.2025,
https://www.kisa.link/RKKvo, Erişim Tarihi: 24.03.2026;
DW, "South Sudan: Can oil production save the economy?", 30.01.2025,
https://www.kisa.link/HSLJn, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

4 Solomon Ekanem, "10 African nations with the highest inflation in 2025", *Bussines Insider Africa*, 13.01.2026,
https://www.kisa.link/PBtvf, Erişim Tarihi: 14.03.2026.

lebilir kalkınmanın göstergesi olarak alındığında yanıltıcı olabilir. Refahın topluma yayılımı, nüfus artış hızı ve dış şoklar karşısındaki kırılganlık 2025 yılında Afrika için önemli sorunlar olmayı sürdürmektedir. Özellikle yüksek enflasyon nedeniyle satın alma gücü eridiğinden, büyüme genellikle refah artışı olarak değil nominal bir genişleme olarak kalmıştır.

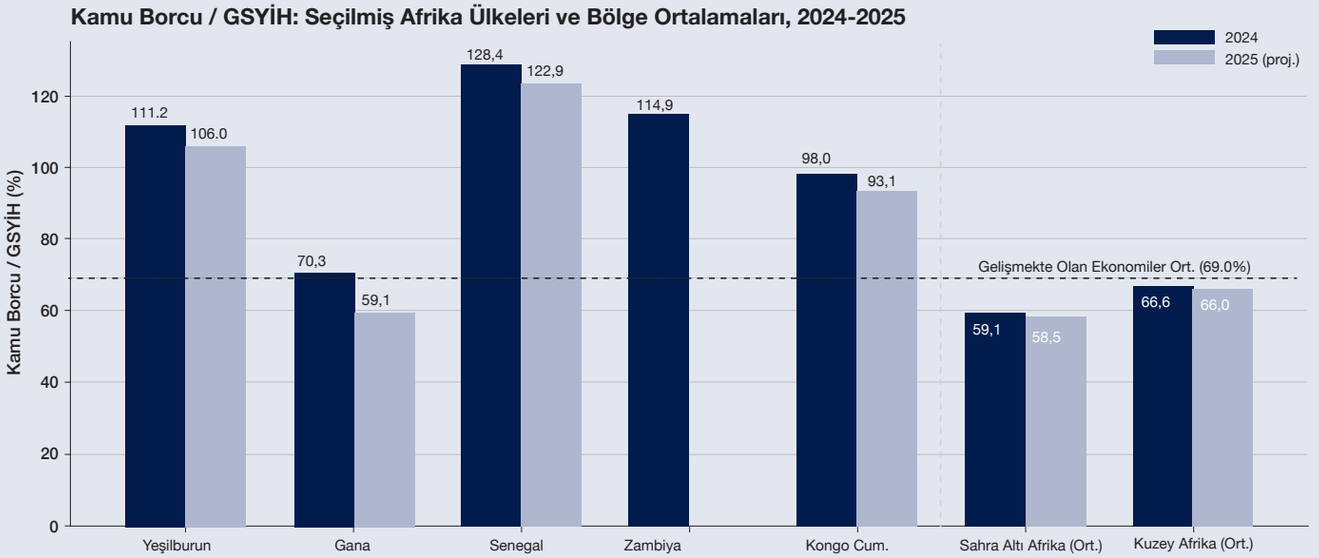

Kaynak: IMF World Ekonomic Outlok, Ekim 2024-2025 değerleri projeksiyondur.

Grafik 1: Bölgesel GSYİH Büyüme Trendi 2015-2025

Kaynak: IMF World Economic Outlook Ekim 2025

4. Kamu Borcu ve Cari Denge

Kamu borcu ve cari denge, ülke ve bölgelerin kalkınma trendlerini anlamada ülkenin mali disiplinine, iflas riskine ve dış finansman bağımlılığına dair önemli fikirler vermektedir. 2025 yılında Afrika için bu verilere baktığımızda, Kıta genelinde en yüksek kamu borcu/GSYİH oranlarına sahip ülkeler arasında Sudan (%221,5), Senegal (%122,9) ve Yeşil Burun Adaları (%106,0) ilk sıralarda yer almaktadır. Bu üç ülke, borç yükleri GSYİH'lerini aşan ekonomiler olarak yapısal bir kırılganlık tablosu sergilemektedir. Öte yandan Gana, IMF programı çerçevesindeki borç yapılandırması sürecinde %70,3'ten %59,1'e gerilerken Kongo Demokratik Cumhuriyeti (%19,1), Komorlar (%30,2) ve Cibuti (%30,5) borç yönetiminde en sağlıklı konumdaki ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

Kaynak: IMF World Economic Outlook, Ekim 2024. 2025 değerleri projeksiyon. *Zambiya için 2025 projeksiyonu mevcut değildir.

Cari denge verileri de benzer biçimde keskin ayrışmaları gözler önüne sermektedir. Cibuti (yüzde +8,1) ve Nijerya (yüzde +5,7) cari fazla veren başlıca ülkeler arasındayken Mozambik (yüzde -39,9), Malavi (yüzde -18,3) ve Namibya (yüzde -14,7) kronik cari açıklarıyla dış finansmana bağımlılıklarını sürdürmektedir. Bu tablo, büyüme hikâyesinin sağlamlığını değerlendirirken borç sürdürülebilirliği ve dış denge dinamiklerini birlikte ele almanın kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik 2: Kamu Borcu/GSYİH Oranı 2024-2025[5]

Kaynak: IMF World Economic Outlook, Ekim 2025.

5 Zambiya için 2025 verisi bulunmamaktadır.

Gösterge	Sıra	En Yüksek / En Hızlı		En Düşük / En Yavaş	
		Ülke	Değer	Ülke	Değer
GSYİH Büyümesi 2025T (%)	1	Güney Sudan	**24,3**	Ekvator Ginesi	**-1,6**
	2	Libya	**15,6**	Botsvana	**-0,9**
	3	Etiyopya	**7,2**	Güney Afrika	**1,1**
	4	Gine	**7,2**	Lesotho	**1,4**
	5	Ruanda	**7,1**	Gabon	**1,9**
Enflasyon 2025T (%)	1	Güney Sudan	**97,5**	Seyşeller	**0,4**
	2	Zimbabve	**89,0**	Fildişi Sahili	**1,0**
	3	Sudan	**87,2**	Fas	**1,2**
	4	Burundi	**37,3**	Burkina Faso	**1,3**
	5	Malavi	**28,2**	Gabon	**1,4**
Kamu Borcu/GSYİH 2025T (%)	1	Sudan	**221,5**	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	**19,1**
	2	Senegal	**122,9**	Komorlar Birliği	**30,2**
	3	Yeşil Burun Adaları	**106,0**	Cibuti	**30,5**
	4	Mozambik	**97,2**	Çad	**31,5**
	5	Kongo	**93,1**	Nijerya	**36,4**
Cari Denge/GSYİH 2025T (%)	1	Cibuti	**+8,1**	Mozambik	**-39,9**
	2	Nijerya	**+5,7**	Malavi	**-18,3**
	3	Zimbabve	**+3,1**	Namibya	**-14,7**
	4	Gana	**+1,8**	Ruanda	**-13,8**
	5	Gabon	**+1,8**	Liberya	**-13,1**

Tablo 2: Temel Makroekonomik Göstergelerde Öne Çıkan ve Geriden Gelen Ülkeler, 2025T

Kaynak: IMF World Economic Outlook, Ekim 2025

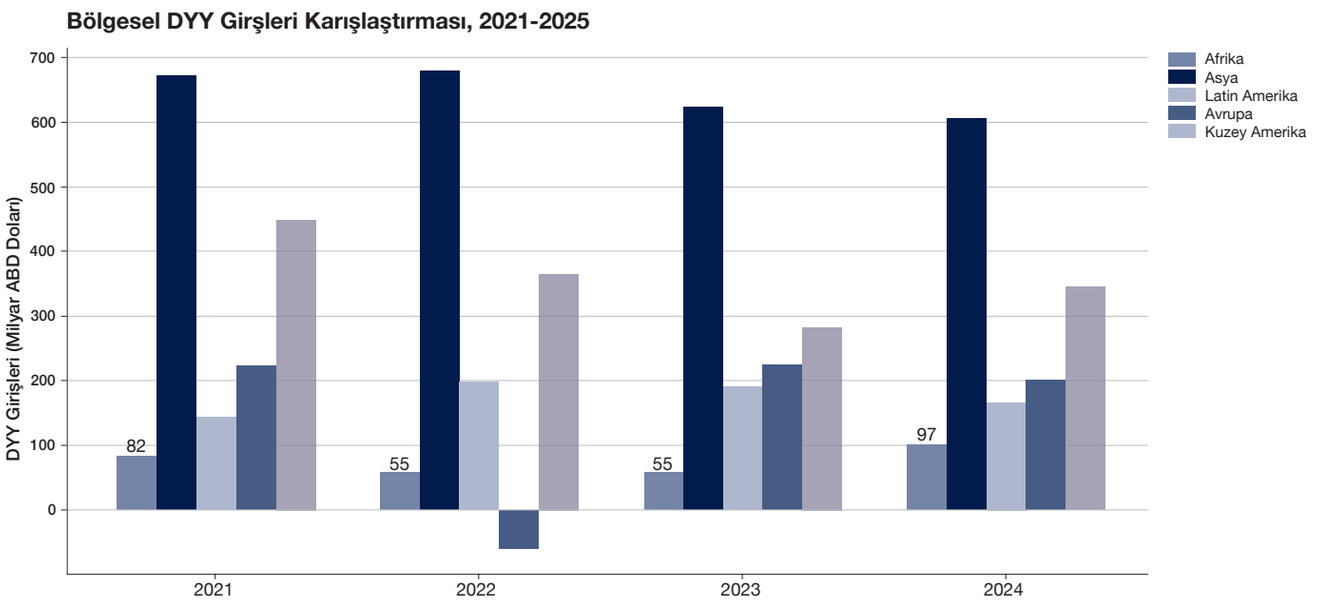
5. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırım (DYY), yalnızca sermaye girişi sağlamakla kalmayıp teknoloji transferi, istihdam ve küresel pazarlara erişim yoluyla yapısal dönüşümü tetiklemesi bakımından sürdürülebilir kalkınmanın temel dış finansman kaynakları arasında yer almaktadır. Bu alanda standart kabul edilen veri, BM Ticaret ve Kalkınma verileridir.[6] 2021-2024 döneminde Afrika'nın DYY performansını ele aldığımızda Kıta'nın 55-97 milyar dolar aralığında yatırım çektiğini; en güncel verinin bulunduğu 2024 yılında ise DY-

6 *UNCTAD*, "World Investment Report 2025", Haziran 2025,

https://www.kisa.link/nYISj, Erişim Tarihi: 20.03.2026. Doğrudan yabancı yatırım raporu, bir önceki yıl için takip eden yılın ikinci çeyreğinde yayınlanmaktadır. Bu yazı kaleme alındığında en güncel rapor 2025 tarihli olup 2024 yılı verilerini temel almaktadır.

Y'nin 97 milyar dolar ile rekor bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bununla birlikte, karşılaştırmalı verileri incelediğimizde tablonun asıl dikkat çekici boyutu olan ölçek farklılığı göze çarpmaktadır. Asya aynı dönemde 600 milyar doları aşan düzeylerde yatırım çekerek Afrika'nın oldukça üzerinde performans sergilemiştir. Afrika'nın küresel DYY içindeki payının yüzde 3-4 düzeyinde seyretmesi, Kıta'nın potansiyelinin çok altında bir yatırım çekme performansı sürdürdüğüne işaret etmektedir.

Kaynak: UNCTDAR World Invesment Report 2025. Değerler milyar ABD doları cinsindendir.
*Avrupa 2022 negatif değeri Rusya-Ukrayna Savaşı kaynaklı yatırım çıkışlarını yansıtmaktadır.

Grafik 3: Afrika ve Diğer Bölgeler, DYY Girişleri, 2021-2024

Kaynak: UNCTAD World Investment Report 2025

6. İnsani Kalkınma ve Demografik Dönüşüm

İnsani Kalkınma Endeksi (İKE), ekonomik büyümenin ötesinde sağlık, eğitim ve gelir boyutlarını bir arada değerlendirmektedir. Tablo 3, bölgesel ortalamaların Kıta'nın insani kalkınma coğrafyasını belirgin biçimde farklılaştırdığını göstermektedir. Kuzey Afrika ve Güney Afrika 0,68'lik İKE ortalamasıyla öne çıkarken, Batı Afrika 0,52 ile en düşük değere sahip bölgedir. Ülke bazında Seyşeller (0,848) ve Morityus (0,806) Kıta'nın çıtasını çeken ülkelerdir. Buna karşılık Güney Sudan (0,388), Somali (0,404) ve Orta Afrika Cumhuriyeti (0,414) en düşük İKE değerleriyle sağlık, eğitim ve gelir boyutlarında derin yapısal yoksunlukları sürdürmektedir.

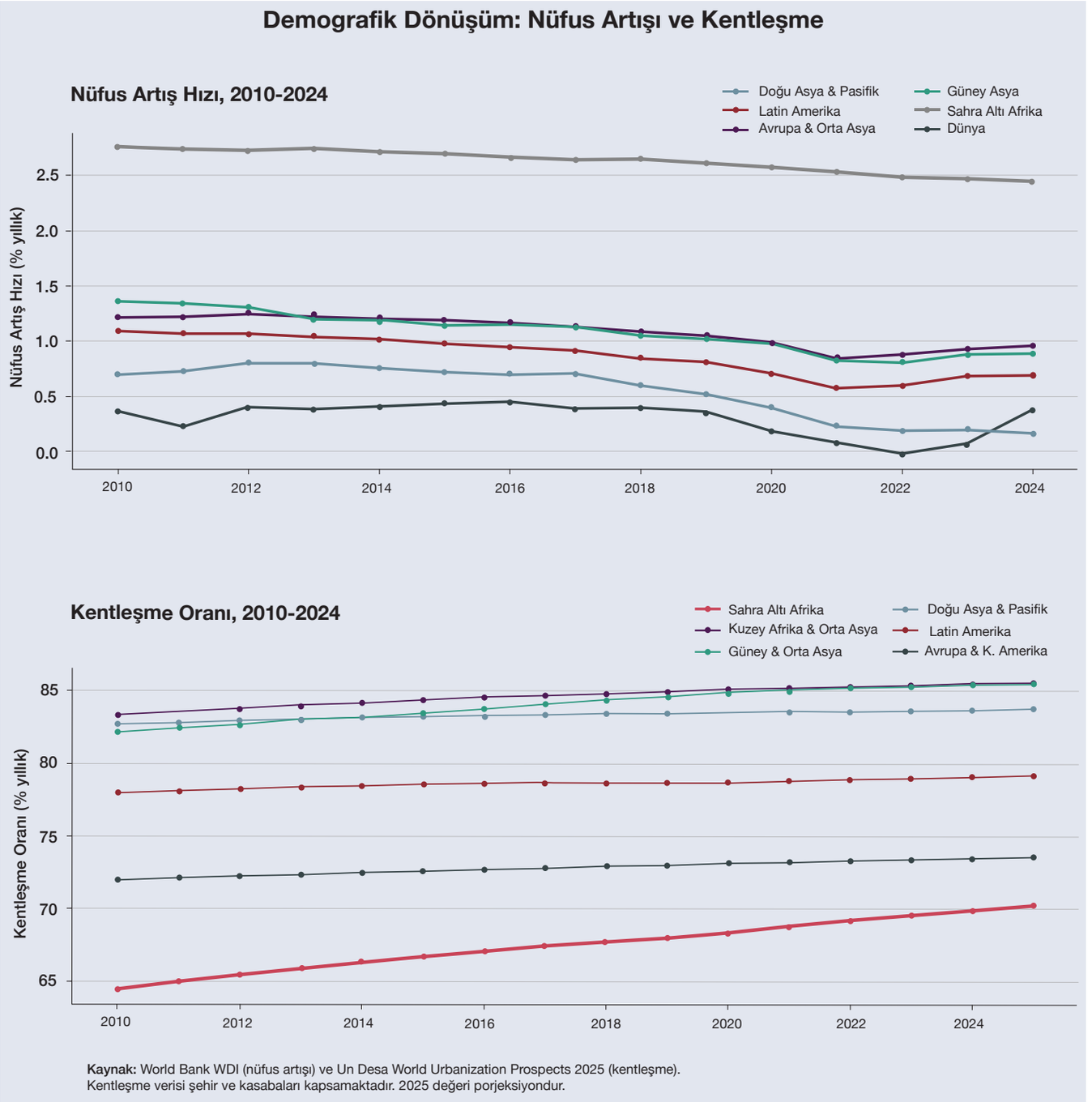
Bölge	İKE Değeri	Yaşam Beklentisi (yıl)	Beklenen Okul Yılı	Kişi Başına Düşen GSMH ($)
Batı Afrika	0,52	63,2	10,1	3.764
Doğu Afrika	0,56	65,9	10,4	5.589
Güney Afrika	0,68	64,8	12,7	10.909
Kuzey Afrika	0,68	72,0	12,6	11.558
Orta Afrika	0,58	63,4	11,1	6.529

Tablo 3: Afrika Alt Bölgeleri İnsani Kalkınma Göstergeleri[7]

Kaynak: UNDP Human Development Index.

Yaşam beklentisinde Tunus (76,5 yıl), Cezayir (76,3 yıl) ve Yeşil Burun Adaları (76,1 yıl) öne çıkarken Nijerya (54,5 yıl) ve Çad (55,1 yıl) en düşük değerlere sahip ülkeler arasındadır. Kişi başı gelirde Seyşeller (29.195$) ile Güney Sudan (688$) arasındaki yaklaşık 42 katlık fark, Kıta'daki gelir uçurumunun somut ifadesidir. Demografik düzlemde bakıldığında Grafik 4, Sahraaltı Afrika'nın yüzde 2,5'e yakın yıllık nüfus artış hızıyla küresel ölçekte en yüksek demografik büyümeyi sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Buna karşın bölgenin kentleşme oranı yüzde 65 ile karşılaştırılan diğer bölgelerin tamamının gerisinde kalmaktadır ancak artış eğilimi istikrarlı biçimde devam etmektedir.

7 *UN*, "Human Development Index", 2026, https://www.kisa.link/yxKJq, Erişim Tarihi: 09.03.2026. İnsani gelişim indeksi için en güncel veri 2023 tarihlidir.

Kaynak: World Bank WDI (nüfus artışı) ve Un Desa World Urbanization Prospects 2025 (kentleşme).
Kentleşme verisi şehir ve kasabaları kapsamaktadır. 2025 değeri porjeksiyondur.

Grafik 4: Nüfus Artış Hızı ve Kentleşme Oranları

Kaynak: World Bank WDI ve UN DESA 2025.[8]

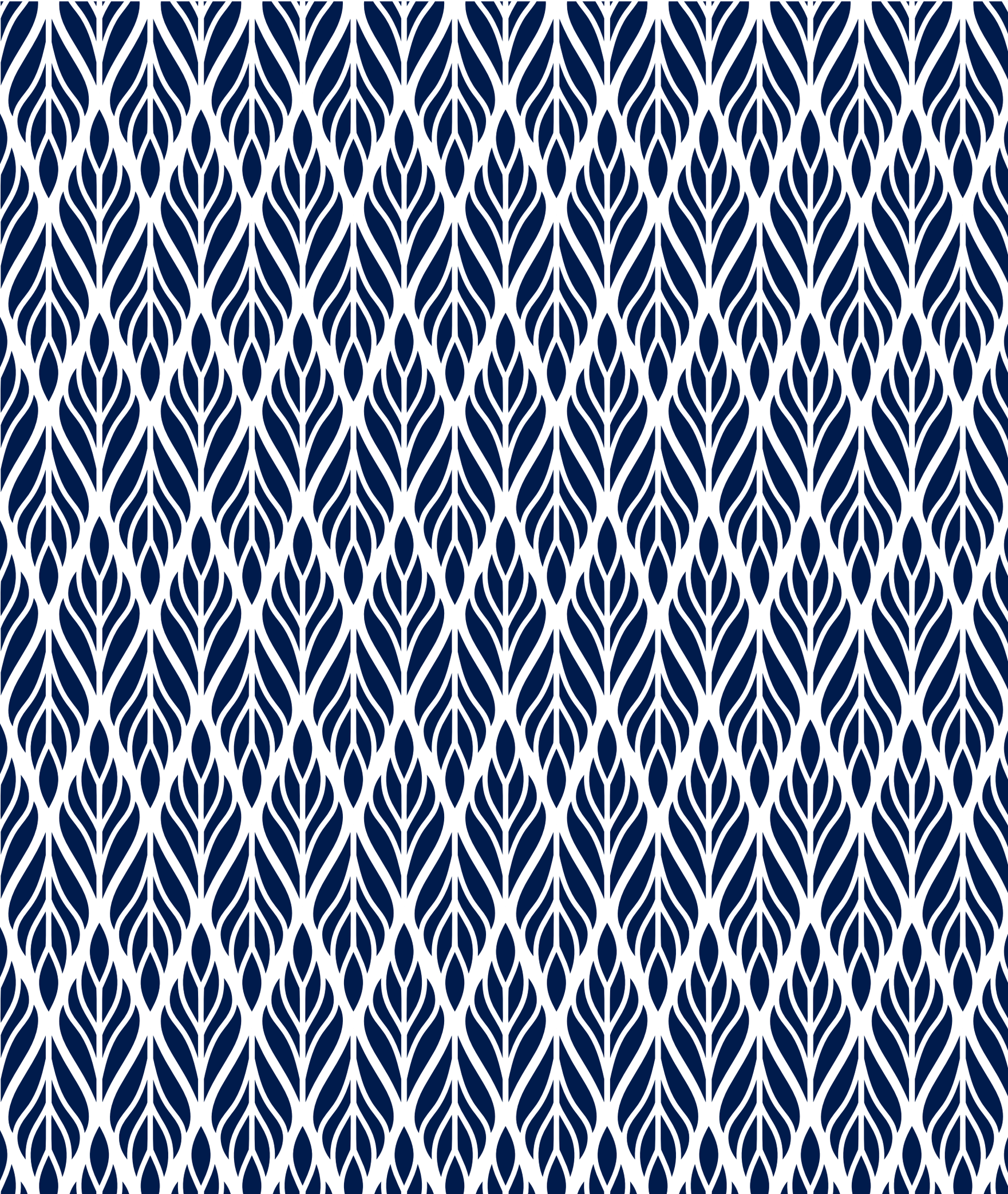
8 *BM*, "UN Population Division Data Portal", https://www.kisa.link/gyHEL, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

Dünya Bankası, "World Development Indicators Database", https://www.kisa.link/RynfT, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

7. Sonuç

2025 yılı itibarıyla Afrika'nın kalkınma tablosu hem önemli ilerlemeleri hem de derin yapısal kırılganlıkları bir arada barındırmaktadır. Büyüme oranları küresel ortalamayı yakalamakta, bazı alt bölgeler önemli bir ivme sergilemektedir. Ne var ki Sudan'ın yüzde 221,5'lik kamu borcu, Güney Sudan'ın yaklaşık yüzde 100'lük enflasyonu ya da Nijerya ile Çad'ın 55 yıl düzeyindeki yaşam beklentisi gibi uç değerler, bölgesel ortalamaların arkasında kalan ciddi yoksunlukları gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak Afrika, çok boyutlu ve derin biçimde farklılaşmış bir kalkınma sürecinin içindedir. Genelleyici söylemlerin ötesine geçerek ülke ve bölge özgün bağlamlarını esas alan karşılaştırmalı bir analiz, Kıta'nın gerçek görünümünü ortaya koymanın tek geçerli yolu olmayı sürdürmektedir.

2025 Yılında Sahraaltı Afrika'nın Büyüyen Ekonomileri

4

Emre Saygın*

1. Giriş

Sahraaltı Afrika; stratejik konumu, güçlü nüfus dinamiği, doğal kaynak varlığı ve zengin kültürel yapısı ile öne çıkmaktadır. Yakın döneme kadar bu potansiyeli toplumsal refaha dönüştüremeyen bölge ülkeleri, jeopolitik riskler nedeniyle artan emtia fiyatları ve çok kutuplu küresel güç rekabetinin ortaya çıkardığı çekim etkisiyle kalkınmayı destekleyecek alternatif fırsatlara kavuşmuş; buna mukabil birtakım risklerle de yüzleşmek durumunda kalmışlardır.

Bu çalışmada Sahraaltı Afrika'nın 2025 yılındaki ekonomik performansının analiz edilmesi, belirleyicilerinin ortaya konulması ve öne çıkan ülkelerin farklılaşan yönlerine işaret edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bölüm; genel olarak uluslararası kuruluşların araştırma ve istatistikleri ile bölgesel kuruluşlar ve Afrika çalışmalarını merkezine alan düşünce kuruluşlarının yıllık raporlarına dayanılarak betimsel analiz yöntemiyle hazırlanmıştır.

2. Sahraaltı Afrika'nın 2025 Yılı Ekonomik Performansı

Sahraaltı Afrika 2025 yılında yaklaşık %4 oranında ekonomik büyüme göstermiştir. Bu rakamlar, son iki yılda yavaşlayan ekonomik performansın, toparlanarak yukarı yönlü ivme kazandığına işaret etmektedir (Bkz. Tablo

* Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, SBKY Bölümü, emre.saygin@ogu.edu.tr

1). Küresel belirsizlikler ve jeopolitik riskler nedeniyle kırılganlıklar devam etse de altın, değerli madenler ve diğer emtia fiyatlarındaki yükseliş, bölge ülkelerinde mali gelirlerin artmasını sağlayarak 2025 yılında ekonomik büyümeyi desteklemiştir.[1]

	2022	2023	2024	2025
Batı Afrika	3,9	3,6	4,5	4,3
Doğu Afrika	4,3	1,3	4,3	5,9
Orta Afrika	5,2	4,4	4,0	3,2
Güney Afrika	2,9	1,8	1,9	2,2
Sahraaltı Afrika Ortalaması	4,2	3,0	3,3	3,9

Tablo 1. Sahraaltı Afrika'da Ekonomik Büyüme Performansı, 2022-2025 (%)

Kaynak: Africa Development Bank, "African Economic Outlook 2025 - Making Africa's Capital Work Better for Africa's Development", 2025, https://www.kisa.link/MVqbl, Erişim Tarihi: 09.02.2026, s. 3.

Sahraaltı Afrika'da, 2025 yılında ekonomik büyümenin kaynağını homojen olarak özel tüketim harcamaları (%4,6), kamu harcamaları (%4,3) ve yatırımlar (%4,7) oluşturmuştur. Bununla birlikte, bölgedeki ülkelerin tekil ekonomik büyüme performansları farklılaşmış, ülkelerin neredeyse yarısında büyüme hızı artarken diğer yarısında ivme kaybetmiştir.[2] Öyle ki Benin, Fildişi Sahili, Etiyopya, Ruanda ve Uganda dâhil olmak üzere dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden birkaçı bu bölgede yer alırken, özellikle doğal kaynak gelirlerine bağlı kalan ya da bölgesel çatışmalardan etkilenen bazı ülkelerde ise ekonomik performans belirgin şekilde zayıf kalmıştır.[3]

3. Sahraaltı Afrika'da Ekonomik Performansın Sektörel Yansımaları

Sahraaltı Afrika çoğunlukla düşük ve orta-düşük gelirli ülkelerden oluştuğundan, ekonomik büyümenin ana hedefi ekonomik yapının çeşitlendirilmesi, işsizliğin azaltılması, fiyat istikrarının sağlanması, borçlanmanın kontrol edilebilmesi ve nihayetinde yoksullukla mücadele edilebilmesidir.

Dünya Bankası verilerine göre, son yirmi beş yılda Sahraaltı Afrika'nın ekonomik çıktısı içerisinde tarım sektörünün payı %16-20, sanayinin payı %24-28 (imalat sanayinin payı %9-11) ve hizmet sektörünün payı ise %48-53 düzeyinde seyretmektedir.[4] Değişken iklim koşullarına karşı hassas olan tarımsal hasılanın nispeten yüksek olması, bir yandan üretimin verimsiz bir alana sıkışması, diğer yandan da enflasyonist risklerin sürekli gündemde kalması sonucunu doğurmaktadır. Nitekim, sanayi ve özellikle de imalat

1 *World Bank*, "Global Economic Prospects", Ocak 2026, https://www.kisa.link/sycwZ, Erişim Tarihi: 08.02.2026, s. 91.

2 *World Bank*, "Global Economic Prospects", Ocak 2026, https://www.kisa.link/sycwZ, Erişim Tarihi: 08.02.2026, s. 97.

3 International Monetary Fund, "Regional Economic Outlook Sub-Saharan Africa", Ekim 2025, https://www.kisa.link/lAJPA, Erişim Tarihi: 10.02.2026, s. 2.

4 *World Bank*, "World Development Indicators (Online Database)", https://databank.worldbank.org/home, Erişim Tarihi: 09.02.2026.

sektörü hacminin oldukça dar olması, Sahraaltı Afrika ülkelerini düşük teknolojili ve doğal kaynak tabanlı ihracata mahkûm kılmakta; bölge ülkelerini ekonomik çeşitlilik bakımından dünya ülkeleri arasında en son sıralara düşürmektedir.[5]

Tarım ve sanayi sektöründeki bu olumsuz tabloya karşın turizm, gıda ve tarımsal işleme, bahçecilik ürünleri ve ihracata yönelik tarım, bilgi teknolojisi, danışmanlık ve uzmanlık, modern ulaştırma ve lojistik gibi hizmet sektörü kolları istihdama ciddi destek vermektedir. Bacasız sanayi olarak da adlandırılan bu iş alanları, ortalamanın üzerinde verimlilik üretmelerinin yanında teknolojik ilerleme ve ölçeklenebilirlik kapasitesi sayesinde bölgenin ekonomik manzarasını şimdiden yeniden şekillendirmektedir.[6]

Ayrıca, küresel piyasalardaki istikrarsızlıklar ve Sahraaltı Afrika ülkelerindeki iç sorunlar nedeniyle artan takipli krediler bankacılık sektörünün genel risk görünümünü olumsuz etkilemesine rağmen 2025 yılında gözlemlenen yüksek net faiz marjları sayesinde finansal sektör verimli ve dirençli kalarak ekonomik performansı desteklemiştir.[7] Bölgeye yönelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir önceki yıla göre ılımlı şekilde düşerek 42 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Küresel piyasalardaki iyileşme ve merkez ülkeler kaynaklı likidite artışı sayesinde, bahse konu temkinli iyileşmeyi destekleyen kalıcı ve sağlam dış finansman koşullarının oluşması beklenmektedir.[8]

4. Sahraaltı Afrika'da 2025 Yılının Öne Çıkan Ülkeleri

Sahraaltı Afrika'nın en büyük yükselen ekonomisi Güney Afrika'nın son on yılda %1'in altında seyreden ortalama büyüme performansı 2025 yılında kısmi bir artışla %1,1'e yükselmiştir. Bu rakamlar geleceğe dönük çok fazla beklenti oluşturmasa da, enerji ve lojistik sektörlerinde reform ivmesinin devam etmesi ve özel sektörün öncülüğünde genişleyen sabit sermaye yatırımlarının olumlu etkisi hissedilmektedir.[9]

Bölgenin diğer önemli yükselen ekonomisi Nijerya'nın 2025 yılı büyüme performansı %3,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Düşük büyüme ve artan yoksulluk riskine karşın son iki yılda kapsayıcı reform patikasına yönelen Nijerya'nın, doğal kaynak bağımlılığından daha kararlı şekilde uzaklaşıp tarım, imalat ve teknolojiye yönelik çeşitlenmesini hızlandırarak Afrika'da küresel bir ekonomik güç merkezi olması beklenmektedir.[10]

5 *Harvard Growth Lab*, "Economic Complexity Index – Geo Map (Online Database)", 2026, https://atlas.hks.harvard.edu/rankings, Erişim Tarihi: 11.02.2026.

6 Haroon Bhorat, Brahima Sangafowa Coulibaly, Richard S. Newfarmer ve John Page, "New Pathways to Job Creation and Development in Africa: The Promise of Industries without Smokestacks", 2025, https://www.kisa.link/yLrYG, Erişim Tarihi: 10.02.2026.

7 *The Asian Banker*, "Sub-Saharan Africa struggles with modest economic growth in 2025", 30.01.2025, https://www.kisa.link/LdvKr, Erişim Tarihi: 10.02.2026.

8 *UNCTAD*, "Global Investment Trends Monitor-No: 50", Ocak 2026, https://www.kisa.link/qTDpD, Erişim Tarihi: 11.02.2026.

9 *Reuters*, "South Africa's economy grows 1.1% in 2025, below government estimates", 10.03.2026, https://www.kisa.link/mzLTo, Erişim Tarihi: 11.02.2026.

10 Axel Schimmelpfennig ve Christian Ebeke, "How Nigeria Can Unleash its Economic Potential", 2025, https://www.kisa.link/ogceZ, Erişim Tarihi: 11.02.2026.

Sahraaltı Afrika'nın 2025 yılında en hızlı büyüyen ekonomisi Gine olmuştur. Gine'nin hızla artan ekonomik performansının arka planında güçlü madencilik sektörü üretimi ve büyük altyapı projeleri bulunmaktadır. Bu alanlardaki güçlü trendin devamı sayesinde 2026-2029 yılları arasında da reel büyümenin ortalama %10'lar düzeyine yaklaşacağı tahmin edilmektedir. Bu bağlamda, toplam döviz gelirlerinin neredeyse %90'ının maden ihracatına bağımlı olması dış ticaret şoklarına karşı Gine'yi savunmasız durumda bırakmaktadır. Ayrıca madencilik dışındaki kamu gelirlerindeki artış da büyümenin kalitesine olumlu katkı yapmaktadır.[11]

2025 yılında da güçlü büyüme trendini sürdüren Benin ekonomisinin performansı ticaret, turizm ve tarım sektörlerindeki yüksek büyüme ve pamuk üretimindeki artış sayesinde gerçekleşmiştir.. Nijer ile arasındaki petrol tedarik krizinin çözüme kavuşturulması, gelişen organize sanayi bölgelerinin ve inşaat sektörünün güçlü seyri yanında madencilik ve ulaştırma sektörlerinin dinamik etkisi Benin'in büyüme performansını desteklemiştir.[12]

	2025*	2026**	2027**
Benin	7,3	7,0	7,0
Fildişi Sahili	6,3	6,4	6,5
Etiyopya	7,2	7,1	7,7
Gine	7,5	9,3	11,6
Nijer	6,5	6,7	6,6
Ruanda	7,0	7,2	7,6
Senegal	6,4	4,1	4,3
Sudan	6,1	5,1	3,7
Tanzanya	6,0	6,2	6,5
Uganda	6,3	6,4	9,8
Zimbabve	6,6	5,0	5,0

*Tahmini Ölçüm (estimate)
**Projeksiyon (forecast)

Tablo 2. Sahraaltı Afrika'nın Yüksek Büyüyen Ekonomileri, 2025-2027 (%)

Kaynak: World Bank, "Global Economic Prospects", January 2026, https://www.kisa.link/sycwZ, Erişim Tarihi: 08.02.2026, s. 98.

11 *S&P Global*, "Guinea Outlook Now Positive On Expected Declining External Imbalances, Increasing Government Revenue; Affirmed At B+/B", 13.03.2026,
https://www.kisa.link/ffVrD, Erişim Tarihi: 12.02.2026.

12 *European Bank for Reconstruction and Development*, "EBRD Transition Report 2025-26: Country Assessments Benin", 2026,
https://www.kisa.link/zGeGV, Erişim Tarihi: 11.02.2026.

Diğer taraftan Etiyopya, tarım sektörünün güçlü performansı, altın ve elektrik üretimindeki canlılık ve uzun süredir devam eden kapsamlı reform stratejisi sayesinde %7'yi aşan ekonomik büyüme düzeyini yakalamıştır. Zimbabve'nin ekonomik performansı, tarımsal üretimdeki toparlanma ve madencilik sektörlerinde yapılan yatırımların sanayi üretimini yukarı yönlü ivmelendirmesi sayesinde önceki yıllara göre belirgin bir artışla %6,6'yı bulmuştur. Uganda'nın ekonomik büyümesi, kamu harcamalarındaki artış, tüketim tarafındaki güçlü talep, özel yatırımların artması ve kahve ihracatının taşıyıcılığında küresel pandemi öncesindeki en yüksek oranı yakalayarak %6,3 olarak gerçekleşmiştir. Keza Fildişi Sahili'nde de özel tüketim ve yatırımlardaki artışın etkisiyle %6,3'lük bir ekonomik büyüme görülmüştür.[13]

5. Sonuç

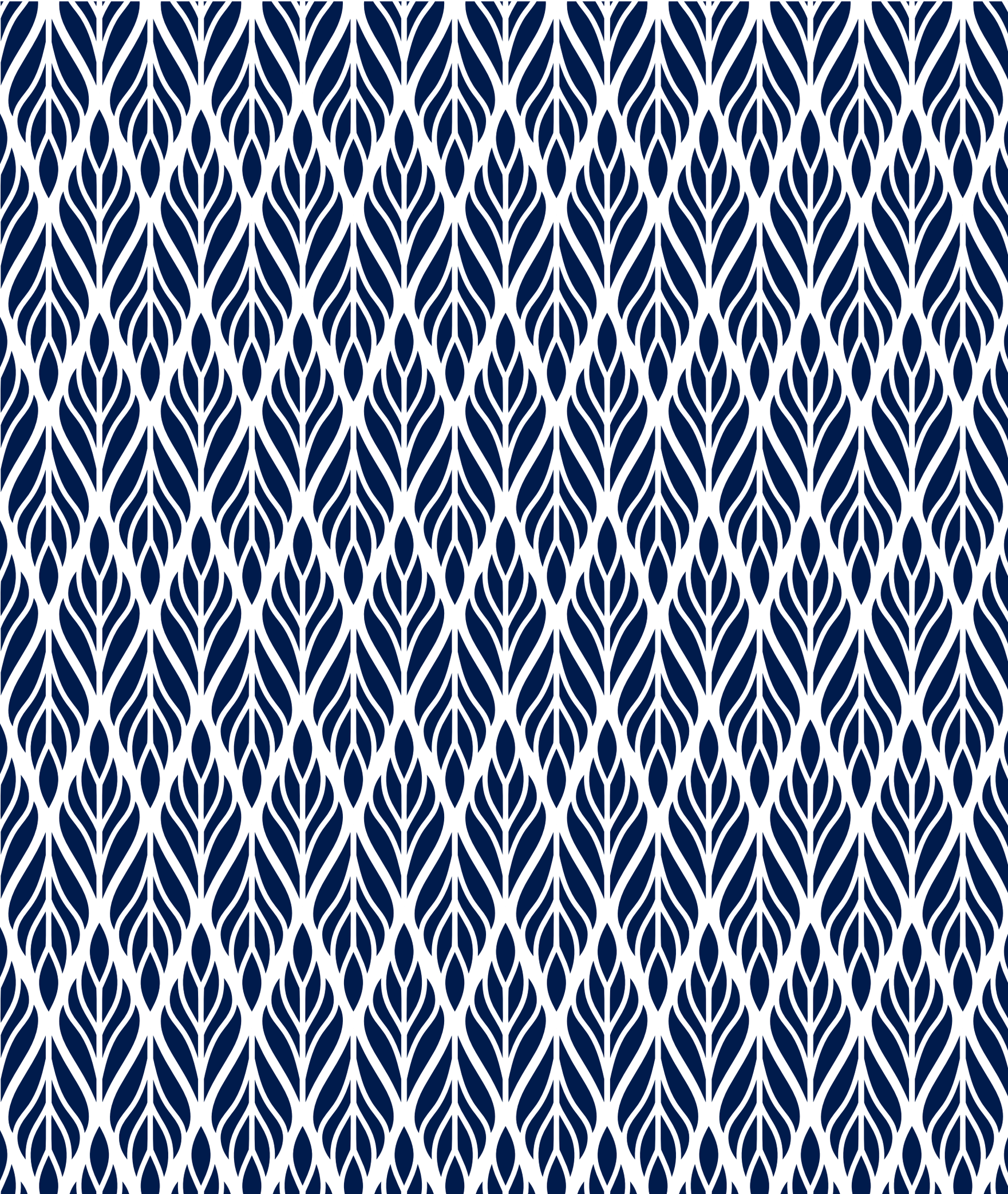
Küresel koşullardaki belirsizliklere ve bölgedeki huzursuzluklara rağmen, 2025 yılında Sahraaltı Afrika'nın ekonomik performansında toparlanma gözlemlenmiş, altyapı yatırımları ve hizmet sektöründeki çeşitlenme ile desteklenen, ihtiyatlı-iyimser bir büyüme gerçekleşmiştir. Öte yandan kuraklık, kaynak bağımlılığı, altyapı yetersizliği, enflasyon, işsizlik ve yoksulluk, borçlanma gibi yerel, kurumsal ve makroekonomik problemler de güçlü şekilde varlığını hissettirmiştir.[14]

Bu bağlamda, ülkeler arası siyasi sorunların aşılmasına ve bölge bazlı *işlevsel* bütünleşmelerin hız kazanmasına katkı sağlayacak koordinasyon ortamının oluşturulması, böylece bölge ülkelerine yönelen resmî kalkınma yardımlarının daha *dengeli* şekilde dağı(tı)lması ve *bütüncül* bir bölgesel kalkınmanın sağlanması, kamu sektörü optimum büyüklükte tutularak özel sektörün *rasyonel* kaynak kullanımı odaklı yatırımlarının desteklenmesi, küresel doğrudan yabancı sermaye akımlarından alınan payı arttıracak iyi yönetişim ortamı teşvik edilirken yeni sömürgeciliğin soğuk yüzüne karşı güvenlikleştirme perspektifinin kaybedilmemesi önem taşımaktadır.[15]

13 *World Bank*, "Global Economic Prospects", s. 91-92.

14 *United Nations Development Programme*, "Sub-Saharan Africa's Economic Outlook 2025 - Navigating Uncertainty and Aligning Policy for Sustainable Recovery", 2026,
https://www.kisa.link/kHxrD, Erişim Tarihi: 10.02.2026, s. 2.

15 *African Union Commission & OECD*, "Africa's Development Dynamics 2025 - Infrastructure, Growth and Transformation", 2025,
https://www.kisa.link/ARNhP, Erişim Tarihi: 10.02.2026, s. 17-19;
Africa Development Bank, "Africa's Macroeconomic Performance and Outlook", Kasım 2025,
https://www.kisa.link/ubKmJ, Erişim Tarihi: 09.02.2026, s. 19.

Ezulwini Mutabakatı'nın 20. Yıl Dönümünde Afrika'nın Uluslararası Sistemde Adalet Arayışı

5

Mustafa Ateş*

1. Giriş

Afrika, Birleşmiş Milletler'in (BM) 193 üyesinden 54'ünü (yaklaşık yüzde 28) ve dünya nüfusunun yüzde 19'unu temsil etmesine rağmen, uluslararası sistemin karar alma mekanizmalarında hak ettiği konumun oldukça uzağındadır. Neredeyse her üç üyeden biri Afrikalı olmasına rağmen, BM'de en üst karar alma mekanizması olan Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) Afrikalı daimî bir üye yer almamaktadır. Afrika grubu, BM'nin beş ana bölgesel grubundan biri ve daimî temsilcisi olmayan en büyük bloktur. Güney Amerika ile birlikte daimî temsilcisi olmayan iki bölgeden biri olsa da üye sayısı, gündem konularındaki payı ve operasyonel katkısı göz önüne alındığında Afrika'nın mevcut statükonun en büyük temsil açığını oluşturduğu görülmektedir. Zira BM barış gücü operasyonlarının neredeyse yarısı Afrika'da olurken, BM barış güçlerinin yüzde 40'ı da Afrikalılardan oluşmaktadır.[1] 2025 yılı verileri incelendiğinde bu asimetri daha net görülmektedir. BMGK'nin ülke veya bölgeye özgü toplantılarının yüzde 36'sı, kararlarının yüzde 51'i, BM Şartı'nın VII. bölümü kapsamında alınan kararların (uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlar) yüzde 75'i, basın açıklamalarının yaklaşık yüzde 63'ü Afrika Kıtası ile ilgilidir.[2] Afrika BMGK gündeminin merkezinde yer almasına rağmen konseyde herhangi bir daimî üye ile temsil edilme-

* Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mates9271@gmail.com

1 "UN chief calls for permanent Africa Security Council seat", *BBC News*, 1 Aralık 2024, https://www.kisa.link/LNdct, Erişim Tarihi: 19.03.2026.

2 "Highlights of Security Council Practice 2025", *BM*, https://www.kisa.link/CFlyF, Erişim Tarihi: 19.03.2026.

mektedir. Afrika'nın uluslararası sistemdeki adalet arayışı büyük oranda bu tezattan neşet etmektedir.

BM'nin mevcut yapısı, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan küresel güç dengesi eksenli statükocu, günümüz gerçeklerini yansıtmaktan uzak ve temsilde adalet ilkesine aykırı bir oluşumdur. Afrikalı devletler, BM'de temsilin daha kapsayıcı ve adil bir yapıya kavuşturulmasına yönelik uzun soluklu bir diplomatik mücadele yürütmektedir. Bu çabaların kurumsal temelini 2005 yılında Afrika Birliği (AfB) tarafından kabul edilen ve BMGK reformuna ilişkin Afrika'nın ortak tutumunu simgeleyen *Ezulwini Mutabakatı* oluşturmaktadır. 2025 yılı, bu mutabakatın 20. yıl dönümü olması hasebiyle sembolik ve stratejik bir öneme sahiptir. Bu çalışma; Afrikalı devletlerin 2025 yılında küresel sisteme yönelik itirazlarını, adalet arayışına dair girişimlerini ve Türkiye'nin "Dünya Beşten Büyüktür" söylemi çerçevesindeki desteğini tahlil etmeyi amaçlamaktadır.

2. Ezulwini Mutabakatı ve Sirte Bildirisi

Ezulwini Mutabakatı ve Sirte Bildirisi, Afrika'nın uluslararası sistemdeki adalet arayışının kurumsal ve ilkesel temelini oluşturmaktadır. Ezulwini Mutabakatı, Mart 2005'te AfB Yürütme Konseyi'nin 7. Olağanüstü Oturumu'nda, BM reformuna ilişkin *Ortak Afrika Tutumu*'nu tesis etmiştir. Mutabakat, BM'nin tüm organlarına dair AfB'nin reform tasavvurunu ortaya koysa da şüphesiz bunlardan en dikkat çekeni BMGK'ye dair reform talebi olmuştur. AfB, Afrika'nın BMGK'de tam temsilini talep etmiştir. Bu talep, "veto hakkı da dâhil olmak üzere daimî üyeliğin tüm yetki ve ayrıcalıklarına sahip en az 2 daimî üye, 5 geçici üye" olarak belirlenmiştir.[3]

Sirte Bildirisi ise Temmuz 2005 tarihinde AfB meclisinde bulunan Afrikalı devlet başkanlarının Ezulwini Mutabakatı'nı onayladıkları belgedir. Bu bildiriyle Afrikalı liderler, Ortak Afrika Tutumu'nu yansıtan reform taslağının BM Genel Kurulu'na sunulmasına yönelik siyasi iradelerini beyan etmişlerdir. Mutabakat, özelde BMGK eksenli siyasi reformu içerse de bildiride yer alan "Bretton Woods kurumlarının demokratikleştirilmesi" maddesi, Afrika'nın uluslararası sistemdeki adalet arayışının küresel ekonomik yönetişimi de kapsayan bütüncül bir yaklaşıma sahip olduğunun kanıtı niteliğindedir.[4]

3 *Afrika Birliği*, "The Common African Position on the Proposed Reform of the United Nations: The Ezulwini Consensus'," Addis Ababa, 7-8 Mart 2005,

https://www.kisa.link/rsxPE, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

4 *Afrika Birliği*, "Decisions, Declarations and Resolution of the Assembly of the African Union, Fifth Ordinary Session", Sirte, Libya, 4-5 Temmuz 2005, Assembly/AU/Decl.1-3 (V),

https://www.kisa.link/KEhaX, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

3. 2025 yılında Afrika'nın Uluslararası Sistemde Adalet Arayışına Yönelik Gelişmeler

2025 yılı Ezulwini Mutabakatı'nın ve Sirte Bildirisi'nin 20. yıl dönümü olması münasebetiyle Afrika ülkeleri için ayrı bir önemi haizdir. Ortak Afrika Tutumu'nu uluslararası platformlarda savunan On Devlet ve Hükümet Başkanı Komitesi (C-10) başta olmak üzere, AfB tüm kurumlarıyla çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Sistemde adalet arayışı 2025 yılında yapılan birçok faaliyetin temel çıkış noktası olurken, bazı faaliyetlerde de motto olarak yer almıştır.

3.1. Afrika Birliği'nin 2025 Yılı Teması

Afrika'nın adalet arayışı yalnızca sistemsel değil tarihsel bir perspektifle de 2025 yılında ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda AfB'nin 2025 yılı teması "Tazminat Yoluyla Afrikalılar ve Afrika Kökenli İnsanlar için Adalet" olarak belirlenmiştir. Bu girişim; transatlantik köle ticareti, sömürgecilik, apartheid ve soykırım da dâhil olmak üzere tarihsel adaletsizlikleri ele almakta ve onarıcı adalet talep etmektedir.[5] AfB bu tema ile Ezulwini Mutabakatı'nın 20. yılında Kıta'nın adalet talebini, tarihsel haksızlıkların onarılmasına dayanan daha geniş bir hak arayışı zeminine taşımıştır.

3.2. AfB Meclisi'nin 38. Olağan Toplantısı

15-16 Şubat 2025 tarihlerinde düzenlenen AfB Devlet ve Hükümet Başkanları Meclisi'nin 38. Olağan Oturumunda, BMGK reform sürecinde tek ses olma iradesine yönelik somut çıktılar üretilmiştir. Ancak uluslararası sitemdeki adalet talebi sadece BMGK reformu ile sınırlandırılmamış tarihsel adaletsizlik vurgulanmıştır. Ortak Afrika Tutumu'na olan bağlılık yinelenmiştir. Adalet arayışına yönelik şu somut adımlar belirlenmiştir:

- C-10'un BMGK'nin 5 daimî üyesi de dâhil olmak üzere en üst siyasi düzeylerde etkileşimde bulunması ve yüksek düzeyli toplantılar düzenlemesi,
- Tüm AfB üyelerinin BM Genel Kurulu'nun 80. oturumunda yapacakları ulusal bildirilerinde Ortak Afrika Tutumu'na yer vermeleri,
- AfB üyelerinin Afrika dışında yürütecekleri ilişkilerde BMGK reformuna öncelik vermeleri.[6]

5 *Afrika Birliği*, "AU Theme of the Year 2025: 'Justice for Africans and People of African Descent Through Reparations'", 15 Şubat 2025,
https://au.int/en/theme/2025, Erişim Tarihi: 05.04.2026.

6 *Afrika Birliği*, "Decisions, Declarations and Resolutions of the Assembly of the African Union, Thirty-Eighth Ordinary Session", Addis Ababa, 15-16 Şubat 2025, Assembly/AU/Dec.903-941(XXXVIII),
https://www.kisa.link/QXHob, Erişim Tarihi: 07.04.2026.

Zirve, BM Genel Sekreteri António Guterres'in Afrika'nın adalet arayışına vermiş olduğu destek bakımından da önemlidir. Guterres Afrika'nın adalet arayışına şu sözlerle destek vermiştir: "Afrika'nın 21. yüzyılda hâlâ daimî temsilden yoksun olmasının hiçbir bahanesi yok. Afrika Birliği ve tüm üye devletlerle birlikte, Afrika'nın ihtiyaç duyduğu temsili ve hak ettiği adaleti sağlamak için çalışmaya devam edeceğim."[7]

Afrika Birliği'nin 2025 yılı teması: "Tazminatlar Yoluyla Afrikalılar ve Afrika Kökenli İnsanlar İçin Adalet" (Kaynak: AU THEME OF THE YEAR 2025 | African Union)

3.3. AfB On Devlet ve Hükümet Başkanı Komitesi'nin (C-10) 7. Zirvesi

21 Eylül 2025 tarihinde yedincisi düzenlenen C-10 Devlet Başkanları Zirvesi'nde 20 yıllık süreçte adalet arayışına yönelik somut bir ilerleme kaydedilememiş olması eleştirilmiştir. C-10 Koordinatörü ve Sierra Leone Cumhuriyeti Devlet Başkanı Julius Maada Bio; "meşru, müzakere edilemez ve adil" olarak tanımladığı reform talebini, "bir iyilik değil, tarihî yanlışın düzeltilmesi" olarak değerlendirmiştir. Angola Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve AfB Dönem Başkanı João Lourenço, reform talebi için neredeyse hiçbir şey yapılmadığını, Afrika'nın BMGK'den dış-

7 António Guterres, "Secretary-General's Remarks to the African Union Summit," United Nations Secretary-General, 15 Şubat 2025,
https://www.kisa.link/oALZI, Erişim Tarihi: 09.04.2026.

landığını ifade etmiştir. Lourenço, reformu "ne aşırı ne de sembolik; aksine, mevcut jeopolitik gerçekliğe dayanan meşru bir hakkın ifadesi" olarak tanımlarken, aynı zamanda BMGK'nin saygınlığı ulaşması açısından bir gereklilik olarak değerlendirmiştir.

3.4. Afrika Birliği-Birleşmiş Milletler 9. Yıllık Konferansı

13 Kasım 2025 tarihinde düzenlenen 9. AfB-BM Yıllık Konferansı sonucu yayımlanan bildiri, Afrika'nın uluslararası sistemdeki adalet arayışının çok boyutlu bir nitelik kazandığını tescil etmiştir.[8] Afrika'nın adalet arayışı, yalnızca BMGK'deki koltuk sayısıyla sınırlı kalmamış, küresel finans sisteminin demokratikleştirilmesi ve ekonomik egemenlik araçlarının inşasıyla yeni bir safhaya evrilmiştir. Bu kapsamda hazırlık aşaması tamamlanan ve 2026 yılında faaliyete geçmesi planlanan Afrika Kredi Derecelendirme Ajansı'nın (AfCRA) aktif hâle gelmesi, küresel finansal sisteme yönelik itirazın bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

3.5. G20 Güney Afrika Zirvesi

2025 yılında G20, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin dönem başkanlığı vesilesiyle ilk defa Afrika topraklarında düzenlenmiştir. Zirve sonucunda ilan edilen Liderler Bildirisi'nde, BMGK'nin 21. yüzyılın gerçekleri ve talepleriyle uyumlu hâle getirilmesi ve yapısının genişletilerek Afrika gibi yeterince temsil edilmeyen bölgelerin de sisteme dâhil edilmesi çağrısı yapılmıştır.[9] Bildiri sonucu, AfB'nin G20'de daimî üye olmasının ve Güney Afrika'nın dönem başkanlığının, Afrika'nın "daha adil ve kapsayıcı bir uluslararası düzeni şekillendirmedeki stratejik rolünü savunma yeteneğini güçlendirdiğini"[10] göstermektedir. 2025 G20 Zirvesi, uluslararası sisteme yönelik reform talebinin sadece bir *Afrika talebi* olmaktan çıkıp, dünyanın en büyük ekonomileri tarafından da *sistemsel bir ihtiyaç* olarak kabul edildiğini göstermektedir.

4. Türkiye'nin Afrika'nın Adalet Arayışına Yönelik Desteği

Türkiye, BMGK'nin kapsayıcılık ve temsil sorununu "Dünya Beşten Büyüktür" söylemi üzerine inşa etmiştir. Bu söylem dâhilinde BMGK'de Afrika'dan herhangi bir daimî üyenin olmaması eleştirilmektedir.[11] Türkiye'nin bu yaklaşımı Afrika'nın daimî üyelik talebiyle paralellik arz etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan 2025 yılında BM 80. Genel Kurulu'na yapmış olduğu hitapta da bu söylemi tekrar ederek "Biz, güçlünün haklı olduğu değil,

8 *Afrika Birliği*, "Joint Communiqué of the Ninth African Union-United Nations Annual Conference", 13 Kasım 2025, https://www.kisa.link/pNgvA, Erişim Tarihi: 09.04.2026.

9 *DIRCO*, "G20 South Africa Summit: Leaders' Declaration" Johannesburg, 22 Kasım 2025, https://www.kisa.link/uEVIZ, Erişim Tarihi: 14.04.2026.

10 *African Union*, "G20 Leadership Summit 2025", 14 Aralık 2025, https://www.kisa.link/qJkUA, Erişim Tarihi: 14.04.2026.

11 *T.C. İletişim Başkanlığı*, "Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın BM 79. Genel Kurulu Hitabı", Ankara, 2024, s. 17.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurul Salonu'nda BM'nin 80. Genel Kurulu görüşmelerinde katılımcılara hitap etti. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

haklının güçlü olduğu bir düzen kuruluna kadar 'Dünya beşten büyüktür' demeye devam edeceğiz." ifadelerini kullanmıştır.[12]

5. Sonuç

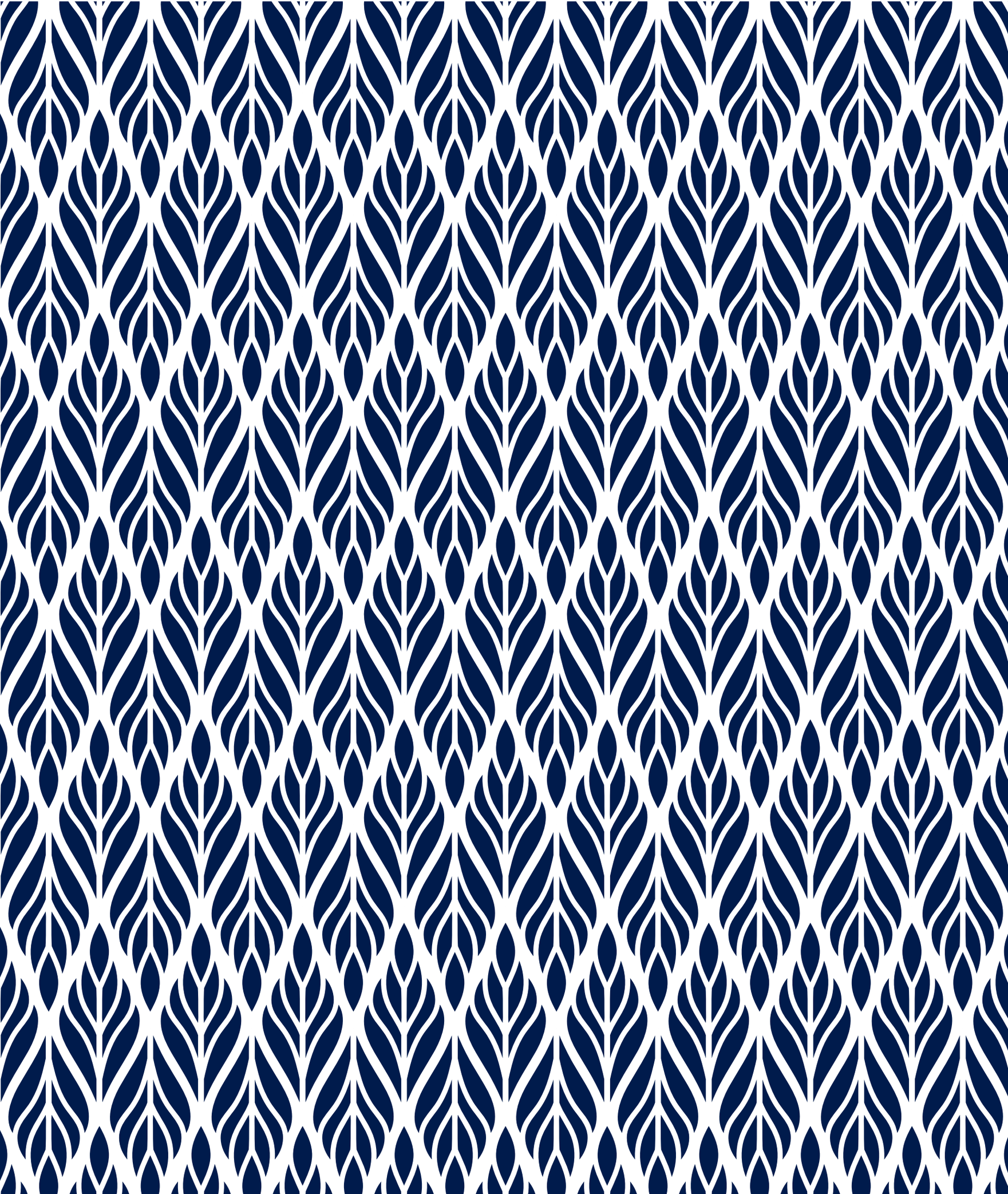
2025 yılı, Ezulwini Mutabakatı'nın 20. yıl dönümüne ulaşılması nedeniyle, Afrika'nın uluslararası sistemde adalet ve eşit temsil arayışının önemli bir kilometre taşı olarak öne çıkmaktadır. Afrikalı devletlerin yıl boyunca her platformda sistemde adalet vurgusunu dile getirmesi ve gösterdikleri *tek ses* iradesi Ortak Afrika Tutumu'nda söylemin ötesine geçildiğini kanıtla-

12 *T.C. İletişim Başkanlığı*, "Cumhurbaşkanı Erdoğan Birleşmiş Milletler 80. Genel Kuruluna Hitap Etti," 23 Eylül 2025, https://www.kisa.link/lwtgC, Erişim Tarihi: 17.04.2026.

maktadır. AfB'nin tarihsel adalet teması ve küresel ekonomide adalet arayışı daha geniş hak arayışının yansıması olarak değerlendirilebilir.

BM Genel Kurulu'nun 2025 yılı başında kabul ettiği 79/263 sayılı kararla Afrika Diyalog Serisi'nin ve Yüksek Düzeyli Politika Diyaloğu'nun kurulması Afrika'nın adalet arayışı girişiminin BM bünyesinde kurumsallaşmasını sağlamıştır. Öte yandan G20 bildirisi, BM raporları, BM Genel Sekreteri'nin reforma verdiği destek, Türkiye'nin "Dünya Beşten Büyüktür" vizyonu 2025 yılı açısından reform talebinin uluslararası meşruiyetini pekiştiren en stratejik dışsal etkilerdir.

Elde edilen diplomatik meşruiyete ve söylem desteğine rağmen, uluslararası sistemde adaletin fiilen tesis edildiğini ve yapılan itirazlara yönelik sistemi onarma girişimlerinin sembolik adımların ötesine geçtiğini söylemek güçtür. Zira yapısal dönüşümü sağlayacak net adımlar 2025 yılı itibarıyla henüz atılmış değildir. Buna rağmen 2025 yılı, Afrika'nın adalet mücadelesinin önümüzdeki dönemde daha dirençli ve kurumsal bir çizgide devam edeceğinin habercisi olmuştur.

6

Afrika Enerji Görünümünde 2025 Yılı

Gökhan Kahraman*

1. Giriş

Afrika, başta insan kaynağı olmak üzere yer altı ve yer üstü doğal kaynakları bakımından dünyanın en önemli imkânlarına sahip coğrafyalardan biridir. Kıta nüfusu sürekli artış eğilimindedir. Bu durum, ülkelerin ekonomik büyümesi ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle enerji talebinin sürekli artmasına neden olmaktadır. Ancak günümüzde Afrika'da yaşayan 600 milyondan fazla insan elektriğe erişememektedir. Aynı zamanda yaklaşık 1 milyar insan ise temiz pişirme imkânlarından yoksundur.[1] Kıta'nın en gelişmiş endüstrisine sahip ülkesi olan Güney Afrika Cumhuriyeti'nde, elektriğe yüksek erişim oranına rağmen 2025 yılı içerisinde 231 gün planlı elektrik kesintisi yaşanmıştır.[2] Ayrıca, gelişmiş ülkelerin özellikle nadir toprak elementleri üzerindeki güç mücadelesi, Kıta dışı aktörlerin Afrika'nın doğal kaynaklarına olan ilgisini artırmıştır. Bu durum Afrika'yı enerji ve maden ilişkilerinde stratejik bir Kıta durumuna getirmiştir.

Bu çalışmada, 2025 yılı enerji gündeminde öne çıkan başlıklar çerçevesinde Afrika'nın enerji görünümünü ele alınmaktadır. Öncelikle Afrika Kıtası'nın enerji ve maden görünümü ortaya konulmakta, ardından Kıta genelinde öne çıkan devlet ve hükûmet başkanlarının katılımıyla kamu ve özel sektör temsilcilerinin bir araya geldiği enerji zirveleri incelenmektedir. Akabinde, Kıta dışı aktörlerin enerji alanındaki girişimleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Afrika'da 2025 yılında öne çıkan enerji politikaları değerlendirilmektedir.

* Dr. Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0001-7064-9890, 6308527@gmail.com

1 Fatih Birol, "Africa Energy Outlook 2022," World Energy Outlook Special Report, *International Energy Agency*, s. 16, July 23, 2025,

https://www.kisa.link/sOQOa, Erişim Tarihi: 02.02.2026.

2 Alister Bull, "Eskom Keeps Lights on for 231 Straight Days in South Africa", *Bloomberg*, 02.01.2026,

https://www.kisa.link/LexPC, Erişim Tarihi: 12.02.2026.

2. Afrika Enerji Görünümü

Afrika, enerji kaynakları ve enerji sektörünün ana bileşenlerinden biri olan maden ve madencilik alanında oldukça zengindir. Küresel ölçekte değerlendirildiğinde, Kıta petrol rezervleri bakımından yüzde 8, doğal gaz rezervleri bakımından ise yüzde 7'lik bir küresel paya sahiptir.[3] Maden kaynakları bakımından Afrika, yaklaşık yüzde 30'luk bir küresel paya sahiptir. Özellikle kritik mineraller açısından zengin olması, Afrika Kıtası'nın stratejik değerini artırmaktadır. Küresel kobalt talebinin yüzde 70'inden fazlasını karşılayan Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC) bu alanda dünya lideridir. Güney Afrika, platin grubu metal rezervlerinin yüzde 90'ından fazlasına sahiptir. Gine'de dünyanın en geniş boksit rezervleri bulunmaktadır. Mozambik, dünyanın en büyük grafit üreticisi olarak öne çıkarken, Mali lityumda, Gabon manganezde, Namibya uranyumda ve Zambiya bakır rezervlerinde Kıta'nın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır.[4] Diğer taraftan, coğrafi özellikleri ve yüksek güneşlenme oranları sayesinde Afrika, büyük bir yenilenebilir enerji potansiyeline sahiptir. Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA) ve Afrika Kalkınma Bankası verilerine göre,x Kıta'nın yıllık yaklaşık 10 TW düzeyinde güneş enerjisi üretme potansiyeli bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 350 GW hidroelektrik**,** 110 GW rüzgâr ve 15 GW jeotermal enerji potansiyeli olduğu belirtilmektedir.[5] Kıta'nın yeşil hidrojen potansiyeli ise 50Mt civarındadır.[6]

3. 2025 Yılında Enerji ve Maden Alanında Öne Çıkan Gelişmeler

Afrika Birliği (AfB), Kıta'nın sürdürülebilir enerji güvenliği ve kapsayıcı kalkınma hedefleri için Afrika Yeşil Mineraller Stratejisi'ni (AGMS) yayımlamıştır. Afrika, nikel, kobalt, lityum, platin grubu metaller ve nadir toprak elementleri gibi kritik yeşil minerallere sahip olması nedeniyle, bu strateji kapsamında küresel enerji dönüşümünde stratejik bir konumda yer almaktadır.[7]

2025 yılında Afrika ülkeleri, sahip oldukları minerallerin ham madde olarak Kıta dışına gönderilmesinden ziyade yerel olarak işlenmesi ve zenginleştirilmesi stratejisine odaklanmıştır. Ancak aynı dönemde ABD, Avrupa Birliği (AB) ve Çin gibi aktörlerin ham maddeye erişim, işleme ve lojistik alanlarındaki rekabeti artmıştır. Bu bağlamda, Angola'dan başlayıp Zambiya ve KDC'ye kadar uzanan Lobito Koridoru**,** 2025 yılı sonunda düzenlenen Yedinci AfB-AB Zirvesi'nde öne çıkmıştır. Zirvede, Afrika madenlerinin Batı pazarlarına erişimine stratejik destek sağlamak amacıyla 2 milyar dolarlık yatırım sözü verilmiştir. Ayrıca Lobito Koridoru'na finansal destek, ABD tarafından da sağlanmaktadır.[8] Böylece başta kritik madenler olmak üzere Afrika madenlerinin Avrupa ve ABD pazarlarına erişimi kolaylaştırılmıştır.

3 African Development Bank Group, "Catalyzing Growth and Development Through Effective Natural Resources Management," *African Natural Resources Center*, Abidjan, 2016, s. 3-4.

4 Ben Chandler, "Africa's Critical Minerals,", *Mo Ibrahim Foundation*, 2022, s. 2.

5 *African Development Bank Group*, "Why Africa is the next renewables powerhouse," AFDB, 2018, retrieved July 23, 2025,

https://www.kisa.link/Bzqcv, Erişim Tarihi: 12.02.2026;

IRENA and AfDB, Renewable Energy Market Analysis: Africa and Its Regions, International Renewable Energy Agency and African Development Bank, Abu Dhabi and Abidjan, 2022.

6 *European Investment Bank*, "Africa's extraordinary gree hydrogen potential" 2022, July 23, 2025,

https://www.kisa.link/IjwRA, Erişim Tarihi: 12.02.2026.

7 *African Union*, "Africa's Green Minerals Strategy", AMDC, March 18, 2025,

https://www.kisa.link/HCciB, Erişim Tarihi: 15.02.2026.

8 Daniel Tjarks, "Angola's Lobito Corridor is being revived – but who stands to gain?", *The Conversation*, 2 Şubat 2026,

https://www.kisa.link/RSAtE, Erişim Tarihi: 15.02.2026.

Yenilenebilir enerji üretimi alanında Kuzey Afrika ülkeleri önemli girişimlerde bulunmuştur. Mısır, ülkenin ilk, Afrika'nın ise ikinci nükleer santralini Kahire'de inşa etme çalışmalarını sürdürmektedir.[9] Fas, Avrupa'nın enerji ihtiyacına katkı sağlamak amacıyla Akdeniz altından geçecek yeni elektrik hattı projesi olan Xlinks Projesi'ni hızlandırmaktadır.[10] Namibya ise özellikle yeşil hidrojen projeleri ile dünyanın en düşük maliyetli temiz enerji üreticilerinden biri olma yolunda yatırımlarına devam etmektedir.[11] Cabo Delgado bölgesinde yaşanan güvenlik olayları nedeniyle uluslararası yatırımcıların projelerini durdurmasının ardından Mozambik'in sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) projeleri, 2025 yılında yeniden faaliyete geçmiştir.[12] Ayrıca Senegal, 2025 yılı itibarıyla tam kapasite üretime geçen LNG projeleri sayesinde bu alanda dünyanın en yeni ihracatçı ülkesi olmuştur.[13]

Gelişmiş ülkelerin Güney Afrika ve Senegal ile yürüttükleri Adil Enerji Geçişi Ortaklığı, ABD'nin çekilmesine rağmen devam etmektedir.[14] ABD'nin bazı fonları geri çekmesiyle oluşan boşluk, Avrupa Birliği'nin 5,1 milyar dolarlık destek paketiyle karşılanmıştır.[15] Ayrıca Güney Afrika, AB ile kritik minerallerin işlenmesi ve yeşil hidrojen yatırımlarını önceleyen Temiz Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlaşmalarını imzalamıştır.[16] 2025 yılında G20 dönem başkanlığını üstlenen Güney Afrika, zirvenin gündemine Küresel Güney için adil enerji dönüşümü konusunu taşımıştır.

4. Afrika Enerji Buluşmaları

2025 yılında 17'ncisi düzenlenen Afrika Enerji Indaba, *Afrika Enerji ve Kamu Hizmetleri Sektöründe İnovasyon ve İşbirliğini Geliştirme* temasıyla Güney Afrika Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmiştir.[17] Afrika Enerji Haftası ise *Afrika Enerjilerine Yatırım Yapın* temasıyla Afrika ülkelerinden gelen üst düzey yöneticiler ve devlet başkanlarının katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Zirve, Batı'nın *fosil yakıtlardan çıkın* baskısına karşı Afrika'nın enerji gerçeklerini savunmuştur. 2030 hedefleri kapsamında enerji yoksulluğunun sona erdirilmesi ele alınırken, Avrupa'nın doğal gazı geçiş yakıtı olarak kabul etmesine rağmen Afrika projelerine finansman sağlamaması, zirvede *finansal apartheid* olarak eleştirilmiştir.[18] 2025 yılında 19'uncusu düzenlenen Afrika Madencilik Buluşması, Güney Afrika'nın Cape Town şehrinde gerçekleştirilmiştir. *Afrika Madenciliğinin Geleceğine Hazırlanmak* temasıyla düzenlenen buluşmada yerel değer ilavesi, kritik mineraller ve enerji dönüşümü, yapay zekâ ve otomasyon ile yatırım güvenliği gibi konular ele alınmıştır.[19] Yıl içerisinde Güney Afrika'da gerçekleştirilen farklı zirvelerin yanı sıra Nijerya, Gana ve Libya'da da enerji ve maden odaklı buluşmalar düzenlenmiştir.

9 *World Nuclear Association*, Nuclear Power in Egypt, 28 Kasım 2025,
https://www.kisa.link/YCQLC, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

10 Cosmo Sanderson, "Green colonialism attack on $30bn Morocco-Uk powet link plan", 20 Şubat 2025,
https://www.kisa.link/zrnlx, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

11 *African Development Bank Group*, "African Development Bank Approves $10 Million to catalyse Namibia's Larger Green Hydrogen Project", 9 Aralık 2025,
https://www.kisa.link/meLMl, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

12 Wendell Roelf, America Hernandez and Custodio Cossa, "Mozambique, TotalEnergies relaunch $20 billion Lng Project", *Reuters*, 29 Ocak 2026,
https://www.kisa.link/eIIsr, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

13 Francis Perrin, "Senegal in the Offshore Oil and Gas Era", *Policy Center for the New South*, Policy Brief, Mayıs 2025,
https://www.kisa.link/fjFmu, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

14 Gökhan Kahraman, "Enerji Dönüşüm Çağında Güney Afrika Cumhuriyeti Enerji Politikaları: "Adil Enerji Dönüşümü" Ortaklığı Modelinin İncelenmesi" *Abant Sosyal Bilimler Dergisi,* 25(3).

15 Wendell Roelf, "EU pledges 4.7 billion euros to South Africa as Trump brings them closer", *Reuters*, 14 Mart 2025,
https://www.kisa.link/VgtAZ, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

16 Sarah Jackson and Sara Michelangeli, "The EU-South Africa CTIP", *New Climate Institute*, 11 Aralık 2025,
https://www.kisa.link/XnwvI, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

17 *Africa Energy Indaba*, "Driving Innovation and Collaboration in Africa's Energy and Utilities Sector",
https://www.kisa.link/fpbMV, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

18 Yunus Kemp, "Africa: Call to tackle "financial Apartheid" in eergy sector", *ESI*, September 30, 2025,
https://www.kisa.link/CIQNj, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

19 *Africa Mining Indaba*, "Future-proofing mining: A multi-disciplinary approach", February 4, 2025,
https://www.kisa.link/nbfVh, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

Afrika'nın enerji sektörüne yönelik önemli etkinliklerinden Africa Energy Indaba, 4-6 Mart 2025 tarihlerinde Güney Afrika'nın Cape Town kentinde gerçekleştirildi. (Kaynak: Africa Energy Indaba 2025 Photo Gallery - Africa Energy Indaba)

5. Kıta Dışı Önemli Aktörlerin Enerji ve Maden Alanındaki Girişimleri

Küresel aktörler, Afrika üzerinde başta kritik madenlerin tedariği olmak üzere stratejik enerji ve maden alanlarında rekabetlerini devam ettirmektedir. ABD, kritik minerallerin tedariği ve kullanımı için lojistik koridorların inşasına destek vererek Kıta ülkeleri üzerinde etki oluşturmaya çalışmaktadır. Trump yönetimi ile birlikte ABD, iklim odaklı yaklaşımdan kritik madenlerin tedariğine yönelik bir stratejiye yönelmiştir.

Rusya, başta nükleer enerji ve hidrokarbon projelerinin altyapılarına destek sağlayarak Afrika ülkeleri ile enerji alanında iş birlikleri geliştirmektedir. Bu kapsamda Mısır'da nükleer santral kurulumu, Etiyopya ile nükleer santral inşası için eylem planı hazırlanması ve Nijer'de 2 GW'lık iki reaktör kurma çalışmaları öne çıkan girişimlerdir.[20] Aralık 2025'te Mısır'da gerçekleştirilen Rusya-Afrika Ortaklık Forumu kapsamında düzenlenen Kahire Bakanlar Konferansı'nda, enerji ve teknoloji transferi öncelikli gündem maddeleri arasında yer almıştır.[21] Bu çerçevede, Afrika'nın enerji krizini çözmeye katkı sağlamak amacıyla Rusya'nın nükleer ve hidrokarbon alanındaki iş birliklerini stratejik bir araç olarak kullandığı görülmektedir.

Çin'in yaklaşımı, doğal kaynaklar karşılığında genellikle Çinli firmalar aracılığıyla altyapı yatırımları gerçekleştirmesinin yanı sıra, yenilenebilir enerji ve kritik minerallerin tedariğine yönelik stratejilerle Afrika ülkeleri üzerinde nüfuz sağlamaya çalışmaktadır. Yeşil İpek Yolu girişimi kapsamında Kıta'da büyük ölçekli güneş enerjisi santralleri kurarak düşük karbonlu kalkınmaya des-

20 *WNN*, "Ethipia and Russia hold talks over potential nuclear power Project", December 19, 2025,

https://www.kisa.link/RMAmn; *Enerdata*, "Nijer aims build two 2 GW nuclear reactors with Rosatom", October 1, 2025, Erişim Tarihi: 20.02.2026

https://www.kisa.link/WEAAH, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

21 Mohamed Lamine Kaba, "The second ministrerial conference o the Russia-Africa partnership forum: when Cairo buries Western hegemony", 24 Aralık 2025,

https://www.kisa.link/qcZjG, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

tek vermektedir.[22] Çinli uzmanlar tarafından 2025 yılı, Çin'in Afrika'da hem en *yeşil* hem de en *kahveren*gi yılı olarak tanımlanmıştır.[23] Güney Afrika'nın ABD ile yaşadığı gerilim sonrası Çin ile yakınlaşması, başta enerji iş birlikleri olmak üzere sıfır gümrük anlaşmasıyla stratejik ortaklık kurmasına yol açmıştır.[24] Bu durum, Çin'in Güney Afrika'nın madencilik sektöründeki etkisini artırmıştır.

Başta Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) olmak üzere Körfez ülkeleri, finansal güçleriyle güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji projelerinin yanı sıra doğal gaz ve petrol altyapısına yönelik yatırımlar gerçekleştirmektedir. Afrika, Körfez ülkeleri için özellikle yeşil dönüşüm sürecinde bir test alanı olarak değerlendirilmektedir.[25]

6. Türkiye'nin Enerji ve Maden Girişimleri

Türkiye, Türk tipi kalkınma modeline uygun olarak Afrika ülkeleri ile kazan-kazan prensibine dayalı bir enerji iş birliği stratejisi benimsemektedir. Türkiye'nin Afrika'da özellikle Libya ve Cezayir ile yürüttüğü enerji iş birlikleri, son yıllarda Somali ile zirve noktasına ulaşmıştır. 2025 yılı, Türkiye için Afrika'da enerji alanında somut adımların atıldığı bir yıl olmuştur. Bu kapsamda Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi, Somali açıklarında görev yapmıştır.[26] Ayrıca MTA Uluslararası Madencilik (MTAIC) tarafından Nijer'de ilk altın üretimi başlatılmıştır.[27] Gabon ile hidrokarbon ve madencilik alanında iş birliğini içeren bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.[28] Son olarak, İstanbul'da düzenlenen V. Türkiye-Afrika İş ve Ekonomik Forumu'nda *entegre enerji ağı* vizyonu kamuoyuna açıklanmıştır.[29]

7. Sonuç

2025 yılı Afrika enerji görünümü, enerjide dönüşüm, rekabet ve stratejik iş birlikleri ile öne çıkmıştır. Kıta, artan nüfus ve enerji talebi karşısında hem yenilenebilir enerji yatırımlarını hızlandırmış hem de kritik minerallerin küresel rekabetinde merkezî bir rol üstlenmiştir. Afrika'daki LNG projeleri Avrupa ülkeleri için Rus gazına alternatif kaynak oluştururken, Kuzey Afrika ülkeleri nükleer ve yeşil yakıt girişimleriyle enerji çeşitliliğini artırmıştır. AfB'nin Yeşil Mineraller Stratejisi, Kıta'nın küresel enerji dönüşümündeki stratejik konumunu pekiştirmiştir. ABD, AB, Çin, Rusya ve Körfez ülkeleri enerji ve maden yatırımlarıyla Kıta'da nüfuz mücadelesini yoğunlaştırırken, Türkiye Somali, Nijer ve Gabon'daki projelerle somut adımlar atmıştır. Zirveler ve ortaklıklar, adil enerji geçişi, finansman erişimi ve bölgesel iş birliği konularını öne çıkarmıştır. Sonuç olarak, Afrika 2025 itibarıyla yalnızca kaynak sağlayıcı değil, küresel enerji tedariğinde ve dönüşümünde stratejik aktör hâline gelmiştir.

22 *FECO*, "Working Together to Build a Green Belt and Road", 29 Ağustos 2025,
https://www.kisa.link/mQAyc, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

23 Tom Baxter, "The Belt and Road boomed in 2025", Feb 4, 2026, *Eco-Business*,
https://www.kisa.link/dMaau, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

24 *Global Times*, "China grants South Africa 100% zero-tariff acces to its market under new partnership deal, Şubat 2026,
https://www.kisa.link/EOxUD, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

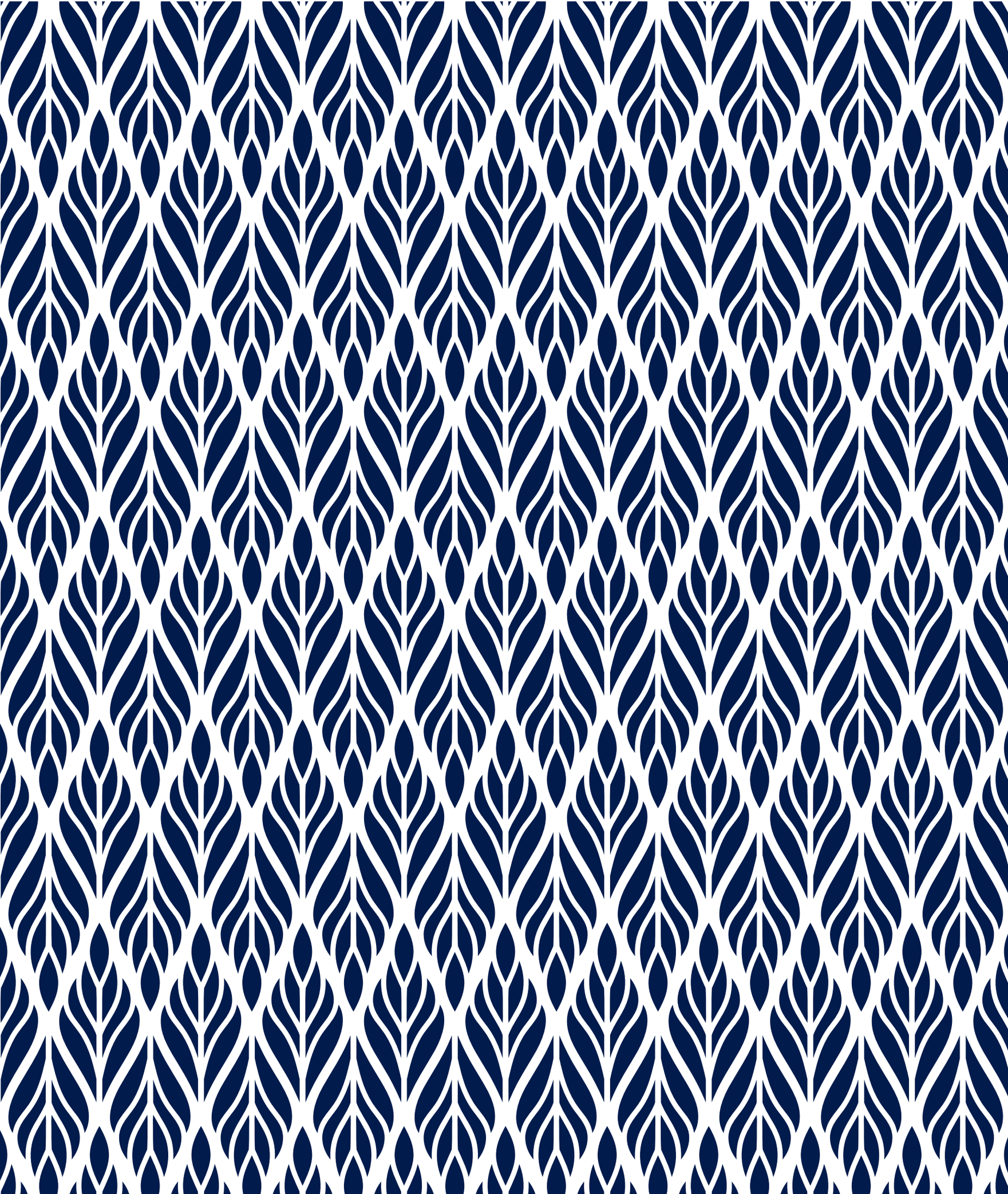
25 Maddalena Procopio, Corroda Cok, "Deversification Nations: The Gulf Way to Engage With Africa", Policy Brief, *European Council on Foreign Relations*, Mart 2025,
https://www.kisa.link/OEeGI, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

26 *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "Oruç Reis Somali'de", Eylül 2024,
https://www.kisa.link/SmHpN, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

27 Merve Safa Akıntürk, "Nijer'de altın üretiminin ilk fazı tamamlandı", *Yeni Şafak*, 17 Şubat, 2026,
https://www.kisa.link/HvqRO, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

28 *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "Gabon ile 3 Alanda İş Birliği", 31 Temmuz, 2025,
https://www.kisa.link/vwXPK, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

29 *Enerji Terminali*, "Bakan Bayraktar, Türkiye-Afreikca İş ve Ekonomi Forumunda konuştu", Ekim 2025,
https://www.kisa.link/xQyQz, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

2025 Yılında Sahel'de Güvenlik ve Jeopolitik

7

M. Cem Oğultürk*

1. Giriş

2025 yılı itibarıyla Sahel bölgesi, artan terör tehdidi, siyasi istikrarsızlık ve büyük güç rekabetinin iç içe geçtiği çok katmanlı bir kriz alanı hâline gelmiştir. Özellikle Mali, Burkina Faso ve Nijer'den oluşan Sahel Devletleri İttifakı (Alliance des États du Sahel, AES), hem bölgesel güvenlik mimarisinin merkezinde yer almakta hem de Batı Afrika'da kurumsal bölünmenin başlıca kaynağı olarak öne çıkmaktadır.[1]

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) belgeleri ve bölgesel analizler, 2025 boyunca Sahel'deki güvenlik ortamının "daha karmaşık terör saldırıları, hızla derinleşen insani kriz ve parçalanmış bölgesel iş birliği" üçgeni etrafında şekillendiğini vurgulamaktadır.[2] Bu makalede, 2025 yılında Sahel'de güvenliği ve jeopolitiği belirleyen ana dinamikler; terör tehdidi, askerî darbeler ve bölgesel kurumlar, dış aktörlerin ve Türkiye'nin konumu ele alınacaktır.

2. Güvenlik-Kalkınma İlişkisi

Sahel'in *çekirdek kuşağı* olarak nitelendirilen Mali, Burkina Faso ve Nijer, 2025 itibarıyla dünya çapında terör kaynaklı can kayıplarının en yoğun yaşandığı coğrafyalardan biri hâline gelmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre, söz konusu üç ülkede saldırı sayısında ve ölçeğinde belirgin bir artış gözlenmiş; çok sayıda kırsal yerleşim yeri, silahlı gruplar, topluluklar arası çatışmalar ve askerî operasyonların kesiştiği alanlara dönüşmüştür.[3]

* Prof. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-2619-9559, mehmetcemogulturk@aydin.edu.tr

1 *European Think Tank Group*, "The Nexus between Security and Development in the Sahel", ETTG Brief No. 3, Brüksel, 2025, s. 1-6.

https://www.kisa.link/FRIwX, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

2 *Security Council Report*, "West Africa and the Sahel, December 2025 Monthly Forecast", New York, 29 Kasım 2025, s. 1-3.

https://www.kisa.link/bnqXH, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

3 a.g.m.

ECOWAS, Benin'deki darbe girişimi ve bölgedeki sorunlar gündemiyle toplandı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

BMGK değerlendirmeleri, El Kaide ile ilişkili Cemaat Nusrat el-İslam vel-Müslimin (JNIM) ile IŞİD-Sahel Vilayeti (ISSP) gibi örgütlerin 2025 itibarıyla insansız hava araçları, el yapımı patlayıcılar ve çok cepheli saldırılar kullanarak operasyonel kapasitelerini artırdıklarını belirtmektedir. Bu durum, AES ülkelerinde zaten sınırlı olan devlet kapasitesini daha da zorlamakta; ordular hem cephe savaşları hem de sivilleri koruma sorumluluğu arasında sıkışmaktadır. Sonuç olarak, Burkina Faso, Mali'nin kuzeyi ve Nijer'in batısında çok sayıda köyün tamamen boşaldığı ve milyonlarca insanın yerinden edildiği rapor edilmektedir.[4]

2020-2023 döneminde Mali, Burkina Faso ve Nijer'de yaşanan darbeler, 2025'te bölgenin güvenlik mimarisini belirleyen başlıca siyasal kırılmalar olarak öne çıkmaktadır. Bu darbeler sonrasında iktidara gelen askerî yönetimler hem iç siyaset hem de dış ilişkiler alanında yeni gerilim hatları üretmiştir.[5] Üç ülkenin 2023'te oluşturduğu AES, 2025'te hem kolektif savunma iddiası hem de anti-müdahaleci söylemiyle dikkat çekmiştir. Aralık 2025'te Bamako'da düzenlenen AES zirvesinde, yaklaşık 5 bin askerden oluşacak ortak bir ortak kuvvet kurulması kararlaştırılmış; özellikle terörle mücadele ve isyan bastırma görevleri için tasarlanmıştır. Aynı zamanda, AES liderleri ekonomik entegrasyon ve ortak dış politika vurgusuyla, Batı destekli güvenlik düzeneklerine alternatif bir eksen yaratmaya çalışmıştır.[6]

4 *United Nations Security Council*, "Security Council Told Political Upheaval, Violent Extremism Threaten West Africa, Sahel, as Speakers Call for Targeted Action, Regional Cooperation", Basın Bildirisi No: SC/16257, 17 Aralık 2025.

https://www.kisa.link/jEsqL, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

5 *Al Jazeera*, "Sahel summit: What is the biggest challenge facing the region?", 24.12.2025,

https://www.kisa.link/OAVRB, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

6 *European Think Tank Group*, "The Nexus between Security and Development in the Sahel", ETTG Brief No. 3, Brüksel, 2025, s. 1-6.

https://www.kisa.link/FRIwX, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

Diğer yandan, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ile AES ülkeleri arasındaki ilişkiler 2025'te gerilimli seyrini sürdürmüştür. ECOWAS'ın Nijer darbesi sonrasında uyguladığı sert yaptırımların 2024'te kaldırılması, insani maliyet ve bölgesel bölünme kaygısıyla açıklansa da AES'in örgütten fiilen kopuş sürecini tersine çevirmemiştir. Bu durum, Batı Afrika'da pro-demokrasi ve pro-egemenlik eksenleri arasında yeni bir kurumsal fay hattının ortaya çıktığı yorumlarına yol açmaktadır.[7]

Sahel'de güvenlik sorununu derinleştiren bir diğer unsur, terörizmle organize suç ekonomileri ve topluluklar arası şiddetin iç içe geçmesidir. Uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, yasa dışı madencilik ve kaçakçılık güzergâhları hem terörist grupların hem de yerel milislerin başlıca finansman kaynakları hâline gelmiştir. Zayıf devlet denetimi ve geniş coğrafi alanlar, bu ağların cezasızlık ortamında faaliyet göstermesine zemin hazırlamaktadır.

Bu güvenlik ortamı, 2025 itibarıyla ağır bir insani krizi de beraberinde getirmektedir. BM raporları, Burkina Faso, Mali ve Nijer'de milyonlarca insanın yerinden edildiğini, birçok yerleşimin tamamen boşaldığını ve gıda güvensizliğinin kritik seviyelere ulaştığını ortaya koymaktadır. Terör saldırıları, yol kapamaları ve çatışmalar, yardım kuruluşlarının erişimini kısıtlamakta; bu da sağlık krizlerini, eğitim altyapısının çöküşünü ve kırılgan toplumsal yapıların daha da zayıflamasını hızlandırmaktadır. Böyle bir tabloda, genç nüfusun radikalleşme ve silahlı gruplara katılma eğilimi de artmaktadır.

Sahel'de güvenlik ve kalkınma arasındaki ilişki, 2025'te de uluslararası aktörlerin temel tartışma başlıklarından biri olmayı sürdürmektedir. Güvenlik yardımları kısa vadede askerî kapasiteyi artırsa da uzun vadede şiddet döngüsünü besleyebilmektedir. Coğrafyanın genişliği, güvenlik riskleri ve devlet kapasitesinin zayıflığı nedeniyle kapsamlı kalkınma girişimlerinin etkisini çoğu zaman sınırlı ve parçalı kılmaktadır. Bu durum, güvenlik odaklı politikaların tek başına kalıcı çözümler üretemeyeceğini, siyasal katılım ve sosyoekonomik dönüşümü içeren bütüncül stratejilere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

3. Büyük Güçlerin Sahel Politikası

Sahel'deki jeopolitik dengeleri etkileyen önemli gelişmelerden biri, geleneksel Batılı aktörlerin askerî angajmanlarını yeniden tanımlamalarıdır. Fransa, birliklerini büyük ölçüde geri çekerek bölgedeki doğrudan askerî varlığını daraltmıştır. 2025 itibarıyla Paris, Sahel politikasında ön cephede konuşlu birlikler yerine, diplomasi, istihbarat iş birliği ve kalkınma araçlarına dayalı daha dolaylı bir etkileşim modeline yönelmektedir.[8]

7 *Security Council Report*, "West Africa and the Sahel, December 2025 Monthly Forecast", New York, 29 Kasım 2025, s. 1-3.

https://www.kisa.link/bnqXH, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

8 Lisa Bryant, "France starts 2025 with fresh controversy, questions over Africa", *Voice of America*, 11 January 2025,

https://www.kisa.link/sOAph, Erişim Tarihi: 16.03.2026

ABD açısından ise kritik dönemeç, Nijer'deki askerî varlığın 2024 sonbaharına kadar çekilmesi konusunda varılan anlaşma olmuştur. Bu çekilme, Sahel'deki Amerikan stratejisinin yeniden ölçeklendirilmesi ve düşük görünürlüklü bir güvenlik ortaklığı modeline geçiş olarak değerlendirilmektedir. Ancak hem Fransa'nın hem ABD'nin göreli geri çekilişi, sahada ciddi bir güvenlik boşluğu algısı yaratmış; bu boşluğun hangi aktörler tarafından ve hangi normatif çerçevede doldurulacağı, 2025 Sahel jeopolitiğinin temel sorularından biri hâline gelmiştir.[9]

Batılı güçlerin çekilmesiyle oluşan bu boşlukların önemli bir kısmı, 2025 itibarıyla Rusya tarafından doldurulmaya çalışılmaktadır. Moskova, daha önce Wagner Grubu aracılığıyla yürüttüğü faaliyetleri, Savunma Bakanlığı'na bağlı Africa Corps adlı yeni bir yapı üzerinden kurumsallaştırma eğilimi göstermektedir. Çeşitli analizler, Mali'de Wagner'in 2025'in ortasında resmen "görevini tamamladığını" ilan ederek çekildiğini ve yerini Africa Corps birliklerinin aldığını belirtmektedir.[10]

Africa Corps'un AES ülkelerindeki rolü, rejim güvenliğinin sağlanması, terörist gruplarla mücadele ve askerî eğitim-danışmanlık faaliyetleri şeklinde tanımlanmaktadır. Buna karşın, insan hakları ihlali iddiaları ve şeffaf olmayan güvenlik anlaşmaları, Rusya'nın Sahel'deki etkinliğine dair ciddi soru işaretleri yaratmaktadır. Rusya'nın sağladığı askerî desteğin kısa vadede rejim güvenliğini güçlendirse de uzun vadede demokratikleşme ve hesap verebilirlik süreçlerini zayıflatma riski taşımaktadır.[11]

4. 2025'te Türkiye-Sahel İlişkileri

2025 yılında Türkiye ile Sahel ülkeleri arasındaki ilişkiler, güvenlik-savunma iş birliği ile çok boyutlu siyasi ve ekonomik açılımın iç içe geçtiği bir çerçevede derinleşmiştir. Ankara, Fransa ve ABD gibi geleneksel aktörlerin askerî varlıklarını azaltmasıyla, özellikle Mali, Burkina Faso ve Nijer'den oluşan Sahel Devletleri İttifakı (AES) ülkeleri için alternatif güvenlik ve kalkınma ortağı olarak öne çıkmıştır.

Türkiye'nin 2025'te Sahel'e yönelik politikasının merkezinde, savunma sanayisi ürünlerinin ihracı, askerî eğitim ve kapasite inşası ile diplomatik temsilin güçlendirilmesi yer almıştır. Mali ve Nijer başta olmak üzere AES ülkelerine silahlı insansız hava aracı (SİHA), zırhlı araç ve diğer savunma sistemlerinin satışının yanı sıra, bu ülkelerin askerlerine eğitim programları sunulmuş; bu sayede Ankara, Sahel güvenlik mimarisinde görünür bir aktör hâline gelmiştir. 2025 Şubat'ında Türkiye ile Çad arasında Abéché ve

9 Natasha Bertrand, "US reaches agreement with Niger to withdraw military forces by September 15", *CNN*, 19.05.2024,
https://www.kisa.link/uJHlG, Erişim Tarihi: 16.03.2026

10 *Robert Lansing Institute*, "Russia's Africa Corps: Wagner's Successor in Africa (2022–2025)", September 30, 2025.
https://www.kisa.link/gckHe, Erişim Tarihi: 16.03.2026

11 *Al Jazeera*, "Sahel summit: What is the biggest challenge facing the region?", 24.12.2025.
https://www.kisa.link/OAVRB, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

Faya-Largeau askerî üslerinin kullanımı için anlaşma imzalanması, Türkiye'nin Sahel'de kalıcı güvenlik mimarisi kurma iradesinin sembol adımı oldu. Ayrıca, Mali'nin 2025'te düzenlediği ilk savunma fuarında Türk savunma şirketlerinin başat katılımcılar arasında yer alması, bu eğilimin sembolik bir göstergesi şeklinde değerlendirilmiştir.

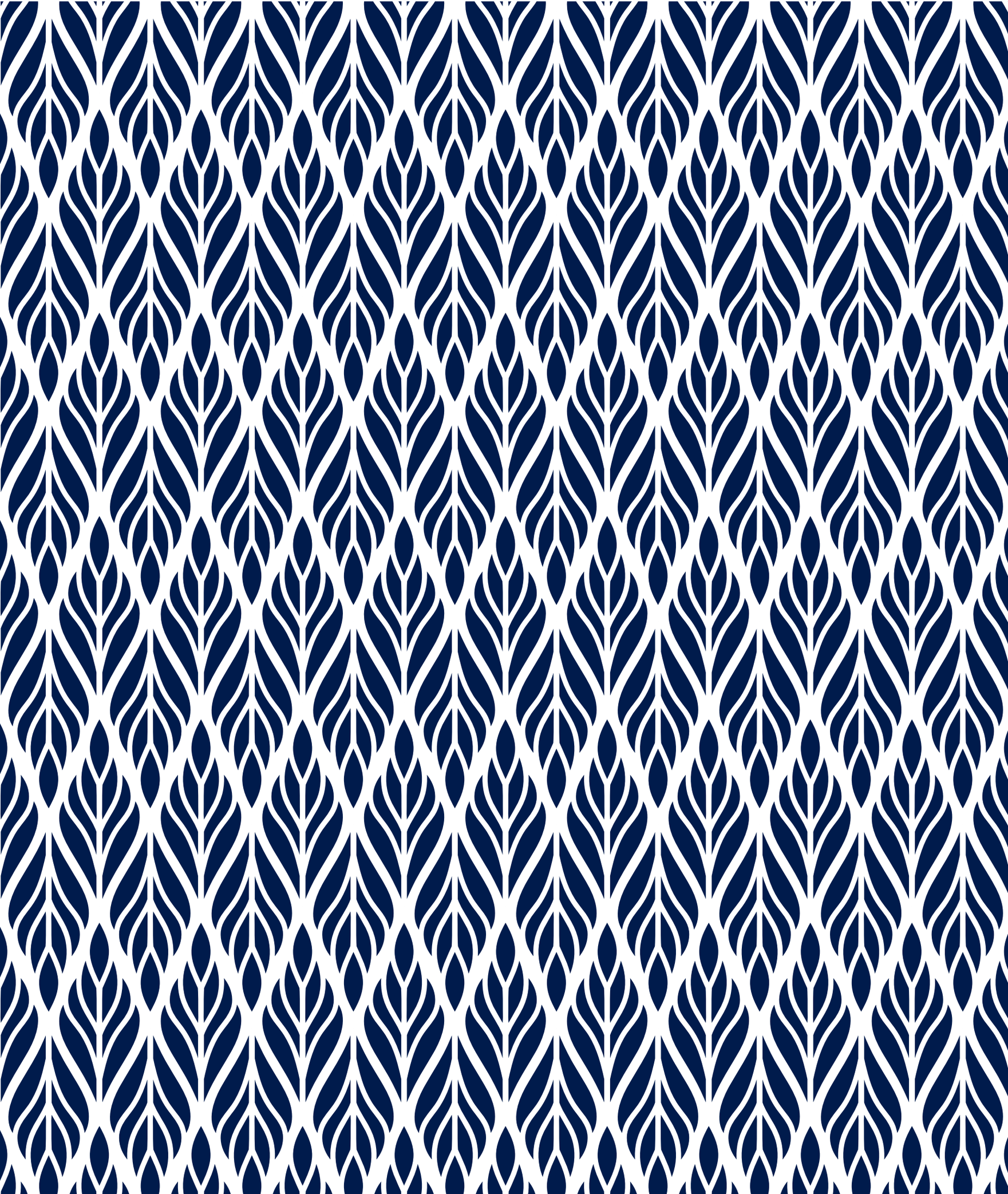
Sahel başkentlerinde Türkiye, hem güvenlik sağlayıcısı hem de kalkınma ve eğitim alanlarında destek sunan çok boyutlu ortak olarak algılanmaya devam etmektedir. Siyasal düzlemde Ankara, darbelerle yönetilen AES ülkeleriyle ilişkilerini pragmatik bir bakışla yönetme yaklaşımını benimsemiş, bu rejimlerle diplomatik kanalları açık tutarak güvenlik ve ekonomi temelli iş birliğini sürdürmüştür.

5. Sonuç

2025 yılında Sahel'de güvenlik ve jeopolitik riskler, terör şiddetinin tırmanışı, askerî darbelerle şekillenen siyasal düzen, bölgesel kurumların parçalanması ve büyük güçlerin yeniden konumlanması gibi iç içe geçmiş süreçler üzerinden okunmaktadır. AES ülkelerinin Rusya ile derinleşen iş birliği ve Batılı aktörlerin askerî varlığını azaltması, kısa vadede rejim güvenliğini artırma potansiyeline sahip olsa da demokratikleşme, insan hakları ve hesap verebilirlik açısından ciddi riskler barındırmaktadır.

ECOWAS ve Afrika Birliği'nin hem anayasal düzeni hem de insani sonuçları gözeten daha dengeli bir strateji geliştirmesi; uluslararası toplumun ise güvenlik yardımlarını kapsayıcı yönetişim ve kalkınma hedefleriyle uyumlu hâle getirmesi, Sahel'de sürdürülebilir barışın temel koşulları arasında görünmektedir. Aksi takdirde, 2025'te gözlenen çok katmanlı istikrarsızlık ve şiddet döngüsünün, önümüzdeki yıllarda da bölgeyi ve daha geniş uluslararası güvenlik ortamını etkilemeye devam etmesi kuvvetle muhtemeldir.

Türkiye-Sahel ilişkileri ise savunma sanayii odaklı güvenlik ortaklığının, ticaret ve yatırım girişimlerinin, insani-eğitim temelli yumuşak güç araçlarıyla desteklendiği çok boyutlu bir çerçeveye oturmuştur. Bu yaklaşım, Türkiye'yi Sahel'de hem bölgesel güvenlik mimarisinin yeni bir unsuru hem de Batı'nın azalan etkisi karşısında yükselen orta ölçekli bir güç olarak konumlandırmaktadır.

2025 Yılında Sudan İç Savaşı: Askerî Dengeler, İnsani Kriz ve Dış Aktörler

8

Belma Engin Güder*

1. Giriş

Afrika Kıtası, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde küresel siyasetin önemli aktörleri arasında yerini almaya hazırlanırken Afrika ülkeleri kendi içinde hâlen uzun süreli çatışmalar ve yıkıcı iç savaşlara sahne olmaktadır. Bağımsızlığından itibaren ardı arkası kesilmeyen iç savaşlarıyla Sudan, çok sayıda barış girişimine rağmen Kıta'nın süregelen güvenlik ve istikrar sorunlarıyla karşı karşıya kalan ülkelerinden biridir. Kısa ömürlü sivil yönetimler, askerî müdahaleler, güç ve iktidar mücadeleleri, farklı etnik, dinî ve bölgesel gruplar arasındaki siyasi ve ekonomik eşitsizlikler, Sudan'daki süregelen iç savaşların ve kırılgan yapının başlıca unsurlarıdır.

2023 yılı itibarıyla yeniden bir şiddet sarmalına giren Sudan, bu kez askerî darbe ile iktidarı ele geçiren güçlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar dolayısıyla iç savaşa sürüklenmiştir. 2025 yılı boyunca Sudan, hız kesmeden devam eden ve insani krizlerle derinleşen çatışmaların yanı sıra bunların çözümüne yönelik siyasi ve diplomatik çabaların da odağı olmuştur. Bu çalışma, sahadaki askerî dengeler, yaşanan insani kriz ve yürütülen barış girişimleri üzerinden Sudan'da 2023 yılında başlayan iç savaşın 2025 yılındaki seyrini ele almayı amaçlamaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi BİİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-3734-1218, belmaengin@comu.edu.tr

2. Sudan'daki Çatışmaların Arka Planı ve Ana Aktörleri

Sudan iç savaşının ana aktörlerini, Abdulfattah el-Burhan liderliğindeki Sudan Silahlı Kuvvetleri (SSK) ve Muhammed Hamdan Dagalo (Hemedti) komutasındaki Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) oluşturmaktadır. Temelleri Ömer el-Beşir dönemindeki Cancavid milislerine dayanan ve güçlü bir paramiliter yapıya dönüşen HDK, 2019 yılında ortaya çıkan halk protestoları sürecinde Sudan ordusunun yanında yer alarak Beşir'in iktidardan uzaklaştırılmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Ardından kurulan sivil geçiş yönetimine 2021 yılında bu iki askerî gücün gerçekleştirdiği darbe ile son verilmiş; geçiş süreci Burhan başkanlığında askerî ağırlıklı bir yapıya evrilmiştir. Birlikte hareket eden SSK ve HDK arasında 15 Nisan 2023 tarihinde başlayan ve zamanla derinleşen güç mücadelesi ve anlaşmazlıklar ise Sudan'da 2025 yılı boyunca da etkisini sürdüren yeni bir iç savaşa yol açmıştır.[1]

1 *Council on Foreign Relations*, "Civil War in Sudan", 07.04.2026, https://www.kisa.link/BouMw, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

3. 2025 Yılında Sudan'da Askerî Gelişmeler, Siyasi Dengeler ve İnsani Kriz

2025 yılı başında Egemenlik Konseyi Başkanı ve Sudan Ordu Komutanı Burhan, HDK'yi ağır suçlarla itham ederek çatışma öncesi duruma dönmenin mümkün olmadığını ve savaşı kesin bir zaferle sonuçlandırmaya hazırlandıklarını ifade etmiştir.[2] Bu süreçte SSK, başkent Hartum ve çevresinde askerî üstünlüğü ele geçirmeye başlamış; Omdurman'dan HDK güçlerini çıkarmış, stratejik bir petrol rafinerisini geri almış ve Bahri şehrinin büyük bölümünü kontrol altına almıştır. Ayrıca, demiryolu bağlantıları nedeniyle kritik öneme sahip El Obeid'de yaklaşık iki yıl süren HDK kuşatması kırılarak önemli bir askerî kazanım elde edilmiştir.[3]

Şubat-Nisan 2025 döneminde HDK ve müttefiklerinin Nairobi'de paralel hükûmet hazırlıkları yapması Sudan'ın bölünmesine yönelik endişeleri artırmış; Sudan hükûmeti bu girişimi kesin bir şekilde reddetmiştir.[4] HDK'nin geçici anayasa ilanıyla siyasi meşruiyet arayışına girdiği bu süreçte SSK, başkent Hartum'u yeniden kontrol altına alarak kritik devlet kurumları üzerindeki hâkimiyetini de güçlendirmiştir.[5] Ancak çatışmalar sürmüş ve nisan ayında El-Fasher'in güneyinde bulunan ve barındırdığı yarım milyondan fazla mülteciyle Kuzey Darfur'un en büyük mülteci kampı olan Zamzam Kampı'na HDK tarafından saldırılar düzenlenmiştir.[6]

Mayıs-Temmuz 2025 döneminde SSK, Port Sudan merkezli teknokrat hükûmete Birleşmiş Milletler (BM) eski yetkilisi Kamil İdris'i başkan olarak atayarak siyasi meşruiyetini pekiştirmiş;[7] HDK de karşı bir atakla 26 Temmuz'da Hemedti başkanlığında Nyala'da alternatif bir yönetim ilan ederek doğrudan rakip egemenlik iddiası ortaya koymuştur. Bu gelişme, Sudan'daki çatışmayı yalnızca askerî değil, aynı zamanda bir devletleşme mücadelesine dönüştürmüş; HDK'nin yaklaşık 18 ay süren kuşatma sonrası Ekim ayında El-Fasher'i ele geçirdiğini duyurmasıyla ise sahadaki güç mücadelesi daha da sertleşmiştir.[8]

26 Ekim 2025'te HDK'nin stratejik ve lojistik açıdan Sudan'ın kritik öneme sahip El-Fasher'i ele geçirmesi, savaşın başlıca kırılma noktalarından biri olmuştur. El-Fasher, çatışmaların en yoğun yaşandığı bölgelerden biri hâline gelmiş; uzun süren kuşatma ve özellikle Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi ülkelerden sağlanan dış yardım sayesinde güç kazanan HDK, SSK'nin hava üstünlüğünü zayıflatarak Darfur'da hâkimiyetini pekiştirmiş-

2 *Sudan Tribune*, "Sudan's Burhan Rules out RSF Coexistence, Rejects Famine Claims", 01.01.2025,
https://www.kisa.link/CEGWY, Erişim Tarihi: 04.03.2026.

3 *Council on Foreign Relations*, a.g.m.

4 *Xinhua*, "Paramilitary Forces' Attempt to Form 'Parallel Government" Raises Concern over Deeper Division in Sudan", 01.03.2025,
https://www.kisa.link/wuTgv, Erişim Tarihi: 04.03.2026.

5 Ingie Gohar, "A Teamline of Key Events in Sudan", *Arab Center Washington DC*, 05.03.2026,
https://www.kisa.link/cbUxl, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

6 *United Nations Human Rights Office of High Commissioner*, "Three Days of Terror with No Safe Refuge", 12.12.2025,
https://www.kisa.link/zZIuB, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

7 Hamid Khalafallah, "The Civilian Façade in Sudan's War: Rival Governments and the Battle for Legitimacy", *The Tahrir Institute*, 06.08.2025,
https://www.kisa.link/Sctoi, Erişim Tarihi: 08.03.2026.

8 Gohar, a.g.m.

tir. Bu gelişme, Sudan'daki fiilî bölünmeyi derinleştirirken HDK'nin batıdaki kontrolünü sağlamlaştırmış; SSK ise doğu ve merkez bölgelerde varlığını sürdürmeye yönelmiştir.[9]

8 Aralık 2025'te HDK'nin Heglig petrol sahasını ele geçirdiğini duyurması, çatışmanın ekonomik ve stratejik boyutunu belirgin biçimde öne çıkarmıştır. Sudan'ın enerji altyapısındaki merkezî rolü ve Güney Sudan'ın ihracat hattı üzerindeki transit konumu nedeniyle Heglig, bölgesel güç dengeleri açısından kritik bir jeopolitik alan niteliğindedir. Heglig'in kontrolü, taraflar arasındaki güç dengesini HDK lehine etkileyen önemli bir unsur olmuştur.[10]

2025 yılı sonu itibarıyla çatışmaların ulaştığı düzey, Sudan'daki insani krizin ağır bedelini de açıkça ortaya koymuştur. Tarafların sivillere yönelik saldırıları ve ağır insan hakları ihlalleri, savaş suçlarına ilişkin ciddi iddiaları beraberinde getirirken, özellikle Hartum, Omdurman ve Darfur'da sivil kayıplar hızla artmıştır. Yaklaşık 25 milyon kişi akut gıda güvensizliğiyle, 2 milyona yakın insan ise kıtlık veya kıtlık riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Yerinden edilenlerin sayısı 11 milyonu aşarken, bunların 4 milyondan fazlası komşu ülkelere sığınmıştır. Sağlık sisteminin çöküşü, kolera salgını, insani yardımların engellenmesi ve yardım çalışanları açısından en tehlikeli ülkelerden biri hâline gelmesiyle Sudan, insani kriz izleme listelerinde 2025 yılında üçüncü yıl üst üste zirvedeki yerini korumuştur.[11]

4. Sudan'daki Çatışmalarda ve Barış Arayışında Dış Aktörlerin Rolü

Sudan'da iç savaşın patlak vermesiyle birlikte BM, Afrika Birliği (AfB), Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD) ve Avrupa Birliği (AB) gibi kurumların yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri (ABD), BAE, Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkeler çeşitli arabuluculuk girişimlerinde bulunmuştur. Ancak bu diplomatik çabalar, dış aktörlerin kendi stratejik çıkarları doğrultusunda taraflara silah, finans ve siyasi destek sağlamasıyla uluslararası bir rekabet alanına dönüşmüştür.[12] Bu süreçte Mısır, Türkiye, Suudi Arabistan ve İran, resmî otoriteyi temsil eden Burhan liderliğindeki SSK'nin yanında konumlanırken; BAE, altın ticareti ve ideolojik kaygılarla HDK'yi destekleyerek Sudan hükûmetinin tepkisini çekmiştir.[13] Küresel ölçekte Rusya zamanla SSK'ye yakınlaşmış; ABD ve AB ise yaptırım ve baskı araçlarıyla sürece müdahil olurken, bölgesel güçlerin sahaya sunduğu askerî ve insani destekler çatışmanın seyrini etkileyen unsurlar hâline gelmiştir.[14]

9 Shewit Woldemichael, "El Fasher: A Bloody New Chapter in Sudan's Ruinous War, *International Crisis Group*, 31.10.2025,
https://www.kisa.link/PlEyZ, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

10 *Xinhua*, "Sudan's Paramilitary RSF Says it Captures Key Oil Hub Heglig", 08.12.2025,
https://www.kisa.link/LCMdO, Erişim Tarihi: 16.03.2026)

11 *International Rescue Committee*, "2026 Emergency Watchlist: New World Disorder",
https://www.kisa.link/ksjcY, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

12 John Mukum Mbaku, "Ending Sudan's civil war: A roadmap to peace and reconciliation", *The Brookings Institution*, 20.01.2026,
https://www.kisa.link/kbDxr, Erişim Tarihi: 12.03.2026.

13 *France 24*, "Civilian death toll in Sudan war more than doubled in 2025, UN says", 26.02.2026,
https://www.kisa.link/HChdt, Erişim Tarihi: 18.03.2026.

14 Mürsel Bayram, "Sudan'da Bitmeyen İç Savaş ve Derinleşen İnsani Kriz", *AA*, 12.03.2026,
https://www.kisa.link/gJouO, Erişim Tarihi: 18.03.2026.

Sudan'da çatışmalar nedeniyle yerinden edilenlere, Al Dabbah kentindeki El-Afadh kampında Türk Kızılay ve Sudan Kızılayı iş birliğinde insani yardım ulaştırıldı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

BM, 50 binden fazla can kaybının yaşandığı ve milyonlarca kişinin yardıma muhtaç hâle geldiği süreçte ateşkes çağrıları, insani yardım koordinasyonu ve insan hakları ihlallerinin belgelenmesi gibi alanlarda aktif rol oynamış; 2025 yılında Sudan'da büyüyen insani felaket dolayısıyla diplomatik ve kurumsal girişimlerini yoğunlaştırmıştır.[15] 2025 yılı boyunca AfB, üyeliğini 2021 yılında askıya aldığı Sudan'a yönelik diplomatik girişimlerini sürdürerek insani ateşkes çağrıları yapmış; dış müdahaleleri kınamış ve ülkenin toprak bütünlüğünü vurgulamıştır. AfB aynı zamanda BM, Arap Birliği ve IGAD ile koordinasyon içerisinde hareket etme anlayışını benimsemiştir.[16] Eylül 2025'te ABD, Suudi Arabistan, BAE ve Mısır'dan oluşan Dörtlü Ülkeler (Quad) yol haritasını destekleyen AfB, Cidde süreci çerçevesinde siyasi geçiş,

15 *United Nations*, "The UN and the Crisis in Sudan (Jan-Jul 2025)", 01.09.2025, https://www.kisa.link/pjgbq, Erişim Tarihi: 21.03.2026; *United Nations*, "The UN and the Crisis in Sudan (Jul-Dec 2025)", 06.02.2026, https://www.kisa.link/NLEZH, Erişim Tarihi: 21.03.2026.

16 *Amani Africa*, "AU Timeline of Diplomatic Efforts", https://www.kisa.link/rrLTU, Erişim Tarihi: 22.03.2026.

sivillerin korunması ve ateşkes hedeflerini öne çıkarmıştır.[17] Aynı dönemde ABD'nin SSK'yi ve İslam yanlısı çeşitli grupları hedef alan yeni yaptırımları, sürecin jeopolitik boyutunu daha da belirgin hâle getirmiştir.[18]

2025 yılı sonlarına doğru Sudan'da barış ve ateşkes girişimleri hareketlilik kazanmıştır. Kasım 2025'te HDK, Donald Trump'ın Suudi Arabistan görüşmesinin yanı sıra Quad liderlerine arabuluculuk çabalarından ötürü teşekkürlerini iletmiştir.[19] Birkaç gün sonra ise HDK, önerilen insani ateşkesi kabul ettiğini ve Sudan ordusu ile düşmanlıklara üç ay süreyle ara vereceğini duyurmuş ancak bu gelişmeler sahada kalıcı bir dönüşüm yaratmamıştır.[20]

Tarafların savaşı sonlandırma konusundaki isteksizliği ve dış aktörlerin çatışmaya ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda müdahil olması, Sudan'da 2025 yılındaki barış çabalarını zayıflatmıştır.[21] Yabancı güçlerin savaşı finanse etmesi, SSK ve HDK ile bölgesel destekçilerinin savaştan ekonomik ve siyasi kazanç elde etmesi, her iki tarafın gelişmiş silahlar edinmesi gibi faktörler de Sudan'daki barış çabalarını baltalamıştır.[22] AfB ve IGAD gibi mekanizmaların yapısal sınırlılıkları, Sudan'ın AfB üyeliğinin askıya alınması, koordinasyon eksikliği, çoklu arabuluculuk mekanizmalarının yarattığı karmaşa ve sivil aktörlerin ülkedeki parçalı yapısı da Sudan'daki barış girişimlerinin başarısını olumsuz etkilemiştir.[23]

5. Sonuç

2025 yılı itibarıyla Sudan'daki iç savaş, askerî, siyasi ve insani boyutlarıyla derinleşerek çok katmanlı bir kriz hâlini almıştır. Askerî dengelerin yanı sıra alternatif yönetim yapıları ve meşruiyet arayışları üzerinden de ilerleyen savaş, çatışmayı klasik bir iç savaşın ötesine taşıyarak bir devletleşme mücadelesine dönüştürmüştür. 2025 yılı aynı zamanda, Sudan'da insani krizin belirgin biçimde ağırlaştığı bir dönem olmuştur. Yerinden edilmeler, gıda güvensizliği, sağlık sisteminin çöküşü, sivillere yönelik saldırılar ve insani yardımların engellenmesi, yaygın insan hakları ve uluslararası hukuk ihlallerini beraberinde getirmiştir.

Uluslararası ve bölgesel aktörlerin çatışmaya yönelik müdahaleleri ise çoğu zaman çatışmayı derinleştiren ve savaşın uzamasına neden olan bir rol oynamıştır. Bu durum, Sudan krizinin yalnızca iç dinamiklerle değil, küresel ve bölgesel güç rekabetiyle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Mevcut

17 *African Union*, "African Union Commission (AUC) and Intergovernmental Authority on Development (IGAD) Welcome the QUAD Outcome on Sudan", 14.09.2025, https://www.kisa.link/QwesZ, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

18 Gohar, a.g.m.

19 *Xinhua*, "Sudan's Paramilitary RSF Says Monitoring Int'l Peace Efforts with 'Interest'", 22.11.2025, https://www.kisa.link/OQCzh, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

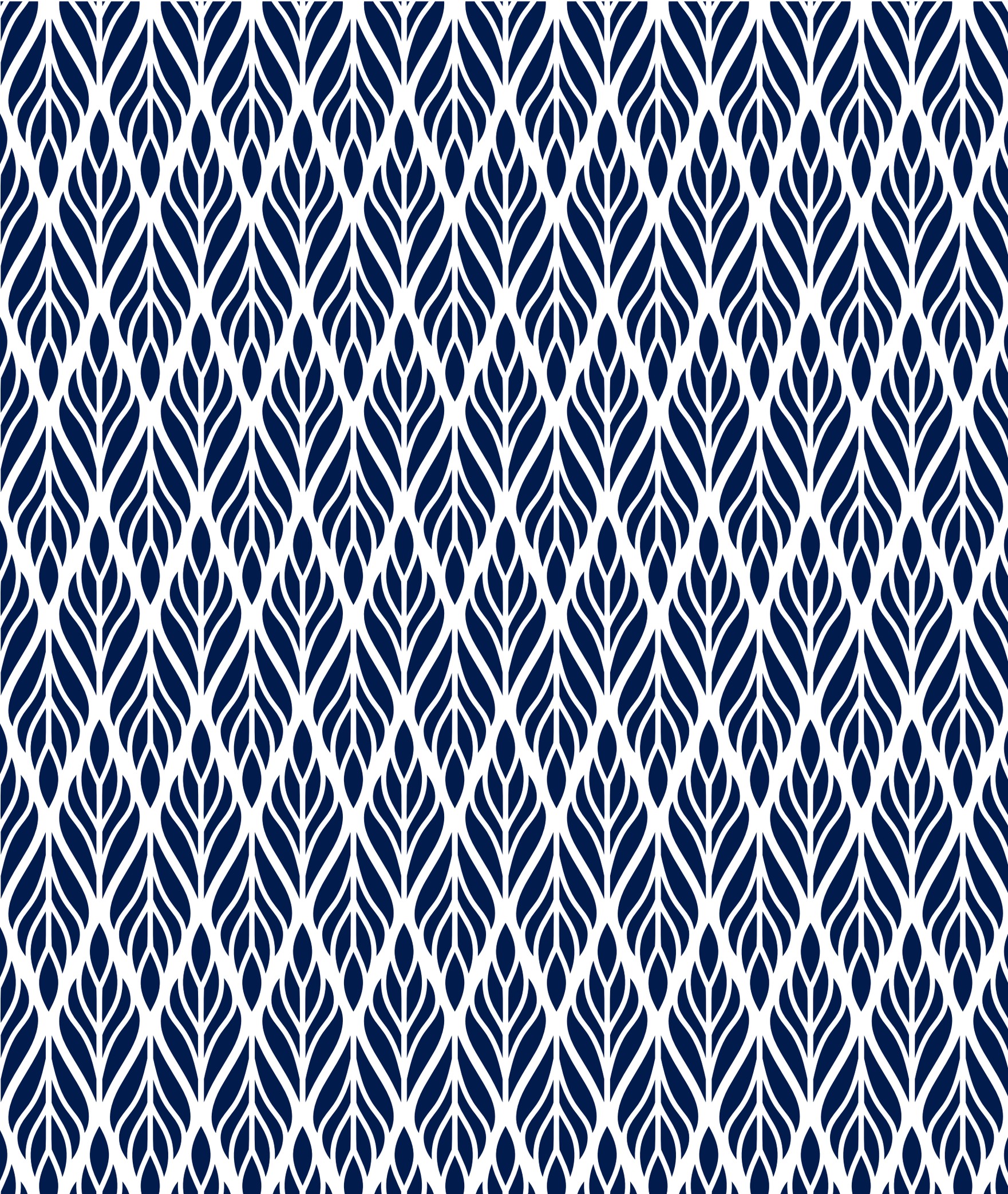
20 *Xinhua*, "Urgent: Sudan's Paramilitary Forces Declare Unilateral 3-Month Ceasefire", 25.11.2025, https://www.kisa.link/LzmQu, Erişim Tarihi: 22.03.2026.

21 *Council on Foreign Relations*, a.g.m.

22 *International Rescue Committee*, a.g.m.

23 Munzoul A. M. Assal & Abdelmageed Yahya, "The Failure of Mediation and Peacemaking Efforts in the Sudan Crisis", *ACCORD AJCR* 2025/2, 17.12.2025, https://www.kisa.link/ZpGHJ, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

koşullar altında Sudan'da kısa vadede kalıcı bir ateşkes veya siyasi çözüm ihtimali zayıf görünürken, çatışmanın düşük yoğunluklu, çok aktörlü ve değişken dinamikleriyle uzun süreli bir savaşa dönüşmesi riski devam etmektedir. 2026 yılına devreden en temel belirsizlik ise tarafların askerî çözüm arayışını sürdürüp sürdürmeyeceği ve uluslararası toplumun daha etkili, kapsayıcı ve koordineli bir barış mekanizması oluşturup oluşturamayacağıdır. Bu çerçevede Sudan'ın geleceği, sahadaki askerî dengeler kadar dış aktörlerin tutumuna da bağlı görünmektedir.

“Dayanışma, Eşitlik ve Sürdürülebilirlik”: G20 Güney Afrika Cumhuriyeti Zirvesi

9

Fatma Yıldız*

1. Giriş

G20, küresel finansal istikrarı güçlendirmek, makroekonomik politikaları koordine etmek ve uluslararası sorunları değerlendirmek amacıyla dünyanın önde gelen ekonomilerini bir araya getiren uluslararası bir platformdur. G20 üyeleri dünya nüfusunun üçte ikisini, küresel GSYİH’nin yaklaşık yüzde 85’ini ve küresel ticaretin yüzde 75’ini temsil etmektedir. G20, 19 üye ülkeyi ve Avrupa Birliği (AB) ile Afrika Birliği’ni (AfB) içermesine rağmen kalıcı bir sekreterliği bulunmamaktadır. Bunun yerine, G20 başkanlığı her yıl beş bölgesel gruba ayrılmış ülkeler arasında dönüşümlü olarak yürütülmektedir: Grup 1: Avustralya, Kanada, Suudi Arabistan, Amerika Birleşik Devletleri; Grup 2: Hindistan, Rusya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Türkiye; Grup 3: Arjantin, Brezilya, Meksika; Grup 4: Fransa, Almanya, İtalya, Birleşik Krallık; Grup 5: Çin, Endonezya, Japonya, Güney Kore’dir. Bu doğrultuda, her yıl farklı bir gruptan bir ülke G20 başkanlığını üstlenerek gündemi koordine etmekte ve toplantılara ev sahipliği yapmaktadır.

Bu grubun 1999 yılında kuruluş amacı: 1997’deki Asya ve 1998’deki Rusya mali krizlerinin ardından Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları için bir forum oluşturmaktı. Ancak 2007 yılında G20, Liderler Zirvesi seviyesine yükseltilerek sağlık, tarım, kalkınma, ticaret, iklim değişikliği, enerji güvenliği ve yolsuzlukla mücadele gibi daha geniş küresel konuları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 2015 yılında Türkiye’nin üstlendiği G20 Dönem Başkanlığı’nı,

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-8392-5142, fatmayildiz25@hacettepe.edu.tr

2025 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti yürütmüş ve zirvenin teması *Dayanışma, Eşitlik, Sürdürülebilirlik* olarak belirlenmiştir. [1]

G20 zirvesi ile ilgili yayımlanan uluslararası akademik çalışmalar, grubun üyesi olan Güney Afrika özelinde, Güney Afrika'nın G20'deki rolünü, G20'nin Güney Afrika'nın kalkınma hedeflerine etkisini ve Afrika ülkeleriyle uyumunu ve güncel zorlukları ele almaktadır. Bu çalışma ise zirveler kapsamında bir vaka çalışması olarak 2025 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde düzenlenen G20 Liderler Zirvesi'nin çerçevesini; Güney Afrika'nın zirvedeki rolünü ve önceliklerini, zirve temelinde BM ve küresel yönetişimi (çok taraflılık) ve zirvenin sınırlılıklarını ele almayı amaçlamaktadır.

2. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin G20 Dönem Başkanlığı: Johannesburg Zirvesi

Güney Afrika'da 22-23 Kasım 2025 tarihlerinde düzenlenen G20 zirvesi, ilk kez Afrika Kıtası'nda düzenlenen G20 zirvesi olması açısından önem arz etmektedir. Zirve ayrıca, Afrika'nın *Dayanışma, Eşitlik ve Sürdürülebilirlik* ilkelerini hayata geçirme fırsatı olarak da değerlendirilmektedir. Bu açıdan, Güney Afrika Cumhuriyeti, sürdürülebilir kalkınmayı ön plana çıkararak G20 Johannesburg

1 *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, "G20", https://www.mfa.gov.tr/g-20-tr.tr.mfa, Erişim Tarihi: 08.04.2026.

G20 Liderler Zirvesi, 22 Kasım 2025'te Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde gerçekleştirildi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Zirvesi'ni Afrika'nın zirvesi olarak konumlandırmış ve dört konu başlığına öncelik vermiştir:

(a) İklim kaynaklı afetlerin artan etkisine karşı küresel afet direncini ve müdahale kapasitesini güçlendirmek; (b) iklim finansmanı akışlarının artırılması, çok taraflı kalkınma bankalarının güçlendirilmesi ve özel yatırımlardan yararlanılması yoluyla adil bir enerji geçişi için finansman sağlamak; (c) düşük gelirli ülkeler için adil ve şeffaf devlet kredi derecelendirmelerinin teşvik edilmesi, sermaye maliyetinin düşürülmesi ve borç hafifletme imkânlarını genişletilmesi yoluyla düşük gelirli ülkelerin borç sürdürülebilirliğini artırmak; (d) kapsayıcı büyüme ve sürdürülebilir kalkınmanın itici gücü olarak kritik minerallerden yararlanmak, kaynak zengini ülkelerin ve toplulukların enerji geçişinden faydalanmasını sağlamaktır.[2]

Johannesburg Zirvesi'nde G20 Afrika katılım çerçevesi de onaylanmıştır. Bu çerçeve; Afrika'nın mali ve makroekonomik zorluklarının ele alınmasına, sermaye maliyetinin düşürülmesine, özel sektör finansmanının geliştirilmesine ve borç yönetimi kapasitesinin güçlendirilmesine, Afrika'nın kurumsal ve yönetişim mimarisinin iyileştirilmesine, Afrika Kıta Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) ile uyumlu bölgesel altyapının geliştirilmesine ve uluslararası finans kuruluşlarının Afrika'nın kalkınmasındaki rolünün güçlendirilmesine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, Güney Afrika Cumhuriyeti, AfB ve diğer Afrika kurumlarıyla birlikte çerçeveyi desteklemeyi taahhüt ederek "Afrika'nın G20 mirasını güvence altına almıştır."[3]

3. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Küresel Aktörler Arasındaki Yeri ve G20'deki Öncelikleri

Kıta'nın en gelişmiş ülkelerinden Güney Afrika Cumhuriyeti, AfB ve BRICS gibi önde gelen uluslararası kuruluşların üyesi olarak küresel sistemde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin geçici üyesi olarak da görev yapmıştır. Ülkenin stratejik konumu, 64 milyon nüfusu ve 480 milyar $ GSYİH ile ekonomik yapısı ve özellikle platin, altın, elmas gibi yer altı kaynakları sebebiyle Güney Afrika[4], Afrika'da siyasi ve ekonomik bir güç olarak küresel aktörlerle stratejik ortaklıklar kurmaktadır.

Güney Afrika bu stratejik ortaklıkları, özellikle G20 üyeliğini ve 2025 yılında Güney Afrika'da düzenlenen Johannesburg Zirvesi'ni, Afrika'yı ekonomik kalkınma konusunda ilerletmek ve küresel ekonomik yönetişimde reform arayışında kullanmak için değerlendirmiştir. Bu sebeple Güney Afrika, Afrika'nın öncelikleri olan iklim finansmanı, kaynak yönetimi, borç sürdürülebilirliği ve adil enerji geçişi konularını G20 gündemine taşımıştır.

2 *European Parliament*, "Outcome of the 2025 G20 Leaders' Summit in Johannesburg, South Africa", 27 Kasım 2025,
https://www.kisa.link/xcUUI, Erişim Tarihi: 26.04.2026.

3 Utku Teksöz, "Africa's G20 Johannesburg Summit 2025: In pursuit of Solidarity, Equality and Sustainability", *United Nations African Renewal*, 09.12.2025,
https://www.kisa.link/LxIPi, Erişim Tarihi: 26.04.2026.

4 *International Monetary Fund*, "South Africa Dataset",
https://www.kisa.link/aTxrR, Erişim Tarihi: 18.05.2026.

4. Kritik Mineraller ve Enerji Dönüşümü

Belirsizlik çağında yeni küresel düzenin oluşumunda kritik öneme haiz olan nadir toprak elementlerinin ve stratejik madenlerin Afrika'daki varlığı dolayısıyla, G20 Johannesburg Zirvesi'nde öne çıkan konulardan biri kritik mineraller ve enerji dönüşümü meselesidir. 2025 yılında jeopolitik rekabetin merkezinde yer alan nadir elementler, akıllı telefon, elektrikli araçlar, yenilenebilir enerji sistemleri, petrokimya, metalürji makineleri, ulusal savunma, askerî malzemeler, güdümlü füze sistemleri gibi endüstrilerde yaygın olarak kullanılmaktadır.[5] Tablo 1'da Güney Afrika, Tanzanya, Burundi ve Madagaskar'da bulunan nadir toprak elementleri ve başlıca kullanım alanları verilirken Tablo 2'de ise Afrika'nın çeşitli ülkelerinde bulunan stratejik madenler belirtilmektedir.

5 *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "Nadir Toprak Elementleri",
https://www.kisa.link/rqHuz, Erişim Tarihi: 18.05.2026.

6 *Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Enstitüsü (TENMAK)*, "Periodik Tablo", https://www.kisa.link/TwNOw, Erişim Tarihi: 18.05.2026.

7 *Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Enstitüsü (TENMAK)*, "Periodik Tablo",
https://www.kisa.link/TwNOw, Erişim Tarihi: 18.05.2026.

Tablo 1. Afrika'daki Nadir Toprak Elementleri[6]

Element	Sembol	Başlıca Kullanım Alanları
İtriyum	Y	Lazer üretimi
Neodim	Nd	Elektrikli araçlar ve güçlü mıknatısların üretimi
Seryum	Ce	Katalitik konvertör üretimi
Praseodim	Pr	Yüksek mukavemetli mıknatısların üretimi
Lantan	La	Optik cam ve pil üretimi
Disprosyum	Dy	Lazer ve rüzgâr türbini üretimi
Terbiyum	Tb	Aydınlatma teknolojileri

Tablo 2. Afrika'daki Stratejik Madenler[7]

Stratejik Maden	Bulunduğu Başlıca Afrika Ülkeleri	Başlıca Kullanım Alanları	Önemli Bilgi
Kobalt	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Elektrikli araç bataryaları	Kongo Demokratik Cumhuriyeti küresel üretimin yaklaşık %70'ini karşılamaktadır.
Koltan	Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ruanda	Cep telefonu ve bilgisayar üretimi	Elektronik sanayisi açısından kritik öneme sahiptir.
Lityum	Zimbabve	Elektrikli araç bataryaları, otomotiv ve uçak endüstrisi	Enerji depolama teknolojilerinin temel girdilerindendir.
Platin Grubu Elementleri	Güney Afrika Cumhuriyeti	Otomotiv, ilaç, fiber optik ve mücevher endüstrileri	Güney Afrika, platin grubu metaller bakımından önemli rezervlere sahiptir.
Manganez	Güney Afrika Cumhuriyeti, Gabon	Pil ve batarya üretimi, kimya, seramik ve cam sanayileri	Çelik ve batarya sanayisinde önemli bir girdidir.
Altın	Gana, Güney Afrika Cumhuriyeti, Sudan	Mücevher, finans, elektronik ve sanayi	Ekonomik ve finansal değerinin yanı sıra teknolojik üretimde de kullanılmaktadır.
Uranyum	Nijer, Namibya	Nükleer enerji üretimi	Nükleer yakıt üretimi açısından stratejik öneme sahiptir.
Grafit	Mozambik, Madagaskar	Termal ve elektriksel iletkenlik, batarya üretimi	Lityum-iyon bataryaların anot üretiminde kullanılmaktadır.

Büyük güçlerin bu nadir ve stratejik elementlerin tedarik zincirlerini güvence altına alma ve teknolojik hâkimiyeti sürdürme çabası, Afrika'daki büyük güç rekabetini tetiklemektedir. Kritik mineral kaynakları üzerindeki hâkimiyet mücadelesi, Çin ve ABD başta olmak üzere küresel güçlerin ekonomik ve jeostratejik politikalarını yönlendiren temel dinamiklerden biri hâline gelmiştir. Söz konusu rekabet, Afrika'da hem devlet içi hem de devletler arası rekabeti artırarak mevcut çatışma dinamiklerini güçlendirebilmektedir. Bu durumun farkında olan Güney Afrika, kritik minerallerin Afrika ülkelerinin kalkınmasına ve ekonomik büyümesine daha fazla katkı sağlayacak şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim, söz konusu minerallerin çıkarılması, işlenmesi ve kullanımından elde edilen ekonomik katma değerin önemli bir kısmı küresel güçler tarafından paylaşılmaktadır. Buna karşın, Afrika ülkelerinin daha yüksek katma değerli üretim gerçekleştirebilmesi için kritik minerallerin değer zincirinin üretim ve işleme aşamalarında daha etkin bir konuma sahip olması gerekmektedir. Bu dönüşümün sağlanması, Kıta'da istihdamın artırılmasına, gelir eşitsizliklerinin azaltılmasına ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin desteklenmesine katkı sunabilecektir.[8]

5. Finansman Sorunu (Kalkınma-İklim)

2025 Güney Afrika Johannesburg Zirvesi'nde, *G20 Finans Hattı* odaklanılan konulardan biridir. Küresel ticaret zincirindeki aksamalar, ticari ve jeopolitik gerilimler, yüksek borç seviyeleri ve doğal afetler, finans ve fiyat istikrarına yönelik riskleri artırarak uluslararası ekonomiyi derinden etkilemektedir.

G20 hedeflerinin gerçekleşmesinde finansman sağlanması, özellikle sağlık harcamaları, altyapı yatırımları ve Afrika'nın büyümesinde en büyük engellerden biri olan borç sorununun çözümünde kalkınma bankalarının kritik önemi bulunmaktadır. Mali kaynakların etkin kullanımının sağlanması, ekonomik istikrarın korunması ve uluslararası vergi sisteminin güçlendirilmesi, öne çıkan öncelikli politika başlıkları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, Afrika'nın altyapı yatırımlarının finansmanı ile kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik mali kaynaklara erişimin güçlendirilmesi ve Kıta'nın finansal sisteminin daha dayanıklı hâle getirilmesi, sürdürülebilir kalkınma açısından kritik önem taşımaktadır.

Zirvenin sonuç bildirgesinde, sistematik borç riskinin düşük ve orta gelirli ekonomileri daha kırılgan hâle getirdiği vurgulanmaktadır. Bu borç kırılganlıklarının, diğer faktörlerle birlikte, mali alanlarını, yoksulluk ve eşitsizlikle mücadele etme yeteneklerini ve büyüme ve kalkınmaya yatırım yapma kapasitele-

8 Sait Akman, "G20 Zirvesi Güney Afrika'da Yapıldı: İlk Yirmi Yıl Sonunda Bekleyen Zorluklar", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı,* 05 Aralık 2025, https://tepav.org.tr/tr/haberler/s/11099, Erişim Tarihi: 12.05.2026.

rini kısıtladığına işaret edilmektedir. Bu sebeple, G20 ülkeleri Uluslararası Para Fonu (IMF - Dünya Bankası) Düşük Gelirli Ülkeler Borç Sürdürülebilirlik Çerçevesi'nin (LIC-DSF) devam eden incelemelerini destekleyerek borç kırılganlıklarının daha etkili bir şekilde anlaşılmasına ve ele alınmasına katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, zirvede uzun vadeli büyümeyi, mali sürdürülebilirliği ve verimliliği artırmak için kalkınma odaklı makroekonomik politikalar izlemenin, kamu ve özel yatırımları teşvik etmenin gerekliliğine dikkat çekilmektedir. İklim risklerinin en aza indirilmesi konusunda ise dirençli altyapıların yapılması, sigorta mekanizmaları, erken uyarı sistemleri, afet finansmanı ve risk havuzları öne çıkarılmaktadır.[9]

6. BM ve Küresel Yönetişim (Çok Taraflılık)

G20, artan küresel rekabet bağlamında BM'nin önemine binaen uluslararası hukuku ve çok taraflılığı merkeze alan uluslararası bir düzenin altını çizmektedir. Bu yüzden küresel sorunların üstesinden gelmek için BM'nin reform edilmesi gerektiğini vurgulayarak özellikle Asya-Pasifik, Afrika, Karayipler, Latin Amerika gibi yeterince temsil edilmeyen bölgelerin Güvenlik Konseyi'nde daha güçlü yer alması gerektiğini belirtmektedir. Bu amaca ulaşılabilmesi için konseyin şeffaflığını, demokratikliğini, kapsayıcılığını ve temsiliyetini güçlendirecek kapsamlı reformların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Böylece istikrarsızlık, ekonomik eşitsizlik, çevresel ve finansal sorunların küresel iş birliği ile çözülebileceğine inanılmaktadır. Nihayetinde G20, küresel kalkınma gündemine odaklanarak çevresel, sosyal ve ekonomik meselelere karşı ortak hareket edilmesinin önemini belirtmektedir.[10]

7. Zirvenin Sınırlılıkları

G20 Johannesburg Zirvesi, Küresel Güney ve Afrika açısından etkili bir sembolik anlam taşısa da birtakım sınırlılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, bildiride geçen küresel yönetişim reformunun uygulanması hususunda sistematik bir planın ortaya konulamaması, Afrika'yı merkeze almış olsa da Afrika'nın karar alma gücünün sınırlı olması, finansman konusunda hangi ülkelerin ne kadar katkı sunacağının net olmaması, borç sorununun yapısal çözümünün belirsiz olması, özellikle gıda güvenliği, nadir elementler, iklim ve afet risklerinin azaltılması konularında taahhütlerin tavsiye niteliğinde olması ve bağlayıcılığının bulunmaması, Afrika'da yasa dışı finansal çıkışların yaşanmasına çözüm bulunamaması söz konusu zirvenin sınırlılıkları arasındadır.[11]

9 *G20 South Africa Summit*, "Leaders' Summit Declaration",

https://www.g20.org.za/, Erişim Tarihi: 14.05.2026.

10 *G20 South Africa Summit*, a.g.e.

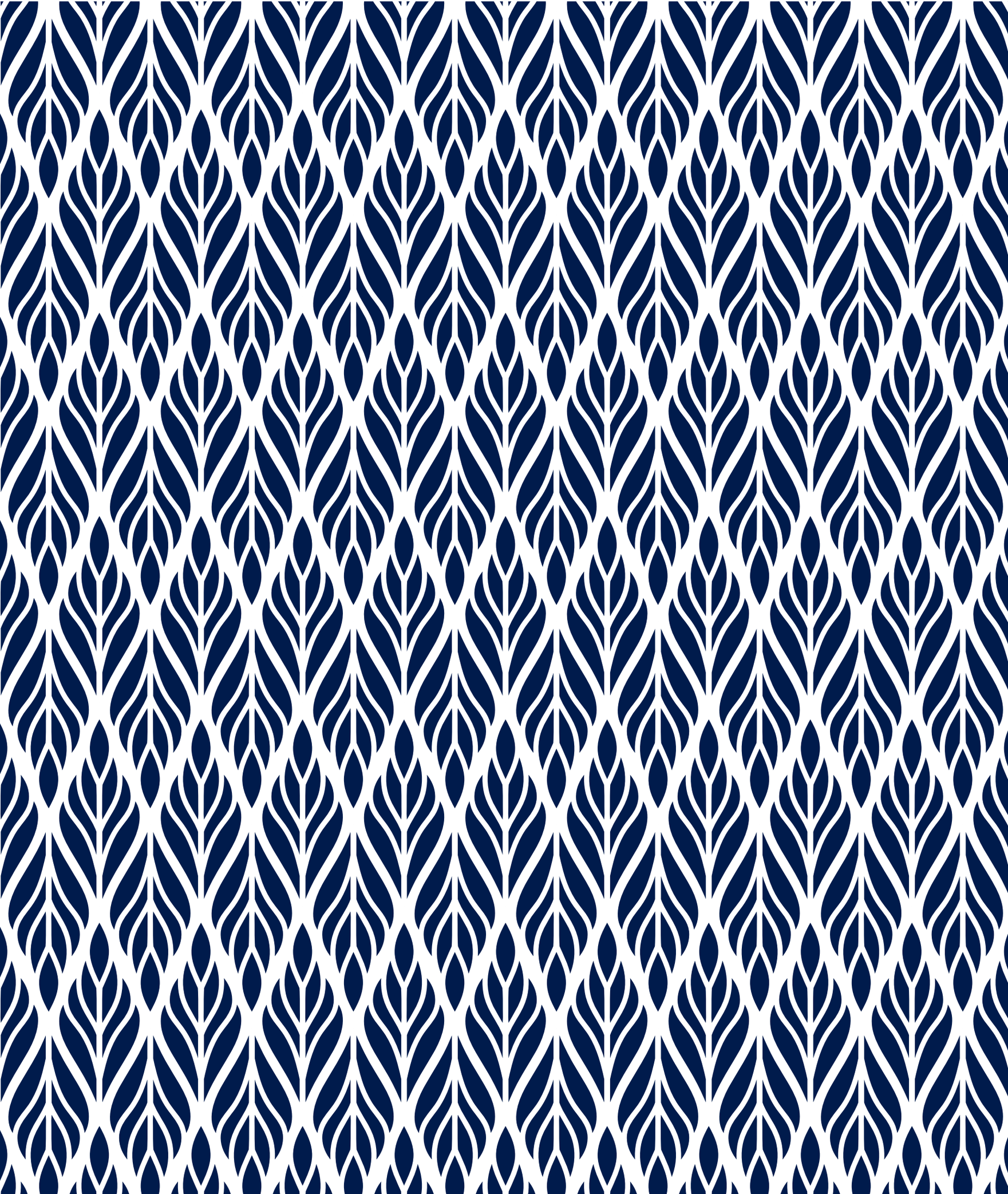
11 *G20 South Africa Summit*, a.g.e.

G20 Liderler Zirvesi aile fotoğrafı. (22.11.2025) (Kaynak: Anadolu Ajansı)

8. Sonuç

G20 Johannesburg Zirvesi, Güney Afrika Cumhuriyeti ile özdeşleşmiş olan *Ubuntu*, yani *Ben varım çünkü biz varız* felsefesinin sunduğu bakış açısıyla düzenlenmiştir. Bu doğrultuda zirve, Küresel Güney'in ve Afrika'nın öncelikli (borç sürdürülebilirliği, kaynak yönetimi, finansman ve enerji) sorunlarını gündeme taşıyarak bu sorunlara çözüm üretmeye çalışmıştır. Küresel yönetişimde karar alma mekanizmalarında Afrika'nın gücünün istenen düzeyde olmaması ve finansman eksikliğinin yanı sıra borç sorununun hâlâ Afrika'nın çözülemeyen yapısal bir sorunu olması G20'nin sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, 2025 yılında derinleşen siyasal kutuplaşma ve bunun oluşturduğu jeopolitik rekabet ikliminde G20'nin uluslararası müzakere zeminini güçlendiren bir platform olarak varlığını devam ettirmesi kapsayıcılık ve çok taraflı küresel yönetişim açısından önemlidir.

Afrika Hava Taşımacılığında Serbestleşme Süreci: 2025 Yılı Gelişmeleri

10

Abdullah Özbay*

1. Giriş

Afrika'da hava taşımacılığının serbestleştirilmesi yönündeki girişimler, 1988 tarihli Yamoussoukro Deklarasyonu ile başlamış, 1999 yılında kabul edilen Yamoussoukro Kararı (YK) ile bağlayıcı bir hukuki çerçeveye kavuşmuştur. Bu süreç, Afrika ülkeleri arasında hava taşımacılığı pazarını serbestleştirmeyi, rekabeti artırmayı ve kıtasal ekonomik bütünleşmeyi desteklemeyi amaçlamaktadır.[1] Söz konusu hedefler, Afrika Birliği'nin Ajanda 2063 vizyonunun amiral gemisi projelerinden biri olan Tek Afrika Hava Taşımacılığı Pazarı (Single African Air Transport Market-SAATM[2]) girişimiyle 2018 yılından itibaren yeni bir boyut kazanmış; uygulama sürecinin koordinasyonu ise Afrika Sivil Havacılık Komisyonu (AFCAC) tarafından yürütülmektedir.[3]

2025 yılı itibarıyla SAATM'nin uygulanmasında önemli düzenleyici ilerlemeler kaydedilmiştir. Afrika hava trafiğinin yaklaşık yüzde 80'ini temsil eden 38 devlet girişime katılmış, bunların 26'sı uygulama mutabakatlarını kabul etmiştir.[4] Ayrıca rekabet, tüketici koruması ve uyuşmazlık çözümüne ilişkin düzenleyici mekanizmalar geliştirilmiş[5]; 110'dan fazla yeni Kıta içi rota açılmış ve 60 ikili hava hizmetleri anlaşması serbestleşme ilkeleriyle uyumlu hâle getirilmiştir. Buna karşın, trafik haklarına erişimde yaşanan

* Havacılık Uzmanı, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, abdullahozbay99@gmail.com

1 *AfricanLII*, Declaration of Yamoussoukro on a New African Air Transport Policy, 17 October 1988,
https://www.kisa.link/Zvlet, Erişim: 14 Nisan 2026.

2 Tek Afrika Hava Taşımacılığı Pazarı (SAATM - Single African Air Transport Market)

3 *AFCAC*, "The Yamoussoukro Decision (YD)",
https://www.kisa.link/oyzaW, Erişim: 18 Nisan 2026.

4 *The International Air Transport Association (IATA)*, "Africa: Growth Strengthens but Structural Challenges Keep Airline Profitability Marginal",
https://www.kisa.link/jbtHC, Erişim: 19 Nisan 2026.

5 *African Airlines Association*, "SAATM Milestone: Inaugural Meeting of the Dispute Settlement Mechanism (DSM) Administrative Council Convened",
https://www.kisa.link/JWuNt, Erişim: 19 Nisan 2026.

III. Afrika Altyapı Geliştirme Finansman Zirvesi 28-31 Ekim 2025 tarihlerinde Angola'nın başkenti Luanda'da gerçekleştirildi. (Kaynak: Luanda Financing Summit for Africa's Infrastructure Development | 28–31 October 2025 | AUDA-NEPAD)

güçlükler, yüksek bilet fiyatları ve sınırlı bağlantılar, serbestleşmenin sahadaki etkisinin beklentilerin gerisinde kaldığını göstermektedir.[6]

Bu çalışma, Yamoussoukro Kararı'ndan SAATM'ye uzanan serbestleşme sürecini 2025 yılı itibarıyla değerlendirerek elde edilen düzenleyici kazanımları ve uygulamada devam eden yapısal sorunları analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Ekonomik Beklentiler ve Bölgesel Büyüme Dinamikleri

Hava hizmetlerinin serbestleştirilmesinin bilet fiyatlarını düşüreceği, kargo ve yolcu trafiğini artıracağı, turizmi canlandıracağı ve Afrika'nın uzak bölgelerinin küresel ekonomiye entegrasyonunu sağlayarak yoksulluktan çıkış yolunda büyük bir ekonomik uyarıcı (katalizör) olacağı genel olarak öngörülmektedir.[7] Buna atıfla, 2025 Uluslararası Hava Taşımacılığı

6 *African Pilot*, "Africa's Single Air Transport Market: Progress Made, Connectivity Still Elusive", 17.12.2025,

https://www.kisa.link/mxQtY, Erişim: 11 Nisan 2026.

7 Charles E. Schlumberger, "The Implementation of the Yamoussoukro Decision", Institute of Air and Space Law, Faculty of Law, McGill University, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2009, s. 387.

Birliği (IATA) verilerine göre Afrikalı taşıyıcılar, hava kargo taleplerini karşılamada yüzde 6 oranında yıllık büyüme kaydetmiştir. Böylece operasyonel gücünü de yüzde 7,8 artırarak kapasitelerini yukarıya taşımışlardır. Bilhassa, 2026 Ocak ayı verileriyle tescillenen 7 aylık kesintisiz büyüme süreci, Afrika-Asya ticaret hattının artık küresel ekonominin en aktif rotalarından biri hâline geldiğini teyit etmiştir. Bölgesel kalkınmanın temel araçlarından biri olan Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) kapsamında ticaret engellerinin tedrici olarak kalkması, Kıta genelinde lojistik bir devrimi tetiklemiştir. Özellikle bozulabilir tarım ve deniz ürünlerinin dünya pazarlarına ulaştırılmasında havayolu taşımacılığı hayati bir rol oynamaktadır. Buna ek olarak, küresel tedarik zincirlerinin yeniden yapılandırılması ve yükselen e-ticaret ile ilaç sektörü, Afrika semalarındaki hava kargo trafiğinin temel motoru olmaya devam etmektedir.[8]

3. Yapısal ve Çözüm Bekleyen Sorunlar

Afrika havayolu taşımacılığında ivme kazanan büyümeyi gölgeleyen yapısal sorunlar güncelliğini korumaktadır. Başta AFCAC'ın yaptırım yetkisinin bulunmaması ve ülkelerin korumacı havacılık politikaları, sektörün önündeki en önemli engeller olarak gösterilmektedir. Bunun yanı sıra, yetersiz altyapı ve SAATM çerçevesindeki trafik haklarının fiilen kısıtlanması Kıta genelindeki entegrasyon sürecini yavaşlatmaktadır.[9]

IATA verilerine göre, havayolu endüstrisi küresel çapta büyük bir likidite savaşı vermektedir. Hükûmetlerin transferine izin vermediği 1,2 milyar dolarlık birikmiş fonun neredeyse tamamı (yüzde 93) Afrika ve Orta Doğu coğrafyasında düğümlenmiş durumdadır. Bu finansal blokaj; zaten yükselen yakıt ve operasyon maliyetleriyle boğuşan havayollarının manevra alanını daraltırken, bölgedeki havacılık yatırımlarının da önündeki en büyük engel olarak görülmektedir.[10]

Nitekim, taşıyıcılar çoğunlukla düşük trafik hacmine sahip, parçalı (bölünmüş) pazarlarda hizmet vermektedir. Para birimlerindeki dalgalanmalar, bloke edilmiş fonlar ve yüzde 28 civarında seyreden yüksek kurumlar vergisi oranları karlılığı olumsuz etkilemektedir. Bilet fiyatlarına yansıyan yüksek vergiler ve harçlar da talebi baskılayan bir diğer unsurdur. Kıta'nın demografisi ve ticari entegrasyon süreçleri sayesinde talep temelleri güçlüdür ancak Afrika içi seyahat edenlerin neredeyse yarısının hâlâ kalkıştan önce vize almak zorunda kalması bağlantısallığı zayıflatmaktadır.

8 Rebecca Jeffrey, "Air cargo stakeholders back Africa", *Air Cargo News*, 8 Nisan 2026,
https://www.kisa.link/jFFqe, Erişim: 14 Nisan 2026.

9 *African Pilot*, a.g.s.

10 *IATA*, Press Release No: 58, 10.12.2025,
https://www.kisa.link/Uicam, Erişim: 23 Mart 2026.

4. Güvenlik Standartları ve Reform İhtiyacı

SAATM ve AfCFTA[11] gibi girişimler sektörün gelişimi adına umut verici olsa da bu konulardaki ilerleme oldukça yavaş seyretmektedir.[12] Afrika sivil havacılığının gelişmesi için kısa vadede çözülmesi gereken en acil politika önlemi, uluslararası güvenlik ve emniyet standartlarının yakalanmasıdır. ICAO[13] verilerine göre, Afrika'da birçok ülke 2019 yılında yüzde 60 olan *etkin uygulama* eşiğinin altında iken 2025 yılı itibarıyla bu oranın üzerine çıkmıştır. Raporda, etkin uygulama oranlarında ilerleme kaydedilmiş olsa da elde edilen güncel oran (yüzde 61,28), 2024 yılı küresel ortalaması olan yüzde 68,67'nin ve hedeflenen yüzde 75 sınırının hâlâ altında kalmaktadır.[14]

Afrikalı devletlerin YK'yı uygulayarak başarısız ulusal havayollarını yapay olarak destekleme stratejisinden vazgeçmeleri, bu şirketleri özelleştirmeleri, elden çıkarmaları veya lağvetmeleri gerekmektedir. Zira, dünya genelinde de görüleceği gibi, bunları uygulayıp yabancı taşıyıcılara kapılarını açan ülkeler olumlu sonuçlar alabilmiştir.[15]

5. Afrika Semalarında Yeni Dönem: 2025 Havacılık Reformları

AfB havacılık ve altyapı vizyonu kapsamında iki önemli dönüm noktası yaşanmıştır. İlk olarak, Şubat 2025'te Addis Ababa'da düzenlenen 38. AfB Zirvesi'nde Malavi, SAATM'a katılma taahhüdünü imzalayarak bu kıtasal girişime katılan 38. ülke olmuştur.[16] Bu adımın uçak bileti fiyatlarını düşürmesi, uçuş seçeneklerini artırması, kargo hizmetlerini genişletmesi ve turizm gibi bağlantılı sektörlerde istihdam yaratması beklenirken; aynı zirvede havacılık sektörünü çevreci bir yapıya kavuşturmak amacıyla SAF[17] ve LCAF[18] Kıtasal Stratejisi ile uluslararası güvenlik standartlarını sağlamayı hedefleyen revize edilmiş Abuja güvenlik hedefleri[19] kabul edilmiştir.[20] Ekim 2025'te Luanda'da gerçekleştirilen III. Afrika Altyapı Geliştirme Finansman Zirvesi'nde ise SAATM çerçevesinde Kıta'nın havacılık altyapısını modernize etmek için 30 milyar dolarlık büyük ölçekli bir yatırım planı açıklanmıştır. 2050 yılına kadar Kıta'daki yolcu trafiğinin 160 milyondan yaklaşık 500 milyona (üç katına) çıkacağı öngörüsüyle hazırlanan bu plan dâhilinde; havalimanı altyapılarına 10 milyar dolar, iletişim, navigasyon ve meteoroloji sistemlerinin modernizasyonuna ise 8 milyar dolar fon ayrılması planlanmaktadır. Bu büyük modernizasyon hamlesinin, A-CDM ve SWIM gibi ileri teknolojilerle donatılmış, yenilenebilir enerji kullanan ve karbon emisyon-

11 Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA - The African Continental Free Trade Area)

12 *IATA*, "Global Outlook for Air Transport Trade, AI, and the energy transition", December 2025, https://www.kisa.link/tSyVR Erişim: 30 Mart 2026. s. 31.

13 Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO - International Civil Aviation Organization)

14 *ICAO*, "Safety Reports, State of Global Aviation Safety (2025) Raporu", https://www.kisa.link/egqtT, Erişim: 30 Mart 2026. s. 60, 69.

15 Schlumberger, a.g.e. s. 392.

16 *African Union*, Press releases, "African Union Commissioner Outlines US$30 Billion Infrastructure Investment Plan at Luanda Summit, Prioritizing SAATM Modernization", 29.10.2025, https://www.kisa.link/uJiEN, Erişim: 02 Nisan 2026.

17 Sürdürülebilir Havacılık Yakıtları

18 Düşük Karbonlu Havacılık Yakıtları

19 Abuja Havacılık Güvenliği Hedefleri (Abuja Safety Targets) 2012 yılında Nijerya'nın başkenti Abuja'da düzenlenen bir bakanlar toplantısında kabul edilen bu hedefler, Afrika'daki uçak kazalarını azaltmayı ve havacılık standartlarını küresel seviyeye çıkarmayı amaçlar.

20 *African Union*, Press releases, "Malawi becomes 38th African Country to join Africa's Single Air Transport Market", 20.02.2025 https://www.kisa.link/ZShxG, Erişim: 02 Nisan 2026.

larını azaltan projeler sayesinde iklim odaklı *yeşil* yatırımları bölgeye çekerek Afrika hava sahasını kesintisiz ve sürdürülebilir hâle getirmesi hedeflenmektedir.

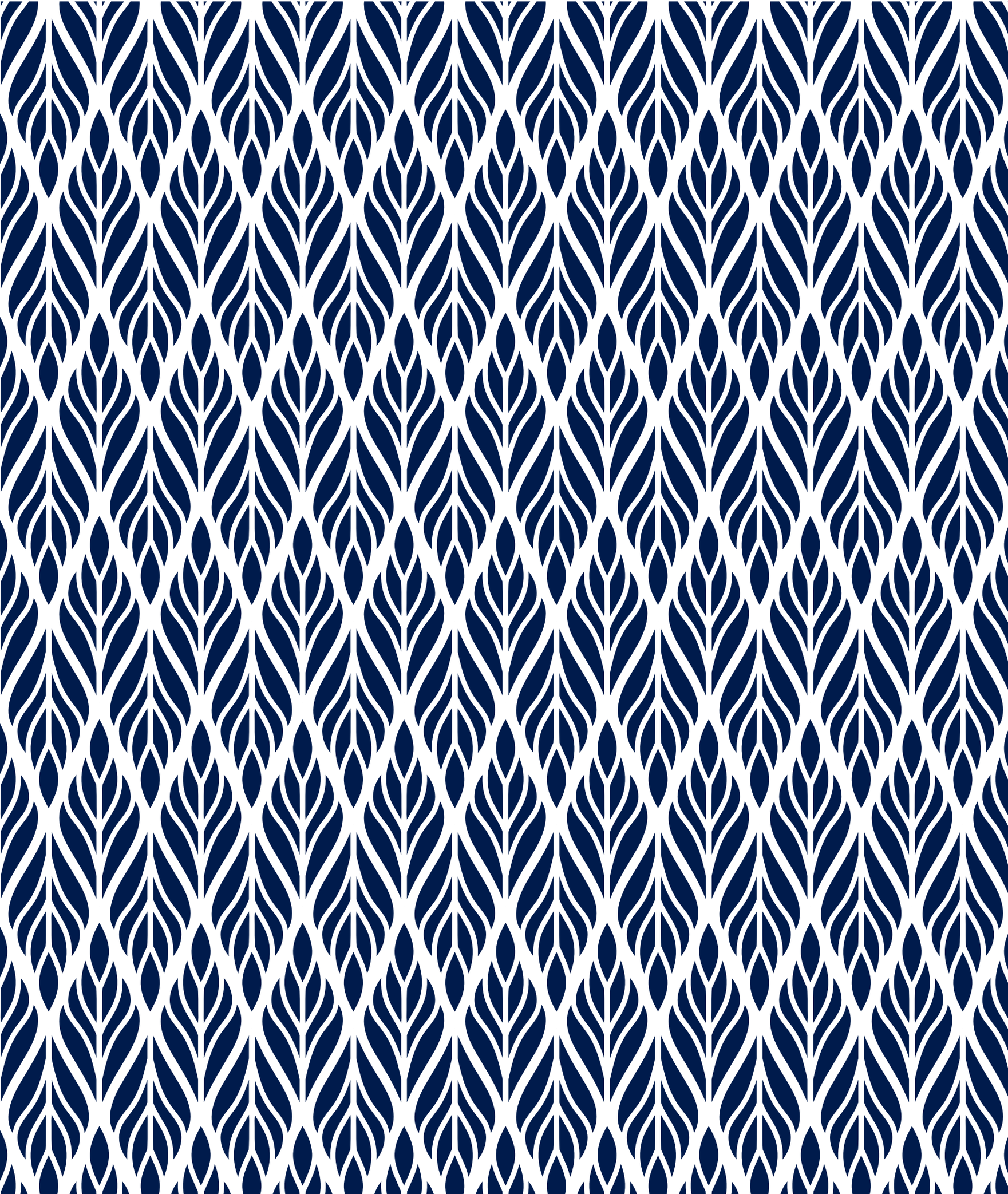
Bu gelişmelere ek olarak, kargo operasyonlarının serbestleştirilmesi *'taktiksel bir açılım'* olarak da önerilmektedir. Yolcu trafiğindeki siyasi hassasiyetlerin kargo tarafında daha esnek olması, bu stratejiyi uygulanabilir kılmaktadır. Kargonun öncü bir kuvvet olarak serbest bırakılması, serbestleşmenin getireceği ekonomik refahın somut bir kanıtı olacak ve daha geniş çaplı dönüşümlerin kapısını aralayacaktır.[21] 2026 yılına dair projeksiyonlar, Afrika'nın küresel havacılık sahnesinde proaktif bir rol oynayacağını göstermektedir.[22]

6. Sonuç

Sonuç olarak, Afrika havacılığı 2025 yılında ilan edilen 30 milyar dolarlık büyük ölçekli altyapı yatırımı ve yeşil enerji stratejileriyle sadece serbestleşme değil, aynı zamanda kapsamlı bir modernizasyon fazına geçmiştir. SAATM'nin kâğıt üzerindeki kazanımlarını sahaya indirmek için kargo operasyonlarının *taktiksel bir öncü* olarak serbest bırakılması, korumacı politikaların kıramadığı direnci ekonomik refah yoluyla aşabilecek en uygulanabilir araçlardan biridir. Havayolu şirketlerinin bloke edilen fonlarının serbest kalması ve güvenlik standartlarının küresel ortalamaya çekilmesi durumunda, 2026 yılı Afrika'nın küresel tedarik zincirinde ve yolcu trafiğinde pasif bir aktörden proaktif bir merkeze dönüştüğü yıl olacaktır. Bu süreçte devletlerin başarısız ulusal taşıyıcıları desteklemek yerine rekabetçi ve açık semalar politikasını içselleştirmesi, Kıta'nın Ajanda 2063 vizyonuna ulaşmasındaki en temel belirleyici faktördür.

21 *African Pilot*, a.g.s.

22 *Aviation & Allied Business Publications*, 07.01.2026,
https://www.kisa.link/CrCmU, Erişim: 17 Nisan 2026.

2025 Yılında Afrika'daki Meteorolojik Olaylar ve Gıda Krizine Etkileri

11

Mehmet Öten*

1. Giriş

Afrika tarım sektörü, küresel ölçekte iklim değişikliğine karşı en hassas gıda sistemleri arasında yer almaktadır.[1] Sahraaltı Afrika'daki tarım alanlarının yüzde 90'dan fazlasının yağmura dayalı olması, üretimi doğrudan yağış rejimindeki dalgalanmalara ve ekstrem sıcaklıklara bağımlı kılmaktadır.[2] Kıta GSYİH'sine yüzde 23 ila 30 oranında katkı sağlayan ve nüfusun yüzde 60'ından fazlasının geçim kaynağı olan bu stratejik sektör; kısıtlı sulama altyapısı ve düşük adaptasyon kapasitesi nedeniyle iklim şokları karşısında kırılgan bir tablo çizmektedir.[3] Güncel projeksiyonlar, sıcaklık artışlarının mısır ve buğday gibi temel ürünlerin veriminde yüzyıl ortasına kadar yüzde 25'e varan kayıplara yol açabileceğini öngörmektedir.[4] Bu bağlamda 2024-2025 dönemi, Kıta için meteorolojik uç değerlerin yaşandığı kritik bir eşik teşkil etmiştir. 2024 yılında sanayi öncesi dönemin 1,45 °C üzerine çıkan küresel ısınma[5] ile eş zamanlı gelişen El Niño-Güney Salınımı (ENSO), Kıta genelinde şiddetli hidrolojik anomalilere zemin hazırlamıştır.

Özellikle Güney Afrika'daki kuraklık ve Sahel kuşağındaki 45 dereceyi aşan ekstrem sıcak hava dalgaları, buharlaşma oranlarını hızlandırarak toprak nem rezervlerini tüketmiş; meralar ve temel ürün grupları üzerinde geri dönülemez bir stres oluşturmuştur.[6] Söz konusu iklimsel baskılar, yapısal sosyoekonomik kırılganlıklarla birleşerek sadece Batı ve Orta Afrika'da 50 milyondan fazla insanı akut gıda güvensizliği ile karşı karşıya bırakmıştır.[7]

* Prof. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, ORCID: 0000-0002-3737-2356, mehmetoten@subu.edu.tr

1 M. Chabwera, vd., "Impacts of climate change on food systems in Africa: A systematic review. Frontiers in Sustainable Food Systems", 2026, S 9.

2 D. O. Omokpariola vd., "Climate change, crop yield, and food security in Sub-Saharan Africa. Discover Sustainability", 2025, S. *6*(1).

3 FAO vd., "The State of Food Security and Nutrition in the World", 2025, ss. 14-20.

4 D. B. Lobell vd., "Climate Trends and Global Crop Production Since 1980", *Science*, 333, 2011, ss. 616-620

5 R.J. Dunn, vd., "Global Climate [in "State of the Climate in 2023]", 2024, Bull. Amer. Meteor. Soc., 105 (8), 12-155.

6 X Liu, "Climate Change and Sustainable Development in Africa," *Chinese Journal of Urban and Environmental Studies*, 2025, ss. 1-20.

Bu çalışmanın temel amacı, 2024-2025 döneminde gözlenen ekstrem meteorolojik olayların tarımsal üretim üzerindeki etkilerini iklimsel süreçler bağlamında değerlendirmek ve elde edilen bulgular doğrultusunda iklime dirençli tarım stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak bilimsel bir çerçeve sunmaktır.

2. Meteorolojik Etkenler (2024-2025)

2024-2025 döneminde Afrika, ENSO döngüsünün El Niño evresiyle bağlantılı rekor kıran kara sıcaklıkları, kalıcı atmosferik blokajlar ve şiddetli hidrolojik istikrarsızlığın etkisiyle ağır tarımsal kayıplar yaşamıştır.[8] Özellikle Sahel ve Kuzey Afrika'da sıcaklıklar, uzun dönem ortalamalarının 2,5 ila 3,5 °C üzerine çıkarak 45-50 °C bandına ulaşmıştır.[9] Bu bölgelerde etkili olan *Sahra ısı kubbesi*, potansiyel buharlaşmayı artırarak darı ve buğday üretimi açısından kritik öneme sahip toprak nemi rezervlerini tüketmiş ve bitkilerde geri dönüşü olmayan fizyolojik sıcaklık stresine neden olmuştur.[10]

7 W. Wang, vd., Climate change as a game changer: Rethinking Africa's food security-health outcome nexus through a multi-sectoral lens", 2025, *Scientific Reports*, *15*(1).

8 L. E. Zita, vd., "Spatio-temporal characteristics of climate extremes in sub-Saharan Africa and potential impact of oceanic teleconnections", 2025, *Atmosphere*, *16*(1).

9 O. Hoegh-Guldberg vd., "Impacts of 1.5°C global warming on natural and human systems", 2018, *Global Warming of 1.5°C*.

10 R. Meena, "Drought Management in Soils", 2024, *Springer*, ss 163-175.

11 S. Darmaraki, B. Perez-Gomez vd., "Future evolution of marine heatwaves in the Mediterranean Sea", 2019, *Climate Dynamics*, *53*(3), 1371-1392.

12 A. Malik, M. Usman vd., "Accelerated historical and future warming in the Middle East and North Africa", 2024, *Journal of Geophysical Research: Atmospheres*, *129*(22).

13 R. Almar vd., "A Review of Coastal Zone Changes in West Africa," *Surveys in Geophysics*, 44, 2023, ss. 183-211.

Bölge	En Çok Etkilenen Ülkeler	Sıcaklık Aralığı (°C)	Sıcaklık Anomalisi	İklimsel Etken	Tarımsal Etki
Sahel Bölgesi	Mali, Nijer, Çad	45-48 °C	Ortalamanın 2,5-3,5 °C üzeri	Kalıcı subtropikal yüksek basınç	Darı ve sorgumda ısı stresi
Kuzey Afrika	Cezayir, Tunus, Fas	47-50 °C	3,0 °C anomali	Sahra ısı kubbesi	Şiddetli tahıl verimi düşüşü
Doğu Afrika	Sudan, Etiyopya	43-46 °C	2,0 °C anomali	Bölgesel ısı dalgası sirkülasyonu	Hayvancılıkta ısı stresi
Güney Afrika	Zambiya, Zimbabve	41-44 °C	2,2 °C anomali	ENSO kaynaklı ısınma	Düşük mısır verimliliği

Tablo 1: 2024-2025 Döneminde Afrika'daki Başlıca Isı Dalgası Olayları

3. Denizel Isı Dalgaları

Atmosferik ısınmanın yanı sıra Kuzey Atlantik ve Akdeniz havzasında kaydedilen denizel ısı dalgaları, bölgesel iklim modellerini önemli ölçüde modüle etmiştir.[11] Deniz yüzeyi sıcaklıklarında (SST) gözlemlenen +1,5 ila +2,0 °C'lik anomalilerin 6-10 ay gibi uzun periyotlarda seyretmesi, kıyı şeridindeki atmosferik sirkülasyonu ve nem taşınım mekanizmalarını doğrudan etkilemiştir.[12] Bu okyanus anomalileri; özellikle Senegal, Moritanya, Tunus ve Cezayir gibi kıyı ülkelerinde aşırı nem birikimine, dolayısıyla kararsız yağış rejimlerine yol açmıştır.[13] Bu durum, söz konusu bölgelerde tarımsal ekim takvimlerinin doğruluğunu sekteye uğratan temel bir belirsizlik unsuru oluşturmuştur.

4. Hidrolojik İstikrarsızlık

Hidrolojik değişkenlik (Tablo 2), Kıta genelinde yağış dağılımını bozan 2023-2024 El Niño dönemi ile daha da derinleşmiştir.[14] Bu süreçte Güney Afrika, özellikle Zambiya ve Zimbabve'de, mevsim normallerinin yüzde 40'ı ila 60'ının altına düşen yağış azlığı nedeniyle mısır üretiminde ciddi kayıplar yaşamıştır.[15] Aynı zaman diliminde Batı ve Doğu Afrika'nın bazı bölgelerinde ise aşırı yağışlar kaydedilmiştir. Nijerya ve Senegal'deki ani seller ile Güney Sudan'daki geniş çaplı taşkınlar, ekili arazilere zarar vererek kırsal kesimin geçim kaynaklarını sekteye uğratmıştır.[16] Bu birleşik iklim olayları, Afrika gıda güvenliği üzerindeki artan iklim baskısını açıkça ortaya koymaktadır.[17]

Tablo 2: ENSO Kaynaklı Hidrolojik İstikrarsızlık (2023-2025)

Bölge	ENSO Etkisi	Yağış Anomalisi	Başlıca Olay	Tarımsal Sonuçlar
Güney Afrika	El Niño kuraklığı	Yüzde -40 ile yüzde -60 arası	2024 Zambiya ve Zimbabve kuraklığı	Yüzde 40-50 mısır verim kaybı
Doğu Afrika	ENSO yağış değişkenliği	Yüzde +20-30 değişkenlik	Güney Sudan'da sel baskınları	Ürün ve hayvan kayıpları
Batı Afrika	Muson düzensizliği	Yüzde +15-25 ani artışlar	Nijerya ve Senegal'de ani seller	Pirinç ve sebzede hasat kaybı

5. Uzun Vadeli Sıcaklık Değişimleri

Afrika'nın tarihsel sıcaklık kayıtları, 1925-2025 yılları arasında belirgin ve sürekli bir ısınma eğilimi sergilemektedir. 1925-1954 yılları arasındaki sıcaklık anomalileri, referans dönemi ortalamalarına yakın veya negatif değerlerde seyrederek nispeten istikrarlı bir seyir izlemiştir.[18] Isınma ivmesi 1960'lardan itibaren, Sahel kuraklıkları ve artan iklim değişkenliği ile eş zamanlı olarak yükselişe geçmiştir. 1990'lardan sonra belirginleşen bu artış trendi; 2020-2023 döneminde +1,28 °C'ye, 2024-2025 yıllarında ise Sahel ve Kuzey Afrika'daki ekstrem sıcak hava dalgalarının etkisiyle +1,45 °C'lik rekor seviyeye ulaşmıştır.[19]

6. Ekstrem İklim Olaylarının Afrika Tarımı Üzerindeki Etkileri

2024-2025 döneminde yaşanan iklimsel anomaliler; mısır, buğday, sorgum ve manyok gibi temel gıda ürünlerinde kritik verim kayıplarına yol açmıştır (Tablo 3). Güney Afrika'da El Niño kaynaklı şiddetli kuraklık nedeniyle mısır rekoltesi yüzde 40-50 oranında gerilerken[20], Kuzey Afrika'daki tahıl üretimi ekstrem sıcak hava dalgalarının etkisiyle yüzde 35-50 oranında düşüş kaydetmiştir. Sahel kuşağında

14 Kemgang Ghomsi, M. Raogosha vd., "2023-2024 El Niño amplifies record sea level surges in African marine domains", 2026, *Communications Earth & Environment*, *7*(1).

15 S. Du, ve W. Xiong, "Weather Extremes and Maize Production in Africa,", 2024, *Plants*, 13, ss 1-12.

16 M.T. Taye ve E. Dyer, "Hydrologic Extremes in a Changing Climate," 2024, *Current Climate Change Reports*, ss. 98-112.

17 P. I. Palmer, A. Shaaban vd., "Drivers and impacts of Eastern African rainfall variability", 2023, *Nature Reviews Earth & Environment*, *4*(4), 254-270.

18 M. Whitmore, "Effects of Eccentric Exercise on Connective Tissue Damage*"*, 2025, University of Central Arkansas, ss. 18-25.

19 F. Xie, *"*Climate Change Impacts in the Mediterranean Basin and Northern Africa", 2025, University of Toronto, ss. 11-19.

20 Chabwera a.g.e.

meraların degradasyonu ve yüksek hayvan telefatı rapor edilirken; kıyı bölgelerinde atmosferik blokajlar ve sel baskınları balıkçılık faaliyetlerini sekteye uğratmıştır.[21] Bu veriler, iklim ekstrelerinin hem karasal hem de denizel gıda sistemleri üzerindeki bütüncül tahrip edici etkisini ortaya koymaktadır.

Tablo 3: 2024-2025 Yılları Arası Ekstrem İklim Olaylarının Afrika Tarımı Üzerindeki Etkileri ve İklime Dayanıklı Genotipleri

Bölge	Ülke	Başlıca Temel Gıda Ürünleri	Tahmini Verim Kaybı (yüzde)	Hayvancılık/Balıkçılık Üzerindeki Etki	İklimsel Değişkenlik/ Etken	Yeni Gelişen Dayanıklı Bitkiler
Kuzey Afrika	Fas	Buğday, Arpa	%45-60 azalma	Mera verimliliğinde azalma	Şiddetli kuraklık ve sıcak hava dalgaları	Sorgum, Millet
	Cezayir	Buğday, Arpa	%35-50 azalma	Azalan otlak alanları	Uzun süren kuraklık	Darı
	Tunus	Buğday, Arpa	%~80 tahıl sektöründe daralma	Hayvan yemi arzında azalma	Rekor sıcak hava dalgaları	Sorgum
	Libya	Buğday	%30-40 azalma	Çölleşme baskıları	Aşırı kuraklık	Darı
	Mısır	Buğday, Pirinç	%10-20 azalma	Nil Deltası balıkçılığını etkileyen tuzlu su intrüzyonu	Deniz seviyesinin yükselmesi ve tuzluluk	Tuz toleranslı pirinç çeşitleri
Batı Afrika	Nijerya	Pirinç, Mısır	%25-35 azalma	Sel kaynaklı hayvan kayıpları	Ani sel	Mayok
	Gana	Mısır	%20-30 azalma	Mera kalitesinde azalma	Yağış değişkenliği	Manyok
	Senegal	Pirinç, sebze	%25-30 azalma	Isınan denizlerden etkilenen kıyı balıkçılığı	Denizdeki sıcak hava dalgaları	Darı
	Mali	Darı, Sorgum	%15-25 azalma	Mera bozulması	Sahel kuraklığı	Sorgum
	Nijer	Darı	%20-30 azalma	Hayvan ölümleri	Sıcak hava dalgaları ve kuraklık	Bezelye
	Burkina Faso	Sorgum, Darı	%20-35 azalma	Mera kıtlığı	Sahel kuraklığı	Darı
	Togo	Mısır	%15-25 azalma	Yerel hayvancılıkta stres	Yağış düzensizliği	Manyok
	Benin	Mısır	%15-20 azalma	Azalan otlak alanları	İklim değişkenliği	Manyok
Orta Afrika	Kamerun	Mısır, Manyok	%15-20 azalma	Sıcaklık ve nem nedeniyle artan hayvan hastalıkları	Yağış değişkenliği	Manyok
	Çad	Sorgum	%30-40 azalma	Şiddetli hayvan ölümleri	Aşırı kuraklık	Darı
	Orta Afrika Cumhuriyeti	Mısır	%20-25 azalma	Mera bulunabilirliğinin azalması	Kuraklık	Manyok
	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	Manyok, Mısır	%10-15 azalma	İç su balıkçılığı üzerindeki baskı	Sel olayları	Manyok
	Kongo	Manyok	%10-15 azalma	Nehir taşkınlarının balıkçılığı etkilemesi	Aşırı yağışlar	Manyok
	Gabon	Manyok	Minimum etki	Balıkçılıkta değişkenlik	Aşırı yağışlar	Manyok
Doğu Afrika	Etiyopya	Buğday, Teff	%20-30 azalma	Büyükbaş hayvan ölümleri	Sıcak hava dalgaları ve kuraklık	Teff
	Kenya	Mısır	%30-40 azalma	Mera bozulması	Çok mevsimli kuraklık	Sorgum
	Somali	Sorgum	%35-45 azalma	Şiddetli hayvan ölümleri	Aşırı kuraklık	Darı
	Sudan	Sorgum, Buğday	%25-35 azalma	Mera bozulması	Sıcak hava dalgaları	Darı
	Güney Sudan	Sorgum	%20-30 azalma	Sel kaynaklı hayvan kayıpları	Sel	Manyok
	Uganda	Mısır	%15-25 azalma	Hayvan hastalıkları salgınları	Yağış değişkenliği	Manyok
	Tanzanya	Mısır, Pirinç	%20-25 azalma	Azalan otlak alanları	Sıcak hava dalgaları	Manyok
	Ruanda	Mısır	%10-15 azalma	Küçük çaplı hayvan kayıpları	Yağış değişkenliği	Manyok
Güney Afrika	Zambiya	Mısır	%40-50 azalma	Hayvan yemi kıtlığı	El Niño kuraklığı	Sorgum
	Zimbabwe	Mısır	%45-50 azalma	Azalan otlak alanları	Şiddetli kuraklık	Darı
	Malawi	Mısır	%30-40 azalma	Hayvancılık verimliliğinde düşüş	El Niño kuraklığı	Manyok
	Mozambig	Mısır, Pirinç	%25-35 azalma	Kıyı balıkçılığı stresi	Kasırgalar ve seller	Manyok
	Botswana	Sorgum	%20-30 azalma	Mera bozulması	Sıcak hava dalgaları	Darı
	Namibia	Mısır	%20-25 azalma	Hayvan ölümleri	Şiddetli kuraklık	Sorgum
	Güney Afrika	Mısır, Buğday	%15-20 azalma	Mera verimliliğinde azalma	Sıcak hava dalgaları	Sorgum
	Angola	Manyok, Mısır	%15-20 azalma	Hayvancılık verimliliğinde azalma	Yağış düzensizliği	Manyok

21 B. Bajaha, "Sahelian Realities of Climate Change", 2024, ss. 45-50.

7. Ortaya Çıkan Gıda Krizi ve Sosyoekonomik Etkisi

İklim kaynaklı tarımsal aksamalar, Afrika genelinde sosyoekonomik baskıları derinleştirerek geniş çaplı bir gıda krizini tetiklemiştir.[22] 2024-2025 dönemi itibarıyla, rekolte kayıpları ve tedarik kesintileri; stratejik emtia fiyatlarında yüzde 30-50 bandında enflasyonist artışlara yol açmıştır.[23]

Bu baskı neticesinde, Batı ve Orta Afrika'da 50 milyondan fazla insan akut açlık (IPC Faz 3+) seviyesine ulaşmıştır.[24] Kırsal geçim kaynaklarının zayıflaması ise göç hareketlerini hızlandırarak bölgesel çatışma riskini artıran bir *yerinden edilme sarmalı* oluşturmuştur.[25] Bu varoluşsal tehdide karşı geliştirilen iklim adaptasyonu stratejileri, geleneksel üretim alışkanlıklarını dönüştürmektedir. Su-yoğun mısır ve buğday yerine; düşük su ihtiyacı olan sorgum, darı ve manyok gibi dirençli bitkiler *sosyal sigorta* işleviyle öne çıkmaktadır. Ayrıca, Nil Deltası gibi bölgelerde kullanılan tuz toleranslı pirinç çeşitleri, deniz seviyesi yükselmesine karşı üretimi korumayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak bu stratejik dönüşüm, Afrika gıda sistemlerinin iklimsel şoklara karşı direnç kazanma çabasının somut bir göstergesidir.

8. Sonuç

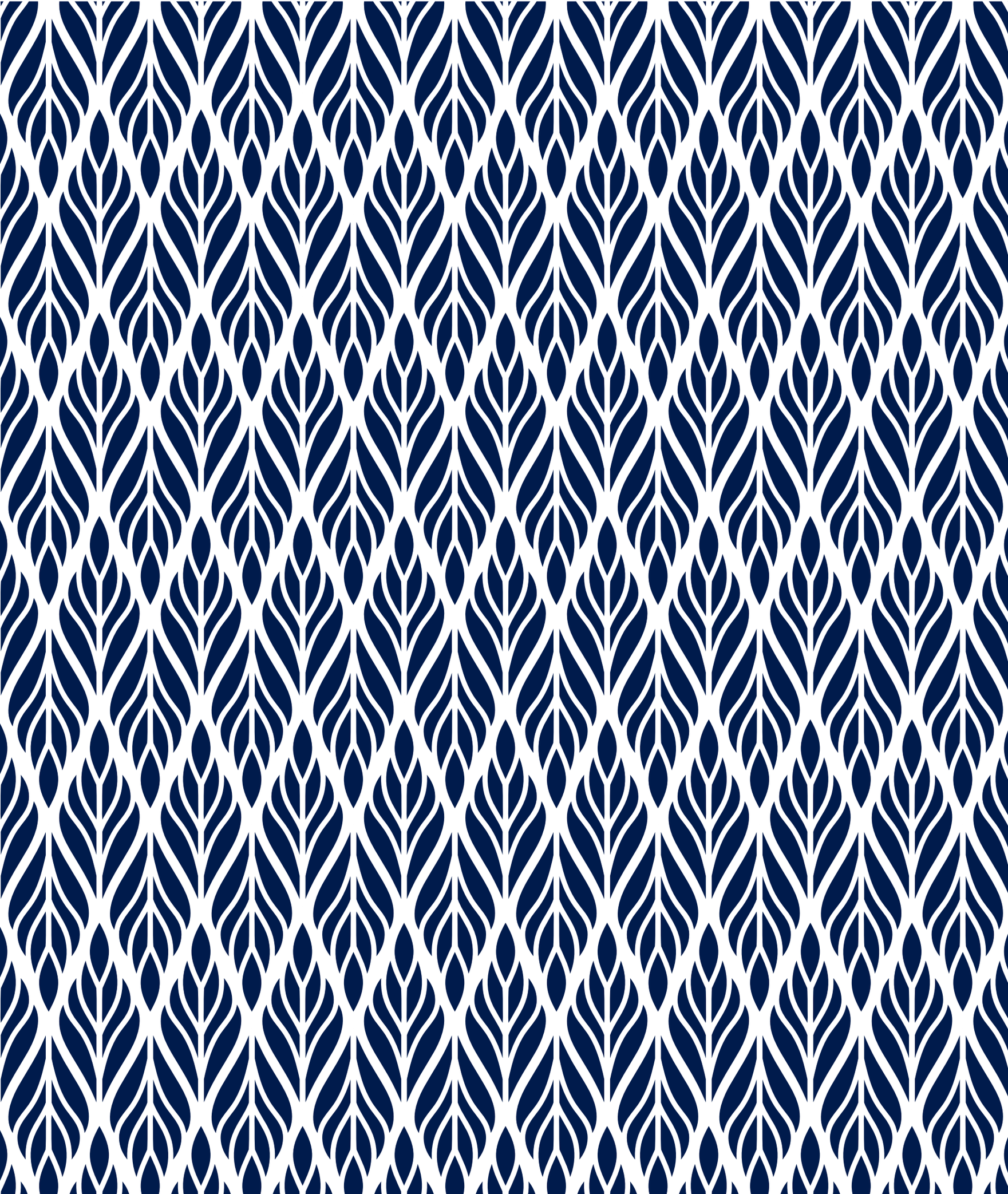
2024-2025 dönemi, birbiriyle etkileşen aşırı iklim olaylarının Afrika'nın gıda sistemlerini ne ölçüde kırılgan hâle getirebildiğini göstermiştir. Yaklaşık +1,45 °C'lik rekor düzeyde kıtasal ısınma; ekstrem sıcak hava dalgaları, denizel sıcaklık anomalileri ve ENSO kaynaklı hidrolojik değişkenlikle birleşerek Güney Afrika'da mısır veriminde yüzde 40-50, Kuzey Afrika'da ise tahıl üretiminde yüzde 35-50 oranında azalmaya neden olmuştur. Bu üretim kayıpları, temel gıda fiyatlarında yüzde 30-50 oranında artışa yol açarak bölgedeki gıda güvensizliğini kritik bir düzeye taşımıştır. Bu bulgular, iklime dirençli tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, sınır aşan su kaynaklarının bütüncül bir yaklaşımla yönetilmesi ve erken uyarı sistemlerinin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesinin sürdürülebilir gıda güvenliğinin sağlanması açısından öncelikli bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

22 *FAO*, "The State of Food Security and Nutrition in the World", 2024, Rome: ss. 62-69.

23 *World Bank*, "Food Security Update: Africa Region", 2024, Washington DC, ss. 7-9.

24 *WFP*, "Global Report on Food Crises (GRFC)", 2025, Rome, ss. 34-36.

25 IPCC, "Climate Change 2023: Synthesis Report", 2023, *Geneva: Intergovernmental Panel on Climate Change*, ss. 37-71.

2025 Yılında Afrika'da Savunma Sanayi: Gelişim, Dinamikler ve Sürdürülebilirlik

12

Levent Kırval*

1. Giriş

21. yüzyılın ikinci çeyreğinde Afrika Kıtası, güvenlik ortamındaki dönüşüm, teknolojik etkileşimler ve jeopolitik rekabet bağlamında savunma sanayinde yeniden biçimlendirici bir konuma gelmiştir. 2025 yılı itibarıyla, Kıta'nın savunma sanayi kapasitesi yalnızca dışa bağımlı satın alma ilişkilerinden uzaklaşma çabalarıyla değil, aynı zamanda yerel üretim, bölgesel iş birlikleri ve teknoloji adaptasyonu üzerinden önemli bir dönüşüm göstermektedir. Bu çalışma, Afrika'daki savunma sanayinin güncel durumunu, karşılaştığı yapısal zorlukları, küresel aktörlerle ilişkilerini ve geleceğe yönelik olası politik önerileri akademik ve kurumsal kaynaklar üzerinden ele almaktadır.

2. Afrika'da Savunma Sanayinin Yapısal Özellikleri

Afrika Kıtası'nda savunma sanayinin yapısı, ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermektedir. Kıta genelinde savunma üretim kapasitesi gelişmiş olan birkaç ülke, özellikle Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Cezayir ve sınırlı da olsa Nijerya, önemli üretim yeteneklerine sahiptir. Bununla birlikte Kıta ülkelerinin büyük bölümü, ileri teknoloji sistemleri ve komple silah

* Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, lkirval@itu.edu.tr

platformları için hâlâ dışa bağımlı konumdadır. Bu çeşitlilik, Afrika savunma sanayini tek bir strateji altında ele almayı zorlaştırmakta, ancak aynı zamanda farklı gelişim modelleri için zengin bir karşılaştırmalı çerçeve sunmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin savunma sanayi, Apartheid dönemindeki güçlü yerli üretim kapasitesinin bir sonucu olarak çok uzun yıllardır sürdürülmekte olan bir endüstriyel altyapı üzerine kurulmuştur. Akademik çalışmalar, Güney Afrika savunma sanayinin küresel bağlara entegre olmuş *ikinci kademe* bir yapı olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Sektör çeşitli zorluklar yaşasa da konvansiyonel silah sistemleri, zırhlı araçlar, elektronik sistemler ve insansız hava araçları üretimi gibi alanlarda bölgesel bir çekim merkezi olmuştur.

Mısır ve Cezayir ise askerî üretim kapasitesini genişleten diğer önemli aktörlerdir. Mısır'ın savunma sanayi, çeşitli silah platformları, mühimmat üretimi ve askerî araç montajı gibi alanlarda kapasitesini artırırken Cezayir, Rusya ve Avrupa ortaklarıyla düzenli tedarik anlaşmaları yaparak modernizasyon çabalarını sürdürmektedir. Bu farklılaşmış sanayi temsilleri, Afrika genelinde hem üretim kapasitesinin ülke bazında heterojen yapısını hem de güdümlü bağımlılık modellerini göstermektedir.

3. 2025'te Afrika'nın Savunma Sanayi Trendleri

3.1. Yerel Üretim ve Ortaklıkların Artışı

2025 yılı, Afrika Kıtası'nda yerel savunma üretim kapasitesinin güçlendirilmesi adına kayda değer bir yıl olmuştur. Özellikle yerel üretim ve uluslararası ortaklık modelleri hem kamu hem de özel sektör düzeyinde stratejik önem kazanmıştır. Örneğin, birçok ülke insansız hava araçları (İHA) ve ilgili teknolojilere yatırım

Milli Muharip Uçak KAAN, yeni nesil tanıtımıyla dünya sahnesinde yer aldı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

yapma ve üretim ortaklıkları kurma yönünde somut adımlar atmıştır. Bu eğilim, Afrika'nın sadece bir dış tedarikçi pazarından çıkıp teknoloji adaptasyonu ve bakım-onarım gibi daha ileri üretim aşamalarına geçme çabalarını göstermektedir.

Bu bağlamda, 2025'te düzenlenen Bamako Expo (BAMEX'25) gibi etkinlikler, özellikle Türk savunma sanayi firmalarının yalnızca Kıta'daki varlığını göstermekle kalmayıp aynı zamanda uzun vadeli iş birlikleri kurmak için de fırsatlar sunduğunu göstermiştir. Mali'nin başkenti Bamako'da gerçekleştirilen BAMEX'25 fuarında Baykar, ASELSAN, Roketsan, MKE ve diğer Türk savunma kuruluşları Afrika'daki askerî ve sivil delegasyonlarla bir araya gelmiştir. Bu durum, Kıta ülkelerinin savunma ihtiyaçlarına yönelik çözümler sunma ve teknoloji transferi ilişkilerini geliştirme gayretlerinin göstergesidir.

Bunun ötesinde, Afrika'daki bazı ülkeler kendi üretim kapasitelerini artırmak için özel girişimler ve devlet destekli kuruluşlar kurmaktadırlar. Örneğin, Ethiopia Metals and Engineering Corporation (METEC) gibi kuruluşlar hem askerî hem sivil ürünler için geniş üretim yetenekleri geliştirmektedir. Bu kurumlar silah mühimmatı ve zırh gibi temel savunma ürünlerinin üretimiyle ilgilenmektedirler.

3.2. Küresel Etkinin Artması ve Teknoloji Transferi

2025'te Afrika savunma sanayinin pazarı, sadece Kıta içi aktörlerin çabalarıyla değil, aynı zamanda küresel savunma firmalarının etkin katılımıyla da önemli ölçüde şekillenmiştir. Özellikle Egypt Defence Expo (EDEX) 2025 gibi uluslararası savunma fuarları, dünya genelindeki firmaların gelişmiş İHA teknolojileri, anti-drone sistemleri ve yapay zekâ destekli savunma çözümlerini sergilemelerine olanak sağlamıştır. Bu tür platformlarda Rus, Çin, ABD, Türkiye ve BAE gibi ülkelerin firmaları yer almakta, bu da Afrika'daki savunma tedarikine dış aktörlerin ne kadar güçlü şekilde nüfuz ettiğini göstermektedir.

Bu fuarların etkisi sadece ürün tanıtımı ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda teknoloji transferi ve ortak üretim anlaşmalarına zemin hazırlamıştır. Özellikle Afrika ülkelerinin yerel sanayilerini desteklemek için yabancı ortaklarla kurdukları ilişkiler, teknoloji transferi ve Ar-Ge iş birliklerini kapsayan anlaşmaları da içermektedir. Ancak bu süreçte şeffaflık, denetim ve uzun vadeli kapasite inşası gibi kritik konular, sanayi politikalarının başarısı için büyük önem arz etmektedir.

3.3. Savunma Sanayinde Öne Çıkan Teknolojiler

2025, savunma sanayi alanında özellikle insansız sistemler, yapay zekâ destekli komuta kontrol ağları, otonom platformlar ve ileri siber güvenlik çözümleri gibi teknolojiler ön plana çıkmıştır. Bu teknolojiler, sadece askerî operasyonel kabiliyetleri genişletmekle kalmayıp aynı zamanda yerel sanayi için de yeni Ar-Ge alanları yaratmaktadır. Afrika'daki büyük savunma aktörleri, bu gelişmiş teknolojileri Kıta pazarında tanıtmak ve adapte etmek için hem yabancı firmalarla çalışmakta hem de kendi Ar-Ge altyapılarını güçlendirmeye çalışmaktadır.

4. Karşılaşılan Zorluklar ve Engeller

4.1. Finansman ve Kaynak Yetersizlikleri

Afrika savunma sanayi, modernleşme ve yerel üretim kapasitesini artırma çabaları bağlamında ciddi finansman sıkıntılarıyla karşılaşmaktadır. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) raporları, Kıta'nın toplam askerî harcamalarının küresel harcamaların küçük bir yüzdesini oluşturduğunu ve birçok ülkede savunma bütçelerinin yetersiz olduğunu göstermektedir; bu da modern silah sistemlerine yatırım yapma ve yerli üretim kapasitesini kurma süreçlerini zorlaştırmaktadır.

4.2. Teknoloji Transferi ve Yerelleştirme Sorunları

Kıta ülkeleri dış ortaklarla kurdukları ilişkilerde teknoloji transferi beklentilerini sıkça dile getirse de bu süreç karmaşık ve belirsizliklerle doludur. Offset[1] programlarının etkin uygulanması durumunda teknik becerilerin yerel ekonomiye yayılabildiği örnekler bulunurken, birçok durumda bu tür programlar sınırlı etki göstermektedir. Örneğin Fas ve Mısır'da offset uygulamaları teknik becerileri güçlendirse de bilişim ve Ar-Ge kapasitesi eksiklikleri bu kazanımların geniş ölçekli büyümesini engellemektedir.

4.3. İnsan Kaynağı ve Ar-Ge Ekosistemi Eksiklikleri

Afrika genelinde ileri teknoloji üretimi için gerekli uzman mühendislik iş gücü ve Ar-Ge altyapısı hâlen gelişmekte olan bir alandır. Birçok ülkede mühendislik eğitimi, araştırma kurumları ve savunma sanayi iş birliği yeterince entegre olmadığı için yerel inovasyon kapasitesi sınırlı kalmaktadır. Bu

1 Bir ülke, başka bir ülkeden büyük ölçekli bir savunma ürünü (örneğin savaş uçağı, füze sistemi, radar vs.) satın alıyorsa, satıcı ülkeden karşılığında ekonomik veya teknolojik katkı talep eder. Bu karşılıklı yükümlülük sistemine offset programı denilmektedir.

durum, savunma sistemlerinin tasarımı ve geliştirilmesinde dışa bağımlılığı sürdürmektedir.

5. Dış Aktörlerin Rolü ve Jeopolitik Etki

Afrika savunma sanayinde dış aktörlerin rolü belirgin biçimde artmıştır. Özellikle Rusya, Çin, Türkiye, ABD ve Orta Doğu merkezli savunma firmaları Kıta'daki pazar payı için rekabet etmektedir. Bu firmalar sadece ürün satmakla kalmayıp bazı durumlarda teknoloji transferi ve ortak üretim anlaşmalarıyla yerel sanayilerin gelişimine katkı sağlama çabası da göstermektedir. Bu durum, Afrika savunma sanayinin küresel entegrasyon sürecinin bir parçası olarak görülebilir.

Ancak bu etkileşimde riskler de bulunmaktadır; örneğin bazı durumlarda dış aktörlerin savunma ürünleri, yerel çatışma dinamiklerini daha da karmaşıklaştırabilir veya siyasi bağımlılık ilişkilerine yol açabilir. Bu nedenle, dış aktörlerle kurulan ilişkilerde şeffaflık, denetim ve uluslararası normlara uyum gibi kriterlerin gözetilmesi kritik önemdedir.

6. Geleceğe Yönelik Perspektif

2025 itibarıyla Afrika savunma sanayi, geçmişte dışa bağımlı tedarikçi rolünün ötesine geçme çabası göstermektedir. Yerli üretim girişimleri, bölgesel koordinasyon mekanizmaları ve küresel teknoloji iş birlikleri bu alanda önemli fırsatlar yaratmaktadır. Ancak sürdürülebilir bir savunma sanayi için aşağıdaki politika öncelikleri önem arz etmektedir:

Teknoloji Transferi ve Yerelleştirme: Gelişmiş teknoloji transferi modelleri ve yerel üretimi teşvik eden politikalar ile Ar-Ge ekosisteminin güçlendirilmesi gereklidir.

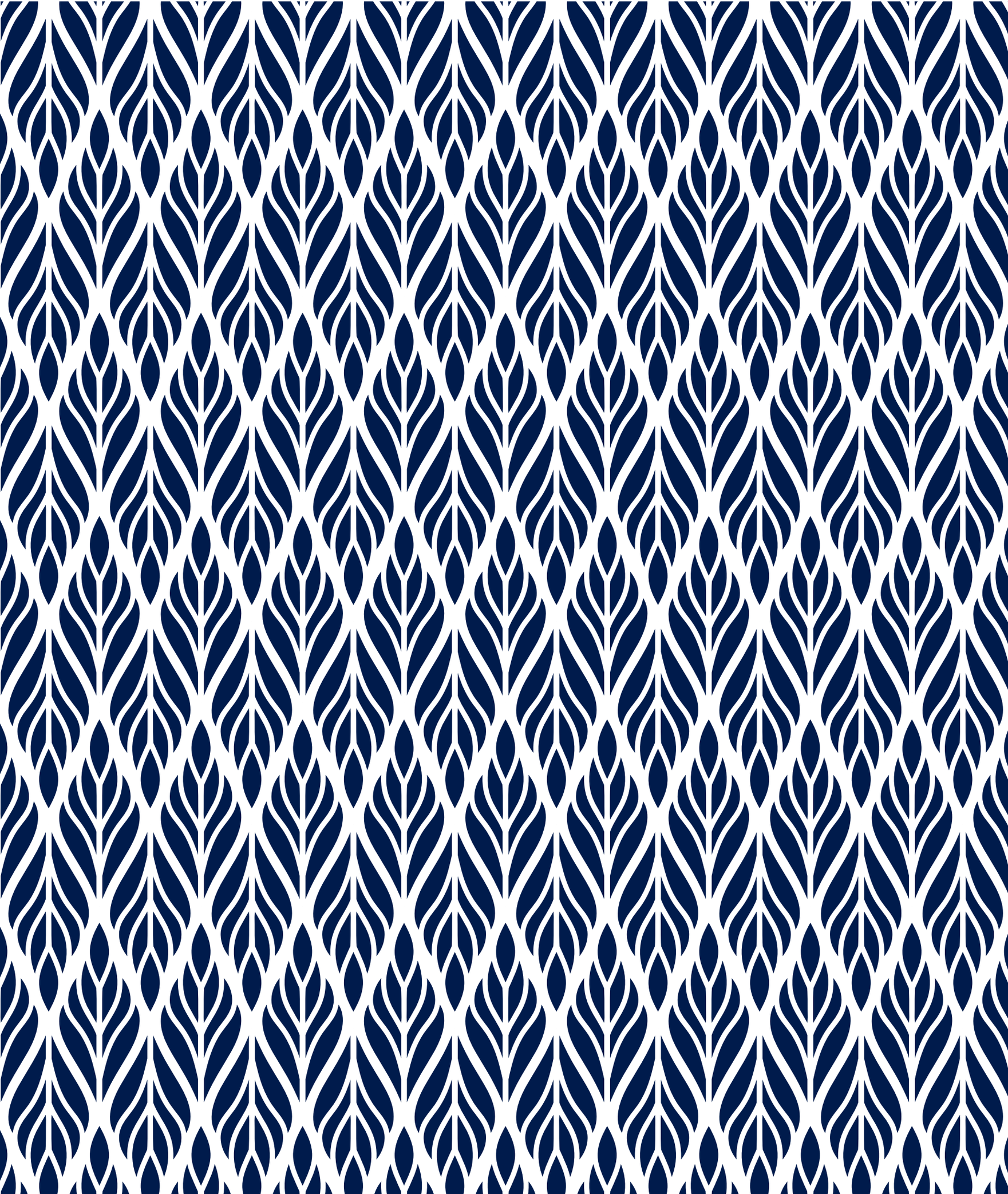
Finansman Stratejileri: Devlet destekli fonlar ve bölgesel yatırım mekanizmaları savunma üretim kapasitesini finanse etmek için optimize edilmelidir.

İnsan Kaynağı Gelişimi: Teknik eğitim ve savunma sanayi ile üretici kurumlar arasında güçlü iş birliği modelleri kurulmalıdır.

Şeffaflık ve Düzenlemeler: Savunma sanayi tedarik süreçlerinde şeffaflık ve uluslararası normlara uyum, sürdürülebilir ekonomik ve güvenlik kazanımları için temel unsurdur ve bu hususların geliştirilmesi gerekmektedir.

7. Sonuç

2025 yılı Afrika savunma sanayi için bir dönüşüm yılı olmuştur. Kıta genelinde yerli üretim kapasitesinin artırılması çabaları ve bölgesel iş birlikleri dikkate değer ölçüde genişlemiştir. Aynı zamanda dış aktörlerin sanayiye katkısı ve küresel savunma firmalarının Afrika pazarındaki etkinliği, Kıta'daki savunma üretiminin dinamiklerini yeniden şekillendirmektedir. Bununla birlikte finansman eksikliği, teknoloji transferi sorunları ve insan kaynağı yetersizlikleri gibi yapısal engeller, sürdürülebilir sanayi gelişimi için çözülmesi gereken kritik alanlardır. Bu nedenle uzun vadeli, kapsayıcı politikalar ve Kıta içi iş birlikleri, Afrika'nın savunma sanayi kapasitesini hem yerel hem de küresel düzeyde güçlendirebilir. Türkiye'nin de geçmişten bugüne Afrika'daki savunma sanayine katkıları şüphesiz önemlidir ve bunun devamı da çok faydalı olacaktır.

Küresel İklim Yönetişiminde Afrika: 2025 Yılı Enerji Politikaları ve Onarıcı Adalet

13

Dilşad Taşkın Kuveloğlu*

* Dr. Bağımsız Araştırmacı,
Orcid ID: 0000-0003-1710-9320,
dilsad.taskink@gmail.com

1. Giriş

Afrika Kıtası, 2025 yılına küresel ekonomik, çevresel ve jeopolitik dinamiklerin kesiştiği çok katmanlı bir kriz ortamında girmiştir. Bu kırılganlık, aynı zamanda Kıta'nın küresel iklim yönetişiminde yeniden konumlanmasına imkân tanıyan bir dönüşüm eşiğine işaret etmektedir. Küresel sera gazı emisyonlarının yüzde 4'ünden daha azından sorumlu olmasına rağmen Afrika, iklim değişikliğinin yol açtığı olumsuz etkilerden en fazla etkilenen kıtalardan biridir.[1] Dünyanın en kırılgan dokuz ülkesinin Afrika'da bulunması,[2] Kıta'yı tarihsel olarak uluslararası müzakere süreçlerinde *mağdur taraf* olarak konumlandırmaktadır. Ancak 2025 yılı, bu söylemin köklü biçimde dönüştüğünü göstermektedir.

2025 yılı, iklim diplomasisi açısından yoğun ve çok katmanlı bir etkileşim alanı ortaya koymaktadır. Afrika Birliği'nin (AfB) 2025 yılı teması olan *Tazminat (Onarıcı Adalet) Yoluyla Afrikalılar ve Afrika Kökenli Halklar İçin Adalet*, 37. Olağan Zirve'de kararlaştırılmış ve 38. Zirve'de resmî olarak ilan edilmiştir.[3] Aynı yıl Addis Ababa'da düzenlenen *İkinci Afrika İklim Zirvesi* Afrika'nın iklim politikası önceliklerini yeniden tanımlarken[4], Güney Afrika'nın G20 Dönem Başkanlığı Johannesburg Zirvesi ile sonuçlanmış[5] ve Belém'de gerçekleştirilen COP30 küresel iklim finansmanı tartışmalarını yeniden şe-

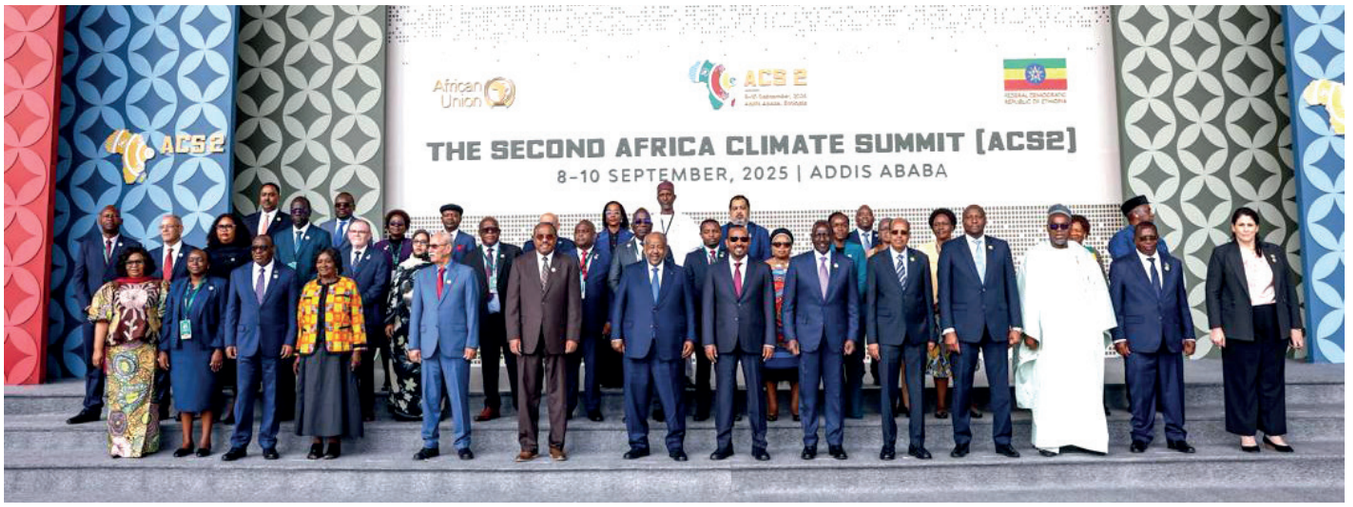
1 *African Development Bank*, "COP30: African Development Bank Group to champion Africa's Push for Climate Finance Reform and Just Energy Transition", 06.11.2025
https://www.kisa.link/IhFDA, Erişim Tarihi: 31.03.2026.

2 *UN*, "Time for Reparatory Justice, Permanent Security Council Seats for Africa, Secretary-General Tells Continental Summit", 17.02.2025,
https://www.kisa.link/ddhvc, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

3 *Union Africiaine*, "Press releases 38th African Union Summit to Focus on Reparatory Justice and Racial Healing Under the Theme: Justice for Africans and People of African Descent Through Reparations", 28.01.2025,
https://www.kisa.link/scnCa, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

4 *World Resource Institute*, "What to Watch at the Second Africa Climate Summit", 29.08.2025,
https://www.kisa.link/xRYyn, Erişim Tarihi: 29.03.2026.

5 *Local Government for Sustainability (ICLEI) Africa*, "African priorities and perspectives at COP30 and the 2025 G20 Summit", 25.11.2025,
https://www.kisa.link/MdXKn, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

İkinci Afrika İklim Zirvesi, 8-10 Eylül 2025 tarihlerinde Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da gerçekleştirildi.

killendirmiştir.[6] Bu gelişmeler, Afrika'nın uluslararası iklim yönetişimindeki konumunun yeniden tanımlandığını göstermektedir.

Bu çalışma, AfB'nin *Onarıcı Adalet* vizyonunun iklim finansmanı ve teknoloji transferi talepleriyle nasıl eklemlendiğini ve Avrupa Birliği'nin (AB) uluslararası iklim standartlarının öncü Afrika ülkelerinin enerji politikalarını nasıl dönüştürdüğünü incelemektedir. Analiz, Kingdon'ın *çoklu akımlar modeli* çerçevesine dayandırılmakta ve 2025 yılında akımların kesişimiyle oluşan politika penceresinin, Afrika'nın müzakere kapasitesini artırarak enerji politikalarını yeşil sanayileşme doğrultusunda yeniden şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

2. AfB'nin 2025 Teması: Onarıcı Adalet ve İklim Finansmanı

AfB devlet ve hükûmet başkanları, 17-18 Şubat 2024 tarihlerinde Addis Ababa'da düzenlenen 37. Olağan AfB Asamblesi'nde 2025 yılının temasını *Tazminatlar Yoluyla Afrikalılar ve Afrika Kökenli İnsanlar İçin Adalet* olarak belirlemiştir.[7] Bu tema, sömürgecilik, transatlantik köleleştirme ve apartheid (ırk temelli ayrım rejimi) gibi tarihsel adaletsizliklerin yol açtığı yapısal eşitsizlikleri ele alan bir onarıcı adalet çerçevesine dayanmaktadır.[8] Söz konusu yaklaşımın yalnızca sembolik bir söylemle sınırlı kalmayıp iklim finansmanı, teknoloji transferi ve borç yeniden yapılandırması gibi somut politika alanlarıyla doğrudan ilişkilendirildiği görülmektedir.[9]

Eylül 2025'te Addis Ababa'da düzenlenen *İkinci Afrika İklim Zirvesi*, Afrika'nın iklim finansmanı açığını kapatmaya ve yeşil dönüşümünü hızlandır-

6 *Mo Ibrahim Foundation*, "COP30 outcomes for Africa", 28.11.2025,
https://www.kisa.link/Jlcqt, Erişim Tarihi: 29.03.2026.

7 *African Union Commission*, "AU Theme Of The Year 2025", 15.02.2025,
https://au.int/en/theme/2025, Erişim Tarihi: 29.03.2026.

8 *African Union Commission*, "AU Theme Of The Year 2025", 15.02.2025,
https://au.int/en/theme/2025, Erişim Tarihi: 29.03.2026.

9 *Pan-African Climate Justice Alliance (PACJA)*, "Climate and Economic Justice Campaign Implementation Framework 2025–2026", 14.01.2026,
https://www.kisa.link/ivqcZ, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

10 *World Resources Institute*, "Key Themes to Watch at the 2025 Africa Climate Summit", 29.08.2025,
https://www.kisa.link/xRYyn, Erişim Tarihi: 04.04.2026.

11 *Mo Ibrahim Foundation*, "COP30 outcomes for Africa", 28.11.2025,
https://www.kisa.link/Jlcqt, Erişim Tarihi: 29.03.2026.

12 *Local Government for Sustainability (ICLEI) Africa*, "African priorities and perspectives at COP30 and the 2025 G20 Summit", 25.11.2025,
https://www.kisa.link/MdXKn, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

maya yönelik politika tartışmalarına odaklanmıştır. 2023 yılında Nairobi'de düzenlenen ilk zirvede 20 milyar doların üzerinde taahhüt mobilize edilmiş olması, finansman boyutunun merkezî önemini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede ikinci zirve, çok taraflı kalkınma bankalarının reformu ve yatırım akışlarının artırılması konularını öne çıkarmıştır.[10] COP30 sürecinde öne çıkan Baku-to-Belém Yol Haritası, iklim finansmanının 2035 yılına kadar yıllık 1,3 trilyon dolara çıkarılmasını hedeflemekte; adil geçiş yaklaşımı ise fosil yakıtlara bağımlı ekonomilerin dönüşümünde merkezî bir rol oynamaktadır.[11] Kasım 2025'te gerçekleştirilen G20 Johannesburg Zirvesi çerçevesinde Güney Afrika'nın dönem başkanlığı, kalkınmakta olan ülkelerin enerji dönüşümü, enerji güvenliği ve kritik mineraller konusundaki önceliklerini küresel gündeme taşımıştır.[12] BM Genel Sekreteri António Guterres'in Afrika ülkelerinin borçlanma maliyetlerinin gelişmiş ülkelere kıyasla sekiz kata kadar daha yüksek olduğunu vurgulaması, Afrika'nın daha adil bir iklim finansmanı yapısına duyduğu ihtiyacı ortaya koymaktadır.[13] Bu çerçevede, Kıta'nın *onarıcı adalet* perspektifiyle uyumlu, daha dengeli ve kapsayıcı bir finansman düzenine ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu süreç, Afrika'nın reaktif bir aktörden proaktif bir müzakereci konumuna geçişini kurumsal düzeyde pekiştirmektedir.

3. Uluslararası İklim Standartlarının Yerel Enerji Politikalarını Dönüştürücü Etkisi

3.1. CBAM ve Afrika İhracatına Makro Etkiler

AB'nin Karbon Sınır Düzenleme Mekanizması (Carbon Border Adjustment Mechanism-CBAM), 1 Ekim 2023'te başlayan geçiş dönemini 31 Aralık 2025'te tamamlayarak 1 Ocak 2026 itibarıyla kesin uygulama aşamasına geçmiştir.[14] Çimento, demir-çelik, alüminyum, gübre, elektrik ve hidrojen sektörlerini kapsayan bu mekanizma, ithal ürünlerin karbon fiyatlandırmasının AB içindeki üreticilerle eşdeğer olmasını sağlamayı amaçlamakta ve karbonun g*ömülü maliyet* olarak ihracat fiyatlarına yansıtılmasını zorunlu kılmaktadır.[15]

Afrika Kıtası özelinde yapılan modellemeler, CBAM'in ekonomik etkilerinin dikkat çekici boyutlara ulaşabileceğini göstermektedir. Afrika İklim Derneği ve LSE tarafından gerçekleştirilen analizlere göre, mekanizmanın tüm ürün kategorilerini kapsadığı bir senaryoda Afrika'nın GSYİH'sinin yaklaşık yüzde 0,9 oranında (2021 verileriyle yaklaşık 25 milyar dolar) azalabileceği öngörülmek-

13 *UN*, "Time for Reparatory Justice, Permanent Security Council Seats for Africa, Secretary-General Tells Continental Summit", 17.02.2025, https://www.kisa.link/ddhvc, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

14 *European Commission*, "Carbon Border Adjustment Mechanism", https://www.kisa.link/KiUHs, Erişim Tarihi: 06.04.2026.

15 *European Commission*, "Carbon Border Adjustment Mechanism", https://www.kisa.link/KiUHs, Erişim Tarihi: 06.04.2026.

tedir.[16] Sektörel bazda bu etkinin alüminyumda yüzde 13,9'a, demir-çelikte yüzde 8,2'ye, gübrede yüzde 3,9'a ve çimentoda yüzde 3,1'e varan ihracat kayıpları yaratabileceği belirtilmektedir.[17] CBAM kapsamındaki sektörlerde Afrika ihracatının önemli bir bölümünün AB pazarına yöneldiği dikkate alındığında, bu etkinin yapısal bir risk niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır.[18]

Öte yandan CBAM, yalnızca bir maliyet unsuru değil, aynı zamanda dönüşüm baskısı yaratan bir mekanizma olarak da öne çıkmaktadır. Özellikle Kuzey Afrika ülkelerinde sanayi sektörünün karbon maliyetlerini azaltmak amacıyla yenilenebilir enerji yatırımlarına yöneldiği gözlenmektedir. Bu bağlamda, gömülü karbonun uluslararası ticarette giderek daha belirleyici hâle gelmesi, mekanizmanın yeşil sanayileşmeyi teşvik eden bir katalizör işlevi üstlenebileceğine işaret etmektedir.[19]

Sektör	AB Payı (%)	İhracat Kaybı	Başlıca Etkilenen Ülkeler
Alüminyum	~%12	–%13,9	Mozambik, Güney Afrika, Fas
Demir-Çelik	~%16	–%8,2	Güney Afrika, Mısır, Tunus
Gübre	~%26	–%3,9	Fas, Mısır, Nijerya
Çimento	~%12	–%3,1	Mısır, Fas, Cezayir
Elektrik/H_2	Değişken	Belirsiz	Fas, Mısır, Güney Afrika

Tablo1: CBAM'ın Afrika İhracatına Sektörel Etkisi (GSYİH ve İhracat Kaybı Tahmini

Kaynak: African Climate Foundation & LSE (2023) ve ATAF (2026) verileri temel alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. Öncü Ülkelerde 2025 Yılı Enerji Politikaları ve Uygulamaları

2025 yılı itibarıyla Güney Afrika, Mısır, Kenya ve Fas, yenilenebilir enerji kapasitesi ve politika gelişmeleri açısından Afrika'da öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadır.[20] Tablo 2'de sunulan bulgular, Kıta'da enerji dönüşümünün tek tip bir model üzerinden değil, ülkelere özgü kaynak avantajları ve politika araçları çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Güney Afrika'da REIPPPP ve JETP gibi mekanizmalar yatırım çekmeyi kolaylaştırırken, Mısır büyük ölçekli rüzgâr ve hidrojen projeleriyle bölgesel bir enerji merkezi olma yönünde ilerlemektedir. Kenya'nın jeotermal odaklı yapısı ve yüzde 100 yenilenebilir hedefi, daha bütüncül bir dönüşüm vizyonuna işaret ederken; Fas ise güneş ve rüzgâr yatırımlarını finansal araçlarla birleştirerek ihracat odaklı bir yeşil büyüme stratejisi izlemektedir.

Güney Afrika, 2025 yılında iklim finansmanı mobilizasyonunu artırarak yaklaşık 188 milyar ZAR tutarında yatırım sağlamış ancak yatırım açığının sürdüğü de vurgulanmıştır.[21] REIPPPP kapsamında geliştirilen Groot-

16 *London School of Economics and Political Science (LSE)*, "Implicatıons For African Countries Of a Carbon Border Adjustment Mechanism In The EU",
https://www.kisa.link/VFmCx, Erişim Tarihi: 23.03.2026.

17 *London School of Economics and Political Science (LSE)*, "Implicatıons For African Countries Of a Carbon Border Adjustment Mechanism In The EU",
https://www.kisa.link/VFmCx, Erişim Tarihi: 23.03.2026.

18 *African Tax Administration Forum (ATAF)*, "Technical Note on EU Carbon Border Adjustment Mechanism and Implications for African Exports", 15.03.2026,
https://www.kisa.link/AbMnH, Erişim Tarihi: 21.03.2026.

19 *Africian Business*, "Africa Braces For İmpact Of EU Carbon Border Tax", 05.11.2026,
https://www.kisa.link/Yqabq, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

20 *Energy in Africa*, "Renewable Energy in Africa: Capacity, Growth and Trends 2025", 8 Aralık 2025,
https://www.kisa.link/zrWSs, Erişim Tarihi: 22.03.2026.

fontein güneş projesi (273 MW), bu sürecin önemli örneklerinden biridir.[22] Mısır'da 650 MW kapasiteli Kızıldeniz ve 1,1 GW'lık Süveyş rüzgâr projelerinin finansmanı güvence altına alınmış, ayrıca uluslararası ortaklarla yeşil hidrojen anlaşmaları imzalanmıştır.[23] Kenya'da yenilenebilir enerji ile hidrojen entegrasyonuna yönelik projeler ilerletilirken, 180 MW'lık HDF Yeşil Hidrojen Güneş PV projesi bu alanda öne çıkmaktadır. Fas'ta ise OCP Grubu'nun Khouribga'da devreye aldığı 105 MW'lık güneş santrali, sanayi faaliyetlerine yenilenebilir enerji sağlamaktadır.[24]

Tablo 2: Öncü Ülkelerde 2025 Yılı Enerji Politikaları ve Kapasitesi
Kaynak: Energy in Africa (2025), ScienceDirect (2025), Ethical Business Africa (2025) verileri temel alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

Ülke	YE Kapasitesi	2025 Başlıca Gelişme	2030 Hedefi	Kilit Politika Aracı
Güney Afrika	10 GW	REIPPPP kapsamında yeni güneş projeleri (örn. ~273 MW Grootfontein); 188 Milyar iklim finansmanı	≈18 GW	REIPPPP; JETP ($8,5 Milyar)
Mısır	12 GW	Büyük ölçekli rüzgâr projeleri; yeşil hidrojen girişimleri (1,1 GW Süveyş Rüzgâr + 650 MW Kızıldeniz Rüzgârı); yeşil hidrojen anlaşmaları	%42 (2035)	BOOT; rekabetçi ihaleler; Mısır Vizyonu 2030
Kenya	~1 GW (jeotermal)	Olkaria jeotermal genişleme; hidrojen ve güneş projeleri (örn. 180 MW HDF Yeşil Hidrojen Güneş PV Projesi)	Elektriğin %100'ü YE (2030)	Enerji Kanunu 2019; Tarife + İhaleler
Fas	~4 GW	Güneş ve rüzgâr projelerinin genişlemesi; OCP yatırımları (OCP 105 MW Güneş – Khouribga); Masdar/AMEA/TAQA 10 milyar dolarlık yatırım müzakereleri	Elektriğin %52'si (2030)	Yeşil Tahvil; YE Kalkınma Kanunu; Net Ölçüm

4. Çoklu Akımlar Modeli Çerçevesinde Enerji Reformlarında Politika Pencereleri

Kingdon'ın *çoklu akımlar modeli* (MSF), politika değişimini sorun, politika ve siyaset akımlarının kesişimiyle açıklar; bu kesişim anlarında *politika pencereleri* açılarak daha önce gündeme alınamayan reform önerileri hayata geçirilebilir.[25] Afrika'nın 2025 yılı gelişmeleri bu çerçevede açıklayıcı bir örüntü sunmaktadır.

21 *Climate Policy Initiative*, 24.10.2025, https://www.kisa.link/kreim, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

22 *Energy in Africa*, "Top Five Solar Power Projects Completed in Africa in 2025", 12.12.2025, https://www.kisa.link/JeGKG, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

23 *Fullygreen Africa*, "Africa's 2025 Renewable Energy Highlights", 08.12.2025, https://www.kisa.link/xBXVX, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

24 *Energy in Africa*, "Top Five Solar Power Projects Completed in Africa in 2025",12.12.2025, https://www.kisa.link/JeGKG, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

25 Fatih Çelik, "Kamu Politikaları Yapımında Çoklu Akımlar Çerçevesi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 24 Sayı: 3, 1493 – 1516, 2022.

Akım	2025 Yılı Bileşenleri	Politika Üzerindeki Etkisi
Sorun Akımı	İklim değişikliği etkilerinin artışı (kuraklık, sel); CBAM'ın yürürlüğe girmesi; ihracat riskleri	İklim değişikliği etkilerinin artışı (kuraklık, sel); CBAM'ın yürürlüğe girmesi; ihracat riskleri
Politika Akımı	Baku-to-Belém yol haritası; JETP finansman paketleri; iklim finansmanı ve tazminat tartışmaları	Finansman ve politika araçlarının oluşturduğu bir çözüm seti ortaya çıkmıştır
Siyasi Akım	Afrika Birliği'nin 2025 "Onarıcı Adalet" teması; Güney Afrika G20 Başkanlığı; ACS2; COP32'nin Etiyopya'da kararlaştırılması; iklim zirveleri ve uluslararası müzakereler	Afrika'nın uluslararası müzakere kapasitesi güçlenmiş ve politika uyumu artmıştır

Tablo 3: Çoklu Akımlar Modeliyle Afrika'nın 2025 Enerji Dönüşümü

Kaynak: Kingdon (2011) çerçevesinden uyarlanmış; ampirik bileşenler [2], [7] ve ilgili metinlerde yer alan 2025 gelişmelerine dayalı olarak yazar tarafından derlenmiştir.

Sorun akımı açısından 2025 yılı, CBAM geçiş döneminin sona ermesi ve 1 Ocak 2026 itibarıyla kesin uygulama aşamasına geçilmesi nedeniyle kritik bir baskı noktası oluşturmuştur.[26] Bu gelişme, Afrika'nın AB pazarındaki rekabet gücünü koruyabilmesi için üretim süreçlerini yeşilleştirmesini fiilen zorunlu kılmakta; enerji dönüşümünü çevresel bir mesele olmanın ötesine taşıyarak sanayi rekabetçiliği ve ekonomik güvenlik bağlamına yerleştirmektedir.

Politika akımı bağlamında ise Baku-to-Belém Yol Haritası, Afrika Kalkınma Bankası'nın 2025 yılına kadar 4 milyar dolarlık finansman mobilizasyonunu hedefleyen girişimleri[27] ve JETP çerçevesi, dönüşümü destekleyen somut araçların mevcut olduğunu göstermektedir. Güney Afrika'nın REIPPPP programı, rekabetçi tedarik modeliyle bu araçların uygulanabilirliğine örnek teşkil etmektedir.[28]

Siyasi akım 2025 yılında belirgin biçimde güçlenmiştir. AfB'nin *onarıcı adalet* teması, söylem düzeyinin ötesine geçerek eylem çağrısına dönüşmüş; Güney Afrika'nın G20 Dönem Başkanlığı ve COP32'nin Etiyopya'da düzenlenmesine ilişkin kararlar, Afrika'nın küresel gündem belirleme kapasitesinin arttığını göstermiştir.[29] Bu üç akımın eş zamanlı olarak güçlenmesi, enerji reformları açısından önemli bir politika penceresi açmıştır.

Bununla birlikte, MSF yaklaşımının öngördüğü üzere bu tür pencereler kalıcı değildir ve kapanmadan değerlendirilmesi gerekmektedir. Finansman taahhütlerinin somut akışlara dönüştürülememesi veya uluslararası konjonktürde yaşanabilecek değişimler (ABD'nin G20'den uzak durması), mevcut kazanımların sürdürülebilirliğini risk altına alabilir.

26 *European Commission*, "Carbon Border Adjustment Mechanism", https://www.kisa.link/KiUHs, Erişim Tarihi: 06.04.2026.

27 *African Development Bank Group*, "On the road to COP30: AfDB Piloting Financial Instruments to Support African Countries in Tackling Climate Change", 06.11.2025, https://www.kisa.link/MsjzO, Erişim Tarihi: 11.04.2026.

28 *Energy in Africa*, "Renewable Energy in Africa: Capacity, Growth and Trends 2025", 8 Aralık 2025, https://www.kisa.link/zrWSs, Erişim Tarihi: 22.03.2026.

29 *Local Government for Sustainability (ICLEI) Africa*, "African priorities and perspectives at COP30 and the 2025 G20 Summit", 25.11.2025, https://www.kisa.link/MdXKn, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

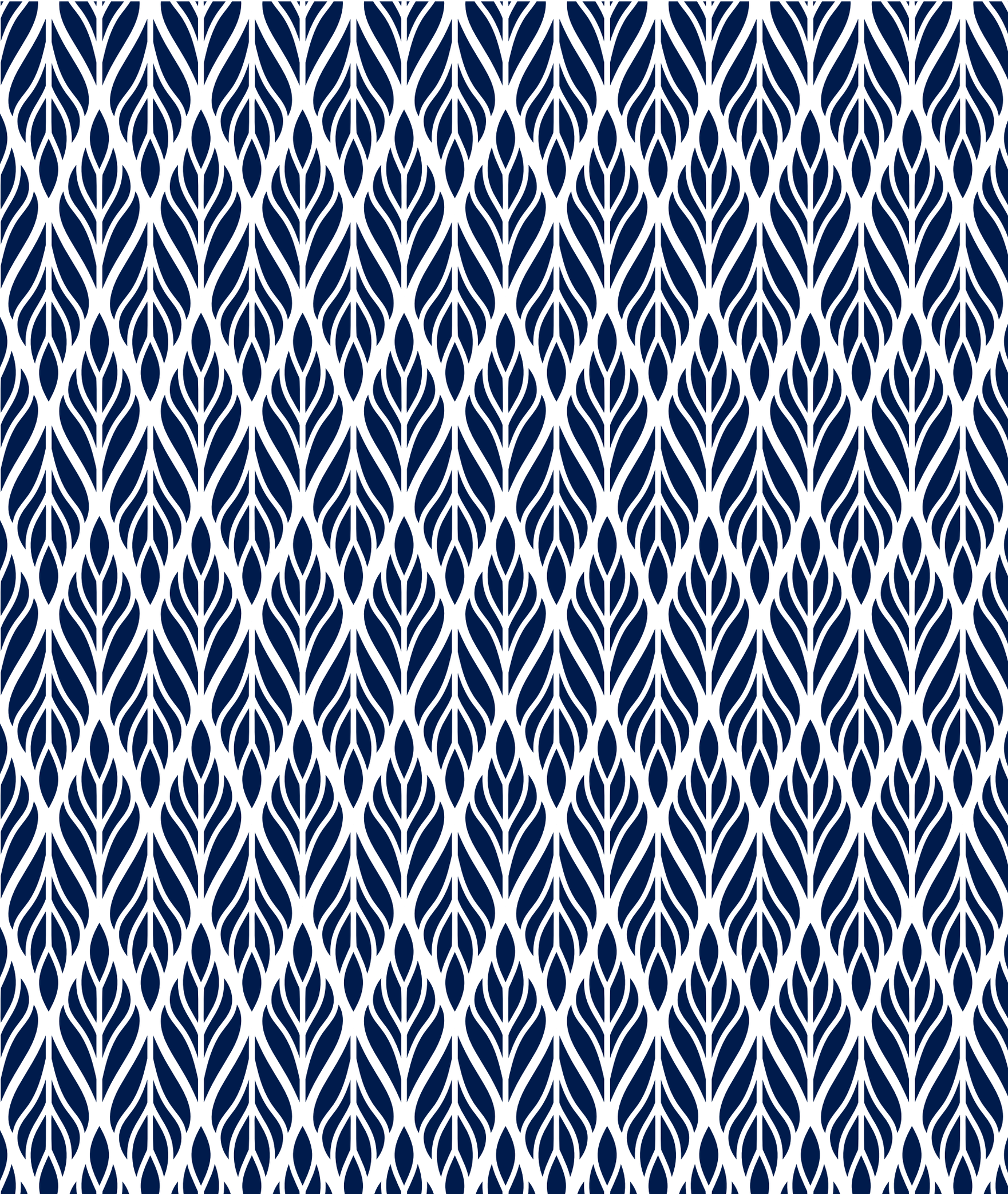
5. Sonuç

Bu çalışma, 2025 yılında Afrika Kıtası'nın küresel iklim yönetişiminde *pasif mağdur* rolünden *stratejik çözüm ortağı* rolüne doğru belirgin bir dönüşüm yaşadığını ortaya koymuştur. *Onarıcı adalet* teması, salt sembolik bir çağrının ötesine geçerek iklim finansmanı, teknoloji transferi ve borç yeniden yapılandırması gibi somut talepleri meşrulaştıran bir çerçeveye dönüşmüştür.

Uluslararası iklim standartları, özellikle de CBAM, hem bir dışsal baskı unsuru hem de yeşil sanayileşme yolunda bir kalkınma fırsatı işlevi görmektedir. Öncü ülkeler (Güney Afrika, Mısır, Kenya, Fas), bu ikili baskı-fırsat dinamiğini politika reformlarına yansıtmış; söz konusu ülkelerde yenilenebilir enerji yatırımları rekor seviyelere ulaşmıştır.

Çoklu akımlar modeli perspektifinden değerlendirildiğinde, 2025 yılı, sorun akımının (CBAM geçiş dönemi kapanışı, iklim felaketleri), politika akımının (uluslararası finansman mekanizmaları, JETP) ve siyasi akımın (AfB onarıcı adalet teması, G20 Güney Afrika Başkanlığı, ACS2) eş zamanlı güçlendiği ve bir politika penceresi açtığı kritik bir kırılma noktasını simgelemektedir. Bu pencereden geçilip geçilemeyeceği, büyük ölçüde ilerleyen dönemde taahhütlerin gerçek finansman akışlarına dönüşüp dönüşmeyeceğine bağlıdır.

Sonuç olarak, uluslararası iklim rejimi Afrika için hem yapısal baskı hem de yeniden konumlanma zemini sunmaktadır. Kıta'nın bu zemini etkin biçimde kullanabilmesi için müzakere kapasitesini güçlendirmesi, karbon ölçüm-raporlama-doğrulama (MRV) sistemlerini kurumlaştırması ve enerji politikalarını uzun vadeli yeşil sanayileşme stratejisiyle tutarlı kılması gerekmektedir.

2025 Yılında Afrika'da Start-Up Ekosistemi

14

N. Ceren Türkmen*

1. Giriş

2025 yılı, Afrika'daki start-up ekosistemi (ASE) açısından yalnızca yeni yatırım hacimlerinin arttığı bir dönem değil, aynı zamanda kıta ölçeğinde girişimcilik yapısının yeniden tanımlandığı önemli bir eşik olarak değerlendirilebilir. ASE artık salt *erken aşama teknoloji şirketleri* bütünü olmaktan öte, finansmana erişim, düzenleyici kapasite, yerel yetenek havuzu, dijital altyapı, bölgesel entegrasyon ve küresel sermaye akımlarının da belirleyici olduğu çok katmanlı bir dönüşüm alanı hâline gelmiştir. Bu çerçevede 2025, bir yandan toparlanma ve ölçeklenme eğilimleri gösterirken, diğer yandan coğrafi yoğunlaşma, finansman eşitsizlikleri ve kurumsal kırılganlıkların sürdüğünü de göstermiştir.

ASE küresel mimarisinin Silikon Vadisi tipi tekil bir modele göre okunması analitik olarak oldukça zordur. Bu bağlamda Nkontwana ve Stam'ın[1] yaklaşımında vurgulandığı üzere, Afrika'daki girişimcilik ekosistemlerinin yerel koşullara, toplumsal ihtiyaçlara ve kalkınma öncelikleriyle harmanlanarak anlaşılması gerekmektedir. Benzer biçimde, mikro düzeydeki çalışmalar bilhassa Nijerya, Kenya, Etiyopya, Zambiya ve Namibya gibi farklı bağlamlarda start-up ekosistemlerinin devlet kapasitesi, enformel ağlar, destek kuruluşları ve dış fonlara bağımlılık tarafından farklı biçimlerde şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla 2025 yılına ilişkin değerlendirme

* Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, cturkmen@subu.edu.tr

1 Phumlani Nkontwana ve Erik Stam , "Entrepreneurial Ecosystems for the Africa we want", (*U.S.E. Working Papers Series*; Vol. 23, No. 05), Utrecht University, 2023, s.1-28.

https://www.kisa.link/gukPQ

yapılırken Kıta genelindeki girişim adedi ve hacmi gibi sayısal verilerdeki değişimler kadar, bu değişimin hangi kurumsal yapılarda gerçekleştiği de önem kazanmaktadır.

2. 2025'te Afrika'da Start-Up Ekosisteminin Genel Görünümü

2025 verileri ilk bakışta ASE'de belirgin bir canlanmaya işaret etmektedir. Yılın ilk çeyreğinde Afrika'da 116 girişim sermayesi işlemi gerçekleşmiş; toplam işlem değeri yaklaşık 0,6 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. İşlem sayısı yıllık bazda sınırlı olarak gerilese de değer bazında artış görülmüş; özellikle tohum aşamasındaki girişimlerin yeniden ivme kazandığı gözlenmiştir. Yılın ilk yarısında bu eğilim güçlenmiş, işlem hacmi yıllık bazda yüzde 11, değer bazında ise yüzde 38 artmıştır. Bu artış ekosistemin yalnızca birkaç mega işlem üzerinden değil, daha geniş bir erken aşama girişim tabanı üzerinden canlanmaya başladığına işaret etmektedir.

Yıllık bazda ise Disrupt Africa'ya[2] göre 2025'te 178 Afrika teknoloji girişimi 1,6 milyar doların üzerinde yatırım çekmiştir. Partech'e[3] göre ise Afrika teknoloji ekosisteminde toplam finansman 4,1 milyar dolara ulaşmış, bunun 2,4 milyar doları öz kaynak, 1,6 milyar doları borç finansmanı olarak gerçekleşmiştir. AVCA[4] da 2025'te 506 işlem ve 3,9 milyar dolarlık toplam hacim raporlamıştır.[5] Bu anlamda 2025, 2023 ve 2024'teki daralmanın ardından açık bir toparlanma yılı olmuştur.

2.1. Afrika'da Start-Up Ekosisteminin Finansman Yapısı

2025'in en dikkat çekici özelliklerinden biri, borç finansmanının (venture debt) belirgin biçimde artmasıdır. Partech verilerine göre borç finansmanı toplam finansmanın yüzde 41'ini oluşturmuş, AVCA ise bu alandaki işlem sayısının 74'e, toplam hacmin de 1,8 milyar dolara ulaştığını belirtmiştir. Bununla birlikte, bu gelişme finansal derinleşme sorunlarının aşıldığı anlamına gelmemektedir. IFC'ye[6] göre ise şirket finansmanının yaklaşık yüzde 80'i hâlen Kıta dışı kaynaklardan sağlanmaktadır. Bu durum, ekosistemin dış yatırımcı eğilimlerine karşı kırılganlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Büyümeye rağmen yapısal sorunlar önemini korumaktadır. IFC, Sahra-altı Afrika'da fonlanan girişimlerin yalnızca üçte birinin ilk risk sermayesi yatırımını ilk beş yıl içinde alabildiğini belirtmektedir. Bu durum, finansmanın yalnızca toplam hacim sorunu değil, aynı zamanda zamansal erişim sorunu olduğunu göstermektedir.

2 *Disrupt Africa*, "The African tech startups funding report 2025", 1 Şubat 2026, https://www.kisa.link/QgKpr, Erişim Tarihi: 31 Mart 2026.

3 *Partech*, "2025 Partech Africa Tech VC report: African tech funding rebounds to US$4.1B driven by record debt activity and disciplined equity growth", 22 Ocak 2026, https://www.kisa.link/wfEkI

4 *African Private Equity and Venture Capital Association (AVCA)*, "2025 venture capital in Africa report", 10 Şubat 2026, https://www.kisa.link/QhhgM, Erişim Tarihi: 31 Mart 2026.

5 Ölçüm farklılıkları açısından not; Disrupt Africa, Partech ve AVCA farklı örneklem ve kapsamlar kullanmaktadır. Disrupt Africa, daha dar bir çerçevede fonlanan Afrika teknoloji girişimlerini izlerken; Partech, 200 bin dolar üzeri teknoloji işlemlerini ve girişim sermayesi yatırımlarını da kapsayan daha geniş bir yatırım görünümü sunmakta; AVCA ise kıta genelindeki girişimleri topluca değerlendirmektedir. Bu nedenle 2025'e ilişkin farklı rakamlar çelişki değil, kapsam farkı olarak okunmalıdır.

6 *International Finance Corporation*, "Venture capital and the rise of Africa's tech startups", 2025, https://www.kisa.link/DQhNL

Akademik literatür, ASE'de finansman artışına rağmen yapısal kırılganlıkların sürdüğünü göstermektedir. Etiyopya örneğinde düzenleyici boşluklar, nitelikli işgücü eksikliği, risk sermayesine sınırlı erişim ve zayıf sanayi bağlantıları temel darboğazlar arasında sayılmaktadır.[7] Nijerya'daki Yabacon üzerine yapılan çalışma, kamusal destek kapasitesinin yetersiz kaldığını, ekosistemin büyük ölçüde enformel ağlar ve öz-yardım mekanizmalarıyla ayakta tutulduğunu ortaya koymaktadır.[8] Kenya'da ise Nairobi merkezli yoğunlaşma, koordinasyon eksikliği ve destek programlarındaki tekrarın ekosistem verimliliğini sınırladığını vurgulamaktadır.[9] Bu nedenle, 2025 yılı finansman toparlanmasına rağmen kurumsal altyapı sorunları devam etmektedir.

Bununla birlikte, 2025 yılı Afrika start-up ekosistemi açısından önemli fırsat alanları da üretmiştir. Bunların başında bölgesel pazar entegrasyonu gelmektedir. AfCFTA'nın oluşturmayı hedeflediği geniş ekonomik alan, özellikle sınır ötesi ölçeklenme kapasitesi bulunan girişimler için dikkate değer bir genişleme zemini sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin reel ekonomik sonuçlara dönüşebilmesi, veri yönetişimi, ödeme sistemleri, dijital kimlik altyapısı ve girişimcilik mevzuatına uyumun sağlanmasına bağlıdır. Benzer biçimde, Afrika'nın genç nüfus yapısı girişimcilik kapasitesi açısından stratejik bir avantajdır, ancak bu demografik üstünlüğün ekonomik değere dönüşebilmesi yetenek geliştirme, teknik eğitim, erken aşama finansman ve öngörülebilir düzenleyici çerçevelerle desteklenmesini gerektirmektedir.

2.2. Afrika'da Start-Up Ekosisteminde Coğrafi Yoğunlaşma

ASE'nin 2025'teki en belirgin yapısal özelliği, yatırımların birkaç ülke ve bölgede yoğunlaşmaya devam etmesidir. 2024 yılında Afrika'daki start-up yatırımları büyük ölçüde dört ülkede yoğunlaşmıştır: Mısır, Nijerya, Kenya ve Güney Afrika, fonlanan girişimlerin yüzde 71,5'ini ve toplam yatırım hacminin yüzde 88,8'ini çekmiştir. 2025'te de benzer yoğunlaşma sürmüştür. Bu bağlamda, Afrika Kıtası'nda ekosistem büyümesi çok merkezli ancak dengesiz bir coğrafi dağılım sergilemektedir. Sahraaltı Afrika start-up ekosisteminde başlıca merkezler Lagos, Nairobi, Cape Town, Johannesburg ve Akra olarak öne çıkmaktadır.

Startup Genome verilerine göre Lagos, bölgesinde finansman açısından birinci, performans açısından ikinci sıradadır; ekosistem değeri 9,8 milyar dolar düzeyindedir ve üç aktif unicorn (1 milyar dolar değerlemeyi aşan girişim) barındırmaktadır. Kentte 2 binin üzerinde start-up bulunduğu, bun-

7 Birhanu Abebe, "Diagnostic study on African startup ecosystem for greater knowledge based-economic growth: The case of Ethiopia", *ASRIC Journal on Social Sciences and Humanities*, 5(2), 205–243.

8 Victoria O. Manya, "Dynamics of a start-up ecosystem in Africa: A case study of Yabacon in Nigeria", [Master's thesis, *International Institute of Social Studies*, Erasmus University Rotterdam, 2020].

9 Stephen Muathe , Paul Sang, Lucy Kavinda, George Kosimbei, Sammy Letema, Simeon Nyachae, Salima Kiriago, Kenneth Chelule, Erustus Ouko, Margaret Mutua, Samuel Maina, "Understanding startups ecosystem in Kenya: Drivers, challenges, and opportunities", *Journal of Business and Management Sciences*, 10(3), 2022, 138–146.

ların yaklaşık yüzde 40'ının fintech (finansal teknolojiler) alanında faaliyet gösterdiği bildirilmektedir. 2025 içinde Lagos Startup Expo 2.0 gibi büyük ölçekli etkinlikler düzenlenmiş, LASRIC aracılığıyla onlarca girişime fon sağlanmış, düzenleyici tarafta ise iş yapma kolaylığı politikalarıyla ekosistem kurumsal olarak desteklenmiştir.

Nairobi, 2025'te Doğu Afrika'nın ana girişimcilik merkezi olarak konumunu tahkim etmiştir. Kentin ekosistem değeri 5,1 milyar dolar düzeyindedir. 2025'te Tatu City'nin 500 milyon doları aşan altyapı yatırımı, Africa Tech Summit Nairobi 2025'in 65'ten fazla ülkeden bin 600'ü aşkın katılımcıyı bir araya getirmesi ve CGIAR eksenli tarım inovasyonu girişimlerinin Nairobi'ye yerleşmesi, kentin yalnızca sermaye çeken değil aynı zamanda bölgesel ağ kuran bir merkez olduğunu göstermektedir.

2.3. Afrika'da Start-Up Ekosisteminde Sektörel Kompozisyon

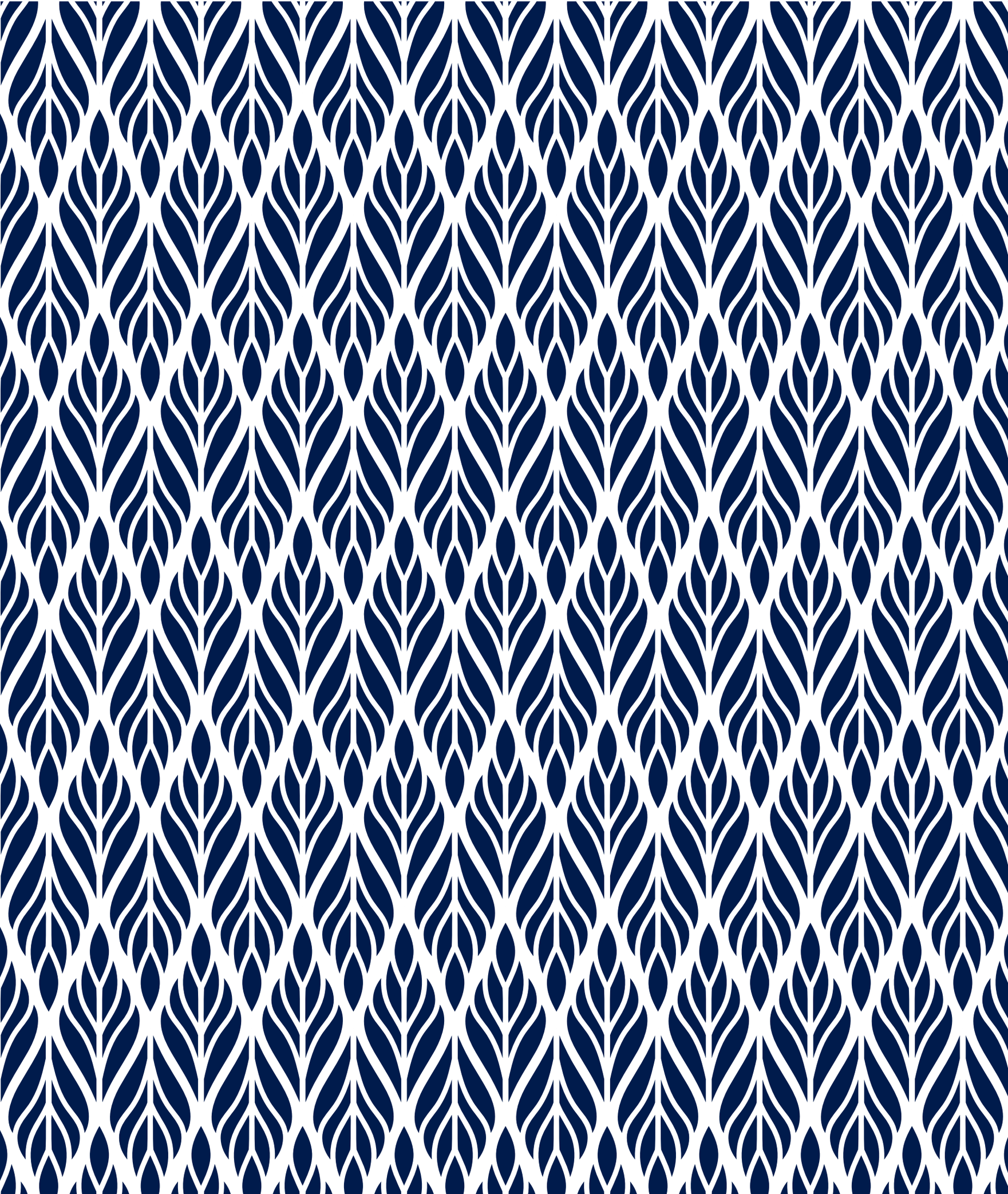
ASE uzun süre finansal teknolojiler ekseninde şekillenmiştir. Nitekim 2024 yılında fintech, 51 girişim ve yaklaşık 500 milyon dolarlık yatırım hacmiyle en fazla fon çeken sektör olmuştur. Partech verilerine göre ise fintech, 769 milyon dolarlık yatırım çekerek toplam öz kaynak finansmanının yüzde 25'ini oluşturmuştur. Bununla birlikte, 2025 yılı açısından asıl dikkat çekici gelişme, fintech'in lider konumunu korumasına rağmen sektörler arası dağılımın daha dengeli bir yapıya yönelmeye başlamasıdır. Bu çerçevede temiz teknoloji alanı 550 milyon dolara ulaşarak yıllık bazda oldukça güçlü bir büyüme sergilemiş; sağlık teknolojileri 215 milyon dolara, kurumsal teknolojiler ise 238 milyon dolara yükselmiştir. Ayrıca AVCA verileri, iklim bağlantılı girişimlerin 2025 yılı toplam işlem değerinin yaklaşık yüzde 40'ını oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Söz konusu dönüşüm, ASE'nin artık yalnızca ödeme sistemleri ve finansal kapsayıcılık temelinde şekillenmediğini; enerji dönüşümü, sağlık erişimi, tarımsal yenilik ve işletme dijitalleşmesi gibi alanlarda da derinleştiğini göstermektedir. Nairobi'de tarım inovasyonunun, Lagos'ta ise fintech yanında proptech (gayrimenkul teknolojileri) ve edtech (eğitim teknolojileri) girişimlerinin güç kazanması; ayrıca 2025 boyunca yapay zekâ ve temiz teknoloji yatırımlarının fintech'e yaklaşması, Kıta'nın sektörel bileşiminin olgunlaşmaya başladığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle 2025, ASE'de sektörel tek odaklı yapıdan çok alanlı inovasyon düzenine geçişin belirginleştiği bir yıl olarak okunabilir.

3. Sonuç

Sonuç olarak 2025 yılı, ASE'nin homojen ve kapsayıcı bir sıçramadan çok; borca dayalı finansmanın arttığı, erken aşama yatırımların canlandığı ve sektörel çeşitlenmenin belirginleştiği seçici bir büyüme modeline işaret etmektedir. Lagos ve Nairobi gibi başlıca merkezler konumlarını daha da güçlendirmiş, buna karşılık Kıta geneline dengeli biçimde yayılmış bir inovasyon coğrafyası henüz tam olarak oluşmamıştır.

Bu çerçevede 2025 itibarıyla ASE büyümesini sürdüren fakat kurumsal derinliğini henüz tamamlamamış bir yapı sergilemektedir. Gelecek dönemde ekosistemin kalıcı güç kazanabilmesi; yalnızca daha fazla yatırım çekmesine değil, aynı zamanda yerel sermaye tabanının güçlenmesine, düzenleyici uyumun ilerlemesine, nitelikli insan kaynağının geliştirilmesine ve girişimcilik fırsatlarının coğrafi olarak daha dengeli dağılmasına bağlı olacaktır. Dolayısıyla 2025 yılı, ASE açısından yalnızca bir toparlanma yılı değil, çok katmanlı bir ekosistem yapısına geçişin belirginleştiği bir eşik yılı olarak değerlendirilebilir.

İsrail'in Somaliland'ı Tanıması: Afrika Boynuzu'nda Değişen Güvenlik Dengeleri ve Türkiye Açısından Sonuçları

15

Erdinç Özdemir* | Adem Özer**

1. Giriş

Afrika Boynuzu, Kızıldeniz ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan stratejik konumu, deniz ticaret yolları üzerindeki belirleyici rolü ve bölgesel istikrarsızlık dinamikleri nedeniyle uzun süredir küresel güç rekabetinin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda İsrail'in Somaliland'ı bağımsız ve egemen bir devlet olarak resmen tanıması, yalnızca iki aktör arasındaki diplomatik bir gelişme olmanın ötesinde, bölgesel güvenlik dengelerini ve uluslararası normatif düzeni etkileyen önemli bir kırılma noktası olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu tanıma kararı, Afrika Birliği'nin (AfB) sınırların dokunulmazlığı ilkesini, Somali'nin toprak bütünlüğünü ve bölgesel istikrarı doğrudan ilgilendiren sonuçlar doğurmuştur.

Bu çalışmanın temel argümanı, İsrail'in Somaliland'ı tanımasının Afrika Boynuzu'nda mevcut güvenlik mimarisini dönüştürme potansiyeline sahip olduğu ve bu dönüşümün uluslararası güvenlik ile büyük güç rekabeti bağlamında yeni riskler ürettiğidir. Türkiye'nin bölgedeki diplomatik, askerî ve insani varlığı dikkate alındığında, İsrail'in attığı bu adımın Türkiye'nin Somali merkezli Afrika Boynuzu'ndaki politika önceliklerini yeniden değerlendirmesini gerektirdiği savunulmaktadır.

Bu çalışma bağlamında öncelikle Somaliland meselesinin tarihsel ve siyasal arka planı ele alınacak, ardından İsrail'in tanıma kararının bölgesel ve küresel

* Dr., Jandarma Genel Komutanlığı, ORCID: 0000-0003-2713-2858, erdincozdemir1919@gmail.com

** Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-6443-1032, adem.ozer@hbv.edu.tr

güvenlik üzerindeki etkileri analiz edilecektir. Son aşamada ise Türkiye açısından ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilerek söz konusu gelişmenin Afrika Boynuzu'ndaki güç dengelerine etkisi bütüncül bir çerçevede incelenecektir.

2. Somaliland Meselesinin Arka Planı

Somaliland, 1991'de merkezî devlet otoritesinin çökmesiyle tek taraflı olarak Somali'den ayrıldığını ilan etmiştir. Sonrasında kendi anayasal düzenini kurmuş ve görece istikrarlı bir yönetim ortamı tesis etmiş ancak bağımsız bir devlet olarak resmen tanınmamıştır.[1] Bunun temel nedeni, AfB ile Birleşmiş Milletler'in (BM) sömürge döneminde belirlenmiş sınırların korunması ilkesine verdikleri önemdir. Söz konusu ilke, bugüne kadar ayrılıkçı hareketlerin yayılmasını engellemek ve istikrarı korumak için Kıta'daki uluslararası normatif çerçevenin esas taşıyıcısı olmuştur.

Somali merkezî hükûmeti, Somaliland'ın bağımsızlığını tanıma girişimlerine daima sert bir şekilde karşı çıkarak bu bölgenin Somali'nin ayrılmaz parçası olduğunu savunmaktadır. Bu konuda BM ve AfB, Somaliland'a karşı Somali'nin yanında durmaktadır. Nitekim AfB gözlemcisi, Somaliland'ın bağımsızlığını tanımayı amaçlayan her türlü girişimi reddetmiş ve Somali'nin birliğini, egemenliğini veya toprak bütünlüğünü zayıflatmaya yönelik her bir adımın "AfB'nin temel ilkeleriyle tutarsız" olduğunu belirtmiştir.[2]

Buna rağmen İsrail'in Somaliland'ı tanıma kararı, özellikle Kızıldeniz ve Babülmendep hattında etkisini artırma ve bölgedeki güvenlik boşluğunu kendi lehine genişletme arayışıyla ilintilidir. Dolayısıyla Somaliland'ın tanınması, yalnızca bir devletin statü kazanma çabası olarak görülmemeli, dış aktörlerin stratejik hedefleri ve uluslararası hukuk normları arasındaki karmaşık etkileşimin bir ürünü olarak değerlendirilmelidir.

3. İsrail'in Afrika Boynuzu ve Somaliland Politikası

İsrail açısından Afrika Boynuzu'nun önemi büyük ölçüde Kızıldeniz'in güvenliğiyle ilişkilidir. İsrail'in Eilat Limanı'na açılan deniz hattının güvenliği; özellikle Yemen merkezli gelişmeler, İran'ın bölgedeki nüfuzu ve Husilerin uluslararası deniz taşımacılığını, bölge ülkelerinin güvenliğini ve ekonomik çıkarlarını tehdit eden saldırılarının[3] Kızıldeniz'de yarattığı tehditler nedeniyle daha kırılgan hâle gelmiştir. Bu durum, İsrail'i Babülmendep'e yakın nüfuz alanları oluşturmaya yöneltmiştir. Somaliland'ın jeopolitik konumu, bu açıdan İsrail için istihbari, lojistik, deniz gözetleme faaliyetleri bakımından stratejik bir değer ve beklenmedik olaylara karşı istikrarlı bir platform sunmaktadır.[4] Esasında İsrail ile Somaliland arasında ilişkilerin kurulmasına ilişkin ilk görüşmeler, Husi krizinden çok önce,

1 Elif Dilan Tütmez ve Ayça Eminoğlu, "Somaliland'in Uluslararası Alanda Tanınma Sorunu: Fırsatlar ve Tehditler", *International Journal of Social Inquiry*, Cilt 18, Sayı 1, 2025, s. 185-186.

2 *UN*, "Israel's Recognition of Somaliland Triggers Sharp Divides, As Security Council Speakers Warn Move Threatens Stability in Horn of Africa", 29.12.2025, https://www.kisa.link/gaaEq, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

3 Enver Kasimoğlu ve Mehmet Rakipoğlu, "Kızıldeniz Jeopolitiğinde Husi Yayılmacılığı", *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 16, Sayı 2, 2025, s. 160.

4 Amit Yarom, "After Israel's Recognition of Somaliland, What Comes Next?", *The Atlantic Council*, 15.01.2026, https://www.kisa.link/MxYDA, Erişim Tarihi: 21.03.2026.

"tam bir tanıma değil, ticaret ofisleri ve/veya diplomatik misyonların karşılıklı olarak açılması" maksadıyla başlamış, Abdirahman Mohamed Abdilahi'nin başkan seçilmesiyle müzakereler hızlanmış ve tanıma gerçekleşmiştir.[5]

İsrail'in Somaliland'a yönelik yaklaşımının bir diğer önemli boyutu, Körfez ülkeleriyle örtüşen çıkar alanlarıdır. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri'nin Somaliland'daki liman yatırımları ve bölgeye yönelik güvenlik odaklı ilgisi, İsrail'in bu coğrafyada daha rahat hareket etmesine imkân tanıyan bir zemin oluşturmuştur. Bu çerçevede İsrail'in tanıma kararı, Afrika Boynuzu'nda giderek belirginleşen İsrail-Körfez eksenli güvenlik mimarisinin diplomatik bir tamamlayıcısı olarak da okunabilir. Söz konusu mimari, bölgedeki güç boşluklarından yararlanmayı ve İran karşıtı güvenlik hattını Afrika'ya doğru genişletmeyi hedeflemektedir. Körfez ülkeleri bölgede İsrail'in genişlemesine karşı herhangi bir politika üretmezken, İran nüfuzunun artmasına karşı çıkmaları ise dikkat çekicidir. [6]

"Buzdağının görünen kısmı"[7] olarak nitelendirilebilecek tanıma kararı, gerçekte uzun süredir devam eden temasların, güvenlik iş birliklerinin ve stratejik planlamanın resmîleşmiş bir sonucu niteliğindedir. Bu durum, İsrail'in Afrika Boynuzu'na yönelik politikasının artık geçici ve sınırlı değil, kalıcı ve çok katmanlı bir yapıya evrildiğini göstermektedir. Tanıma kararıyla birlikte İsrail, yalnızca Somaliland ile ikili ilişkilerini güçlendirmekle kalmamış; Somali merkezî hükûmeti, AfB ve bölgedeki diğer aktörlerle ilişkilerinde yeni bir gerilim alanı yaratmıştır.

4. Afrika Boynuzu ve Uluslararası Güvenlik Üzerindeki Etkiler

İsrail'in Somaliland'ı bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanıması; devlet otoritesinin zayıflığı, silahlı grupların varlığı, iç çatışmalar ve dış müdahaleler nedeniyle istikrarsız olan Afrika Boynuzu'nda zaten kırılgan olan güvenlik ortamını daha karmaşık bir hâle getirmiştir. Bu çerçevede tanıma kararı, yalnızca Somali'nin iç dengelerini değil, aynı zamanda söz konusu bölgenin uluslararası güvenlik mimarisini de etkilemektedir.

Özellikle Eş-Şebab gibi silahlı yapıların bu tür siyasi kırılmaları kendi lehlerine kullanma potansiyeli, uluslararası güvenlik açısından önemli bir risk unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Çatışma, Somali'deki bir iç savaş anlaşmazlığından iç isyanlara ve kuraklıkla boğuşan Afrika'nın ikinci en kalabalık ülkesi Etiyopya'nın istikrarına bir saldırıya dönüşerek tüm bölge için felaket niteliğinde insani sonuçlar doğurabilecektir.[8]

Bununla birlikte, İsrail'in Somaliland'ı tanıması, Afrika Boynuzu'nda dış aktörlerin askerî ve güvenlik temelli varlığını artırabilecek bir emsal teşkil etmektedir. ABD, Çin, Fransa ve bazı Körfez ülkelerinin küresel ticaretin önemli bir bölümünün geçtiği

5 Ehud Yaari, "Recognizing Somaliland: Israel's Return to the Red Sea", *The Washington Institute*, 16.01.2026,
https://www.kisa.link/bLpsz, Erişim Tarihi: 20.03.2026.

6 Ahmat Mahamat Oumar, "XXI Yüzyılda Afrika Boynuzu'nun Uluslararası Politikada Önemi", *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2020, s. 63.

7 Yalçın Özkütük, "İsrail'in Somaliland'ı Tanıması: Buzdağının Görünen Kısmı-1", *Marinedeal News*, 12.01.2026,
https://www.kisa.link/QdQZZ, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

8 Abdiweli Garad, "Israel's Somaliland Gamble is Repeating the Bloody History that Created Al-Shabaab", *African Arguments*, 19.01.2026,
https://www.kisa.link/FwjCG, Erişim Tarihi: 20.03.2026.

bölgede askerî üsler ve lojistik noktalar oluşturduğu bir ortamda, İsrail'in Somaliland üzerinden bölgeye daha kalıcı şekilde nüfuz etmesi, güvenliğin giderek askerîleştiği bir süreci hızlandırabilir.

Uluslararası güvenlik açısından bir diğer önemli boyut, İsrail-İran rekabetinin Afrika Boynuzu'na taşınma ihtimalidir. İran'ın Yemen'deki Husiler üzerinden Kızıldeniz güvenliğini tehdit eden hamleleri, İsrail'i daha proaktif önlemler almaya yöneltmiştir. Somaliland'ın tanınması, İsrail'e Babülmendep'e yakın bir etki alanı yaratma imkânı sunarken, bölgeyi Orta Doğu merkezli güvenlik rekabetinin yeni bir sahnesine dönüştürme riskini de beraberinde getirmektedir. Bu durum, Etiyopya'nın denize erişim tartışmaları, Mısır'ın Nil üzerinden su rekabeti, Sudan krizi ve Körfez'in Sudan dosyası üzerindeki etkileri[9] ile birlikte düşünüldüğünde bölgesel sorunların küresel güç mücadeleleriyle iç içe geçmesine yol açmaktadır.

Son olarak bu gelişme, uluslararası hukuk ve devlet tanıma pratikleri açısından da tartışmalı bir örnek oluşturmaktadır. AfB'nin sınırların dokunulmazlığı ilkesine[10] rağmen alınan tanıma kararı, benzer talepleri olan diğer ayrılıkçı bölgeler açısından emsal teşkil edebilir. Bu durum, yalnızca Afrika Kıtası'nda değil, küresel ölçekte devlet egemenliği ve tanınma normlarının aşınmasına yol açabilecek bir süreci tetikleyebilir. Dolayısıyla İsrail'in Somaliland'ı tanıması, kısa vadede güvenlik kazanımları hedefleyen bir adım olarak görülse de uzun vadede bölgesel ve küresel istikrara yönelik belirsizlikleri artıran bir etki yaratmaktadır. Çünkü bölgede çıkarları olan diğer aktörler, İsrail'in bu hamlesine karşı sessiz kalamayacaktır.[11]

5. Türkiye Açısından Sonuçlar

Somali, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki stratejik dayanak noktasıdır.[12] Bu nedenle İsrail'in Somaliland'ı tanıması, Türkiye açısından stratejik bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Türkiye, özellikle 2011'den itibaren Somali ile kurduğu yakın diplomatik ve ekonomik ilişkiler üzerinden Afrika Boynuzu'nda etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Bu politika insani yardım, altyapı yatırımları, askerî iş birlikleri ve diplomasi ekseninde şekillenmiş, Türkiye'yi bölgede güvenilir bir aktör olarak konumlandırmıştır.[13]

Somaliland ise Türkiye'nin hâlihazırda sınırlı diplomatik temaslar yürüttüğü ve Somali'deki insani projelerinin yoğunlaştığı bir coğrafya olarak önem taşımaktadır.[14] İsrail'in tanıması, Somaliland üzerindeki küresel ve bölgesel rekabeti artırarak, Türkiye'nin hem diplomatik manevra alanını daraltmakta hem de bölgedeki çıkarlarını koruma ihtiyacını öne çıkarmaktadır.

Kızıldeniz ve Babülmendep hattı, Türkiye'nin Somali'deki askerî iş birlikleri ve lojistik faaliyetleri için kritik bir koridor niteliğindedir. İsrail'in varlığı ve potan-

9 Tunç Demirtaş, "ABD/İsrail-İran Savaşının Haritası Genişlerken Maliyetin Dili Değişiyor", *SETA*, 06.03.2026, https://www.kisa.link/lKKSV, Erişim Tarihi: 19.03.2026.

10 *Afrika Birliği Örgütü*, "Kahire'de Düzenlenen Devlet ve Hükümet Başkanları Meclisinin Birinci Olağan Oturumunda Kabul Edilen Kararlar", AHG/Res. 16(I), 17-21.07.1964, https://www.kisa.link/REgzj, Erişim Tarihi: 20.03.2026.

11 Yalçın Özkütük, "İsrail'in Somaliland'ı Tanıması: Buzdağının Görünen Kısmı-3", *Marinedeal News*, 19.01.2026, https://www.kisa.link/XnWxj, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

12 Cengiz Kamil Fırat, "Afrika Boynuzu'nda Türkiye'nin Konumu, İsrail ve Stratejik Rekabet", *Yetkin Report*, 27.02.2026, https://www.kisa.link/ufIRF, Erişim Tarihi: 18.03.2026.

13 Duygu Atakul, "Somali'nin Türkiye İçin Jeostratejik Önemi", *Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 2024, S. 325.

siyel askerî faaliyetleri, Türkiye'nin bu hattaki etkisini ve güvenlik planlamasını dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye, bölgedeki diğer aktörlerle olan iş birliklerini ve bölgesel güvenlik politikalarını gözden geçirmelidir.

Ayrıca İsrail'in tanıma hamlesi, Türkiye'ye hem yakın iş birliği içinde olduğu Somali ile ilişkilerini pekiştirme hem de Afrika Boynuzu'ndaki yeni düzenlemelerde masada kalma[15] fırsatı sunmaktadır. Somaliland meselesinde diplomatik dengeyi korumak durumunda olan Türkiye, hem bölgesel barışı destekleyen bir aktör olarak konumunu pekiştirebilir hem de küresel aktörler arasında etkinliğini artırabilir.

Özetle, İsrail'in Somaliland'ı tanıması sonrasında Türkiye, bölgedeki yatırımlarını, diplomatik ilişkilerini ve güvenlik iş birliklerini gözden geçirerek, Afrika Boynuzu'ndaki etkinliğini sürdürmeye yönelik yeni politika seçenekleri geliştirmek durumundadır.

6. Sonuç

İsrail'in Somaliland'ı bağımsız bir devlet olarak tanıması, Afrika Boynuzu'ndaki bölgesel ve uluslararası güvenliği etkilemiştir. Bu çalışma, söz konusu adımın yalnızca diplomatik bir gelişme değil; güvenlik dengelerini değiştiren, büyük güç rekabetini artıran ve uluslararası normları tartışmaya açan stratejik bir hamle olduğunu göstermektedir.

Somaliland'ın tarihsel arka planı ve tanınma sorunu çerçevesinde, bu kararın AfB'nin sınırların dokunulmazlığı ilkesini ve Somali'nin toprak bütünlüğünü etkilediği; bunun da bölgede güvenlik boşluğunu ve gerilimi artırdığı görülmektedir. İsrail'in bölge politikası, Kızıldeniz ve Babülmendep hattındaki stratejik çıkarlar doğrultusunda şekillenmekte, tanıma kararı ise bu uzun vadeli planların bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

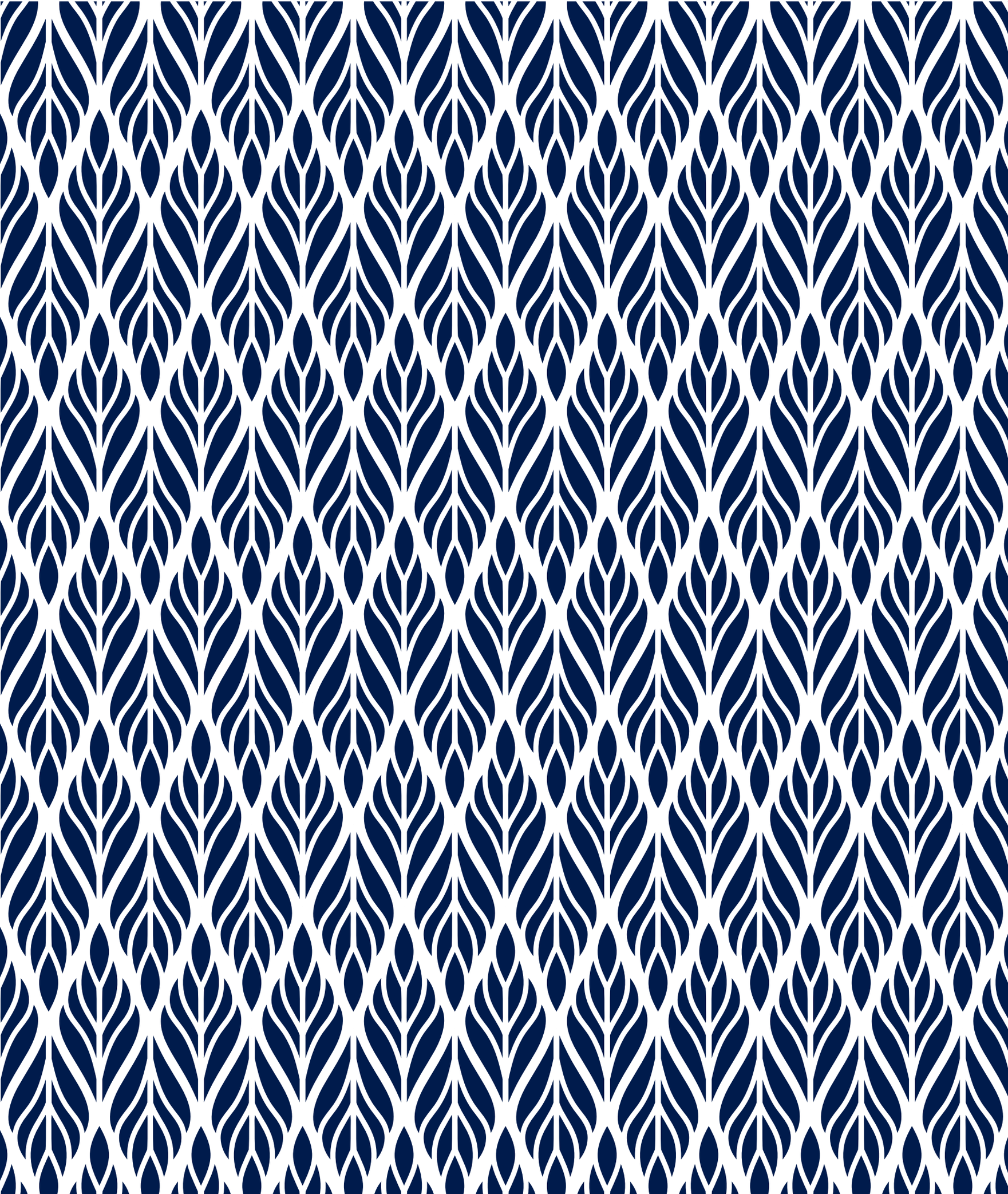
Türkiye açısından bu gelişme hem meydan okuma hem de fırsat niteliğindedir. İsrail'in hamlesi, Türkiye'nin Somali merkezli politikasını ve bölgedeki güvenlik planlamasını gözden geçirmesini gerektirirken, aynı zamanda diplomatik etkinliğini artırma imkânı sunmaktadır.

Sonuç olarak İsrail'in Somaliland'ı tanıması, Afrika Boynuzu'nda jeopolitik ve güvenlik dengelerini dönüştüren bir kırılma noktasıdır. Bu çalışma, söz konusu gelişmenin etkilerini ve Türkiye'nin politika seçeneklerini analiz ederek bölgedeki dönüşümü açıklamaktadır.

14 Mustafa Şahin, "Türkiye'nin Somali Politikasının İncelenmesi: 2011-2020 Dönemi", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2021, s. 137.

15 Abdülkadir Tok, "İsrail'in Somaliland'ı tanıması: Kızıldeniz hattı, Orta Doğu güvenliği ve Türkiye'nin konumu", *USKAM Analiz*, 09.01.2026,

https://www.kisa.link/tDUGO, Erişim Tarihi: 18.03.2026.

2025 Gelişmeleri Işığında Trans-Afrika Otoyolu Projesi

16

Nida Günsan* | Haluk Yergin**

1. Giriş

21. yüzyılın jeopolitiğinde ulaşım koridorları ön plana çıkmaktadır. Ulaşım koridorları ülkelerin sosyoekonomik gelişimini destekleyen ve yaşam standartlarını iyileştiren jeopolitik bağlantılar olarak değerlendirilmektedir. Bu koridorlar, ülkelerin altyapısını güçlendirerek uluslararası ticaret akışını kolaylaştırmakta, ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve bölgesel kalkınmayı desteklemektedir.[1]

Yaklaşık 60 bin km uzunluğunda, 37 ülkeyi kapsayan ve dokuz ana otoyolu birbirine bağlayan Trans-Afrika Otoyolu (TAO), Afrika'nın en önemli ulaşım projelerinden biridir. Bu hat, küresel ticaret rotaları açısından stratejik ulaşım koridorlarından biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Araştırmalar, Afrika'daki altyapı yetersizliğinin ekonomik büyümeyi yıllık yaklaşık yüzde 2 oranında azalttığını ve verimliliği yüzde 40'a kadar düşürdüğünü göstermektedir. Bu nedenle otoyol projesi, Afrika'nın ticaret ve ekonomik büyümeyi destekleyen altyapı yatırımlarını artırarak kalkınma sürecini hızlandırabilecektir.[2]

Bu çalışmada, TAO'nun uluslararası ticaret ağı içerisindeki rotası bağlamında taşıdığı ekonomik ve politik önem dikkate alınarak 2025 yılında projeye ilişkin yaşanan güncel gelişmeler incelenmektedir. Bu kapsamda, giriş

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0001-7014-3099, nidagnsn93@gmail.com

** Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ORCID: 0000-0002-8168-9115, halukyergin@yyu.edu.tr

1 Dilek Özdemir ve Müsemma Çökerdenoğlu, "Stratejinin Kalbi: Koridor Savaşları. Zengezur Koridoru" *Zengezur Koridoru: Türkiye-Azerbaycan-Nahcivan Ekonomik, Dış ticaret ve Lojistik Bağlantıları* Ed. Arzu Tural Dikmen, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2024, s.84.

2 *United Nations Economic Commission for Africa*, "The long winding road to Africa's infrastructure", 24.02.2025, https://www.kisa.link/sHzbU, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

bölümünün ardından TAO'nun kapsamı ve niteliği açıklanmakta; ardından projenin 2025 yılında kaydettiği ilerlemelere yer verilmektedir. Sonuç bölümünde ise TAO'nun sunduğu ekonomik fırsatların Afrika'daki bölgesel entegrasyonu güçlendirme ve Afrika'nın küresel ekonomideki konumunu destekleme potansiyeli değerlendirilmektedir.

2. Trans-Afrika Otoyolu Projesi

1970'lerde TAO genellikle *birlik otoyolu* olarak anılmıştır.[3] 40 yıl önce Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Komisyonu, Afrika Kalkınma Bankası ve Afrika Birliği (AfB) tarafından bölgesel uluslararası topluluklarla birlikte öngörülen proje,[4] Afrika'nın farklı bölgelerini kuzeyden güneye ve doğudan batıya bağlamayı amaçlayan kıtalararası yol projesidir.[5]

TAO, Afrika genelindeki büyük şehirleri, limanları ve ekonomik merkezleri birbirine bağlamak için tasarlanmış 60 bin kilometreden uzun dokuz otoyoldan oluşmaktadır. Ağın öncelikli amacı Afrika içi ticareti kolaylaştırmak, ulaşım maliyetlerini azaltmak ve pazarlara ve kaynaklara erişimi artırarak ekonomik büyüme sağlamaktır. Ayrıca, kara ile çevrili ülkeler ve kıyı bölgeleri arasındaki bağlantıyı geliştirmeyi ve bölgesel iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.[6] Ayrıca TAO projesi, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) tarafından ortaya konulan uzun vadeli kalkınma stratejisi olan ECOWAS 2050 Vizyonu hedefleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir. ECOWAS'ın temel amacı, Avrupa Birliği (AB) benzeri bir yapıyı tesis ederek kişilerin, sermayenin, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşabildiği entegre bir bölgesel ekonomik alan oluşturmaktır. Bu bağlamda TAO ECOWAS'ın 2050 Vizyonu stratejisinin fiziksel altyapı boyutunu destekleyen önemli projelerden biri olarak değerlendirilmektedir.[7]

TAO, dokuz ana otoyol ağının birleşiminden oluşmaktadır. Afrika'da demiryollarının geçmişte yarattığı dönüşüme benzer şekilde, bu yeni otoyol ağları da yolcu ve yük taşımacılığını destekleyen hizmet ve dağıtım sistemlerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu altyapı sayesinde, daha önce erişilemeyen bölgelerde yeni yerleşim alanlarının ortaya çıkması beklenmektedir. Özellikle maden kaynakları, tarımsal üretim potansiyeli ve turizm açısından zengin bölgelerin ulaşım ağlarına bağlanmasıyla ekonomik faaliyetleri çeşitlendirmesi ve bölgesel kalkınmayı hızlandırması değerlendirilmektedir.[8]

TAO için belirlenen güzergâhların yer aldığı Tablo 1[9] incelendiğinde, en uzun güzergâhın 9.610 km ile Trablus–Windhoek–Cape Town hattı olduğu, en kısa güzergâhın ise 3.520 km ile Beira–Lobito hattı olduğu görülmekte-

3 Kenny Cupers ve Prıta Meier, "Infrastructure between statehood and selfhood: The trans-African highway", *Journal of the Society of ArchitecturalHistorians*, 2020, Cilt *79*, Sayı 1, s. 61-81.

4 *EHS Africa Logistics*, "Africa's Mega Infrastructure Project: The Trans-African Highway Network Nears Completion", 2025,
https://www.kisa.link/JlUSK, Erişim Tarihi: 12. 03. 2026.

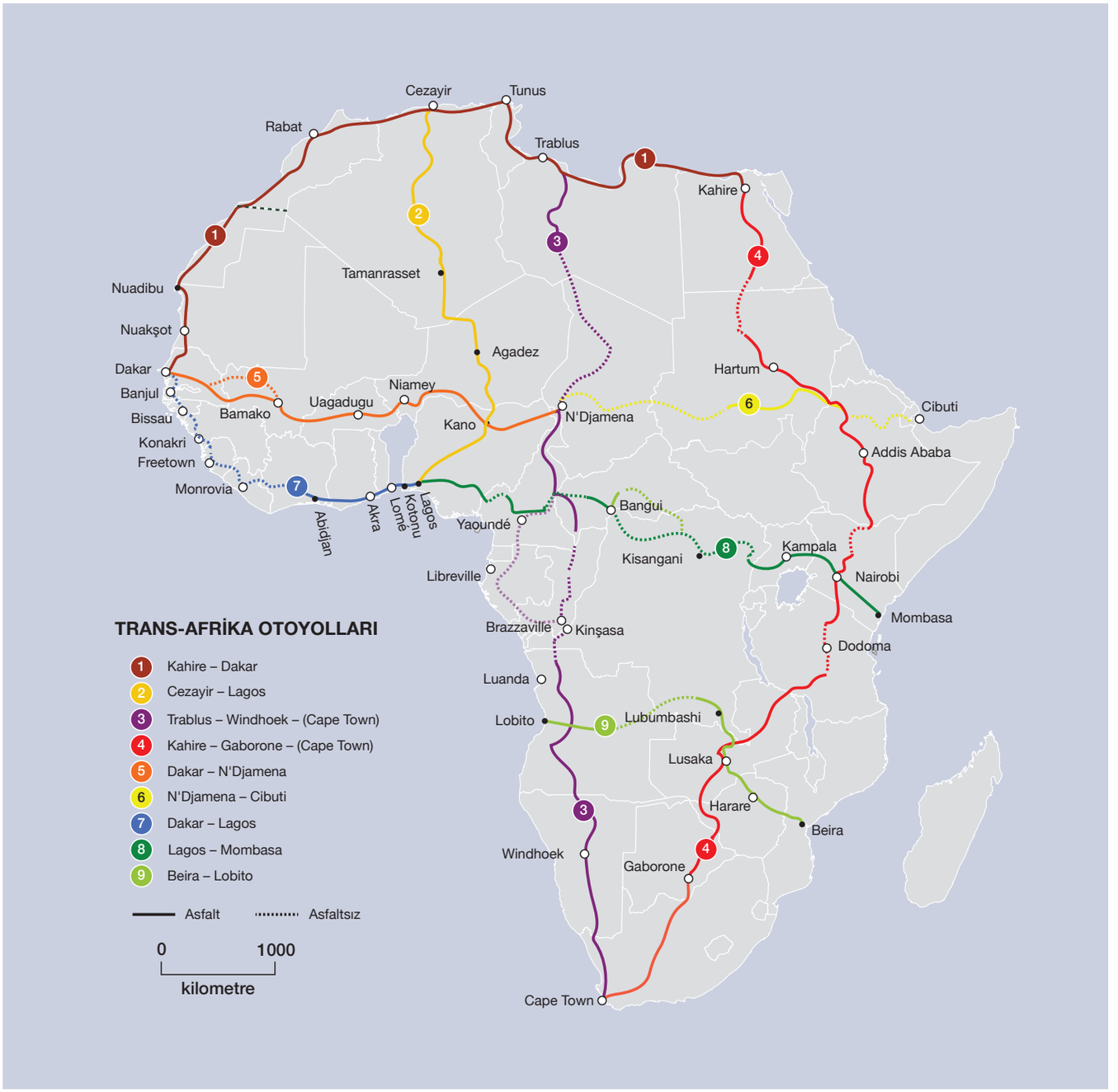
5 *CTL Up*, "Review and analysis of the Trans- Africa Highway Network", 2023,
https://www.kisa.link/RqvoP, Erişim Tarihi: 12. 03. 2026.

6 *AfricaMe-Team*, The Trans-African Highway Network: A Continental Lifeline, 24. 01. 2025.
https://www.kisa.link/dCLRq, Erişim Tarihi: 12. 03. 2026.

7 Peter Orengo, "Trans-African Highway Project Takes Important Step Forward",
https://www.kisa.link/jNDaz, Erişim Tarihi:27.02.2024.

8 *IOA*, Trans Sahelian Highway – a modern replacement for the legendary camel caravans, 20.10.2022,
https://www.kisa.link/Gmkof, Erişim Tarihi: 11. 03.2026.

9 *African Union*, "Trans-African Highways network routes", 2026,
https://www.kisa.link/xugHM, Erişim Tarihi: 12. 03. 2026.

dir. Güzergâhların sayısı, uzunluğu ve Kıta'daki stratejik noktaları birbirine bağlaması, projenin yalnızca bir ulaşım projesi olmanın ötesine geçtiğini göstermektedir. Bu yönüyle TAO, Afrika Kıtası'nın ekonomik potansiyelini artıracak girişimlerin başlangıcı niteliğinde olup bölgesel entegrasyonu ve kalkınmayı destekleyen önemli bir altyapı uygulamasıdır.

Rota Numarası	Rota	Uzunluk (km)
1	Kahire – Dakar	8,636
2	Cezayir – Lagos	4,504
3	Trablus – Windhoek – Cape Town	9,610
4	Kahire – Gaborone – Cape Town	8,860
5	Dakar – N'Djamena	4,500
6	N'Djamena – Cibuti	4,220
7	Dakar – Lagos	4,760
8	Lagos – Mombasa	6,260
9	Beira – Lobito	3,520
10	Djibouti – Libreville – Bata	7,000

Tablo 1: Rotalar tanımı, açıklaması ve yaklaşık uzunluk

3. 2025 Yılında Projedeki Güncel Gelişmeler

TAO ağının uygulanması yavaş ilerlemesine rağmen, Afrika'nın kalkınma politikaları açısından önemli bir yere sahiptir. Proje, Kıta'da altyapı yatırımlarını yönlendiren ve bölgesel ekonomik entegrasyonu destekleyen stratejik bir kalkınma çerçevesi olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle son on yıllarda, altyapı geliştirme yoluyla bölgesel entegrasyonun Afrika'nın ekonomik kalkınmasını desteklemedeki rolü giderek daha fazla önem kazanmıştır.[10] Afrika'nın nüfusunun 2050 yılına kadar iki katına çıkması ve Afrika içi ticaretin Afrika Kıta Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) aracılığıyla tahmini yüzde 50 oranında artmasıyla ulaşım altyapısına yapılan yatırım hem stratejik hem de ekonomik bir fırsattır.[11]

Dakar ve Lagos'u birbirine bağlayan Trans-Batı Afrika Kıyı Otoyolu, Liberya ve Fildişi Sahili'ndeki de dâhil olmak üzere sadece birkaç bölümle tamamlanma aşamasındadır. Cezayir ve Lagos'u birbirine bağlayan Trans-Sahara Otoyolu çoğunlukla tamamlanmıştır. Kahire ve Cape Town'u birbirine bağlayan Pan-Afrika Otoyolu çalışmaları devam etmektedir.[12]

TAO projesi, Sudan'daki çatışmalar ve siyasi istikrarsızlığın yanı sıra Zambiya ve Tanzanya'daki inşaat birikimleri nedeniyle ertelenmektedir. Kenya ise güzergâhtaki iki büyük otoyol projesini nihayete erdirmiştir. [13]

2025 yılının Şubat ayında, Gana'nın Akra kentinde Afrika devlet başkanları, iş dünyası yöneticileri, hükûmet bakanları, çokuluslu kuruluşların başkanları, üst düzey politika yapıcılar, iş dernekleri temsilcileri, AfCFTA Sekreterliği'nden üst düzey yetkililer ve düşünce liderleri bir araya gelerek Afrika'da altyapı yatırımlarını ele almıştır. Toplantıda, bu bağlamda Afrika Altyapı Geliştirme Prog-

10 Jing Zhang ve Lingfei Weng, "Financing Railway Construction to Corridor Development Amid Geopolitical Rivalry: Study Two Cases in Africa", *Centre for Sustainable Structural Transformation*, 2025, SOAS University of London.

11 *Big5ConstructSouthAfrica*," Transport Evolution Africa 2025 to highlight critical investment opportunities shaping the future of Africa's transport and logistics industry",
https://www.kisa.link/FYIdz, Erişim Tarihi: 13.03.2026.

12 Charles Arthur, "Have you heard of the Trans African Highway Network?", 11. 03. 2025,
https://www.kisa.link/hhwop, Erişim Tarihi: 12. 03. 2026.

13 Ed Richardson, "Trans African Highway 4 remains under constuction", 18.11. 2025,
https://www.kisa.link/CLWim, Erişim Tarihi: 11. 03.2026.

ramı (PIDA) ve TAO gibi bölgesel iş birliği girişimlerinin sürdürülebilir finansman ve teknik destekle genişletilmesinin büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Ayrıca, kalkınma ortaklarının birden fazla ülkeyi birbirine bağlayan, lojistik darboğazları azaltan ve ekonomik entegrasyonu hızlandıran projeleri ortak finansman yoluyla desteklemesi gerektiği ifade edilmiştir.[14]

Afrika'da ulaşım koridorlarına yönelik yatırımlar ve finansal destekler devam etmektedir. AB, Zambiya, Angola ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ni Atlantik Okyanusu'na bağlayacak bir ulaşım koridorunun inşası için 2 milyar avro tutarında kaynak sağladığını açıklamıştır. Söz konusu koridor, özellikle tarım, enerji ve kritik madenler sektörlerinde istihdam yaratılması ve ekonomik fırsatların artırılması açısından büyük önem taşımaktadır.[15]

4. Sonuç

Trans-Afrika Otoyolu, ticaretin artırılması ve bölgesel entegrasyonun güçlendirilmesine ek olarak, sınır ötesi yol koridorları pazarlara ve sosyal hizmetlere erişimi artırarak yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. TAO ağı, Afrika'nın ekonomik bütünleşme ve kalkınma hedeflerinin somut göstergelerinden biridir. Karşılaşılan zorluklara rağmen, devam eden yatırımlar ve iş birlikleri projenin ilerleyişine yönelik olumlu bir görünüm ortaya koymaktadır.

AfCFTA'nın uygulama sürecinin hız kazanmasıyla birlikte TAO ağının, Kıta içi ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi ve Afrika'nın küresel ticarette daha rekabetçi bir aktör olarak konumlanmasında kritik bir rol üstlenmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, finansman, altyapı eksiklikleri ve güvenlik gibi çeşitli sorunlar varlığını sürdürmekte olup projenin uzun vadeli etkileri ancak tamamlanmasının ardından daha net biçimde değerlendirilebilecektir. Buna rağmen TAO'nun, özellikle Batı Afrika kıyı şeridi başta olmak üzere Kıta'nın ekonomik ve lojistik yapısını kalıcı biçimde dönüştürme potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Doğal kaynaklar bakımından dünyanın en zengin bölgelerinden biri olan Afrika'da, özellikle denize kıyısı olmayan ve iç kesimlerde yer alan ülkeler bu potansiyeli ekonomik kalkınmaya yeterince dönüştürememektedir. TAO kapsamında inşa edilecek karayolu bağlantılarının, iç bölgelerin limanlara erişimini daha hızlı, güvenli ve düşük maliyetli hâle getirmesi; ticaret hacmini artırması, ulaştırma maliyetlerini azaltması ve bölgesel ekonomik bütünleşmeyi desteklemesi beklenmektedir. Bu çerçevede proje, yalnızca ulaşım altyapısını geliştirmekle kalmayıp Kıta genelinde ekonomik kalkınma, ticaret ve refahın artırılmasına da önemli katkılar sunma potansiyeli taşımaktadır.[16]

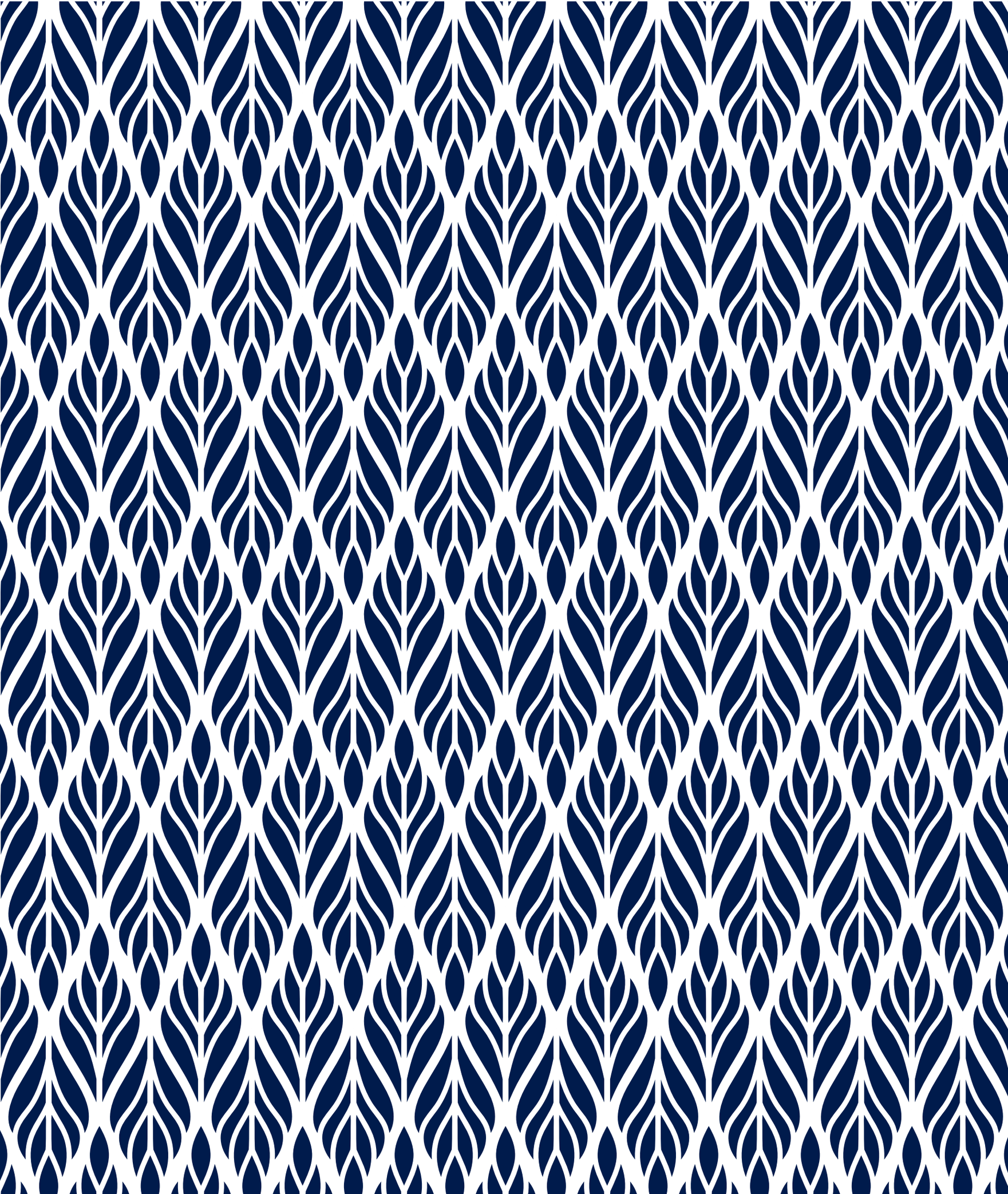
14 *Africa Prosperity Network Accra*, "Compact 2025 Presidential and Business Executives Dialogues",

https://www.kisa.link/HcREg, Erişim Tarihi: 29. 03. 2025.

15 *The Wall Africa Journal*, "AB'den Lobito Koridoru için 2,3 milyar dolar fon", 13.11. 2025, Erişim Adresi:

https://www.kisa.link/QaJxa

16 Haluk Yergin, "Analysis of The Dynamics of The Trade Corridors, The Conflict Between Gaza and Israel and The Role of Turkey as an Alternative Route in The Contemporary World", *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 2023, Cilt 9, Sayı 36, s.1-14.

Türkiye-Afrika Zirve Diplomasisi: IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne Doğru

17

Baran Yağarcık*

1. Giriş

Türkiye'nin dış politikası son yılda geleneksel eksenlerinin ötesine geçerek çok boyutlu ve coğrafi olarak genişleyen bir nitelik kazanmıştır. Bu dönüşümün en dikkat çekici boyutlarından biri de Afrika'ya yönelik diplomatik, ekonomik ve insani angajmanın artmış olmasıdır. Türkiye'nin 2005 yılını *Afrika Yılı* ilan etmesiyle birlikte kurumsal bir çerçeve kazanan Türkiye-Afrika ilişkileri, 2008'de gerçekleştirilen I. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ile stratejik ortaklık düzeyine taşınmıştır. Bu ilişkiler, 2014 ve 2021 yıllarındaki zirvelerle derinleşmiştir.[1]

Türkiye-Afrika ilişkileri söz konusu zirvelerle; siyasi diyalog, ticaret, kalkınma yardımları ve güvenlik iş birlikleri gibi çok katmanlı bir yapıya evrilmiştir. Küresel güç rekabetinin arttığı, çok kutupluluğun belirginleştiği ve Afrika'nın stratejik önemi kazandığı bir dönemde Türkiye'nin Kıta'ya yönelik yaklaşımı, küresel sistemdeki konumlanışı açısından da kritik önem taşımaktadır. Bu makale, Türkiye-Afrika zirve diplomasisinin süreç içindeki evrimini, temel dinamiklerini ve IV. Zirve'ye giderken ortaya çıkan fırsat ve riskleri ele almaktadır.

* Doktora Adayı, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, baranyagarcik@gmail.com

1 Ramazan Asa, "21. Yüzyılda Zirve Diplomasisi Bağlamında Türkiye-Afrika İlişkileri", *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 2024, s. 156.

2. Zirve Diplomasisinin Kurumsallaşması ve Tarihsel Gelişimi

Türkiye-Afrika ilişkilerinin son dönemdeki dikkat çeken yükselişi, büyük ölçüde *zirve diplomasisi* olarak adlandırılabilecek bir süreç üzerinden kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Zirve diplomasisi mekanizması, liderler düzeyinde düzenli toplantılar aracılığıyla ilişkilerin seyrini belirleyerek, stratejik hedefleri ortaya koymakta ve çok taraflı iş birliğini teşvik etmektedir. Türkiye'nin Afrika ile geliştirdiği bu ilişki modeli, klasik diplomatik araçların ötesine geçerek siyasi, ekonomik ve toplumsal alanları bütüncül bir şekilde ihtiva eden bir yaklaşımın tezahürüdür. 2008 yılında İstanbul'da düzenlenen I. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu zirve ile birlikte Türkiye, Afrika Birliği (AfB) tarafından *stratejik ortak* olarak tanınmış ve ilişkiler kurumsallaşmıştır.[2] 2014 yılında Ekvator Ginesi'nde gerçekleştirilen II. Zirve, bu ortaklığı derinleştirmiş; ticaret hacminin artırılması, altyapı projeleri ve kalkınma iş birliklerini ön plana çıkarmıştır.[3] III. Zirve ise 2021 yılında İstanbul'da düzenlenmiştir. Bu zirve; pandemi sonrası dönemde sağlık diplomasisi, dijitalleşme ve sürdürülebilir kalkınma gibi yeni temaları gündeme taşımıştır. Böylece Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik varlığı da önemli ölçüde genişleme imkânı bulmuştur. 2021'deki üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nde sonraki beş yıl için Afrika'nın Türkiye ile iş birliğini güçlendirme vurgusu yapılmıştır.[4]

3. Türkiye-Afrika Arasında Diplomatik ve Ekonomik İlişkiler

2000'li yılların başında Kıta'da sınırlı sayıda büyükelçiliğe sahip olan Türkiye, günümüzde Afrika ülkelerinin neredeyse tamamında diplomatik temsilcilik açmış durumdadır. Aynı şekilde, Afrika ülkelerinin Türkiye'deki diplomatik temsilleri de artmış, karşılıklı diplomatik yoğunluk belirgin bir şekilde yükselmiştir. Bu durum, Türkiye-Afrika ilişkilerinin kurumsal ve kalıcı bir boyut kazandığını göstermektedir.[5] Türkiye-Afrika ilişkilerinin en dinamik alanlarından birini de ekonomik

III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi 16-18 Aralık 2021 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirildi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

ilişkiler teşkil etmektedir. Türkiye'nin Afrika ile ticaret hacmi son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Türk müteahhitlik firmaları Kıta'da altyapı, ulaşım ve enerji projelerinde süreç içinde daha aktif rol üstlenmiştir. Özellikle Sahraaltı Afrika'da Türk firmalarının üstlendiği projeler, Türkiye'nin ekonomik diplomasi kapasitesinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Türk Hava Yolları'nın Afrika'daki uçuş ağını genişletmesi, Kıta ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin gelişimine katkı sağlamıştır. Türkiye böylece Afrika'ya yönelik kararlı bir politika izlediğini göstermektedir.[6]

4. Yumuşak Güç, Küresel Rekabet ve Stratejik Perspektif

Türkiye'nin Afrika politikasında dikkat çeken bir diğer unsur ise *insani diplomasi* ve *kalkınma iş birliği* boyutudur. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Türkiye Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü ve çeşitli sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülen projeler, Türkiye'nin Kıta'daki *yumuşak güç* kapasitesini artırmaktadır. Eğitim, sağlık, tarım ve kapasite geliştirme alanlarında yürütülen faaliyetler, Türkiye'nin Afrika'da kalkınma merkezli bir ortaklık sunduğu yönündeki algıyı güçlendirmektedir.[7] Aynı zamanda Türkiye'nin Afrika'daki varlığı, giderek artan küresel rekabetin bir parçası hâline gelmiştir. Çin'in *Kuşak ve Yol Girişimi* kapsamında

2 Elem Eyrice Tepecikliođlu, *Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler, Fırsatlar ve Engeller*, Ankara: Nobel Yayınları, 2019, s. 47-50.

3 *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, "II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi",
https://www.kisa.link/vzcix, Erişim Tarihi: 8.03.2026.

4 Hatice Delibaş, "Translation as a Diplomatic Negotiation: Insights on Türkiye-Africa Partnership Summit Declaration (2021)," *Journal of Language Research (JLR)* 9, No. 2, 2025.

5 *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, "Türkiye-Afrika İlişkileri",
https://www.kisa.link/aGaaC, Erişim Tarihi: 12.03.2026.

6 *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, "Türkiye Yüzyılında Etkin ve Kararlı Dış Politika", Kasım 2025,
https://www.kisa.link/AVKtp, Erişim Tarihi: 12.03.2026.

7 M. Ali Yüksel, "Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Dış Siyasetinde Yumuşak Güç", *Akademik Sosyal Bilimler İncelemeleri Dergisi*, 2024, s. 861-863.

Kıta'da yürüttüğü geniş ölçekli altyapı projeleri, ABD'nin güvenlik ve ekonomi merkezli politikaları, Avrupa Birliği'nin (AB) kalkınma ve normatif etkisi ve Rusya'nın güvenlik alanında Kıta'da artan rolü, Afrika'yı küresel güç rekabetinin merkezlerinden biri konumuna taşımıştır. Bu minvalde, Türkiye, Afrika'da kendine özgü bir model geliştirmeye çalışmakta; *kazan-kazan* söylemi üzerinden daha eşitlikçi bir ortaklık vurgusu ile dikkat çekmektedir. Ayrıca bazı Afrika ülkelerinde güvenlik alanındaki iş birlikleri ve savunma sanayi ihracatları, Türkiye'nin Kıta'daki rolünün hem ekonomik kalkınma ve iş birliği hem de stratejik ve askerî boyutlar da ihtiva ettiğini göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin Afrika politikasının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne doğru ilerlenirken, bu çok boyutlu ilişkilerin daha da derinleşmesi beklenmektedir. Zirvenin gündeminde yer alması beklenen konular arasında dijital ekonomi, enerji güvenliği, yeşil dönüşüm, gıda güvenliği ve iklim değişikliği ile mücadele gibi küresel çaptaki sorunlar bulunmaktadır. Afrika'nın genç ve hızla büyüyen nüfusu, zengin doğal kaynakları ve artan şehirleşme oranı, Türkiye için önemli fırsatlar sunmaktadır. Başta enerji ve altyapı alanlarında olmak üzere Kıta için geliştirilecek projelerin hem ekonomik hem de stratejik açıdan Türkiye'ye önemli kazanımlar sağlaması beklenmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin Afrika politikasının sürdürülebilirliği noktasında bazı yapısal zorlukların olduğu görülmektedir. Afrika'daki siyasi istikrarsızlıklar, güvenlik riskleri ve bürokratik engeller, Türk yatırımlarının önünde önemli engeller oluşturabilir. Bundan dolayı, Türkiye'nin Afrika politikasında, tüm dinamikleri dikkate alan uzun vadeli ve kurumsallaşmış bir strateji izlenmektedir. Zirve diplomasisi bu noktada kritik bir unsur olmaya devam etmektedir. IV. Zirve, Türkiye-Afrika ilişkilerinin geleceğini şekillendirecek yeni bir yol haritasının belirlenmesi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu zirve aracılığıyla Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini daha dengeli, sürdürülebilir ve karşılıklı çıkar temelinde yeniden yapılandırması mümkündür. Özellikle AfB ile kurumsal iş birliğinin güçlendirilmesi, bölgesel örgütlerle daha yakın ilişkiler geliştirilmesi ve yerel aktörlerle daha fazla etkileşim sağlanması, Türkiye'nin Kıta'daki etkinliğini artıracaktır.

5. IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne Doğru

IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nden önce kaydedilen gelişmeler, Türkiye'nin Afrika politikasında derinleşme aşamasına geçtiğini göstermektedir. Türkiye özellikle son yirmi yılda geliştirdiği çok yönlü açılım sayesinde Kıta genelinde hem ekonomik aktör hem de güvenilir bir siyasi ve diplomatik ortak olarak konumlanmıştır. Afrika Kıtası'nda Türkiye'nin artan büyükelçilik sayısı, Türk Hava Yolları'nın geniş uçuş ağı, TİKA ve Maarif Vakfı gibi kurumların sahada artan etkisi ve savunma sanayii iş birlikleri, Türkiye'nin Afrika'daki varlığını kalıcı hâle getiren başlıca faktörler olmuştur. Bu süreçte dikkat çeken en önemli dinamiklerden biri ise Afrika halkının Türkiye'ye yönelik olumlu ve yapıcı bir yaklaşım sergilemesidir. Türkiye'nin kazan-kazan ve eşit ortaklık söylemi, sömürgecilik geçmişine sahip Batılı aktörlerden farklı bir profil çizmesini sağlamış ve bu durum Afrika ülkelerinde Türkiye'ye yönelik siyasi ve toplumsal kabulü artırmıştır.[8]

Bununla birlikte IV. Zirve, Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini somut ve sürdürülebilir projeler üzerinden derinleştirme kapasitesinin sınanacağı kritik bir süreç olacaktır. ABD, Çin, AB ve Körfez ülkeleri gibi aktörlerin Kıta üzerindeki rekabetinin yoğunlaştığı bir ortamda, esnek diplomasi kabiliyeti ve yerel aktörlerle kurduğu karşılıklı güven ilişkileri Türkiye'nin en önemli avantajı olarak dikkat çekmektedir.[9] Afrika ülkelerinin Türkiye'ye yönelik olumlu yaklaşımı, savunma, altyapı, enerji ve eğitim gibi alanlarda yeni iş birliği fırsatlarının önünü açmaktadır. Söz konusu fırsatların kalıcı kazanımlara dönüşebilmesi için Türkiye'nin finansman kapasitesini güçlendirmesi, özel sektör yatırımlarını artırması ve mevcut projeleri daha kurumsal bir çerçevede sürdürmesi gerekmektedir. Bu bağlamda zirve, Türkiye-Afrika ilişkilerinde stratejik ortaklığın daha derin bir zemine taşındığı bir eşik olarak görülmelidir.

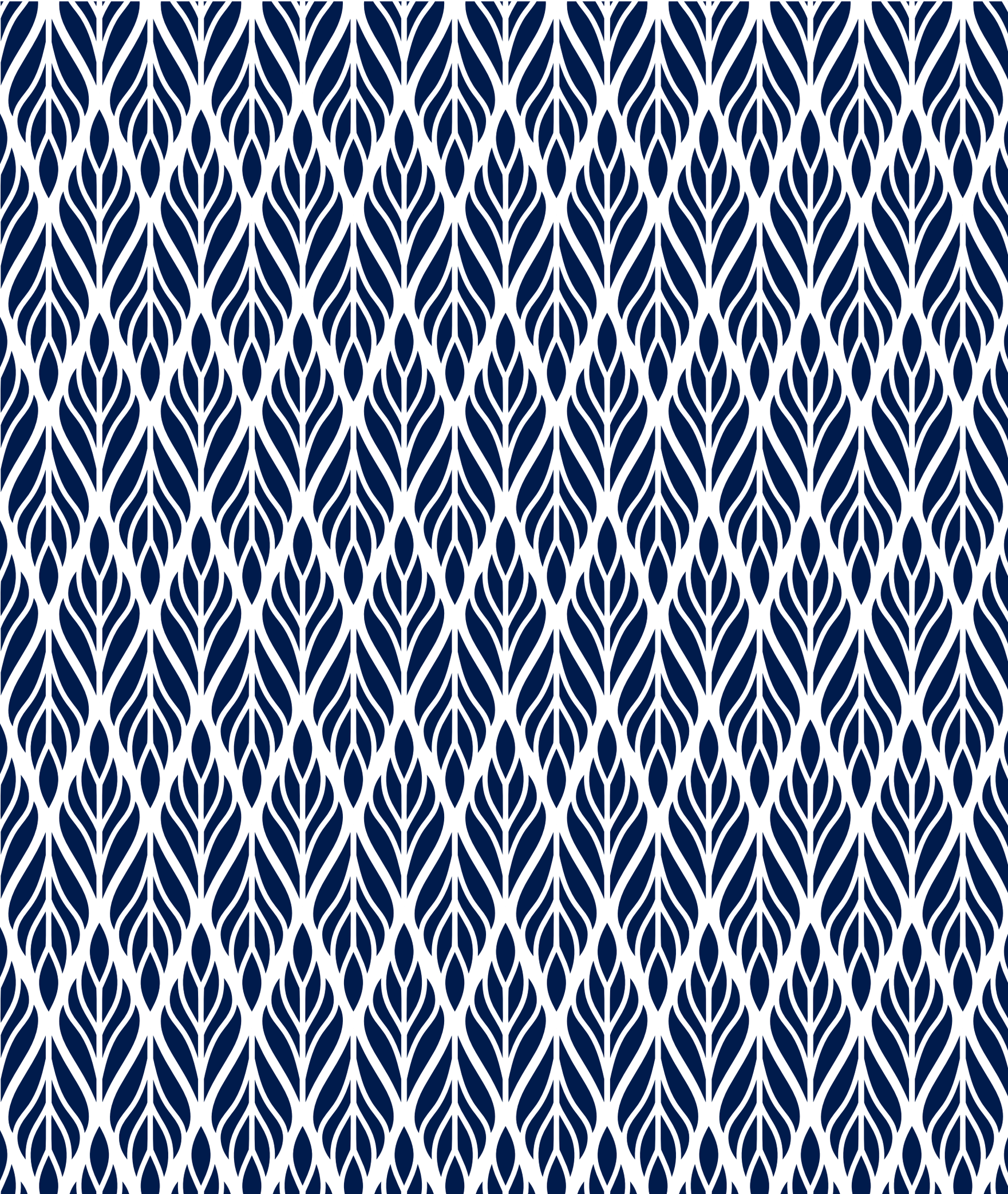
6. Sonuç

Türkiye-Afrika zirve diplomasileri, son yirmi yılda Türkiye'nin dış politikasının en dinamik alanlarından biri olarak dikkat çekmiştir. Zirveler aracılığıyla kurumsallaşan bu ilişkiler; siyasi diyalog ve ekonomik iş birliklerinin yanı sıra, insani yardımlardan güvenlik alanına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, bu sürecin yeni bir aşamasını temsil etmekte ve Türkiye'nin Afrika politikasının geleceği açısından

8 Mesut Özcan ve Mehmet Köse, "The Quest for Balance: Historical Background of Türkiye-Africa Relations", *Insight Turkey* 26, No. 3 (2024), s. 93.

9 Talha Köse, "Afrika'nın Stratejik Yükselişi ve Türkiye-Afrika İlişkileri", *Anadolu Ajansı*, 8 Şubat 2026, https://www.kisa.link/iSCTD, Erişim Tarihi: 12.03.2026.

kritik bir dönüm noktası olması beklenmektedir. Türkiye'nin Kıta'da uzun vadeli ve eşitlikçi bir ortaklık modeli geliştirme yönünde bir irade ortaya koyması hem kendi dış politika vizyonunun sürdürülebilirliği hem de Afrika ülkeleriyle kurulan ilişkilerin derinliği açısından oldukça önemlidir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik bu yaklaşımı, sadece ekonomik kazanç odaklı kısa vadeli iş birliklerinin ötesine geçerek; kapasite geliştirme, karşılıklı güven, yerel ihtiyaçlara duyarlılık ve ortak kalkınma hedefleri temelinde inşa edilen bir ilişki biçimi ortaya koymaktadır. Türkiye'nin altyapı yatırımları, eğitim projeleri, insani yardım faaliyetleri ve diplomatik açılımları bu bağlamda değerlendirildiğinde, ortaya konulan eşitlikçi ortaklık modeli, Türkiye'yi Afrika'da farklılaştıran bir aktör hâline getiren temel unsur olmaktadır. Sonuç olarak, IV. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne giden süreç, Türkiye için hem önemli fırsatlar hem de ciddi sınamalar barındırmaktadır. Bu fırsatların değerlendirilebilmesi ve risklerin başarılı bir şekilde yönetilebilmesi, Türkiye'nin stratejik vizyonuna, kurumsal kapasitesine ve Afrika ile kuracağı ilişkinin niteliğine katkı sağlayacaktır. Zirve diplomasisinin sağladığı ivme, Türkiye-Afrika ilişkilerini daha ileri bir aşamaya taşıyabileceği ve Türkiye'yi Afrika'da daha etkili bir aktör olarak konumlandırabileceği değerlendirilmektedir.

2025 Yılında Türkiye-Afrika Savunma Sanayi İhracatı

18

Güngör Şahin*

1. Giriş

Savunma sanayi, bir devletin salt askerî kapasitesini yansıtmanın ötesinde; teknolojik yetkinliğini, dış politika araçlarını ve küresel konumlanma iradesini somutlaştıran stratejik bir alandır. Türkiye, özellikle 2000'li yıllardan itibaren uygulamaya koyduğu yerlilik ve millîlik politikaları sayesinde bu alanda köklü bir dönüşüm yaşamış; 2025 yılında savunma ve havacılık ihracatını 10,54 milyar dolara taşıyarak tarihsel rekorunu yenilemiştir. Bu rakam, bir önceki yıla kıyasla yüzde 48'lik bir artışa karşılık gelmekte ve Türkiye'yi küresel savunma ihracatçıları sıralamasında ilk 10'a girme hedefine yaklaştırmaktadır.[1]

2025 yılında mal ve hizmet ihracatı birlikte değerlendirildiğinde 10 milyar doları aşan savunma sanayinde, aynı yıl 17,9 milyar dolar tutarında yeni ihracat sözleşmesi imzalanmıştır. 2025 yılında imzalanan yeni sözleşmelerin bölgesel dağılımına bakıldığında; Afrika'da 1,7 milyar dolarlık anlaşma yapılmıştır. Uluslararası araştırma kuruluşu SIPRI verilerine göre Türkiye, son 10 yılda bir önceki 10 yıla kıyasla ihracatını en fazla artıran ülke olmuştur. Türkiye'nin toplam mal ihracatı içindeki savunma sanayi payı 2022'de yüzde 1,7 iken 2025 itibarıyla yüzde 3,6'ya yükselmiştir.[2]

Bu genel tablonun içinde Afrika, giderek artan stratejik önemiyle öne çıkan bir pazar ve iş birliği sahası olarak özel bir yer tutmaktadır. Güvenlik açıkları, siyasi kırılganlıklar ve yetersiz savunma altyapısı ile mücadele

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı, ORCID: 0000-0001-6296-8568, gungor.sahin@msu.edu.tr

1 Tolga Yanık, "Savunma ve havacılık ihracatta 10 milyar dolar eşiğini aştı", *Anadolu Ajansı*, 03.01.2026,

https://www.kisa.link/yErtg, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

2 Ozan Akarsu, "Savunma sanayiinde ihracat ve uluslararası iş birliklerinde yeni dönem", *Tabyadijital*, 03.02.2026,

https://www.kisa.link/PHmib, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

Türk savunma sanayisi ürünleri, Mali'nin başkenti Bamako'da düzenlenen BAMEX'25 Fuarı'nda Afrika'ya tanıtıldı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

eden pek çok Afrika ülkesi, Batı güçlerinin ön koşullu silah satış politikalarına karşı Türkiye'nin pragmatik, teknoloji transferine açık ve uygun fiyatlı savunma ürünlerine ilgi göstermektedir.

Bu makalede, 2025 yılında gerçekleştirilen Türkiye-Afrika savunma sanayi ihracatı; siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal/kültürel boyutlarıyla sistematik biçimde incelenmektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin Afrika politikasını salt ticari bir perspektiften değil; jeopolitik güç yansıması, jeostratejik konumlanma, jeoekonomik kazanım ve jeokültürel etki açısından bütüncül olarak ele almayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda öncelikle Türkiye'nin savunma sanayi kavramsal ve kuramsal boyutuyla değerlendirilmekte, ardından 2000-2025 yıllarını kapsayan tarihsel gelişim süreci aktarılmaktadır. 2025 yılı savunma sanayi ihracatı siyasi (jeopolitik), askerî (jeostratejik), ekonomik (jeoekonomik) ve toplumsal/kültürel (jeokültürel) boyutlarıyla analiz edilmektedir.

2. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Savunma sanayi, geniş anlamıyla bir devletin silahlı kuvvetlerine yönelik her türlü teçhizat, sistem, platform ve hizmetin araştırma-geliştirme, üretim, tedarik ve ihracat süreçlerini kapsayan endüstriyel ekosistem olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'nin savunma sanayi stratejisi, realizmin öngördüğü stratejik özerklik hedefi çerçevesinde 1974 Kıbrıs Harekâtı sonrasında uygulanan ABD silah ambargosu deneyimiyle şekillenmiştir. Türkiye o tarihten itibaren dışa bağımlılığı azaltmayı temel strateji olarak benimsemiştir. Buna paralel olarak liberal anlayışın öngördüğü ihracat yoluyla karşılıklı bağımlılık oluşturma hedefi de Türkiye'nin Afrika politikasında belirleyici rol oynamaktadır. Nitekim Savunma Sanayi Başkanı, Türkiye'nin savunma ihracatını yalnızca bir ticari faaliyet olarak değil, stratejik ortaklık inşasının temel aracı olarak nitelendirmiştir. Türkiye, bu yeni düzlemde gelişmiş bir savunma sanayi altyapısıyla öne çıkan stratejik güç olarak konumlanmaktadır.[3]

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik savunma ihracatı bu çerçevede değerlendirildiğinde; Ankara'nın Batı kurumlarına bağlı olmayan, politik koşulsallık içermeyen ve teknoloji transferine açık bir model sunarak Kıta'da özgün bir nüfuz alanı oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu yaklaşım, ORSAM tarafından *Türkiye Modeli* olarak adlandırılmaktadır.[4]

3. Türkiye-Afrika Savunma Sanayi İhracatı

Türkiye'nin toplam savunma ve havacılık ihracatının 10,54 milyar dolar seviyesine ulaşarak tarihi bir rekor kırdığı 2025 yılında Afrika pazarı, hem oransal büyüme hem de jeopolitik derinlik açısından kritik bir paya sahiptir. İhracat kalemleri incelendiğinde; insansız hava araçları (İHA/SİHA), zırhlı kara araçları, deniz platformları, mühimmat sistemleri ve eğitim-bakım-idame paketlerinin Kıta ülkelerine satışının toplam ihracat içerisindeki payının giderek arttığı görülmektedir. 2025 yılına gelindiğinde Türk savunma sanayi; platform bazlı ihracat kalemlerine, sistem bazlı ve entegre ağ merkezli harp teknolojileri, güdüm kitleri, haberleşme ve komuta-kontrol sistemleri ihracatını da ekleyerek Afrika ülkelerinin asimetrik güvenlik tehditlerine karşı en çok talep ettiği çözümleri sunmuştur.

Örneğin, ASELSAN 30 Mayıs 2025 tarihli yatırımcı bildirimiyle Orta Doğu ve Afrika bölgesindeki müşterileriyle toplam 82 milyon dolar tutarında güdüm kitleri ve haberleşme sistemlerine ilişkin ihracat sözleşmeleri imzaladığını açıklamıştır.[5] Yine 2025'te IDEF kapsamında ASELSAN'ın Güney Afrika'daki yerel ortaklarıyla yerel üretim ve teknoloji iş birliğini genişletmeye yönelik adımlar atması, Afrika pazarında yalnızca satışın değil, yerelleşme/ortak üretim yaklaşımının güçlendiğini göstermektedir.[6]

Baykar tarafında ise 2025 yılı boyunca Afrika'da TB2 ve AKINCI platformlarının tercih edildiği; Mali, Fas, Etiyopya, Nijerya, Libya, Burkina Faso, Togo, Nijer, Cibuti, Somali, Ruanda ve Kenya gibi ülkelerin Türkiye menşeli

3 Göksel Yıldırım, "Savunma ve havacılıkta ihracat da hedefler de büyüyor", *Anadolu Ajansı*, 30.01.2026,
https://www.kisa.link/qPmZq, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

4 Kaan Devecioğlu, "Türkiye Modeli: Savunma Sanayii Alanında Afrika'yla Derinleşen İş Birliği", *ORSAM*, 27.11.2024,
https://www.kisa.link/YyrZj, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

5 *ASELSAN*, "Signing Agreement", 30.05.2025,
https://www.kisa.link/JcJFX, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

6 Mustafa Çalkaya, "ASELSAN IDEF'te yeni anlaşmalara imza attı", *Anadolu Ajansı*, 22.07.2025,
https://www.kisa.link/iGkvN, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

SİHA/TİHA ekosistemine yöneldiği kamuoyuna yansımıştır.[7] Fas'ın 2025'te daha gelişmiş AKINCI sistemlerine yönelmesi, Afrika'daki bazı müşterilerin daha yüksek faydalı yük ve menzil kapasitesine sahip platformlara geçiş eğilimini göstermektedir.[8]

3.1. Siyasi Boyutu ve Jeopolitik Etkisi

2025 yılında savunma sanayi ihracatı, Türkiye-Afrika ilişkilerinde *savunma diplomasisinin* görünür bir aracı olmuştur. Savunma ürünleri; ikili ilişkilerde güven artırıcı bir işlev görürken, aynı zamanda eğitim programları, ortak tatbikatlar ve güvenlik sektörü reformu gibi alanlarda kurumsal etkileşimi artırmaktadır. Bu bağlamda savunma sanayi iş birliği anlaşmaları ve askerî eğitim düzenlemeleri, ihracatın diplomatik altyapısını oluşturmaktadır.

Anadolu Ajansı'nın 2025 yazında yayımladığı derleme bilgiler, Türkiye'nin Afrika'da askerî çerçeve anlaşmaları, askerî eğitim iş birliği anlaşmaları ve savunma sanayi iş birliği anlaşmalarına dayanan geniş bir sözleşme ağının bulunduğuna işaret etmektedir.[9] Jeopolitik düzeyde Türkiye'nin Afrika'daki savunma ihracatının; Sahel'de terörle mücadele kapasitesi arayışı, Kızıldeniz-Afrika Boynuzu hattında deniz güvenliği ve Doğu Akdeniz'in uzantısı olarak Kuzey Afrika güvenlik mimarisi gibi konularda kesiştiği görülmektedir. İhracat, bu konularda Türkiye'yi *güvenlik sağlayıcı ortak* konumuna yaklaştıran bir kaldıraç üretmektedir.

3.2. Askerî Boyutu ve Jeostratejik Etkisi

Jeostratejik açıdan 2025 yılı, Türkiye menşeli insansız hava platformlarının Afrika'daki operasyonel kullanımının yaygınlaşmasıyla dikkat çekmiştir. SİHA/TİHA sistemleri, nispeten düşük işletme maliyeti ve hızlı konuşlandırma avantajıyla; sınır gözetleme, istihbarat-keşif-gözetleme (İKG) ve hassas vuruş kabiliyetlerine erişimde Afrikalı kullanıcılar için cazip bir çözüm sunmaktadır.

Savunma sanayi ihracatının askerî etkisi yalnızca platform tedarikiyle sınırlı değildir. Eğitim, bakım-idame, yedek parça ve yazılım güncellemeleri gibi yaşam döngüsü bileşenleri; kullanıcı ülkenin süreklilik arz eden bir tedarik ve teknik destek ilişkisi kurmasını gerektirmekte ve bu ilişki de uzun vadeli askerî-teknik bağlar üretmektedir.

3.3. Ekonomik Boyutu ve Jeoekonomik Etkisi

2025 yılı, savunma ve havacılık ihracatının Türkiye'nin genel ihracatı içindeki ağırlığının arttığı bir dönem olmuştur. Yıl sonu verileri, savunma ve

7 *Hürriyet*, "Afrika'da TB2 ve AKINCI rüzgarı! Baykar 37 ülke ile anlaşma imzaladı", 12.11.2025, https://www.kisa.link/DFYBe, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

8 Joe Saballa, "Morocco Receives First Turkish Bayraktar Akinci Drones", *The Defense Post*, 06.02.2025, https://www.kisa.link/hKRGq, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

9 Ahmed Satti ve Gökhan Kavak, "Türkiye-Afrika ilişkileri her alanda güçleniyor", *Anadolu Ajansı*, 05.08.2025, https://www.kisa.link/PvlLt, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

havacılık ihracatının 2025'te 10,54 milyar dolara ulaştığını ortaya koymaktadır. Bu düzey, 273,4 milyar dolarlık toplam mal ihracatı içinde yaklaşık yüzde 3,68'lik bir paya karşılık gelmektedir.[10]

Afrika pazarında 2025 yılında imzalanan 1,7 milyar dolarlık savunma ve havacılık sözleşmesinin jeoekonomik etkisi, ihracat gelirinin yanında üretim ölçeğinin büyümesi, alt yüklenici KOBİ'lerin küresel tedarik zincirlerine entegrasyonu ve döviz geliri üzerinden makroekonomik katkı kanallarıyla da ilişkilidir. Ayrıca yerel üretim/ortak girişim modelleri, Türk firmalarının uzun vadeli servis-ekosistemi oluşturarak tekrar eden gelir (bakım, modernizasyon, mühimmat ikmali) yaratmasına imkân tanımaktadır.

3.4. Toplumsal Boyutu ve Jeokültürel Etkisi

Toplumsal düzeyde savunma sanayi ihracatı; eğitim programları, teknik personel etkileşimi, ortak tatbikatlarda oluşan kurumsal ağlar ve teknolojiye ilişkin algı üzerinden yumuşak güç etkisi üretebilmektedir. 2025'te Afrika'da Türkiye menşeli sistemlerin görünürlüğünün artması, Türkiye'nin *teknoloji sağlayıcı* imajını güçlendiren bir unsurdur.

4. Sonuç

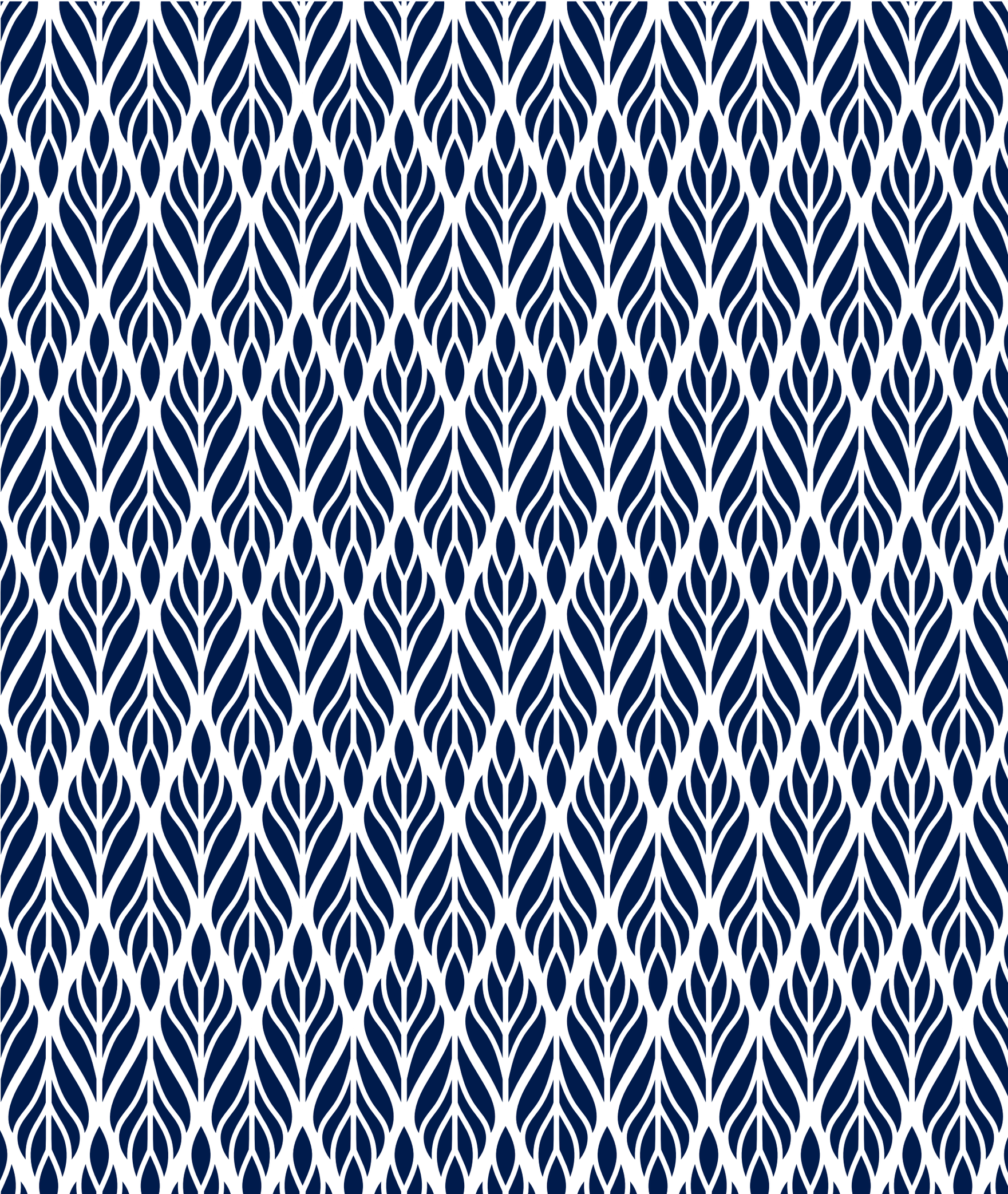
Türkiye'nin toplam mal ihracatı içinde yaklaşık yüzde 3,68'lik paya sahip 10,54 milyar dolarlık savunma sanayi ihracatında Afrika pazarı, artan görünürlüğüyle bu başarının önemli sahalarından biri olmuştur.

Jeopolitik açıdan savunma ihracatı, Türkiye-Afrika ilişkilerinde güvenlik ortaklığını ve savunma diplomasisini güçlendirmiş; jeostratejik düzeyde SİHA/TİHA ekosistemi ve yaşam döngüsü destek paketleri aracılığıyla uzun vadeli askerî-teknik bağlar üretmiştir. Jeoekonomik açıdan ihracatın büyümesi, ölçek ekonomisi ve tedarik zinciri derinleşmesi yoluyla sektörün rekabetçiliğini artırmıştır. Jeokültürel açıdan ise teknik eğitim ve kurumsal temaslar, yumuşak güç etkisi üretmektedir.

2025 sonrası dönemde Türkiye-Afrika savunma sanayi ihracatının; ortak üretim ve yerelleştirme modelleri, finansman araçları, şeffaflık ve son kullanıcı denetimi kapasitesi ile Afrika'daki güvenlik taleplerinin yönüne bağlı olarak büyümesi beklenebilir. Bu büyümenin kalıcı stratejik kazanıma dönüşmesi hem teknoloji düzeyinin yükseltilmesine hem de ihracat yönetişiminin uluslararası normlarla uyumuna bağlı olacaktır.

10 *Reuters*, "Turkey's 2025 exports hit record $273.4 billion, up 4.5% y/y, says Erdogan", 03.01.2026,

https://www.kisa.link/xbgwK, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

Türkiye-Somali Enerji Ortaklığında Yeni Dönem: 2025'in Stratejik Gündemi

19

Tunç Demirtaş*

1. Giriş

Türkiye ile Somali arasındaki enerji iş birliği açısından 2025 yılı, hidrokarbon keşfinin veya ticari üretimin ilan edildiği bir yıl olmanın ötesinde arama faaliyetlerinin teknik veriye, yeni ruhsat sahalarına ve sondaj hazırlığına dönüştüğü kritik bir geçiş dönemi olmuştur. Yıla, Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'nin Somali açıklarında sürdürdüğü üç boyutlu sismik çalışmalarla girilmiş olup yıl içinde deniz araştırması tamamlanmış, iş birliği kara sahalarına genişletilmiş ve toplanan verilerin işlenmesiyle sondaj hedeflerinin belirlenmesi aşamasına geçilmiştir.

Bu nedenle 2025'in bilançosu yalnızca Oruç Reis'in kaç kilometrekarelik alanı taradığı üzerinden okunmamalıdır. Asıl önemli gelişme, Türkiye-Somali enerji ilişkisinin siyasi irade ve anlaşmaların somut saha faaliyetlerine dönüşmesi ve uzun vadeli arama portföyüne taşınmasıdır. Türkiye açısından süreç, millî enerji filosu ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO) uluslararası operasyon kapasitesinin sınanması anlamına gelirken, Somali açısından doğal kaynakların tanınması, ülkenin egemenlik kapasitesinin desteklenmesi ve gelecekteki yatırımlar için teknik bir veri tabanı oluşturulması anlamına gelmiştir. Bu kapsamda makalede, Türkiye ve Somali arasındaki enerji iş birliğinde 2025 yılında kaydedilen gelişmeler, Türkiye'nin

* Dr., SETA Dış Politika Araştırmacısı, tdemirtas@setav.org

enerji vizyonu ve ortaklıktan elde edilebilecek muhtemel ortak kazanımları ele alınmaktadır.

2. 2025'te Saha Operasyonlarının Gelişimi

Oruç Reis, Somali'ye Ekim 2024'te ulaşmış olsa da görevin asıl operasyonel ağırlığı 2025'te gerçekleşmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 9 Ocak 2025 tarihli açıklamasına göre gemi, TPAO operatörlüğünde yürüttüğü ilk yurt dışı görevinde belirlenen sahanın yaklaşık üçte birini yılın başında tamamlamıştır.[1] Bu aşama, Türkiye'nin Karadeniz ve Doğu Akdeniz'de geliştirdiği sismik araştırma tecrübesinin ilk kez Afrika açıklarında ve uzun mesafeli bir operasyon kapsamında uygulanması bakımından önem taşımıştır.

Üç boyutlu sismik araştırmanın temel amacı deniz tabanının altındaki jeolojik katmanları görüntülemektir. Elde edilen veriler, muhtemel rezervuarların, jeolojik kapanların ve sondaja elverişli yapıların belirlenmesinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla 2025 boyunca yürütülen faaliyetlerin temel çıktısı bir keşif açıklamasından ziyade jeolojik belirsizliğin azaltılması ve yüksek maliyetli sondaj kararının daha sağlam verilere dayandırılmasıdır. Bu süreçte 2025'in veri toplama, analiz ve sondaj hedeflendirme yılı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yıl içindeki en önemli genişleme ise 10 Nisan 2025'te gerçekleşmiştir. TPAO ile Somali Petrol Otoritesi arasında üç kara bloğunda hidrokarbon arama ve üretim anlaşması imzalanmıştır.[2] Türkiye tarafından yapılan açıklamaya göre, yaklaşık 16 bin kilometrekarelik üç kara sahasında önce sismik araştırma yapılması, elde edilen sonuçlara göre de sondaj aşamasına geçilmesi planlanmıştır. Somali tarafı da anlaşmanın iki ve üç boyutlu

ORUÇ REİS

sismik araştırmaları ve araştırma sonuçlarına bağlı sondaj çalışmalarını kapsadığını açıklamıştır.[3]

Aynı tarihte Oruç Reis'in yaklaşık 15 bin kilometrekarelik üç deniz sahasındaki çalışmalarının yüzde 78'inin tamamlandığı bildirilmiştir.[4] Böylece enerji ortaklığı yalnızca açık denizdeki tek bir araştırma görevi olmaktan çıkmış olup kara ve deniz alanlarını birlikte kapsayan daha geniş bir arama portföyüne dönüşmüştür. Bu genişleme, Türkiye'nin Somali enerji dosyasını farklı sahaları ve faaliyet aşamalarını içeren uzun vadeli bir yatırım alanı olarak değerlendirdiğini göstermiştir.

Denizlerdeki saha görevini 6 Haziran 2025'te tamamlayan Oruç Reis, 234 gün süren görevinde üç deniz bloğunda toplam 4 bin 464 kilometrekarelik alanda üç boyutlu sismik veri toplamış ve 15 Haziran'da Mogadişu Limanı'ndan ayrılmıştır. Temmuz başında Türkiye'ye dönen gemiye destek ve takip gemilerinin yanı sıra Türk Deniz Kuvvetleri unsurları da eşlik etmiştir.[5]

Burada yaklaşık 15 bin kilometrekarelik ruhsat alanı ile 4 bin 464 kilometrekarelik üç boyutlu veri toplama alanının birbirinden ayrılması gerekir. İlk rakam, Türkiye'ye tahsis edilen üç deniz sahasının toplam büyüklüğünü ifade etmekteyken ikinci rakam, Oruç Reis'in ayrıntılı ve yüksek çözünürlüklü veri topladığı öncelikli alanı ifade etmektedir. Bu ayrım, projenin kapsamı ile 2025'te fiilen tamamlanan teknik çalışmanın doğru anlaşılması bakımından önemlidir.[6]

3. Veriden Sondaj Kararına: Türkiye'nin Enerji Vizyonu

Oruç Reis'in Somali görevi, Türkiye'nin enerji diplomasisini yalnızca anlaşma imzalayan veya dışarıdan kaynak satın alan bir modelin ötesine taşıma arzusunu göstermiştir. Türkiye bu projede TPAO'nun operatörlüğünü, millî sismik araştırma gemisini, destek gemilerini, lojistik imkânlarını ve deniz güvenliği kapasitesini aynı görev çerçevesinde bir araya getirmiştir.

Bu yapı, Türkiye'nin Somali'de ruhsat sahibi, finansman sağlayıcı, teknik operasyonu planlayan ve uygulayan bir enerji aktörü olarak konumlandığını göstermektedir. Oruç Reis'in ilk kıtalararası görevini Somali'de tamamlaması da Türkiye'nin deniz araştırma kapasitesinin uluslararası ölçekte operasyonel hâle gelmesi açısından önemli bir eşik olmuştur. Geminin görevine Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının eşlik etmesi, uzak coğrafyalardaki ener-

1 *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "Gençler dağa çıkıyordu şimdi o gençler petrol üretiminde çalışıyor", 9 Ocak 2025,
https://www.kisa.link/FLsCw, Erişim Tarihi: 01.07.2026.

2 *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "Türkiye, Somali'nin Kara Sahalarında da Petrol ve Doğal Gaz Arayacak", 10 Nisan 2025,
https://www.kisa.link/pWfeo, Erişim Tarihi: 01.07.2026.

3 Abdullahi, "Somalia and Turkey sign strategic oil exploration agreement", *Somali National News Agency (SONNA)*, 10 Nisan 2025,
https://www.kisa.link/ObDqW, Erişim Tarihi: 01.07.2026.

4 SavunmaTR, "*Oruç Reis sismik çalışmaların yüzde 78'ini tamamladı", X gönderisi*, 10 Nisan 2025,
https://www.kisa.link/TSDTS, Erişim Tarihi: 01.07.2026.

5 *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "*Oruç Reis Somali denizlerinin MR'ını çekti*", 12 Haziran 2025,
https://www.kisa.link/CRXJZ, Erişim Tarihi: 01.07.2026.

6 *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "*Oruç Reis Mavi Vatan'da", 1 Temmuz 2025,*
https://www.kisa.link/fhoFc, Erişim Tarihi: 01.07.2026.

ji aramacılığının teknik kapasitenin yanı sıra güvenlik, ikmal ve kurumlar arası koordinasyon gerektirdiğini ortaya koymuştur.[7]

Görevin tamamlanmasının ardından toplanan veriler Ankara'da işleme ve yorumlama sürecine alınmıştır. Bu aşamada sismik kesitlerin incelenmesi, yer altı yapılarının modellenmesi, potansiyel rezervuarların sıralanması ve sondaj yapılabilecek hedeflerin daraltılması amaçlanmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, analiz sonuçlarına bağlı olarak belirlenen lokasyonlarda sondaj çalışmalarına geçileceğini açıklamıştır. Dolayısıyla Oruç Reis'in sahadan ayrılması faaliyetlerin sona erdiği anlamına gelmemiş olup görünür deniz operasyonundan, yatırım kararını belirleyecek teknik analiz aşamasına geçildiğini göstermiştir.

Türkiye açısından 2025'in en somut kazanımı uluslararası arama kapasitesini geliştirmek olmuştur. Oruç Reis ilk kıtalararası görevini tamamlamış, TPAO uzak bir coğrafyada operatörlük tecrübesi edinmiş ve Türk enerji filosu güvenlik, ikmal ve lojistik koordinasyon bakımından önemli bir sınamadan geçmiştir. Somali'de kazanılan deneyim, Türkiye'nin Afrika, Hint Okyanusu ve başka deniz havzalarında yürütebileceği projeler için operasyonel bir referans oluşturmuştur.

Bu süreç, Türkiye'nin Somali politikasındaki genel dönüşümle de uyumludur. Ankara'nın 2011 sonrasında insani yardım, sağlık, eğitim, ulaştırma, altyapı ve güvenlik alanlarında geliştirdiği ilişkilere enerji iş birliğinin eklenmesi, ortaklığı yatırım ve üretim boyutuna taşımıştır. Dışişleri Bakanlığı'na göre Türkiye'nin Somali'ye yönelik faaliyetleri eğitimden sağlığa, ulaştırmadan güvenliğe uzanan geniş bir yeniden inşa ve kapasite geliştirme çerçevesine dayanmaktadır.[8] Enerji gündemi de bu bakımdan yıllar içinde oluşturulan siyasi güvenin ve kurumsal iş birliğinin ekonomik alandaki devamıdır.

Türkiye açısından uzun vadeli hedef, yurt dışındaki petrol ve doğal gaz üretim portföyünü çeşitlendirmek ve millî enerji şirketlerinin küresel faaliyet alanını genişletmektir. Somali açısından hedef ise ülkenin doğal kaynaklarını kendi egemenliği altında değerlendirebilmesini sağlayacak teknik, hukuki ve kurumsal kapasiteyi oluşturmaktır. Bu iki hedefin kesişmesi, enerji iş birliğini klasik bir kaynak temini ilişkisinin ötesine taşımaktadır.

7 Oğuzhan Sarı, "*Deniz Görev Grubu, Oruç Reis Araştırma Gemisi'ne refakat etti*", *Anadolu Ajansı*, 4 Kasım 2024,
https://www.kisa.link/XiKos, Erişim Tarihi: 02.07.2026

8 *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, "*Türkiye-Somali siyasi ilişkileri",* 14 Temmuz 2026,
https://www.kisa.link/mtpCG, Erişim Tarihi: 16.07.2026.

4. Somali'nin Egemenlik Kapasitesi ve Ekonomik Beklentiler

Somali açısından 2025 faaliyetlerinin ilk somut faydası, ülkenin hidrokarbon potansiyeline ilişkin modern ve yüksek çözünürlüklü veri üretilmesidir. Doğal kaynakların varlığına ilişkin tahminler ancak sistematik sismik çalışma ve sondajla doğrulanabilir. Oruç Reis'in topladığı veriler, Somali'nin deniz yetki alanlarının jeolojik özelliklerini daha iyi tanımasına, ruhsat sahalarını teknik ölçütlerle değerlendirmesine ve sonraki yatırım kararlarını daha güçlü bir bilgi tabanıyla almasına yardımcı olacaktır. Türk makamları da elde edilen verilerin Somali'nin deniz yetki alanlarının değerlendirilmesinde yol gösterici olacağını belirtmiştir.

İkinci fayda, enerji sektörünün Somali'nin devlet ve egemenlik kapasitesiyle ilişkilendirilmesidir. Hidrokarbon aramacılığı gelecekte elde edilebilecek üretim gelirlerini, ruhsatlandırma, jeolojik veri yönetimi, sözleşme denetimi, kamu gelirlerinin takibi ve yatırımcılarla müzakere gibi kurumsal alanları da gündeme getirmektedir. Bu alanlarda oluşacak bilgi ve tecrübenin, Somali'nin kendi doğal kaynakları üzerindeki tasarruf kapasitesini güçlendirebileceği değerlendirilmektedir.

IMF'nin 2025 değerlendirmesinde Somali'nin üretim paylaşım anlaşmalarının yayımlanmasına ilişkin standartları netleştiren düzenlemeyi 28 Mart 2025'te tamamladığı belirtilmiştir.[9] Bu gelişme, enerji sektöründeki anlaşmaların daha belirli kurallar ve şeffaflık standartları çerçevesinde yürütülmesi bakımından kurumsal bir adım niteliği taşımaktadır.

Dünya Bankası'nın 2025 Somali ekonomisine yönelik güncel verileri de azalan dış yardımlar karşısında ülkenin yerli gelir seferberliğini güçlendirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Rapora göre enerji, balıkçılık, tarım, dijital teknoloji ve imalat gibi sektörlerin ekonomik çeşitlenme ve istihdam bakımından daha büyük rol üstlenmesi beklenmektedir.[10] Ticari bir hidrokarbon keşfinin gerçekleşmesi hâlinde lisans, vergi ve üretim paylarından elde edilebilecek gelirlerin Somali'nin altyapı, sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetleri için yeni bir mali imkân sunması beklenmektedir.

Bunun öncesinde de arama faaliyetleri, yerel hizmet alımları, liman ve lojistik kapasitesi, teknik eğitim ve ülkenin uluslararası yatırım görünürlüğü bakımından çeşitli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin deniz araştırmasının ardından kara sahalarına yönelmesi de Somali'nin

9 *International Monetary Fund*, *"Somalia: Third review under the Extended Credit Facility and request for a modification of quantitative performance criterion—Press release; staff report; and statement by the executive director for Somalia"*, IMF Country Report No. 2025/191, 16 Temmuz 2025,

https://www.kisa.link/HCnvT, Erişim Tarihi: 02.07.2026.

10 *World Bank*, "*Somalia's economic prospects are positive, but foreign aid cuts are downsizing growth*", 30 Haziran 2025,

https://www.kisa.link/EGjwN, Erişim Tarihi: 02.07.2026.

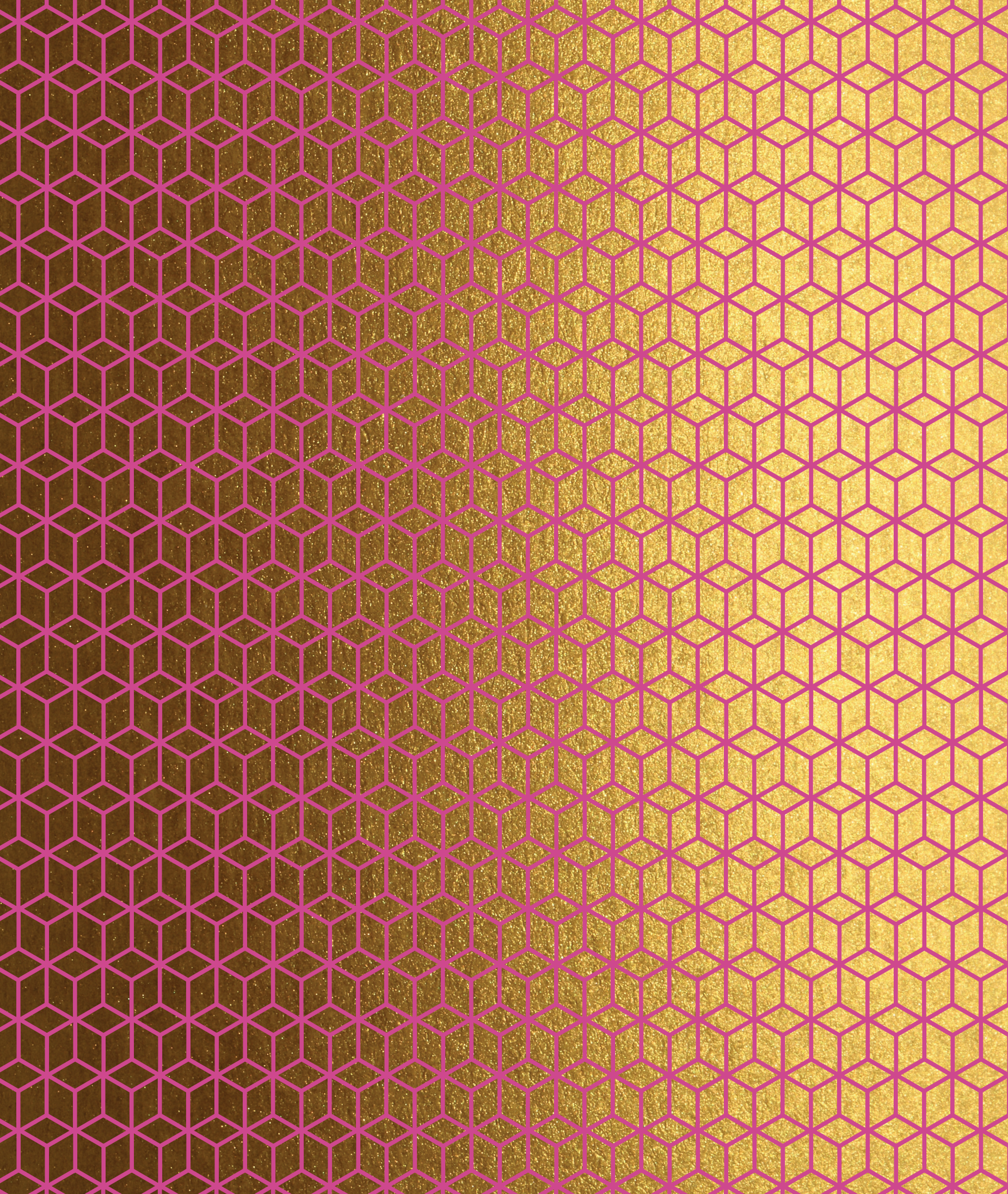
farklı bölgelerinde daha kapsamlı bir enerji ekonomisinin oluşması için teknik bir başlangıç meydana getirmiştir.

Türkiye açısından karşılıklı kazanımın diğer yüzü, potansiyel kaynaklara erişimin ötesinde teknik yetkinlik, diplomatik etki ve uzun vadeli ekonomik ortaklık üretmesidir. Somali ise Türkiye'nin araştırma filosundan, mühendislik birikiminden ve kurumsal tecrübesinden yararlanarak kaynaklarını daha sistematik biçimde değerlendirme imkânı elde etmektedir. Böylece enerji ilişkisi, tek taraflı kaynak temini yerine Türkiye'nin operasyonel kapasitesi ile Somali'nin egemenlik ve kalkınma hedeflerinin kesiştiği bir ortaklık modeli ortaya koymaktadır.

5. Sonuç

2025, Türkiye'nin Somali enerji dosyasında arama niyetinden sondaj eşiğine ilerlediği yıl olmuştur. Yıla devam eden deniz sismik araştırmasıyla girilmiş olup Nisan ayında iş birliği kara sahalarına genişletilmiş, haziran ayında 4 bin 464 kilometrekarelik üç boyutlu veri toplama görevi tamamlanmış ve yılın ikinci yarısında verilerin işlenmesiyle sondaj hedeflerinin belirlenmesi sürecine geçilmiştir.

Bu nedenle 2025'in stratejik mirası bir petrol keşfi ilanından daha kapsamlıdır. Türkiye, söz konusu operasyonla, enerji filosunun ve TPAO'nun operatörlük kapasitesinin uluslararası ölçekte operasyonel hâle geldiğini kanıtlamıştır. Somali doğal kaynaklarını tanımlayabilmek için yeni bir teknik veri tabanı kazanmış olup iki ülke ilişkilerine üretim, yatırım ve uzun vadeli ekonomik iş birliği ekseninde yeni bir sütun eklenmiştir. Diğer yandan, toplanan ve analiz edilen sismik verilerin somut sondaj hedeflerine dönüştürülmesiyle sürecin bir sonraki aşamasının temelleri de 2025 yılında atılmıştır.

İkinci Bölüm

Türkiye-Afrika İlişkileri

1 Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın 2025 Yılı Afrika Faaliyetleri — **167-178**
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

2 Türkiye-Afrika Ortaklığında 2025 Gündemi: İş Birliğinden Ortak Geleceğe — **179-192**
Dışişleri Bakanlığı

3 Millî Savunma Bakanlığı'nın 2025 Yılı Afrika Faaliyetleri — **193-198**
Millî Savunma Bakanlığı

4 Ticaret Bakanlığı'nın 2025 Yılında Afrika'ya Yönelik Faaliyetleri — **199-208**
Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü

5 2025 Yılında Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle Enerji İş Birlikleri — **209-214**
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

6 2025 Yılında Türkiye'nin Afrika ile Sanayi ve Teknoloji İş Birliği — **215-228**
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

7 Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nün Nijer'e Yönelik Maden Diplomasisi: MTAIC Niger Mining — **229-234**
Maden Tetkik Arama Enstitüsü

8 Türkiye'den Afrika'ya Uzanan Şifa Eli — **235-242**
Sağlık Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

9 Türkiye-Afrika İlişkilerinin İletişim Boyutu: Kamu Diplomasisi ve Medya Alanlarında İş Birliği Faaliyetleri — **243-248**
Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

10 2025 Yılında Afrika'da Türkiye Maarif Vakfı — **249-262**
Türkiye Maarif Vakfı

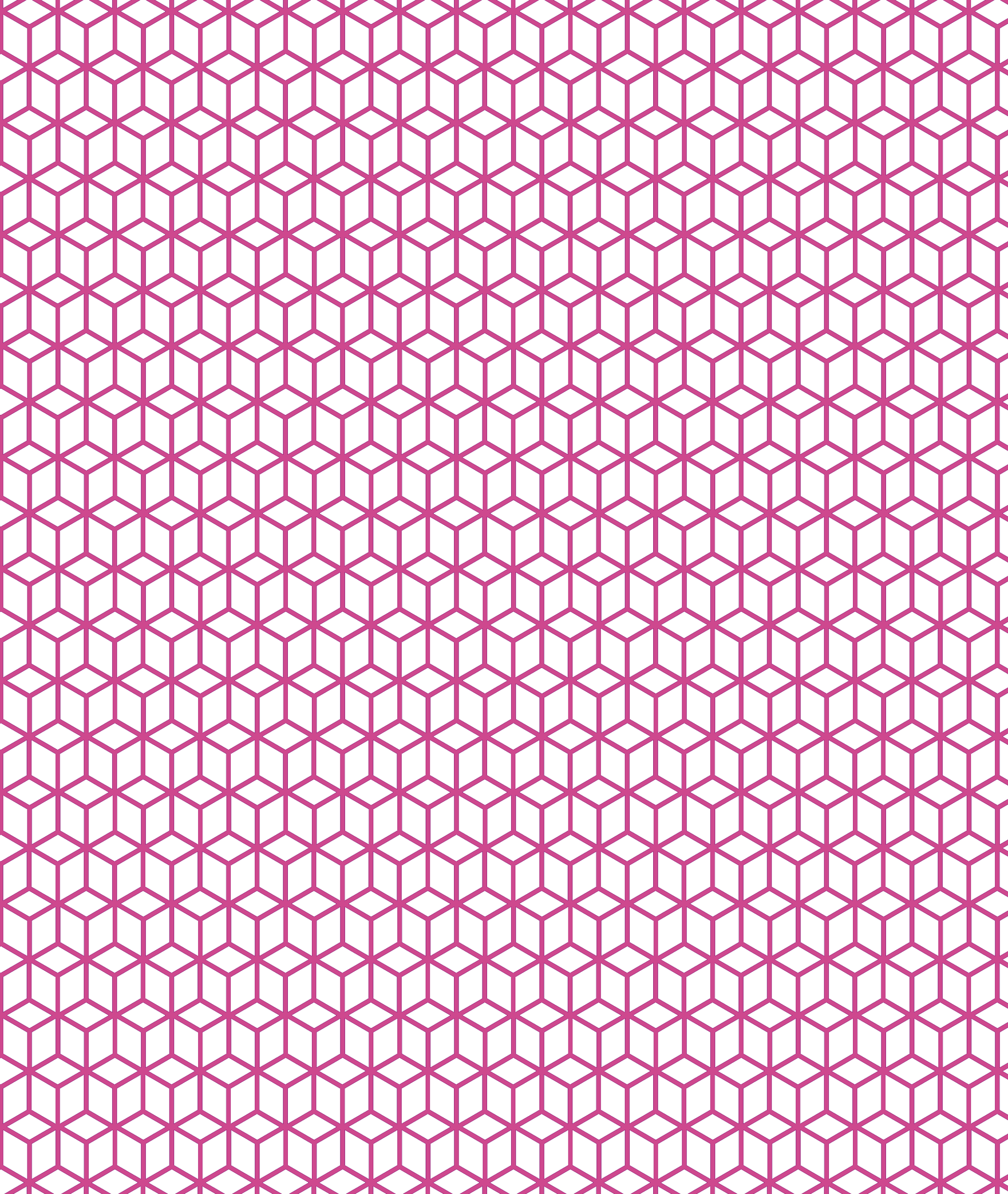
11 Anadolu Ajansı'nın 2025 Yılında Afrika'daki Faaliyetleri — **263-268**
Anadolu Ajansı

12 TİKA'nın Özgün Yol Haritası: Afrika'da İnsan Odaklı ve Sürdürülebilir Kalkınma İş Birliği — **269-276**
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

13 Yunus Emre Enstitüsü'nün 2025 Yılında Afrika'da Kültür, Sanat ve Eğitim Faaliyetleri — **277-284**
Yunus Emre Enstitüsü

14 Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun 2025 Yılında Afrika'daki Faaliyetleri — **285-296**
TRT

15 Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın 2025 Yılında Afrika'ya Yönelik İnsani Diplomasi Faaliyetleri — **297-302**
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın 2025 Yılı Afrika Faaliyetleri

1

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. Giriş

Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler, siyasi ve ekonomik iş birliklerinin yanı sıra eğitim, kültür, bilim ve toplumlar arası etkileşim alanlarında giderek derinleşmektedir. Afrika'nın genç nüfusu ve artan yükseköğretim ihtiyacı, nitelikli insan kaynağının geliştirilmesini Kıta'nın sürdürülebilir kalkınması açısından temel önceliklerden biri hâline getirmektedir. Bu bağlamda yükseköğretim, yalnızca bireysel eğitim imkânlarının genişletilmesine değil, aynı zamanda ülkeler arasında uzun vadeli beşerî ve kurumsal bağların kurulmasına da katkı sunan stratejik bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye Bursları başta olmak üzere yükseköğretim ve akademik iş birliği programları aracılığıyla Afrika ülkelerinden öğrencilerin Türkiye'de eğitim almalarını desteklemekte; eğitim süreçlerinin ardından mezunlarla sürdürülen ilişkiler yoluyla bu bağları kalıcı hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle Türkiye'de yükseköğrenim gören Afrikalı öğrenciler ile Türkiye Mezunları, Türkiye-Afrika ilişkilerinin beşerî boyutunu güçlendiren önemli bir köprü işlevi görmektedir. Mezunların ülkelerinde üstlendikleri akademik, kamu, özel sektör ve sivil toplum rolleri ise eğitim yoluyla oluşturulan bağların farklı alanlarda somut iş birliklerine dönüşmesine imkân sağlamaktadır.

Gana'nın Ankara Büyükelçisi olarak atanan Büyükelçi Sheikh Abdul Nasiru-Deen YTB Başkanı Abdulhadi Turus'u ziyaret etti.

Gana Cumhuriyeti Spor ve Rekreasyon Bakanı Kofi Adams 18 Ağustos 2025 tarihinde YTB'yi ziyaret etti.

YTB'nin düzenlediği '5. Uluslararası Öğrenci Ödülleri' töreni YTB binasında gerçekleştirildi.

YTB tarafından düzenlenen 4. Uluslararası Genç Yazarlar Buluşması Bursa'da düzenlendi.

Afrikalı öğrenciler, YTB tarafından düzenlenen Gençlik Kampı'na katıldı.

Mozambikli öğrenciler, YTB tarafından düzenlenen Ilgaz gezi programına katıldı.

Bu makalede, YTB'nin 2025 yılında Afrika'ya yönelik faaliyetleri; eğitim, insankaynağı, mezun ilişkileri, kamu-akademi iş birlikleri ve bilgi üretimi eksenlerinde ele alınarak söz konusu çalışmaların Türkiye-Afrika ilişkilerinin toplumsal ve beşerî boyutuna sağladığı katkılar incelenmektedir.

2. Afrika'nın Geleceğine Yönelik Ortak Bir Perspektif: Türkiye Bursları ile Beşerî Sermayeye Katkı

Afrika Birliği'nin (AfB) 2013 yılında uygulamaya koyduğu *Gündem 2063 Vizyonu*, Kıta'nın dönüşüm sürecine ilişkin uzun vadeli gelecek hedeflerini belirlemektedir. "İstediğimiz Afrika" şiarıyla şekillenen Gündem 2063; müreffeh ve kapsayıcı bir Afrika'nın yanı sıra bütünleşmiş, barışçıl, iyi yönetişime sahip ve küresel ölçekte daha güçlü bir Kıta tasavvur etmektedir. Bu hedeflerin önemli bir bölümünde ise eğitimli ve nitelikli insan kaynağı, gençlerin ve kadınların güçlendirilmesi, bilim ve teknoloji kapasitesinin geliştirilmesi ve Afrika'nın kendi kalkınma sürecinde daha fazla söz sahibi olması öne çıkmaktadır.

Türkiye, Kıta'yla ortak gelecek perspektifinde karşılıklı kazanımları destekleyen faaliyetleriyle, AfB'nin hedefleriyle örtüşen ve toplumsal dinamiklere de katkı sunan çalışmaları aracılığıyla uzun vadeli, insan odaklı ve kalıcı bağların tesis edilmesine katkı sağlamaktadır. Kıta için hayati önemi haiz eğitim alanında uygulanan muhtelif programlarla YTB, Afrika ile yürütülen ilişkilerin stratejik ortaklık temelinde derinleşmesine önemli katkılar sunmaktadır. Bu çerçevede, *Türkiye Bursları Programı*[1], 2012 yılından bu yana, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle yükseköğretim alanındaki iş birliğinin kilit araçlarından biri olarak gençlere nitelikli ve uluslararası standartlarda eğitim imkanları sunmaktadır. Programın başlangıcından 2025 yılı sonuna kadar 14.364 Afrikalı öğrenci, Türkiye'deki üniversitelerde yükseköğrenimlerini tamamlamıştır.

2025 yılında *Türkiye Bursları Programı*'na Afrika ülkelerinden 43.195 başvuru alınmış; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde çeşitli alanlarda eğitim almak üzere 1.994 öğrenci burs hakkı kazanmıştır. Afrika ülkelerinin kalkınma hedefleri doğrultusunda sağlık bilimleri, mühendislik, tarım, bilgi teknolojileri, sosyal bilimler ve kamu yönetimi gibi alanlarda eğitim imkânı elde eden bu öğrencilerin ilerleyen yıllarda kendi ülkelerinin nitelikli insan kaynağı ihtiyacının karşılanmasına destek vereceği aşikardır.

YTB, *Türkiye Bursları* kapsamında sunulan örgün eğitimlerin yanı sıra öğrencilerin akademik, mesleki ve sosyal gelişimlerini destekleyici faaliyetler de

yürütmektedir. Tablo 1'de belirtildiği üzere, 2025 yılında Uluslararası Öğrenci Akademisi, Uluslararası Öğrenci Staj Programı, 9. Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi, V. Uluslararası Öğrenci Ödülleri ve gençlik kampları gibi programlardan toplamda 1.002 Afrikalı öğrenci yararlanmıştır. Söz konusu faaliyetlerle öğrencilerin akademik birikimlerini geliştirmelerinin yanı sıra farklı alanlarda deneyim kazanmaları ve sosyal çevrelerini genişletmeleri desteklenmektedir. Bu yönüyle Türkiye Bursları, yalnızca bir yükseköğretim desteği sunmanın ötesinde, öğrencilerin mesleki ve sosyal yetkinliklerini geliştirmelerine ve Türkiye ile Afrika toplumları arasında kalıcı bağlar kurmalarına katkı sağlayan kapsamlı bir program niteliği taşımaktadır.

Tablo 1. YTB Tarafından Uluslararası Öğrencilere Yönelik Düzenlenen Programlara Katılım Sayısı

2025		
Program	**Katılımcı Sayısı**	**Afrikalı Öğrenci Sayısı**
9.Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi	135	38
Uluslararası Öğrenci Akademisi	2756	642
Uluslararası Öğrenci Stajları	105	31
V. Uluslararası Öğrenci Ödülleri	517	69
Gençlik Kampları	558	222

YTB Ankara ve İstanbul Ofisleri tarafından 2025 yılı boyunca Afrikalı uluslararası öğrencilerin akademik, kültürel ve sosyal etkileşimlerini güçlendirmeye yönelik çeşitli faaliyetler de gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda akademik toplantıların yanı sıra dünya mutfağı günleri, Afrika ülke tanıtımları, kültür gezileri, iftar programları ve bağımsızlık günü kutlamaları düzenlenmiştir. Kamerun, Gambiya, Fas, Libya, Nijerya, Etiyopya, Somali ve Mozambik başta olmak üzere farklı ülkelerin kültürel ve toplumsal özelliklerinin ele alındığı toplam 24 faaliyet, öğrencilerin kendi ülkelerine ilişkin değerleri Türkiye'de tanıtmalarına ve farklı ülkelerden gelen öğrenciler arasında iletişim ve dayanışmanın güçlenmesine katkı sağlamıştır.

3. Türkiye Mezunlarıyla Kurulan Dostluk Köprüleri

Türkiye'nin yükseköğretim alanında Afrika ülkeleriyle geliştirdiği iş birlikleri, öğrencilerin eğitim süreçlerinin ötesine uzanan *insan insana* bağların oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Türkiye'de eğitim gören öğrencilerin ülkelerine döndükten sonra edindikleri bilgi, deneyim ve Türkiye ile kurdukları bağları kendi çevrelerine ve çalışma alanlarına taşımaları, bu iş birliklerinin uzun vadeli etkisini güçlendirmektedir. Bu yönüyle *Türkiye Mezunları Programı*, mezunların Türkiye ile ilişkilerini sürdürmelerine, farklı ülkelerdeki mezunlarla bir

araya gelmelerine ve ortak bir aidiyet etrafında güçlü bir iletişim ağı oluşturmalarına imkân sunmaktadır.

Türkçe öğrenerek ülkelerine dönen mezunlar, Türkiye ile kendi ülkeleri arasında doğal birer köprü işlevi görmekte; eğitim hayatları boyunca geliştirdikleri ilişkileri mesleki ve toplumsal yaşamlarına yansıtmaktadır. Nitekim birçok mezun, Türkiye'de geçirdiği yılları yalnızca bir eğitim süreci olarak değil, hayatlarında kalıcı izler bırakan bir dönem olarak değerlendirmekte ve Türkiye'yi ikinci vatanları olarak görmektedir. Bu güçlü aidiyet ve gönül bağı, Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinin insani ve toplumsal boyutunu güçlendirirken, ülkeler arasındaki uzun vadeli iş birliğinin de önemli bir dayanağını oluşturmaktadır.

Afrikalı Türkiye Mezunları bugün kamu kurumlarından üniversitelere, özel sektörden sivil toplum kuruluşlarına kadar farklı alanlarda görev yapmaktadır. Afrika'daki toplam Türkiye Mezunu sayısı 2025 yılı itibarıyla 17.182 olarak kaydedilirken; bu kişilerin 5.892'si Türkiye Burslusu olarak eğitimini tamamlamıştır. YTB ile iş birliği halinde faaliyet gösteren Türkiye Mezunları Dernekleri de ilişkileri ülkeler düzeyinde devam ettirmektedir. Afrika'nın 14 ülkesinde faaliyet gösteren 16 Türkiye Mezunları Derneği tarafından sosyal, kültürel ve akademik faaliyetler 2025 yılında da büyük bir gayretle devam ettirilmiştir.

Başkanlığımızca yürütülen Türkiye Mezunları Programı kapsamında, *Türkiye Mezunları Portalı*[2] üzerinden 2025 yılında Afrika'da faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşlarımız ile özel sektör yatırımcılarının iş ilanları mezunlara duyurulmuş; böylece mezunların sahip oldukları niteliklere uygun istihdam imkânlarına erişmeleri desteklenmiştir. Bu doğrultuda Başkanlığımız, mezunların eğitim sonrasında iş hayatına katılımını kolaylaştıran ve onları Afrika'daki Türkiye bağlantılı kurum ve kuruluşlarla buluşturan bir aracı rolü üstlenmektedir.

3.1. Akademik Destekler

Mezunların akademik çalışmalarının desteklenmesi amacıyla Türkiye Mezunları Akademik Teşvik Programı kapsamında 2025 yılında Afrika'dan toplam 57 başvuru alınmış; 25 Afrikalı Türkiye Mezunu akademisyene ilgili teşvik desteği sağlanmıştır. Sudan, Nijerya, Mısır, Tunus, Gana, Etiyopya ve Benin başta olmak üzere Kıta'nın farklı yerlerinden mezunların akademik çalışmalarına verilen bu destek, mezunların kendi ülkelerinde ve görev yaptıkları alanlarda bilgi

1 Türkiye Bursları resmi internet sitesi için bakınız: https://www.turkiyeburslari.gov.tr/

üretmeye devam etmelerini teşvik ederken, Türkiye ile Afrika arasında akademik alandaki bağların da güçlendirilmesine hizmet etmektedir.

3.2. Türkiye Mezunlarının Başarıları

Türkiye Mezunlarının elde ettikleri başarılar Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle kurduğu beşerî bağların kalıcı niteliğinin en güçlü yansımalarını oluşturmaktadır. Bu başarıların dikkat çekici örneklerinden biri 2025 yılında Gana'nın Ankara Büyükelçisi olarak atanan Sayın Büyükelçi Sheikh Abdul Nasiru-Deen'dir. 1998 yılında Türkiye'ye gelerek Ankara Üniversitesinde eczacılık eğitimi alan Nasiru-Deen, 23 Haziran 2025 tarihinde Gana'nın Türkiye Büyükelçisi olarak aday gösterilmiş ve 4 Kasım 2025 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a güven mektubunu sunarak Ankara'daki görevine başlamıştır. Bir dönem Türkiye'de öğrenci olarak bulunan bir Türkiye Mezununun, yıllar sonra ülkesini Ankara'da temsil eden Büyükelçi olarak Türkiye'ye dönmesi, eğitim programlarının uzun vadeli etkisini ve Türkiye-Afrika ilişkilerinde yetişen insan kaynağının önemini somut biçimde ortaya koymaktadır.

3.3. Türkiye Mezunları Buluşmaları

Türkiye Mezunlarıyla kurulan ilişkilerin eğitim sonrasında da sürdürülmesi, 2025 yılında farklı ülkelerde gerçekleştirilen Türkiye Mezunları Buluşmaları aracılığıyla somut bir zemine taşınmıştır. Bu kapsamda 9 Aralık 2025 tarihinde gerçekleştirilen *Libya Türkiye Mezunları Buluşması*, Türkiye'de eğitim almış Libyalı mezunları bir araya getirerek mezunlar ile Türkiye'nin Libya'daki kurumları arasında doğrudan iletişim ve iş birliği imkânı oluşturmuştur. Başkanlığımız ve Trablus Yunus Emre Kültür Merkezi ev

Libya Türkiye Mezunları Buluşması 9 Aralık 2025 tarihinde Trablus'ta gerçekleştirildi.

sahipliğinde düzenlenen programa, Libyalı mezunların tamamı davet edilmiş; Türkiye'nin Trablus Büyükelçiliği, TİKA Trablus Koordinatörlüğü ve Anadolu Ajansı temsilcilerinin katılımıyla mezunların Türkiye ile mevcut bağlarının güçlendirilmesine yönelik bir ortam sağlanmıştır. Farklı dönemlerde Türkiye'de eğitim almış mezunların deneyimlerini paylaştığı program, mezunları yalnızca ortak bir eğitim geçmişinin paydaşları olarak değil, Türkiye ile Libya arasındaki beşerî ve kurumsal ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunabilecek bir ağın parçası olarak bir araya getirmiştir.

Programın ardından gerçekleştirilen birebir görüşmeler ve kurulan yeni bağlantılar, mezunlar arasındaki iletişimin geliştirilmesine ve bu ağın daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına olanak sağlamıştır. Bu yönüyle *Libya Türkiye Mezunları Buluşması*, Türkiye'de yükseköğretim yoluyla kurulan ilişkilerin mezuniyet sonrasında da canlı tutulmasının ve mezunların sahip olduğu bilgi, deneyim ve mesleki birikimin farklı alanlarında değerlendirilmesinin önemli örneklerinden birini teşkil etmiştir.

4. Kamu ve Akademide Türkiye Tecrübesinin Paylaşımı

Afrika'nın kalkınma gündeminde eğitim kadar kamu kurumlarının ve akademik çevrelerin kapasitesinin geliştirilmesi de önem taşımaktadır. Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilerde bu alan, yalnızca kurumlar arası anlaşmalarla değil, doğrudan insan teması üzerinden de gelişmektedir. YTB tarafından yürütülen *Kamu Görevlileri ve Akademisyenlere Yönelik Türkçe İletişim Programı (KATİP)* bu kapsamda farklı bir işlev üstlenmektedir. 2014 yılından bu yana yürütülen *KATİP*, Afrika ülkelerinden kamu görevlileri, diplomatlar ve akademisyenlerin Türkiye'de Türkçe eğitimi almalarını ve Türkiye'nin kamu kurumları ile akademik çevrelerini yakından tanımalarını sağlamaktadır.

Programa 2025 yılında Afrika ülkelerinden 440 başvuru alınmış; Libya, Tanzanya, Kamerun, Nijerya, Sierra Leone ve Zimbabve'den 8 diplomat ve kamu görevlisi programa kabul edilmiştir. Programın başlangıcından 2025 yılı sonuna kadar ise toplam 230 katılımcı programa dâhil olmuş, bunların 98'i 35 farklı Afrika ülkesinden gelmiştir. Program kapsamında katılımcılar, Türkçe eğitiminin yanı sıra kamu kurumları, üniversiteler ve farklı kuruluşlarla bir araya gelme; çeşitli seminer, kurum ziyaretleri ve kültürel faaliyetlere katılma imkânı elde etmiştir.

KATİP'in uzun vadeli değeri, katılımcıların program sonrasında ülkelerine döndüklerinde görev yaptıkları alanlarda Türkiye'de edindikleri deneyimlerden

2 Türkiye Mezunları Portalı resmi internet sayfası için bakınız:

https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/

YTB tarafından yürütülen KATİP Programı 2025-2026 dönemi açılışı gerçekleştirildi.

KATİP Programı 2025-2026 döneminin tamamlanmasının ardından sertifika töreni düzenlendi.

YTB Başkanı Abdulhadi Turus, KATİP kapsamında eğitimlerini tamamlayan katılımcılara sertifikalarını takdim etti.

yararlanabilmelerinde ortaya çıkmaktadır. Böylece program, Türkiye'nin kamu ve akademi alanındaki tecrübesinin paylaşılmasının yanı sıra iki ülkenin ilgili kurumları arasında doğrudan temas kurulmasına da zemin oluşturmaktadır.

5. Afrika'yı Güncel Gelişmelerle Anlamak: Afrika Yıllığı 2024

YTB'nin Afrika'ya yönelik çalışmalarının bir diğer boyutunu, Kıta'ya ilişkin bilgi üretimini ve bu alandaki akademik birikimin görünür kılınmasını amaçlayan yayın faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Başkanlığımızca 2021 yılının gelişmeleriyle hazırlanmaya başlayan *Afrika Yıllığı* serisi, Kıta'da ilgili yıl boyunca meydana gelen gelişmeleri disiplinler arası bir perspektiften ele alarak Afrika'ya ilişkin akademik yazında güncel ve bütüncül bir kaynak eser olmaya devam etmektedir.

2025 yılında hazırlıkları tamamlanarak okuyucuyla buluşan *Afrika Yıllığı 2024*[3] önceki yıllarda oluşturulan yayın birikiminin devamı niteliğinde Afrika'nın güncel gelişmelerini mercek altına alarak literatüre özgün ve kıymetli bir katkı sunmaktadır. Türkçe ve İngilizce yayımlanan kitap, 5 ana bölüm; 47 özgün makale, 12 kurum yazısı ve 7 kitap incelemesiyle toplam 66 makaleden oluşmaktadır. Siyaset, ekonomi, toplum, çevre, Türkiye-Afrika ilişkileri, küresel ve bölgesel aktörlerin Afrika politikaları ile kültür, eğitim ve sanat gibi farklı alanları kapsayan çalışma, 2024 yılını Afrika açısından bütüncül biçimde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Afrika Yıllığı, bir yıl içerisinde güncel gelişmeleri kayıt altına almanın ötesinde, Afrika'daki önemli gündemlerin kapsamlı biçimde takip edilmesine imkân sağlayan bir kaynak niteliğindedir. Her yeni cilt, önceki yıllarla birlikte okunduğunda Kıta'nın geçirdiği dönüşümü, Türkiye-Afrika ilişkilerinin seyrini ve Afrika'ya yönelik uluslararası ilgide yaşanan değişimleri okumaya imkân veren bir akademik birikim oluşturmaktadır. Bu yönüyle *Afrika Yıllığı 2024* Türkiye'de Afrika çalışmalarının sürekliliğine katkı sağlayan bir başucu eser niteliğindedir.

6. Sonuç

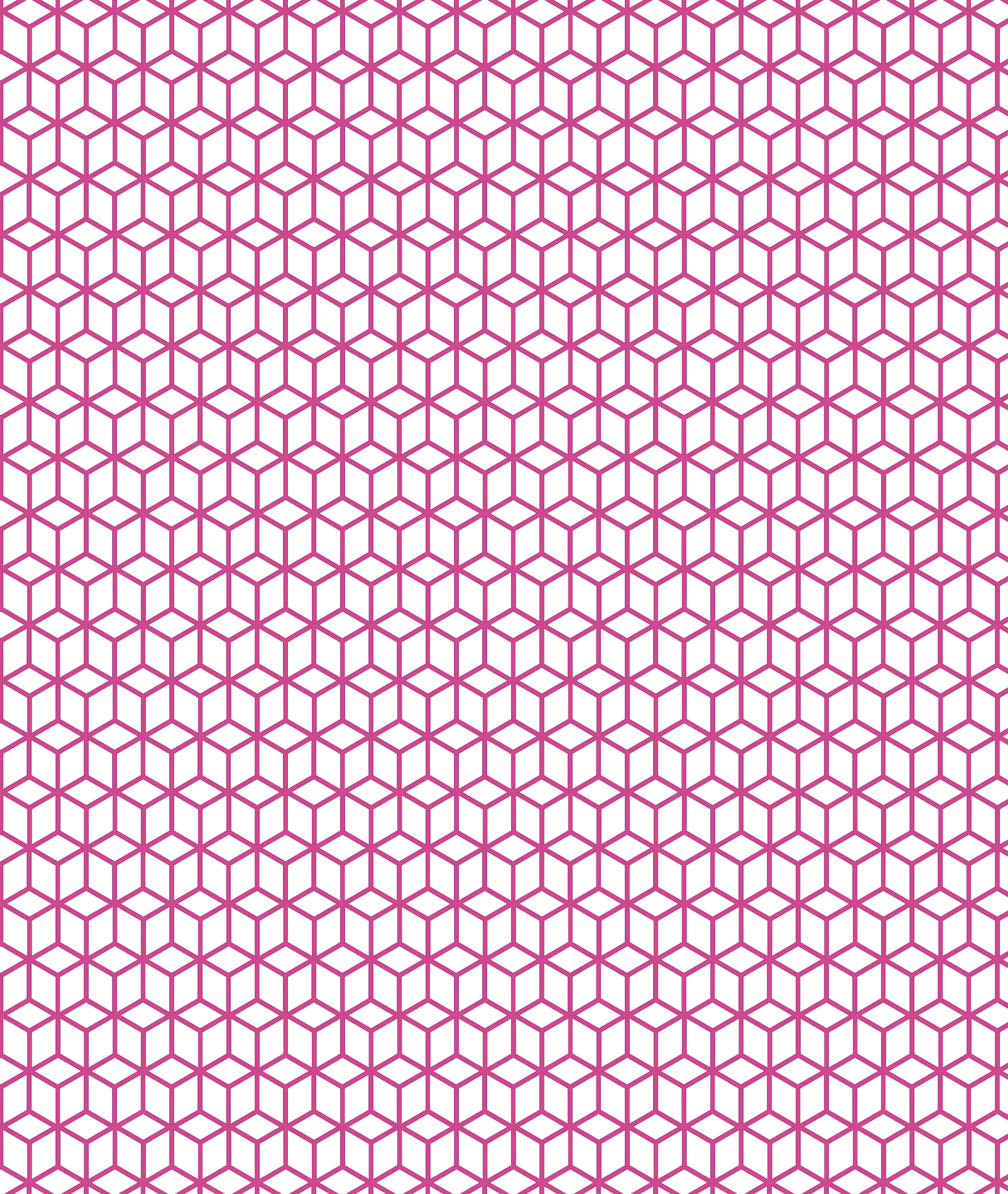
Afrika'nın potansiyelini harekete geçirebilen, kalkınma sürecini nitelikli insan kaynağı ve kurumsal kapasitesi üzerinden sürdürebilen bir Kıta hâline gelmesi, eğitim ve bilgi birikiminin güçlendirilmesini temel önceliklerden biri hâline getirmektedir. Bu süreçte Afrika ülkelerinin dış politika önceliklerini esas alan uluslararası iş birlikleri, mevcut kapasitenin geliştirilmesi ve deneyim paylaşımının artırılması açısından önem taşımaktadır. YTB, bu anlayış doğ-

3 Afrika Yıllığı 2024'ü çevrimiçi okumak için: https://www.kisa.link/plRbQ

rultusunda, insan kaynağı ve kültürel etkileşim alanlarında çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede YTB'nin 2025 yılında yürüttüğü faaliyetler, Türkiye-Afrika ilişkilerinin toplumsal ve beşerî boyutunun farklı araçlarla desteklendiği bir yaklaşım sergilemektedir.

Yıl içerisinde gerçekleştirilen, uluslararası öğrenci hareketliliğinin yanı sıra kamu görevlileri ve akademisyenlere yönelik çalışmalar, mezunların istihdamına yönelik girişimler, akademik teşvikler ve ülkelerde gerçekleştirilen mezun buluşmaları, farklı meslek ve çevrelerin Türkiye ile temasını sürdürmesine imkân vermiştir. Kıta'nın kendi değer ve dinamiklerinden beslenerek geleceğini şekillendirecek nitelikli insan kaynağının yetişmesine katkı sunmak amacıyla yürüttüğümüz çalışmaların en kalıcı eserini, Türkiye'de eğitim alan ve mezuniyet sonrasında ülkelerinin gelişimine katkı sunan mezunlarımız teşkil etmektedir.

2025 faaliyetleri, Afrika'ya yönelik yaklaşımın mevcut ihtiyaçların karşılanmasının ötesinde, Türkiye ile Afrika'nın ortak geleceğine ilişkin hedefleri gözeten uzun vadeli bir bakış açısıyla ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, karşılıklı güven temelinde gelişen ilişkilerin daha da güçlendirilmesi, yeni iş birliği alanlarının tespit edilmesi ve bugüne kadar edinilen tecrübenin gelecek kuşaklara aktarılması, önümüzdeki dönemin başlıca hedefleri arasında yer almaktadır.

Türkiye-Afrika Ortaklığında 2025 Gündemi: İş Birliğinden Ortak Geleceğe

2

Dışişleri Bakanlığı

1. Giriş

Afrika Kıtası'yla ilişkilerimiz, Afrika Ortaklık Politikamızın çizdiği çerçeveyle uyumlu şekilde, *eşit ortaklık* ve *kazan-kazan* ilkeleri esas alınarak yürütülmektedir.

Bu anlayışla ülkemiz, Kıta'daki barış, güvenlik, istikrar ve kalkınma çabalarına doğrudan katkı sağlamakta; kapasite inşa süreçlerine destek vermektedir.

2025 yılında da Afrika'nın tüm bölgelerinde, bölgesel koşulları ve yerel ihtiyaçları göz önünde bulundurarak aktif angajmanımız devam etmiştir.

2. Afrika Politikamız ve Afrika Birliği ile İlişkiler

Ülkemizin Afrika ülkeleriyle ikili düzeydeki ilişkilerinin yanı sıra Afrika Birliği'yle (AfB) ilişkileri de her geçen gün güçlenmekte ve kurumsallaşmaktadır.

AfB ile her beş yılda bir yapılması öngörülen zirve toplantıları arasında bir kez Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış olup, Cibuti'nin ev sahipliğinde düzenlenen Türkiye-Afrika Ortaklığı Üçüncü Bakanlar Gözden Geçirme Konferansı'nda alınan kararla tesis edilen, Bakanlığımız ile Afrika Birliği (AfB) arasındaki Ortak İzleme ve Değerlendirme Çalışma Grubu'nun (Joint Monitoring and Evaluation Working Group / JMEWG)

ilk toplantısı 28 Mart 2025 tarihinde Addis Ababa'da AFÇM Büyükelçisi Volkan Işıkçı ile AfB Ortaklıklar Yönetimi ve Kaynak Seferberliği (PMRM) Direktörü Steve Patrick Lalande'nin başkanlıklarında gerçekleştirilmiştir.

JMEWG üçüncü toplantısı 14 Ekim 2025 tarihinde AFÇM Büyükelçi Volkan Işıkçı ile PMRM Direktörü Steve Lalande'nin başkanlıklarında, 4. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi Koordinatörü Büyükelçi Hidayet Bayraktar ve AfB'den temsilcilerin de katılımıyla Bakanlığımızda düzenlenmiştir.

3. Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu Bölgesindeki Gelişmeler

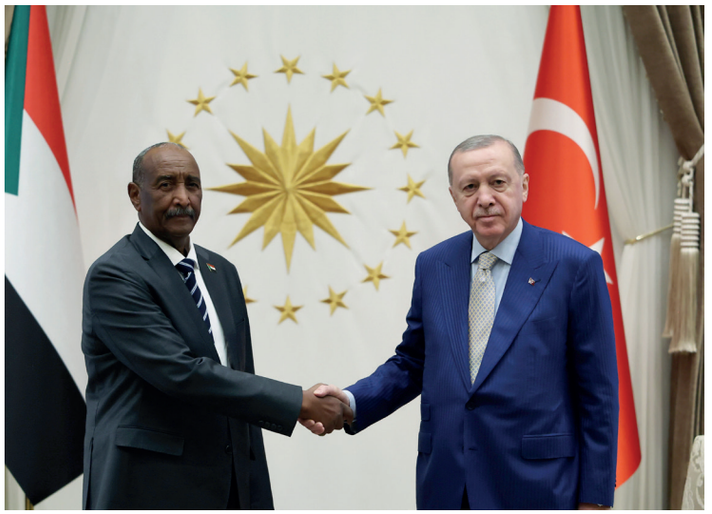
Ülkemiz ile Somali arasında her alanda iyi düzeyde seyreden ilişkilerde 2025 yılında önemli kazanımlar elde edilmiştir. Ülkemizin arabuluculuğunda Somali ile Etiyopya arasında imzalanan Ankara Bildirisi, Afrika Boynuzu bölgesindeki ihtilafların barışçıl yollarla çözümüne en somut örnek olarak önemi sürdürmüş; bu vesileyle Somali ile Etiyopya arasında tesis edilen üst düzey diyalog ve temas 2025 yılında da devam etmiştir.

Ankara Bildirisi kapsamındaki teknik müzakerelerin ilk turu Somali ve Etiyopya arasında 18 Şubat 2025 tarihinde sayın bakanımızın ev sahipliğinde, Etiyopya Dışişleri Bakanı Sayın Dr. Gedion Timothewos ile Somali'nin Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Sayın Ali Mohamed Omar başkanlığındaki heyetlerin katılımıyla Ankara'da düzenlenmiştir.

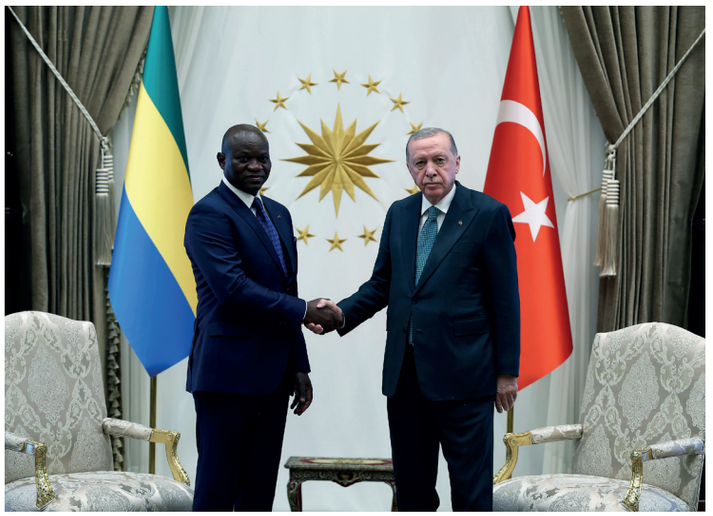
Üst düzey ziyaretlerle çok boyutlu ilişkilerin derinleştirilmesi hedeflenmiş, bu çerçevede, Somali'den ülkemize 2025 yılında üç cumhurbaşkanı ziyareti, iki dışişleri bakanı ziyareti, diğer bakan ve üst düzey zevattan çeşitli vesilelerle ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizin Somali ile hidrokarbon, balıkçılık ve uzay alanlarında yürüttüğü *kazan-kazan* esasına dayalı projelerde 2025 yılında önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Somali Federal Cumhuriyeti Petrol ve Maden Bakanlığı ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) arasında nisan ayında Somali kara sahalarında hidrokarbon arama ve üretim faaliyetleri yapılmasına yönelik bir anlaşma imzalanmış, bu anlaşma ile enerji alanındaki iş birliğimizin pekişmesi hedeflenmiştir. Oruç Reis Sismik Araştırma Gemimiz 234 günlük görevini 12 Haziran 2025 tarihinde tamamlayarak Somali deniz alanlarında 3 boyutlu sismik veri toplamıştır.

OYAK ile Somali Balıkçılık ve Mavi Ekonomi Bakanlığı arasında 17 Aralık 2025 tarihinde Somali'nin balıkçılık alanındaki teknik kapasitesinin geliştirilmesine destek olmak ve kaçak avlanma ile mücadelesine katkı sağlamak amacıyla Stratejik İşbirliği ve Hizmetler Anlaşması imzalanmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanımız, Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ile 30 Aralık 2025 tarihinde ülkemizde gerçekleştirdiği görüşme sonrasında, Somali'de inşa edilen Uzay Limanı için fizibilite ve projelendirme çalışmalarının tamamlandığını ve ilk etap yapım faaliyetlerinin başladığını kamuoyuna duyurmuştur.

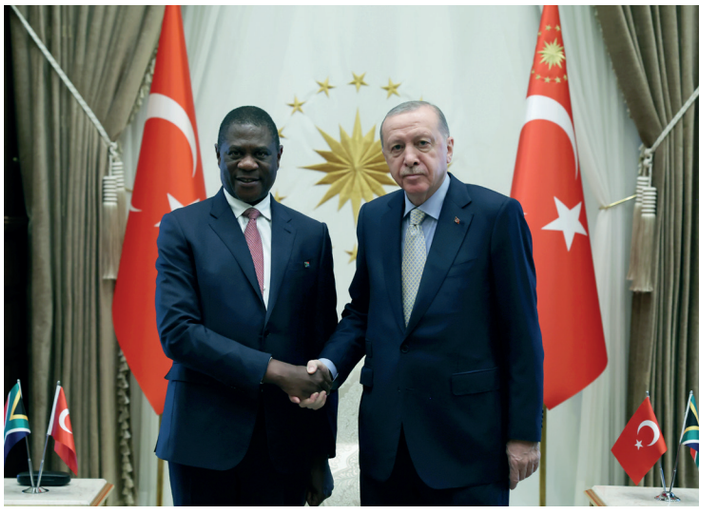
Afrika'da köklü tarihî bağlarımız bulunan ülkelerden biri olan dost ve kardeş Sudan ile ilişkilerimiz 2025 yılında ilerleme kaydetmiştir. Türkiye, 2023 yılından bu yana devam eden çatışmalara ve sahadaki zorluklara rağmen Sudan'daki diplomatik ve kurumsal mevcudiyetini muhafaza eden ender devletlerdendir. Hartum Büyükelçiliğimiz geçici olarak Port Sudan'da faaliyetine devam etmektedir.

Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Abdulrahman El Burhan'ın 2025 yılı Nisan ayında IV. Antalya Diplomasi Forumu kapsamında ve aralık ayında çalışma ziyareti vesilesiyle ülkemizi ziyaret etmesi ikili ilişkilerin en üst düzeyde ele alınması bakımından önemli bir fırsat teşkil etmiştir.

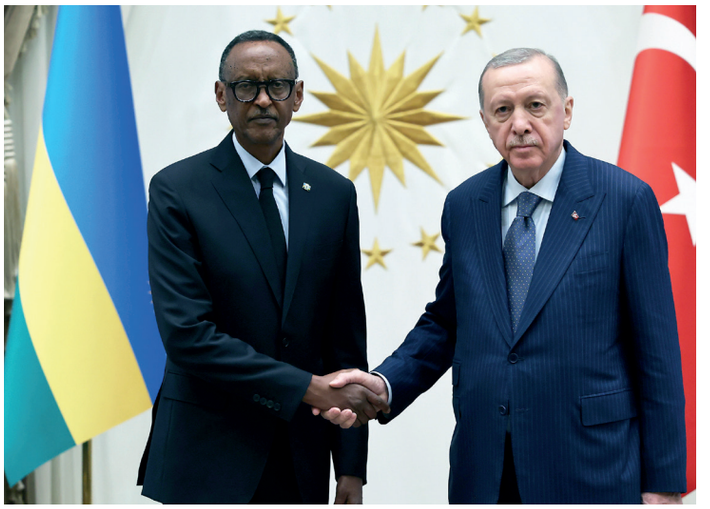
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Abdulfettah el-Burhan'ı 25 Aralık 2025'te Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde kabul etti. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, davetine icabetle Türkiye'ye gelen Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ile Cumhurbaşkanlığı Dolmabahçe Ofisi'nde bir araya geldi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Gabon Cumhurbaşkanı Brice Clotaire Oligui Nguema'yı 31 Temmuz 2025'te Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde kabul etti. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Güney Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Paul Shipokosa Mashatile'yi 15 Ekim 2025'te Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde kabul etti. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'yi ziyaret eden Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame'yi 23 Ocak 2025'te resmi törenle karşıladı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Gine Bissau Devlet Başkanı Umaro Sissoco Embalo ile 21 Mart 2025'te Cumhurbaşkanlığı Dolmabahçe Ofisi'nde görüştü. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Senegal Başbakanı Ousmane Sonko ile 7 Ağustos 2025'te Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde bir araya geldi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

TİKA, Ocak 2025 tarihinde Port Sudan ofisini, Ziraat Katılım Bankası (ZKB), Temmuz 2025 tarihinde Port Sudan şubesini açmıştır. THY İstanbul-Port Sudan uçuşlarına eylül ayında başlamış olup, Sudan ve Sudanlıları dünyaya bağlayan önemli bir unsur hâline gelmiştir. Büyükelçiliğimizin ve diğer kurumlarımızın faaliyetleri Sudan'la olan iş birliği ve dayanışmamızın somut bir göstergesi olmuştur.

Türkiye, Sudan'da büyük bir insani kriz ve yıkıma sebep olan çatışmaların sona erdirilmesi için her türlü diplomatik çabaya destek vermektedir. Ülkemiz, aynı zamanda Sudan'da devam eden insani krize kayıtsız kalmamış; Türk STK'ların da katkılarıyla yerel ve uluslararası ortakların iş birliğiyle Sudan'a insani ve acil yardım malzemesi ulaştırmaya 2025 yılında da devam etmiştir. Bu çerçevede, 2024 yılının yaz mevsiminden 2025 yılının sonuna kadar Sudan'a gönderilen toplam 8 gemiyle 10.000 ton yardım malzemesi ve 30.000 çadır taşınmıştır.

Güney Sudan ile 2 Eylül 2025 tarihinde dışişleri bakan yardımcısı düzeyinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Dönemin Bakan Yardımcısı Sayın Nuh Yılmaz, Güney Sudan Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakan Yardımcısı Büyükelçi Akuei Boba Malwal Madut ile bir araya gelerek ikili ilişkilerimizi ve bölgesel konuları ele almıştır.

Cibuti ile çok iyi düzeyde seyreden ve her alanda müspet bir çizgide ilerleyen ilişkilerimiz, 2025 yılında gerçekleştirilen temaslarla ivme kazanmıştır. Sayın Bakanımız, 22 Haziran 2025 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 50. İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi ve 25 Ağustos 2025 tarihinde Cidde'de düzenlenen Filistin konulu 21. İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi toplantıları marjında Cibuti Dışişleri Bakanı Abdoulkader Houssein Omar ile ikili görüşme tertip edilmiştir.

Bakanlığımızın ev sahipliğinde 4 Eylül 2025 tarihinde Ankara'da düzenlenen Türkiye-Cibuti Siyasi İstişarelerinin 4. Tur Toplantısı çerçevesinde Cibuti Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı Genel Sekreteri Mohamed Ali Hassan, dönemin Bakan Yardımcısı Sayın Nuh Yılmaz ile görüşme gerçekleştirmiştir.

Osmanlı dönemine dek uzanan ortak kültürel ve tarihî ilişkilerimizin bulunduğu Eritre ile 1-2 Aralık 2025 tarihinde Genel Müdür düzeyinde siyasi istişareler düzenlenmiş, ikili ilişkilerimizin yanı sıra bölgesel gelişmeler ele alınmıştır.

Afrika Boynuzu'nun önemli bir aktörü olan Uganda ile temaslarımız 2025 yılında üst düzey ziyaretlerle devam etmiştir. Uganda Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Jeje Abubakhar Odongo, 11-13 Nisan 2025 tarihlerinde düzenlenen IV. Antalya Diplomasi Forumu'na katılarak *Afrika Kıtası'nın Bağlantısallığı* üzerine konuşma yapmıştır.

Bölgedeki önemli ticaret ortaklarımızdan biri olan Kenya ile ekonomi alanında temaslarımız 2025 yılında devam etmiştir. Kenya Yatırımlardan sorumlu Ticaret Bakan Yardımcısı Abubakar Hassan, TABEF'e katılarak ülkemizin tekstil alanındaki gücünden yararlanmak istediklerini belirtmiştir.

21-22 Ekim 2025 tarihlerinde Kenya-Türkiye Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı Adan Keynan ülkemize bir ziyaret gerçekleştirerek Uşak Milletvekili Sayın İsmail Güneş ve dönemin Bakan Yardımcısı Sayın Nuh Yılmaz ile görüşmeler yapmıştır.

Seyşeller ile 2025 yılında iş birliği alanlarının araştırılması ve ikili ilişkilerimizin tam potansiyeline erişmesi amacıyla hukuki çerçeveyi belirleyecek anlaşmaların son hâlini alması için temaslarda bulunulmuştur.

4. Batı Afrika Bölgesindeki Gelişmeler

Batı Afrika'da, terör başta olmak üzere, iklim değişikliği, gıda güvenliği, ekonomik ve sosyal sorunlardan kaynaklı birçok sınama güncelliğini korumaktadır. Sahel bölgesi, 2025 yılında da uluslararası terör örgütleri ve iltisaklı silahlı grupların artan terör faaliyetleri neticesinde dünyada terör kaynaklı ölümlerin en yüksek olduğu bölge olmuştur. Terör ve şiddet içeren aşırıcılık, Sahel ülkelerinin yanı sıra Gine Körfezi ülkelerini de tehdit etmeye başlamıştır.

Türkiye, bu sınamalara karşı verilen mücadelede samimi tutumu ve desteğiyle bölge ülkeleri tarafından güvenilir ortak olarak görülmeye devam etmektedir. Ülkemiz bu çerçevede, terörle mücadelenin yanı sıra, teröre neden olan koşulların da ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak üzere, güvenlikten, sosyal ve ekonomik kalkınmaya uzanan geniş yelpazede bölge ülkelerine destek vermeyi sürdürmektedir. Bölge ülkelerinin kapasitelerini artırmaları ve sürdürülebilir kalkınmaları temel öncelik olarak görülmektedir.

Pan-Afrikanizmin bölgede artan etkisi, Burkina Faso, Mali ve Nijer tarafından kurulan Sahel Devletleri Konfederasyonu bünyesinde ortak askerî görev gücü kurulması ve ortak para birimi için çalışmaların başlaması gibi somut adımların atılması, geniş coğrafyada yansımalarının dikkatle izlenmesi gereken bir stratejik değişim/dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Türkiye gelişmeleri yakından takip etmekte, tarihî bağları, bölge halklarının ve devletlerinin ihtiyaçlarına yanıt veren ve eşit ortaklık ilkesine dayanan, kalkınma ve güvenliği birlikte ele alan bütüncül yaklaşımıyla, barış, güvenlik, egemenlik ve kalkınmaya katkıda bulunmaya özen göstermektedir.

Türkiye, ilkeli tutumu çerçevesinde, bölgeyi istikrarsızlığa sürükleyebilecek askerî müdahalelere ve yaptırımlar yoluyla uluslararası ortamda yalnızlaştırma girişimlerinin hatalı olacağını her platformda dile getirmiş ve Sahel ülkeleriyle ikili ilişkilerini devletlerarası ilişkilerin devamı ilkesi temelinde sürdürmüştür.

2025 yılında Afrika ülkeleriyle başta siyasi olmak üzere ticaret, yatırımlar, tarım, enerji, güvenlik ve askerî iş birliği ile özellikle sağlık ve eğitim konularındaki kalkınma projeleri gibi birçok alanda faaliyetler sürdürülmüştür.

2025 yılında gerçekleştirilen karşılıklı resmî ve çalışma ziyaretleri Kıta ülkeleriyle ikili ilişkilerin birçok alanda geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Üst düzey resmî temaslar, Karma Ekonomik Komisyonu toplantıları ve siyasi istişareler çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde, ikili ilişkilerimiz tüm veçheleriyle ele alınmış; yeni iş birliği imkânları üzerinde durulmuş ve güncel bölgesel konulara ilişkin görüş alışverişi yapılmıştır. Üst düzey ziyaretler vesilesiyle imzalanan anlaşmalarla Afrika ülkeleriyle ilişkilerimizin ahdi zemini güçlendirilmiştir.

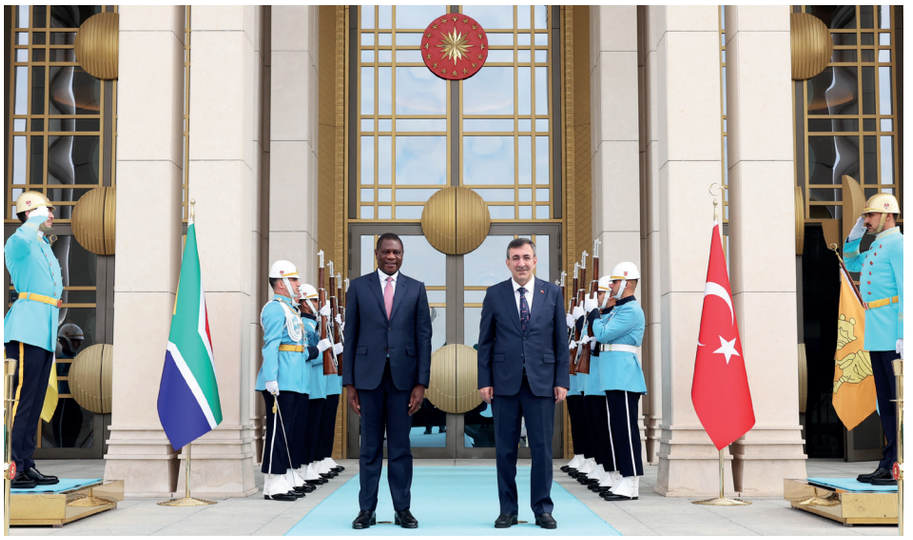
Ülkemiz terörle mücadelenin ve kalkınmanın bütüncül bir şekilde kapasite inşası temelli çabalarla sağlanabileceği düşüncesiyle Afrika ülkelerine güvenlikten, sosyal ve ekonomik kalkınmaya uzanan bütüncül bir yaklaşımla destek vermeye önem atfetmektedir. Bu çerçevede, 2025 yılındaki çalışmalarımızla da bölge halklarının ve devletlerinin ihtiyaçlarına yanıt veren, eşit ortaklık ilkesine dayanan dış politika anlayışımız sayesinde, Afrika'daki barış, güvenlik, istikrar ve kalkınmaya katkıda bulunulmuştur.

2025 yılı içinde Gabon Cumhurbaşkanı Brice Clotaire Nguema, 29 Temmuz-2 Ağustos 2025 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiş; ziyaret vesilesiyle askerî, mesleki eğitim, enerji, madencilik, hidrokarbon ve protokol alanlarında sekiz anlaşma imzalanmıştır. Ayrıca, ziyaret marjında düzenlenen Türkiye-Gabon İş ve Yatırım Forumu'na Sayın Cumhurbaşkanımız da katılmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanımız IV. Antalya Diplomasi Forumu marjında Sierra Leone Cumhurbaşkanı ile görüşmüştür.

Kongo Cumhuriyeti Başbakanı Anatole Collinet Makosso 2-5 Ağustos 2025 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiş, 4 Ağustos günü Cumhurbaşkanı Yardımcımız Cevdet Yılmaz tarafından kabul edilmiştir.

Senegal Başbakanı Ousmane Sonko, 6-11 Ağustos 2025 tarihlerindeki ziyareti vesilesiyle 7 Ağustos günü Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından kabul edilmiştir. Ziyaret vesilesiyle askerî, kültür ve eğitim alanlarında anlaşmalar imzalanmış; Türkiye-Senegal İş Forumu düzenlenmiştir.

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz, Güney Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Paul Mashatile'i Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde resim törenle karşıladı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Üst düzey temas ve ziyaretler sayesinde başta enerji ve müteahhitlik sektörleri olmak üzere Orta ve Batı Afrika ülkelerindeki altyapı yatırımlarında Türk firmalarının *kazan-kazan* ilkesi temelinde rol üstlenmesi sağlanmıştır. Temaslarımızda, Sahel bölgesindeki güvenlik durumunun tüm Afrika Kıtası'nın istikrarı için taşıdığı önem her vesileyle dile getirilmiş; Sahel ülkelerinin güvenlik ve istikrarı için uzun vadeli kalkınmanın ve kapasite gelişiminin önemi vurgulanmıştır.

2025 yılında Çad (22-23 Ocak), Kamerun (8-9 Mayıs), Moritanya (20-22 Mayıs) ile Karma Ekonomik Komisyon Toplantıları düzenlenerek ikili ilişkiler geniş bir yelpazede ele alınmış ve yol haritaları oluşturulmuştur.

2025'te Mali (10 Şubat), Togo (13 Mart), Gambiya (22 Nisan), Benin (19 Haziran) ve Ekvator Ginesi (23-24 Ekim) ile ikili siyasi istişareler düzenlenmiştir. 2025 yılında ayrıca, Azerbaycan (22 Ocak), Macaristan (18 Eylül), Fransa (10 Ekim) ve Almanya (6 Kasım) ile Sahel bölgesindeki gelişmelerin ele alındığı istişareler düzenlenmiştir.

5. Kuzey Afrika Bölgesindeki Ülkelerle İlişkilerimiz

Ülkemiz ile Mısır arasında, 2025 yılında dışişleri bakanı seviyesinde iki ziyaret gerçekleştirilmiştir. Sayın bakanımız, 8-10 Ağustos 2025 tarihlerinde El Alameyn'i ziyareti kapsamında, Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah Es-Sisi tarafından kabul edilmiş, Mısırlı mevkidaşı Bedir Abdulati ve Arap Ligi Genel Sekreteri Ahmed Ebul Gayt ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımız ile Mısırlı mevkidaşı Sisi'nin eş başkanlıklarında tertiplenen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin (YDSK) ikinci toplantısı hazırlıklarını ele

almak üzere, Ortak Planlama Grubu'nun (OPG) ilk toplantısı, Sayın Bakanımız ile Mısırlı mevkidaşı Abdulati'nin eş başkanlığında 12 Kasım 2025 tarihinde Ankara'da düzenlenmiştir.

Cezayir'le ilişkilerimizin stratejik seviyeye yükseltilmesinin neticesinde, YDSK'nin ilk toplantısının hazırlık çalışmaları kapsamında, sayın bakanımız ile Cezayirli mevkidaşı Ahmed Attaf'ın eş başkanlığında, 20-21 Nisan 2025 tarihlerinde Cezayir'de OPG'nin üçüncü toplantısı yapılmıştır.

Fas ve Tunus ile ilişkilerimiz, 2025 yılı boyunca ilerleme kaydetmiştir. Fas, 2025 yılında Kuzey Afrika'da ikinci en büyük ticaret ortağımız olmuştur.

Libya'yla ikili ilişkilerimizi her alanda ileri taşıma yönündeki çalışmalarımız, 2025 yılında da devam etmiş, bu kapsamda karşılıklı temas ve ziyaretler sürdürülmüştür. Sayın Cumhurbaşkanımız, Libya Milli Birlik Hükümeti (MBH) Başbakanı Abdülhamid Dibeybe'yi Ocak 2025'te Ankara'da, bilahare IV. Antalya Diplomasi Forumu marjında Nisan ayında Antalya'da ve Türkiye-İtalya-Libya İşbirliği Zirvesi vesilesiyle ağustos ayında İstanbul'da kabul etmişlerdir. Ayrıca Ticaret Bakanımız Sayın Ömer Bolat nisan ayında Trablus'u ziyaret etmiş, firmalarımızın Libya'da yaşadıkları sorunları çözme hedefiyle bu ziyarette kurulan Ortak Çalışma Grubu mekanizmasının, eylül ayında Ankara'da yapılan ikinci toplantısına, MBH Ulaştırma Bakanı Muhammed Şahubi ile birlikte eşbaşkanlık etmiştir. Şahubi ile MBH Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhammed El-Huveyc'in, Türkiye-Afrika Beşinci Ekonomi ve İş Forumu vesilesiyle ülkemizi ziyaretlerinde, ülkemiz ile Libya arasında Ortak Ekonomi ve Ticaret Komisyonu kurulmasına dair ortak bildiri imzalanmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Sayın Ali Yerlikaya da kasım ayında Libya'ya ziyaret gerçekleştirmiştir.

6. Güney Afrika Bölgesindeki Ülkelerle İlişkilerimiz

Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame ve Refikaları, Sayın Cumhurbaşkanımızın davetine icabetle, 23-25 Ocak 2025 tarihlerinde ülkemize resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Söz konusu ziyaret, cumhurbaşkanı seviyesinde Ruanda'dan ülkemize düzenlenen ilk resmî ziyareti teşkil etmiştir. Ziyaret vesilesiyle, ülkemiz ve Ruanda arasında sivil havacılık, medya ve iletişim, savunma sanayii, radyo ve televizyon alanlarında iş birliğine dair dört mutabakat zaptı imzalanmıştır.

11-13 Nisan 2025 tarihlerinde gerçekleştirilen IV. Antalya Diplomasi Forumu'na, Güney Afrika bölgesi ülkelerinden Angola, Botsvana, Mozambik, Ruanda, Tanzanya ve Zambiya dışişleri bakanı düzeyinde, Malavi ve Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC) dışişleri bakan yardımcısı düzeyinde; Esvatini ise dışişleri bakanlığı siyasi müsteşarı düzeyinde iştirak etmiştir.

III. Antalya Diplomasi Forumu (ADF) ertesinde Afrika etkinliği resepsiyonu düzenlendi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Afrika'daki bölgesel/uluslararası kuruluşlardan ise Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) genel sekreter, Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD) icra sekreteri, Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) komisyon başkanı, Büyük Göller Bölgesi Uluslararası Konferansı (ICGLR) ise icra sekreter yardımcısı düzeyinde katılım sağlamıştır.

Forum kapsamında, 13 Nisan günü *Afrika'yı Birbirine Bağlamak: Kıtasal Entegrasyon Beklentisi* başlıklı panel ile 12 Nisan Salı günü *Rising Role of Africa in World Politics* başlıklı bir yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir.

Bunun yanı sıra Afrika'dan bakanlar ve üst düzey katılımcılar için sayın bakanımızın ev sahipliğinde tertiplenen resepsiyon gerçekleştirilmiştir.

Esvatini Ana Kraliçesi Ntfombi Tfwala, beraberindeki heyetle, 22-28 Mayıs 2025 tarihlerinde İstanbul'a özel ziyarette bulunmuş, 23 Mayıs'ta Sayın Cumhurbaşkanımızın Refikaları Sayın Emine Erdoğan Hanımefendi ile İstanbul'da görüşmüştür.

Ülkemiz ile Angola arasında KEK Toplantısı 1-2 Temmuz 2025 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiştir.

Hanımefendi Emine Erdoğan, Esvatini Kralı III. Mswati'nin annesi Esvatini Ana Kraliçesi Ntfombi Tfwala ile 23 Mayıs 2025'te İstanbul'da bir araya geldi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Ticaret Bakanlığımız ile Tanzanya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı arasında Ortak Ticaret Komitesi (JETCO) kurulmasına ilişkin Deklarasyon, Ticaret Bakanımız Sayın Prof. Dr. Ömer Bolat ve Tanzanya Sanayi ve Ticaret Bakanı Selemani Saidi Jafo tarafından 23 Temmuz 2025 tarihinde imzalanmıştır.

GAC ile 8. Siyasi İstişare Toplantısı, Genel Müdür düzeyinde 4 Ağustos 2025 tarihinde Pretorya'da düzenlenmiştir.

Lesotho Krallığı'nın ülkemizde büyükelçilik açma çalışmaları kapsamında Lesotho heyetiyle 8 Ağustos 2025 tarihinde bir görüşme gerçekleştirilmiştir.

Botsvana Uluslararası İlişkiler Bakanı Phenyo Butale, sayın bakanımızın davetine icabetle 12-14 Ağustos 2025 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir. Ziyaret vesilesiyle, ülkemiz ve Botsvana arasında Diplomatik, Resmî, Hizmet ve Hususî Pasaport Hamilleri İçin Vize Muafiyetine İlişkin Anlaşma ile Siyasi İstişarelere İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır.

Ruanda ile ilk Siyasi İstişare Toplantısı, genel müdür düzeyinde 11 Eylül 2025 tarihinde Kigali'de düzenlenmiştir.

Ülkemiz ile GAC arasında 15 Ekim 2025 tarihinde Ankara'da Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) muadili İkili Ulusal Komisyon'un (İUK) ilk toplantısı cumhurbaşkanı yardımcısı düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

İUK vesilesiyle ülkemizi ziyaret eden GAC Cumhurbaşkanı Yardımcısı Paulus Shipokosa Mashatile, 15 Ekim 2025 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanımız

tarafından kabul edilmiş, Cumhurbaşkanı Yardımcımız Sayın Cevdet Yılmaz ile baş başa görüşme gerçekleştirmiştir.

İUK toplantısı sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı ile Güney Afrika Cumhuriyeti Ticaret, Sanayi ve Rekabet Bakanlığı arasında Ortak Ekonomi ve Ticaret Komisyonu Kurulmasına İlişkin Ortak Bildiri, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı ile Güney Afrika Cumhuriyeti Ticaret, Sanayi ve Rekabet Bakanlığı Arasında Serbest Bölgeler Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı, Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Güney Afrika Cumhuriyeti Spor, Sanat ve Kültür Bakanlığı Arasında Spor Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı ve Yükseköğretim Alanında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Zaptı imzalanmış, imza töreni akabinde Ortak Basın Toplantısı düzenlenmiştir. İUK sırasında ikili iş birliğinin geliştirilmesine ilişkin Ortak Bildiri de kabul edilmiştir.

İUK'un ilk toplantısına ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlarımızla yakın eşgüdüm ve istişare içinde hazırlanılmış; İUK'un sekretaryası görevini de icra eden bakanlığımızın ev sahipliğinde 12, 25 ve 30 Eylül 2025 tarihlerinde çevrimiçi ortamda dört toplantı düzenlenmiş (30 Eylül'de iki toplantı); ayrıca 13 Ekim 2025 tarihinde bakanlığımızda Kıdemli Memurlar Toplantısı yapılmıştır. İUK toplantısının hazırlıkları kapsamında GAC'nin Ankara Büyükelçiliği yetkilileriyle de iki toplantı düzenlenmiştir.

Tanzanya Dışişleri ve Doğu Afrika İşbirliği Bakanlığı Küresel Stratejiler ve Jeopolitik Genel Müdürü Thobias Makoba başkanlığındaki bir heyet 19-23 Ekim 2025 tarihleri arasında ülkemize bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Burundi ile ilk Siyasi İstişare Toplantısı, genel müdür düzeyinde 22 Ekim 2025 tarihinde Bujumbura'da gerçekleştirilmiştir.

Yıl içinde Ruanda, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Mozambik'le savunma sanayisi iş birliği alanında toplantılar düzenlenmiştir. Maputo'da 19-20 Kasım 2025 tarihlerinde düzenlenen Savunma Sanayii İşbirliği Forumu, Mozambik'le bu alanda yapılan ilk toplantı olmuştur.

Bakanlığımız ile Tanzanya Dışişleri ve Doğu Afrika İşbirliği Bakanlığı arasında İkili İşbirliği Ortak Komisyonu (İİOK) tesisine yönelik Mutabakat Zaptı, sayın bakanımız tarafından 22 Aralık 2025 tarihinde imzalanmıştır.

Yürürlüğe Giren/Yürürlüğe Giriş Tarihi Tespit Edilen Anlaşmalar:

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Zambiya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tarım Alanında İşbirliği Konulu Mutabakat Zaptı 21.03.2025 tarihli Cumhurbaşkanlığı kararıyla onaylanmış ve 22.03.2025 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Zimbabve ile 2018 yılında imzalanan Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nın (TEİ) 9 Mayıs 2024 tarihinde yürürlüğe girdiğini tespit eden Cumhurbaşkanı Kararı 1 Haziran 2025 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Zambiya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Balıkçılık ve Hayvancılık Alanında İşbirliği Konulu Mutabakat Zaptı'nın yürürlüğe giriş tarihi, Cumhurbaşkanı Kararı ile 11 Eylül 2025 olarak tespit edilmiştir. Karar, 21.11.2025 tarihli ve 33084 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Zambiya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Güvenlik İşbirliği Anlaşması'nın yürürlüğe giriş tarihi, Cumhurbaşkanı Kararı ile 11 Eylül 2025 olarak tespit edilmiştir. Karar, 21.11.2025 tarihli ve 33084 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

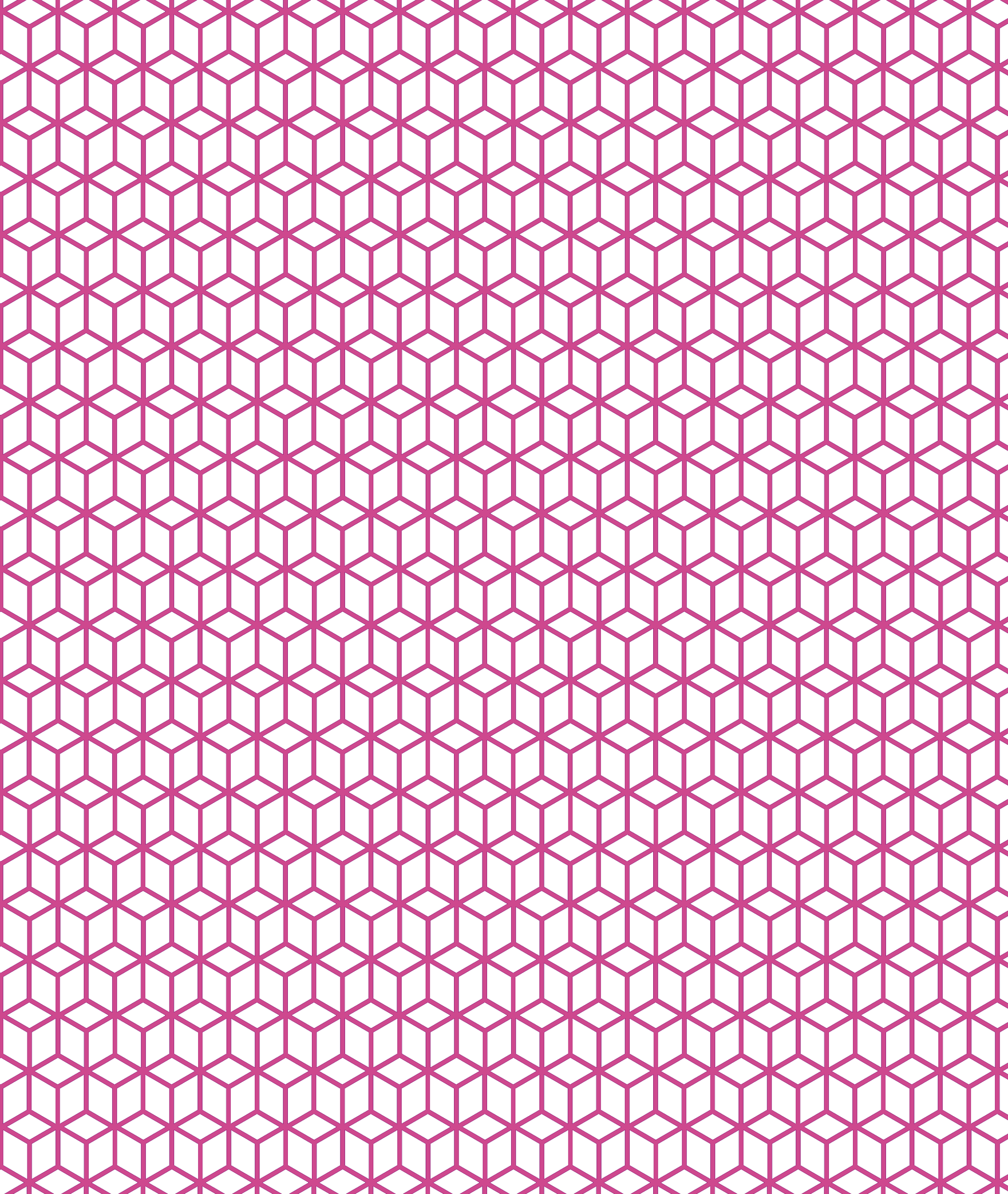
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Zambiya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kolluk Eğitimi İşbirliği Protokolü'nün yürürlüğe giriş tarihi, Cumhurbaşkanı Kararı ile 11 Eylül 2025 olarak tespit edilmiştir. Karar, 21.11.2025 tarihli ve 33084 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

7. Sonuç

2025 yılı, Türkiye-Afrika ortaklığının yalnızca ikili ilişkilerin niceliksel olarak geliştiği değil, aynı zamanda kurumsal mekanizmalar, üst düzey siyasi temaslar ve çok sektörlü iş birliği alanlarıyla daha derin ve sürdürülebilir bir zemine taşındığı bir dönem olmuştur. AfB ile kurumsal diyaloğun güçlendirilmesi, Kıta'nın tüm bölgelerinde gerçekleştirilen yoğun diplomatik temaslar, siyasi istişareler, ekonomik ortaklık mekanizmaları ve imzalanan anlaşmalar; Türkiye'nin Afrika'ya yönelik uzun vadeli ve bütüncül yaklaşımının somut yansımalarını oluşturmuştur. Bunun yanında, enerji, ulaştırma, savunma, ticaret, tarım, eğitim, sağlık ve kapasite geliştirme alanlarında hayata geçirilen projeler, ortaklığın giderek daha kapsamlı ve stratejik bir nitelik kazandığını göstermiştir.

Uluslararası sistemde jeopolitik rekabetin arttığı, güvenlik, enerji, gıda ve iklim kaynaklı sınamaların Afrika Kıtası'nı doğrudan etkilediği bir dönemde Türkiye, Afrika ülkelerinin önceliklerini esas alan, egemenliğe saygı, karşılıklı fayda ve ortak kalkınma ilkelerine dayalı iş birliği anlayışını sürdürmüştür.

Arabuluculuk girişimlerinden insani yardımlara, kalkınma projelerinden ekonomik ortaklıklara uzanan geniş yelpazedeki faaliyetler, Türkiye'nin Afrika'da güvenilir ve yapıcı bir ortak olarak konumunu daha da pekiştirmiştir. Önümüzdeki dönemde de Türkiye-Afrika ortaklığının, kurumsal iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi, ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve ortak refah ve istikrara katkı sağlayacak yeni girişimlerle daha ileri bir seviyeye taşınması hedeflenmektedir.

3

Millî Savunma Bakanlığı'nın 2025 Yılı Afrika Faaliyetleri

Millî Savunma Bakanlığı

1. Giriş

Ülkemize yönelebilecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı mücadelesini kararlılıkla sürdüren ve ülkemizin caydırıcı gücü olarak bağımsızlığımızın, vatanımızın bölünmez bütünlüğü ile millî birlik ve beraberliğimizin güvencesi olan Millî Savunma Bakanlığı, bölgesel ve küresel barışa 20'nin üzerindeki farklı görevde yaklaşık 70 bin personel ile katkıda bulunmaktadır.

Bölgesel barışı ve güvenliği güçlendirmeyi, dost ve kardeş ülkelerle askerî ilişkileri derinleştirmeyi hedefleyen Millî Savunma Bakanlığı, Suriye'den Libya'ya, Doğu Akdeniz'den Kafkaslara çözümün bir parçası olarak dostlarımızın ve müttefiklerimizin yanındadır.

Köklü tarihî ve kültürel bağlara sahip olduğumuz Afrika Kıtası'ndaki ülkeler ile tarihî tecrübemizi, toplumsal, siyasal ve kültürel birikimimizi, sahip olduğumuz imkân ve kaynakları *Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler* ilkesi çerçevesinde paylaşmak temel amacımızdır. Bu kapsamda Afrika ülkeleri ile eşit ortaklık ve karşılıklı yarar temelinde geliştirdiğimiz ilişkiler Kıta'nın ve bölgemizin barış, güvenlik ve istikrarına katkı sağlamaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2025'te İstanbul'da düzenlenen 17. Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı'na (IDEF 2025) katıldı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

2. 2025 Yılında Gerçekleştirilen Çalışmalar

Millî Savunma Bakanlığı, 2025 yılında Kıta'daki güvenlik ortaklarımızın millî ordularının yeteneklerini geliştirmeye, terörle mücadele kapasitelerini artırmaya ve kurumların profesyonelleşmesine odaklanmıştır. Türkiye'nin Afrika'daki güvenlik politikası, askerî eğitim, doktrinel aktarım ve partner ülkelerin ordularının yeteneklerinin artırılması prensiplerine dayanmaktadır.

2.1. Savunma Sanayii Alanında İş Birliği

Temmuz 2025 ayı sonunda icra ettiğimiz IDEF'25 Savunma Sanayii Fuarı'na, Afrika ülkelerinden yüksek katılım dikkat çekmiş, Millî Savunma Bakanı Sayın Yaşar GÜLER fuar marjında Afrika'dan 15 ülkenin savunma bakanı ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir. Firmalarımızca üretilen yerli ve millî sistemlere özellikle Afrikalı dostlarımızın büyük ilgisi olduğu gözlemlenmiştir.

IDEF 2025'te Türkiye ile Gambiya arasında askeri mali iş birliğine ilişkin değişiklik protokolü imzalandı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

IDEF 2025 kapsamında Türkiye ile Moritanya arasında "Askeri Çerçeve Anlaşması" imzalandı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Savunma iş birliğini güçlendirme hedeflerimiz doğrultusunda 2025 yılında Çad, Moritanya ve Sierra Leone'deki büyükelçiliklerimiz bünyesinde Askerî Ataşeliklerimiz açılmıştır. Böylelikle Afrika Kıtası'ndaki mukim Askerî Ataşeliklerimizin sayısı 2003 yılından bu yana on kat artarak 31'e ulaşmıştır. Ayrıca Askerî Ataşeliklerimiz 19 ülkeye daha akreditedir. Bu sayede askerî ilişkilerimizin her geçen gün artmakta olduğu Afrika ülkeleri ile ilgili

güncel ve askerî meseleler hakkında çok daha hızlı bilgi sahibi olma imkânına erişilmiş, Kıta'daki dostlarımızla doğrudan diyalog kanalları tesis edilmiştir.

2.2. Askerî Çerçeve Anlaşmaları ve Askerî Eğitimler

Afrika ülkeleri ile ilişkilerimizin hukuki zeminini oluşturmak amacıyla bugüne kadar Afrika'da 36 ülke ile Askerî Çerçeve Anlaşması, 23 ülke ile Askerî Eğitim ve İş Birliği Anlaşması imzalanmıştır. Afrika ülkelerinin askerî personelinin eğitim merkezlerimizde ve tesislerimizde düzenlenen kurs ve programlara yönelik ilgisi de her geçen yıl artmaktadır. Bu kapsamda, Eylül 2024-Eylül 2025 döneminde toplam 1886 Afrikalı Misafir Askerî Personel Türkiye'de düzenlenen kurs ve eğitimlere katılmıştır. Tecrübeli personelimizin verdiği eğitimler sayesinde ülkemizin imkân ve kabiliyetleri yerinde tanıtılmakta ve askerî ilişkilerin geliştirilmesi ve iş birliği alanlarının artırılması sağlanmaktadır. "Eğiticilerin Eğitimi" yaklaşımı, Türkiye-Afrika askerî ilişkilerinde sürdürülebilir bir insan kaynağı ağı yaratmıştır.

Öte yandan, Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü'nün desteğiyle 12 Afrika ülkesinde, Türkiye'deki eğitim ve kurslara katılacak olan askerî personele *Yerinde Türkçe Lisan Eğitimleri* verilmektedir. Bugüne kadar, 1342 personelin katıldığı eğitim programı sayesinde, personelin ülkemize adaptasyon süresi asgariye düşürülmekte ve ülkemizdeki eğitimlerden elde edilen fayda artmaktadır.

Türkiye'nin, Somali Silahlı Kuvvetleri'nin kapasitesinin güçlendirilmesi için sağladığı eğitim ve danışmanlık desteğinin verimli sonuçları görülmeye başlamıştır. Bunun yanında, Libya Görev Grubu Komutanlığı vasıtasıyla, Libya Silahlı Kuvvetleri'nin düzenli orduya geçiş süreci desteklenmeye devam edilmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Sahel ülkelerinin de güvenlik ve terörle mücadele destek taleplerini Kıta'nın diğer bölgelerinde yaptığı gibi uluslararası hukuk ve mevcut ikili anlaşmalar çerçevesinde karşılamayı amaçlamaktadır. Başta Nijer, Mali ve Burkina Faso olmak üzere Sahel ülkeleriyle özellikle terörle mücadelelerinde etkinliklerini artıracak kapasite gelişimine odaklanan askerî eğitim alanında iş birliği faaliyetlerimiz mevcut ikili anlaşmalar temelinde devam etmektedir.

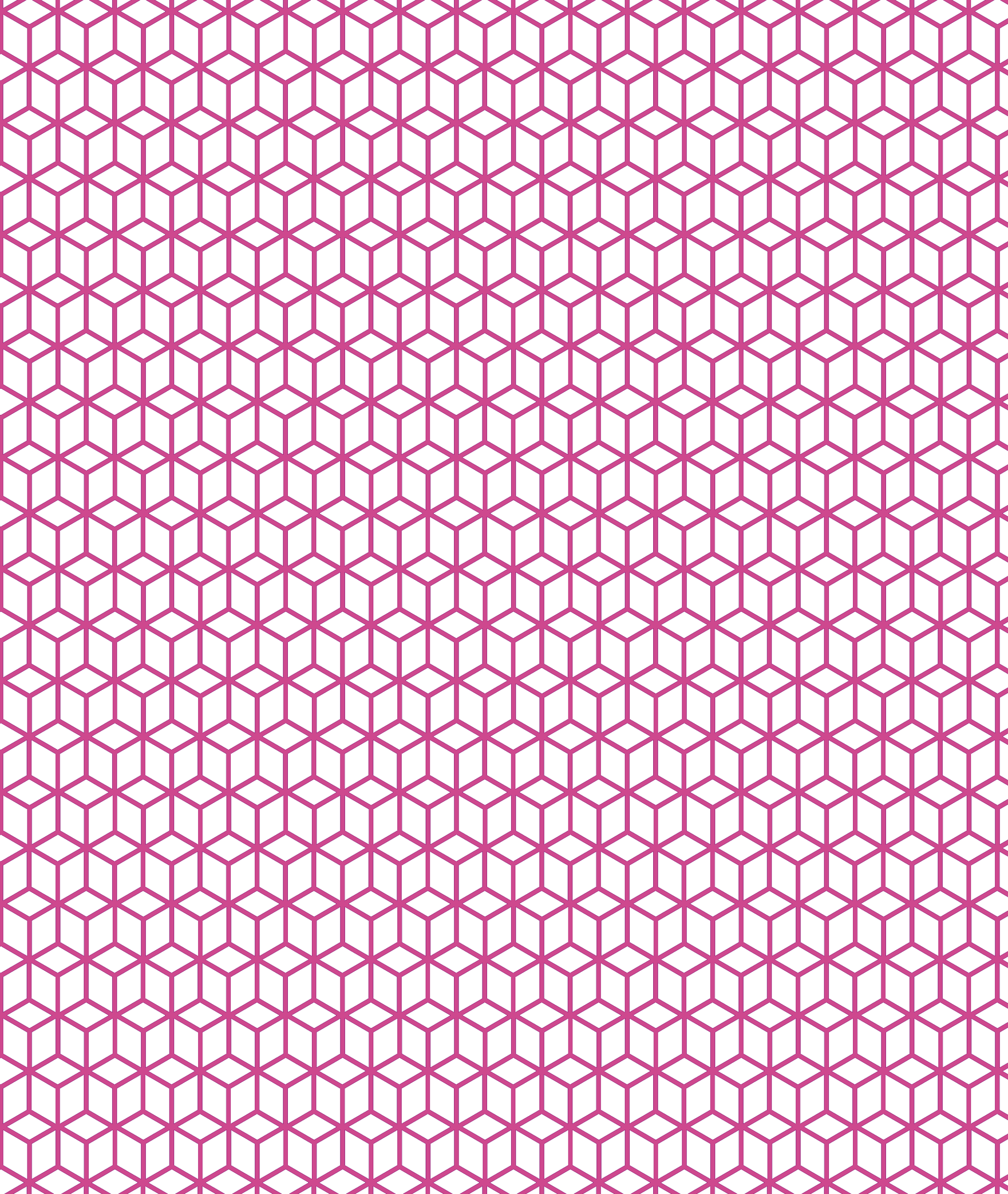
2.3. Askerî İlişkilerde İnsani Güvenlik Prensibi

Millî Savunma Bakanlığı'nın Afrika vizyonunun bir diğer özelliği de askerî faaliyetlerin "insani güvenlik" prensibiyle entegre yürütülmesidir. Bu kapsamda, askerî sağlık diplomasisi, ülkemizin Kıta'daki yumuşak gücünün en önemli unsurlarından biri olmuştur. İmzalanan Askerî Sağlık Alanında Eğitim ve İş Birliği Protokolleri kapsamında Türk askerî hekimlerince, Kıta'nın çeşitli bölgelerinde dost ve müttefik ülke ordularının sıhhiye personeline ilk yardım ve tıbbi eğitimler verilmektedir.

Eğitim, beslenme ve sosyal barışa katkı maksadıyla yapılan insani yardım faaliyetleri, Millî Savunma Bakanlığı'nın bölgesel istikrara ve insani krizlere hızlı müdahale kapasitesini de göstermektedir.

3. Sonuç

Sonuç olarak, köklü tarihî mirasımızdan aldığımız sorumluluk ve stratejik bakış açımızın bir yansıması olarak geniş bir coğrafyada kritik görevler üstlenen Türk Silahlı Kuvvetleri; Afrika'da güvenlik, barış ve istikrara önemli katkılar sağlamaya devam etmektedir.

Ticaret Bakanlığı'nın 2025 Yılında Afrika'ya Yönelik Faaliyetleri

4

Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü

1. Giriş

Afrika Kıtası ile ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, ülkemiz için önemli bir dış ticaret politikası hedefi olmuştur. Bu hedef çerçevesinde, bakanlığımızca, Kıta ile ticari ve ekonomik iş birliğimizi artırmak ve *kazan-kazan* ilkesini temel alan yeni ortaklıklar kurmak için 2003 yılında Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi oluşturulmuştur.

Bu stratejiye paralel olarak Afrika ile ilişkilerimizi her geçen gün daha da geliştirmek için kapsamlı adımlar atılmaktadır. Bu bağlamda, Afrika ülkeleri ile sıklıkla ikili ve çok taraflı temaslar kurulmakta ve 2016 yılından bu yana düzenlenen Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumları sayesinde bölge ile yakın ilişkiler tesis edilmektedir.

Bu çerçevede, 2025 yılında bakanlığımızca gerçekleştirilen faaliyetlerde sayın ticaret bakanımız ve sayın ticaret bakan yardımcılarımız tarafından gerçekleştirilen temaslar ve Karma Ekonomik Komisyon toplantılarının düzenlenmesinin yanı sıra Türkiye-Afrika V. Ekonomi ve İş Forumu'nun (TABEF) düzenlenmesi ile Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi'nin güncellenmesi öne çıkmaktadır.

Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımıyla 16-17 Ekim 2025'te İstanbul'da düzenlendi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

2. Afrika Ülkeleri ile Ticari İlişkilerimiz

2003 yılında Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi'nin uygulamaya konulmasından bu yana Afrika Kıtası ile ticaretimizde belirgin bir artış görülmektedir. Türkiye'nin Afrika ile 2003 yılında 5,4 milyar ABD doları olan ticaret hacmi, 2025 yılı itibarıyla yaklaşık 40 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Aynı dönemde Kıta'ya ihracatımız 2,1 milyar ABD dolarından yaklaşık 24 milyar ABD dolarına yükselirken, ithalatımız da 3,3 milyar ABD dolarından yaklaşık 16 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2025 yılında Kıta'ya gerçekleştirdiğimiz ihracatın yaklaşık 16 milyar ABD dolarını Kuzey Afrika ülkeleri, 8 milyar ABD dolarını ise Sahraaltı Afrika ülkeleri oluşturmaktadır. Aynı dönemde Kıta'dan gerçekleştirdiğimiz ithalatın ise 10 milyar ABD dolarını Kuzey Afrika ülkeleri, 6 milyar ABD dolarını ise Sahraaltı Afrika ülkeleri oluşturmaktadır.

Ticaret faaliyetlerine ek olarak Afrika'da müteahhitlik ve yatırım faaliyetlerimiz de önemli bir yere sahiptir. Türk yatırımcıların Afrika ülkelerin-

deki yatırımlarının piyasa değeri 15 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Türk müteahhitler, bugüne kadar Kıta'da toplam taahhüt bedeli yaklaşık 99,4 milyar ABD doları olan 2.085 adet proje üstlenmişlerdir. Bu rakam, ülkemizin firmalarının dünya genelinde üstlendiği toplam proje bedelinin yüzde 17,8'ine tekabül etmektedir.

2025 Yılı İhracatta Hedef Ülkeler listesinde Afrika'dan 14 ülke, Uzak Ülkeler Stratejisi'nde 2 ülke, İslam İşbirliği Teşkilatı Üyeleri ile İhracatı Geliştirme Stratejisi'nde 8 ülke yer almıştır.

2025 yılında Afrika'da düzenlenen 184 adet fuar bireysel katılım destek kapsamına alınmışken, Afrika ülkelerine yönelik 33 adet millî katılımlı fuar yer almaktadır.

3. Afrika Ülkeleri ile Temaslar

2025 yılı boyunca hem Kuzey Afrika hem de Sahraaltı Afrika ülkeleri ile ikili görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde, Kuzey Afrika ülkelerinden özellikle Libya, Fas, Cezayir ile hem üst düzey görüşmeler gerçekleştirilmiş hem de düzenlenen forumlar ve yuvarlak masa toplantıları ile iş çevrelerinin temasları artırılmıştır.

Sahraaltı Afrika ülkelerinden ise Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame'nin, Gabon Cumhurbaşkanı Brice Clotaire Oligui Nguema'nın, Senegal Başbakanı Ousmane Sonko'nun, Kongo Cumhuriyeti Başbakanı Anatole Collinet Makosso'nun ülkemize gerçekleştirdiği ziyaretler vesilesiyle sayın bakanımız söz konusu ülkelerin muhatap bakanları ile ikili temaslarda bulunmuş ve düzenlenen forumlara iştirak etmiştir.

Aynı zamanda sayın bakanımız, 13. Dünya Sektörler Arası İşbirliği (WCI) Forumu, 41. İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi Bakanlar Toplantısı, 11. Dünya Helal Zirvesi ve Helal Expo 2025 gibi etkinliklere katılarak ikili temaslarını sürdürmüştür.

4. Karma Ekonomik Komisyon (KEK) ve Ortak Ekonomik ve Ticari Komite (JETCO) Mekanizmaları

2003 Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi'nin temel bileşenlerinden biri olan *yasal çerçevenin tamamlanması* kapsamında Afrika ülkeleri ile Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği (TETİ) Anlaşmaları

imzalanmış ve bu anlaşmalar ile Karma Ekonomik Komisyon mekanizmaları tesis edilmiştir.

2025 yılında beş Afrika ülkesi ile KEK Toplantıları gerçekleştirilmiştir. Toplantılar sırasında ticaret, yatırım, sağlık, eğitim, enerji, tarım, turizm gibi birçok alanda iş birliği fırsatları değerlendirilmiştir. Diğer yandan, üst düzey temaslar gerçekleştirilmiş ve düzenlenen yuvarlak masa toplantıları ile iki ülkenin iş insanları bir araya getirilerek özel sektör temasları güçlendirilmiştir.

Tablo 1: 2025 yılında KEK Toplantısı Düzenlenen Ülkeler

Karma Ekonomik Komisyon Toplantıları	Tarih/Yer
Türkiye-Çad Karma Ekonomik Komisyon II. Dönem Toplantısı	22-23 Ocak 2025/ Encemine
Türkiye-Kamerun Karma Ekonomik Komisyon III. Dönem Toplantısı	5-7 Mayıs 2025/ Yaounde
Türkiye-Moritanya İslam Cumhuriyeti Karma Ekonomik Komisyon I. Dönem Toplantısı	21-22 Mayıs 2025/ Nuakşot
Türkiye-Angola Karma Ekonomik Komisyon III. Dönem Toplantısı	1-2 Temmuz 2025/ Ankara
Türkiye-Etiyopya Karma Ekonomik Komisyon IX. Dönem Toplantısı	19-20 Kasım 2025 / Addis Ababa

Aynı zamanda, münhasıran ikili ticari ve ekonomik ilişkilerin seyrini takip etme olanağı sağlayan bir araç olan ve daha çok ticaret ile yatırım alanlarına odaklanan Ortak Ekonomik ve Ticari Komite (JETCO) Mekanizması, 2025 yılında üç Afrika ülkesi ile ihdas edilmiştir.

Tablo 2: 2025 yılında JETCO Mekanizması Kurulan Ülkeler

Ortak Deklarasyon İmzalanan Ülkeler	JETCO Kuruluş Tarihi
Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti	23 Temmuz 2025
Güney Afrika Cumhuriyeti	15 Ekim 2025/Ankara
Libya Devleti	16 Ekim 2025/ İstanbul

5. Türkiye- Afrika V. Ekonomi ve İş Forumu (TABEF)

19-21 Kasım 2014 tarihlerinde Malabo'da düzenlenen Türkiye Afrika II. Ortaklık Zirvesi sonucunda, Afrika ülkeleri ile ticari ve ekonomik ilişkilere yeni bir boyut kazandırmak amacıyla kamu ve özel sektörün güçlü bir şekil-

Ticaret Bakanı Ömer Bolat, 16 Ekim 2025'te İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu'nun açılış panelinde konuşma yaptı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

de yer alacağı Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumlarının düzenlenmesine karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda, 2016 yılından itibaren İstanbul'da iki yılda bir olmak üzere Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumları düzenlenmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye-Afrika V. Ekonomi ve İş Forumu (TABEF) *Küresel Ekonomik Belirsizlikte Yol Almak: Türkiye-Afrika Ortaklığının Güçlendirilmesi* temasıyla, 16-17 Ekim 2025 tarihlerinde İstanbul'da Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın himayelerinde, bakanlığımız ve Afrika Birliği Komisyonu'nun iş birliği ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nun organizasyonunda gerçekleştirilmiştir.

Forum, Ticaret Bakanımız Sayın Prof. Dr. Ömer Bolat ile Afrika Birliği Komisyonu Ekonomik Kalkınma, Ticaret, Turizm, Sanayi ve Madencilik Komiseri Sayın Francisca Belobe eş başkanlıklarında ve yaklaşık 24 Afrika ülkesinin üst düzey temsilcisinin söz alarak katkıda bulunduğu Bakanlar Oturumu ile başlamıştır. Oturumda, G-20 dönem başkanlığının 2025 yılında ilk

defa bir Afrika ülkesince (Güney Afrika Cumhuriyeti) üstlenilmesi ve Dünya Ticaret Örgütü 14. Bakanlar Konferansı'nın 2026 yılında Kamerun'da düzenlenecek olmasının Afrika'nın çok taraflı ticari sistemdeki yeri için önemli olduğu hususlar vurgulanarak Türkiye-Afrika ilişkilerinin güncel durumuna yer verilmiştir. Aynı zamanda imalat, altyapı, enerji, tarım, sağlık, dijital dönüşüm gibi alanlar iş birliği alanları olarak öne çıkmıştır.

37 Afrika ülkesini temsilen 28'i bakan/bakan yardımcısı seviyesinde resmî katılım sağlanan forumda, Güney Afrika Cumhuriyeti cumhurbaşkanı yardımcısı düzeyinde temsil edilmiş, Afrika'da bulunan 4 Bölgesel Kuruluştan üst düzey temsilciler de yer almıştır. Ayrıca 54 Afrika ülkesinden ve ülkemizden yaklaşık 4000 Afrika ve Türk özel sektör temsilcisi Forumda ikili görüşmelerle bir araya gelme fırsatı bulmuştur.

TABEF kapsamında düzenlenen dokuz tematik panel, potansiyel iş birliği alanının detaylı bir şekilde ele alınmasına ve ülke deneyimlerinin paylaşılmasına zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede *Rekabetçi ve İş Birlikçi Tekstil Değer Zincirleri* panelinde Mısır Arap Cumhuriyeti Ticaret Servisi Birinci Müsteşar ve Başkanı Sayın Abdel Aziz Alsherif, *İlaçlar ve Medikal Malzemeler* panelinde Sağlık Bakanımız Sayın Kemal Memişoğlu ile Fas Krallığı Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Sekreteri Sayın Omar Hejira, *Türkiye-Afrika Lojistik Merkezi* panelinde Ticaret Bakan Yardımcımız Sayın Ö. Volkan Ağar, *Kadın Liderliği ve Girişimcilik Diyaloğu* panelinde Sayın Cumhurbaşkanımızın eşi Hanımefendi Emine Erdoğan, Sayın Bakanımız, Afrika Birliği Komiseri Sayın Belobe ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sayın Mahinur Özdemir Göktaş, *Gıda Güvencesi ve Sürdürülebilir Gıda Üretimi* panelinde Tarım ve Orman Bakanımız Sayın İbrahim Yumaklı, *Enerji ve Madencilik* panelinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız Sayın Alparslan Bayraktar, Gambiya Cumhuriyeti Petrol, Enerji ve Madenler Bakanı Sayın Nani Juwara ve Mozambik Cumhuriyeti Ticaretten Sorumlu Devlet Sekreteri Sayın António Grispos, *Türkiye-Afrika Uluslararası Sivil Havacılık İş Birliği* panelinde Ulaştırma ve Altyapı Bakanımız Sayın Abdulkadir Uraloğlu ile Libya Devleti Milli Birlik Hükümeti Ulaştırma Bakanı Sayın Muhammed Salem Şahubi, *Teknoloji, Dijital Ticaret ve Üretim* panelinde Sanayi ve Teknoloji Bakanımız Sayın Mehmet Fatih Kacır hitapta bulunmuşlardır.

TABEF sırasında, Bakan ve Bakan Yardımcısı seviyesinde olmak üzere 16 ülke ve bölgesel kuruluş temsilcisi ile bir araya gelinerek ikili görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti Ticaret ve Böl-

gesel Entegrasyon Bakanı Sayın Kassahun Gofe ile gerçekleştirilen görüşme sırasında Etiyopya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğine yönelik Türkiye ile pazara giriş müzakerelerini sonlandıran mutabakat zaptı imzalanmıştır. Türkiye ikili müzakereleri tamamlayan ilk ülkelerden biri olmuştur.

Libya Devleti Milli Birlik Hükümeti Ulaştırma Bakanı Sayın Muhammed Salem Şahubi ile dönemin Libya Milli Birlik Hükümeti Ticaret ve Ekonomi Bakanı Sayın Muhammed El-Huveyc ile gerçekleştirilen ikili görüşme sırasında ise Ortak Ekonomi ve Ticaret Komisyonu'nu tesis eden Ortak Deklarasyon ve Türkiye-Libya Ortak Çalışma Grubu II. Toplantı Tutanağı imzalanmıştır.

Son olarak, TABEF'e katılım sağlayan Güney Afrika Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayın Paul Mashatile ve Sayın Bakanımızın bir araya geldikleri *Güney Afrika İş Forumu* bir yan etkinlik olarak düzenlenmiştir.

TABEF, 17 Ekim 2025 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan ve Güney Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayın Paul Mashatile'nin şereflendirdikleri kapanış oturumu ile sona ermiştir.

Dış politikamızın çok boyutlu doğasını yansıtan, 2003 yılında uygulamaya konulan ve küresel ekonomide yaşanan gelişmeler kapsamında ilk etapta 2019-2023 yıllarını ele alacak şekilde gözden geçirilen Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi Afrika Kıtası ile yürütülen ticari ve ekonomik ilişkilerimizde yol haritası işlevi görmektedir.

Dünya ekonomisine yön veren gelişmeler, Afrika'daki mevcut konjonktür ve ülkemiz açısından mevcut kısıtlar ve fırsatlar ışığında son olarak 2025-2029 Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi hazırlanmıştır.

Afrika'ya yönelik temel hedeflerimiz ticaret mekanizmalarının geliştirilmesi, Afrika'nın ihracat mallarının çeşitlendirilmesi, Türkiye-Afrika arasındaki iş olanaklarının artırılması hususunda mali kolaylıkların sağlanmasına yönelik mekanizmaların geliştirilmesi, bölgede yeni istihdam olanaklarının oluşturulması, Afrika'nın teknoloji tabanının yükseltilmesi, Kıta'nın altyapısının geliştirilmesi ve Kıta'daki genel refahın desteklenmesi hususları güncellenen Stratejimizde yer almaktadır.

Aynı zamanda stratejide, Kıta'ya yönelik hedeflerimiz çerçevesinde, ülkemizin ticari ve ekonomik çıkarlarını destekleyecek on üç eylem belirlen-

Güney Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Paul Mashatile, İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu'nun kapanış programında konuşma yaptı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

miştir. Bu eylemler temel olarak öncelikli sektörler; Afrika'da altyapı projeleri, kritik maden ve mineraller, Türkiye-Afrika ticaret koridorları, Türk bankalarının Afrika'da şubeleşmesi, Türkiye Ticaret Masaları kurulması, Türk özel sektörünün Afrika'daki yapılanması, ticaret diplomasisi araçları ve diğer paydaşlarla koordinasyon konularına odaklanmaktadır.

Bu eylemlerle, Afrika Kıtası'ndaki hem kamu hem özel sektör temsiliyetinin güçlendirilebileceği, hem Kıta'da yer alan ülkelerle hem de Kıta'daki bölgesel ekonomik topluluklarla kurulacak üst düzey temaslar ve düzenlenecek iş forumları ile temasların artırılabileceği ve iş birliği imkânlarının değerlendirilebileceği, Afrika'da Türk bankalarının şubeleşmesi ve Türkiye Ticaret Masalarının tesis edilmesi ile firmalarımızın finansman konusunda Kıta'da yaşadığı sorunların çözülmesi bakımından önemli bir adımın atılabileceği, Ticaret Müşavirliklerimizin sayısının artırılması ile firmalarımızın Kıta'da yaşadığı diğer sorunların ve Kıta'daki ticari ve ekonomik çıkarları-

mızın yakından takip edilebileceği, Afrika ülkeleriyle JETCO mekanizmasının yaygınlaştırılması ile ticari ve ekonomik temasların daha sık ve odaklı bir şekilde gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir.

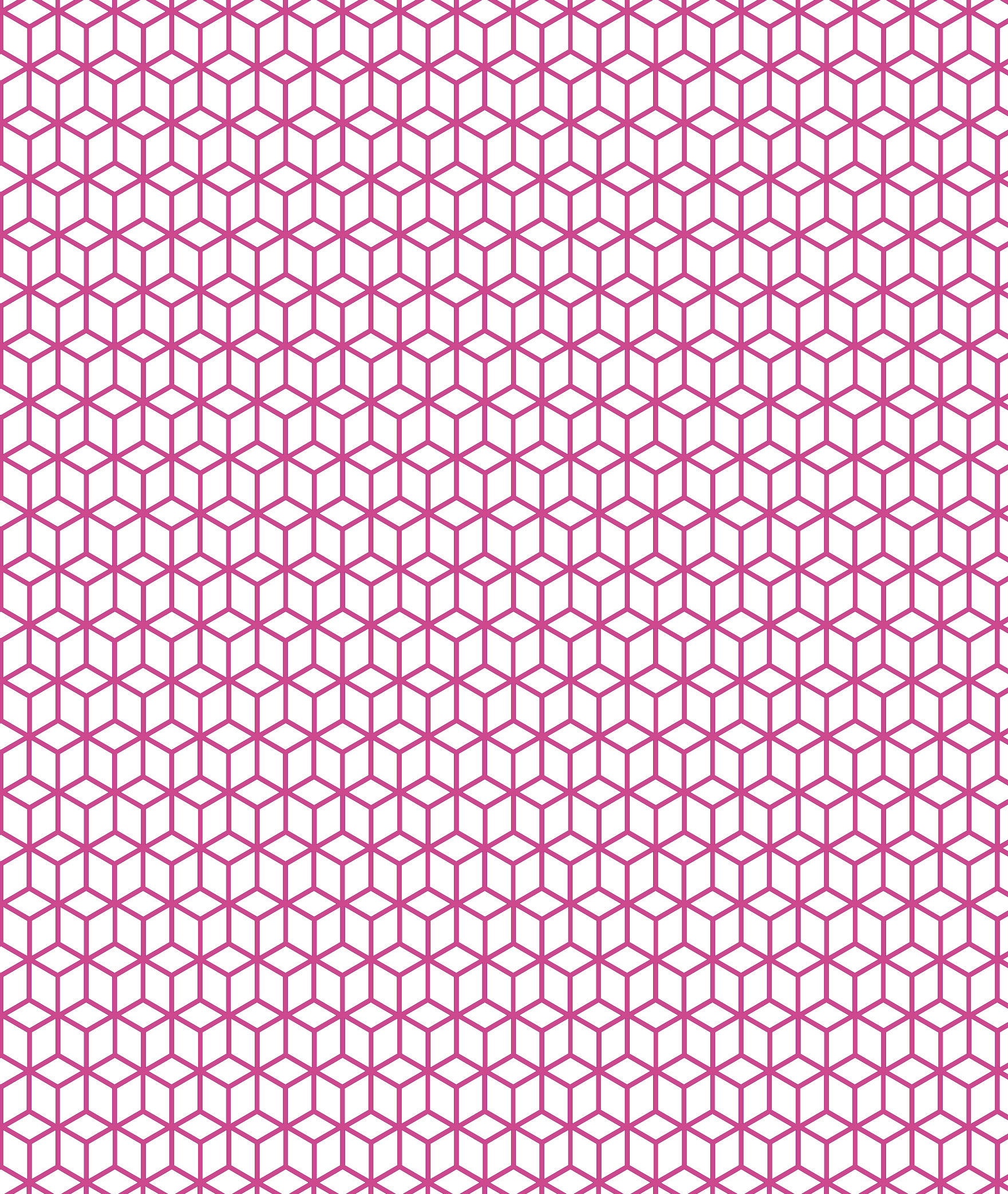
7. Sonuç

2003 yılında uygulamaya konulan ve 2019-2023 yıllarını kapsayacak şekilde revize edilen Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi rehberliğinde Afrika ülkeleri ile ilişkilerimiz eşit ortaklık ve kazan-kazan ilkeleri temelinde derinleşmiş ve önemli bir ivme kaydetmiştir.

Bu ilerleme, Kıta'daki kurumsal temsiliyetimizin güçlenmesinde, 2003 yılına kıyasla neredeyse sekiz kat artmış olan ticaret hacminde, Afrika'da üstlenilen müteahhitlik projelerinin ve Kıta'daki yatırımlarımızın artışında yansımalarını bulmuştur.

Kıta'daki faaliyetlerimiz, 2025 yılında da üst düzey ikili temasların gerçekleştirilmesi, iş ve yatırım forumlarının düzenlenmesi, Karma Ekonomik Komisyon Toplantıları ve Türkiye-Afrika V. Ekonomi ve İş Forumu'nun organize edilmesi ile sürdürülmüştür.

Ticaret Bakanlığı, Afrika ile ticari ve ekonomik ilişkilerini küresel gelişmeler dikkate alınarak 2025 yılında güncellenmiş olan Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi'ni temel alarak sürdürmeye devam edecektir.

2025 Yılında Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle Enerji İş Birlikleri

5

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

1. Giriş

Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ilişkileri son yirmi yılı aşkın süredir siyasi, ekonomik ve ticari alanlarda önemli bir ivme kazanmış lup enerji ve doğal kaynaklar sektörü bu iş birliğinin temel başlıklarından biri hâline gelmiştir. Türkiye, Afrika Kıtası'nı yalnızca doğal kaynak potansiyeli yüksek bir bölge olarak değil; uzun vadeli ve sürdürülebilir ortaklıkların geliştirildiği stratejik bir paydaş olarak değerlendirmektedir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen enerji diplomasisi faaliyetleri kapsamında, Afrika ülkeleri ile hidrokarbon arama ve üretimi, madencilik, elektrik, yenilenebilir enerji yatırımları, enerji altyapısı geliştirme ve teknik kapasite artırımı gibi alanlarda çok boyutlu iş birliği imkânları değerlendirilmektedir. Türkiye'nin enerji sektöründe sahip olduğu kurumsal birikim, teknik kapasite ve yatırım tecrübesi; Afrika ülkelerinin artan enerji talebi, zengin doğal kaynakları ve kalkınma hedefleri ile birleştiğinde taraflar arasında güçlü ve sürdürülebilir iş birlikleri için önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Bu kapsamda ülkemiz, Afrika'daki enerji iş birliklerini yalnızca ticari faaliyetlerle sınırlı tutmamakta; teknoloji transferi, yerel kapasite geliştirme, insan kaynağının eğitimi ve enerji altyapısının güçlendirilmesini içeren bütüncül bir iş birliği yaklaşımını benimsemektedir. Bu çerçevede yürütülen çalışmalar hem

Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu kapsamında Türkiye ile Gambiya arasında enerji alanında iş birliğini geliştirmeye yönelik Mutabakat Zaptı imzalandı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

ülkemizin enerji arz güvenliği hedeflerine katkı sağlamakta hem de Afrika ülkelerinin enerjiye erişim, ekonomik kalkınma ve sürdürülebilir büyüme hedeflerini desteklemektedir. Bu itibarla makalede, Afrika ülkeleriyle enerji ve doğal kaynaklar alanında tesis edilen iş birliği mekanizmaları ve yürütülen faaliyetler ülke bazında ele alınmaktadır.

2. Nijer

Ülkemizin Afrika ile ilişkilerini geliştirme politikası ve bakanlığımız tarafından yürütülen enerji diplomasisi faaliyetleri kapsamında Nijer ile enerji ve madencilik alanlarında uzun vadeli bir iş birliği tesis edilmiştir. Bu çerçevede ülkemiz, uluslararası kamu madencilik şirketimiz MTAIC aracılığıyla Nijer'de hak sahibi olduğu altın arama ruhsatlarında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kapsamda, ülkemizin yurt dışında gerçekleştireceği ilk altın üretiminin 2026 yılında Nijer'de başlaması öngörülmektedir.

3. Mısır

Türkiye ile Mısır arasındaki enerji iş birliği, bakanlığımız tarafından yürütülen enerji diplomasisi faaliyetleri kapsamında son dönemde önemli bir ivme ka-

zanmıştır. Bu çerçevede, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığımız ile Mısır Petrol ve Maden Kaynakları Bakanlığı arasında 13 Mayıs 2025 tarihinde hidrokarbonlar ve madencilik alanlarında iş birliğini güçlendirmeyi amaçlayan bir mutabakat muhtırası imzalanmıştır.

4. Libya

Libya ile enerji alanındaki iş birliğimiz, ülkenin yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma süreciyle uyumlu bir çerçevede ilerlemektedir. Bu kapsamda, millî petrol şirketimiz TPAO aracılığıyla Libya'da kara ve deniz alanlarında hidrokarbon potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar Libya makamları ile koordinasyon içerisinde yürütülmektedir.

Bu çerçevede, 2025 yılının Haziran ayında TPAO ile Libya Ulusal Petrol Şirketi (NOC) arasında imzalanan Mutabakat Zaptı, iki ülke arasında Akdeniz'de süregelen enerji iş birliğinin en güncel göstergelerinden biri olmuştur. Ayrıca, petrol ticareti alanında kamu şirketimiz TPIC ile Libya arasındaki iş birliği faaliyetleri de başarılı bir şekilde sürdürülmektedir.

Diğer taraftan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız Sayın Alparslan Bayraktar, 2025 yılının Kasım ayında Libya Milli Birlik Hükümeti Başbakanı ile devam eden ve geliştirilmesi planlanan enerji projelerini değerlendirmek üzere Trablus'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Aynı zamanda Türkiye-Libya Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Eş Başkanlığı görevini de yürüten sayın bakanımızın Trablus'a gerçekleştirdiği ziyaret marjında 24 Ocak 2026 tarihinde Türkiye-Libya 22. Dönem KEK Toplantısı Protokolü imzalanmıştır.

5. Somali

Türkiye ile Somali arasındaki enerji ilişkileri, Afrika ile yürütülen etkin enerji diplomasisinin önemli örneklerinden biri olarak karşılıklı yarar temelinde hızla gelişmektedir. İki ülke arasındaki iş birliği yalnızca enerji kaynaklarının değerlendirilmesini değil, aynı zamanda Somali'nin ekonomik kalkınmasına katkı sağlanmasını da hedeflemektedir.

Bu kapsamda 7 Mart 2024 tarihinde imzalanan hükûmetler arası Hidrokarbonlar Alanında Anlaşma ile enerji alanındaki iş birliği kurumsal bir zemine taşınmıştır. Aynı tarihte imzalanan Kara ve Açık Deniz Bloklarına Dair Veri Paylaşımı Mutabakat Zaptı ile Somali Petrol ve Maden Kaynakları Bakanlığı'nın elindeki bloklara ilişkin teknik verilerin Türkiye ile paylaşılması kararlaştırılmıştır.

Bu çerçevede, TPAO ile Somali arasında 24 Temmuz 2024 tarihinde bir Üretim Paylaşım Anlaşması imzalanmış ve akabinde başlatılan üç boyutlu sismik veri toplama çalışmaları Somali tarihinde ilk kez gerçekleştirilmiştir. Millî sismik araştırma gemimiz Oruç Reis, 5 Ekim 2024 tarihinde İstanbul'dan Somali'ye uğurlanmıştır.

Somali açık denizinde yer alan üç blokta yürütülen sismik veri toplama faaliyetleri toplam 234 gün sürmüş ve çalışmalar 6 Haziran 2025 tarihinde tamamlanmıştır. Oruç Reis gemimiz 12 Haziran 2025 tarihinde faaliyetlerini tamamlayarak 15 Haziran 2025 tarihinde Mogadişu Limanı'ndan uğurlanmış ve ülkemize dönmüştür.

Jeolojik ve sismik verilerin analiz edilmesi sürecinin devamında, Çağrı Bey Ultra Derin Deniz Sondaj Gemimiz, Somali deniz alanlarında belirlenen sondaj lokasyonunda ilk görevini gerçekleştirmek üzere 15 Şubat 2026 tarihinde Mersin Taşucu Limanı'ndan hareket ederek Nisan 2026'da Mogadişu Limanı'na ulaşmış ve sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Böylelikle, ilk defa bir derin deniz sondaj gemimiz Mavi Vatan dışında görev icra etmektedir.

Öte yandan, Somali kara alanlarına yönelik çalışmalar da devam etmektedir. Bu kapsamda, 10 Nisan 2025 tarihinde TPAO ile Somali Petrol Otoritesi arasında Somali kara alanlarındaki üç kara bloğunu kapsayan üç yeni üretim paylaşım anlaşması imzalanmıştır. İlerleyen dönemde söz konusu iş birliklerinin hidrokarbon faaliyetlerinin yanı sıra madencilik ve diğer enerji alanlarını da kapsayacak şekilde genişletilmesi hedeflenmektedir.

6. Cezayir

Türkiye'nin enerji arz güvenliğini güçlendirme hedefi doğrultusunda, kaynak ve tedarikçi çeşitliliğinin artırılması stratejik bir öncelik teşkil etmektedir. Bu çerçevede Cezayir, Türkiye'nin enerji diplomasisinde uzun yıllara dayanan güvene dayalı ilişkiler geliştirdiği önemli ortaklardan biridir.

İki ülke arasındaki doğal gaz iş birliği, 1988 yılında imzalanan Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) Alım-Satım Anlaşması ile başlamış olup 30 yılı aşkın süredir kesintisiz şekilde devam etmektedir. Söz konusu anlaşma kapsamında 1994 yılından bu yana Türkiye'ye LNG tedariki sağlanmaktadır.

Cezayir'den ülkemize tedarik edilen LNG miktarı 2025 yılında yaklaşık 4,4 milyar metreküp olarak gerçekleşmiş olup bu miktar Türkiye'nin toplam LNG ithalatı içerisinde yaklaşık yüzde 25'lik bir paya karşılık gelmektedir.

7. Afrika Ülkelerinden 2025 Yılı Petrol, Doğal gaz ve Petrol Ürünleri İthalatı

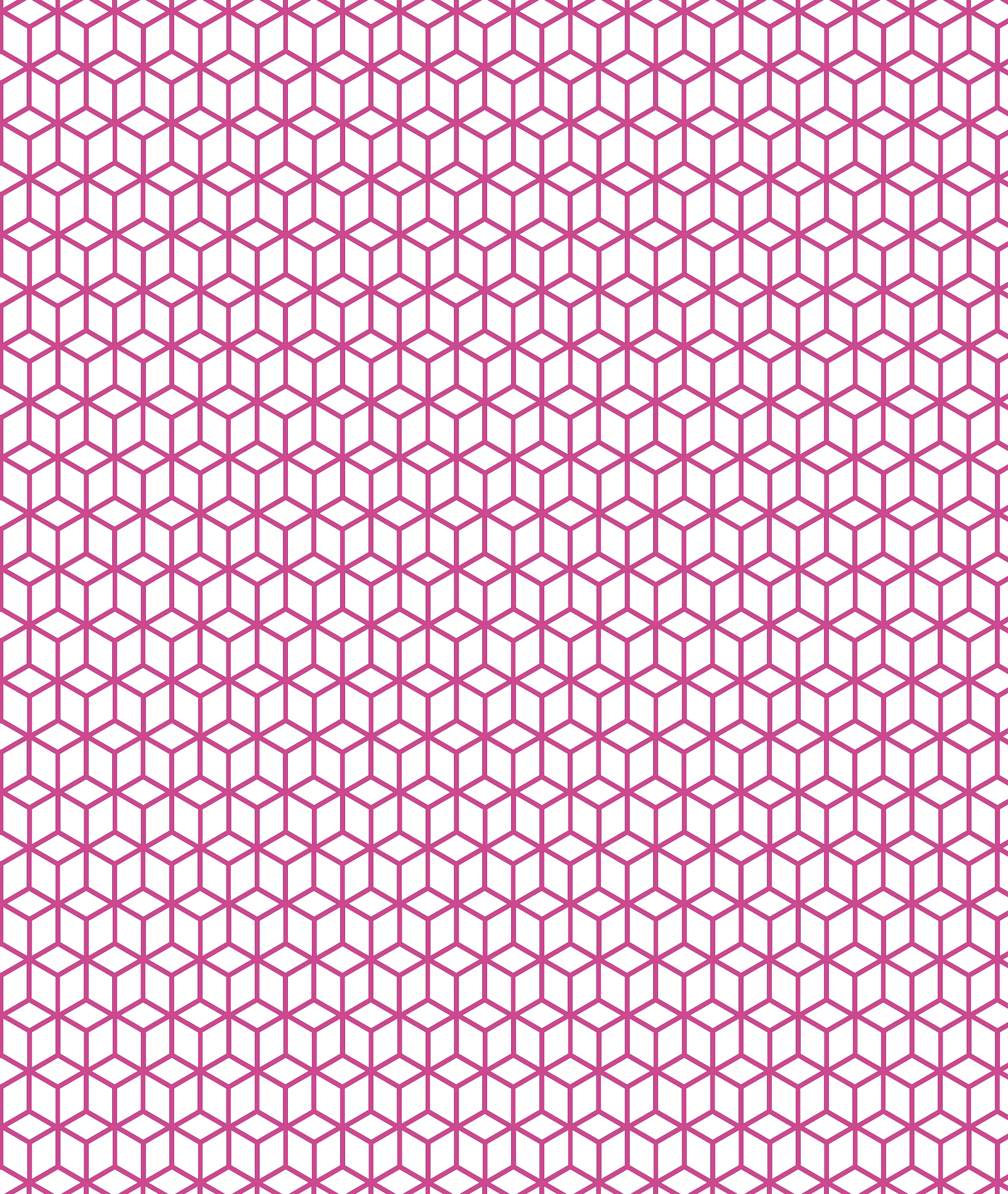
Cezayir, Nijerya, Ekvator Ginesi, Kamerun, Senegal, Angola, Mısır, Moritanya ve Mozambik'ten ülkemize doğal gaz ithalatı gerçekleşmiştir.

Nijerya, Libya, Mısır, Angola, Cezayir ve Tunus'tan ülkemize petrol veya petrol ürünleri ithalatı gerçekleşmiştir.

8. Sonuç

Afrika ülkeleriyle uzun süredir geliştirilen enerji iş birlikleri, 2025 yılında Türkiye'nin Afrika stratejisinin öne çıkan unsurlarından biri olmuştur. Hidrokarbon arama ve üretimi, doğal gaz ticareti, madencilik ve enerji altyapısını kapsayan bu iş birlikleri, Türkiye'nin kamu enerji şirketlerinin uluslararası faaliyet kapasitesini güçlendirirken enerji arz güvenliğine ve kaynak çeşitlendirme hedeflerine de katkı sağlamıştır. Özellikle Somali, Libya, Mısır, Nijer ve Cezayir ile yürütülen çalışmalar, bu sürecin öne çıkan örneklerini oluşturmuştur.

Önümüzdeki dönemde Türkiye-Afrika enerji iş birliğinin hidrokarbon faaliyetlerinin yanı sıra yenilenebilir enerji, kritik mineraller ve teknik kapasite geliştirme gibi alanlarda daha da çeşitlenmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen enerji diplomasisi faaliyetleri hem Türkiye'nin enerji güvenliğini güçlendirmeye hem de Afrika ülkelerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sunmaya devam edecektir.

2025 Yılında Türkiye'nin Afrika ile Sanayi ve Teknoloji İş Birliği

6

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

1. Giriş

Son yirmi yılda Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler diplomatik, ekonomik ve teknik alanlarda önemli bir ivme kazanmıştır. Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkiler çok boyutlu bir dış politika yaklaşımı çerçevesinde şekillenmiş ve zamanla stratejik ortaklık niteliği kazanmıştır. Afrika, genç nüfusu, hızla büyüyen şehirleri ve gelişmekte olan üretim kapasitesiyle küresel ekonomik sistemde giderek daha önemli bir konuma gelmektedir.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde yürütülen Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi, Türkiye'nin Kıta'yla olan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini güçlendiren önemli bir dönüm noktası olmuştur. Söz konusu politika çerçevesinde Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yaklaşımı yalnızca ticari ilişkilerin geliştirilmesine değil; aynı zamanda sanayileşme süreçlerinin desteklenmesi, teknoloji transferi, kapasite geliştirme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin teşvik edilmesine dayanmaktadır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen programlar ve projeler aracılığıyla Türkiye'nin Afrika ile sanayi ve teknoloji alanındaki

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ile 30 Aralık 2025'te İstanbul'daki Dolmabahçe Çalışma Ofisi'nde heyetler arası görüşme gerçekleştirdi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

iş birlikleri kurumsal bir çerçeveye kavuşmuştur. Bakanlığımız, bağlı ve ilgili kuruluşları tarafından yürütülen çalışmalarla Afrika ülkelerinde sanayi altyapısının geliştirilmesi, teknoloji kapasitesinin artırılması ve inovasyon ekosistemlerinin güçlendirilmesini hedeflemektedir.

Bu çerçevede makalede, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle sanayi ve teknoloji alanındaki iş birlikleri organize sanayi bölgeleri modeli, teknoloji geliştirme bölgeleri, bilimsel araştırma iş birlikleri, girişimcilik ekosistemlerinin desteklenmesi ve kalite altyapısının güçlendirilmesine yönelik programlar ele alınmaktadır.

2. Türkiye-Afrika Sanayi ve Teknoloji İş Birliğinin Genel Çerçevesi

Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler son yıllarda yalnızca ticaret hacminin artırılmasına dayalı bir yaklaşımın ötesine geçerek sanayi, tekno-

loji ve inovasyon alanlarını kapsayan çok boyutlu bir iş birliği anlayışı doğrultusunda gelişmektedir. Türkiye'nin sanayi ve teknoloji politikaları, *Millî Teknoloji Hamlesi* vizyonu doğrultusunda yalnızca ulusal kalkınmayı değil aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekte iş birliği ağlarının geliştirilmesini de hedeflemektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde Türkiye, bilim, sanayi ve teknoloji alanlarında uluslararası ortaklıklar geliştirerek teknoloji kapasitesini dost ve ortak ülkelerle paylaşmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin sanayi, teknoloji ve inovasyon alanındaki birikimini Afrikalı ortaklarıyla paylaşarak ortak ve müreffeh bir geleceğe katkı sunma kararlılığını yansıtmaktadır. Güçlü üretim altyapısı, Ar-Ge kapasitesi ve yenilikçi ekosistemi, Afrika ülkeleriyle sanayi ve teknoloji alanında birlikte büyük hedeflere ulaşmak için sağlam bir temel teşkil etmekte; böylece iş birliği kalıcı refah ve adil kalkınma ekseninde daha ileri bir seviyeye taşınabilmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen çalışmalar kapsamında Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında sanayi ve teknoloji alanındaki iş birlikleri kurumsal mekanizmalar aracılığıyla geliştirilmektedir. Bu doğrultuda: sanayi altyapısının güçlendirilmesi, teknoloji transferinin desteklenmesi, inovasyon ekosistemlerinin geliştirilmesi ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması Türkiye-Afrika iş birliğinin temel unsurları arasında yer almaktadır.

Şekil: STI³ (Science, Technology, Innovation, Industry and Investment) İş Birliği Çerçevesi

Yürütülen iş birlikleri aynı zamanda Bilim, Teknoloji, İnovasyon, Sanayi ve Yatırım (STI[3]) iş birliği çerçevesinde de geliştirilmektedir. 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi'nde küresel entegrasyon ve sanayi-teknoloji diplomasisi Türkiye'nin uluslararası iş birliği yaklaşımının temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin sanayi ve teknoloji alanındaki deneyimini uluslararası ortaklıklar yoluyla paylaşması ve küresel araştırma ağlarına aktif katılım sağlaması hedeflenmektedir. Bu kapsamda bilimsel araştırma iş birliklerinin artırılması, teknoloji geliştirme kapasitesinin güçlendirilmesi ve inovasyon ekosistemlerinin desteklenmesine yönelik çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Güney Afrika Cumhuriyeti, Senegal, Uganda ve Gabon ile bilim, teknoloji ve inovasyon alanlarında yürütülen mutabakat zaptı süreçleri bu yaklaşımın somut örnekleri arasında yer almaktadır. Söz konusu girişimler, Afrika ülkeleri ile teknoloji temelli iş birliklerinin geliştirilmesine yönelik önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Sanayi altyapısının geliştirilmesi açısından Türkiye'nin Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) Modeli[1], Afrika ülkeleri tarafından yakından incelenen uygulamalardan biridir. Türkiye'nin planlı sanayileşme deneyimine dayanan OSB modeli; üretim altyapısının geliştirilmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve sanayi kümelenmelerinin oluşturulması açısından birçok ülke için örnek teşkil etmektedir. Bu kapsamda Afrika ülkelerinden gelen teknik heyetler Türkiye'deki organize sanayi bölgelerini ziyaret ederek model hakkında yerinde incelemelerde bulunmakta ve sanayi planlaması konusunda kendileriyle deneyim paylaşımı gerçekleştirilmektedir.

Bunun yanı sıra teknoloji geliştirme bölgeleri ve inovasyon ekosistemi de ülkemizin Afrika ülkeleriyle paylaştığı önemli deneyim alanları arasında yer almaktadır. Türkiye'de geliştirilen teknopark modeli, üniversite-sanayi iş birliğini güçlendiren ve teknoloji tabanlı girişimciliği destekleyen bir yapı sunmaktadır. Bu model Afrika ülkelerinde inovasyon kapasitesinin artırılması ve teknoloji girişimciliğinin teşvik edilmesi açısından önemli bir referans noktası olarak değerlendirilmektedir.

Ülkemizin Afrika ülkeleriyle bilim, teknoloji ve inovasyon alanındaki iş birliklerinde önemli bir kurumsal platform da Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Teknoloji Bankası'dır. 2017 yılında Türkiye'nin ev sahipliğinde Gebze'de kurulan Teknoloji Bankası, en az gelişmiş ülkelerin bilimsel ve teknolojik kapasitelerinin geliştirilmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Banka; teknoloji ihtiyaç analizleri yapılması, araştırma kapasitesinin güç-

1 Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), planlı sanayileşmeyi desteklemek amacıyla altyapısı hazırlanmış üretim alanlarıdır ve Türkiye'de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda geliştirilmektedir. 2026 yılı itibarıyla Türkiye'de toplam 416 OSB bulunmakta olup bunların 371'i Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 45'i ise Tarım ve Orman Bakanlığı sorumluluğundadır.

2 Deneyap Teknoloji Atölyeleri, gençlerin bilim, teknoloji ve mühendislik alanlarında uygulamalı eğitim almalarını sağlamak amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen bir programdır. TÜBİTAK ve Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı (T3 Vakfı) iş birliğiyle yürütülen program kapsamında öğrencilerin teknoloji üretme ve inovasyon becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Türkiye'nin gençlere yönelik teknoloji eğitimi modeli olan Deneyap Teknoloji Atölyeleri, Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Teknoloji Bankası ile yürütülen Technology Makers Lab projesi kapsamında Afrika ülkelerine aktarılmaktadır. Proje kapsamında Nijer pilot ülke olarak belirlenmiş ve teknoloji eğitimi altyapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Program kapsamında robotik, yazılım teknolojileri, nesnelerin interneti ve siber güvenlik gibi alanlarda eğitim modülleri geliştirilmiş olup projeye TÜBİTAK tarafından finansman ve eğitim materyali desteği sağlanmıştır.

lendirilmesi, teknoloji transferi süreçlerinin desteklenmesi ve inovasyon ekosistemlerinin geliştirilmesine yönelik programlar yürütmektedir. Afrika ülkelerinin önemli bir bölümünün en az gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alması nedeniyle söz konusu kurum, ülkemiz ile Afrika ülkeleri arasında bilim ve teknoloji temelli iş birliklerinin geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Sanayi ve teknoloji alanındaki iş birliklerinin sürdürülebilirliği açısından insan kaynağının geliştirilmesi de önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda gençlerin bilim ve teknoloji alanlarına yönlendirilmesini amaçlayan Deneyap Teknoloji Atölyeleri modeli[2], teknoloji üretim kültürünün erken yaşlarda geliştirilmesine yönelik önemli bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Birleşmiş Milletler Teknoloji Bankası ile yürütülen Technology Makers Lab Projesi[3] kapsamında Deneyap modelinin en az gelişmiş ülkelerde uygulanması hedeflenmekte olup Nijer bu projenin ilk pilot ülkesi olarak belirlenmiştir.

İnsan kaynağının geliştirilmesine yönelik bir diğer önemli mekanizma ise Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile Dünya Bilim Akademisi (TWAS)[4] iş birliğiyle yürütülen burs programlarıdır. Söz konusu program kapsamında, en az gelişmiş ülkelerden araştırmacıların Türkiye'deki üniversiteler ile TÜBİTAK araştırma merkezlerinde doktora ve doktora sonrası araştırmalar yürütmelerine imkân sağlanmaktadır. Bu program, Afrika ülkelerinden bilim insanlarının Türkiye'nin araştırma altyapısından yararlanmasına olanak tanıyarak bilimsel iş birliklerinin geliştirilmesine ve araştırma kapasitesinin güçlendirilmesine katkı sunmaktadır.

Ülkemizin Afrika ülkeleriyle bilim ve teknoloji alanındaki iş birlikleri uluslararası araştırma programları aracılığıyla da geliştirilmektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği (AB) ve Afrika Birliği (AfB) iş birliğiyle yürütülen LEAP-SE (Sürdürülebilir Enerji Alanında AB-AfB Uzun Vadeli Araştırma ve İnovasyon Ortaklığı)[5] girişimi kapsamında 2025 yılı ortak çağrısı açılmıştır. Program çerçevesinde Afrika odaklı enerji teknolojilerinin geliştirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu ve dijital yeniliklerden yararlanarak akıllı şebekelerin güçlendirilmesi gibi sürdürülebilir enerji çözümlerine yönelik uluslararası Ar-Ge projeleri desteklenmektedir. Desteklenecek projeler uluslararası hakem değerlendirmesinin ardından ilgili ülkelerin ulusal fon kuruluşları tarafından finanse edilmektedir.

3 Technology Makers Lab, Birleşmiş Milletler Teknoloji Bankası tarafından yürütülen ve gençlerin bilim, teknoloji ve inovasyon alanlarındaki becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir kapasite geliştirme programıdır.

4 https://tubitak.gov.tr/tr/twas-dunya-bilimler-akademisi

5 Afrika Kıtası odaklı enerji teknolojilerinin geliştirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu ve akıllı şebekelerin güçlendirilmesi gibi sürdürülebilir enerji çözümlerini desteklemek amacıyla AB ve Afrika Birliği iş birliğiyle hayata geçirilen yenilikçi bir araştırma ve geliştirme girişimidir.

3. Uluslararası Platformlar, Diplomatik Temaslar ve Karşılıklı Ziyaretler

2025 yılı boyunca Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında sanayi ve teknoloji alanlarında yoğun diplomatik temaslar ve karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu temaslar, ülkemizin Afrika ülkeleriyle yürüttüğü sanayi ve teknoloji iş birliğinin kurumsal düzeyde güçlendirilmesine katkı sağlamış; üretim altyapısı, teknoloji geliştirme, inovasyon ve yatırım alanlarında yeni iş birliği fırsatlarının değerlendirilmesine imkân tanımıştır.

9 Şubat 2025'te Katar'ın Doha kentinde düzenlenen 5. Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma için Sanayi Ortaklığı Yüksek Komite Toplantısı kapsamında Türkiye ile Mısır Arap Cumhuriyeti ve Fas Krallığı gibi Afrika ülkeleri arasında sanayi alanındaki iş birliğini güçlendirmeye yönelik temaslar gerçekleştirilmiştir.

18-20 Şubat 2025'te Dakar'da düzenlenen KOBİ Forumu kapsamında Türkiye şeref konuğu olarak yer almış ve KOSGEB ile Senegal'in KOBİ destek kurumu ADEPME arasında yürütülen iş birliği çerçevesinde iki ülke arasında kapsamlı bir eylem planına yönelik teknik müzakereler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca İslam Kalkınma Bankası tarafından 2025 yılında onaylanan çevrim içi B2B eşleştirme projesi kapsamında Türkiye ve Senegal'deki KOBİ'lerin dijital platformlar üzerinden iş birliği geliştirmesi hedeflenmektedir.

2025 yılında Güney Afrika'nın ev sahipliğinde düzenlenen G20 Bilim Akademileri Zirvesi (S20) ve Bilim Başdanışmanları Yuvarlak Masa Toplantısı (CSAR) süreçlerine Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) aktif katılım sağlamış ve ortak bilimsel bildirilerin hazırlanmasına katkıda bulunmuştur. Bu kapsamda 25–27 Şubat 2025 tarihlerinde Pretoria'da gerçekleştirilen S20 Açılış Toplantısı'na TÜBA Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker ile Prof. Dr. Ahmet Nuri Yurdusev katılmış; *İklim Değişikliği ve Refah* temalı ortak bildiri çalışmalarına katkı sunulmuştur.

Sürecin devamında 21 Eylül 2025 tarihinde yine Pretoria'da gerçekleştirilen CSAR Ana Toplantısı'nda *Equity-Based Science, Technology and Innovation* başlıklı sonuç bildirisi kabul edilmiştir. Söz konusu süreçler, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında bilim diplomasisi ve araştırma iş birliklerinin geliştirilmesi açısından önemli bir platform oluşturmuştur.

Güney Afrika Cumhuriyeti Ticaret, Sanayi ve Rekabet Bakanlığı temsilcileri ile seçilmiş özel ekonomik bölgelerden (SEZ) sorumlu yetkililerden oluşan bir heyet, 4 Ağustos 2025 tarihinde Bakanlığı ziyaret etmiş; toplantıda heyete Organize Sanayi Bölgeleri ile Teknoloji Geliştirme Bölgeleri hakkında sunum yapılmıştır.

8 Ağustos 2025 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Senegal Başbakanı Sayın Ousmane Sonko görüşmesinde Senegal Sanayi ve Ticaret Bakanı Sayın Serigne Gueye Diop ile temaslarda bulunulmuş; sanayi altyapısı, teknoloji transferi ve iş birliğinin derinleştirilmesine yönelik konular ele alınmıştır. Ziyaretin ekonomik ayağını güçlendiren bir diğer önemli etkinlik ise, 9 Ağustos 2025 tarihinde İstanbul'da Senegal Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Ousmane Sonko'nun teşrifleriyle düzenlenen Türkiye-Senegal İş Forumu olmuştur. Forumda, iki ülke arasındaki ticaret hacminin orta vadede 1 milyar dolar seviyesine çıkarılması hedefi vurgulanmış; yatırım, müteahhitlik, yenilenebilir enerji ve sanayi alanlarında yeni iş birliği fırsatları değerlendirilmiştir. Sanayi ve Teknoloji Bakanımız Sayın Mehmet Fatih Kacır'ın heyetler arası görüşmeler marjında Senegal Sanayi ve Ticaret Bakanı Sayın Serigne Gueye Diop ile yürüttüğü ikili temaslar, organize sanayi bölgeleri modeli, teknoloji geliştirme ve inovasyon ekosistemleri gibi konularda somut adımların atılmasına zemin hazırlamıştır.

Sanayi ve teknoloji alanındaki diplomatik temaslar uluslararası etkinlikler kapsamında da sürdürülmüştür. 22–27 Temmuz 2025 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 17. Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı (IDEF 2025) kapsamında Bakanımız Sayın Mehmet Fatih Kacır, Somali Federal Cumhuriyeti Savunma Bakanı Ahmed Moallim Fiqi ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Ayrıca İstanbul'da düzenlenen TEKNOFEST etkinliği kapsamında 18 Eylül 2025 tarihinde Somali Federal Cumhuriyeti Limanlar ve Deniz Ulaştırma Bakanı Abdulkadir Mohamed Nur ile Savunmadan Sorumlu Devlet Bakanı Omar Ali Abdi ile görüşmeler yapılmış ve teknoloji ile savunma sanayii alanlarında iş birliği imkânları değerlendirilmiştir.

29-30 Eylül 2025 tarihlerinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nin dönem başkanlığında Cape Town'da düzenlenen G20 Dijital Ekonomi Bakanları Toplantısı ve G20 tarihinde ilk kez gerçekleştirilen Yapay Zekâ Görev Gücü Bakanlar Toplantısı'na Sanayi ve Teknoloji Bakan Yardımcısı Sayın Muhammet Kasım Gönüllü başkanlığındaki Türk heyeti katılım sağlamıştır. Afrika'da ilk kez düzenlenen bu toplantılarda; evrensel bağlanabilirlikten

dijital kamu altyapısına, KOBİ'lerin dijital dönüşümünden yapay zekâ, veri yönetişimi ve sürdürülebilir kalkınmaya kadar kritik başlıklar ele alınmıştır. Türkiye olarak dijital uçurumun kapanmasına, dijital dönüşümün faydalarının hakkaniyetle paylaşılmasına verdiğimiz büyük önem vurgulanmıştır. Gebze'de ev sahipliğini yaptığımız Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Teknoloji Bankası'nın bu doğrultuda en az gelişmiş ülkeler için kritik bir rol oynadığı ifade edilmiştir.

12 Ekim 2025 tarihinde Güney Afrika Cumhuriyeti Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanı Bonginkosi Emmanuel Nzimande ile Boğaziçi Üniversitesi'nde bir araya gelinmiş ve bilim ile teknoloji alanlarında iş birliğini geliştirmeye yönelik konular ele alınmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanı Yardımcımız Sayın Cevdet Yılmaz başkanlığındaki Türkiye-Güney Afrika İkili Ulusal Komisyon Toplantısı marjında Bakanımız Sayın Mehmet Fatih Kacır, Güney Afrika Cumhuriyeti Ticaret, Sanayi ve Rekabet Bakanı Mpho Parks Franklyn Tau ve Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanı Bonginkosi Emmanuel Nzimande ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir. Söz konusu toplantı kapsamında Cumhurbaşkanı Yardımcımız Sayın Cevdet Yılmaz ve Güney Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayın Paul Mashatile başkanlığında gerçekleştirilen görüşmelerde iki ülke arasında ticaret, sanayi ve teknoloji alanlarında iş birliği imkânları değerlendirilmiştir.

Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu (TABEF) da Afrika ülkeleriyle yürütülen diplomatik temaslar açısından önemli bir platform olmuştur. Forum kapsamında Bakanımız Sayın Mehmet Fatih Kacır, Afrika Birliği Ekonomik Kalkınma, Ticaret, Turizm, Sanayi ve Madencilik Komiseri Francisca Tatchouop Belobe ile ve Nijer Cumhuriyeti Ticaret ve Sanayi Bakanı Abdoulaye Seydou ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde sanayi politikaları, yatırım fırsatları ve teknoloji iş birlikleri ele alınmıştır. Bakanımız Sayın Mehmet Fatih Kacır ile Nijer Ticaret ve Sanayi Bakanı Abdoulaye Seydou arasında gerçekleşen görüşmede; organize sanayi bölgeleri modeli, KOBİ iş birlikleri, teknoloji ve inovasyon alanındaki ortak projeler ile kalite altyapısı alanında iş birliği imkânları ele alınmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Teknoloji Bankası tarafından yürütülen ve Deneyap Atölyeleri modelinin en az gelişmiş ülkelere aktarılmasını amaçlayan Technology Makers Lab projesi kapsamında Nijer'in pilot ülke olarak seçilmesi, iki ülke arasındaki teknoloji iş birliğinin önemli bir örneği olarak değerlendirilmiştir.

Afrika ülkelerinden gelen teknik heyetlerin Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaretler iş birliğinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Ruanda Ordusu Komuta ve Kurmay Koleji heyeti 10 Şubat 2025 tarihinde Bakanlığımızı ziyaret etmiş; düzenlenen toplantıda Türkiye'nin sanayi ve teknoloji politikaları ile Bakanlığın faaliyetleri hakkında heyete sunum yapılmıştır. Tanzanya Ulusal Savunma Koleji heyeti tarafından gerçekleştirilen inceleme gezisi kapsamında 28 Mayıs 2025 tarihinde Bakanlığımıza bir ziyaret gerçekleştirilmiş ve Türkiye'nin sanayi politikalarına ilişkin bilgi paylaşımında bulunulmuştur.

Zimbabwe Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı temsilcilerinden oluşan bir heyet 1 Temmuz 2025 tarihinde Bakanlığımızı ziyaret etmiş; Türkiye'deki çelik sektörüne ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Ziyaret programı kapsamında heyet, Erdemir, Kardemir ve Tosyalı Holding tesislerini ziyaret ederek Türkiye'nin sanayi üretim kapasitesi ve altyapısını yerinde inceleme fırsatı bulmuştur.

Afrika ülkelerinden gelen teknik heyetlerin Türkiye'deki sanayi altyapısını yerinde incelemelerine yönelik ziyaretler de yıl boyunca devam etmiştir. Uganda Cumhuriyeti Ticaret, Sanayi ve Kooperatifler Bakanlığı heyeti 14 Ağustos 2025 tarihinde Bakanlığımızı ziyaret etmiş; Türkiye'deki Organize Sanayi Bölgeleri hakkında sunum yapılmıştır. Ziyaret kapsamında heyet ayrıca Gebze TÜBİTAK MAM ve Gebze Organize Sanayi Bölgesi'nde incelemelerde bulunmuştur.

Senegal Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı heyeti 3-4 Kasım 2025 tarihlerinde Gebze ve Kocaeli'ndeki Organize Sanayi Bölgelerini ziyaret etmiş; Türkiye'nin organize sanayi bölgeleri modeli Senegal'in sanayi planlaması açısından örnek bir uygulama olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, Güney Afrika Cumhuriyeti Ticaret, Sanayi ve Rekabet Bakanlığı temsilcileri ile özel ekonomik bölgelerden sorumlu yetkililerden oluşan bir heyet de Türkiye'yi ziyaret ederek Organize Sanayi Bölgeleri ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri hakkında bilgi almıştır.

Afrika ülkeleriyle yürütülen diplomatik temasların bir diğer boyutunu siyasi istişare süreçleri oluşturmuştur. Bu kapsamda Benin ve Togo ile 2025 yılı Mart ayında gerçekleştirilen siyasi istişare toplantılarının hazırlık çalışmalarına Bakanlığımızca katkı sağlanmıştır.

4. İmzalanan Anlaşmalar ve Mutabakat Zaptı Süreçleri

2025 yılı içerisinde Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında sanayi ve teknoloji alanlarında çeşitli iş birliği anlaşmaları imzalanmış veya bu anlaşmaların hazırlanmasına yönelik süreçler yürütülmüştür. Bu kapsamda özellikle bilim, teknoloji ve inovasyon alanlarında geliştirilen iş birlikleri ile sanayi altyapısının geliştirilmesine yönelik ortak çalışmalar Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle yürüttüğü sanayi ve teknoloji diplomasisinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur.

25 Şubat 2025 tarihinde Gabon Yükseköğretim, Bilimsel Araştırma ve Teknolojik Yenilik Bakanı Marcelle Ibinga Itsitsa'nın Türkiye ziyareti kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Gabon Cumhuriyeti Yükseköğretim, Bilimsel Araştırma ve Teknolojik Yenilik Bakanlığı arasında bilim ve teknoloji alanında bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Bu anlaşma, ortak Ar-Ge projeleri, bilim insanı değişimi ve inovasyon ekosistemlerinin entegrasyonu gibi alanlarda yeni fırsatlar sunarak Türkiye'nin bilgi ve teknoloji birikimini Afrika ile daha da derinleştirecek stratejik bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ziyaret çerçevesinde Gabon heyeti 26 Şubat 2025 tarihinde OSTİM Organize Sanayi Bölgesi, OSTİM Teknopark ve OSTİM Teknik Üniversitesi'ni ziyaret ederek Türkiye'nin sanayi ve inovasyon ekosistemine ilişkin incelemelerde bulunmuştur.

2025 yılı içerisinde Afrika ülkeleriyle gerçekleştirilen teknik ziyaretler ve sanayi inceleme programları da iş birliği süreçlerinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu kapsamda Uganda Cumhuriyeti Ticaret, Sanayi ve Kooperatifler Bakanlığı Müsteşarı Lynette Bagonza başkanlığındaki heyet 14 Ağustos 2025 tarihinde Bakanlığımızı ziyaret etmiştir. Heyet ayrıca Gebze TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) ve Gebze Organize Sanayi Bölgesi'ni ziyaret ederek Türkiye'nin araştırma ve üretim altyapısı hakkında yerinde incelemelerde bulunmuştur. Bu ziyaret sırasında Türkiye ile Uganda arasında STI[3] diplomasisi kapsamında bir Mutabakat Zaptı hazırlanmasına karar verilmiştir.

23 Temmuz 2025 tarihinde Türkiye'nin Vagadugu Büyükelçisi ile Burkina Faso Yükseköğretim, Bilimsel Araştırma ve İnovasyon Bakanı Adjima Thiombiano arasında gerçekleştirilen görüşmede iki ülke arasında bilimsel araştırma ve teknoloji alanındaki iş birliği imkânları ele alınmıştır. Görüşmede TÜBİTAK ile Burkina Faso'daki muadil kurumlar arasında iş birliği

mekanizmalarının geliştirilmesi ve bu çerçevede bir Mutabakat Zaptı imzalanması yönündeki değerlendirmeler gündeme gelmiştir.

Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu (TABEF) kapsamında yürütülen temaslar da yeni iş birliği girişimlerinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu çerçevede Bakanımız Sayın Mehmet Fatih Kacır, 17 Ekim 2025 tarihinde Nijer Cumhuriyeti Ticaret ve Sanayi Bakanı Abdoulaye Seydou ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmede iki ülke arasında sanayi ve teknoloji alanında mutabakat zaptı imzalanması gündeme gelmiştir.

5. Ekonomik İş Birliği Mekanizmaları ve Kurumsal İş Birliği Faaliyetleri

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle sanayi ve teknoloji alanındaki iş birliği, ikili projelerin yanı sıra Karma Ekonomik Komisyon (KEK) mekanizmaları aracılığıyla da kurumsal olarak güçlendirilmektedir. Bu kapsamda 2025 yılında Çad ve Angola ile KEK toplantıları gerçekleştirilmiştir. Türkiye-Çad 2. Dönem KEK Toplantısı'nda bilim, sanayi, teknoloji, standardizasyon, enerji ve madencilik gibi alanlarda iş birliğinin geliştirilmesi ele alınmış; TSE ile Çad Standardizasyon Ajansı arasında iş birliğine yönelik çalışmaların başlatılması kararlaştırılmıştır. Türkiye-Angola 3. Dönem KEK Toplantısı'nda ise enerji, madencilik, sanayi, bilim ve altyapı başta olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliği değerlendirilmiş; ticaret hacminin 500 milyon dolara çıkarılması hedefi doğrulanırken yenilenebilir enerji ve sanayi yatırımlarına yönelik somut adımlar belirlenmiştir. Toplantıların ortak tutanaklarının hazırlanmasına SaBakanlığımızca katkı sağlanmıştır.

Bakanlığımıza bağlı ve ilgili kuruluşlar da Afrika ile yürütülen iş birliklerinde önemli rol oynamıştır. Ocak 2025'te TÜBİTAK tarafından LEAP-SE Ortaklığı kapsamında sürdürülebilir enerji Ar-Ge çağrısı açılmıştır. Çağrı, Afrika ülkelerinden Cezayir, Mısır, Fas, Senegal, Güney Afrika ve Tunus ile ortak projeleri desteklemekte; TÜBİTAK, Türkiye'deki paydaşları fonlamaktadır.

Eylül 2025'te TÜBİTAK Ulusal Metroloji Enstitüsü (UME), Uganda Ulusal Standartlar Bürosu'na (UNBS) ve Sudan Standartlar ve Metroloji Kurumu'na (SSMO) metroloji ve kalite altyapısı eğitimi vermiştir. Eğitim, Kampala'da 9-11 Eylül tarihlerinde gerçekleşmiş ve ölçüm standartları, kalibrasyon konularını kapsamıştır. Eğitim programına Uganda Ulusal Standartlar Bürosu

(UNBS) ve Sudan Standartlar ve Metroloji Kurumu'ndan (SSMO) toplam 12 uzman katılmıştır. TÜBİTAK UME araştırmacıları tarafından hazırlanan fizik, mekanik ve kimya alanlarını kapsayan eğitim programının laboratuvar uygulamalı 2. aşaması ise 1-2 Ekim 2025 tarihlerinde TÜBİTAK UME'de gerçekleştirilmiştir.

Türk Standartları Enstitüsü ve Uganda Ulusal Standartlar Bürosu (UNBS) arasında standardizasyon, uygunluk değerlendirme ve kalite konularında iş birliği görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Görüşme, eğitim, bilgi ve tecrübe paylaşımını kapsamakta ve TSE'nin uluslararası temaslarını güçlendirmiştir.

6. Uzay ve İleri Teknoloji Alanında İş Birliği

Ülkemiz ile Afrika ülkeleri arasında teknoloji alanında geliştirilen iş birlikleri yalnızca sanayi ve inovasyon alanlarıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda uzay teknolojileri ve ileri teknoloji projelerini de kapsamaktadır. Bu çerçevede Türkiye-Afrika teknoloji iş birliğinin dikkat çeken girişimlerinden biri Somali'de kurulması planlanan uzay limanı projesidir. Türkiye Uzay Ajansı (TUA) tarafından, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen proje kapsamında Somali'de kurulacak fırlatma altyapısı ile Türkiye'nin uydu fırlatma kapasitesinin artırılması ve uzaya bağımsız erişim kabiliyetinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

30 Aralık 2025 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ile Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud'un İstanbul'da gerçekleştirdikleri heyetler arası toplantı kapsamında proje kamuoyuna duyurulmuştur. Yaklaşık 350 milyon dolar maliyetle hayata geçirilmesi planlanan ve üç fazlı bir yapıya sahip olan proje, ülkemizin uzay teknolojileri alanındaki kapasitesinin geliştirilmesi açısından stratejik bir yatırım olarak değerlendirilmektedir. Somali'nin ekvatora yakın coğrafi konumu uydu fırlatma faaliyetleri açısından teknik avantajlar sunmakta olup söz konusu proje Türkiye ile Somali arasında ileri teknoloji alanındaki iş birliğinin önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

7. Sonuç

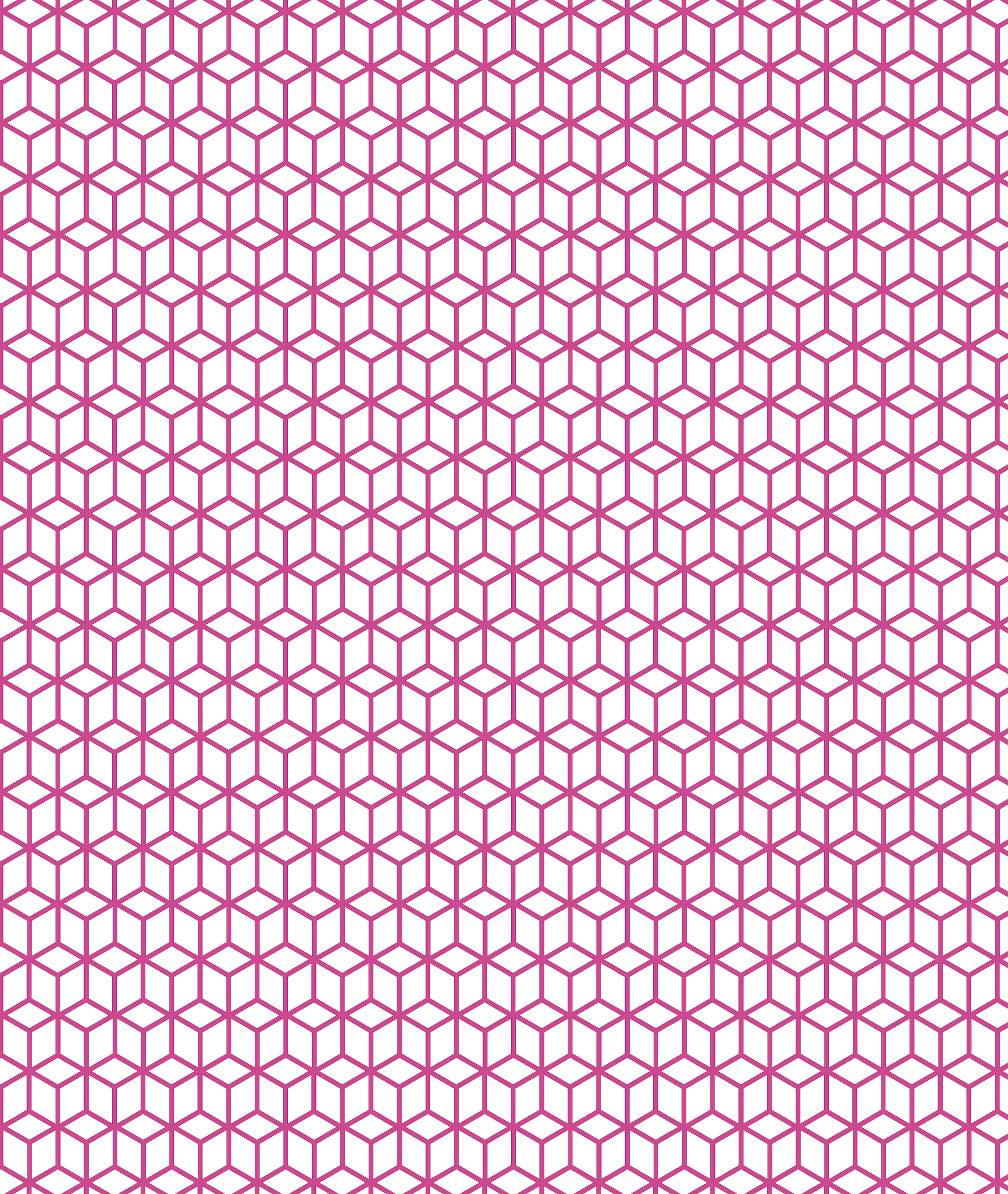
2025 yılı boyunca Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında sanayi ve teknoloji alanlarında yürütülen iş birlikleri ziyaretler, anlaşma hazırlıkları, teknik

projeler ve diplomatik girişimler aracılığıyla önemli bir ivme kazanmıştır. Gerçekleştirilen temaslar ve geliştirilen ortak projeler, iki taraf arasındaki ekonomik ve teknolojik ilişkilerin kurumsal bir çerçevede güçlenmesine katkı sağlamıştır. Bu süreçte sanayi altyapısının geliştirilmesi, teknoloji transferi, araştırma ve geliştirme iş birlikleri ile kapasite geliştirme faaliyetleri Türkiye-Afrika ilişkilerinin önemli bir boyutunu oluşturmuştur.

Türkiye'nin Afrika ile geliştirdiği sanayi ve teknoloji iş birlikleri aynı zamanda 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi çerçevesinde ortaya konulan hedeflerle de uyum göstermektedir. *Millî Teknoloji Hamlesi* vizyonu doğrultusunda hazırlanan söz konusu strateji; yüksek teknoloji, dijital ekonomi, yeşil dönüşüm, küresel entegrasyon ve yapısal dönüşüm olmak üzere beş temel eksen üzerine inşa edilmiştir. Bu kapsamda özellikle *küresel entegrasyon* hedefi doğrultusunda Türkiye'nin bilim, teknoloji, inovasyon, sanayi ve yatırım alanlarında uluslararası iş birliklerini güçlendirmesi ve bu alanlarda küresel değer zincirlerinde daha etkin bir konum elde etmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda geliştirilen Sanayi ve Teknoloji Diplomasisi yaklaşımı, Bilim, Teknoloji, İnovasyon, Sanayi ve Yatırım (STI^3) alanlarını kapsayan uluslararası iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesini öngörmektedir. Afrika ülkeleri ile yürütülen mutabakat zaptı süreçleri, ortak projeler ve teknik iş birlikleri de bu yaklaşımın önemli uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır. Söz konusu iş birlikleri sayesinde kamu kurumları, araştırma kuruluşları, sanayi aktörleri ve girişimciler arasında daha kapsayıcı bir ortaklık modelinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Önümüzdeki dönemde dijital dönüşüm, yeşil teknoloji, inovasyon ve uzay teknolojileri gibi alanlarda geliştirilecek yeni projelerle Türkiye-Afrika ortaklığının daha da güçlenmesi beklenmektedir. Bu iş birlikleri Afrika ülkelerinin kalkınma hedefleri ile uyumlu olup ülkemizin de küresel teknoloji ve inovasyon ekosistemindeki rolünün güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nün Nijer'e Yönelik Maden Diplomasisi: MTAIC Niger Mining

7

Maden Tetkik Arama Enstitüsü

1. Giriş

Enerji güvenliği, kritik minerallere erişim ve tedarik zincirlerinin dayanıklılığı, son yıllarda devletlerin dış politika ve ekonomik stratejilerinin merkezine yerleşmiştir. Altın, uranyum, nadir toprak elementleri ve diğer stratejik ham maddeler; artık yalnızca sanayi üretiminin değil, savunma sanayi, ileri teknoloji ve jeopolitik rekabetin de temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Afrika Kıtası, sahip olduğu zengin rezerv potansiyeli nedeniyle küresel güç mücadelesinin önemli sahalarından biri hâline gelmiştir. Sahel kuşağında yer alan Nijer ise jeolojik çeşitliliği, yüksek potansiyelli rezervleri ve henüz tam anlamıyla değerlendirilmemiş kaynak yapısıyla dikkat çekmektedir.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın öncülüğünde yürütülen Türkiye'nin Afrika açılımı, Kıta ülkeleriyle kurulan siyasi, ekonomik ve kurumsal ilişkilerin önemli ölçüde derinleşmesini sağlamıştır. Bu çerçevede Nijer'le geliştirilen iş birlikleri özellikle madencilik alanında somut bir boyut kazanmıştır. Bu sürecin sahadaki en görünür aktörlerinden biri olan MTAIC Niger Mining, teknik faaliyetleri diplomatik, ekonomik ve kurumsal boyutlarla birlikte yürüterek özgün bir model ortaya koymaktadır. Bu model, yalnızca kaynak arama ve geliştirmeyi değil; aynı zamanda Türkiye'nin Nijer'de ve daha geniş ölçekte Sahel bölgesinde çok yönlü bir etki alanı oluşturmasını mümkün kılan bir maden diplomasisi pratiği olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, *MTAIC*

İstanbul Doğal Kaynaklar Zirvesi, 2 Mayıs 2025'te Türkiye ve Afrika ülkelerinden bakanların katılımıyla düzenlendi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Niger Mining çerçevesinde Türkiye'nin Nijer özelinde Afrika'ya yönelik maden diplomasisi ele alınmaktadır.

2. Kuruluş Süreci ve Gelişim

MTA Uluslararası Madencilik Anonim Şirketi, Nijer'de *MTAIC Niger Mining Limited Şirketi* 2020 yılında kurmuş; ruhsatlandırma süreçlerinin tamamlanmasının ardından sahip olduğu sahalarda jeolojik örnekleme, havadan jeofizik çalışmalar ve diğer çok disiplinli arama faaliyetlerini başlatmıştır. Yürütülen bu çalışmalar neticesinde potansiyel görülen hedeflerden birinde 2022 yılı sonlarında sistematik sondaj programına geçilmiş ve 2024 yılı itibarıyla ekonomik değer taşıyan bir altın kaynağı tespit edilmiştir.

Söz konusu kaynak için çevresel etki değerlendirme izninin alınması, fizibilite raporunun onay süreçlerinin tamamlanması ve nihayetinde işletme ruhsatının temin edilmesiyle birlikte proje tesisleşme aşamasına geçmiştir. Mevcut planlamaya göre tesisin 2026 yılının son çeyreğinde üretime başlaması öngörülmektedir.

Bu süreç yalnızca teknik bir yatırım olarak değerlendirilmemelidir. Sondaj, kaynak doğrulama ve saha geliştirme faaliyetleri aynı zamanda Türkiye ile Nijer arasındaki güven ilişkisinin kurumsal zeminde derinleşmesine katkı sağlamıştır. Nitekim her iki devletin ortaklığıyla *Niger Türkiye Mining Company* adlı işletme şirketinin kurulması, teknik ilerlemenin diplomatik zemini güçlendirdiğini açıkça göstermektedir.

Türkiye ile Nijer arasında güçlenen karşılıklı güven ve kurumsal koordinasyon, madencilik alanında yeni fırsatların da önünü açmıştır. Özellikle Agadez bölgesinde yüksek potansiyele sahip altın ruhsatlarının Türkiye'ye kazandırılması, bu güven ilişkisinin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Agadez yalnızca jeolojik açıdan değil; aynı zamanda bölgesel güvenlik, ulaşım, lojistik ve stratejik konum bakımından da hassas bir coğrafyadır. Bu bölgede faaliyet gösterebilmek, sahada kabul görmek, güven ilişkisi kurmak ve belirli bir hareket kabiliyeti elde etmek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Agadez'de elde edilen ruhsatlar, Türkiye'nin Sahel bölgesindeki varlığını yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda jeostratejik açıdan da güçlendirmektedir.

Bununla birlikte, *MTAIC Niger Mining*'in Nijer'deki faaliyetleri yalnızca altın arama ve üretimiyle sınırlı değildir. Şirket, kritik mineraller alanında da arama çalışmaları yürütmektedir. Günümüzde kritik mineraller, ekonomik değerlerinin ötesinde ulusal güvenlik, sanayi politikası ve stratejik bağımsızlık açısından özel önem taşımaktadır. Bu nedenle Nijer'de bu alanda yürütülen faaliyetler, Türkiye'nin küresel tedarik zincirlerindeki konumunu güçlendirebilecek stratejik bir zemin sunmaktadır.

3. Kurumsal Koordinasyon ve Siyasi Diyalog

Türkiye'nin enerji ve maden alanındaki stratejik yönelimi, *Millî Enerji ve Maden Politikası* ile kurumsal bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Kaynak güvenliğinin sağlanması, dışa bağımlılığın azaltılması ve küresel tedarik zincirlerinde etkin bir konum elde edilmesi, bu politika setinin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu çerçevede gelişen *maden diplomasisi* yaklaşımı, kaynak geliştirme faaliyetlerini yalnızca teknik ve ekonomik boyutlarıyla değil; diplomatik güven, karşılıklı fayda, siyasi diyalog ve uzun vadeli stratejik ortaklık perspektifiyle birlikte ele alan bütüncül bir anlayışa işaret etmektedir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, İstanbul Doğal Kaynaklar Zirvesi kapsamında Nijer Maden Bakanı Ousmane Abarchi ile 2 Mayıs 2025'te İstanbul'da bir araya geldi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

MTAIC Niger Mining'in yönetim modeli de bu yaklaşımın sahadaki yansımasıdır. Teknik faaliyetler ile diplomatik temasların eşgüdüm içerisinde yürütülmesi, projenin sürdürülebilirliği açısından belirleyici bir unsur olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın Alparslan Bayraktar ile MTAIC Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini yürüten Bakan Yardımcımız Sayın Ahmet Berat Çonkar'ın Nijerli muhataplarıyla düzenli temas kurması, sahada-

ki süreçlerin yakından takip edilmesine, sorunların hızlı biçimde çözülmesine ve karşılıklı güvenin daha da pekişmesine katkı sağlamaktadır.

4. Türkiye'nin Eğitim Politikalarının Sahadaki Etkisi

Nijer'de yürütülen faaliyetlerde dikkat çeken unsurlardan biri, Türkiye'nin uzun yıllardır Afrika'da uyguladığı eğitim ve insan kaynağı politikalarının sahada somut karşılık bulmasıdır. Türkiye'de eğitim almış Nijerli mühendisler ve idari çalışanların şirket bünyesinde görev alması, operasyonel süreçlerin daha hızlı ve etkin şekilde yürütülmesine önemli katkı sağlamıştır. Özellikle Türkiye Bursları kapsamında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen öğrenciler ile Türkiye Maarif Vakfı okullarında eğitim almış kadroların sahada görev alması, iki ülke arasındaki kurumsal ve kültürel bağların güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Türkçe bilen ve Türkiye'de eğitim görmüş yerel personelin varlığı, idari süreçlerin, yerel ilişkilerin ve bürokratik işleyişin zaman zaman karmaşık bir hâl aldığı coğrafyalarda önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu kadrolar hem teknik faaliyetlerin yürütülmesinde hem de kamu kurumlarıyla iletişim ve koordinasyon süreçlerinde köprü görevi üstlenerek işlerin daha hızlı ilerlemesini sağlamaktadır. Böylece Türkiye'nin Afrika'da uyguladığı eğitim politikalarının yalnızca akademik değil, aynı zamanda ekonomik somut çıktılar ürettiği görülmektedir.

5. Maden Diplomasisinin Savunma Sanayine Katkı Potansiyeli

Nijer örneği, madencilik faaliyetlerinin yalnızca kaynak geliştirme ve ekonomik yatırım boyutuyla sınırlı olmadığını göstermektedir. MTAIC tarafından geliştirilen ortaklık modeli, uygun kurumsal çerçevede değerlendirildiğinde Türkiye'nin savunma sanayi şirketleri açısından da dolaylı fakat önemli bir finansal ve stratejik altyapı oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Afrika ülkelerinin önemli bir bölümünde kamu maliyesinin sınırlı olması ve nakit akışında yaşanan zorluklar, yüksek maliyetli savunma ve teknoloji yatırımlarının gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir. Bu durum, söz konusu ülkelerde faaliyet göstermek isteyen şirketler açısından finansman temelli bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle klasik satış ilişkilerinin ötesine geçen, daha esnek ve karşılıklı faydaya dayalı iş birliği modellerinin geliştirilmesi önem kazanmaktadır.

Bu çerçevede MTAIC aracılığıyla maden sahalarının ortaklık modeli temelinde geliştirilmesi ve gelir üretir hâle getirilmesi, ilgili ülkeler için ekonomik değer yaratırken Türkiye açısından da farklı sektörlerde kullanılabilecek sürdürülebi-

lir bir iş birliği zemini ortaya koymaktadır. Böyle bir yaklaşım, savunma sanayi şirketlerinin Afrika pazarlarına girişinde nakit ödeme baskısını azaltabilecek ve daha uzun vadeli ekonomik ilişkilerin kurulmasına katkı sağlayacaktır.

Bu yönüyle maden diplomasisi, yalnızca doğal kaynakların değerlendirilmesini değil; aynı zamanda Türkiye'nin savunma sanayi ve diğer stratejik sektörlerin Afrika'da daha güçlü şekilde konumlanmasına katkı sağlayan bütüncül bir iş birliği aracı niteliği taşımaktadır.

6. Sonuç

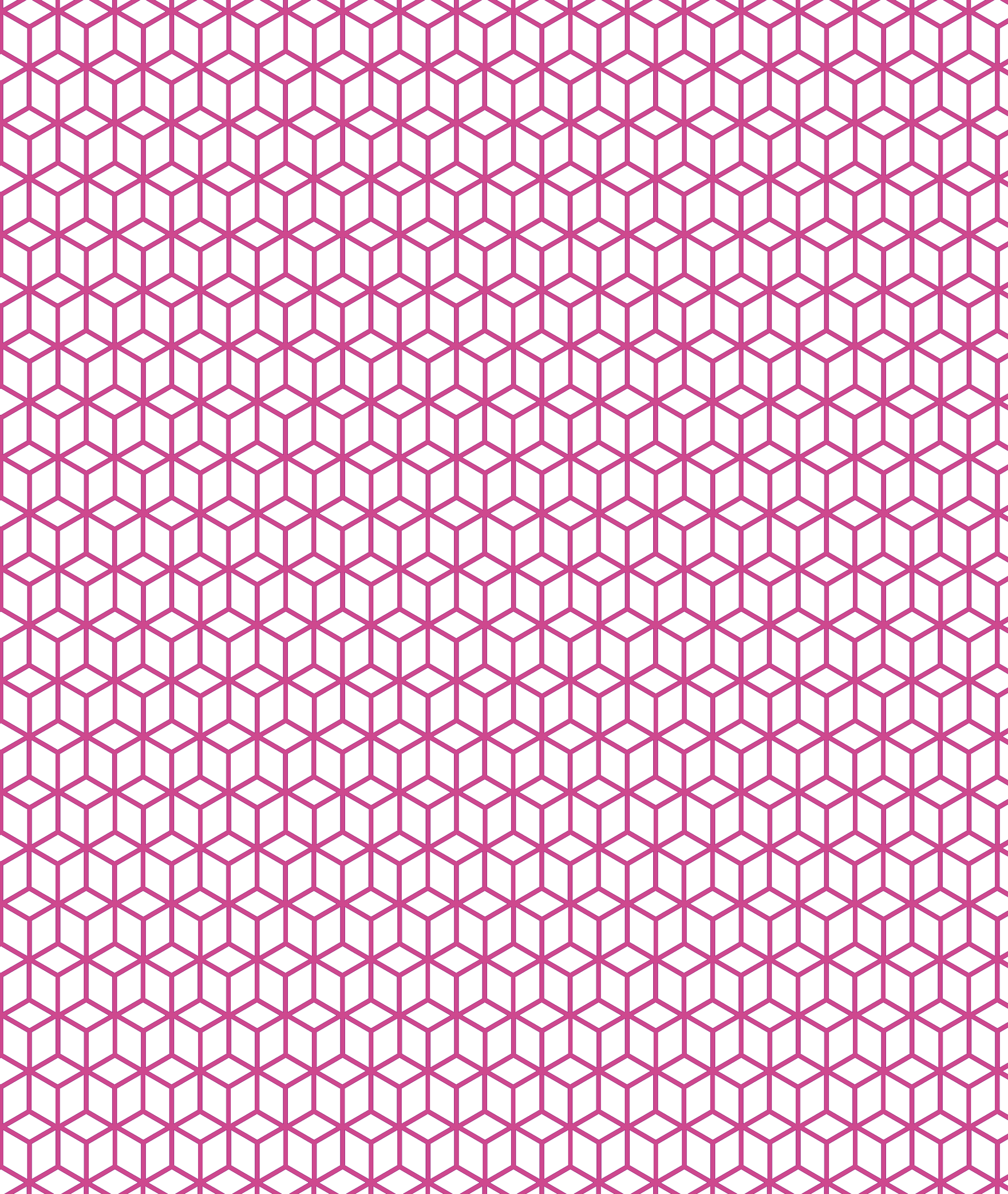
MTAIC'nin Nijer'de yürüttüğü faaliyetler; teknik keşif, yatırım planlaması ve üretim hedefinin ötesine geçen daha geniş bir stratejik vizyonu yansıtmaktadır. 2020 yılında başlayan bu süreç, 2026'da üretim aşamasına geçilmesiyle birlikte yeni bir safhaya ulaşacaktır.

Altın ruhsatlarının genişlemesi, Agadez bölgesinde elde edilen yeni sahalar ve kritik minerallere yönelik keşif faaliyetleri, Türkiye'nin Nijer'de ve daha geniş ölçekte Sahel bölgesinde konumunu güçlendirmektedir. Bununla birlikte ortaya çıkan model, Türkiye'ye yalnızca doğal kaynaklara erişim sağlamamakta; aynı zamanda diplomatik güven, kurumsal iş birliği, yerel meşruiyet, finansal etki ve stratejik nüfuz üretmektedir.

Özellikle nakit sorunu yaşayan Afrika ülkelerinde madenlerin MTAIC ile ortaklık modeli çerçevesinde geliştirilmesi, Türkiye'ye hem sahada uzun vadeli bir varlık hem de savunma sanayi şirketleri için yeni pazar ve finansman zemini sunabilecek yenilikçi bir iş birliği yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Nijer'de geliştirilen model, kaynak geliştirme faaliyetlerini dış politika, ekonomik iş birliği ve savunma sanayi stratejisiyle birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Ayrıca Türkiye'nin Afrika'da yürüttüğü eğitim politikaları sayesinde yetişen ve Türkçe bilen yerel insan kaynağının sahadaki faaliyetlere katkı sağlaması, bu iş birliği modelinin kurumsal ve toplumsal zeminini güçlendiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak Nijer örneği, maden diplomasisinin Türkiye açısından yalnızca madencilik faaliyetlerinden ibaret olmadığını; ekonomik, siyasi, kurumsal ve jeostratejik alanlarda etkin bir varlık oluşturmanın aracı hâline geldiğini göstermektedir. Bu bakımdan Nijer'de şekillenen model, teknik kapasite ile diplomatik güvenin birleştiği ve Türkiye'nin millî maden politikası hedeflerini sahada somutlaştıran dikkat çekici bir uygulama niteliği taşımaktadır.

8

Türkiye'den Afrika'ya Uzanan Şifa Eli

Sağlık Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

1. Giriş

Afrika Kıtası ile ilgili 21 yıl önce *Afrika Açılımı* olarak başlayan ve bugün köklü iş birliklerinin hayata geçtiği Afrika Ortaklık Politikamızın önemli unsurlarından birini de sağlık hizmetleri oluşturmaktadır.

Sağlıkta evrensel kapsayıcılık ve en temel insan haklarından olan sağlığa erişim hakkının Afrika halkına da sağlanabilmesi için, uluslararası alanda küresel vicdanın sesi olarak her türlü politik destek ülkemizce sağlanarak muhtelif çalışmalar yürütülmektedir. Sağlık diplomasimiz, Kıta'da stratejik ortaklıklara önemli kapılar açmaktadır. Bu makale, Türkiye'nin farklı Afrika ülkeleriyle sağlık alanında gerçekleştirdiği iş birliklerini ele almaktadır.

2. İş Birliklerimizin Somut Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile Benin, Cezayir, Çad, Etiyopya, Fas, Gabon, Gambiya, Gine, Libya, Mısır, Mali, Moritanya, Namibya, Nijer, Somali, Sudan, Tanzanya, Tunus, Zambiya arasında sağlık alanında hâlen yürürlükte olan ve iş birliklerimizi temellendiren ikili anlaşmalarımız bulunmaktadır.

Bununla birlikte Kıta'daki 8 ülke ile, ikili anlaşmaların yürürlük süreci ilerletilmekte, 13 ülke ile ise iş birliği anlaşmaları imzalamaya yönelik süreçler kararlılıkla devam ettirilmektedir.

3. Afrika'dan Türkiye'ye Uzanan Şifa Yolu

Altyapı eksikliği, tıbbi cihaz, ilaç, ekipman ve personel eksikliği nedeniyle ülkesinde gerekli tedaviyi alamayan hastalar; profesyonel sağlık insan gücümüz, teknoloji ve altyapı kapasitemizle donatılmış, dünyaya örnek sağlık tesislerimizden sağlık turizmi kapsamında hizmet alabilmektedir. Ülkemizde sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesinin tüm dünyada tanınmaya başlamasıyla birlikte Afrika'nın da birçok ülkesinden sağlık turisti akışı devam etmektedir.

Bununla birlikte Gambiya, Moritanya, Nijer, Somali, Sudan ile İkili İş Birliği Anlaşmalarımız bulunmaktadır. Söz konusu anlaşmalar çerçevesinde ülkelerinde çeşitli nedenlerle tedavileri gerçekleştirilemeyen çoğu komplike hastalar, ülkemize kabul edilerek insani yardım kapsamında ücretsiz tedavileri sağlanmaktadır. 2024 yılında Afrika Kıtası'ndan 94 hasta, 2025 yılında ise 72 hasta kabul edilerek şifa ile ülkelerine gönderilmiştir.

4. Sağlık Yatırımlarımız

Sağlık diplomasimizin bir parçası olarak Afrika'da sağlıkla ilgili yatırımlarımız, Afrika halkı ile gönül bağlarımızı güçlendirmekte ve ülkemizin sağlık sisteminin gücünü yansıtmaktadır. Bu çalışmalar, yardımın ötesinde aynı zamanda ülkelerin kendi kapasitelerini geliştirmeye yönelik destek çalışmalarını da kapsamaktadır.

Afrika'nın bazı ülkelerinde kurduğumuz dostluk hastaneleri, bölge halkına kalıcı ve kaliteli sağlık hizmeti sunma kararlılığımızın bir emaresidir. Hizmet sunmakta olan hastanelerimizle, Kıta halkının sağlık sistemimizi tanımalarına ve ihtiyaçları olan hizmetlere erişebilmelerine vesile olunmaktadır.

4.1. Nyala Sudan-Türkiye Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Nyala-Sudan Türkiye Eğitim Araştırma Hastanesi, 28 Şubat 2014 tarihinde hizmete başlamış, yaklaşık 11 bin metrekare kapalı alana sahip, 150 yatak kapasiteli bir hastane olup şu anda 135 yatak kapasitesi ile hizmet vermektedir.

Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 2015'ten bu yana Somali'nin başkenti Mogadişu'da sağlık hizmetleri ve sağlık çalışanlarının eğitimine katkı sunuyor. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Hastanede bugüne kadar 26.990 hasta, yataklı tedavi hizmeti almış olup 447.048 muayene ve 25.110 ameliyat gerçekleştirilmiştir.

4.2. Mogadişu Somali-Türkiye Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Somali'nin başkenti Mogadişu'da yapımı tamamlanan 285 yatak-lı Mogadişu-Somali Türkiye Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 29 Eylül 2014'te hasta kabulüne başlamıştır. Sayın Cumhur-başkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın teşrifleriyle resmî açılışı yapılan hastane, iki ülkenin sağlık bakanlıkları ile ortaklaşa bir modelle işletil-mektedir.

Toplamda 63 bin metrekare olan kampüs alanında aynı zamanda lojman ve hemşirelik okulu da bulunmaktadır. Hastanede Türkiye'den gönderilen doktorlar ve sağlık personeli, Somalili meslektaşları ile birlikte görev almak-ta olup ayrıca Somalili asistan hekimlere doktorlarımız tarafından uzman-lık eğitimi verilmektedir.

Hastanede 87 uzman hekim, 120 asistan hekim (diş dâhil), 3 diş hekimi, 286 hemşire, 8 ebe, 560 diğer sağlık personeli olmak üzere toplam 1064 kişi görev yapmaktadır. Hastanede kadın doğum, çocuk hastalıkları, üroloji, beyin cerrahisi, plastik cerrahi, dâhiliye, genel cerrahi, anestezi, göz ve diş hekimliği branşlarında hasta kabul edilmektedir. 13.500 metrekare kapalı alanı bulunan hastanede, 12 yoğun bakım, 15 yenidoğan yoğun bakım yatağı ile 15 kuvöz bulunmaktadır. Ayrıca 4 ameliyathane, 1 doğum odası, radyoloji ve laboratuvar üniteleri, diyaliz ünitesi, kardiyovasküler cerrahi birimi, anjiografi laboratuvarı, kan merkezi, yara ve yanık ünitesi, ortez-protez bölümü hizmet sunmaktadır.

2025 yılında sunulan hizmetleri:

Acil Hasta Sayısı	24.328
Ayaktan Hasta Tedavisi	408.644
Yatan Hasta Tedavisi	18.810
Ameliyat Sayısı	8.295
Laboratuvar Tetkik Sayısı	2.361.389
Radyolojik Görüntü Sayısı	133.904

Somali'deki hastanemizde bugüne kadar ülkede yapılmamış başarılı operasyonlara imza atılmıştır. İlk kalp pili takılması, ilk Whipple ameliyatı (pankreatoduodenektomi) bu başarılara örnektir.

Hastane personeli sadece hastane bünyesinde değil, sahada da hizmet sunmakta; tarama çalışmaları ile tedavi ihtiyacı olanlara da ulaşmaktadır.

Hastanemiz, Somali'nin 2025 Ulusal Kalite Ödülleri kapsamında Yılın Kamu Hizmeti Sağlayıcısı ödülüne layık görülmüştür.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi ile birlikte Somali'de uzmanlık eğitimleri verilmekte ve Türkiye'de rotasyonlarını tamamladıktan sonra ülkelerindeki hastanemizde çalışmaları sağlanmaktadır.

4.3. Nijer- Türkiye Dostluk Hastanesi

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Nijer Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık ve Tıp Bilimleri Alanlarında İşbirliğine Dair Anlaşma'nın imzalanmasının ardından Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın talimatı ile, hastanemiz Eylül 2019'da Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Hastane ortak işletim modeli ile 27 Türk personel (5 uzman hekim, 1 pratisyen hekim, 21 diğer personel) ve 185 yerel personelle çalışmaktadır. Mevcut hastanenin arkasında kalan alanın 4.000 metrekarelik kısmı Tüp Bebek Merkezi olarak tahsis edilmiş ve merkez kurulmuştur.

2025 yılında;

Acil Hasta Sayısı	29.428
Ayaktan Hasta Tedavi	32.125
Yatan Hasta Tedavi	4.368
Ameliyat Sayısı	3.031
Laboratuvar Test Sayısı	145.920
Radyolojik Görüntü Sayısı	1.793
Doğum sayısı	2.449

5. İnsani Yardımlarımız

Yaşanan her insani krizde Türkiye, sağlık yardımlarıyla da Afrika halkının yanında olduğunu hissettirmektedir. 2025 yılında; Cibuti'nin düzensiz göç ve mülteci durumu nedeniyle ortaya çıkan insani yardım talebine ilişkin olarak 5 palet, 2,5 ton yardım malzemesi gönderilmiştir. Somali'ye 104 palet, 64 ton ilaç ve sarf malzemesi hibe edilmiştir. Sudan'daki kolera salgınıyla mücadele kapsamında ilaç ve tıbbi sarf malzemeleri Sudan'a ulaştırılmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 2015'ten bu yana Somali'nin başkenti Mogadişu'da sağlık hizmetleri ve sağlık çalışanlarının eğitimine katkı sunuyor. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

6. Eğitimler

Sürdürülebilir kalkınma için yerinde hizmet kalitesinin artırılması önem arz etmektedir. Bu anlayışla Afrika halkına hizmet sunacak sağlık personelinin niteliğinin artırılması için çeşitli eğitimler düzenlenmektedir. Bu kapsamda, Afrika ülkelerinde acil sağlık hizmetleri alanında görev yapan sağlık personelinin eğitim programları yoluyla mesleki kapasitelerinin artırılması ve Afrika coğrafyasında acil ve afet durumlarında ortak müdahale ruhunun kazanılması amacıyla 2017 yılından bu yana Sağlık Acil Durumlarına Hazırlık ve Yanıt Konusunda Koordinasyon Güçlendirme ve Kapasite İnşası Projesi, bakanlığımızca sürdürülmektedir. Proje kapsamında 2024-2025 yıllarında İzmir Urla Eğitim ve Simülasyon Merkezimizde iki Eğitici Eğitimi (ToT), Tanzanya'da dört ve Burkina Faso'da iki eğitim ile toplam sekiz eğitim gerçekleştirilmiş olup toplam 229 sağlık profesyoneline eğitim verilmiştir.

7. Ziyaretler

Sayın Bakanımız Prof. Dr. Kemal Memişoğlu ve bakanlık yöneticilerimiz Afrika ülkelerinin sağlık yöneticilerini her fırsatta kabul etmiş ve Kıta ülkelerine ziyaretlerini yoğun bir şekilde gerçekleştirerek ikili ilişkilerimizi değerlendirmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Kamerun, Burkina Faso, Etiyopya, Gambiya, Cezayir, Nijer, Somali, Senegal, Sudan bu ziyaret ve kabullerin gerçekleştirildiği ülkelerden örneklerdir.

Mısır Arap Cumhuriyeti'nin dönem başkanlığında gerçekleştirilen 1. D-8 Sağlık Bakanları Toplantısı'nda sağlık alanında iş birlikleri ele alınmıştır.

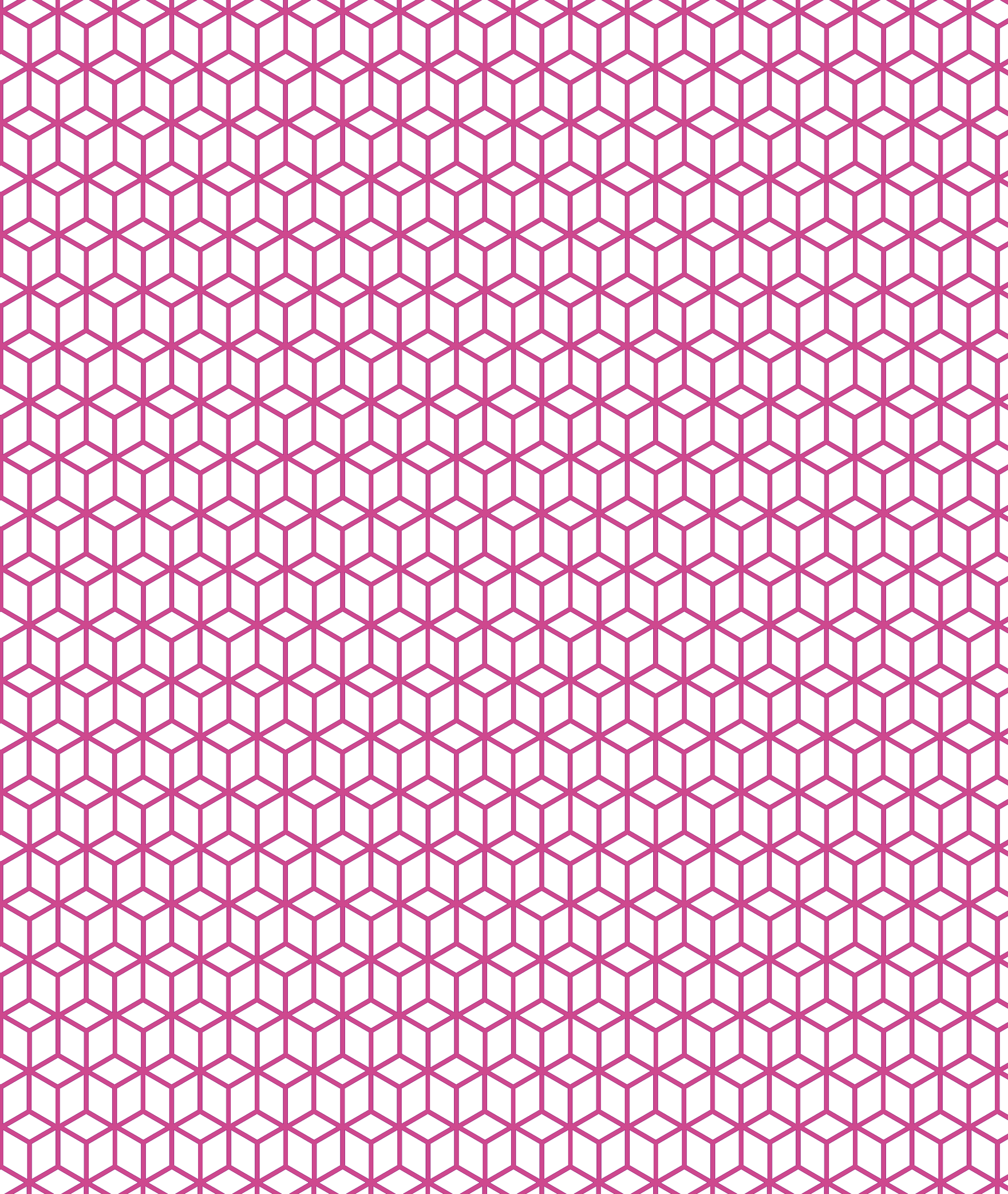
Güney Afrika'da gerçekleştirilen G20 2. Sağlık Çalışma Grubu toplantısına katılım sağlanmış, G20 2025 Sağlık Bakanları Toplantısı'nda üreten sağlık modelimiz anlatılmıştır.

8. Sonuç

Ülkemizin Afrika Kıtası'ndaki sağlık diplomasisi, tamamen karşılıklı dayanışmaya ve birlikte kalkınmaya dayalı, stratejik ortaklık yönündedir. Bu diplomasi yaklaşımı, binlerce insanın hayatına dokunan ve bölgedeki sağlık sistemlerini dönüştüren gerçek başarı hikâyelerine evrilmektedir.

Afrika ile olan sağlık iş birliğimiz, karşılıklı tecrübe paylaşımı ve ortak projelerle her geçen gün daha da derinleşmektedir. Ülke olarak sağlık alanında edindiğimiz bilgi, birikim ve tecrübelerimizi Kıta'nın sağlık yöneticileri ve uzmanlarıyla paylaşmaktayız. Ülkelerinde sistem kurabilmeleri için her türlü destek verilmektedir.

Bakanlığımız Kıta'daki sağlık yatırımlarını, hastane operasyonlarını, sağlık taramalarını, personel eğitimlerini, hasta tedavilerini, insani yardımlarını kapsayan geniş vizyonuyla Afrika'ya uzanan şifa eli olmaya devam edecektir.

Türkiye-Afrika İlişkilerinin İletişim Boyutu: Kamu Diplomasisi ve Medya Alanlarında İş Birliği Faaliyetleri

9

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

1. Giriş

Uluslararası sistem, son dönemde artan belirsizliklerin, güç rekabetinin ve çok taraflılığın aşınmasının belirginleştiği bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Bu bağlamda Afrika ile ilişkilerimizin ve iş birliğimizin geliştirilmesi, Türkiye'nin çok boyutlu dış politikasının temel önceliklerinden birini oluşturmaktadır. *Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler* ilkesi ve karşılıklı fayda anlayışı doğrultusunda şekillenen ilişkilerimiz, Kıta ülkeleriyle eşit ortaklığa dayalı iş birliğini güçlendirmekte ve Türkiye'nin çok boyutlu dış politika vizyonunun önemli bir ayağını teşkil etmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı; ulusal ve uluslararası kamuoyu, karar alıcı aktörler ve medya ile derinlikli ve çok yönlü ilişkiler geliştirmeyi; iletişimin tüm araç ve yöntemlerinden yararlanarak Türkiye'nin her alanda nitelikli temsilini sağlamayı ve bu doğrultuda Türkiye markasını güçlendirmeyi hedefleyen vizyonu doğrultusunda faaliyetler yürütmektedir. Bu kapsamda başkanlık, stratejik iletişim, kamu diplomasisi ve dezenformasyonla mücadele alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çerçevede, Türk dış politikasında giderek artan stratejik önemi doğrultusunda Afrika'ya yönelik yürütülen iletişim ve kamu diplomasisi faaliyetleri, Başkanlık açısından kritik bir yer tutmaktadır. Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle geliştirdiği çok boyutlu siyasi, ekonomik, kültürel ve insani iş birliklerinin uluslararası kamuoyuna doğru ve etkili biçimde aktarılması; Kıta ülkelerindeki kamuoyları ve medya aktörleriyle sürdürülebilir ileti-

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından düzenlenen "Afrika'nın Kalbinden Süregelen Çatışma: Sudan'da Barış Arayışı Paneli"nde Sudan'daki çatışmalar ve insani kriz ele alındı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

şim ağlarının kurulması ve karşılıklı anlayışın güçlendirilmesi, önceki yıllarda olduğu gibi 2025 yılında da başkanlığın öncelikleri arasında yer almıştır.

2. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Tarafından 2025 Yılında Afrika Kıtası'na Yönelik Gerçekleştirilen Faaliyetler

2025 yılında, Afrika ülkeleriyle kamu diplomasisi ve medya alanlarındaki iş birliği faaliyetleri kapsamında gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli etkinlik ve programlar hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda yürütülen bilgilendirme faaliyetleri, medya etkileşimleri ve stratejik iletişim çalışmaları, düzenlenen organizasyonlar ile imzalanan iş birliği protokolleri ve mutabakat zaptlarıyla desteklenmiştir. Ayrıca dezenformasyonla mücadeleye yönelik uygulamalar da hayata geçirilmiştir. Tüm bu çalışmalar, Türkiye-Afrika ilişkilerinin görünürlüğünü artırmayı ve Türkiye'nin Kıta'daki yapıcı rolünü güçlendirmeyi hedeflemektedir.

2.1. Afrika'ya İlişkin Düzenlenen Panel ve Etkinlikler

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik çok boyutlu dış politika yaklaşımı kapsamında, iletişim ve kamu diplomasisi faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu doğrultuda Afrika'ya ilişkin konuların ve Türkiye-Afrika ilişkilerinin ele alındığı etkinlikler aracılığıyla hem Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik ve insani faaliyetlerine ilişkin farkındalık artırılmakta hem de akademi, medya, diplomasi ve politika çevreleri arasında çok taraflı bir tartışma zemini oluşturulmaktadır. Bu etkinlikler, küresel ve bölgesel gelişmeler ışığında Afrika'daki barış, güvenlik ve kalkınma meselelerinin ele alınmasına katkı sunarken Türkiye'nin bu süreçlerdeki rolünün uluslararası kamuoyuna aktarılmasına da hizmet etmektedir.

Bu doğrultuda, 28 Şubat 2025 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye-Afrika Medya Forumu, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında medya ve iletişim alanındaki iş birliğini güçlendirmek ve karşılıklı iletişim kapasitesini artırmak amacıyla İstanbul'da düzenlenmiştir. Forum, Türkiye ile Afrika ülkelerinden medya temsilcileri, akademisyenler, iletişim uzmanları ve kamu kurumlarının yetkililerini bir araya getirerek iki taraf arasındaki medya etkileşimini kurumsal bir zeminde geliştirmeyi hedeflemiştir. Forum programı çerçevesinde üç ayrı panel düzenlenmiştir. *Türkiye–Afrika İlişkilerinde Medya ve İletişim Ekosisteminin Güçlendirilmesi*, *Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim* ile *Türkiye-Afrika Medya İlişkilerinde Doğru Bilgi Akışı ve Dezenformasyonla Mücadele* başlıkları altında gerçekleştirilen oturumlarda Türkiye-Afrika ilişkilerinde medya ve iletişim ekosisteminin güçlendirilmesi, kamu diplomasisi ve stratejik iletişim bağlamında ortak bir vizyon doğrultusunda geliştirilebilecek iş birliği imkânları ile doğru ve dengeli bilgi akışının sağlanması konuları kapsamlı biçimde ele alınmıştır.[1] Bunun yanı sıra, uluslararası medya ortamında dezenformasyonla mücadele, dijital iletişim araçlarının etkin kullanımı ve medya kurumları arasında sürdürülebilir iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi gibi başlıklar da tartışılmıştır.

Yapılan değerlendirmelerde, medya ve iletişimin uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığı vurgulanmış; özellikle Afrika'nın küresel medya söylemlerinde çoğu zaman eksik, tek boyutlu veya olumsuz biçimde temsil edilmesi sorununa dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda Türkiye-Afrika Medya Forumu'nun, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında daha dengeli, çok boyutlu ve doğru bilgi akışının sağlanması açısından önemli bir platform olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılar ayrıca Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında medya kuruluşları, akademik çevreler ve iletişim uzmanları aracılığıyla iş birliğinin artırılmasının önemine işaret etmiş; ortak anlatıların geliştirilmesi, Afrika'ya ilişkin yerleşik klişelerin aşılması ve dezenformasyonla mücadele konusunda ortak çalışmalar yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede forumun, Türkiye-Afrika ilişkilerinde medya alanındaki kurumsal ağların güçlendirilmesine katkı sunacağı ve ilerleyen dönemlerde benzer toplantıların Afrika ülkelerinde de düzenlenmesine yönelik girişimlerin teşvik edilmesi konusunda ortak bir anlayışın oluştuğu ifade edilmiştir. Söz konusu forum, Türkiye'nin Afrika ile geliştirdiği çok boyutlu ilişkilerin iletişim boyutunu güçlendiren önemli bir girişim olarak değerlendirilmekte; karşılıklı anlayışın artırılması ve sürdürülebilir medya iş birliklerinin geliştirilmesi açısından önemli bir zemin sunmaktadır.

Türkiye'nin Afrika ile iletişim ve kamu diplomasisi alanlarında geliştirdiği bu yaklaşım, Kıta'nın farklı ülkelerinde düzenlenen tematik etkinlikler aracılığıyla somut faaliyetlerle desteklenmektedir. Türkiye-Afrika ilişkilerinin savunma sanayisi ve teknoloji alanlarında kaydettiği gelişmeler doğrultusunda, Mozambik'in başkenti Maputo'da 20 Kasım 2025 tarihinde düzenlenen Birinci Türkiye-Mozambik Savunma Sanayii İşbirliği Forumu kapsamında, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından *Barış, Kalkın-*

1 *T.C. İletişim Başkanlığı*, "Türkiye-Afrika Medya Forumu",
https://www.kisa.link/HtiTe, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

ma ve Güvenlik İçin Ortak Akıl: Türkiye-Mozambik Savunma İş Birliği başlıklı bir medya buluşması düzenlenmiştir.[2] Buluşmanın temel amacı, Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki teknolojik kapasitesini ve uluslararası iş birliği vizyonunu Mozambik medyasına tanıtmak olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin son yıllarda savunma teknolojileri alanında elde ettiği gelişmeler, üretim kapasitesi ve küresel ölçekte artan iş birliği imkânları katılımcılarla paylaşılmıştır. Bu buluşma, Türkiye'nin savunma sanayisindeki teknolojik kapasitesinin Afrika medyasına doğrudan aktarılması bakımından stratejik iletişim açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca iki ülke arasındaki diplomatik ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sağlamış ve Türkiye'nin Afrika ile geliştirdiği çok boyutlu iş birliği yaklaşımını destekleyen önemli faaliyetlerden biri olmuştur.

Medya ve iletişim iş birliklerinin ötesinde, Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik ve insani girişimleri de çok boyutlu bir yaklaşımla öne çıkmakta, bu çerçevede düzenlenen panel ve etkinliklerde barış ve kalkınma çabaları ele alınmaktadır. Bu itibarla, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından 21 Kasım 2025 tarihinde Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde *Türkiye'nin Çatışmaların Barışçıl Çözümünde Yürüttüğü İnsani Diplomasi ve Yardımları* başlıklı bir panel düzenlenmiştir.[3] Panelde, küresel ölçekte insani krizlerin derinleştiği bir dönemde Türkiye'nin arabuluculuk girişimleri, barış süreçlerine sağladığı katkılar ve kriz bölgelerinde benimsediği hızlı, kapsayıcı ve koordineli müdahale modelinin etkinliği ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye'nin Afrika'daki artan rolü, *yardım sağlayan değil, ortaklık kuran aktör* yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiş; özellikle Somali, Libya ve Sudan örnekleri üzerinden Türkiye'nin diplomatik, siyasi, güvenlik ve kalkınma araçlarını bütüncül bir perspektifle kullanan bir barış aktörü olarak konumlandığı vurgulanmıştır.

Buna ilaveten, 4 Aralık 2025 tarihinde Başkanlığın ev sahipliğinde Afrika'nın Kalbinde Süregelen Çatışma: Sudan'da Barış Arayışı başlıklı bir panel gerçekleştirilmiştir.[4] Medya temsilcileri, akademisyenler, kamu kurumlarından yöneticiler ve alan uzmanlarının katılımıyla düzenlenen panelde, Sudan'da yaşanan insan hakları ihlalleri, çatışmanın bölgesel güvenliğe etkileri ve barışın yeniden tesis edilmesinde diplomatik girişimlerin rolü çok boyutlu bir perspektifle ele alınmıştır. Açış konuşmalarında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Burhanettin Duran, Türkiye-Afrika ilişkilerinin son yirmi yılda önemli bir ivme kazandığını vurgulamış; Afrika Açılımı ve Ortaklık Politikası çerçevesinde Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve kurumsal ilişkilerini geliştirmeye yönelik kararlı bir yaklaşım benimsediğini ifade etmiştir.[5] Bu bağlamda Türkiye'nin Kıta ülkeleriyle eşit ortaklık, karşılıklı fayda ve sürdürülebilir iş birliği ilkelerine dayalı ilişkiler geliştirmeyi hedeflediğinin altı çizilmiştir.

2 *T.C. İletişim Başkanlığı*, "Türk savunma sanayisi temsilcileri Mozambik medyasıyla bir araya geldi", 20.11.2025,
https://www.kisa.link/GhQWS, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

3 *T.C. İletişim Başkanlığı*, ""Türkiye'nin Çatışmaların Barışçıl Çözümünde Yürüttüğü İnsani Diplomasi ve Yardımları" paneli", 22.11.2025,
https://www.kisa.link/RXLwJ, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

4 *T.C. İletişim Başkanlığı*, ""Afrika'nın Kalbinden Süregelen Çatışma: Sudan'da Barış Arayışı" paneli düzenlendi", 04.12.2025,
https://www.kisa.link/aPujl, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

5 *T.C. İletişim Başkanlığı*, "İletişim Başkanı Duran, "Afrika'nın Kalbinde Süregelen Çatışma: Sudan'da Barış Arayışı" panelinde konuştu", 04.12.2025,
https://www.kisa.link/thKyI, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

2.2. Medya ve İletişim Alanında İmzalanan İş Birliği Protokolleri ve Mutabakat Zaptları

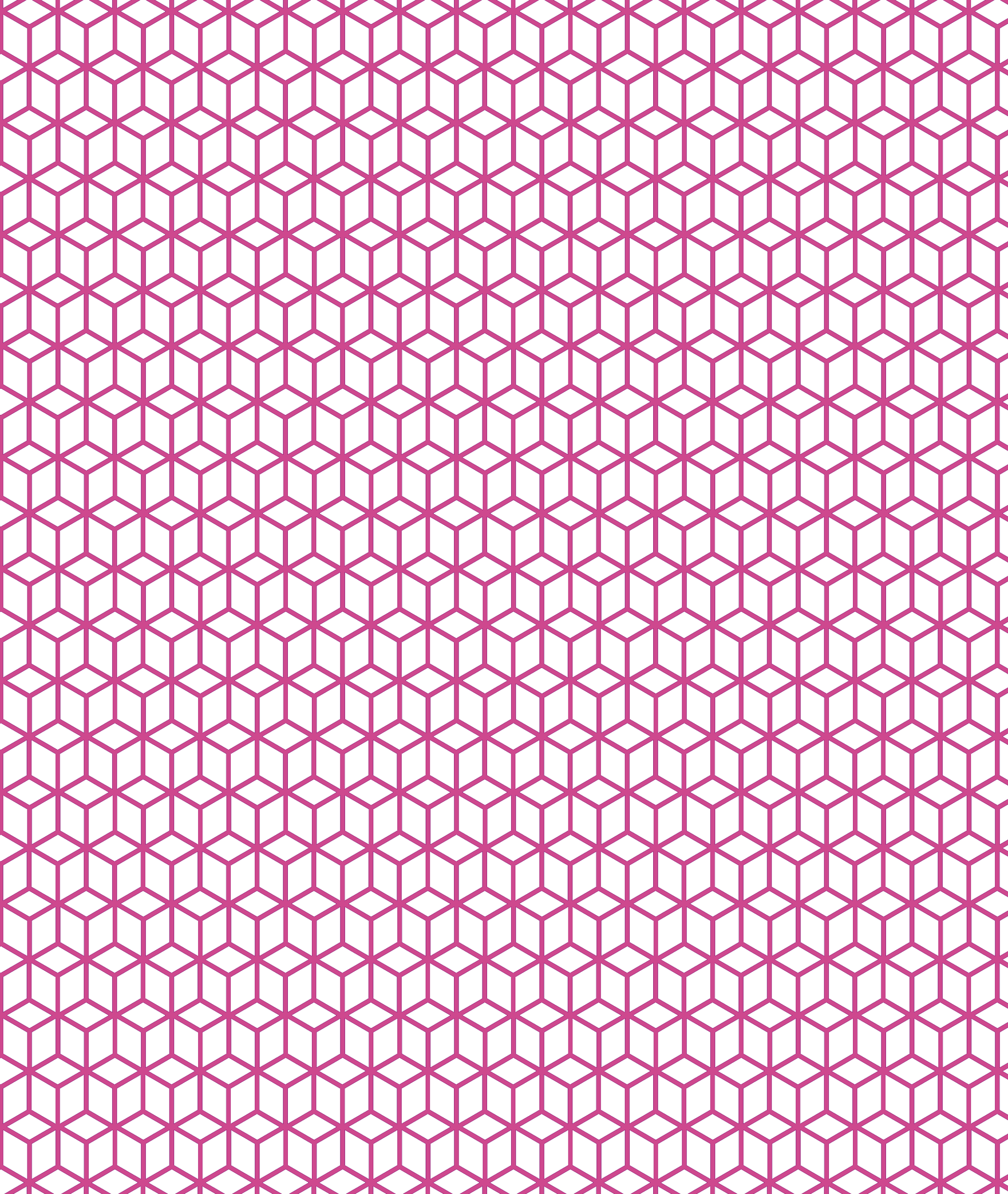
Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından 2018 yılından bu yana Afrika Kıtası'yla iletişim ve kamu diplomasisi alanındaki kurumsal ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda toplamda altı farklı Afrika ülkesiyle (Senegal, Cezayir, Libya, Gine-Bissau, Ruanda ve Nijerya) medya, iletişim ve kamu diplomasisi alanlarında iş birliği kurmak, mevcut iş birliklerini güçlendirmek ve ortak çalışmaları desteklemek amacıyla muadil kurum ve kuruluşlarla iş birliği protokolleri ve mutabakat zaptları imzalanmıştır. Bu anlaşmalar; bilgi ve tecrübe paylaşımının artırılması, medya profesyonelleri arasında karşılıklı etkileşimin teşvik edilmesi, kapasite geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, stratejik iletişim alanında ortak çalışmalar gerçekleştirilmesi ve dezenformasyonla mücadelede iş birliğinin geliştirilmesi gibi alanları kapsamaktadır.

Bu bağlamda, 23 Ocak 2025 tarihinde Ruanda Hükümet Sözcüsü Ofisi ile Medya ve İletişim Alanında İş Birliğine İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.[6] Söz konusu mutabakat zaptı ile iki ülke arasında medya ve iletişim alanında bilgi ve deneyim paylaşımının artırılması, ortak eğitim ve kapasite geliştirme programlarının düzenlenmesi, medya temsilcileri arasında karşılıklı ziyaretlerin teşvik edilmesi ve stratejik iletişim alanında ortak projelerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu iş birliği, Türkiye ile Ruanda arasındaki iletişim alanındaki kurumsal ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sağlarken aynı zamanda Türkiye'nin Afrika'daki kamu diplomasisi faaliyetlerinin kurumsal bir zeminde ilerletilmesine önemli bir katkı sunmaktadır.

3. Sonuç

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı 2025 yılı boyunca Afrika'ya yönelik faaliyetlerini çok boyutlu bir çerçevede sürdürmüştür. Bu kapsamda düzenlenen paneller, gerçekleştirilen Türkiye-Afrika Medya Forumu ile imzalanan mutabakat zaptları aracılığıyla Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında medya, iletişim ve kamu diplomasisi alanlarında kurumsal ilişkilerin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Söz konusu faaliyetler, Türkiye'nin Afrika ile geliştirdiği çok boyutlu ilişkilerin iletişim boyutuna katkı sunarken aynı zamanda stratejik iletişim, doğru bilgi akışının sağlanması ve dezenformasyonla mücadele konularında ortak bir iş birliği zemininin oluşturulmasına da imkân sağlamıştır. Bu doğrultuda yürütülen çalışmalar, Türkiye'nin Afrika ile karşılıklı anlayış, eşit ortaklık ve sürdürülebilir iş birliği ilkelerine dayalı ilişkilerini güçlendiren önemli bir kamu diplomasisi boyutunu ortaya koymaktadır.

6 *T.C. İletişim Başkanlığı*, "Türkiye ile Ruanda arasında medya ve iletişim alanında iş birliği", 23.01.2025,
https://www.kisa.link/Hgivy, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

10

2025 Yılında Afrika'da Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı

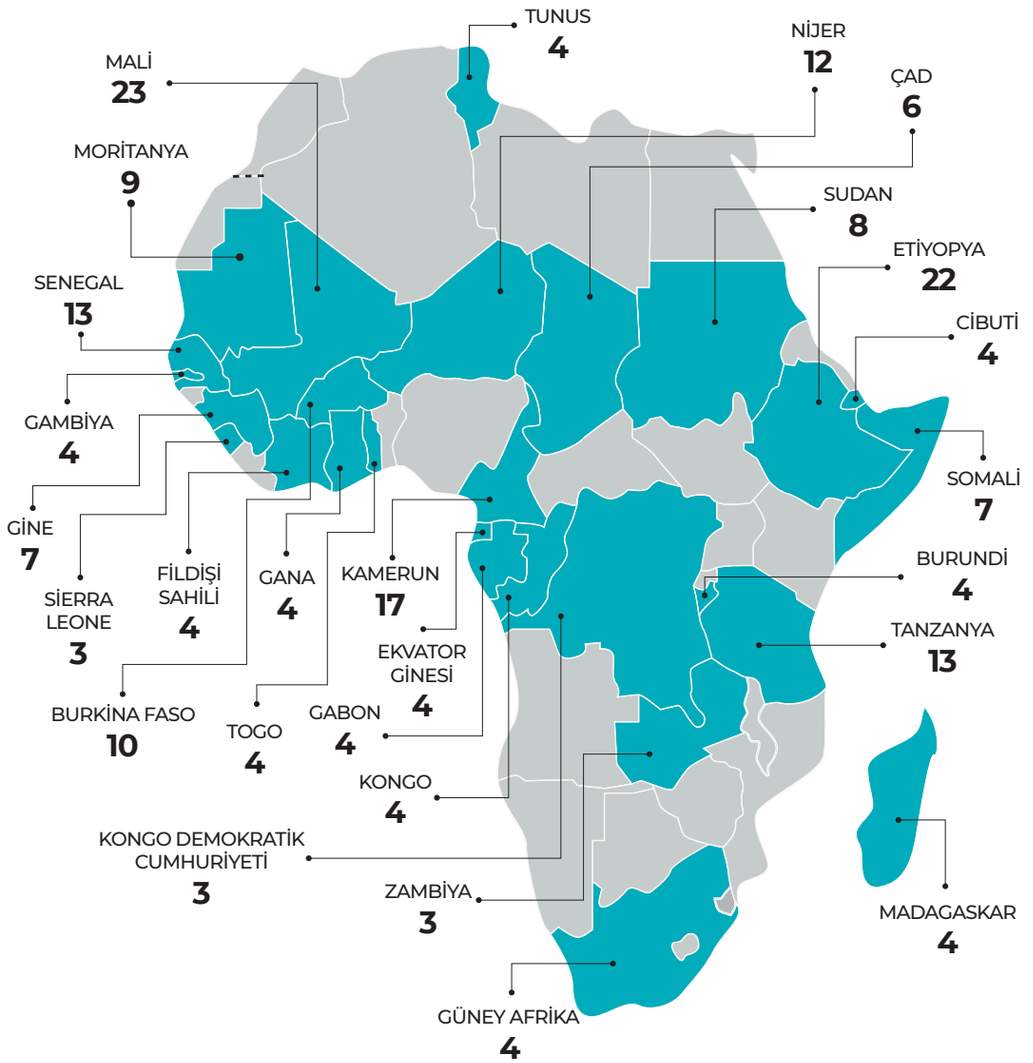
1. Giriş

Modern dönem uluslararası ilişkilerde devletler kültürel ve eğitsel değerlerini küresel ölçekte bir çekim merkezi hâline getirmeyi öncelikleri arasında konumlandırmaktadır. Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında TİKA, YEE ve YTB gibi kurumlarla başlattığı kamu diplomasisinde kurumsallaşma hamlesini, 2016 yılında kurulan Türkiye Maarif Vakfı (TMV) ile eğitim odaklı stratejik bir seviyeye taşımıştır. Türkiye, bu kurumları vasıtasıyla yirminci yüzyıldan itibaren insanlığın kaybettiği ve bulmaya çalıştığı *erdem* hikâyesine talip olmuş, altı kıtada gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetleriyle uluslararası kamuoyunda dikkatleri üzerine toplamıştır.

6721 sayılı Kanun ile kurulan TMV, Türkiye'nin kadim irfan geleneğini modern pedagojiyle harmanlayarak *eğitime değer* vizyonuyla, Türkiye adına yurt dışında örgün ve yaygın eğitim faaliyetleri icra eden bir kamu vakfıdır. Hem özel hukuk hem de tüzel hukuk kişiliklerini bünyesinde barındıran, bu yönüyle esnek bir yapı arz eden TMV, faaliyet yürüttüğü ülkelerin yerel mevzuatlarına hızla uyum sağlama ve kriz dönemlerinde dinamik çözümler üretme kabiliyetine sahiptir.

Vakıf; 2025 yılında 64 ülkede faaliyetler gerçekleştirirken, bu ülkelerin 56'sındaki 517 okul, 2 üniversite, 15 eğitim merkezi ve 11 Türkiye Araştır-

2025 YILINDA AFRİKA'DAKİ TÜRKİYE MAARİF VAKFI OKULLARI

TOPLAM
208
OKUL

maları Merkezi olmak üzere toplam 545 eğitim kurumuyla 72.000'i aşkın öğrenciye eğitim vermiştir.

2. Afrika'da Stratejik Yapılanma ve Akademik Standartlar

2025 yılı itibarıyla TMV, Afrika'da 27 ülkede faaliyet gösteren devasa bir eğitim ağına dönüşmüştür. Bu ağ; okul öncesinden yükseköğretime kadar uzanan geniş bir yelpazede, 208 okul, 2 eğitim merkezi ve 8 Türkiye Araştırmaları Merkezinde 24 bin öğrenciye ulaşan profesyonel bir yapıyı temsil etmektedir. Okullar; okul öncesi, ilk ve ortaöğretim kurumlarını; eğitim merkezleri sertifikalandırılan yaygın eğitim merkezlerini, Türkiye Araştırmaları Merkezleri ise çeşitli ülkelerdeki prestijli üniversitelerde açılan kürsü ve enstitü mukabili yükseköğretim merkezlerini ifade etmektedir.

2.1. Fiziksel ve Niteliksel Büyüme: Cibuti Örneği

Vakfın 2025 yılındaki en önemli mekânsal yatırımlarından biri, Cibuti'de açılan 67 dönümlük yeni kampüstür. Modern laboratuvarlar ve robotik sınıflarla donatılan bu kampüs, sadece bir bina inşası değil, Türkiye'nin bölgedeki eğitim kalitesini dünya standartlarına taşıma kararlılığının bir sembolüdür. Bu niteliksel büyüme; Cezayir, Libya ve Nijerya gibi yeni sahalara yönelik genişleme stratejileriyle de desteklenmektedir.

2.2. Uluslararası Akreditasyon ve Ölçme-Değerlendirme

TMV okullarında yerel, uluslararası ve Vakfın kendi geliştirdiği Uluslararası Maarif (IM) programları uygulanmakla birlikte, Vakıf küresel ölçekte yaygın akreditasyon programlarıyla da iş birlikleri geliştirmektedir. Bu bakımdan TMV okulları, bulundukları ülkelerde uluslararası standartların belirleyicisi konumundadır. Özellikle Somali'de OxfordAQA akreditasyonu ile kurulan sınav merkezi, öğrencilerin küresel geçerliliğe sahip IGCSE ve A-Level sınavlarına kendi ülkelerinde girmelerini sağlamıştır. 2025 yılı verilerine göre, fen bilimleri ve yabancı dil alanlarında elde edilen yüksek başarılar, Vakfın akademik rüştünü ispatlamaktadır.

3. Bilim, Spor ve Kültür Eksenli Sosyal Entegrasyon

Eğitim faaliyetlerini sınıfların dışına taşıyan TMV, Kıta genelinde birleştirici bir güç olma misyonunu sosyal organizasyonlarla da pekiştirmektedir.

3.1. Uluslararası Bilim Festivalleri

3.1.1.Gabon Bilim Fuarı

Afrika'daki 14 farklı ülkenin yanı sıra Arnavutluk, Kosova ve Kuzey Makedonya'dan gelen ilk ve ortaokul öğrencileri, hazırladıkları 40'tan fazla projeyi Gabon Bilim Fuarında sergileme fırsatı elde etmiştir. *Yapay Zekâ*, *Yenilenebilir Enerji ve Tarım*, *Robotik ve Engelsiz Yaşam* olmak üzere dört ana kategoride yapılan yarışmalarla Gabon Bilim Fuarı, Afrika dışından katılımcı kabul etmesi dolayısıyla Vakfın, Afrika'yı merkeze alan yaklaşımını göstermesi bakımından da oldukça önemli bir politika ortaya koymuştur.

2025 yılında dördüncüsü düzenlenen ve gelenekselleşerek kurumsallaşan Gabon Bilim Fuarı, katılımcılara yenilikçi projelerini sergileme imkânı sunmaktadır. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin de farklı ülkelerden gelen katılımcılar arasında paylaşılması, fuarın önümüzdeki yıllarda daha fazla katılımcıyla genişletilmesine yönelik çalışmaların yerinde olacağı sonucunu doğurmuştur.

3.1.2. Abidjan Bilim Festivali

Fildişi Sahili'nin başkenti Abidjan'da 29 Nisan 2025 tarihinde gerçekleşen *Science Fest Abidjan (SFA)*, Fildişi Sahili'nde faaliyet gösteren yerel okullar ve 22 farklı Afrika ülkesinden gelen Maarif Okulları öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bilim ve teknoloji odaklı bu etkinlik; proje yarışmaları, paneller, start-up fuarı ve üniversite tanıtımlarından oluşan dört ana temada düzenlenmiştir.

Festivalde ayrıca Türkiye'den 20 devlet ve vakıf üniversitesinin katılı-

Science Fest Abidjan (SFA), 29 Nisan 2025'te Fildişi Sahili'nin Abidjan kentinde, yerel okullar ile 22 Afrika ülkesinden Maarif Okulları öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirildi.

mıyla bir uluslararası eğitim fuarı da düzenlenmiş ve Fildişi Sahili'nin önde gelen üniversiteleri de fuarda yerini almıştır.

Afrika'nın dört bir yanından gençleri bilimsel bir festivalde buluşturan etkinliğin gelecek yıllarda da *Afrika Bilim Festivali* adıyla yapılması planlanmaktadır. Maarif Spor Oyunlarının sporun birleştirici gücünü göstermesine benzer bir şekilde, *Abidjan Bilim Festivali* de bilimin bu amaca matuf olabileceğini göstermektedir.

Festivalde Elektronik ve Robotik kategorisinde birinciliği Gabon'dan Personel Yönetimi İçin Otomatik Giriş Kontrol Sistemi projesi kazanırken ikincilik Moritanya'dan Akıllı Ev projesine, üçüncülük ise atık toplama ve ayırma robotları geliştiren öğrencilere verilmiştir.

Bilişim, Yazılım ve Yapay Zekâ kategorisinde birinciliği Fildişi Sahili'nden "Maarif Connect projesi elde ederken Cibuti'den InfinityLearn projesi ikinci, Togo'dan yüz tanıma ile yoklama sistemi projesi ise üçüncü olmuştur.

Tarım Teknolojileri ve Sera Kültürü kategorisinde Kamerun'dan Gökyüzünden Gelen Şifa projesi birinciliği kazanmıştır. Çad'dan serada domates yetiştiriciliği projesi ikinci, Senegal'in güneş enerjili sera sistemi projesi ise üçüncü olmuştur.

Yenilenebilir Enerji ve Geri Dönüşüm kategorisinde Etiyopya'dan kahve telvesinden enerji ve gübre üretimi projesi birinci olurken, Fildişi Sahili'nden Koumassi Lisesi'nin Compost Energy projesi ikinci, Mali'nin otonom ekolojik yerleşke projesi üçüncü sırada yer almıştır.

Engelsiz Yaşam kategorisinde ise Madagaskar'dan görme engelliler için geliştirilen algılayıcı eldiven projesi birinciliği elde etmiştir. Mali'den GuideSens projesi ikinci, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden IndepArm adlı yapay kol projesi üçüncü olmuştur.

Ayrıca SFA Özel Ödülünü Fildişi Sahili'nden Attécoubé Lisesi öğrencileri Pharmatech projesiyle kazanmıştır.

3.1.3. Togo Maarif Kültür Festivali

Togo Maarif Okulları özellikle Lomé şehrinin bir uluslararası şehir olmasının da etkisiyle oldukça renkli bir öğrenci profiline sahiptir. Bu çeşitliliği zenginliğe ve bir birlik şölenine dönüştürmek maksadıyla 22 farklı ülkeden öğrenci ve velilerin stant açabileceği Maarif Kültür Festivali organize edilmektedir.

Barış İçinde Yaşamak temasıyla gerçekleştirilen 4. *Geleneksel Maarif Kül-*

tür Festivalinde de gelenek bozulmadı. Türkiye, Togo, Cezayir, Fransa, Brezilya, Lübnan, Vietnam, Nijerya, Fas, Senegal, Güney Kore, Mali, Fildişi Sahili, Suriye, Mısır, Moritanya, Nijer, Benin, Gabon, Madagaskar, Çad ve Gine'nin dâhil olduğu 22 ülke standında yapılan gösterilerle dünya kültürlerinin birbiriyle buluşmaları sağlanmıştır. Program kapsamında katılımcı ülkeler tarafından açılan yemek stantları, dans gösterileri, konserler ve ülke tanıtım stantları katılımcıların büyük beğenisini toplamıştır.

3.2. II. Afrika Maarif Spor Oyunları (Mali)

TMV, 2023 yılında büyük bir başarıyla organize ettiği Afrika Maarif Spor Oyunları'nın ikincisini 20 ülkeden 2025 sporcunun katılımıyla 18 Şubat 2025'te Mali'de gerçekleştirmiştir. 20 ülkeden 2.025 sporcunun katılımıyla sporun diplomatik gücünün ortaya konulduğu müsabakalar ülkenin en büyük spor kompleksi olan 50 bin kapasiteli Bamako 26 Mart Stadyumu'nda düzenlenmiştir.

Üç gün süren oyunlarda; futbol, basketbol, voleybol ve hentbol karşılaşmaları, 100 metre ve 400 metre koşu, bayrak koşusu, gülle ve cirit atma, yüksek ve uzun atlama ile yüzme kategorisi olmak üzere 12 farklı disiplinde müsabakalar düzenlenmiştir. Toplamda 261 saatte tamamlanan 127 karşılaşma yapılmıştır.

On iki farklı disiplinde gerçekleştirilen müsabakalar, sadece sportif bir rekabet değil; ilk Bambaraca-Türkçe sözlüğün tanıtılması ve Osmanlı arşivlerindeki Mali belgelerinin sergilenmesi gibi kültürel diplomasi çıktılarıyla da zenginleştirilmiştir. "Afrika için harekete geç, mücadele et, zafere koş" sloganıyla gerçekleştirilen mücadeleler sonunda başarılı olan sporcular ödüllendirilmiştir.

4. Stratejik Dil Diplomasisi ve Türkçe Öğretimi

Türkçenin bir bilim ve kültür dili olarak yaygınlaştırılması, TMV'nin temel stratejik hedeflerinden biridir. TMV eğitim kurumlarında her öğrencinin anadilini, Türkçeyi ve bir yabancı dili öğrenmesi amaçlanmaktadır. Afrika ülkelerinde de yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, ülkelerin eğitim mevzuatına ve okul yapısına uygun şekilde ders statüsünde okutulmaktadır.

Vakıf, Türkçe dil öğretimi sürecini dört farklı katmanda yürütmektedir:

Örgün Eğitim: TMV'nin geliştirdiği ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı onaylı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı kapsamında öğrencilerin B2 seviyesinde Türkçe becerisiyle mezun olmaları he-

Moritanya Maarif Okulu

deflenmektedir. Programla uyumlu olarak hazırlanan Maarif Türkçe Ders Kitap setleri ve yardımcı materyaller aracılığıyla Türkçe öğretimi sistematik bir şekilde yürütülmektedir. Öğrencilerin seviyeleri her eğitim kademesinde düzenli olarak belirlenmekte; ders içi ve ders dışı etkinliklerle dil becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca haftalık 3-4 saatlik Türkçe dersiyle yetinilmeyip Maarif okullarında ortaokul düzeyinde Türk Kültürü ve Medeniyeti dersi de müfredata dâhil edilmekte bu dersle Türkçe becerilerinin de pekiştirilmesi sağlanmaktadır.

Yükseköğretim ve Araştırma: Afrika'da 8 ülkede (Cibuti, Çad, Fildişi Sahili, Güney Afrika, Kamerun, Mali, Senegal ve Togo) faaliyet gösteren Türkiye Araştırmaları Merkezleri aracılığıyla yükseköğretim düzeyinde Türkçe öğretimi sürdürülmektedir. Bu merkezlerde seçmeli ve kredili ders statüsünde verilen Türkçe dersleri öğrencilerin transkriptinde de geçerli olup, Türkçe öğrenen toplam öğrenci sayısı 525'tir. Senegal 392 öğrenci ile en yüksek sayıya sahip ülke konumundadır. Togo, Çad, Fildişi Sahili ve Mali'de de üniversite düzeyinde Türkçe dersleri devam etmektedir.

Kamu ve Özel Gruplar: Afrika genelinde T.C. Millî Savunma Bakanlığı ile yapılan protokol kapsamında Afrika'daki bazı ülkelerde 333 askerî personele Türkçe eğitimi verilmektedir. Yine sivil kursiyerlere ve yerel personele yönelik düzenlenen programlar, Türkiye ile yerel bürokrasi arasında

da güçlü bir iletişim ağı oluşturmaktadır. Vakıf tarafından verilen kurslar A1 öncesi seviyeden B1 seviyesine kadar farklı düzeylerde verilmektedir. Sivil gruplar için verilen kurslara en yüksek katılım Madagaskar'da (168 kursiyer) gerçekleşmiş olup Çad, Güney Afrika, Etiyopya, Tanzanya ve Ekvator Ginesi'nde de halka açık kurslar düzenlenmektedir.

Afrika bölgesinde 13 ülkede mahallî personel ve öğretmenlere yönelik Türkçe kursları da düzenlenmektedir. Toplam 398 kursiyerin katıldığı bu kurslar ağırlıklı olarak A1 seviyesinde yürütülmekte, bazı ülkelerde A2 ve B1 seviyelerinde de eğitim verilmektedir. 2025 yılında en yüksek katılımın olduğu ülkeler arasında Kamerun (100 kursiyer), Tanzanya (66 kursiyer) ve Demokratik Kongo (57 kursiyer) öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Etiyopya, Fildişi Sahili, Senegal, Togo, Güney Afrika, Burundi, Somali, Ekvator Ginesi, Tunus, Cibuti'de de halka açık Türkçe kursları devam etmektedir.

Sosyal ve Kültürel Faaliyetler: Türkçe öğretiminin yanı sıra Türk kültürünün tanıtımına yönelik sosyal ve kültürel faaliyetlere önem verilmektedir. Bu kapsamda çeşitli ülkelerde Türkiye Tanıtım Günleri, millî bayram etkinlikleri, kültür programları ve dil temalı organizasyonlar düzenlenmekte; öğrencilerin kültürlerarası etkileşim ve farkındalık kazanmaları hedeflenmektedir.

1. Uluslararası Münazara Turnuvası: Türkiye Maarif Vakfı tarafından 2023 yılından itibaren *Uluslararası Münazara Turnuvası* düzenlenmektedir. Öğrencilerin iletişim ve dil becerilerinin bütüncül bir biçimde geliştirilmesi hedeflenen etkinlikle ana dili Türkçe olan öğrenciler ve iki dilli öğrencilerin Türkçeyi etkin bir şekilde kullanmaları teşvik edilmektedir.

Turnuvaya, 2025 yılında Afrika'dan da yoğun bir ilgi gösterilmiştir. 2025 yılında 25 ülkede Münazara Atölyesi uygulanmış ve 8 haftalık süreç sonunda turnuva tamamlanmıştır. Yabancı Dil Grubu'nda Etiyopya ve Suriye büyük finalde yarışmışlardır.

2. 6 Kıta 1 Dil Projesi: Proje, 43 farklı ülkede TMV'ye bağlı okullar ve eğitim merkezlerinde öğrenim gören, farklı kültürlerden gelen ortaokul ve lise öğrencilerini bir araya getirerek Türkçeyi ortak dil olarak kullanmaları ve kültürel paylaşımda bulunmaları çerçevesinde yapılandırılmıştır. Proje ile Türkçeyi ortak dil olarak kullanarak öğrenciler arasındaki kültürel etkileşimi geliştirmek, öğrencilerin kültürel farkındalığını artırmak, dijital becerilerinin yanı sıra iletişim ve sunum yapma becerilerini geliştirmek, ülkeler arasındaki kültürel diplomasi ve dostluk bağlarını güçlendirmek hedeflenmiştir. 2025 yılında proje kapsamında öğrenciler çevrim içi ortamda tama-

men Türkçe sunumlar yapmıştır. Yarışmalar sonucunda Etiyopya, Çad, Suriye, Tunus, Arnavutluk, Fransa ve Afganistan'dan birer öğrenci, 3 günlük İstanbul gezisi ödülü kazanmıştır.

3. Türkçe Beden Eğitimi Dersleri: Bölgede, spor programı bulunan ve lisanslı sporcu çıkaran nadir okullardan birisi olan Togo Maarif Okulları, beden eğitimi derslerini Türkçeyi öğrencilere sevdirebilmek için yenilikçi bir yöntem geliştirmiştir: Türkçe Beden Eğitimi Dersleri. Söz konusu derslerde öğrenciler beden eğitimi dersinde yapılan sportif faaliyetler ve oyunlarda; spor terimlerini, beden gelişimiyle ilgili ifadeleri, selamlaşmaları, günlük konuşmaları, temel dil kalıplarını, nesneleri, sayıları, renkleri ve kendi ihtiyaçlarını Türkçe olarak ifade etmekte, Türkçe şarkılarla tempo tutmaktadır. Önemli günlerde yapılan etkinliklere hazırlıklar da yine bu vesileyle Türkçe talimatlar ve müzik eserleriyle yapılmaktadır. Spor vesilesiyle Türkçenin doğrudan hayatın içine girmesi amaçlanan bu çalışmayla Türkçe derslerinde de öğrencilerin başarılarının arttığı gözlemlenmektedir.

5. Pedagojik Yenilikçilik: Model İhracı ve Yerel İş Birlikleri

TMV, eğitim materyali ve metodoloji ihraç eden bir kurum konumuna yükselmiştir. Özellikle IM (Uluslararası Maarif) Anaokulu Programı, pedagojik derinliği sayesinde ev sahibi ülkelerin Eğitim Bakanlıkları tarafından *ilham verici* bulunmaktadır.

Sürekli yenileme ve geliştirme anlayışını benimseyen Vakıf yönetimi personelin kişisel ve mesleki gelişimine yönelik de faaliyetlerini bilimsel yöntemler çerçevesinde sürdürmektedir. Bu kapsamda TMV Temel Eğitim Koordinatörlüğü tarafından Gambiya Uluslararası Maarif Okulu okul öncesi öğretmenlerine yönelik 23–27 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilen çalışmada, öğretmenlerin ülkede resmî olarak uygulanmakta olan IM Okul Öncesi Eğitim Programını etkin bir şekilde uygulayabilmelerini desteklemek amacıyla bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik içerikler sunulmuştur. Yine Temel Eğitim Koordinatörlüğü tarafından 2025 yılı yaz döneminde; KKTC ve İstanbul'da IM Okul Öncesi Eğitim Programı değerlendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Beş kıtada, 18 ülkede resmî olarak uygulanan programın eğitim süreçlerini değerlendirmek amacı ile gerçekleştirilen toplantılara Etiyopya, Tunus, Somali, Moritanya, Nijer, Kongo, Gabon, Togo ve Mali'den okul yöneticisi ve öğretmenler katılmıştır.

Vakfın yurt dışında faaliyet gösteren okullarında görev yapan okul psikolojik danışmanlarının mesleki gelişimlerini desteklemek, alan uzmanları arasında ortak bir Maarif rehberlik anlayışı inşa etmek ve rehberlik çalış-

malarında etkileşimi artırmak amacıyla Maarif Rehberlik Mesleki Gelişim Eğitimi gerçekleştirilmiştir. İlgili eğitim kapsamında Fransızca konuşulan Afrika ülkeleri için 23-27 Haziran tarihlerinde Gabon'da hizmet içi eğitim düzenlenmiştir. Programa; Burkina Faso, Çad, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kamerun, Kongo Cumhuriyeti, Nijer, Senegal, Tunus ülkelerinden toplam 17 okulun psikolojik danışmanı/psikolog katılmıştır. Aynı içerikteki program İngilizce konuşulan Afrika ülkeleri için 2-6 Eylül tarihleri arasında Tanzanya, Zambiya, Somali, Etiyopya ve Gambiya'dan katılan okul psikolojik danışmanları için de yapılmıştır.

TMV Okul Yöneticisi ve Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Daire Başkanlığı tarafından yüz yüze ve çevrim içi öğretmen eğitimi programları düzenlenmektedir. Farklı tarihlerde Fildişi Sahili, Togo ve Gine'de Maarif Vakfı Okullarında görev yapan öğretmenlere Mesleki Gelişim Uzmanı Iba Diop Cissé ve Mamadou Simpara tarafından toplam 16 saatlik eğitim verilerek öğretmenlerin mesleki gelişimine yönelik etkinlikler sürdürülmektedir.

6. Süreç Odaklı Gelişim Yaklaşımı

Maarif Vakfı Okullarında öğrencilerin akademik başarıları önemsenmekle birlikte, öğrencinin o bilgiye ulaşırken geçtiği yollara, sergilediği çabaya ve bilişsel gelişimine odaklanan pedagojik bir yaklaşım esas alınmaktadır. Geleneksel *ürün odaklı* sistemin aksine, öğrenciyi pasif bir alıcıdan, kendi öğrenme yolculuğunun aktif bir mimarına dönüştüren bu anlayış çerçevesinde;

- Öğrencilerin karakter ve değer gelişimlerini desteklemek amacıyla hazırlanan MAKES (Maarif Karakter Eğitim Seti) etkinlikleri Mali, Zambiya, Nijer, Etiyopya, Burundi, Fildişi Sahili, Gine, Togo, Senegal, Çad, Burkina Faso, Tunus, Kongo Cumhuriyeti, Kamerun, Güney Afrika' da uygulanmaktadır.
- Maarif okullarına giriş için uygulanan MAGİS; 2025 yılında Burundi, Madagaskar, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Tunus, Senegal, Çad, Mali, Fildişi Sahili, Togo, Ekvator Ginesi, Gabon, Kamerun, Gambiya, Nijer, Etiyopya, Gana, Güney Afrika, Somali ve Moritanya'da uygulanmıştır.
- MAGİS'in uygulandığı ülkelerdeki eğitimcilere yönelik soru yazma eğitimleri verilmektedir. Eğitimlere Kamerun, Tanzanya, Kongo, Senegal, Çad, Nijer, Togo, Demokratik Kongo, Mali, Gabon, Tunus, Somali, Ekvator Ginesi, Gambiya, Gana, Etiyopya, Cibuti, Moritanya Maarif okulları öğretmenleri katılmıştır.

7. Maarif Ajansı Eğitim Fuarları

TMV tarafından kurulan Maarif Ajansı, Türk üniversitelerinin yurt dışındaki tanıtım stratejilerine destek sunmak ve yükseköğretim kurumlarımızın potansiyel öğrencilere doğrudan erişimini sağlamak amacıyla küresel ölçekte eğitim fuarları organize etmektedir. Bu kapsamda Ajans, 2025 yılı içerisinde Fas, Kenya ve Tunus'ta Türkiye'nin önde gelen devlet ve vakıf üniversitelerinin katılımıyla kapsamlı eğitim fuarları gerçekleştirmiştir.

Söz konusu organizasyonlar uluslararası kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmış ve yaklaşık 5 bin katılımcı tarafından ziyaret edilmiştir. Vakfın bu nitelikli rehberlik ve tanıtım faaliyetleri neticesinde Türk yükseköğretim sistemi hakkında detaylı bilgi sahibi olan öğrenciler, akademik geleceklerini şekillendirmek adına tercihlerini Türkiye'deki üniversitelerden yana kullanmışlardır.

Bu stratejik yönlendirmenin somut bir çıktısı olarak, TMV okullarından mezun olan 3500 öğrenci, hâlihazırda Türkiye'deki üniversitelerde akademik eğitimlerine başarıyla devam etmektedir. Bu süreç, Türkiye'nin uluslararası eğitim pazarındaki payını artırmakla kalmayıp uzun vadeli kültürel ve akademik iş birliklerinin de temelini oluşturmaktadır.

8. 2025 Maarif Başarıları

Vakıf, faaliyet gösterdiği coğrafyalarda hayata geçirdiği nitelikli projeler ve sürdürülebilir eğitim modelleriyle uluslararası alanda saygın bir konuma ulaşmıştır. Öğrencilerin bölgesel ve ulusal düzeydeki müsabakalarda sergiledikleri üstün performans; eğitim süreçlerinin akademik kazanımlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda stratejik düşünme, öz disiplin, kolektif ruh ve fiziksel gelişim gibi alanlarda da somut yetkinlikler inşa ettiğini tescillemiştir.

TMV Okullarında eğitim gören öğrenciler 2025 yılında da önemli başarılara imza atmışlardır. Öğrencilerin elde ettiği başarılardan bazıları şunlardır:

Zambiya Maarif Vakfı Okulu öğrencileri Midlands (Lusaka Bölgesi) 19 Yaş Altı Satranç Şampiyonasında ikincilik, Ulusal 19 Yaş Altı Satranç Şampiyonasında üçüncülük; ISAZ (Zambiya Bağımsız Okullar Birliği) Atletizm Turnuvası 1500 metre koşusunda Gümüş Madalya, ISAZ Atletizm Turnuvası uzun atlama dalında Bronz Madalya, Ulusal Gençlik Günü Futbol Turnuvasında da Dördüncülük elde ettiler.

2025 yılında mezun olan *Tanzanya Maarif Vakfı Okulları* Form Four (4. sınıf) öğrencileri, ulusal sınavlarda üstün akademik başarı gösterdiler. 7. sınıf öğrencileri, Primary School Leaving Examination (PSLE) sonuçlarında A ortalaması elde ederek ilkokul düzeyinde önemli bir başarıya imza attılar. Genel akademik performans açısından değerlendirildiğinde bu sonuçla 2025 yılında ulusal sınavlara giren öğrencilerin yüzde 90'ından fazlası üstün başarı göstermiş, öğrencilerin tamamı ise Division 1 derecesi elde etmiştir.

2025 yılının başında *Tanzanya Maarif Vakfı Okulu* öğrencileri, şubat ayında Tanzania Competitive Rhetoric Organization (TCRO) tarafından düzenlenen hitabet ve münazara yarışmalarında gösterdikleri performans neticesinde sertifika ve madalya almaya hak kazanmıştır. Ayrıca öğrenciler, 14-15 Şubat 2025 tarihlerinde gerçekleştirilen Public Junior Festival Qualifiers yarışmasına katılarak hitabet, analitik düşünme ve etkili sunum becerilerini geliştirme fırsatı da elde etmiştir.

Türkiye Maarif Vakfı Arusha Kampüsü (Tanzanya) öğrencileri, 4 Eylül 2025 tarihinde düzenlenen Doğu Afrika Münazara Şampiyonası'nda önemli dereceler elde ederek okullarını başarıyla temsil etmiştir. Öğrenciler: Bilgi Yarışmasında En İyi Okul, Toplum Önünde Konuşmada En İyi Okul, Kamu Önünde Konuşmada En İyi Gelecek Vaat Eden Takım, Kamu Önünde Konuşmada En İyi Takım Koçları, Yazım Yarışmasında En İyi Takım, En İyi Bilgi Yarışması Ekibi ve En İyi Bilgi Yarışması Ustası (Öğrenci) ünvanlarına sahip olmuşlardır.

Somali Maarif Vakfı Okulları öğrencisi Adnan Abdiweli Muhammed Yusuf, 34.000 öğrenci arasından Somali genelinde sekizinci, Banadir bölgesinde ise ikinci olarak önemli bir başarı elde etmiştir. Öğrenci, eğitimine Marmara Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümünde başarı burslu olarak devam etmektedir. Bu durum, Türkiye Maarif Vakfı okullarının uluslararası akademik geçişteki başarısını somut biçimde göstermektedir.

2025 yılı içinde öğrencilerin uluslararası platformlardaki temsili de önemli ölçüde artmıştır. Somali Maarif Vakfı Okulları öğrencileri İstanbul'da düzenlenen İslam İş birliği Teşkilatı Model Organizasyonu'na katılarak farklı ülkelerden gelen delegelerle birlikte küresel meseleler üzerine müzakerelerde bulunmuş ve İstanbul Deklarasyonu'nun hazırlanmasına katkı sunmuştur.

Gana Maarif Vakfı Okulu öğrencileri, Gana Olimpiyat Akademisi tarafından Akademik Yetenek Geliştirme Programı kapsamında düzenlenen Kanguru Matematik Yarışması'nda büyük başarılar elde etmişlerdir. Kamu, özel

ve uluslararası okulların da dâhil olduğu, ülke genelinde 241 okuldan toplam 5.812 öğrencinin katıldığı yarışmada Maarif öğrencileri öne çıkmış; 3 öğrenci kendi kategorilerinde birincilik elde etmiştir. Başarılı olan öğrenciler Huzaifa, Hamza Ibrahim ve Anas Ibrahim, kategorilerinde zirveye çıkarak altın ödüle layık görülmüştür.

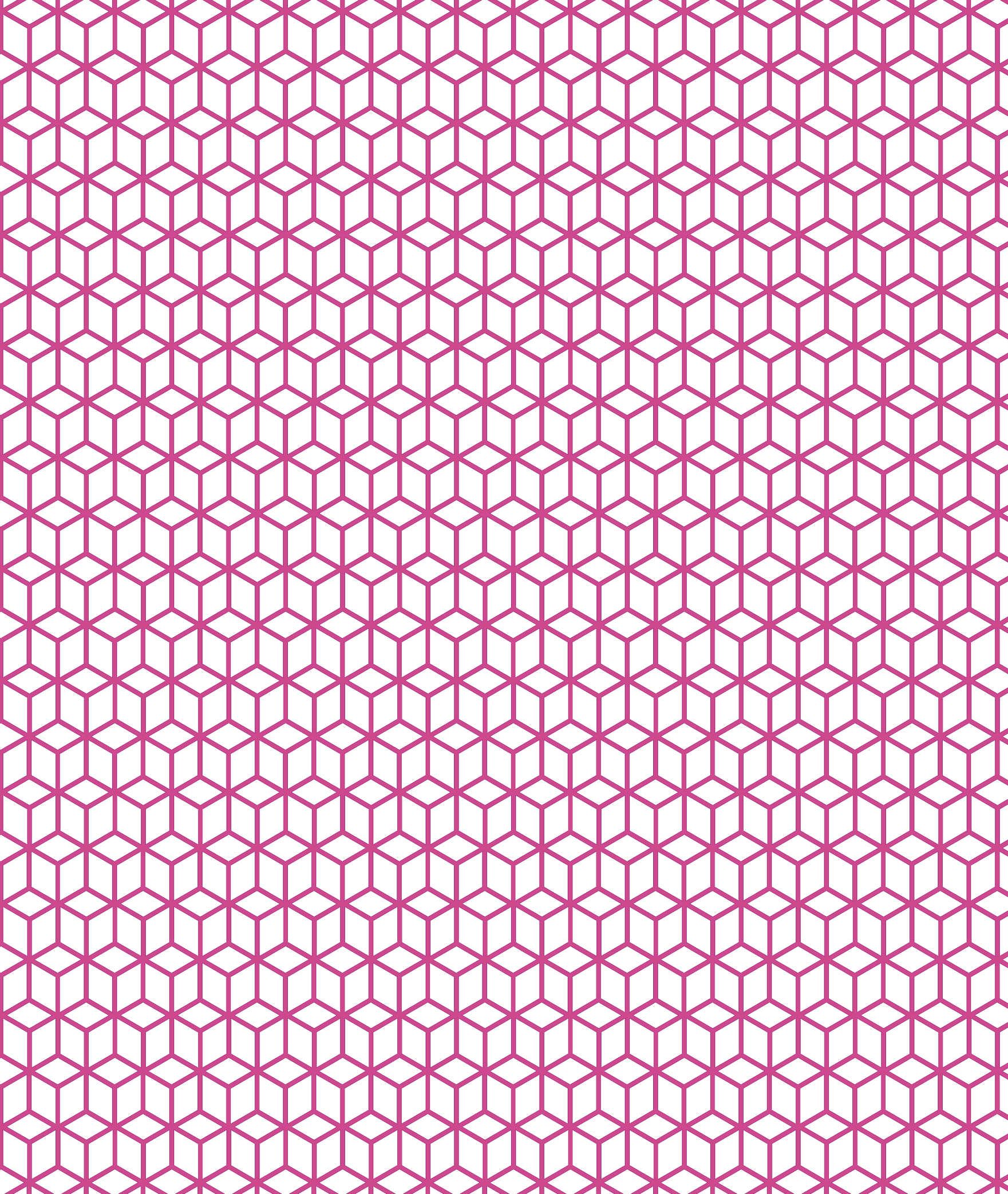
Türkiye Maarif Vakfı Okulları Burkina Faso, Çad, Fildişi Sahili, Nijer, Kongo Demokratik Cumhuriyet, Mali ve Togo'da düzenlenen ulusal ortaokul ve lise bitirme sınavlarında %100'e varan başarı sağlamıştır.

Tunus'ta gerçekleştirilen HIPPO İngilizce Yarışması'nda, Maarif okulları finale kalma başarısı gösterdmiştir.

Togo'da 13 Kasım 2025 tarihinde düzenlenen Canadian School Cup Spor Turnuvası'nda öğrenciler iki şampiyonluk ve bir ikincilik elde etmiştir. U-14 kategorisinde futbol ve basketbol takımları birincilik kazanırken kız basketbol takımı turnuvayı ikinci sırada tamamlamıştır. Aynı ülkede Fransız Lisesi tarafından düzenlenen İspanyolca Bilgi Yarışması'nda ise Maarif Vakfı Okulları öğrencisi ikinci oldu.

9. Sonuç

2025 yılı faaliyet raporları ışığında TMV, Afrika'da sadece Türkiye'nin eğitim tecrübesini değil, aynı zamanda erdemli insan yetiştirme vizyonunu da temsil etmektedir. Akademik mükemmeliyetten spor müsabakalarına, teknolojik inovasyondan dil öğretimine kadar çok boyutlu bir başarı hikâyesi kurgulayan TMV, Türkiye ile Afrika arasında kalıcı, insani ve stratejik bağlar kurmayı başarmıştır. TMV, 2025 yılındaki bu performansıyla, küresel eğitim piyasasında güvenilir bir marka ve Türkiye'nin dünyadaki en güçlü *erdem* hikâyesi olmaya devam etmektedir.

Anadolu Ajansı'nın 2025 Yılında Afrika'daki Faaliyetleri

11

Anadolu Ajansı

1. Giriş

Anadolu Ajansı (AA), dünyanın en büyük haber ajanslarından biri olma hedefi doğrultusunda küresel ölçekte tüm bölgelere stratejik önem atfetmekte ve bu kapsamda Afrika'ya yönelik ilgisini ürettiği kapsamlı haber içerikleri ve medya faaliyetleri aracılığıyla somutlaştırmaktadır. Bu çerçevede Ajansın Afrika'daki faaliyetleri, Kıta genelinde meydana gelen siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin yakından izlenmesi ve uluslararası kamuoyuna aktarılmasının yanı sıra doğa, çevre ve kültür temalı haber üretimini de içeren geniş bir içerik yelpazesini kapsamaktadır.

Anadolu Ajansı, Afrika'ya yönelik habercilik faaliyetlerini yalnızca içerik üretimiyle sınırlı tutmayarak yerel ve uluslararası aktörlerle geliştirilen çeşitli medya iş birlikleri ve kurumsal girişimlerle de desteklemekte, böylece Kıta'ya ilişkin bilgi akışının güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu makalede, Anadolu Ajansı'nın gelecek vizyonu doğrultusunda şekillenen habercilik anlayışının Afrika'da nasıl hayata geçirildiği ve bu yaklaşımın Kıta'ya yönelik medya faaliyetleri üzerindeki yansımaları ele alınmaktadır.

2. Anadolu Ajansı'nın Afrika'daki Kurumsal Yapılanması

AA Afrika Haberleri Müdürlüğü editoryal çalışmalarını tek bir merkezden koordine etmektedir.Bu merkezde görev alan yöneticinin öncelikli görevleri arasında yayın çizgisini oluşturmak, gündemi belirlemek ve kurumsal stratejiyi uygulamak yer almaktadır. Bir kıdemli muhabir ve beş muhabir ise gündemi yakından takip ederek kesintisiz haber akışını sağlamaktadır. Senegal'de bir kıdemli muhabir, İstanbul'da iki muhabir, Güney Afrika'da, Kamerun'da ve Nijerya'da birer muhabir haber takiplerini yapmaktadır. Ayrıca Sudan, Somali, Çad ve Orta Afrika'daki serbest muhabirler çalışmalara destek vermektedir. Öte yandan Fransızcanın yaygın olarak kullanıldığı Frankofon Afrika ülkelerinde aktif görev yapan onüç serbest gazeteci aracılığıyla sahadan düzenli içerik temin edilmektedir. Fransızca Haberler Müdürlüğü, Eylül 2025 itibarıyla Tunus'tan İstanbul'a taşınmıştır. Müdürlük, Frankofon Afrika ülkelerindeki gündemi sahada görev yapan serbest gazeteciler aracılığıyla izlemekte; özgün, doğrulanmış ve uluslararası kamuoyuna hitap eden haber üretimini kesintisiz şekilde sürdürmektedir. Coğrafi koşulların zorlukları ve güvenlik riskleri dikkate alındığında, AA'nın Kıta geneline yayılmış kadrolu ve serbest gazetecilerden oluşan muhabir ağı, sahadan doğrudan haber aktarımı yapılması ve özel röportajların gerçekleştirilmesi bakımından kritik bir rol üstlenmektedir. Ajans, farklı ülkelerde görev yapan bu geniş haberci ağı aracılığıyla hem Türkçe haber üretmekte hem de üretilen içerikleri farklı dillere aktararak uluslararası kamuoyuna sunmaktadır. Afrika Haberleri Müdürlüğü'nün yürüttüğü faaliyetlere ek olarak, AA'nın düzenli yayın yaptığı onüç dilin tamamında Afrika'ya ilişkin haber üretimi yapılmakta; bu içerikler kimi zaman doğrudan özgün haber olarak hazırlanmakta, kimi zaman ise çeviri yoluyla farklı dil servislerine aktarılmaktadır.

Afrika'ya ilişkin 2025 yılında 2147'si rutin, 245'i özel olmak üzere toplam 2 bin 392 haber üretilmiştir. Bu kapsamda rutin haberler, Kıta'da yaşanan gelişmeleri hızlı, tarafsız ve güvenilir şekilde aktarmayı amaçlarken; özel haberler saha muhabirlerinin derinlemesine araştırmaları, saha ziyaretleri ve röportajlarıyla haber akışını zenginleştirmektedir. AA, bu özel haberleri sıklıkla görsel materyallerle de desteklemekte, ulusal ve uluslararası medyada yankı uyandırmaktadır. Bu kapsamda yürütülen faaliyetler çerçevesinde 2025 yılı, Afrika'da habercilik açısından birçok zorluğu da beraberinde getirmiştir. Güvenlik riskleri, coğrafi koşullar ve altyapı eksiklikleri, muhabirlerin saha çalışmalarını önemli ölçüde güçleştirmiştir. Bununla birlikte AA'nın kadrolu ve serbest muhabirlerden oluşan ekibi, söz konusu zorluklara rağmen Kıta genelinde meydana gelen önemli gelişmeleri yakından takip ederek kamuoyuna aktarmayı başarmıştır. Özellikle çatışma ve kriz bölgelerine ulaşım sırasında karşılaşılan

lojistik sorunlar ile güvenlik kaygıları, yoğun koordinasyon ve planlama çabaları sayesinde büyük ölçüde aşılmış; bu sayede hem rutin haber akışı sürdürülmüş hem de özel içeriklerin hazırlanmasına devam edilmiştir.

3. Anadolu Ajansı'nın Afrika'ya Yönelik İş Birlikleri

Editoryal çalışmalara ek olarak, Afrika ülkelerindeki basın kuruluşlarıyla haber paylaşım anlaşmaları, ortak projeler ve eğitim programları sürdürülmektedir. Bu iş birlikleri kapsamında Türk ve Afrikalı muhabirler arasındaki deneyim paylaşımları artmış, medya alanında karşılıklı etkileşim güçlenmiştir. Böylece hem yerel gazetecilerin kapasitesi artmış hem de Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında medya alanında kalıcı bağlar kurulmuştur.

Bu kapsamda eğitim faaliyetlerine ilişkin Afrika'dan toplam 400 katılımcıya yaklaşık 20 farklı eğitim sunulmuştur. İlgili eğitimler kapsamında, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, TİKA, YTB, SESRIC, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB), Uluslararası İşbirliği Gençlik Federasyonu (ICYF) gibi kurumlarla iş birliği içinde yapılmıştır. Yeni nesil habercilik, enerji, diplomasi, insani yardım, ekonomi-finans, medya temsilciliği, sağlık, yerel yönetimler, seçim haberciliği, savaş ve kriz bölgelerinde habercilik gibi çeşitli alanları eğitimlerin içeriğini oluşturmuştur.

Bununla birlikte, AA ile çeşitli Afrika ülkelerinin haber ajansları arasında iş birliği süreçleri yürütülmektedir. Bu doğrultuda Cezayir, Nijerya, Somali, Sudan, Tunus, Zambiya, Zimbabve, Fas, Kamerun haber ajansları ile aktif anlaşmalar bulunmaktadır. Senegal haber ajansları ile anlaşma yenileme müzakere süreçleri tamamlanmış, anlaşmaların imzalanması için uygun koşullar beklenmektedir. Ayrıca Etiyopya, Angola, Güney Afrika, Kenya, Kongo, Libya, Mısır haber ajansları ile müzakere süreci devam etmektedir. Ekvator Ginesi ve Moritanya haber ajansları ile de yeni girişimler için planlama yapılmaktadır. AA'nın pazarlama faaliyetleri kapsamında ise Somali, Mısır ve Güney Afrika'dan dört abonesi bulunmaktadır. DolSonuç olarak on dokuz Afrika ülkesinin haber ajansları ile iş birliği süreçlerinin aktif bir şekilde AA'nın gündeminde yer aldığı görülmektedir.

4. Anadolu Ajansı'nın Afrika'ya Yönelik Haber Faaliyetleri

Zorlu coğrafi ve siyasi koşullara rağmen AA muhabirleri, gündelik haber üretiminin ötesine geçerek dikkat çeken özel haberlere ve röportajlara imza atmıştır. Bu kapsamda Güney Afrika'nın Lahey Büyükelçisi Vusi Madonsela ile ger-

çekleştirilen ve ülkesinin İsrail aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'nda açtığı soykırım davasına ilişkin değerlendirmelerini içeren röportaj öne çıkan içerikler arasında yer almıştır. Bunun yanında Afrika gündemini şekillendiren başlıca gelişmeler de Ajans tarafından yakından izlenmiştir. Sudan'da devam eden iç savaşın yol açtığı insani kriz, Sahel bölgesindeki güvenlik dengelerindeki değişim ve Somali ile Etiyopya arasında yaşanan diplomatik gerilim bu dönemde öne çıkan gelişmeler arasında yer almıştır.

Aynı süreçte Kıta'da gerçekleşen seçimler ve siyasi dönüşüm süreçleri de AA tarafından düzenli biçimde takip edilmiştir. Kıta'nın bazı bölgelerinde, devam eden güvenlik sorunları ve silahlı grupların faaliyetleri haber akışının önemli başlıklarından biri olmuştur. Doğu Afrika'da ise Etiyopya'nın inşa ettiği Büyük Rönesans Barajı nedeniyle Etiyopya, Sudan ve Mısır arasında uzun süredir devam eden diplomatik müzakereler gündemdeki yerini korumuştur. Bunun yanında bazı Afrika ülkelerine ilişkin tanıtıcı ve derinlemesine dosya haberleri hazırlanmıştır. Benzer içerikler aracılığıyla farklı ülkelerin siyasi, ekonomik ve kültürel yapıları ele alınmış ve Türkiye'de Afrika'ya ilişkin bilgi birikiminin artırılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

AA Kitap markası altında 2025 yılında yayımlanan "Türkiye'nin Barış Eli" kitabı, AA öncülüğünde hazırlanarak Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkeleri ve Aden Körfezi'ndeki siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel iş birliklerini ele alıyor.

Küresel medyada Afrika çoğu zaman darbeler, çatışmalar ve yoksulluk gibi kriz başlıkları üzerinden ele alınsa da AA, Kıta'nın kültürel zenginliğini ve toplumsal çeşitliliğini görünür kılmaya önem vermektedir. Bu doğrultuda yerel festivaller, geleneksel sanatlar, müzik ve el sanatları üzerine hazırlanan özel haberler yayımlanmaktadır. Ayrıca Afrika mutfağına ilişkin gastronomi içerikleri ve gezi dosyaları da dikkat çeken başlıklar arasında yer almaktadır. Doğaya, kültüre ve toplumsal yaşama odaklanan bu haberler Türkiye'de ve uluslararası medyada da ilgi görmektedir. Bu kapsamda Gambiya, Somali, Sudan, Mozambik, Botsvana ve Fildişi Sahili'ne ilişkin belgesel çalışmaları yürütülmüş; Güney Afrika, Kamerun, Senegal, Nijerya ve Somali'den insan hikâyelerine odaklanan özel haberler hazırlanmıştır.

5. Türkiye'nin Afrika Faaliyetlerinin Takibi

Afrika'yı sağlıklı biçimde değerlendirebilmek için Kıta'yı yalnızca krizler ve büyük güç rekabeti üzerinden ele alan indirgemeci yaklaşımların ötesine geçmek gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika politikası, Kıta'yı bir rekabet ala-

nı olarak tanımlamak yerine eşitlik, karşılıklı saygı ve ortaklık temelinde şekillenen bir ilişki anlayışına dayanmaktadır.

Türkiye'nin Afrika yaklaşımı; karşılıklı egemenliğe saygı, insani sorumluluk, kazan-kazan esasına dayalı iş birliği ve uzun vadeli sürdürülebilir ortaklık ilkeleri üzerine kuruludur. Son yirmi yılda istikrarlı biçimde gelişen bu politika, güvenlik, ekonomi, diplomasi ve medya alanlarını birlikte ele alan çok boyutlu bir çerçeve sunarak Türkiye-Afrika ilişkilerinde kurumsal sürekliliğin oluşmasına katkı sağlamıştır.[1]

AA, Türkiye'nin Afrika ile çok yönlü ilişkilerinde medya alanında önemli bir rol üstlenmektedir. Afrika'ya ilişkin haberler, ajansın editoryal ekibi tarafından işlenerek Türkiye ve dünya kamuoyuna ulaştırılmaktadır. Özel röportajlar ile fotoğraf ve video içerikleri Kıta'nın hem insani sorunlarını hem de potansiyelini görünür kılmaktadır. AA'nın ürettiği haber, fotoğraf ve videoların uluslararası mecralara servis edilmesi ise bu içeriklerin farklı ülkelerdeki medya kuruluşları tarafından kullanılmasını sağlamakta ve Afrika gündemine yönelik farkındalığın artmasına katkıda bulunmaktadır.

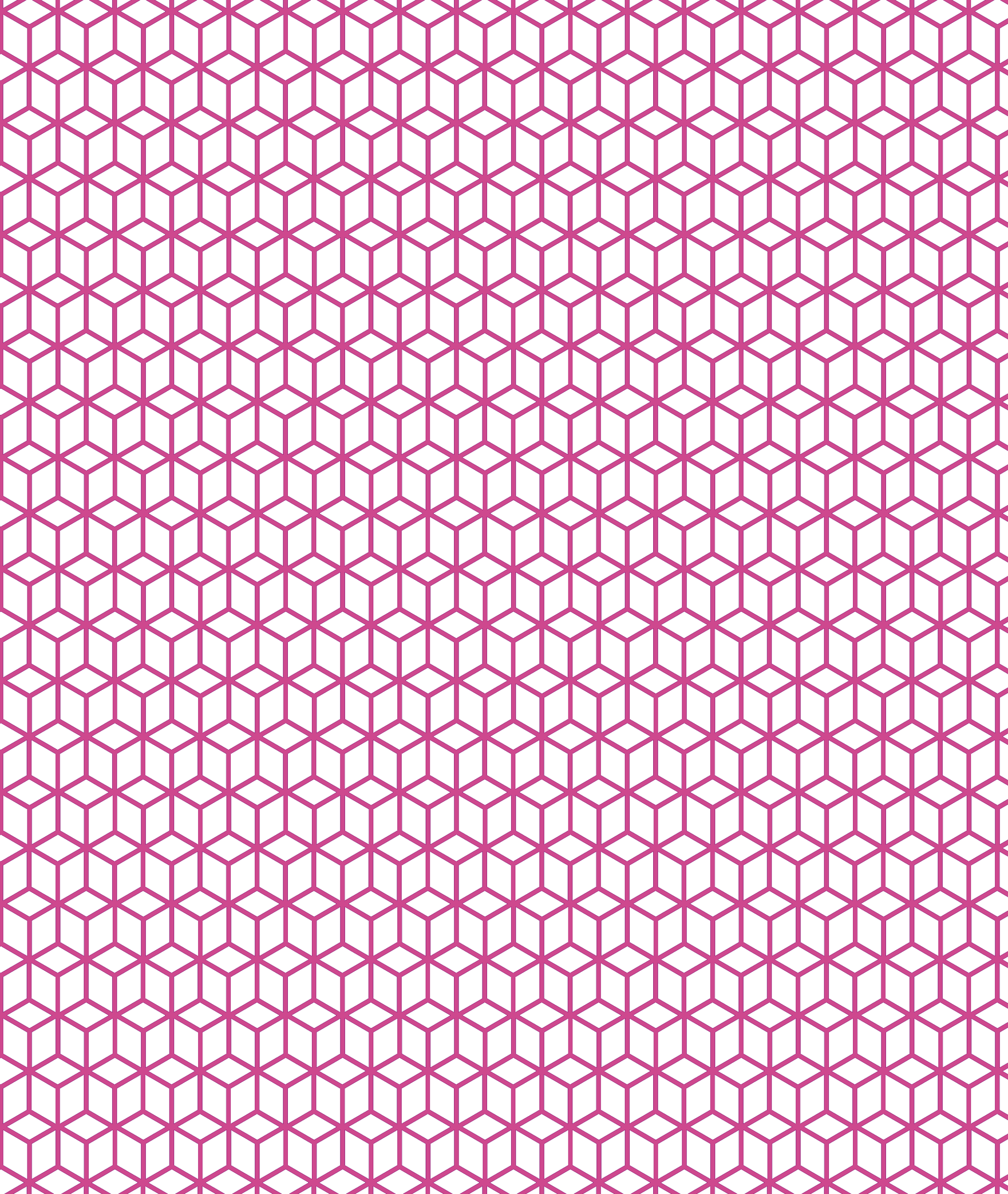
AA, öte yandan Afrika'ya ilişkin çalışmalarını basılı yayınlar üzerinden de yürütmektedir. Bu kapsamda oluşturulan içeriklerden AA Kitap markası altında 2025 yılında basılan, "Türkiye'nin Barış Eli"[2] başlıklı kitap örnek teşkil etmektedir. AA öncülüğünde, alanında uzman akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanan bu çalışma; Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkeleri ve Aden Körfezi'ndeki siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel iş birliklerini kapsamlı bir perspektifle ele almaktadır.

6. Sonuç

Anadolu Ajansı, 2025 yılı boyunca Afrika'ya yönelik habercilik faaliyetlerini güçlü muhabir ağı, çok dilli yayın kapasitesi ve kurduğu uluslararası iş birlikleriyle sürdürerek Afrika Kıtası'nda yaşanan siyasi, toplumsal ve kültürel gelişmeleri düzenli ve güvenilir biçimde kamuoyuna aktarmıştır. Zorlu saha koşullarına rağmen yürütülen haber, röportaj ve dosya çalışmaları sayesinde Afrika'nın yalnızca krizlerle değil, kültürel zenginliği ve toplumsal dinamizmiyle de ele alınmasına katkı sağlanmıştır. Bu şekilde AA hem Türkiye'de hem de uluslararası medyada Afrika'ya ilişkin bilgi akışının güçlenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

1 Talha Köse, "Afrika'nın Stratejik Yükselişi ve Türkiye-Afrika İlişkileri", *Anadolu Ajansı*, 08.02.2026,
https://www.kisa.link/iSCTD, Erişim Tarihi: 14.03.2026.

2 Anadolu Ajansı, *Türkiye'nin Barış Eli*, AA Kitap, 2025,
https://www.kisa.link/ulwRL, Erişim Tarihi: 08.03.2026.

TİKA'nın Özgün Yol Haritası: Afrika'da İnsan Odaklı ve Sürdürülebilir Kalkınma İş Birliği

12

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

1. Giriş

Küresel kalkınma mimarisinin değişim ve dönüşüm sürecinden geçtiği 2025 yılında, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Türkiye'nin kendi kalkınma deneyimlerinden yola çıkan özgün yol haritası ışığında *insan odaklı* ve *sürdürülebilir* kalkınma iş birliği yaklaşımı ile Afrika'ya yönelik çalışmalarına hız kesmeden devam etmiştir. Ülkemizin kalkınma iş birliği çalışmalarının lokomotifi olarak TİKA, Afrika'ya yönelik vizyonunun *gerçek bir ortaklık* olduğunu ortaya koyan, yerel ihtiyaç ve öncelikler doğrultusunda tasarlanan ve uygulanan projeleri ile 2025 yılını tamamlamıştır. Bu çerçevede, kısa, orta ve uzun vadeli etkiler kapsamlı ve kapsayıcı bir biçimde analiz edilerek Afrika ülkelerinin ve toplumlarının kalkınmasına, karşılıklı öğrenme ve tecrübe paylaşımına imkân verecek projeler hayata geçirilmiştir.

Türkiye'nin 1998 yılında başlatmış olduğu siyasi, iktisadi, insani ve kültürel pek çok unsuru ihtiva eden Afrika Açılım Politikası, geride bırakılan yaklaşık çeyrek asırda çok boyutlu, çok aktörlü, ilkeli, uzun vadeli bir ortaklık vizyonuna dönüşmüştür. Bu süreçte önemli görevler üstlenen; Türkiye'nin uluslararası kalkınma iş birliği çalışmalarının çerçevesini çizen, bunları koordine eden, proje ve programları ile uygulayan TİKA tarafından

Afrika'da TİKA

Afrika Kıtası'nı ve insanını anlamak, bir kader ortaklığı içinde ve iş birliği hâlinde gayret göstermek ve birlikte kalkınmak tüm çalışmalarının merkezine yerleştirilmiştir. Bu makalenin kaleme alınmasının amacı da Kıta ülkelerini paydaş olarak gören, Afrika ile ilişkilerini uzun vadeli ve sürdürülebilir bir gelecek tasavvuru üzerine inşa eden ve çok yönlü iş birlikleri geliştiren Türkiye'nin 2025 yılında Afrika'ya yönelik proje ve faaliyetlerine kalkınma iş birliği merceği ile bakmaktır. Bu alanda sahip olunan enstrüman ve yöntemleri Afrika'nın kalkınma sorunlarına hızlı, etkili ve sürdürülebilir çözümler üretme doğrultusunda kullanan TİKA'nın 2025 yılı faaliyetlerini ortaya koymak hedeflenmektedir.

2. Afrika'ya Genel Bakış

2025 yılı, jeopolitik dönüşümlere tanıklık edilen, iklim ve çevre krizlerinin yıkıcı etkilerinin ve hayatın her alanındaki eşitsizliklerin arttığı, iç çatışma ve istikrarsızlıkların yükseldiği, kitlesel göç hareketlerinin yoğunluk kazandığı bir yıl olmuştur. Hem krizlerin derinleştiği hem de yapısal dönüşümlerin hızlandığı 2025 yılının Afrika'ya yansımaları ise yoğun biçimde hissedilmiştir. ABD ve Avrupa kaynaklı kalkınma yardımlarının ciddi şekilde azaldığı ve bu manada endişelerin arttığı 2025 yılında, Afrika ülkelerinin kalkınma çabalarında yanlarında yer almak ve geleceğe umutla bakmalarını sağlamak her zamankinden daha kıymetli hâle gelmiştir.

2025 yılı boyunca Afrika, ortaya çıkan ekonomik, politik, sosyal, teknolojik ve çevresel eğilimler doğrultusunda hem yeni fırsatlarla hem de zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Artan eşitsizlik ve yoksulluk, çevre ve iklim krizi ve gıda güvenliği, demografik dönüşüm ve hareketlilik, çatışma ve istikrarsızlık, teknolojik değişim ve dijital dönüşüm Kıta'ya damgasını vuran temel parametreler olarak ön plana çıkmıştır. Birbirini tetikleyen birçok sınamayla karşı karşıya kalan Afrika; zengin kültürel mirası, dinamik genç nüfusu ve ekonomik potansiyeli ile demografik ve iktisadi fırsat pencerelerine sahip ve stratejik önemi her geçen gün artan bir bölge olarak dikkat çekmiştir.

3. TİKA'nın 2025 Yılı Faaliyetlerine Genel Bakış

TİKA, ülkemizin girişimci ve insani dış politikası ışığında, Afrika ülkelerine yönelik gerek kalkınma gerekse insani yardım eksenli çalışmaları ile kalkınma iş birliği mimarisi içinde aktif ve etkili bir aktör olarak 2025 yılı

TİKA tarafından Nijer'in başkenti Niamey'de bulunan Kaoussar Yetimhanesi'ne marangozluk atölyesi kurulum projesi gerçekleştirildi.

çalışmalarını tamamlamıştır. Ülkemizin Afrika'nın potansiyelini ortaya çıkarma doğrultusundaki artan çabasının en somut tezahürlerini, ilk ofisini Etiyopya'da açtığı 2005 yılından bugüne 23'e ulaşan program koordinasyon ofisi sayısı ve buna paralel artış gösteren çalışmalarında görmek mümkündür. Bu noktada, yalnızca ofis bulunan ülkelerde değil, ofis bulunmayan ülkelerde de bölgesel ofisler ve büyükelçiliklerimizin kıymetli destekleri ile ihtiyaç duyulan her alanda çalışmalar yürütülmüştür. Bugüne değin Kıta ülkelerine yönelik olarak yaklaşık 7.000 proje, program ve faaliyet hayata geçirilmiş, Afrika insanının yaşamına gerçek manada dokunma ve fark yaratma anlayışı ile tüm imkân ve kabiliyetler seferber edilmiştir.

Türkiye'nin kalkınma diplomasisinde öncü bir aktör hâline gelen TİKA'nın 2025 yılı proje portföyü incelendiğinde ise, Kıta'nın dört bir yanında geleneksel kalkınma yardımı sektörlerinden güncel trendlere uzanan çok geniş bir proje yelpazesi dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, eğitimden sağlığa, tarımdan üretime, kadınların ve gençlerin güçlendirilmesinden yeşil ekonomiye, dijital teknolojilerin etkin kullanımından temiz enerjiye kadar pek çok sektörde birlikte öğrenme ve kalkınma anlayışı içinde proje, program ve faaliyetler hayata geçirilmiştir. Ülkemizin birikim ve tecrübesinin aktarılması noktasında hassasiyetle hareket edilerek Afrika Kıtası'nın ve insanının potansiyelini açığa çıkarma ve sürdürülebilir çözümler üretme noktasında gayret gösterilmiştir. Bu doğrultuda yerel kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra uluslararası ve bölgesel ör-

gütler ile iş birliği hâlinde hareket edilmiş; TİKA'nın sahadaki tecrübesi projelere en etkili ve verimli biçimde yansıtılmıştır. Ülkemizin kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteleri, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon içerisinde kapsayıcı, sürdürülebilir ve dirençli kalkınmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çabanın merkezinde ise ülkemizin deneyimi ve uzmanlığı yer almış; ülkemizin tecrübeleri, kalkınma iş birliği yapılan ülkelerin ihtiyaç ve kalkınma önceliklerine uyumlu hâle getirerek aktarılmıştır.

TİKA, 2025 yılı çalışmalarında yoksulluğun tüm biçim ve boyutlarının ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ekseninde projeler tasarlayarak uygulamıştır. Bu kapsamda, özgün bir yol haritasını takip eden TİKA tarafından küresel çapta meydana gelen gelişmeler de titizlikle takip edilmiştir. Bu noktada küresel düzeyde Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi; kıtasal düzeyde ise Afrika Birliği 2063 Gündemi proje tasarım ve uygulama süreçlerine dikkatle yansıtılmıştır. Proje portföyünde, üretim ve istihdam odaklı, mikro ölçekli ve gelir getirici projeler ağırlıklı olarak yer almıştır. TİKA tarafından eğitim, sağlık, tarım, hayvancılık, meslek edindirme, sosyal ihtiyaçların karşılanması, acil insani yardımlar, su ve sanitasyon ve ortak kültürel mirasın korunması gibi birçok alanda gerçekleştirilen projelerle ülkelerin kalkınma çabalarına destek olunmuştur. Hayata geçirilen proje ve faaliyetlerde başta kadınlar, engelliler, çocuklar, yaşlılar, mülteciler olmak üzere toplumun tüm kesimlerine ulaşma konusunda gayret gösterilmiştir.

TİKA tarafından Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Crosby Akademik İlkokuluna Robotik Kodlama Sınıfı kuruldu.

TİKA tarafından Uganda'daki İslam Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Biyokimya ve Farmakoloji Laboratuvarlarına donanım desteği sağlandı.

TİKA tarafından 2025 yılında yerel kapasitenin güçlendirilmesine olanak tanıyan, kalkınmanın pek çok alanını içeren, çarpan etkisine sahip ve çoklu fayda sağlayan projelerin hayata geçirilmesine önem verilmiştir. Örneğin, eğitim alanında modern teknolojilerin etkin kullanımı doğrultusunda *Güney Afrika Cumhuriyeti-Crosby Akademik İlkokulu'na Robotik Kodlama Sınıfı Kurulumu* ile dijital okuryazarlık, kodlama ve robotik sistemler eğitim sistemine entegre edilmiştir. Sağlık sektöründe *Libya-Umut Odası Çocuk Kemoterapi Merkezi* ile çocuk onkolojisi alanında kanser hastası çocukların güvenli ve çocuk dostu bir ortamda tedavi görmeleri sağlanması ve tedavi yolculuklarında onlara hem şifa hem de umut olması amaçlanmıştır.

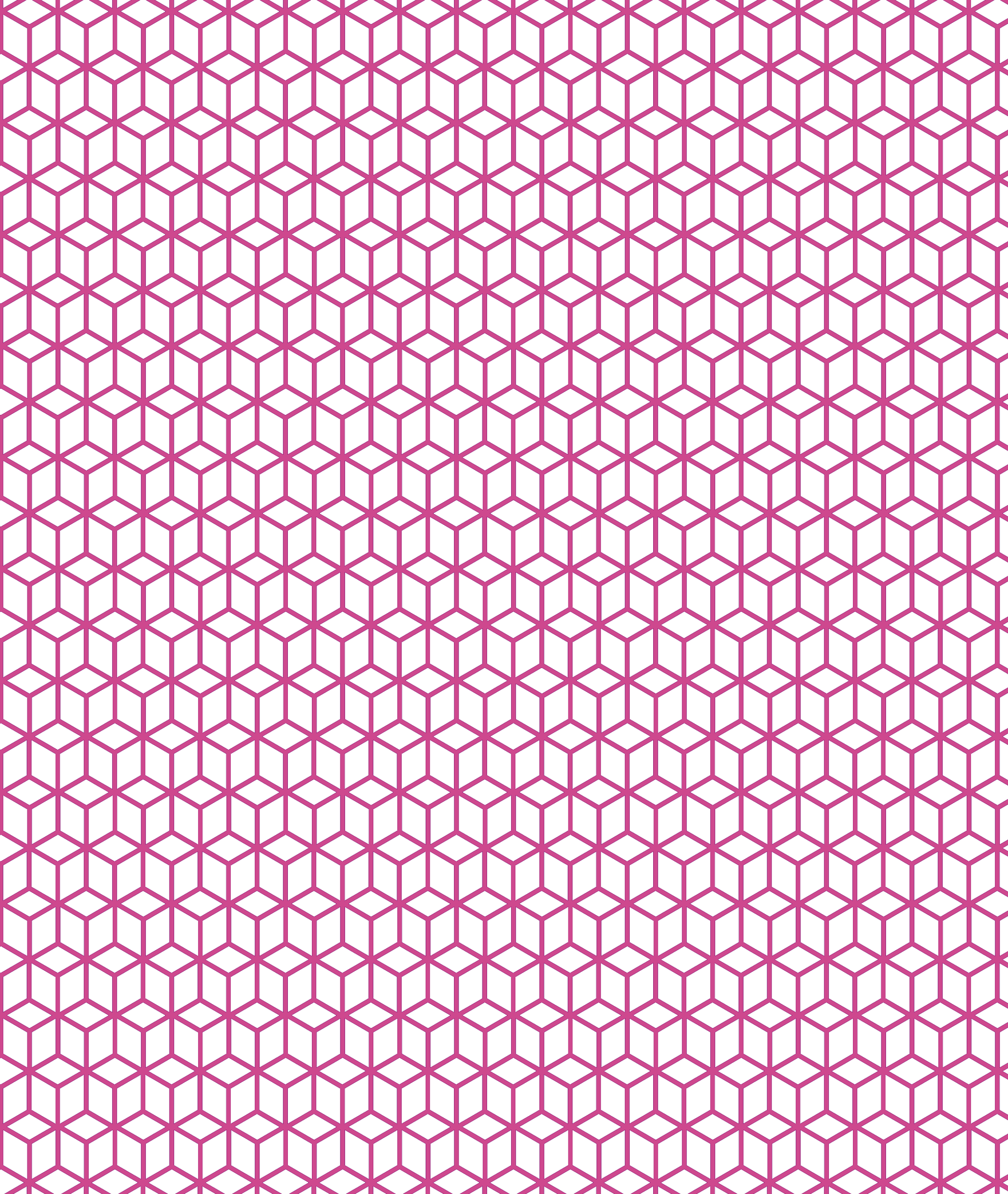
Somalili Genç Çiftçilere Sera Desteği ile gençlerin güçlendirilmesine ve modern tarım uygulamalarının teşvik edilmesine katkı sağlanmıştır. *Çad-Hadjer Lamis Bölgesi Tarımsal Dönüşümü: Yerfıstığı Üretimi ve Yağ İşleme Altyapısının Geliştirilmesi* ile gıda güvenliği, istihdam, kadınların ekonomik hayata katılımı ve sürdürülebilir kırsal kalkınma bütüncül şekilde desteklenmesi hedeflenmiştir. Yerel geçim kaynaklarının güçlendirilmesi kapsamında *Cibuti-Balıkçı Teknesi Üretim Atölyesi Kurulumu* ile balıkçılık sektörünün güçlendirilmesine ve yerel üretim kapasitesinin artırılmasına destek sağlanmıştır. Temiz enerji konsepti doğrultusunda *Cezayir-Celfe Geleneksel El Sanatları Odası Güneş Enerji Eğitim Laboratuvarı Kurulumu* ile bölgedeki gençlere güneş enerjisi sistemlerinin kurulumu, işletilmesi ile bakım ve onarımı konularında eğitimler verilmiş ve ihtiyaç duyulan teknik personelin yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Engelli bireylerin yaşamın tüm alanlarına etkin katılımının sağlanması ve eşitsizliklerin azaltılması bağlamında *Uganda-Ulusal Görme Engelliler Birliği'ne Engelliler için Bilgisayar Laboratuvarı Kurulumu* ile engelli bireyler arasında dijital kapsayıcılık teşvik edilerek bireysel bağımsızlıklarını ve toplumsal entegrasyonlarını güçlendirmek hedeflenmiştir. Kadınların güçlendirilmesi kapsamında *Tanzanya- "Binti Jasiri" (Cesur Kız Kardeşler) Eğitim ve Üretim Atölyesi* ile eğitim hayatından kopmuş ve sosyal dışlanma riski taşıyan genç kadınların, yerel ham maddelere dayalı disiplinler arası teknik eğitimler yoluyla üretken, özgüven sahibi ve ekonomik olarak bağımsız bireyler hâline gelmelerine destek sağlanmıştır.

2025 yılında TİKA koordinasyonunda, *Ulusal Tecrübeyi Türkiye Yüzyılı'nda Küresel Etkiye Dönüştürmek* hedefi doğrultusunda, Afrika'nın kuzeyinden güneyine, doğusundan batısına kadar farklı ülkelere yönelik eğitim programlarında iş birliği yapılan kıymetli kamu kurumlarımız ile bir eşgüdüm toplantısı gerçekleştirilmiş; proje ve faaliyetlerin daha etkin tasarlanması ve yürütülmesi için fikir alışverişinde bulunulmuştur. Yine, yerel, bölgesel ve küresel olmak üzere imkân bulunan her düzeyde kurulan iş birlikleri ve ortaklıklar ile Afrika'nın kalkınma sorunlarına çözümler üretme noktasında gayret sarf edilmiştir.

4. Sonuç

2025 yılında Afrika, TİKA'nın en çok ofisinin bulunduğu ve en çok proje gerçekleştirdiği bölgelerin başında gelmiştir. Kıta ülkelerinin seslerini duyurmaya çalıştığı bir kalkınma ekosisteminde TİKA, Afrika'nın sesine sadece kulak veren değil aynı zamanda kalbini de açan ve yanıt veren bir anlayış doğrultusunda uygulanan projeleri ile güçlü ve güvenilir bir kalkınma aktörü olarak ön plana çıkmıştır. Küresel insani krizlerin derinleştiği bu dönemde sürdürülebilir ve insan odaklı bir kalkınma iş birliği çerçevesi ile Kıta ülkelerinin çok boyutlu kalkınmasına katkı sağlanmış; imkânlar küresel iyilik amacıyla seferber edilmiştir. İnsanlığı merkezine alan ve niceliğin ötesinde niteliğe önem atfeden bir yaklaşımla Afrika insanının kalkınma kapasitesini artıran ve geleceğe umutla bakmasını sağlayan projeler gerçekleştirilerek hayatlara dokunulmuştur.

Yunus Emre Enstitüsü'nün 2025 Yılında Afrika'da Kültür, Sanat ve Eğitim Faaliyetleri

13

Yunus Emre Enstitüsü

1. Giriş

2025 yılı boyunca Afrika Kıtası'nda gerçekleştirilen kültür, sanat ve eğitim faaliyetleri; kültürel diplomasi, toplumlar arası etkileşimin artırılması ve karşılıklı anlayışın güçlendirilmesi açısından önemli katkılar sağlamıştır. Farklı ülkelerde düzenlenen etkinlikler aracılığıyla Türk kültürünün çeşitli unsurları; müzik, sahne sanatları, geleneksel el sanatları, gastronomi ve eğitim faaliyetleri yoluyla tanıtılmıştır.

Bu faaliyetler yalnızca sanatsal etkinliklerle sınırlı kalmayıp çocuklara ve gençlere yönelik eğitim programları, sosyal sorumluluk projeleri ve kültürel etkileşim etkinlikleri de önemli bir yer tutmuştur. Böylece kültürel paylaşımın güçlendirilmesi, sanat aracılığıyla toplumlar arasında bağ kurulması ve genç kuşaklar arasında kalıcı ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmada, Afrika'nın farklı ülkelerindeki öne çıkan faaliyetler ülke bazında ele alınarak Yunus Emre Enstitüsü'nün (YEE) 2025 Afrika faaliyetleri ele alınmaktadır.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından Fes Uluslararası Kutsal Müzik Festivali kapsamında sema mukabelesi gerçekleştirildi.

2. Fas: Kutsal Müzik Festivali ve Sema Gösterisi

Fas'ın kültürel mirasıyla öne çıkan tarihî Fes şehrinde düzenlenen 28. Uluslararası Kutsal Müzik Festivali kapsamında Türkiye'den İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu sahne almıştır. Bab Al Mekine sahnesinde gerçekleştirilen gösteride sanat yönetmenliğini Yüce Gümüş, postnişinliği Mehmet Fatih Çıtlak üstlenmiştir. Yirmi kişilik topluluk tarafından icra edilen programda ney, kudüm, kanun ve ud gibi geleneksel Türk müzik enstrümanları eşliğinde Acemaşiran Mevlevi Sema Gösterisi ve Devran-ı Şerif icra edilmiştir. Yaklaşık bir saat on beş dakika süren programı izlemek için festival alanı-

nı dolduran sanatseverler etkinliğe yoğun ilgi göstermiştir. Gösteri sonunda sanatçılar uzun süre ayakta alkışlanmıştır. Program, tasavvuf müziğinin ve Mevlevi geleneğinin Afrika'daki sanatseverlerle buluşmasına imkân tanımış ve iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlamıştır.[1]

Fas'ın başkenti Rabat'ta ise Cumhuriyet Bayramı resepsiyonu kapsamında geleneksel Türk hat sanatı tanıtılmıştır. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi öğretim üyesi Ali Rıza Özcan tarafından hazırlanan hat eserleri sergilenmiştir. Etkinliğe Fas Krallığı Sanayi ve Ticaret Bakanı Ryad Mezzour başta olmak üzere diplomatik misyon temsilcileri ve çok sayıda davetli katılmıştır. Program kapsamında çok sayıda katılımcının isimleri hat sanatıyla yazılarak kendilerine hediye edilmiştir. Etkinlik çerçevesinde sanatçı Rabat'ta bulunan Dar El Hadith El Hassania kurumunda bir sunum gerçekleştirerek uygulamalı hat atölyesi düzenlemiştir. Program, geleneksel Türk hat sanatının tanıtılmasına ve kültürel etkileşimin geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

3. Gambiya: 23 Nisan Çocuk Festivali

Gambiya'nın başkenti Banjul'da 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı vesilesiyle ebeveyn bakımından yoksun kalan çocuklara yönelik bir çocuk festivali düzenlenmiştir. SOS Children's Village'de kalan yaklaşık kırk çocuk etkinliğe davet edilerek programa katılmıştır.

Program boyunca çocuklar geleneksel oyunlar oynamış, dans ve müzik etkinliklerine katılmış ve çeşitli sanat atölyelerinde üretim gerçekleştirmiştir. Masal dinletileri ve resim etkinlikleri programın önemli bölümleri arasında yer almıştır. Etkinlik öncesinde çocuklara hayal ettikleri meslekler sorulmuş ve yapay zekâ teknolojisi kullanılarak her bir çocuğun gelecekte olmak istediği mesleği temsil eden portreler hazırlanmıştır. Bu portreler etkinlik sırasında çocuklara hediye edilmiştir. Program kapsamında sanatçı Njogu Touray tarafından merkez binasının dış duvarına 23 Nisan temalı bir duvar resmi gerçekleştirilmiştir. Çocuklar da boyalı elleriyle duvara iz bırakarak bu sanatsal çalışmaya katkıda bulunmuştur. Etkinlik çocukların sosyal ve kültürel gelişimlerine katkı sağlamasının yanı sıra bayramın uluslararası ölçekte paylaşılmasına da imkân sunmuştur.[2]

1 Enes Yıldırım, "Fes'te Uluslararası Kutsal Müzik Festivali'nde Sema Mukabelesi", *Anadolu Ajansı*, 20.05.2025,
https://www.kisa.link/NjCJn, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

2 *Anadolu Ajansı*, "Dünyadan 23 Nisan Kutlamaları", 23.04.2025,
https://www.kisa.link/fQAsz, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

4. Güney Afrika: Hacivat ve Karagöz Gösterileri

Güney Afrika'da[3] Türk kültürünün önemli sahne sanatlarından biri olan Hacivat ve Karagöz gölge oyunu gösterileri düzenlenmiştir. Program Johannesburg ve Pretorya şehirlerinin yanı sıra ilk kez Cape Town'da gerçekleştirilmiştir. Afrika Günü kutlamaları kapsamında Güney Afrika Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda gerçekleştirilen etkinliklerde yüzlerce öğrenci gösterileri izleme fırsatı bulmuştur.

Gösterilerin ardından düzenlenen atölye çalışmalarında öğrencilere gölge oyununun tarihçesi, karakterleri ve sahneleme teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Program özellikle imkânları sınırlı öğrencilerin bulunduğu okullara ulaşmayı hedeflemiştir. Etkinlik dizisi kapsamında yaklaşık dört bin Güney Afrikalı öğrenciye erişim sağlanmıştır.

Johannesburg'da ayrıca Türk ve Güney Afrikalı çocukların birlikte katıldığı el sanatları kursu düzenlenmiştir. Dört hafta süren program kapsamında çocuklar farklı el sanatları atölyelerinde çalışarak çeşitli üretimler gerçekleştirmiştir.

5. Mısır: Empower Her Art Forum ve Ebru Atölyesi

Kahire'de bulunan Büyük Mısır Müzesi'nde düzenlenen *Empower Her Art Forum* çağdaş sanat fuarında Türkiye pavyonu oluşturulmuştur. Türkiye ile Mısır arasındaki diplomatik ilişkilerin yüzüncü yılı kapsamında gerçekleştirilen etkinlikte kadın sanatçıların eserleri ön plana çıkarılmıştır.

Program kapsamında ebru sanatı atölyesi düzenlenerek katılımcılara geleneksel ebru teknikleri uygulamalı olarak tanıtılmıştır. Bunun yanı sıra sanatta çevre bilinci ve iklim krizi temalı akademik sunumlar gerçekleştirilmiştir. Doç. Dr. Tuğba Çelebi tarafından sahnelenen Transparan Çığlık performans sanatı gösterisi fuarın dikkat çeken etkinliklerinden biri olmuştur. Fuar kapsamında farklı ülkelerden sanatçıların eserleri sergilenmiş ve etkinlik boyunca binlerce ziyaretçi sergileri gezmiştir. [4]

Kahire'de ayrıca 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kapsamında Al Nas Çocuk Hastanesinde tedavi gören çocuklara yönelik bir etkinlik düzenlenmiştir. Program kapsamında çocuklar için oyun alanları oluşturularak çeşitli hediyeler dağıtılmıştır.[5]

3 *TRT Haber*, "Emine Erdoğan'dan Güney Afrika'da Yunus Emre Enstitüsüne ziyaret", 23.11.2025,
https://www.kisa.link/jMYqQ, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

4 *Anadolu Ajansı*, "Kahire'deki Büyük Mısır Müzesi, "Türkiye Günü" etkinliğine ev sahipliği yaptı", 20.05.2025,
https://www.kisa.link/kebPA, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

5 Amer Fouad Fouad Solyman, "Kahire Yunus Emre Enstitüsü'nden Çocuk Bayramı Etkinliği", *Anadolu Ajansı*, 24.04.2025,
https://www.kisa.link/IeiFp, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından Somali'de 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı kapsamında gençlere yönelik etkinlik düzenlendi.

6. Senegal: Türk Mutfağı Haftası ve Kadir Gecesi Programı

Senegal'in başkenti Dakar'da Türk Mutfağı Haftası kapsamında gastronomi temalı bir etkinlik düzenlenmiştir. Program Türkiye Cumhuriyeti Dakar Büyükelçiliği ve Dakar Yunus Emre Enstitüsü iş birliğiyle gerçekleştirilmiştir. Şef Yunus Emre Akkor'un rehberliğinde düzenlenen atölye programında katılımcılar Kayseri mutfağının geleneksel yemeklerinden yağlamayı uygulamalı olarak hazırlamıştır. Etkinliğin devamında Türk mutfağından seçkin yemeklerin sunulduğu bir akşam yemeği düzenlenmiştir. Etkinliğe Dakar'da görev yapan diplomatlar ve davetliler katılmıştır.[6]

Dakar'da ayrıca Ramazan ayı kapsamında Kadir Gecesi vesilesiyle bir iftar programı düzenlenmiştir. Şehrin simgesel mekânlarından Phare des Mamelles'te gerçekleştirilen programa Senegal'in sanat, siyaset ve spor dünyasından temsilciler ile yabancı diplomatik misyon üyeleri katılmıştır. İftar programının ardından Emin Bayram ve Samet Tengiz tarafından tasavvuf müziği dinletisi gerçekleştirilmiştir. Program katılımcılar tarafından ilgiyle takip edilmiş ve kültürel paylaşımın güçlendirilmesine katkı sağlamıştır.

6 The Wall Africa Journal (Türk), "Türk mutfağı Senegal'de tanıtıldı", 28.05.2025, https://www.kisa.link/oCycy, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

7. Somali: 19 Mayıs Gençlik Etkinlikleri

Somali'nin başkenti Mogadişu'da 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı kapsamında geniş katılımlı bir gençlik şöleni düzenlenmiştir. Program çerçevesinde Atatürk fotoğraflarından oluşan bir sergi açılmış ve kültürel faaliyetleri tanıtan bir stant kurulmuştur.

Etkinlik kapsamında futbol, masa tenisi, resim ve geleneksel Türk okçuluğu yarışmaları düzenlenmiştir. Somali'nin farklı bölgelerinden gelen gençler yarışmalara katılmıştır. Türk okçuluğu müsabakalarında Türkçe kursiyerlerinden Nor Ali Mohamud birincilik elde etmiştir.

8. Tunus: Türk Tasavvuf Musikisi

Tunus'ta Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin düşüncesini ve Mevlevi geleneğini tanıtmak amacıyla bir sema gösterisi düzenlenmiştir. Program Türkiye Cumhuriyeti Tunus Büyükelçiliği himayesinde gerçekleştirilmiştir. Konya Büyükşehir Belediyesi iş birliğiyle sahnelenen gösteride Türk Tasavvuf Musikisi ve Sema Topluluğu 22 kişilik kadrosuyla sahne almıştır. Etkinlik Tunuslu sanatseverler tarafından yoğun ilgi görmüştür.[7]

9. Ruanda: Geri Dönüşüm Sanat Atölyesi

Ruanda'nın başkenti Kigali'de çevre bilinci ve sürdürülebilir sanat temasıyla bir geri dönüşüm temalı el sanatları atölyesi düzenlenmiştir. On gün süren programda katılımcılar plastik ve atık malzemeleri kullanarak çeşitli sanat eserleri üretmiştir. Atölye kapsamında Ruandalı sanatçı Brave Japhet sürdürülebilir sanat üzerine bir söyleşi gerçekleştirmiştir. Etkinlik çevre farkındalığının artırılması ve kültürel iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

10. Nijerya: Türkçe Okuma ve Öğrenci Buluşmaları

Abuja Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nde Türkçe öğrenen çocuklara yönelik kütüphane okuma etkinlikleri düzenlenmiştir. Program kapsamında öğrenciler düzenli olarak kütüphanede bir araya gelerek Türkçe kitaplar okumuştur.

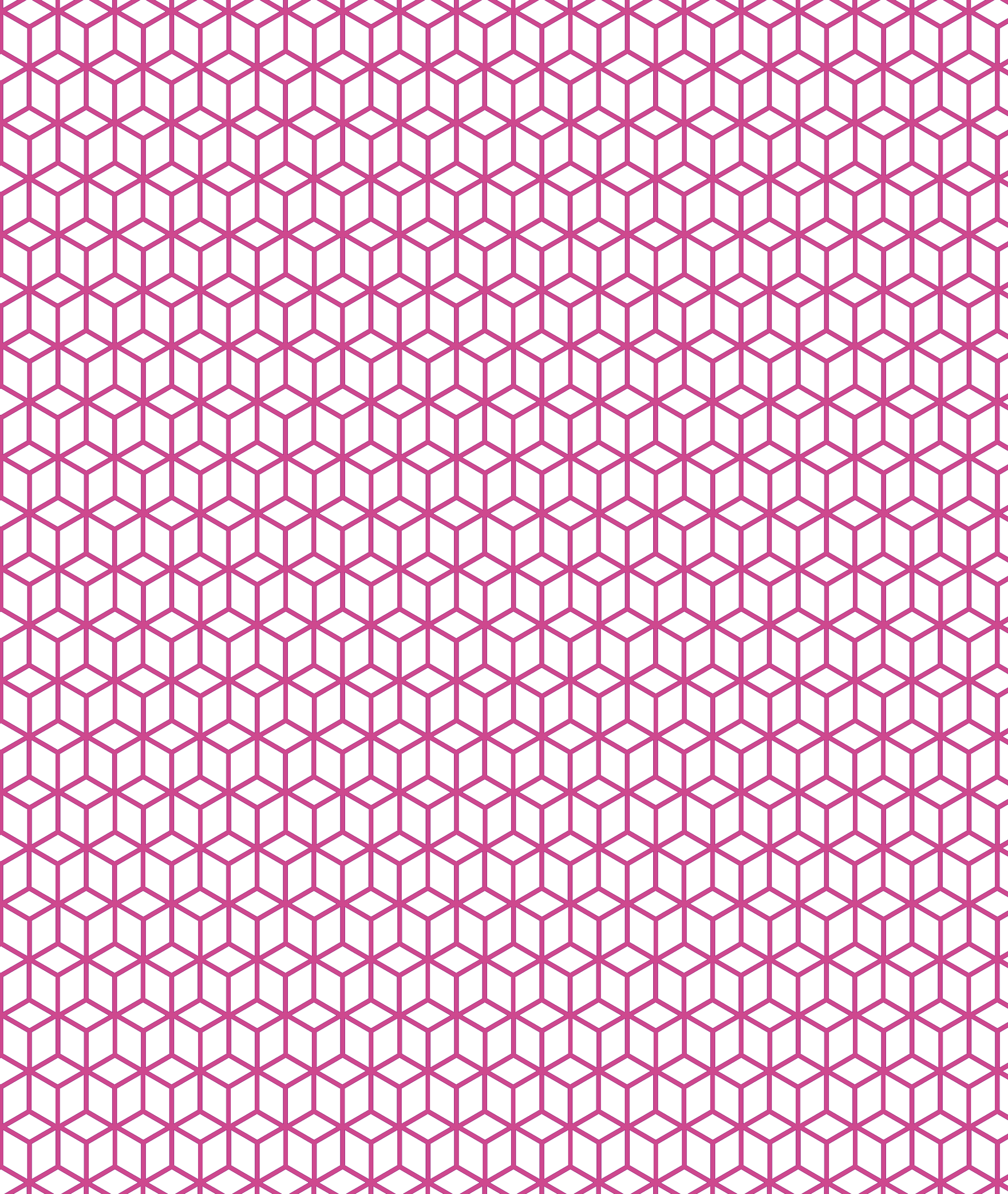
7 Mehmet Akif Turan, "Tunus'ta Yunus Emre Enstitüsü "Türk kültürünü" tanıttı", *Anadolu Ajansı*, 17.02.2025,
https://www.kisa.link/sButh, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

Ayrıca Abuja'daki öğrenciler ile Ankara Gölbaşı Bilim ve Sanat Merkezi öğrencileri arasında çevrim içi konuşma etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Çevrim içi düzenlenen görüşmelerde öğrenciler millî bayramlar, kültürel gelenekler ve günlük yaşam hakkında karşılıklı bilgi paylaşımında bulunmuştur.

11. Sonuç

2025 yılı boyunca Afrika'da gerçekleştirilen kültür, sanat ve eğitim faaliyetleri geniş bir coğrafyada önemli etkileşimler ortaya koymuştur. Sanat festivallerinden gastronomi etkinliklerine, geleneksel sanat tanıtımlarından çocuklara yönelik eğitim programlarına kadar farklı alanlarda düzenlenen faaliyetler çok sayıda katılımcıya ulaşmıştır.

Bu faaliyetler aracılığıyla Türk kültürünün çeşitli unsurları Afrika toplumlarıyla paylaşılırken, aynı zamanda karşılıklı kültürel etkileşim ve anlayış güçlendirilmiştir. Özellikle çocuklara ve gençlere yönelik programlar uzun vadeli kültürel bağların kurulmasına katkı sağlamıştır. Sanatın, müziğin ve gastronominin bir araya geldiği bu etkinlikler kültürel diplomasi açısından önemli kazanımlar ortaya koyarak Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun 2025 Yılında Afrika'daki Faaliyetleri

14

TRT

1. Giriş

Türkiye'nin Afrika ile her geçen gün derinleşen stratejik ortaklığı ve "Afrika Ortaklık Politikası" çerçevesinde Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Kıta'ya yönelik yayıncılık ve iletişim faaliyetlerini 2025 yılı boyunca artan bir ivmeyle sürdürmüştür. TRT'nin yayıncılık vizyonu, daha adil bir küresel sistem inşasına medya kulvarında öncülük etme hedefini taşımaktadır. Bu doğrultuda TRT, Kıta'nın genç nüfusunu, dinamizmini ve zengin kültürünü merkeze alan, Türkiye'nin yapıcı ve dostane yaklaşımının medya sektöründeki tezahürü olan bir yayıncılık çizgisi benimsemektedir.

"Olduğu gibi Afrika" vizyonu doğrultusunda, Kıta'nın bugüne kadar yeterince anlatılmamış gerçek hikâyeleri, kültürel derinliği ve yerel sesleri küresel kamuoyuna en doğru şekilde yansıtılmaktadır. TRT, haber yayıncılığından nitelikli belgesel yapımlarına, dijital platformlardan uluslararası kapasite geliştirme eğitimlerine kadar uzanan çok katmanlı faaliyetleriyle Kıtada sadece bir yayıncı değil, aynı zamanda stratejik bir iletişim paydaşı konumundadır. İngilizce, Fransızca, Hausa ve Svahili dillerindeki çok dilli yayın ağı ve dijital mecralardaki erişim gücü, TRT'nin Afrika genelindeki güvenilirliğinin somut bir göstergesidir. Bununla birlikte, medya mensuplarına yönelik eğitim programları ve "*tabii*" gibi dijital platformların bölgeye

TRT World tarafından Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ile özel röportaj gerçekleştirildi.

açılımı, Türkiye'nin kültürel diplomasi hedeflerini pekiştiren kritik adımlar olmuştur.

Bu çalışma, TRT'nin 2025 yılı içerisinde Afrika odaklı yürüttüğü televizyon ve radyo yayıncılığı, dijital haber platformları, içerik lisanslama ve kurumsal iş birliği gibi önemli çalışmalarından bir kesit sunmakta ve Kıta'daki kurumsal varlığımızın stratejik çıktılarını ele almaktadır.

2. Afrika'ya Yönelik Haber Yayınları

2.1. TRT Afrika Dijital Haber Platformu

TRT'nin yabancı dillerdeki yayınlarını ve uluslararası etkisini artırma hedefleri kapsamında kurulan ve 31 Mart 2023'te yayın hayatına başlayan TRT Afrika, haber yayıncılığında hem dinamik hem de yenilikçi yaklaşımlarla Kıta'nın farklı bölgelerindeki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Buna göre Afrika'da güvenilir bir haber kaynağı hâline gelmenin yanı sıra Kıta ülkeleri için önemli hikâyeleri gündeme taşıyan ve yerel konuları da

geniş kitlelerle buluşturan TRT Afrika; kuruluş misyonuna da uygun bir şekilde Batılı medya kuruluşlarının aksine Türkiye'nin Kıta ülkelerine karşı yapıcı ve olumlu yaklaşımının medya sektöründeki yansıması olarak *"Olduğu gibi Afrika"* sloganıyla İngilizce, Fransızca, Hausa ve Svahili dillerinde olmak üzere toplamda dört dilde ürettiği içeriklerle dijital yayıncılık faaliyetleri yürütmektedir.

2025 yılında dünyadaki ve Afrika'daki önemli gelişmeleri büyük bir titizlik ve kararlılıkla anlık olarak takipçilerine ulaştıran TRT Afrika, Kıta'nın nabzını tuttuğu gibi Afrika'nın gerçek imajının dünyaya gösterilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. TRT Afrika, insan odaklı yaklaşımıyla ırkçılık, sömürgecilik ve ayrımcılık gibi hassas konulardaki olumsuz medya dilini dönüştürmede öncü bir rol üstlenmiştir. Bu vizyon doğrultusunda Kıta'nın gerçek tarihi, köklü kültürü ve doğal zenginlikleri; özel görüş yazıları, interaktif içerikler ve belgesellerle dünya kamuoyuna sunulmaktadır. Söz konusu süre zarfındaki dijital yayıncılık faaliyetleri kapsamında hızla büyüyerek son derece geniş bir takipçi kitlesine erişen TRT Afrika, Kıta'nın önde gelen haber kaynaklarından biri olma özelliğini taşımaktadır. TRT Afrika'nın dört dijital kanalının toplam takipçi sayısı 2025 sonu itibarıyla 13,8 milyona ulaşmıştır.

TRT Afrika'nın en geniş haber çeşitliliğine sahip olmakla birlikte en yüksek etkileşim alan kanalı olarak öne çıkan *TRT Afrika İngilizce*, 2025 yıl sonu itibarıyla 4,1 milyon takipçi sayısına ulaşmıştır.

TRT Afrika'nın uluslararası dilde yayın yapan ikinci kanalı olan *TRT Afrika Fransızca*, özellikle Afrika'nın Fransızca konuşulan bölgelerindeki gelişmeleri ele almaktadır. Yayın politikalarında medya manipülasyonlarına karşı Sahel bölgesinde yeni sömürgeciliğe karşı çıkan Afrikalılara önemli bir yer veren *TRT Afrika Fransızca*, 2025 yıl sonu itibarıyla 3,9 milyon takipçiye ulaşmıştır.

Batı Afrika'daki Hausa topluluklarının sesini küresel ölçekte duyurmayı hedefleyen ve yerel dilde yayın yapan az sayıdaki medya kuruluşlarından biri olan *TRT Afrika Hausa*, 2025 yıl sonu itibarıyla 3,9 milyon takipçiye ulaşmayı başarmıştır.

Doğu Afrika'daki yaklaşık 170 milyon kişinin konuştuğu Svahili dilinde toplumların sesini uluslararası kamuoyuna ulaştırmayı amaçlayan ve yerel dilde yayın yapan az sayıdaki medya kuruluşlarından biri olan *TRT Afrika Svahili*, 2025 yıl sonu itibarıyla 1,8 milyon takipçiye ulaşmayı başarmıştır.

2.2. TRT Arabi Dijital Haber Platformu

TRT Arabi Dijital, Kıta'da Arapça konuşan Moritanya, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Sudan, Somali gibi ülkelerdeki gündemi yalnızca krizler üzerinden değil toplumsal yapısı, ekonomik dönüşümü, kültürel birikimi ve siyasal gelişmeleriyle birlikte ele alarak uluslararası izleyiciye kapsamlı bir perspektif sunmaktadır.

Bu bölgelerdeki serbest çalışan muhabirler aracılığıyla aktarılan haberleri, insan hikayelerini ve gelişmeleri hem yerinden hem de doğrudan dünyaya ulaştıran TRT Arabi Dijital, Kıta'daki kalkınma projelerini, eğitimdeki ilerlemeleri, teknolojik girişimleri ve kültürel üretimleri de küresel kamuoyuna iletmektedir.

2.3. TRT Français Dijital Haber Platformu

TRT Français, Fransa ve Belçika gibi Avrupalı devletler ile Cezayir, Fas, Tunus, Senegal, Mali, Nijer, Burkina Faso ve Kamerun gibi Fransızca konuşulan ülkelerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel konularını özgün içeriklerle ele alan bir uluslararası dijital haber platformudur. Söz konusu Afrika ülkeleri de dâhil olmak üzere 320 milyondan fazla insana hitap eden TRT Français, Afrika'nın çeşitli başarılarını öne çıkaran içerikler üretmektedir. Bununla beraber TRT Français, Kıta'daki yeni sömürgeci çabalara karşı bölge ülkelerinin verdiği tepki ve mücadeleler hakkında haberler, videolar ve özel belgeseller yayımlamaktadır.

2.4. TRT World Dijital Haber Platformu

TRT World, uluslararası ana akım medyada yeterince görünürlük kazanmayan ya da çoğu zaman görmezden gelinen Afrika ülkelerinde yaşanan hak ihlalleri, zulümler ve soykırımların yanı sıra insan hikâyelerini sahadan doğrulanmış içeriklerle dünyanın dört bir yanındaki izleyiciyle buluşturmaktadır. Ayrıca mobil odaklı yayın stratejileriyle küresel gündem Kıta'ya taşınırken üretilen içerikler arasında yer alan sosyal medya platformları üzerinden kısa ve uzun formatlardaki videolar ile interaktif anlatım içerikleri de takipçilere sunulmaktadır.

Kıta'ya yönelik dijital yayıncılık faaliyetleri anlık gelişmeleri yerel dinamikleriyle ele alan, genç nüfusun medya tüketim alışkanlıklarını gözeten ve küresel izleyiciye erişimi önceleyen çok dilli ve platformlar arası bir stra-

TRT World, Afrika'ya özel haftalık "Africa Matters" programıyla kıtanın farklı noktalarından gelişmeleri dünyaya aktarmaktadır.

tejiyle yürütülmektedir. Yine TRT World, Afrika'daki güncel gelişmeleri ve Türkiye'nin Kıta'daki önemli faaliyetlerini konu edinen haberler yapmaktadır.

2.5. TRT World TV Kanalı

2025 yılında artan jeopolitik gerilimler, bilgi kirliliği ve küresel medya kutuplaşması karşısında TRT World, uluslararası haberciliği yalnızca gelişmeleri aktaran değil, olaylara bağlam kazandıran, farklı bakış açılarını ortaya koyan ve hâkim anlatıları sorgulayan bir kamusal sorumluluk anlayışıyla sürdürmüş; bu yaklaşım doğrultusunda Afrika'ya yönelik yayın ve faaliyetlerini de aynı editoryal perspektifle hayata geçirmiştir. TRT World bünyesindeki Afrika masası kanalın kuruluşundan bu yana hizmet vermekte olup, ayrıca TRT World'ün kendi bünyesinde 28 Afrikalı çalışanı bulunmaktadır. Hâlihazırda Afrika'da 30'dan fazla ülkede görev yapan yaklaşık 60 gazeteciyle Kıta'dan gelen gelişmeler anlık olarak aktarılmaktadır. Bu kapsamda TRT World haber bültenlerinde Afrika'dan 368 haber paketi yer almış, 329 canlı bağlantı yapılmıştır.

2025 yılı boyunca Afrika'da başta Sudan ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde devam eden çatışmalar, farklı ülkelerde –bazıları önemli değişimlere neden olan- seçimler, siyasi ve ekonomik konuların ele alındığı bölgesel zirveler ile Kıta'daki farklı ülkelerin kültürlerini öne çıkaran hikayeler haberleştirilmiştir.

Geçtiğimiz yıl Afrika ile ilgili 2 özel belgesel yapılmış olup, ayrıca Afrikalı liderlerle güncel konulara dair 11 adet özel röportaj gerçekleştirilmiştir.

TRT World anlık olarak Kıta'dan bütün gelişmeleri aktardığı gibi sadece Afrika'ya özel, her hafta Kıta'nın başka bir noktasından dünyaya seslenilen özel bir program olan haftalık "*Africa Matters*" programını izleyicilerine sunmaktadır. Bu program 2020'den bu yana devam etmekte olup 2025 yılında güncel konulara dair 52 bölüm ekranlara taşınmış, bu bölümlerde 60 konuğa yer verilmiştir.

2.6. TRT Arabi TV Kanalı

TRT Arabi, Afrika'nın bağımsızlık mücadelesine, kendi kaderini belirleme hakkına ve hakikatini küresel kamuoyuna duyurma çabasına destek vermektedir. Kıta'nın sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yapısını odağına alan belgeseller, analiz programları ve özel röportajlarla Afrika'nın gerçeklerini daha geniş çevrelere ulaştırmayı amaçlamaktadır.

Somali, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, Sudan, Güney Afrika ve Etiyopya başta olmak üzere kritik ülkelerde görev yapan gazeteciler aracılığıyla sahadaki gelişmeler doğrudan kamuoyuna aktarılmaktadır. Yerel medya mensuplarıyla kurulan iş birlikleri sayesinde Afrika'nın kendi hikâyesini kendi sesinden anlatmasına imkân sağlanmaktadır. Kıta'nın, başkalarının bakış açısıyla değil, kendi insanlarının perspektifiyle temsil edilmesi temel bir ilke olarak benimsenmektedir.

2.7. TRT Voice of Türkiye Yayınları

TRT Voice of Türkiye Radyosu Afrika ülkelerine yönelik Arapça, Fransızca, İngilizce, Hausa ve Svahili dillerinde, kısa dalga, internet ve uydu aracılığı ile radyo yayınları gerçekleştirmektedir.

2015 yılında Hausa ve Svahili dillerinde uydu ve internet üzerinden başlayan radyo yayınlarının ardından hedef coğrafyada daha fazla kişiye ulaşa-

bilmek maksadıyla 2017 yılında iki yeni frekansla kısa dalga radyo yayınına da başlanmıştır. Bahse konu dillerde yapılan radyo yayınlarında haber bülteni, basın özetleri, kuşak programlar ve müzik yayınlarına yer verilirken, bölgesel gelişmelere ilişkin, kaynak dili Türkçe olan, yorum analizler de ilgili dillere tercüme edilerek yayınlanmaktadır.

TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumların bölgeye ilişkin faaliyetlerinin duyurulması ve tanıtılması ile ilgili özel içeriklere de radyo yayınlarımızda yer verilmiştir.

3. tabii Uluslararası Dijital Platformu

Değişen izleyici alışkanlıklarına yanıt vermek ve yerli yapımlara yönelik uluslararası ilgiyi sürdürülebilir kılmak amacıyla hayata geçirilen TRT'nin ilk uluslararası dijital platformu *tabii*, 23 Ocak 2025 tarihi itibariyle Mısır, Cezayir, Fas ve Tunus olmak üzere Afrika'nın dört ülkesi üzerinden yayın hayatına başlamıştır. Kültürel ve toplumsal değerlerden beslenen anlatılarıyla evrensel temaları birleştiren platform, İngilizce ve Arapça dillerinde yerelleştirmeye sahip orijinal yapımları ve toplamda 3 bin saatin üzerindeki global içerik kataloğu ile izleyicilere güçlü ve bütünlüklü hikâye dünyaları sunmayı hedeflemektedir.

tabii, Afrika'da Türkiye'nin kültürel temsilini dijital içerikler aracılığıyla güçlendiren ve etkileşimi artıran bir platform olarak konumlanmaktadır. Türk dizileri, tarih anlatıları ve toplumsal hikâyeler üzerinden Türkiye'nin yaşam tarzı, aile yapısı ve sosyal değerlerini Afrika izleyicisine sunarken, tarihten gelen Türkiye-Osmanlı–Afrika ilişkileri ve ortak medeniyet bağlarına atıf yapan içeriklerle kültürel yakınlık söylemini desteklemektedir. Platform, TRT'nin kamu yayıncılığı yaklaşımı doğrultusunda Türkiye'nin uluslararası kültürel diplomasisinin bir parçası olarak tek yönlü içerik akışına alternatif bir anlatı sunmayı amaçlamaktadır.

4. Afrika'ya Yönelik Stratejik Medya Zirveleri ve Etkinlikleri

TRT, medya ve yayıncılık alanındaki küresel konumunu güçlendirme vizyonu doğrultusunda, etki alanını genişleten ve uluslararası paydaşlarla iş birliğini derinleştiren stratejik girişimler yürütmektedir. Bu kapsamda Afrika'ya yönelik tasarlanan medya zirveleri ve tematik etkinlikler aracılığıyla

bölgesel iletişim ağını pekiştirerek uluslararası platformlarda Kıta'ya ilişkin öncelikli konu başlıklarına ve ilgili paydaşlara görünürlük sağlayarak çok taraflı etkileşimi artırmaktadır.

4.1. TRT World Forum 2025

TRT World Forum, küresel meselelerin ele alındığı uluslararası bir diyalog platformu olarak Afrika'ya özel bir önem atfetmekte; Kıta'nın karşı karşıya bulunduğu siyasi, insani ve ekonomik gelişmeleri çok boyutlu bir perspektifle gündeme taşımayı öncelikli başlıkları arasında değerlendirmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda 2025 yılı etkinliği kapsamında Afrika'ya odaklanan uzmanlarla yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir.

TRT World Forum 2025 bünyesinde gerçekleştirilen söz konusu oturumda, Doğu Afrika'daki çatışma ve uzlaşı dinamikleri kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Sudan'daki insani kriz ve çatışmaların bölgesel yansımaları, Etiyopya'daki iç savaşın kalıcı etkileri, Somali'deki devlet inşası süreci ve Güney Sudan'daki kırılgan barış ortamı kapsamlı biçimde tartışılmıştır.

Oturumda ayrıca, bölgesel sahiplenmenin önemi, Afrika Birliği ve Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD) başta olmak üzere bölgesel mekanizmaların arabuluculuk kapasitesi ile Birleşmiş Milletler'in rolü değerlendirilmiş; uluslararası toplumun uluslararası insancıl hukuk çerçevesindeki sorumluluklarına dikkat çekilmiştir. Türkiye'nin diplomatik, insani ve kalkınma odaklı angajmanlarının bölgesel barış ve istikrar arayışlarına katkısı da ele alınan başlıklar arasında yer almıştır. Söz konusu oturum, Afrika'ya ilişkin meselelerin güvenlik boyutunun ötesinde; yönetişim, insani yardım, kalkınma ve kamu diplomasisi perspektifleriyle bütüncül biçimde değerlendirilmesine imkân sağlamıştır.

4.2. TRT World Citizen Awards

TRT World Citizen markasının kuruluş amacı olan sosyal farkındalık ilkesi kapsamında her sene küresel sorunlara dikkat çeken, çözüm yolları arayan ve bu alanlarda farkındalık yaratmak isteyen kişilere yaptıkları çalışmalar değerlendirilerek ödül verilmektedir. İlki 2018 yılında yapılan tören kapsamında İletişimci, Gençlik, Eğitimci, Erişilebilirlik, TRT Özel Ödülü, Yılın Dünya Vatandaşı ve Yaşam Boyu Başarı kategorilerinde ödül verilmektedir.

Bu çerçevede, 2025 yılı kapsamında Nijerya'dan genç iklim aktivisti ve Preserve Our Roots'un kurucusu Amara Nwuneli "Gençlik" kategorisinde ödül almıştır. Amara Nwuneli, genç bir iklim aktivisti ve iklim değişikliği, eşitsizlik ve çevresel adalet konularında çalışmalar yürüten, gençlerin öncülük ettiği bir girişim olan Preserve Our Roots'un kurucusudur. Nijerya'da büyüyen Nwuneli, hava olaylarının kırılgan topluluklar üzerindeki etkilerine bizzat tanıklık etmiş; bu deneyim, onu yerel ihtiyaçlara dayanan ve gençlerin öncülük ettiği iklim eylemini savunmaya yöneltmiştir.

5. Afrika'daki Kuruluşlar ile Yürütülen Uluslararası Eğitim, Araştırma ve Yayın Faaliyetleri

Medya, yayıncılık ve iletişim alanlarındaki uzmanlık ve deneyimini uluslararası medya kuruluşlarıyla etkileşim içinde sunan TRT, Afrika'daki kurumlarla iş birliği içinde yürüttüğü eğitim ve kapasite geliştirme programları aracılığıyla sürdürülebilir kurumsal gelişime katkı sağlamaktadır. Televizyon ve radyo yayıncılığı, haber üretimi ve dijital medya başta olmak üzere çeşitli alanlarda gerçekleştirilen bu faaliyetler, yerel medya ekosistemlerinin güçlendirilmesine ve nitelikli insan kaynağının geliştirilmesine destek vermektedir.

5.1. Kurumsal Eğitimler

Akdeniz Görsel-İşitsel Daimî Konferansına (COPEAM) üye kuruluşlardan Cezayir EPTV ve Cezayir EPRS'nin dahil olduğu toplam 15 medya mensubunun katıldığı "*Dijital Medya Yayıncılığı: Haber, İçerik Üretimi ve Sosyal Medya Stratejisi Eğitim Programı*" 30-31 Ocak 2025 tarihleri arasında TRT Genel Müdürlüğünde gerçekleştirilmiştir. Programa Cezayir'den 2 medya mensubu katılım sağlamıştır. Söz konusu eğitim programında; değişen trendlerle uyumlu içerik üretimi, dijital medyaya uygun gazetecilik uygulamaları, içerik üretim süreçleri ve hedef kitle belirleme, farklı sosyal medya platformlarına yönelik haber üretimi, içerik ve etkileşim stratejileri, video düzenleme (CapCut / Premiere Pro) ile infografik içerik üretimi (Canva) başlıkları ele alınarak katılımcılara teorik ve pratik kazanımlar sunulmuştur.

Mozambik ve Nijerya'dan toplam 19 medya mensubunun katılım sağladığı "*Sosyal Medya ve Dijital Medyada Habercilik Eğitim Programı*" ile dijital medyada haber formatları, dijital medyada içerik üretimi, sosyal medya ga-

zeteciliği, dezenformasyonla mücadele ve yeni tehditler, sosyal medya stratejileri ve dijital hikâye anlatıcılığı ile mobil gazetecilik (MOJO) başlıkları kapsamlı bir biçimde ele alınmış; katılımcıların dijital habercilik alanındaki bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması sağlanmıştır.

5.2. TRT Gençler için Gazetecilik

TRT'nin insan merkezli habercilik ve yayıncılık anlayışı çerçevesinde küresel insani sorunların çözüme ulaştırılması, ortak yaşam kültürünün geliştirilmesi, gençlerin dijital çağa ayak uydurarak doğru şekilde dijital içerik üretmesi ve tüketmesi odağında bir sosyal farkındalık inisiyatifi olan *Gençler İçin Gazetecilik* projesi kapsamında, 2025 yılı içinde Tunus'ta iki adet mobil gazetecilik eğitim atölyesi gerçekleştirilmiş, 3 TRT medya profesyoneli eğitmen olarak görev almış, toplamda 60 öğrenciye ulaşılmıştır.

6. Afrika'daki Kuruluşlar ile Yapılan İş Birliği Protokolleri ve Mutabakat Zaptları

TRT, medya, yayıncılık ve iletişim alanlarında uluslararası ölçekte etkinliğini artırma; aynı zamanda kapsamlı iletişim ağını güçlendirerek sürdürülebilirliğini sağlama hedefleri doğrultusunda, Afrika'da yerleşik kuruluşlarla çeşitli alanlarda iş birliği protokolleri ve mutabakat zaptları akdetmiştir. Bu doğrultuda, 2025 yılı itibarıyla TRT'nin yaklaşık 20 farklı Afrika ülkesinden 20'den fazla kurum ve kuruluş ile imzalamış olduğu ve geçerliliğini koruyan iş birliği protokolleri ve mutabakat zaptları bulunmaktadır.

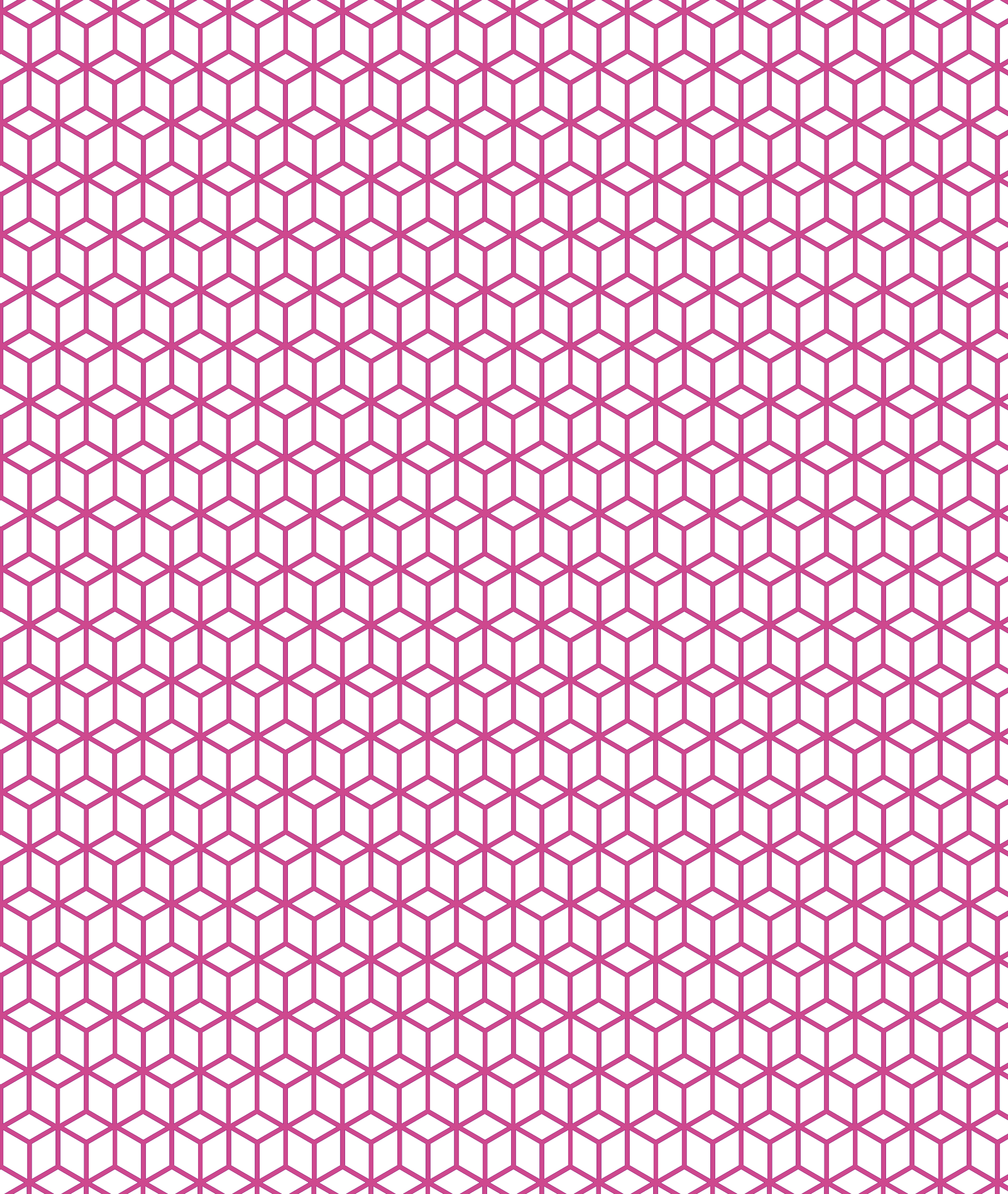
7. TRT Yapımlarının Kıta'da Dolaşımı

TRT'nin dizi ve film yapımları, Afrika'daki yayıncılarla gerçekleştirilen lisans anlaşmaları sayesinde Kıta genelinde giderek daha geniş kitlelere ulaşmakta; adalet, aile, dayanışma ve toplumsal değerler gibi evrensel temalarıyla kültürler arası etkileşimi ve Türkiye'nin kültürel diplomasi kapasitesini güçlendirmektedir. Bu kapsamda, 2025 yılında İngilizce, Fransızca ve Svahili dâhil 17 farklı dilde yayınlanmak üzere lisanslanan TRT içerikleri, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki kültürel bağların ve karşılıklı anlayışın gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır.

8. Sonuç

2025 yılı boyunca yürütülen faaliyetler, TRT'nin Afrika'ya yönelik yaklaşımının yayıncılığın ötesine geçerek çok boyutlu ve stratejik bir iletişim ortaklığına dönüştüğünü ortaya koymuştur. Televizyon, radyo ve dijital mecralarda çok dilli yayıncılık anlayışıyla Kıta'nın geniş kesimlerine ulaşan TRT, *"Olduğu gibi Afrika"* yaklaşımı doğrultusunda Afrika'yı yalnızca sorunlarıyla değil, genç nüfusu, kültürel zenginliği ve potansiyeliyle ele alarak yapıcı bir yayıncılık perspektifi benimsemiştir.

Yayıncılık faaliyetlerinin yanı sıra içerik lisanslama, stratejik iş birlikleri, medya zirveleri ve eğitim programlarıyla Kıta'daki varlığını güçlendiren TRT, Afrikalı paydaşlarla geliştirdiği sürdürülebilir iş birlikleri sayesinde bölgesel medya kapasitesinin gelişimine katkı sağlamıştır. Bu bütüncül yaklaşım, hem Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yapıcı vizyonunu medya alanında somutlaştırmış hem de bölgesel iş birliğini, çok taraflı etkileşimi ve Afrika'nın uluslararası medya görünürlüğünü destekleyen güçlü bir stratejinin temelini oluşturmuştur.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın 2025 Yılında Afrika'ya Yönelik İnsani Diplomasi Faaliyetleri

15

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

1. Giriş

2025 yılı, Afrika'da insani yardım alanında çok boyutlu krizlerin derinleştiği bir dönem olarak öne çıkmıştır. İklim değişikliğinin etkisiyle artan sel ve kuraklık gibi doğal afetler, devam eden silahlı çatışmalar, zorunlu göç hareketleri ve kırılgan devlet yapıları, birçok Afrika ülkesinde insani ihtiyaçların artmasına neden olmuştur. Özellikle Sudan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC), Güney Sudan ve Afrika Boynuzu'nda yaşanan gelişmeler, insani yardım mekanizmalarının yalnızca acil ihtiyaçların karşılanması bakımından değil, aynı zamanda bölgesel istikrarın desteklenmesi açısından da stratejik önemini ortaya koymuştur.

Türkiye, Afrika ile geliştirdiği eşit ortaklık anlayışı doğrultusunda insani diplomasi alanındaki faaliyetlerini 2025 yılında da sürdürmüş; ihtiyaçların yerinde tespit edilmesi, yerel makamlarla koordinasyonun güçlendirilmesi ve hızlı müdahale kapasitesinin korunması yönünde önemli adımlar atmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) ilgili kamu kurumları, Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik temsilcilikleri ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içerisinde yürüttüğü faaliyetler, yalnızca acil insani ihtiyaçların giderilmesine katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin Kıta'daki güvenilir ve sürdürülebilir kalkınma ortağı kimliğini de pekiştirmiştir. Bu çalışma kapsamında,

AFAD, Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) iş birliğiyle Sudan'a 30 bin çadır gönderdi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

2025 yılı boyunca Botsvana, Burundi, Güney Sudan, Somaliland ve Sudan'da gerçekleştirilen insani yardım faaliyetleri, Türkiye'nin krizlere hızlı müdahale kapasitesini ve insan odaklı dış politika yaklaşımını somut biçimde ortaya koymaktadır.

2. 2025 Yılında Gerçekleştirilen İnsani Yardım Faaliyetleri

2.1. Botsvana

2025 yılında Botsvana'nın başkenti Gaboron başta olmak üzere ülke genelinde birçok bölgede görülen yoğun yağış ve sel vakaları nedeniyle can kayıpları yaşanmış, çok sayıda bina, araç ve altyapı zarar görmüştür. Botsvana makamları tarafından Gaboron Barajı dâhil birçok barajın tam doluluğa ulaşarak taşkın riski oluşturduğu ve barajın akış yönünde bulunan yerleşim yerlerinde daha fazla can ve mal kayıplarına neden olabileceği bildirilerek uluslararası toplumdan gıda, battaniye, içme suyu ve geçici barınma malzemeleri talep edilmiştir.

Bu kapsamda Gaboron Büyükelçiliğimiz koordinasyonunda 50 sedye yatak, 23 jeneratör, 25 gaz ocağı, 50 uyku tulumu, 50 gazlı ısıtıcı, 50 gaz silindiri ve 25 çadırın yerelden temin edilerek afetzedelere ulaştırılmıştır. Gerçekleştirilen destek, afet sonrası acil insani ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağlamış ve Türkiye'nin doğal afetlere yönelik hızlı müdahale kapasitesini ortaya koymuştur.

2.2. Burundi

KDC'nin doğusunda 2025 yılı boyunca devam eden çatışmalar sonucunda yaklaşık 30-35 bin kişinin Burundi'ye sığınmak zorunda kalması, ülkedeki insani yükü önemli ölçüde artırmıştır. Burundi makamları ile Birleşmiş Milletler tarafından mültecilere yönelik acil yardım çağrısında bulunulmuş; özellikle temel yaşam malzemelerine yönelik ihtiyaçların ön plana çıktığı belirtilmiştir.

Bu çerçevede Bujumbura Büyükelçiliğimiz aracılığıyla ihtiyaç duyulan insani yardım malzemelerinin yerelden temin edilmesi amacıyla maddi kaynak aktarılmıştır. Destek kapsamında 200 mülteci aileye yatak ve gıda kolilerinden oluşan yardım paketleri teslim edilmiştir. Söz konusu faaliyet, zorunlu göçten etkilenen ailelerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sunarken Türkiye'nin bölgesel insani krizlere yönelik dayanışma yaklaşımını da yansıtmıştır.

2.3. Güney Sudan

Güney Sudan Cumhuriyeti İslam Konseyi Sekreteryası tarafından Ramazan ayı kapsamında 10 bin aileye gıda kolisi, bin aileye kıyafet desteği sağlanması ve iftar çadırlarında yaklaşık 50 bin kişiye sıcak yemek dağıtılması planlanmış; söz konusu faaliyetlerin hayata geçirilebilmesi için 920.080 ABD doları tutarında finansman ihtiyacı bulunduğu bildirilmiştir.

Bu kapsamda Juba Büyükelçiliğimiz marifetiyle insani yardım malzemelerinin temininde kullanılmak üzere 20.000 ABD doları kaynak aktarılmıştır. Gerçekleştirilen destek, Ramazan döneminde kırılgan grupların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlayarak Türkiye'nin sosyal dayanışma ve insani diplomasi anlayışını sahaya yansıtan önemli uygulamalardan biri olmuştur.

2.4. Somaliland

2024 yılı sonunda bölgede yaşanan çatışmalar nedeniyle çok sayıda kişinin acil insani yardıma ihtiyaç duyduğu bildirilmiş, Somaliland makamları uluslararası topluma yardım çağrısında bulunmuştur. Hargeysa Başkonsolosluğumuz tarafından yapılan değerlendirmelerde battaniye, içme suyu ve temel gıda ürünleri başta olmak üzere acil insani yardım malzemelerine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda insani yardım malzemelerinin yerelden temin edilmesi amacıyla maddi kaynak aktarılmıştır.

Öte yandan, son yılların en şiddetli kuraklıklarından birinin yaşandığı Somaliland'da yaklaşık 120 bin ailenin gıdaya erişimde ciddi güçlüklerle karşı karşıya kaldığı, özellikle Awdal, Sahil, Selel ve Sanaag bölgelerinde insani durumun kritik seviyeye ulaştığı bildirilmiştir. Yerel kurumların mevcut kapasitesinin krizin yönetilmesinde yetersiz kalması üzerine Somaliland makamları Türkiye'den gıda desteği talebinde bulunmuştur. Bu kapsamda Hargeysa Başkonsolosluğumuz aracılığıyla un, pirinç ve sıvı yağdan oluşan yardım malzemelerinin temini amacıyla maddi kaynak aktarılmıştır. Böylece Türkiye hem çatışma hem de iklim kaynaklı krizlerin eş zamanlı yaşandığı Somaliland'da insani ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağlamıştır.

2.5. Sudan

Hızlı Destek Kuvvetleri'nin (HDK) 5 Mayıs 2025 tarihinde Port Sudan'daki yakıt depolarını hedef almasının ardından başlayan ve uzun süre kontrol altına alınamayan yangın üzerine Sudan makamları Türkiye'den acil destek talebinde bulunmuştur. Bu kapsamda başkanlığımız tarafından temin edilen 50 yangın söndürme hortumu, 50 gaz maskesi ve 50 yangın söndürme kıyafeti hava yoluyla Sudan'a ulaştırılmıştır.

Bunun yanı sıra, Darfur Eyaleti'nin El Feşir bölgesinde devam eden çatışmalar nedeniyle yerinden edilen sivillerin temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Başkanlığımız tarafından görevlendirilen insani yardım ekibi Port Sudan'da saha çalışmaları gerçekleştirmiştir. Yerelden temin edilen toplam 1.500 gıda kolisi, farklı bölgelerde bulunan ihtiyaç sahibi ailelere ulaştırılmıştır.

2023 yılında başlayan iç savaşın etkilerinin 2025 yılında da ağırlaşarak devam etmesi, Sudan'da barınma ihtiyacını insani krizin en kritik unsurlarından biri hâline getirmiştir. Sudan Silahlı Kuvvetleri ile HDK arasındaki çatışmaların yanı sıra sel ve kuraklık gibi afetlerin etkisiyle milyonlarca kişi ülke içinde veya komşu ülkelere zorunlu olarak yer değiştirmek durumunda kalmıştır.

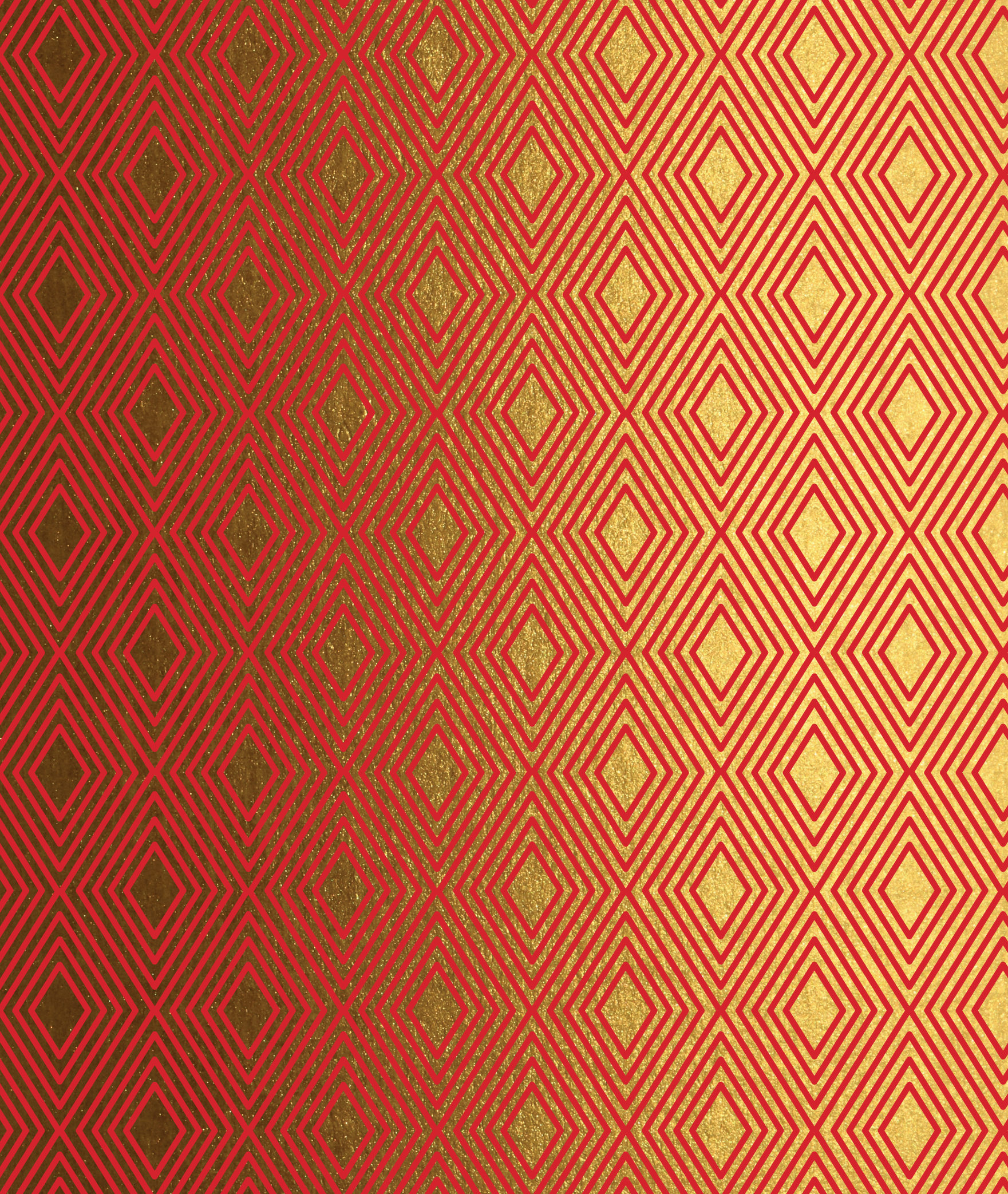
Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) iş birliğiyle toplam 30.000 çadırın Sudan'a sevk edilmesi planlanmıştır. İlk etapta 10.080 çadır 6 Aralık 2025 tarihinde Ningbo gemisiyle, ikinci etapta 10.080 çadır 9 Aralık 2025 tarihinde Senatör gemisiyle, üçüncü ve son etapta ise 9.840 çadır 26 Aralık 2025 tarihinde Mersin Limanı'ndan Port Sudan'a gönderilmiştir. Böylece toplam 30.000 çadırın sevki başarıyla tamamlanmıştır. Bu operasyon, Türkiye'nin son yıllarda Afrika'da gerçekleştirdiği en kapsamlı barınma desteklerinden biri olarak öne çıkmış; insani yardım kapasitesi ile uluslararası kuruluşlarla koordinasyon kabiliyetini ortaya koymuştur.

3. Sonuç

2025 yılında Afrika'da gerçekleştirilen insani yardım faaliyetleri, Kıta'nın farklı bölgelerinde eş zamanlı olarak yaşanan doğal afetler, silahlı çatışmalar ve zorunlu göç hareketlerinin insani ihtiyaçları önemli ölçüde artırdığını ortaya koymuştur. Başkanlığın diplomatik temsilcilikler, ilgili kamu kurumları ve uluslararası kuruluşlarla koordinasyon içerisinde yürüttüğü çalışmalar; afet müdahalesi, gıda güvenliği, barınma, mülteci desteği ve acil insani yardım gibi farklı alanlarda ihtiyaç odaklı ve hızlı çözümler üretilmesini sağlamıştır.

Özellikle Sudan'da yürütülen geniş ölçekli çadır sevkiyatı, Port Sudan yangınına yönelik acil destek ve Darfur kaynaklı insani krize yapılan müdahaleler; Türkiye'nin yalnızca kısa vadeli acil yardımlarla sınırlı kalmayan, sürdürülebilir insani destek anlayışını benimsediğini göstermektedir. Benzer şekilde Botsvana, Burundi, Güney Sudan ve Somaliland'da gerçekleştirilen faaliyetler de Türkiye'nin Afrika'da insani diplomasi alanındaki görünürlüğünü ve güvenilir ortak konumunu güçlendirmiştir.

Sonuç olarak 2025 yılı, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik insani yardım politikalarının hız, etkin koordinasyon ve yerel ihtiyaçlara duyarlılık ilkeleri çerçevesinde uygulandığı bir dönem olmuştur. Gerçekleştirilen faaliyetler yalnızca krizlerden etkilenen toplumların acil ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sunmamış; aynı zamanda Türkiye-Afrika ilişkilerinin insani boyutunu güçlendirerek Türkiye'nin Kıta'daki çok boyutlu ortaklık yaklaşımının önemli bir tamamlayıcısı olarak öne çıkmıştır.

Üçüncü Bölüm

Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Afrika İle İlişkileri

1 2025 Yılında Türk Dünyası-Afrika İlişkileri — Fevzi Kırbaşoğlu — 305-310

2 2025 yılında Çin-Afrika İlişkileri — Yavuz Çelik — 311-316

3 2025 Yılında Hindistan-Afrika İlişkileri — Emre Yürük — 317-322

4 2025 Yılında Japonya-Afrika İlişkileri — Gökberk Durmaz | Acar Boray Bıldırcın — 323-328

5 2025 Yılında Güney Kore-Afrika İlişkileri — Ezgi Kılıçarslan Gül — 329-334

6 2025 Yılında Rusya-Afrika İlişkileri — Burak Kolot — 335-342

7 2025 Yılında Endonezya-Afrika İlişkileri — Kamil Tarhan — 343-348

8 BRICS – Afrika İlişkilerinde 2025 — Yücel Bulut — 349-356

9 2025 Yılında Brezilya-Afrika İlişkileri — Segâh Tekin — 357-362

10 2025 Yılında Fransa-Afrika İlişkileri — Halil Kaya — 363-368

11 2025 Yılında Almanya-Afrika İlişkileri — Ahmet Bülbül — 369-374

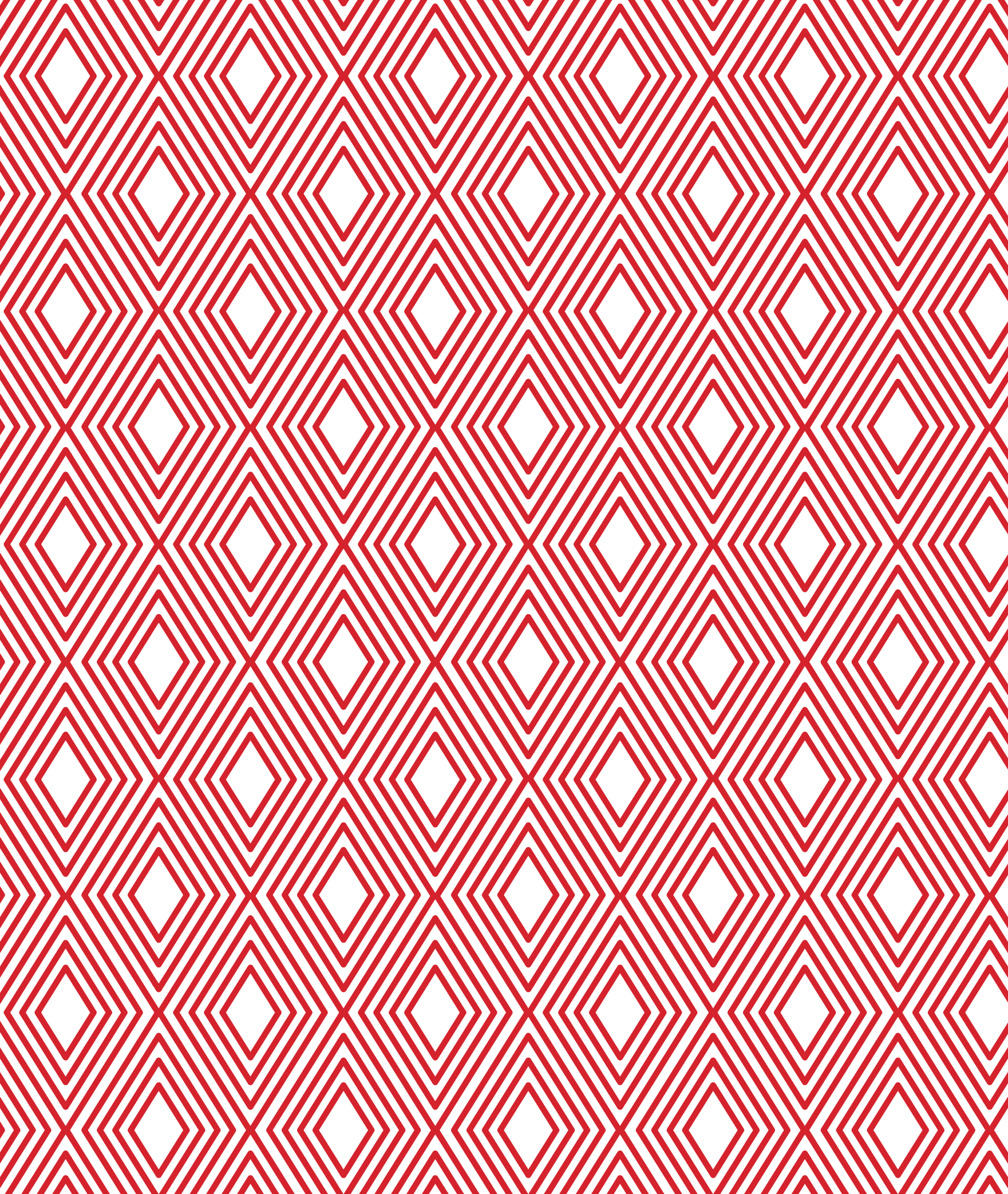
12 2025 Yılında Birleşik Krallık–Afrika İlişkileri — Mehmet Ali Mert | Gökhan Sırmalı — 375-380

13 2025 Yılında İtalya-Afrika İlişkileri — Raşit Yenigün — 381-386

14 2025 Yılında ABD-Afrika İlişkileri — Meysune Yaşar — 387-392

15 2025 Yılında Körfez Ülkeleri-Afrika İlişkileri — Hamdullah Baycar — 393-398

16 2025 Yılında İsrail-Afrika İlişkileri — Sevinç Ebru Temel — 399-404

2025 Yılında Türk Dünyası-Afrika İlişkileri

1

Fevzi Kırbaşoğlu*

1. Giriş

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) genişleyen küresel vizyonu doğrultusunda, Türk Dünyası'nın Afrika Kıtası'nda kolektif bir aktör olarak kurumsallaşmaya başlaması, bölgesel ilişkileri yeni bir evreye taşımıştır. 2025 yılı itibarıyla bu münasebetler, ticaret hacmi ve ekonomik yardımlaşmanın ötesine geçerek savunma diplomasisi, enerji güvenliği ve çok taraflı kurumsal entegrasyonu kapsayan bir derinlik kazanmıştır. Gelinen bu yeni aşama, proaktif güvenlik ve arabuluculuk inisiyatiflerinin yanı sıra, TDT üyesi devletlerin Türk Yatırım Fonu ve lojistik koridorlar üzerinden Kıta'ya yönelik geliştirdikleri çok katmanlı ortak açılımlarla somutlaşmaktadır.

Bu çalışmada, Türk Dünyası'nın Afrika'daki varlığı, güvenlik mimarisi, enerji jeopolitiği ve yumuşak güç unsurları bağlamında analiz edilerek somutlaşan bu yeni iş birliği modelinin temel dinamikleri değerlendirilmektedir.

* Arş. Gör., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, fkirbasoglu@ktu.edu.tr.

2. Türkiye'nin Afrika Stratejisi

2025 yılında Türkiye'nin Afrika siyasetindeki temel dinamiklerden biri, Kıta'daki proaktif arabuluculuk ve kriz yönetimi kapasitesi olmuştur. Bunun en net göstergesi, Ankara'nın Afrika Boynuzu'nda klasik ikili ilişkilerin ötesine geçerek Etiyopya-Somali geriliminde üstlendiği arabuluculuk rolüdür. Nitekim bu süreçte, 11 Aralık 2024 tarihli Ankara Bildirisi ile en üst düzeyde başlatılan temaslar, Türkiye'nin mekik diplomasisi ve 18 Şubat 2025'teki teknik müzakereler sayesinde taraflar arasında sürdürülebilir bir diyalog zemini oluşturmuştur.[1]

Kriz yönetimindeki bu diplomatik rol, enerji diplomasisiyle de bütünleşmiştir. 10 Nisan 2025 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ile Somali Petrol Otoritesi arasında imzalanan Hidrokarbon Arama ve Üretim Anlaşması kapsamında, Türkiye'nin yaklaşık 16 bin kilometrekareyi kapsayan üç ayrı kara sahasında arama faaliyetleri yürüteceği duyurulmuştur.[2] Deniz yetki alanlarında ise Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'nin çalışmalarını tamamlamasının ardından, 2026 yılı başında ilk sınır ötesi derin deniz sondaj faaliyetlerine geçilmesi planlanmıştır.[3]

Türkiye'nin açılımı Afrika Boynuzu ile sınırlı kalmamış, Batı Afrika ve Sahel'e de uzanmıştır. Özellikle Nijer ile 2025'in Mayıs ve Aralık aylarında yürütülen üst düzey diplomatik temas sonucunda petrol arama, üretim ve teknoloji transferini kapsayan uzun vadeli stratejik bir enerji ortaklığı iradesi teyit edilmiştir.[4]

Kıta'daki Türkiye eksenli güvenlik mimarisinin diğer bir kritik halkası ise Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz jeopolitiğinde şekillenmiştir. 18 Şubat 2025'te Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Mısır arasında akdedilen hidrokarbon ticareti anlaşması, Ankara ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafından tanınmamıştır. Ancak bu diplomatik restleşme, Ankara'nın Kahire ile tesis ettiği kurumsal diyaloğun sürdürülmesine engel teşkil etmemiştir.[5] Nitekim, 4 Şubat ve 12 Kasım 2025 tarihlerinde icra edilen toplantılarla Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi mekanizması sürdürülmüştür. Dolayısıyla Türkiye, Doğu Akdeniz'deki rekabet ile Mısır'la yürütülen normalleşme sürecini denge siyasetiyle yöneterek ilişkileri muhafaza etmiştir.[6]

1 *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, "*Türkiye Cumhuriyeti'nin kolaylaştırıcılığıyla Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti ve Somali Federal Cumhuriyeti'nin Ankara Bildirisi", 11.12.2024,*

https://www.kisa.link/Uzrdx, Erişim Tarihi: 15.03.2026; *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, "Ankara Süreci kapsamında Somali ve Etiyopya arasında gerçekleştirilen teknik müzakerelerin ilk turuna ilişkin açıklama", 18.02.2025,

https://www.kisa.link/hqmIN, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

2 *T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, "Türkiye, Somali'nin kara sahalarında da petrol ve doğal gaz arayacak", 10.04.2025,

https://www.kisa.link/pWfeo, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

3 Gülşen Çağatay, "Türkiye nisanda Karadeniz ve Somali'de hidrokarbon arama ve sondaj çalışmalarını hızlandıracak", *Anadolu Ajansı*, 30.03.2026,

https://www.kisa.link/EvNca, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

4 Başak Erkalan, "Bakan Bayraktar, Nijer Petrol Bakanı ile enerjide işbirliği imkanlarını görüştü", *Anadolu Ajansı*, 30.05.2025,

https://www.kisa.link/yLegq, Erişim Tarihi: 15.03.2026;

Gülşen Çağatay, "Bakan Bayraktar, Nijer Maden Bakanı ile görüştü", *Anadolu Ajansı*, 01.05.2025,

https://www.kisa.link/RwZnD, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

5 *Reuters*, "Eni signs deal to bring Cypriot offshore gas to Europe, via Egypt", 17.02.2025,

https://www.kisa.link/ayICS, Erişim Tarihi: 15.03.2026;

Mehmet Kemal Firik, "KKTC'den GKRY ile Mısır arasında imzalanan hidrokarbon ticareti anlaşmasına tepki", *Anadolu Ajansı*, 18.02.2025,

https://www.kisa.link/CuuCR, Erişim Tarihi: 15.03.2026;

TRT Haber, "MSB kaynakları: GKRY, KKTC'nin haklarını gasp etme siyasetine devam ediyor", 20.02.2025,

https://www.kisa.link/KinMB, Erişim Tarihi: 15.03.2025.

6 *Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs*, "*Joint Statement Between the Foreign Ministers of Türkiye and Egypt", 04.02.2025,*

https://www.kisa.link/HASaM, Erişim Tarihi: 15.03.2026;

T.C. Dışişleri Bakanlığı, "*Türkiye ve Mısır Dışişleri Bakanlarının Ortak Bildirisi", 12.11.2025,*

https://www.kisa.link/BuLhU, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

Kazakistan Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Murat Nurtleu, 18 Nisan 2025 tarihinde Astana'da çalışma ziyareti gerçekleştiren Benin Dışişleri Bakanı Olushegun Adjadi Bakari ile bir araya geldi. (Kaynak: Kazakhstan and Benin Foreign Ministers Agree to Enhance Bilateral Relations)

3. TDT'nin Kurumsal Entegrasyonu ve Kazakistan'ın Çok Boyutlu Açılımı

2025 yılı itibarıyla Kıta siyasetindeki belirgin kırılma, Afrika açılımının salt ikili ilişkiler ağıyla sınırlı kalmayıp, TDT'nin çok taraflı kurumsal mekanizmalarıyla entegre edilmesidir. TDT'nin resmî belgelerinde ekonomik entegrasyonu geliştiren, yabancı yatırımları teşvik eden ve kalkınma projelerini destekleyen bir araç olarak tanımlanan Türk Yatırım Fonu,[7] bu dönemin stratejik finansman ayağını oluşturmaktadır. Ek olarak, 12 Haziran 2025 tarihinde Taşkent'te kurulan TurkIPAnet (Türk Yatırım Teşvik Ağı), üye ülkelerin hedef kıtalarda ortak projeler geliştirme zeminini kurumsallaştır-

7 *Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs*, "*Bishkek declaration of Eleventh Summit of Organization of Turkic States*", *06.11.2024,*

https://www.kisa.link/CGvSN, *Erişim Tarihi: 25.03.2026.*

mıştır.[8] İnşa edilen bu kurumsal mimari, 2025 tarihli Gabala Bildirisi'nde yatırım ve inovasyon mekanizması olarak tescillenmiştir.[9]

TDT eksenindeki çok taraflı vizyon, Kazakistan'ın Afrika açılımında doğrudan ticari ve lojistik projelere dönüşmektedir. 2024 yılı itibarıyla Afrika ile 700 milyon doları aşan ticaret hacmine ulaşan Astana yönetimi, 2025 yılında Benin Dışişleri Bakanı'nın ziyaretiyle bu süreci fiziki bir entegrasyon aşamasına taşımıştır. Görüşmelerin en somut çıktısı, tedarik zincirlerinin birleştirilmesidir. Bu kapsamda, Batı Afrika'nın kilit ticaret kapılarından Kotonu Limanı (Benin) ile Kazakistan'ın merkezinde bulunan Orta Koridor güzergâhının fiilen birbirine bağlanması için harekete geçilmiştir.[10]

Kazakistan'ın stratejik vizyonu tematik bir çeşitlilik de arz etmektedir. 22 Ağustos 2025 tarihinde Seyşeller'in büyükelçisiyle gerçekleştirilen diplomatik temasta turizm, sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma gibi yeni nesil iş birliği potansiyelleri değerlendirilerek yapısal ortaklığın adımları atılmıştır.[11]

TDT'nin Afrika vizyonunda diğer bir ayağı oluşturan ekonomik diplomasi, gıda güvenliği ekseninde somutlaşmıştır. Kazakistan, 2025 yılında elde ettiği 27,1 milyon tonluk rekor tahıl hasadını stratejik bir dış politika aracına dönüştürerek Kuzey Afrika'yı hedef pazar olarak belirlemiştir. Nitekim Cezayir'e gerçekleştirilen 390 bin tonluk ve 100 milyon doları aşan buğday sevkiyatı, Türk Dünyası'nın Kıta'daki varlığını Afrika'nın kritik gıda tedarik zincirlerine entegre etme kapasitesini ortaya koymuştur.[12]

4. TDT Ekosisteminde Yumuşak Güç ve Hibrit Stratejiler: Macaristan ve Azerbaycan'ın Rolü

TDT'nin Afrika'daki görünürlüğü, teşkilatın gözlemci üyesi Macaristan'ın faaliyetleriyle çevre diplomasisi ve sosyokültürel boyutlara taşınmıştır. 2025 yılı itibarıyla Macaristan, Kıta'da altyapı inşası, güvenlik ve eğitim unsurlarını eş güdümlü seferber eden hibrit bir dış politika profili sergilemiştir. Bu hibrit stratejinin ekonomik boyutu Mısır ile kurulan sanayi ortaklığında somutlaşmaktadır. Şubat 2025'te Macar bir üreticinin Mısır'dan 1,1 milyar avro değerinde demiryolu aracı siparişi alması, stratejik bir tedarik zinciri hamlesidir.[13] Bu altyapı diplomasisi, Nisan 2025'te Mısır'ın Asvan vilayetinde yenilenebilir enerji ve turizm yatırımlarının gündeme taşınmasıyla çevre boyutuna genişletilmiştir.[14] Öte yandan, Budapeşte yönetiminin

8 *Organization of Turkic States*, "*Meeting of heads of investment promotion agencies of Turkic States was convened in Tashkent", 12.06.2025,*
https://www.kisa.link/AqggS, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

9 *Organization of Turkic States*, "*Gabala declaration of Twelfth Summit of the Organization of Turkic States", 07.10.2025,*
https://www.kisa.link/iUiDY, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

10 *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan*, "Kazakhstan and Benin foreign ministers agree to enhance cooperation", 18.04.2025,
https://www.kisa.link/eBuJY, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

11 *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan*, "Kazakhstan and Seychelles expand horizons of cooperation", 22.08.2025,
https://www.kisa.link/TxHvg, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

12 *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan*, "Kazakhstan exported 390 thousand tons of wheat to Algeria", 30.11.2025,
https://www.kisa.link/OuQHq, Erişim Tarihi: 25.03.2026;
Meiramgul Kussainova, "Kazakistan, bu yıl tahıl hasadı en yüksek seviyesine ulaştı", *Anadolu Ajansı*, 04.11.2025,
https://www.kisa.link/EGEUC, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

13 *About Hungary*, "FM: Hungary-Egypt industrial cooperation is worth hundreds of billions of forints", 11.02.2025,
https://www.kisa.link/JrrWj, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

14 *About Hungary*, "House Speaker meets Governor of Aswan in Egypt", 30.04.2025,
https://www.kisa.link/QbgHg, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

Çad'da yürüttüğü sağlık, tarım ve bölgesel istikrar odaklı kapsamlı misyon, Kıta'nın iç dinamiklerine sağlanan yapısal bir katkı niteliğindedir.[15]

Sahadaki bu yapısal ve ekonomik yatırımların sosyokültürel alandaki en temel tamamlayıcısı ise eğitim diplomasisidir. Macaristan'ın uyguladığı hibrit stratejinin en kurumsal yumuşak güç enstrümanı olan Stipendium Hungaricum burs programı; Fas, Seyşeller, Çad, Kenya ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi Kıta'nın farklı havzalarından ülkeleri kapsayan stratejik bir ağ oluşturmuştur. Programın nihai amacı, mezun ağları üzerinden ülkeler arası sosyal, siyasi ve ekonomik bağların kalıcı hâle getirilmesidir.[16]

TDT ekosisteminin Kıta'daki görünürlüğünü tahkim eden bir diğer aktör olan Azerbaycan'ın 2025 yılı itibarıyla diplomatik varlığı ise çevre diplomasisi ve çok taraflı platformlardaki temsil gücü üzerinden şekillenmiştir. Bakü yönetimi, tarihinde ilk kez Birleşmiş Milletler Çevre Programı Daimi Temsilciler Komitesi Büro Başkanlığı'na seçilerek küresel çevre yönetişiminde 2025-2027 dönemi için stratejik bir sorumluluk üstlenmiştir.[17] Afrika çevre politikalarının merkez üssü konumundaki Nairobi'de yürütülen bu vizyonun somut yansıması olarak 24 Kasım 2025 tarihli 172. Daimi Temsilciler Komitesi toplantısına Azerbaycan'ın Kenya Büyükelçisi başkanlık etmiştir.[18] Üstlenilen bu rol, Bakü'nün Kıta'daki diplomatik nüfuzunu ekolojik inisiyatifler üzerinden kurumsallaştırdığını göstermektedir.

5. Sonuç

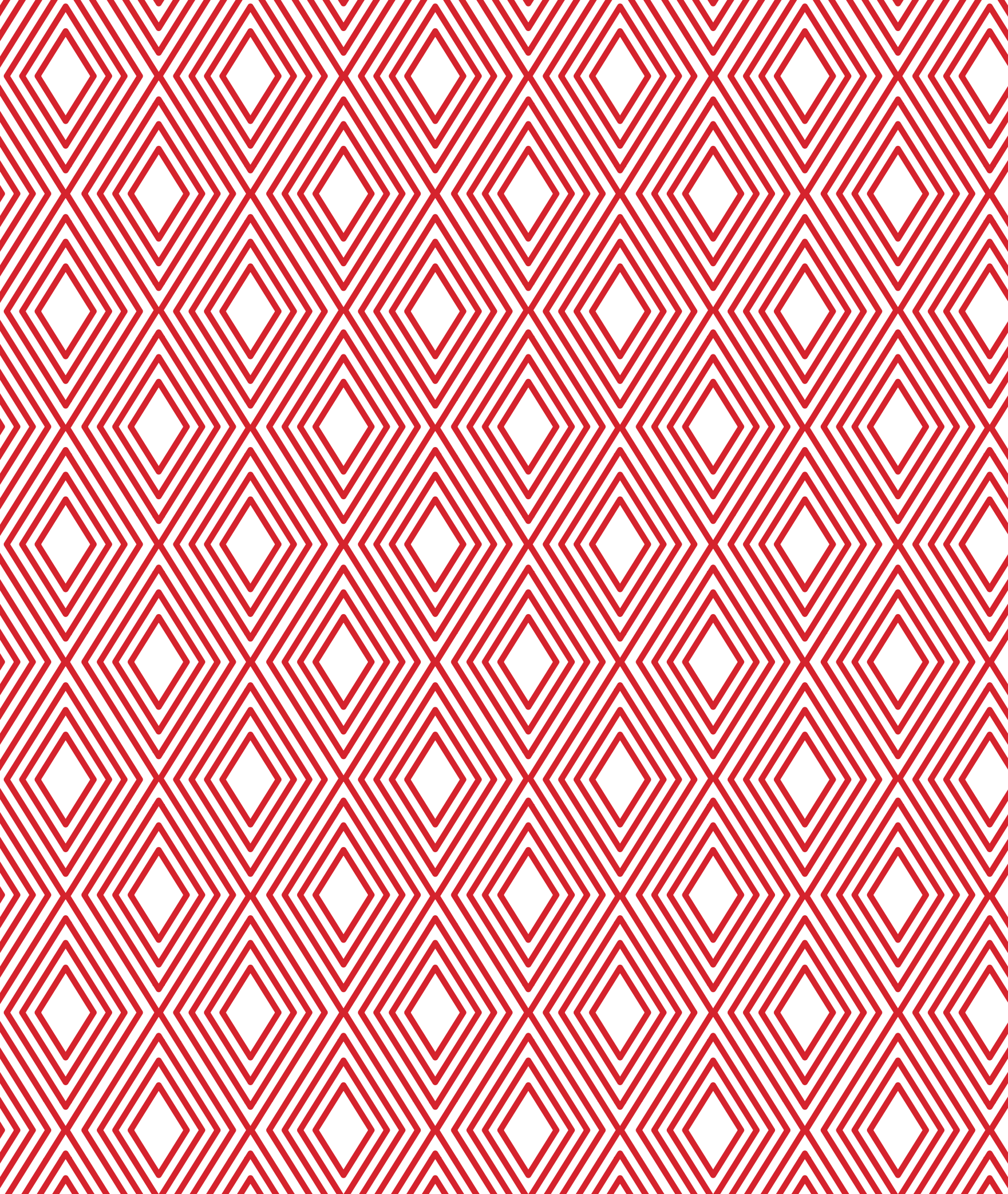
2025 yılında Türk Dünyası-Afrika ilişkileri, konjonktürel bir yakınlaşmadan ziyade, kurumsallaşmış ortaklığa dönüşmüştür. Türkiye'nin Somali ve Nijer gibi kritik bölgelerde enerji ve güvenlik eksenli yürüttüğü proaktif diplomasi; Kazakistan, Azerbaycan ve Macaristan'ın lojistik hatların entegrasyonu, gıda güvenliği, altyapı inşası ve çevre diplomasisine uzanan geniş yelpazedeki açılımlarıyla birleşerek, TDT'nin operasyonel kabiliyetini güçlendirmiştir. Teşkilat çatısı altında oluşturulan finansal ve teknik mekanizmalar, Afrika ile olan münasebetlerin devlet inisiyatiflerinden çıkıp kolektif ve çok katmanlı bir Türk modeline evrildiğini göstermektedir.

15 *About Hungary*, "Azbej: Hungary Helps mission in Chad saves lives and supports the country's stability", 05.12.2025,
https://www.kisa.link/udHTe, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

16 *Stipendium Hungaricum*, "Sending Partners and Available Study Programmes", t.y.,
https://www.kisa.link/rsNpw, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

17 *The Azerbaijan State News Agency*, "Azerbaijan elected as chair of UNEP CPR Bureau", 24.06.2025,
https://www.kisa.link/IHqCn, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

18 *UN Environment Programme*, "172nd meeting of Committee of Permanent Representatives", 24.11.2025,
https://www.kisa.link/nBAWx, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

2025 yılında Çin-Afrika İlişkileri

2

Yavuz Çelik*

1. Giriş

Çin-Afrika ilişkileri, 21. yüzyıl boyunca ekonomik, siyasi ve diplomatik boyutlarıyla giderek derinleşen çok boyutlu bir yapıya kavuşmuştur. Bu ilişkiler yalnızca ticaretle sınırlı kalmamış, doğrudan yatırımlar, finansman akımları ve kurumsal iş birliği mekanizmaları aracılığıyla genişlemiştir. Özellikle Çin-Afrika İş Birliği Forumu (FOCAC), bu sürecin kurumsallaşmasında önemli bir rol oynamıştır.[1] Çin'in artan ham madde ihtiyacı, yeni pazar arayışı ve küresel açılım stratejisi bu yönelimi şekillendirirken, Afrika ülkeleri de Çin'i Batılı aktörlere alternatif ve tamamlayıcı bir ortak olarak değerlendirmiştir.[2]

2025 yılı, Çin-Afrika ilişkileri açısından büyük ölçekli yeni açılımların yaşandığı bir dönemden ziyade, önceki yıllarda özellikle 2024 FOCAC Pekin Zirvesi'nde alınan kararların uygulamaya geçirildiği bir süreç olarak öne çıkmaktadır.[3] Bu bağlamda söz konusu dönem, ani kırılmalardan çok mevcut iş birliği alanlarının sürdürüldüğü ve belirli alanlarda yeniden dengelenme arayışlarının ortaya çıktığı bir geçiş yılı olarak değerlendirilebilir.[4] Bu süreçte Afrika ülkelerinin pasif aktörler olmadığı görülmektedir. Aksine, sanayileşme, altyapı ve kalkınma öncelikleri doğrultusunda Çin ile ilişkilerini stratejik biçimde yönlendiren aktörler hâline gelmişlerdir.[5] Bu kapsamda makalede Çin-Afrika ilişkilerinde 2025 yılında kaydedilen gelişmeler ele alınmaktadır.

* Dr. Öğretim Görevlisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Bölge Çalışmaları Enstitüsü, yavuz.celik@asbu.edu.tr

1 Abebe Aemro Selassie vd.., *Africa-China Linkages: Building Deeper and Broader Connections*, International Monetary Fund (IMF), 09.07.2025.

2 Miria A. Pigato ve Wenxia Tang, *China and Africa: Expanding Economic Ties in an Evolving Global Context*, Washington DC: World Bank Group, 01.03.2015, https://www.kisa.link/iBVsd.

3 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, "Foreign Ministry Spokesperson Mao Ning's Regular Press Conference on January 3, 2025", 03.01.2025, https://www.kisa.link/ufBmH Erişim Tarihi: 06.03.2026.

4 Deborah Brautigam, "Integrating China into Multilateral Debt Relief: Progress and Problems in the G20 DSSI", China Africa Research Initiative (SAIS-CARI), 03.04.2023, https://www.kisa.link/vUuSH, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

5 Messay Mulugeta, "Africa in the Global South's Future Development Trajectory: The Role of Africa-China Relations", *Asian Review of Political Economy*, 2025, 4:21.

Çin-Afrika İş Birliği Forumu (FOCAC) Takip Eylemlerinin Uygulanmasından Sorumlu Koordinatör Bakanlar Toplantısı, 11 Haziran 2025 tarihinde Çin'de düzenlendi. (Kaynak: Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China)

2. Diplomatik Süreklilik ve Politika Çerçevesi

2025 yılı itibarıyla Çin-Afrika ilişkilerinde diplomatik temasların sürekliliği dikkat çekmektedir. Çin dış politikasında uzun süredir sürdürülen bir gelenek olarak Çin Dışişleri Bakanı yılın ilk resmî ziyaretlerini Afrika'ya gerçekleştirmektedir. 2025 yılında da devam ettirilen bu uygulama, Afrika'nın Çin dış politikasındaki öncelikli konumunu bir kez daha ortaya koymaktadır.[6] Bununla birlikte, söz konusu diplomatik temaslar yalnızca sembolik bir gelenek değildir. Aksine, Çin'in Afrika ile ilişkilerini kurumsallaştıran ve süreklilik kazandıran stratejik bir araç olarak işlev görmektedir.[7]

2025 yılının başında Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi'nin Afrika'ya gerçekleştirdiği ziyaret, 2024 yılında düzenlenen FOCAC Pekin Zirvesi'nde alınan kararların uygulanmasına yönelik somut bir adım olarak öne çıkmaktadır.[8] Bu çerçevede gerçekleştirilen görüşmelerde kalkınma iş birliği, altyapı projeleri ve ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesi temel gündem maddeleri arasında yer almıştır.[9] Aynı zamanda bu süreç, Çin'in Afrika ile iş birliğini daha sistematik bir politika çerçevesine oturtma çabasını da yansıtmaktadır.

Nitekim 2025 yılı içerisinde Çin tarafından dile getirilen politika önerilerinde ticaretin serbestleştirilmesi, sanayileşmenin desteklenmesi, tarımsal modernizasyon, insan kaynağı gelişimi ve çok taraflı iş birliğinin güçlendirilmesi gibi alanların öncelikli konular olarak öne çıktığı görülmektedir.[10] Bu durum, Çin-Afrika ilişkilerinin yalnızca diplomatik temaslarla sınırlı kalmadığını göstermektedir. Aynı zamanda, uzun vadeli stratejik hedefler doğrultusunda şekillenen kurumsal bir iş birliği çerçevesine doğru ilerlediğine işaret etmektedir.

6 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, a.g.e.

7 Paa Kwesi Wolseley Prah ve Christian Kaunert, "China Is Reshaping Global Power Dynamics Through Diplomatic Ritual", *LSE Blogs*, 06.08.2025,

https://www.kisa.link/GpqqO, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

8 *MFA*, a.g.e.

9 Paul Nantulya, "What to Expect from Africa-China Relations in 2025", *Africa Center for Strategic Studies*, 07.01.2025,

https://www.kisa.link/jmhuc, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

10 "Wang Yi Puts Forward China's Five-Point Proposal to Promote High-Quality Development of China-Africa Cooperation", *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, 11.06.2025,

https://www.kisa.link/XBBytl

3. Ticaret, Yatırım ve Altyapı

2025 yılı itibarıyla Çin-Afrika ticari ilişkileri, yüksek hacmini koruduğu ve belirli alanlarda genişlediği görülmektedir. 2024 yılında iki taraf arasındaki ticaret hacmi 295,6 milyar dolara ulaşarak rekor seviyeye çıkmış, 2025 yılının ilk çeyreğinde ise ticaret hacmi yıllık bazda artış göstermeye devam etmiştir. Bu süreçte Çin'in diplomatik ilişki içerisinde olduğu Afrika ülkelerine yönelik sıfır gümrük uygulamasını genişletmesi ve Afrika ürünlerinin Çin pazarına erişimini kolaylaştırmaya yönelik adımlar atması dikkat çekmektedir. Ayrıca, tarım ürünleri başta olmak üzere Afrika menşeli ürünlerin Çin'e ihracatını artırmaya yönelik teknik düzenlemeler ve iş birliği mekanizmaları geliştirilmiştir.[11] Bu gelişmeler, Çin-Afrika ticaret ilişkilerinin yalnızca hacimsel değil yapısal bir dönüşüm yaşadığını da göstermektedir.

Bu eğilim, küresel ticaretteki jeopolitik gelişmelerle de yakından ilişkilidir. Özellikle ABD'nin Afrika ülkelerine yönelik korumacı ticaret politikaları sonrasında, Kıta'nın ticari yöneliminde Çin'e doğru belirgin bir yönelim yaşandığı görülmektedir. Bu süreçte Çin'in Afrika'ya yönelik ihracatında, özellikle makine ve otomotiv gibi sanayi ürünlerinde hızlı bir artış dikkat çekmektedir.[12] Bu bağlamda, 2025 yılı itibarıyla Çin'in Afrika ülkelerinden ithalata yönelik gümrük tarifelerini kaldırarak 53 ülkeyi kapsayan sıfır tarife uygulamasını hayata geçirmesi, ticaret ilişkilerinin yalnızca hacimsel olarak büyümediğini, aynı zamanda daha dengeli ve ihracat odaklı bir yapıya doğru evirilmeye başladığını göstermektedir.[13]

Çin-Afrika ekonomik ilişkilerinde 2025 yılı itibarıyla sanayi ve yatırım alanındaki iş birliğinin güçlenerek devam ettiği görülmektedir. Özellikle yerel üretim kapasitesinin artırılması, değer zincirlerinin geliştirilmesi ve Afrika'da sanayileşmenin desteklenmesi öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, Çin-Afrika ticari ilişkilerinde sürdürülebilir büyümenin önündeki temel sınırlılıklardan biri, Afrika ülkelerinin ihracat kapasitesinin ve rekabet gücünün yeterince gelişmemiş olmasıdır. Bu nedenle, sanayileşme, katma değer üretimi ve üretim kapasitesinin artırılması iki taraf arasındaki iş birliğinin geleceği açısından kritik bir öneme sahiptir.[14] Çinli şirketlerin Afrika'daki yatırımlarını sürdürmesi ve yeni yatırım projelerinin hayata geçirilmesi, iki taraf arasındaki ekonomik bağların daha yapısal bir nitelik kazandığını göstermektedir. Bu eğilim somut yatırımlarla da desteklenmektedir. Özellikle 2025 yılı içerisinde Mısır başta olmak üzere çeşitli Afrika ülkelerinde Çinli şirketler tarafından elektrikli araç üretimi, enerji ve lojistik alanlarında milyar dolarlık anlaşmalar imzalanmıştır. Bu projeler, yerel üretim kapasitesini artırmaya yönelik önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır.[15]

Bu çerçevede, altyapı ve bağlantısallık projeleri Çin-Afrika ilişkilerinin temel unsurlarından biri olmaya devam etmektedir. 2025 yılı itibarıyla Çin'in Afrika'daki ulaşım ve lojistik ağlarına yatırımlarını sürdürdüğü görülmekte-

11 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, "List of the Outcomes of the Implementation of the Follow-up Actions of the Beijing Summit of the Forum on China-Africa Cooperation", 11.06.2025,
https://www.kisa.link/ooStq, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

12 *Bloomberght*, "Afrika ticarette yüzünü ABD'den Çin'e dönüyor", 27.08.2025,
https://www.kisa.link/vTVAQ, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

13 Stephen Ndegwa, "Sino-African trade links to benefit from market access", *China Daily Global*, 16.04.2026,
https://www.kisa.link/XTQvO

14 Arkrbe Oqubay, "China, Africa Relations: Building Sustainable Global South Partnerships", *Sunday Independent*, 23.06.2025,
https://www.kisa.link/DJIzT, Erişim Tarihi: 05.04.2026.

15 Nathan Schoonover, "China in Africa: May 2025", *Council on Foreign Relations* (CFR), 19.08.2025,
https://www.kisa.link/BUgVm, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

dir. Demiryolu, liman ve hava taşımacılığı projeleri, ticaretin kolaylaştırılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreç, Çin'in *Kuşak ve Yol Girişimi* ile Afrika'nın kalkınma hedefleri arasında daha güçlü bir uyum sağlanmasına katkı sağlamaktadır.[16] Ayrıca Çinli finans kuruluşlarının Afrika'daki büyük ölçekli altyapı projelerine sağladığı finansman desteği, bu alandaki iş birliğinin kurumsal niteliğini güçlendirmektedir.[17]

4. Tarım, Teknoloji ve Kalkınma İş Birliği

2025 yılında Çin-Afrika ekonomik ilişkilerinin yalnızca genel ticaret ve altyapı başlıklarıyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda tarımsal modernizasyon ve teknoloji transferi gibi daha spesifik alanlara da yayıldığı görülmektedir. Haziran 2025'te Nairobi'de düzenlenen Çin-Afrika Tarım Bilimi, Teknolojisi ve Sanayi İş Birliği Forumu, bu eğilimin somut bir örneğini sunmaktadır. Forumda tarımsal modernizasyonun Çin-Afrika ortaklığının öncelikli alanlarından biri olduğu vurgulanmıştır. Tarım teknolojisi ve değer zincirlerinin geliştirilmesi öne çıkan başlıklar arasında yer almıştır. Ayrıca Çin'in diplomatik ilişki içinde olduğu 53 Afrika ülkesine yönelik sıfır gümrük uygulamasını genişletme yönündeki açıklamaları, özellikle Afrika menşeli tarım ürünlerinin Çin pazarına erişimi açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.[18]

2025 yılında Çin-Afrika ilişkilerinin yalnızca devletlerarası düzeyde değil, aynı zamanda yerel ve bölgesel düzeylerde de genişlediği görülmektedir. Kasım 2025'te Zhejiang eyaletine bağlı Jinhua kentinde düzenlenen Çin-Afrika Ekonomik, Ticaret ve Kültürel İş Birliği Forumu, bu eğilimin somut bir örneği olmuştur. Forum kapsamında ticaret, tarım, dijital ekonomi ve kültürel etkileşim alanlarında çok sayıda etkinlik düzenlenmiştir. Afrika ülkelerinden gelen temsilciler ile Çinli kurumlar arasında çok boyutlu temaslar kurulmuştur. Özellikle Jinhua'nın Afrika ile ticaret hacmindeki artış ve Afrika menşeli ürünlerin Çin pazarında görünürlüğünün yükselmesi, Çin-Afrika ilişkilerinin yerel düzeyde de derinleştiğini göstermektedir.[19] Bu tür girişimler, iki taraf arasındaki ilişkilerin yalnızca merkezî hükûmetler aracılığıyla değil, aynı zamanda yerel aktörler aracılığıyla da geliştiğine işaret etmektedir.

Buna paralel olarak, 2025 yılında Çin'in Afrika'ya yönelik kalkınma desteklerinin çeşitlenerek devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda sağlık ve eğitim başta olmak üzere çok sayıda ülkeyi kapsayan programlar uygulanmıştır. Özellikle sağlık alanında hastane inşaatları, tıbbi ekipman desteği ve sağlık personeli eğitimi gibi faaliyetler öne çıkarken, salgın hastalıklarla mücadele, ilaç ve aşı desteği ile teknik eğitim programları iki taraf arasındaki iş birliğinin insani boyutunu güçlendirmiştir.[20]

16 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, "List of the Outcomes of the Implementation of the Follow-up Actions of the Beijing Summit of the Forum on China-Africa Cooperation", 11.06.2025, https://www.kisa.link/ooStq, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

17 Schoonover, a.g.m.

18 *Chinese Embassy in Kenya*, "Chinese Ambassador to Kenya Guo Haiyan Attends 2025 Africa-China Forum on Agri-tech and Industrial Cooperation", 25.06.2025, https://www.kisa.link/FeMbN, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

19 *China-Africa Cooperation Forum*, "China-Africa Cooperation Forum Opens in Jinhua", 10.11.2025, https://www.kisa.link/VpgyT, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

20 *MFA*, a.g.e.

2025 yılı itibarıyla Çin-Afrika ilişkilerinin inovasyon ve teknoloji temelli alanlara da yayılmıştır. Bu bağlamda, Kasım 2025'te Wuhan'da düzenlenen Çin-Afrika İnovasyon İş Birliği ve Kalkınma Forumu, bu dönüşümün önemli göstergelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca forumda sanayi iş birliği, teknolojik inovasyon, modern tarım ve yeşil kalkınma gibi alanlar ön plana çıkarken, taraflar arasında çeşitli anlaşmalar imzalanmış ve yeni araştırma ve hizmet platformları oluşturulmuştur.[21]

Bu gelişmeler, Çin-Afrika ilişkilerinin giderek daha fazla bilgi, teknoloji ve yenilik üretimi ekseninde derinleştiğini göstermektedir. Bu çerçevede, son dönem çalışmalar Afrika ülkelerinin Çin ile ilişkilerde pasif bir konumda olmadığını ortaya koymaktadır. Aksine, söz konusu ülkelerin altyapı yatırımları, sanayileşme ve bölgesel entegrasyon hedefleri doğrultusunda bu iş birliğini stratejik biçimde yönlendiren ve müzakere eden aktörler hâline geldiği görülmektedir.[22] Ayrıca dijital dönüşüm ve yeşil kalkınma projeleri ikili ilişkilerde yeni odak alanları arasında yer almaktadır.[23]

5. Sonuç

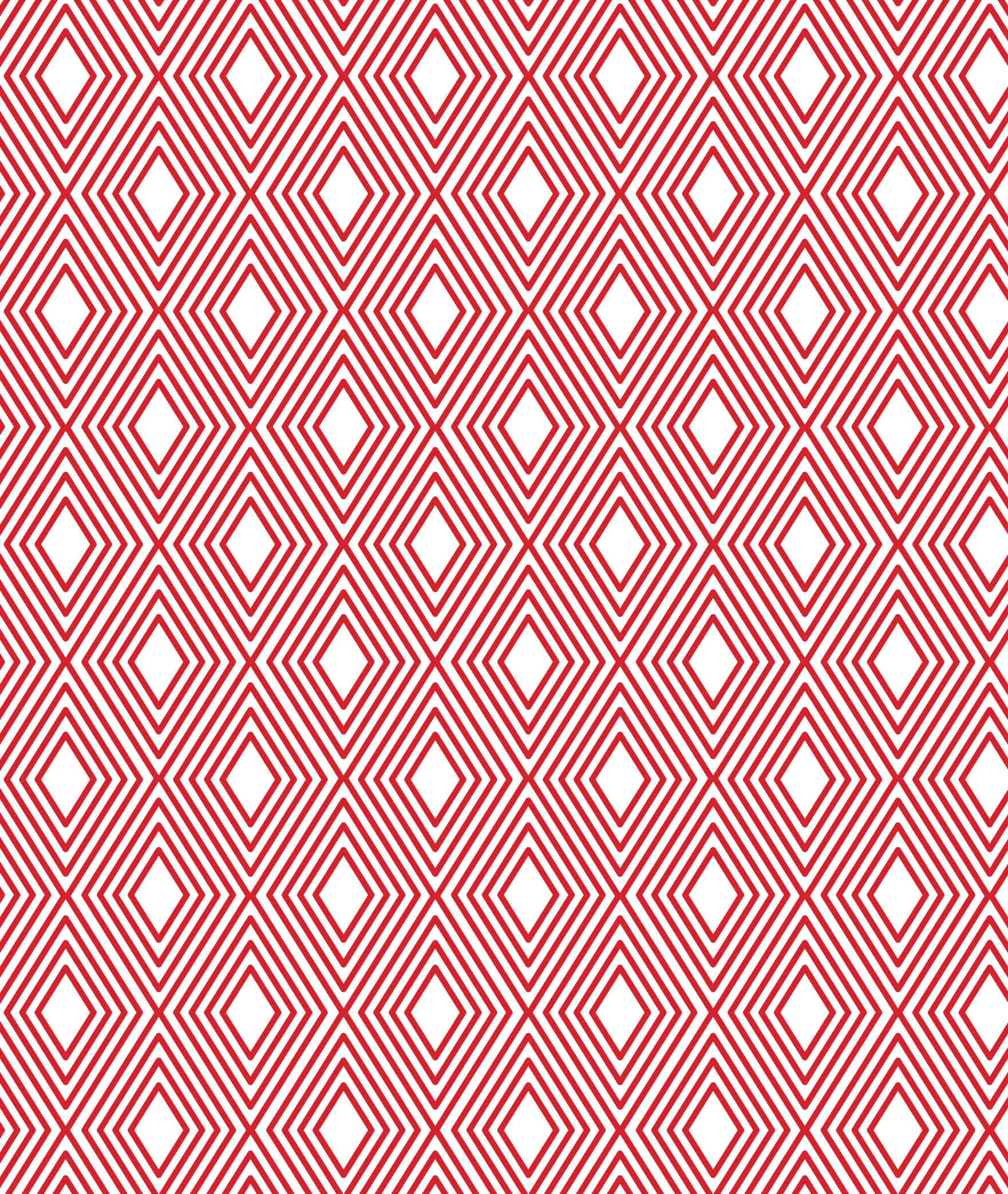
2025 yılı itibarıyla Çin ve Afrika ülkelerinin, özellikle *Küresel Güney* kimliği üzerinden hareket ederek daha kapsayıcı ve adil bir uluslararası düzenin oluşturulmasına yönelik ortak bir söylem ve iş birliği geliştirdikleri dikkat çekmektedir. 2025 yılında Çin-Afrika ilişkileri genişlemenin yanı sıra daha kurumsal ve çok katmanlı bir yapısal dönüşüm yaşamıştır. Ticaret, yatırım, altyapı, tarım ve teknoloji alanlarında eşzamanlı ilerlemenin yaşanması, ilişkinin daha bütüncül bir ortaklık modeline dönüştüğüne işaret etmektedir. Bu dönüşüm, yalnızca ekonomik iş birliği ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda küresel düzeyde daha dengeli ve kapsayıcı bir uluslararası düzen arayışıyla da yakından ilişkilidir. Bu süreçte diplomatik temasların sürekliliği korunmuş, 2024 FOCAC Pekin Zirvesi'nde alınan kararların uygulanmasına yönelik somut adımlar atılmış ve ekonomik iş birliği alanları çeşitlendirilmiştir.

Çin'in Afrika'daki varlığının 2025 yılı itibarıyla ekonomik alanın ötesine geçerek güvenlik iş birliği ve uluslararası barış operasyonları gibi alanlara da yayıldığı görülmektedir. Bu durum, ekonomik faaliyetlerin zaman içinde diplomatik ve stratejik etki üretme kapasitesi kazandığını göstermektedir. Bununla birlikte, Afrika ülkelerinin üretim kapasitesinin sınırlı olması ve ticaret ilişkilerindeki yapısal dengesizlikler, ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından önemli zorluklar barındırmaya devam etmektedir. Bu bağlamda sanayileşme, katma değer üretimi ve yerel üretim kapasitesinin güçlendirilmesi, Çin-Afrika ilişkilerinin geleceği açısından belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

21 *China Global Television Network (CGTN Türk)*, "2025 Çin-Afrika İnovasyon İşbirliği ve Kalkınma Forumu başladı", 20.11.2025, https://www.kisa.link/vSQMq, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

22 Mulugeta, a.g.m.

23 *China Global Television Network (CGTN)*, "China-Africa Relations in 2025", 30.12.2025, https://www.kisa.link/oHZXS, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

2025 Yılında Hindistan-Afrika İlişkileri

3

Emre Yürük*

1. Giriş

Hindistan ile Afrika arasındaki ilişkiler tarihsel olarak sömürgecilik karşıtlığı, Bağlantısızlar Hareketi ve Güney-Güney dayanışmasına dayansa da, 2025 yılı bu ilişkinin daha somut ve kurumsal araçlarla yeniden tanımlandığı bir dönem olmuştur. Yıl başında 2025'in *kritik* bir yıl olacağı yönündeki öngörüler; diplomatik ziyaretler, deniz güvenliği girişimleri, ticaret müzakereleri ve sağlık ile dijital iş birliği alanlarındaki gelişmelerle büyük ölçüde doğrulanmıştır.[1]

2025 boyunca Hindistan'ın Afrika politikasında öne çıkan temel unsur, ilişkilerin yalnızca ikili düzeyde değil, kıtasal çerçevelerle uyumlu şekilde ele alınmasıdır. Hindistan Dışişleri Bakanlığı'nın 1 Ağustos 2025 tarihli açıklamasında, Afrika ile angajmanın Afrika Kıta Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) ve Gündem 2063 ile bağlantılı olarak değerlendirildiği; enerji, tarım, sağlık, altyapı, kapasite geliştirme ve dijital kamu altyapısının öncelikli iş birliği alanları olduğu vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, Hindistan'ın Afrika'yı parçalı ilişkiler yerine bütüncül bir ortaklık çerçevesinde ele aldığını göstermektedir.[2] Bununla birlikte, ülke bazlı diplomatik temaslar da önemini korumuştur. Başbakan Narendra Modi'nin Temmuz 2025'te Gana'ya gerçekleştirdiği ziyarette kendisine ülkenin en yüksek sivil nişanı "The Officer of the Order of the Star of Ghana" takdim edilmiş; Aralık 2025'te Etiyopya'ya yaptığı ziyarette ise en yüksek devlet nişanı olan "Great Honor Nishan of Ethiopia" ile onurlandırılmış olması, Hindistan'ın Afrika'daki diplomatik görünürlüğünün ve siyasi prestijinin ulaştığı düzeyi yansıtmıştır.[3] Bu kapsamda çalışmada, Hindistan-Afrika ilişkilerinde 2025 yılında öne çıkan konular ele alınmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, emre.yuruk@ktu.edu.tr

1 Bilal Habib Qazi, Hussain Abbas ve Irfan Hasnain Qaisrani, "Explaining India's Africa Policy: Power Ambitions and Pro-Active Strategies", *Humanities and Social Sciences Communications*, Cilt 12, 2025, s. 934,

https://www.kisa.link/MCmCB, Erişim Tarihi: 01.03.2026;

Samir Bhattacharya, "A Pivotal Year in India-Africa Ties", *Observer Research Foundation (ORF)*,

https://www.kisa.link/qsQSW, Erişim Tarihi: 01.03.2026;

Samir Bhattacharya, "India's Vision for Africa: Supporting AfCFTA in 2025", *Observer Research Foundation (ORF)*,

https://www.kisa.link/VEArd, Erişim Tarihi: 01.03.2026.

2 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı (Ministry of External Affairs, Government of India)*, "Question No. 2166: Strategic Partnership with Africa", Lok Sabha, 01.08.2025,

https://www.kisa.link/HPNHI, Erişim Tarihi: 02.03.2026.

3 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı*, "Prime Minister Receives the Highest Award of Ethiopia", 16.12.2025,

https://www.kisa.link/xyojr, Erişim Tarihi: 02.03.2026.

2. AfCFTA, Gündem 2063 ve Küresel Güney

Hindistan Dışişleri Bakanlığı'nın stratejik ortaklık açıklamasında AfCFTA ve Gündem 2063'e açık atıf yapılması, Hindistan'ın Afrika'yla ilişkisini Afrika'nın kendi kalkınma gündemine uyumlu hâle getirmeye çalıştığını göstermektedir. Hindistan, AfCFTA'yı yalnızca ticari bir fırsat olarak değil, Afrika'nın kıtasal dönüşüm projesine eklemlenmenin yolu olarak görmektedir. Bu normatif çerçeve, *Küresel Güney* söylemiyle desteklenmiştir. Başbakan Narendra Modi'nin 3 Mayıs 2025'te Angola Cumhurbaşkanı ile yaptığı ortak açıklamada, Hindistan ve Afrika ülkelerinin sömürgeciliğe karşı ortak mücadele mirasına vurgu yapılmış, Afrika Birliği (AfB) ile Hindistan *ilerlemenin ortakları* ve Küresel Güney'in *sütunları* olarak tanımlanmıştır.[4] Benzer biçimde, Dışişleri Bakanı S. Jaishankar'ın 28 Mayıs 2025 tarihli *Afrika Günü* konuşması, sömürgecilik sonrası adalet, eşitsiz küresel düzen ve temsil sorunları üzerinden Hindistan ile Afrika arasında ortak bir siyasi dil kurmaya çalışmıştır. Bu söylem, Hindistan'ın Afrika ile ilişkisini yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda normatif bir ortaklık olarak sunma çabasını yansıtmaktadır.[5]

3. Ekonomik İlişkilerde Ticaretin Büyümesi ve Yeni Müzakereler

2025 yılı Hindistan-Afrika ekonomik ilişkilerinde genişleme eğiliminin sürdüğü bir yıl olmuştur. Hindistan Sanayi Konfederasyonu'nun Hindistan-Afrika 2025 başlıklı raporuna göre, Hindistan-Afrika ikili ticareti FY2025'te, bir önceki yıla göre yüzde 17 artış göstererek 103 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı rapora göre Hindistan'ın Afrika'ya ihracatı 45 milyar dolar, Afrika'dan ithalatı ise 58 milyar dolar düzeyindedir. Bu tablo, ekonomik ilişkinin hacimsel olarak büyüdüğünü, fakat aynı zamanda enerji ve ham madde temelli ithalatın önemini koruduğunu göstermektedir.[6]

Ekonomik ilişkinin yalnızca rakamlardan ibaret olmadığı, ticari kurumsallaşma çabalarından da anlaşılmaktadır. Hindistan Ticaret Bakanlığı'nın Afrika ticareti sayfasına göre, 2025 yılında SACU (Hindistan ve Güney Afrika Gümrük Birliği) ile tercihli ticaret anlaşması bağlamındaki görüşmeler yeniden canlandırılmıştır. Aynı kaynak, Morityus ile imzalanan Kapsamlı Ekonomik İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması'nın Hindistan'ın Afrika'daki ilk ticaret anlaşması olduğunu ve mal ve hizmet ticaretinde kurumsal bir örnek teşkil ettiğini vurgulamaktadır. Bu durum, Hindistan'ın Kıta ile ilişkisinde yalnızca ham ticaretin büyümesine değil, kurallı ve anlaşma temelli ekonomik genişlemeye de önem verdiğini göstermektedir.[7] Ekonomik ilişkiler, ülke bazlı temaslarla da güçlendirilmiştir. Nisan 2025'te Güney Afrika'da yapılan Ortak Çalışma Grubu toplantısı ticaret ve yatırımın artırılması, bekleyen sorunların çözülmesi ve karşılıklı temasların yoğunlaştırılması bakımından olumlu bir zemin teşkil etmiştir.[8] Kasım 2025'te Johannesburg'da Modi ile Güney Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa arasında yapılan görüşmede altyapı, teknoloji,

4 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı*, "English Translation of Prime Minister's Press Statement during Joint Press Statement with President of Angola", 03.05.2025, https://www.kisa.link/mNJoR, Erişim Tarihi: 02.03.2026.

5 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı*, "EAM's Address at the Africa Day Celebrations", 28.05.2025, https://www.kisa.link/jvmUK, Erişim Tarihi: 03.03.2026.

6 *Confederation of Indian Industry (CII)*, *India-Africa Momentum: A Purpose-Driven Partnership*, Ağustos 2025, s. 5, https://www.kisa.link/ufPxc, Erişim Tarihi: 03.03.2026.

7 *Hindistan Ticaret Bakanlığı (Ministry of Commerce and Industry, Government of India)*, "Foreign Trade – Africa", https://www.kisa.link/IUWda, Erişim Tarihi: 03.03.2026.

8 *Press Information Bureau (PIB), Hindistan Hükümeti*, "Indian Delegation visits Pretoria, South Africa for the second session of the India-South Africa JWGTI", Nisan 2025, https://www.kisa.link/DOJDP, Erişim Tarihi: 04.03.2026.

Hindistan Başbakanı Narendra Modi, 2-3 Temmuz 2025 tarihlerinde Gana'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirdi. (Kaynak: PM's remark during acceptance of 'The Officer of the Order of the Star of Ghana' | Prime Minister of India)

yenilikçilik, madencilik ve start-up alanlarında karşılıklı yatırımların kolaylaştırılması üzerinde durulmuştur. Böylece 2025, Hindistan-Afrika ekonomik ilişkilerinin hem kıtasal hem de ülke-özel düzeyde derinleştirildiği bir dönem olmuştur.[9]

4. Kalkınma Ortaklığı: Kredi Hatları, Eğitim ve Kapasite İnşası

2025 yılı verileri, Hindistan'ın Afrika ile ilişkisini yalnızca ticarete dayandırmadığını, kalkınma ortaklığı mekanizmalarını da sürdürdüğünü göstermektedir. Hindistan Dışişleri Bakanlığı'nın 25 Temmuz 2025 tarihli parlamento cevabına göre Hindistan, Afrika'daki 40'tan fazla ortak ülkeye yaklaşık 12 milyar dolar değerinde 190'dan fazla kredi hattı sunmuş, 200'den fazla projenin tamamlanmasına katkı sağlamıştır. Aynı açıklamada, Batı Afrika ülkeleri için yılda yaklaşık 1260 ITEC (Hindistan Teknik ve Ekonomik İş Birliği) kontenjanı ayrıldığı ve bugüne kadar 6200'den fazla profesyonelin eğitim aldığı belirtilmiştir. Bu veriler, Hindistan'ın Afrika politikasında kapasite geliştirme ve insan kaynağı yatırımlarının merkezî yerini koruduğunu göstermektedir.[10]

Başbakan Modi'nin Mayıs 2025'te Angola Cumhurbaşkanı ile yaptığı ortak açıklama, bu resmî tabloyu tamamlamaktadır. Söz konusu açıklamada Afrika için 12 milyar doların üzerinde kredi hattı, 700 milyon dolar hibe yardımı, sekiz Afrika ülkesinde açılan mesleki eğitim merkezleri ve beş Afrika ülkesiyle yürütülen dijital

9 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı*, "Prime Minister Meets with President of South Africa on the Sidelines of G20 Summit in Johannesburg", 23.11.2025,
https://www.kisa.link/mWdYR, Erişim Tarihi: 04.03.2026.

10 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı*, "Question No. 1015: India-Africa Development Cooperation", Lok Sabha, 25.07.2025,
https://www.kisa.link/OGftq, Erişim Tarihi: 04.03.2026.

kamu altyapısı iş birliği vurgulanmıştır. Dolayısıyla 2025'te Hindistan'ın Afrika'daki varlığı, klasik yardım modelinden ziyade kredi, eğitim, mesleki kapasite ve dijital altyapı bileşiminden oluşan hibrit bir kalkınma ortaklığı şeklinde tanımlanabilir.[11]

5. Güvenlik ve Denizcilik: Afrika-Hindistan Kilit Denizcilik İş Birliği (AIKEYME)

2025'in en dikkat çekici gelişmelerinden biri, Hindistan ile Afrika arasında ilk büyük ölçekli deniz güvenliği girişimi olan AIKEYME 2025 olmuştur. Nisan 2025'te Darüsselam'da başlatılan bu girişim, Hindistan ve Tanzanya eş-ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Kenya, Mozambik, Morityus, Seyşeller, Güney Afrika, Cibuti, Komorlar ve Madagaskar gibi ülkeler de sürece katılmıştır. Resmî açıklamalarda AIKEYME'nin amacı, ortak bölgesel denizcilik sorunlarına birlikte çözüm üretmek, karşılıklı işlerliği artırmak ve deniz güvenliği iş birliğini güçlendirmek olarak tanımlanmıştır.[12] Bu girişim, Hindistan-Afrika ilişkilerinde güvenlik boyutunun artık tali değil merkezî hâle geldiğini göstermektedir. Yıl başındaki ORF analizinde de 2025'in savunma iş birliği bakımından belirleyici olacağı ifade edilmişti. Modi'nin Angola açıklamasında AIKEYME'ye özel vurgu yapması da bu yeni yaklaşımı teyit etmektedir. Böylece Hindistan, Afrika ile ilişkisini yalnızca kalkınma ve ticaret ekseninde değil, Hint Okyanusu güvenliği, korsanlıkla mücadele, arama-kurtarma ve afet yardımı gibi alanları da içerecek şekilde genişletmiştir.

6. Sağlık, Dijital Kamu Altyapısı ve Yeni Sektörler

2025 yılında Hindistan-Afrika ilişkilerinde öne çıkan bir diğer eğilim, sağlık ve dijital kamu altyapısı gibi *yeni nesil* iş birliği alanlarının belirginleşmesidir. AfB'nin 13 Haziran 2025 tarihli açıklamasına göre, Hindistan heyeti ile yapılan görüşmelerde uygun fiyatlı ve kaliteli ilaçlara erişim, kapasite geliştirme, yapay zekâ, dijital sağlık ve tele-tıp başlıkları ele alınmıştır. Açıklamada, Hindistan'ın geleneksel tıp deneyiminin de Afrika sağlık sistemleriyle ilişkilendirilebilecek bir kaynak olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Bu çerçeve, sağlık diplomasisinin 2025'te daha kurumsal ve teknolojik bir içeriğe kavuştuğunu göstermektedir.[13] Bu gelişmeler, 2025'te Hindistan'ın Afrika'daki etkisini yalnızca fiziki altyapı üzerinden değil, dijital yönetişim ve hizmet sunumu üzerinden de kurmaya yöneldiğine işaret etmektedir.

7. Çok Taraflı Siyaset ve Jeopolitik Boyut

2025 yılında Hindistan-Afrika ilişkileri ikili düzeyi aşarak çok taraflı platformlara da taşınmıştır. Güney Afrika'daki G20 bağlamında Modi ile Ramapho-

11 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı*, "a.g.e."

12 *Press Information Bureau (PIB)*, "Africa-India Key Maritime Engagement (AIKEYME) 2025",
https://www.kisa.link/eFtPV, Erişim Tarihi: 05.03.2026;
PIB, "a.g.e.",
https://www.kisa.link/yeiHZ, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

13 *Afrika Birliği (African Union)*, "Strengthening Africa-India Cooperation in Health Humanitarian Affairs, and Social Development", 13.06.2025,
https://www.kisa.link/zUooI, Erişim Tarihi: 01.03.2026.

sa'nın Kasım 2025'teki görüşmesinde Küresel Güney'in sesinin yükseltilmesi ve IBSA işbirliğinin güçlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Aralık 2025'te Etiyopya ile yapılan görüşmede de iki tarafın Birleşmiş Milletler dâhil çok taraflı alanlarda iş birliği yapma ve Küresel Güney'in çıkarlarını savunma kararlılığı vurgulanmıştır.[14] Bu gelişmeler, Hindistan'ın Afrika'yı uluslararası kurumlarda destek aradığı pasif bir coğrafya olarak değil, küresel yönetişimde birlikte hareket edilecek bir ortaklar ağı olarak gördüğünü göstermektedir.

Bununla birlikte, 2025 literatürü Hindistan'ın Afrika politikasını tamamen idealleştirmemektedir. Hindistan'ın Afrika'ya yönelik politikasının enerji güvenliği, ham madde ihtiyacı, pazar arayışı ve Çin'le rekabet gibi unsurlarla da şekillendiğini ileri süren çalışmalar bulunmaktadır.[15] Bu değerlendirme önemlidir; çünkü 2025 yılı boyunca gözlenen ticaret genişlemesi, kritik mineraller ve temiz enerji iş birliği arayışı, savunma/donanma temasları ve diplomatik yoğunluk, Hindistan'ın Afrika politikasının aynı anda hem dayanışmacı hem de çıkar odaklı olduğunu düşündürmektedir. Bu nedenle 2025 yılı, Hindistan-Afrika ilişkilerinin normatif *Güney-Güney* söylemi ile jeoekonomik ve jeopolitik hesapların iç içe geçtiği bir dönem olarak okunmalıdır.

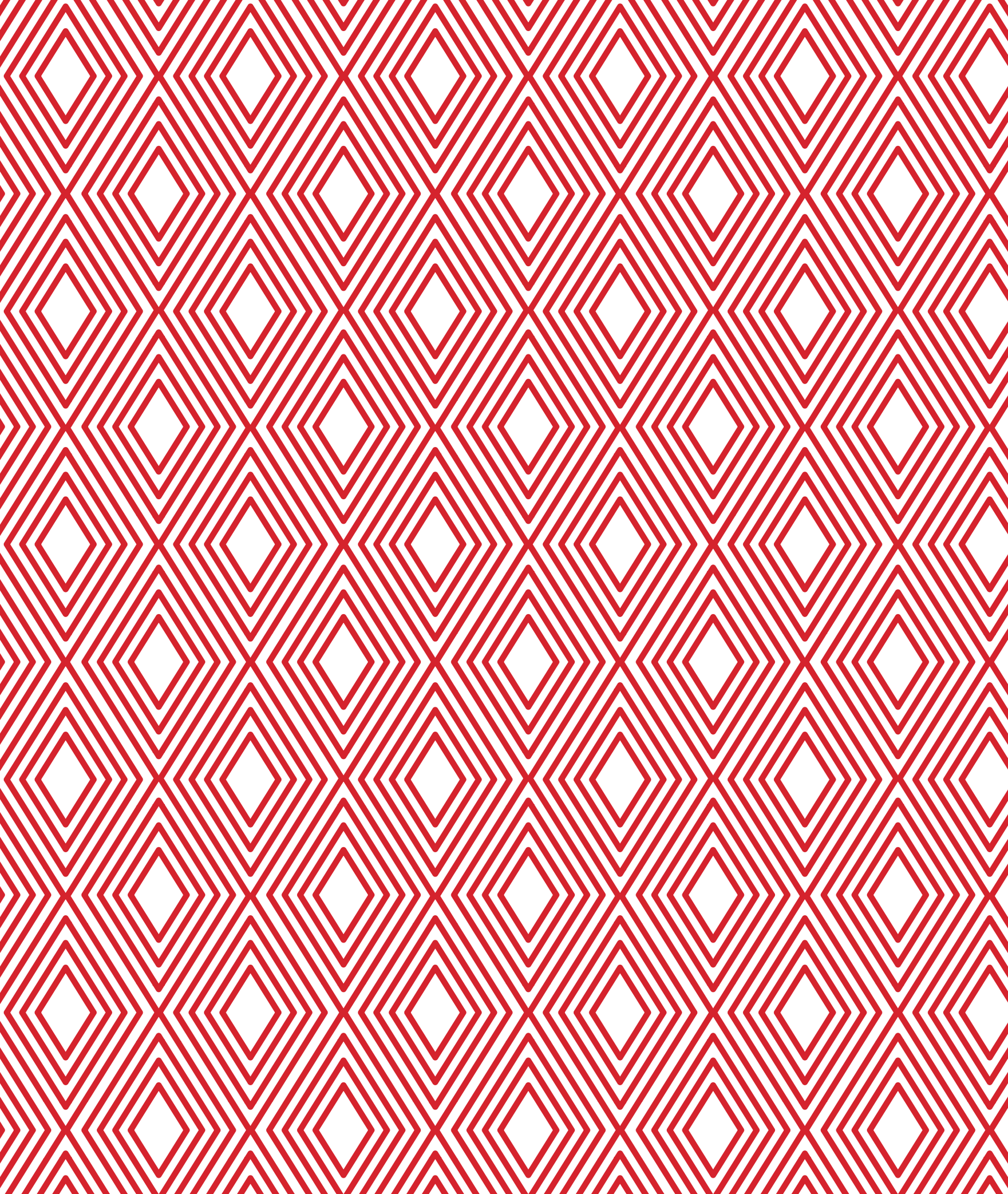
8. Sonuç

2025, Hindistan-Afrika ilişkilerinde yüksek profilli tek bir zirveden ziyade, çok sayıda orta ölçekli fakat stratejik açıdan birbirini tamamlayan adımların yılı olmuştur. Bu süreçte Hindistan, Afrika ile ilişkisini AfCFTA ve Gündem 2063 ile uyumlu hâle getirmeye çalışmış; ticaret hacmini büyütmüş, kalkınma kredileri, eğitim ve kapasite geliştirme araçlarını sürdürmüş; AIKEYME 2025 ile güvenlik boyutunu güçlendirmiş; sağlık ve dijital kamu altyapısını yeni iş birliği başlıkları hâline getirmiştir. Yıl sonuna gelindiğinde Etiyopya ile stratejik ortaklığa geçilmesi ve Güney Afrika ile çok taraflı koordinasyonun derinleştirilmesi, bu yönelimin yalnızca söylemsel değil, somut ve kurumsal bir nitelik kazandığını göstermektedir.

Sonuç olarak, 2025 Hindistan-Afrika ilişkilerinde *yeniden keşif* yılı değil, mevcut ortaklığın daha örgütlü, stratejik ve kıtasal ölçekte yeniden yapılandırıldığı bir dönemdir. Bununla birlikte, bu ortaklık yalnızca dayanışma söylemiyle açıklanamamaktadır. Ekonomik çıkarlar, deniz güvenliği, kritik mineraller, Çin rekabeti ve küresel temsil mücadelesi gibi faktörler de belirleyici olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla 2025 yılı, Hindistan-Afrika ilişkilerinin hem *Güney-Güney iş birliğinin* bir örneği hem de yükselen güç siyasetinin bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir.

14 *Hindistan Dışişleri Bakanlığı*, "Prime Minister Holds Bilateral Talks with the Prime Minister of Ethiopia", 16.12.2025,
https://www.kisa.link/UmScZ, Erişim Tarihi: 02.03.2026.

15 Qazi vd., "a.g.m."

2025 Yılında Japonya-Afrika İlişkileri

4

Gökberk Durmaz* | Acar Boray Bıldırcın**

1. Giriş

Japonya, Afrika Kıtası'nda hem siyasi hem de iktisadi bağlamda yoğun faaliyet gösteren önemli aktörlerden birisidir. Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra Kıta'da Tokyo Uluslararası Afrika Kalkınma Konferansı (TICAD) gibi çok taraflı girişimlerde bulunmuş ve resmî kalkınma yardımları yapmıştır. Japonya'nın Afrika diplomasisinin temelleri ekonomik yardım, ticaret ve iş birliği olmakla birlikte, bu diplomasiyi yalnızca ekonomik boyutuyla ele almak yeterli olmayacaktır. Kıta aynı zamanda, Japonya'nın *Özgür ve Açık Hint Pasifik* gibi jeopolitik hesaplamalarında ve ön gördüğü küresel düzende de hayati bir konumdadır.

Bu bağlamda çalışmada, Japonya'nın Afrika'daki pozisyonunu ve hedeflerini değerlendirmek için hem Kıta ile olan iş birliğine hem de ulusal güvenliğinde bölgeyi nasıl konumlandırdığına ışık tutulmaktadır. Sırasıyla; Japonya'nın Afrika diplomasisinin tarihî arka planı, Afrika politikasının temel parametreleri ve 2025 yılında düzenlenen 9. TICAD etkinliği incelenmekte, son olarak Kıta'daki büyük güç mücadelesinde Japonya'nın yeri tartışılmaktadır.

2. Japonya'nın Afrika Diplomasisinin Tarihî Arka Planı

Japonya'nın Afrika'da diplomatik ilişki kurduğu ilk devlet Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. 1959'da ise Gana'da ilk büyükelçiliğini açmıştır. 1960 yılın-

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0001-5031-6837, gokberk.durmaz@asbu.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0009-0000-3245-4873, acarboray.bildircin@student.asbu.edu.tr

da 17 Afrika ülkesinin bağımsızlığını kazanması Japon medyasına da olumlu yansımıştır. Kıta'nın yeni dönemindeki ekonomik durgunluk sebebiyle Japonya resmî kalkınma yardımları başlatmıştır.[1] 1970'li yıllarda Japonya, enerji ve ham madde arayışı sebebiyle Afrika'da daha aktif rol almaya başlamış ve Japon dışişleri bakanları ilk kez Afrika ülkelerini ziyaret etmiştir.[2] Japonya'nın bu dönemde Kıta'daki hedefleri genelde ekonomik olmuştur. Soğuk Savaş kamplaşmasına rağmen ticaretin öncelenmesi, sosyalist Tanzanya'nın lideri Nyerere ile geliştirilen yakın ilişkilerde de görülebilir.[3]

Uzun yıllar yalnızca ekonomik kalkınmaya odaklanan Japonya'ya yönelik beklentiler, Soğuk Savaş'tan sonra yükselmiştir. 80'lerden itibaren ABD Japonya'yı *bedavacı* (free rider) olmakla eleştirmiş ve Japonya'nın Körfez Savaşı'ndaki *çek defteri diplomasisi* olumsuz tepki almıştır.[4] 1990'lı yılların başlarında Japonya'nın Afrika ile olan ilişkileri bu dönemde ülkenin ekonomik güçten siyasi güce doğru dönüşümünü yansıtmıştır. Japonya bu dönemde hem Birleşmiş Millet Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyesi olmayı arzulamakta hem de BMGK'nin reformunu talep etmekteydi. Bu bağlamda Afrika ülkeleri BM'de önemli bir oy bloğuydu. Dolayısıyla Japonya 90'lı yılların başında Kamboçya ve Mozambik gibi BM Barış Gücü operasyonlarına asker sevk etmiştir ve çok taraflı bir girişim olan TICAD'ı düzenlemiştir.[5] BM Barış Gücü kapsamında Japonya, 2009'da Somali kıyılarında korsanlıkla mücadele ederek 2011'de Cibuti'de ilk yurt dışı askerî üssünü kurmuştur.[6] Böylece, Soğuk Savaş sonrasında Afrika'yı kendi güvenliği, ulusal çıkarı ve küresel etkisi için önemli bir pozisyona konumlandırmıştır.

3. Japonya'nın Afrika Diplomasisin Temel Parametreleri

Afrika Yıllığı'nın 2022 ve 2024 yayınlarında da ifade edildiği üzere, Japonya-Afrika ilişkilerinin ana hatlarını ekonomik iş birliği, kalkınma[7] ve altyapı yardımları[8] oluşturmaktadır. Kıta'da sömürge geçmişi olmamasının da verdiği güçle Japonya zamanla bölgedeki imajını güçlendirmiş ve güvenilir bir ortak hâline gelmiştir.[9] 2025 yılında yayımlanan Japonya Dışişleri Bakanlığı *Diplomatik Mavi Kitabı*'na göre Afrika, demografik potansiyeli yüksek, genç ve dinamik bir kıtadır. Zengin kaynakları ve yüksek büyüme oranlarıyla bölge Japonya'nın ekonomik güvenliği için önem taşımaktadır.[10] TICAD'ın 1993'te devreye alınmasından bu yana Japonya Afrika'nın kalkınmasına destek olmaktadır.[11] Kitapta, Afrika ile çok taraflı iş birliğinin yanı sıra Doğu Afrika ve Güney Afrika ülkeleri ile olan ilişkiler görece detaylandırılmıştır. *Mavi Kitap*'tan da anlaşılacağı üzere, Japonya'nın Afrika diplomasisinde TICAD çok önemli bir enstrümandır.

1 Yumi Nakayama, "Nihon to Afurika no kankei ni tsuite oshiete kudasai [Japonya-Afrika İlişkileri Nasıldır?]", *Q & A de yomu Nihon gaikō nyūmon [Soru-Cevapla Japon diplomasisine giriş]*, Ed. Yoshitaka Katayama ve Wataru Yamaguchi, Yoshikawa Kobunkan, Tokyo, 2024. s. 176–177.

2 Samir Bhattacharya, "Japan's New Africa Playbook", *Observer Research Foundation*, 12.02.2026,
https://www.kisa.link/vfccH, Erişim Tarihi: 19.04.2026.

3 Hiroki Nakamura, "Midoru pawa- to iu gainen kara mita Nihon no Afurika gaikō", *Seiji Keizai kenkyūjo nenpō*, Sayı 23, 2024, s. 357-375.

4 Masayuki Tadoko, "Japanese Diplomacy and the First Gulf War", *The First Gulf War in Historical Perspectives*, National Institute for Defense Studies, Tokyo, 2022, s. 81-89.

5 Nakamura, a.g.e, s.357-375.

6 Takanori Nakada, "Japanese Self-Defense Forces' Base in Djibouti Becoming Increasingly Important for Situations Occurring in Middle East, Africa", *The Japan News*, 21.08.2025,
https://www.kisa.link/FJhZh, Erişim Tarihi: 21.04.2026.

7 Muhammed Yasir Okumuş, "2024 Yılında Japonya-Afrika İlişkileri", *Afrika Yıllığı 2024*, Ed. Soyalp Tamçelik ve Tunç Demirtaş, YTB Yayınları, 2025, Ankara, s. 293-297.

8 Vuslat Nur Şahin, "Japonya-Afrika İlişkilerinde Özgür ve Açık Hint-Pasifik Stratejisi Sonrası Yeni Dönem: TICAD-8", *Afrika Yıllığı 2022*, Ed. Elem Eyrice Tepecikliloğlu ve Mürsel Bayram, YTB Yayınları, 2023, Ankara, s. 213-221.

9 Bhattacharya, a.g.e.

10 *Japanese Ministry of Foreign Affairs*, "Diplomatic Bluebook 2025", 30.09.2025,
https://www.kisa.link/FIINy, Erişim Tarihi: 13.04.2026. s. 175.

11 *Japanese Ministry of Foreign Affairs*, a.g.e. s.22.

Tokyo Uluslararası Afrika Kalkınma Konferansı (TICAD 9), 20–22 Ağustos 2025 tarihlerinde Japonya'nın Yokohama kentinde düzenlendi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

4. 9. TICAD

TICAD konferansları ilki 1993'te olmak üzere 2013'e kadar her beş yılda bir Japonya'da yapılmıştır ve 2013'ten itibaren her üç yılda bir Japonya ve Afrika arasında dönüşümlü düzenlenmektedir. Bu konferanslar Japonya'nın Afrika politikasının önemli bir sütununu teşkil etmektedir. Afrika merkezlilik (ownership), ortaklık[12], çok taraflı iş birliği ve sürdürülebilir kalkınma genel çerçeveyi oluşturmuştur.[13]

1993'teki ilk konferansta, demokratikleşme ve iyi yönetişime ek olarak kalkınma konusu öne çıkarılmıştır.[14] 1. TICAD'da kabul edilen Tokyo Deklarasyonu'nda Asya deneyimi vurgulanmıştır.[15] 1998'deki 2. TICAD'dan sonra 2003'teki üçüncü konferansta *ekonomik büyüme yoluyla yoksulluğun azaltılması* girişimi kapsamında eğitim ve sağlığın altı çizilmiştir. 2008'deki 4. TICAD'da resmî yardımlar, ticaret ve yatırımların önemi teyit edilmiştir.[16] 2013'teki 5. TICAD'dan sonra 2016'da Kenya'da düzenlenen TICAD 6 toplantısında Başbakan Abe Japonya'nın *Özgür ve Açık Hint-Pasifik* (FOIP) vizyonunu duyurmuştur. İstikrarlı ve müreffeh bir uluslararası toplumun anahtarının iki kıtanın -Asya ve Afrika- ve iki okyanusun -Pasifik ve Hint- dinamizmi olduğunu açıklamıştır.[17] 2019'daki 7. TICAD'dan sonra en son 2022'de 8. TICAD Tunus'ta düzenlenmiştir. Konferansta ekonomi, toplum, barış ve istikrar temalarıyla *insanlara yatırım yapmak ve büyüme kalitesi* üzerine yoğunlaşılmıştır. Toplantıda Tunus Deklarasyonu kabul edilmiştir.[18]

2024 yılında organize edilen TICAD Bakanlar Toplantısı ve 3. Japonya-Afrika Kamu-Özel Ekonomik Forumu'ndan sonra nihayet 20-22 Ağustos 2025 tarihlerinde Japonya'nın Yokohama kentinde 9. TICAD Konferansı düzenlenmiş-

12 *Japanese Ministry of Foreign Affairs*, a.g.e. s.14.
13 Bhattacharya, a.g.e.
14 Nakayama, a.g.e.
15 Nakamura, a.g.e.
16 Nakayama, a.g.e.
17 *Japanese Ministry of Foreign Affairs*, a.g.e. s.26.
18 Şahin, a.g.e.

tir. Konferansa 49 Afrika ülkesi katılım göstermiştir. Japonya Başbakanı Ishiba toplamda 34, dışişleri bakanı Iwaya ise 30 özel görüşme gerçekleştirmiştir.[19] Konferansın teması olan *Yenilikçi Çözümlerin Birlikte Geliştirilmesi* temelinde ekonomi, toplum, barış ve istikrar ana başlıkları istişare edilmiştir. Disiplinler arası konu başlıkları arasında sürdürülebilir büyüme, gençler ve kadınlar, bölgesel entegrasyon, bölge içi ve bölge dışı bağlantısallık yer almıştır.

Barış ve istikrar konusu altında Japonya, sürdürülebilir büyümenin ve kapsayıcı toplumun barış ve istikrarın temelleri olduğunu açıklamıştır.[20] Ayrıca demokrasinin ve yönetişimin FOIP vizyonunda merkezî öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.[21] Ekonomi teması altında; özel sektör öncülüğünde sürdürülebilir büyüme, bölgesel entegrasyon, bağlantısallık ve üretim ekosistemi üzerinde durulmuştur. Toplum hususunda; eğitim, insan kaynakları, sağlık ve afet önleme ile ilgili Japonya'nın Afrika'daki girişim planları aktarılmıştır.[22] Japonya genç girişimcilerin desteklenmesi, araştırma ve teknolojik iş birliği alanlarında çeşitli girişimler başlatmış ve Küresel Sağlık Sigortası'na yönelik taahhüdünü yinelemiştir.[23] Başbakan Ishiba Japonya'nın Afrika'da yatırım, özel sermaye, dijital dönüşüm, bağlantısallık, sağlık, gençlerin-kadınların yetiştirilmesi ve Afrika'nın barış ve istikrarı alanlarında çalışmalarının hızlandırılacağını açıklamıştır.[24]

Konferans kapsamında JETRO tarafından Japon ve Afrikalı şirketlerin katıldığı büyük ölçekli bir TICAD İş Fuarı ve Konferansı düzenlenmiştir. Konferans sonunda ise Yokohama Deklarasyonu kabul edilmiştir. Deklarasyonda ekonomi ana başlığında FOIP, bölgesel entegrasyon, bağlantısallık, dijital dönüşüm ve yoksullukla mücadele; toplum başlığı altında sağlık, insan kaynağı ve afet önleme; barış ve istikrar başlığı altında insani güvenlik, kalkınma ve barış, yönetişim, diplomasi ve BMGK reformuna değinilmiştir.[25]

5. Japonya'nın Realist Vizyonunda Afrika

Japonya'nın Afrika'daki etkinliğinin bir diğer boyutu da Japonya'nın reel politik stratejileridir. Japonya'nın Çin ile rekabeti, bölgesel istikrar arayışı ve BMGK reformu yoluyla küresel pozisyonunu güçlendirme isteği anlaşılmadan Kıta'daki ekonomik yardımları ve çok taraflı iş birliğine yaptığı vurguların değerlendirilmesi güçtür.

Son yıllarda Japonya'nın güvenlik endişelerini tetikleyen[26] Çin'in, varlığını ve etkisini en hızlı artırdığı bölgelerden birisi Afrika'dır.[27] Çin 2024 yılı itibarıyla 295,6 milyon ABD doları ticaret hacmiyle Kıta'nın en büyük ticari partneridir.[28] Bu etki, Japonya'nın Afrika'daki faaliyetlerini yoğunlaştırmasında çok önemli bir faktördür. Çin'in Kıta'daki nüfuzuna karşı Japonya FOIP vizyonunu geliştirmektedir.[29] Bu vizyon çerçevesinde, bölgedeki istikrarsızlığa ve güvenlik tehdit-

19 Gaimushō, "Dai-kyūkai Afurika Kaihatsu Kaigi (TICAD 9) Kekka gaiyō", 31.10.2025, https://www.kisa.link/wtqqb, Erişim Tarihi: 17.04.2026.

20 Gaimushō, Dai-kyūkai Afurika Kaihatsu Kaigi.

21 Bhattacharya, a.g.e.

22 Gaimushō, Dai-kyūkai Afurika Kaihatsu Kaigi.

23 Bhattacharya, a.g.e.

24 Gaimushō, Dai-kyūkai Afurika Kaihatsu Kaigi.

25 Gaimushō, Dai-kyūkai Afurika Kaihatsu Kaigi.

26 Gaimushō, "Nihon no anzen hoshō to kokusai shakai no heiwa to antei", 05.04.2023, https://www.kisa.link/dDZaw, Erişim Tarihi 22.04.2026.

27 Linda Calabrese, "Why China is seeking greater presence in Africa – the strategy behind its financial deals", *The Conversation*, 17.09.2024, https://www.kisa.link/ieWJy, Erişim Tarihi: 22.04.2026.

28 *The Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China*, "List of the Outcomes of the Implementation of the Follow-up Actions of the Beijing Summit of the Forum on China-Africa Cooperation", 11.06.2025, https://www.kisa.link/ooStq, Erişim Tarihi: 22.04.2026.

29 Bhattacharya, a.g.e.

lerine karşı Hint ve Pasifik Okyanuslarını birlikte içine alan bir perspektif ortaya konmaktadır. Son konferanslarda olduğu gibi 9. TICAD'da da netleştirildiği üzere, Doğu ve Güney Afrika bu stratejinin iki yarısından birisidir.

Genç nüfusu, dinamik ekonomisi ve zengin kaynaklarıyla Afrika aynı zamanda Japon endüstrisinin ihtiyacı olan değerli madenlerin tedariği, enerji güvenliği ve ekonomik çeşitlendirmesi için de vazgeçilmezdir. Bunun yanında, Afrika ülkelerinin BM'deki oy potansiyeli Japonya'nın BMGK reform talepleri için önemli bir fırsattır. Bu bağlamda 90'lı yıllarda başlayan ve günümüze kadar süregelen Japonya'nın *ekonomik güçten siyasi güce* dönüşme isteği Afrika'da proaktif olmasını tetikleyen en önemli unsurdur.[30] Japonya birçok platformda BM'nin reform edilerek tekrar etkin konuma getirilmesi gerektiğini vurgulamayı sürdürmektedir.[31]

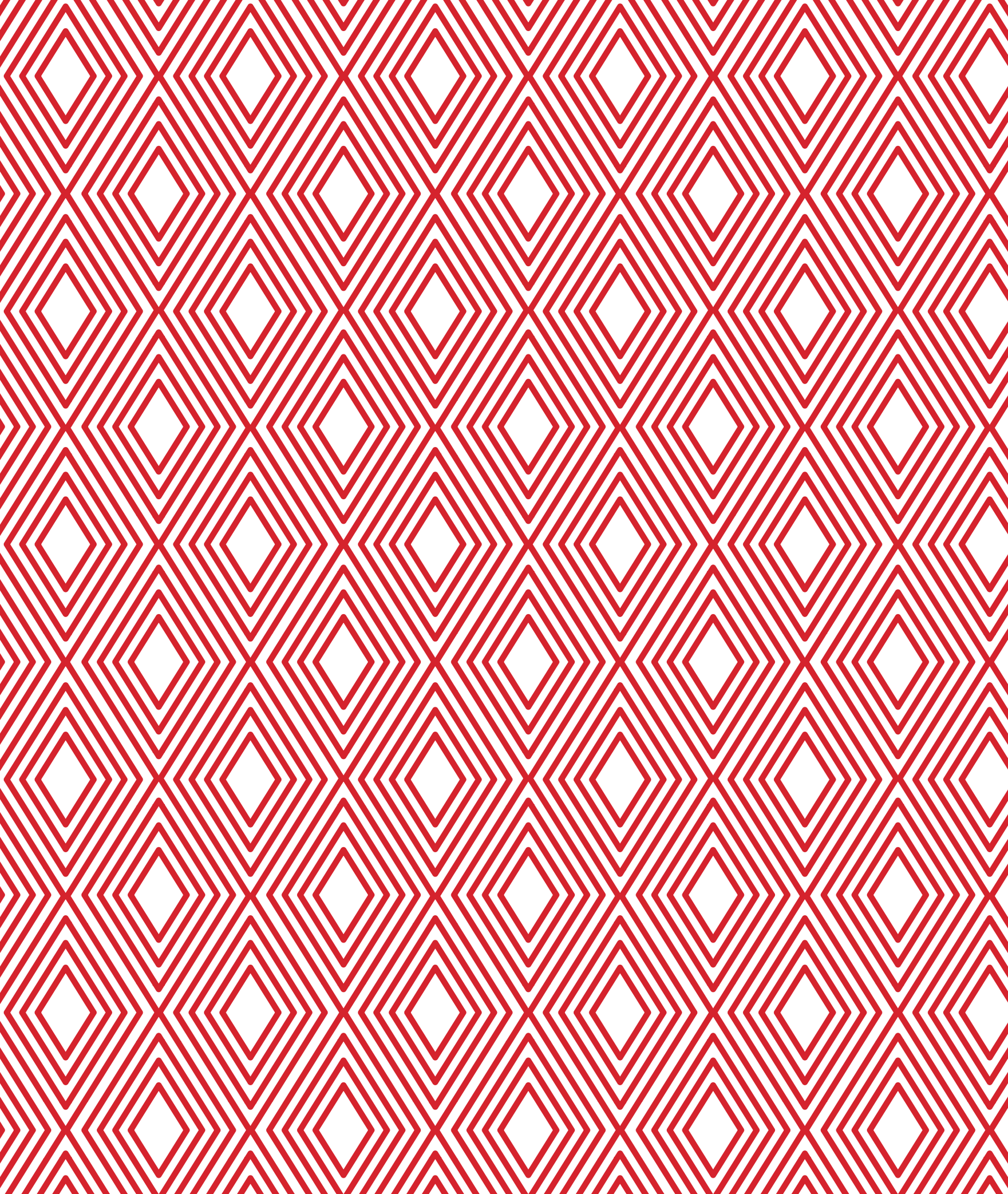
6. Sonuç

Bu bölümde Japonya'nın Afrika'daki varlığı ve ileriye dönük hedeflerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bunun için önce ilişkilerin tarihî arka planından bahsedilmiş, 90'lı yıllardan sonra Japonya'nın Kıta'ya daha çok siyasi hedeflerle yaklaşmaya başladığı tespit edilmiştir. Üçüncü kısımda Japonya'nın Afrika diplomasisinin temel parametrelerine değinilmiş, kalkınma yardımı ve yumuşak güç konusunda TICAD etkinliklerinin önemi aktarılmıştır. Bu bağlamda, 9. TICAD 2025 yılında *Yenilikçi Çözümlerin Birlikte Geliştirilmesi* sloganıyla düzenlenmiştir. Üç ana başlıktan ilki olan barış ve istikrar bölümünde sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve istikrar vurgulanmıştır. İkinci başlık ekonomi kısmında özel sektör, büyüme, bölgesel entegrasyon ve bağlantısallık tartışılmıştır. Son başlık olan toplum ile ilgili eğitim, insan kaynağı, sağlık ve afet önlemeye yönelik öngörüler paylaşılmıştır. Bunlar haricinde Başbakan Ishiba yatırım, sermaye, dijital dönüşüm, bağlantısallık, sağlık, gençler-kadınlar ve barış-istikrar alanlarında Japonya'nın çalışmalarını yoğunlaştıracağını dile getirmiştir. Konferansta kabul edilen Yokohama Deklarasyonu'nda ise aynı konulara ek olarak FOIP vizyonu, yoksullukla mücadele, insani güvenlik ve BMGK reformundan bahsedilmiştir.

TICAD'ın tarihî arka planı ve son konferansın çıktıları analiz edildikten sonra son bölümde Japonya'nın Afrika diplomasisinin diğer yüzü olan realist perspektif incelenmiştir. Bu noktada Çin ile rekabet, Japonya'nın ekonomik güvenliği, bölgesel istikrar arayışı ve BMGK reformuyla Japonya'nın küresel arenada etkisini artırma çabasında Afrika'nın yeri değerlendirilmiştir. Bu temelde, Japonya'nın Afrika'daki faaliyetlerinin giderek yoğunlaşacağı, farklı alanlara çok katmanlı olarak yayılabileceği ve Kıta'daki büyük güç rekabetinin yoğunlaşabileceği değerlendirilmektedir. Çin'in belirginleşen üstünlüğüne karşı Japonya'nın ABD ve Hindistan gibi diğer büyük güçlerle ne derece iş birliği yapacağı da yeni bir soru olabileceği düşünülmektedir.

30 Nakamura, a.g.e.

31 *Japanese Ministry of Foreign Affairs*, a.g.e.

2025 Yılında Güney Kore-Afrika İlişkileri

5

Ezgi Kılıçarslan Gül*

1. Giriş

2025 yılı, Afrika Kıtası'nın küresel jeopolitik rekabette stratejik özerkliğini pekiştirdiği ve dış ortaklıklarını çeşitlendirme noktasında kararlı adımlar attığı bir yıl olmuştur. Bu çerçevede, Afrika ülkelerinin Güney Kore ile olan ilişkileri, geleneksel bir alıcı ilişkisinin ötesine geçerek Kıta'nın kendi kalkınma öncelikleriyle uyumlu, teknoloji odaklı ve karşılıklı bağımlılığa dayalı bir model sunmaya başlamıştır. Afrika Birliği'nin (AfB) *Gündem 2063* vizyonu doğrultusunda, 2025 yılında Seul ile kurulan ortaklıklar, Kıta'nın endüstriyel dönüşümü ve dijital egemenliği için kritik bir kaldıraç işlevi görmüştür.[1]

2025 yılındaki gelişmeler, Afrika'nın sadece bir doğal kaynak deposu olarak değil küresel değerler bağlamında da etkin bir aktör olarak konumlanma arzusunu yansıtmaktadır. Bu yıl boyunca, Güney Kore'nin *Küresel Mihver Devlet* stratejisi ile Afrika'nın *Kalkınan Kıta* hedefi arasındaki uyum, somut projeler ve stratejik iş birlikleriyle tahkim edilmiştir.[2] Bu bölümde, Afrika perspektifinden 2025 yılında şekillenen Güney Kore ortaklığının diplomatik, ekonomik ve teknolojik çıktıları analitik bir çerçevede değerlendirilmektedir.

* Ar. Görv., Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ezgikilicarslan@kku.edu.tr

1 Ufuk Tepebaş, "Afrika'da Yükselen Rekabet ve Kore Cumhuriyeti – Afrika Zirvesi", *TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi)*, 11 Haziran 2024, https://www.kisa.link/mCjqb, Erişim Tarihi: 16.04.2026.

2 Andrew Yeo, "South Korea as a Global Pivotal State", *Brookings Institution*, 19 Aralık 2023, https://www.kisa.link/PlPel Erişim Tarihi: 16.04.2026.

2. Afrika'nın Stratejik Özerkliği ve Diplomatik Çerçeve

2025 yılında Afrika diplomasisi, dış ortaklıklarını *tek bir merkeze bağımlı kalmama* ilkesi üzerine inşa etmiştir.[3] Bu bağlamda, Güney Kore ile yürütülen ilişkiler, AfB ve bölgesel ekonomik topluluklar (RECs) tarafından Kıta'nın stratejik çıkarlarını maksimize edecek bir denge unsuru olarak görülmüştür. 2024 yılındaki büyük zirvenin ardından 2025'te hayata geçirilen Bakanlar Düzeyi Takip Mekanizması, Afrika ülkelerinin süreçteki karar alma ve uygulama kapasitesini artırmıştır.[4]

3 NIYITUNGA, Eric Blanco ve JAHED, Mohammed Iqbal, "Planning diplomacy: A remedy to ugly aid dependency and contributor to sustainable development in Africa", *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, Cilt 9 (Sayı 4), 2025, s. 1,

https://www.kisa.link/zycuY, Erişim Tarihi: 20.04.2026.

4 *ACCORD*, "2025 Korea-South Africa Future Dialogue", 2 Ekim 2025,

https://www.kisa.link/mFwhg, Erişim Tarihi: 16.04.2026.

I. Kore-Afrika Zirvesi, "Birlikte İnşa Ettiğimiz Gelecek: Ortak Büyüme, Sürdürülebilirlik ve Dayanışma" temasıyla 4 Haziran 2024 tarihinde Güney Kore'de düzenlendi. (Kaynak: Joint Declaration 2024 Korea-Africa Summit View|Ministry News | Ministry of Foreign Affairs, Republic of Korea

Diplomatik düzlemde 2025, Afrika'nın kendi sesini çıkarma çabalarının Güney Kore ile olan ilişkilerde karşılık bulduğu bir yıl olmuştur. Afrika ülkeleri, Seul yönetimi ile yapılan görüşmelerde sadece ikili yardımları değil, aynı zamanda küresel yönetişim mekanizmalarında Afrika'nın temsilinin artırılması konusunu da ajandada tutmuşlardır.[5] Özellikle Etiyopya gibi ülkelerin öncülüğünde, 2025 yılında imzalanan savunma ve güvenlik mutabakatları, Kıta'nın barış ve güvenlik mimarisinin teknolojik altyapısını güçlendirmeyi hedeflemiştir.[6] Bu durum, Afrika'nın dış ortaklarından sadece finansman değil, aynı zamanda kurumsal ve teknik kapasite inşası talep ettiği bir dönüşümü simgelemektedir.

3. Ekonomik Dinamikler: Kritik Mineraller ve Katma Değerli Üretim

2025 yılı ekonomik verileri incelendiğinde, Afrika-Güney Kore ticaretinin niteliksel bir değişim geçirdiği görülmektedir. Afrika ülkeleri, 2025 yılında ham madde ihracatı dışında bu kaynakların yerinde işlenmesi ve katma değer üretilmesi noktasında Güney Koreli yatırımcılarla pazarlık gücünü artırmıştır.[7] Güney Kore'nin 2025 yılı Afrika stratejisinin merkezinde, enerji dönüşümü için hayati önem taşıyan Kritik Mineraller Diyaloğu yer almaktadır. Bu kapsamda, Kıta'nın zengin kaynaklara sahip aktörleriyle tedarik zinciri istikrarını hedefleyen stratejik ortaklıklar, ikili ekonomik ilişkilerin birincil önceliği hâline gelmiştir.[8]

Ekonomik iş birliğinin en stratejik ayağını Afrika Kıta Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) ile olan entegrasyon oluşturmuştur. 2025 yılında Koreli yatırımcılar için Kıta'da kurulan özel ekonomik bölgeler, Afrika'nın sanayileşme hedeflerine doğrudan katkı sunmuştur. Güney Kore'nin otomotiv ve batarya teknolojilerindeki deneyimi, 2025 yılında başta Nijerya olmak üzere birçok Afrika ülkesinde yerel montaj hatlarının kurulmasına yönelik somut yatırımlara dönüşmüştür.[9] Bu yatırım dalgası, Afrika'nın küresel tedarik zincirlerindeki kırılganlığını azaltırken Kıta içi ticaretin de gelişmesine imkân sağlamıştır. 2025 yılındaki bu ekonomik ivme, Afrika'nın dış ortaklıklarında *kazan-kazan* ilkesini ne denli kararlılıkla uyguladığının bir göstergesidir.[10]

5 *ACCORD*, a.g.e.

6 *Ministry of Economy and Finance (MOEF)*, "Korea-Africa Summit: Strengthening Economic Cooperation and Investment Frameworks", 4 Eylül 2024,
https://www.kisa.link/dyMhN, Erişim Tarihi: 16.04.2026.

7 *AFREXIMBANK*, African Trade Report 2025: Climate Change and the Future of Trade in Africa, Kahire, 2025,
https://www.kisa.link/cwRUr, Erişim Tarihi: 20.04.2026

8 *Republic of Korea Government*, Joint Declaration of the 2024 Korea-Africa Summit: Shared Growth, Sustainability, and Solidarity, Seul, 2024, [Erişim adresi:
https://www.mofa.go.kr], Erişim Tarihi: 16.04.2026.

9 *Business Insider Africa*, "Nigeria signs deal with South Korea to launch Africa's first electric vehicle factory", 3 Şubat Mart 2026,
https://www.kisa.link/hjMyg, Erişim Tarihi: 16.04.2026.

10 Kang Seung-woo, "Seoul, Africa seek 'win-win' cooperation", *The Korea Times*, 14 Aralık 2022,

4. Teknoloji Transferi, Tarım ve Dijital Dönüşümün Afrika Perspektifi

Afrika'nın 2025 yılı kalkınma gündeminde teknolojik bağımsızlık en önemli başlıklardan biri olmuştur.[11] Güney Kore'nin sunduğu dijital dönüşüm desteği, 2025 yılında Kıta'daki genç nüfusun istihdam edilebilirliğini artıran İnovasyon ve Startup Merkezleri aracılığıyla somutlaşmıştır.[12] Afrika ülkelerinin talepleri üzerine Güney Kore sadece cihaz veya yazılım satın almayı değil, bu teknolojilerin yerel olarak üretilmesi ve sürdürülebilir kılınması için gereken teknik uzmanlığın transferini de sağlayacağını belirtmiştir.[13] Bu kapsamda 2025 yılında faaliyete geçen dijital eğitim programları, Kıta'nın dijital uçurumu kapatma çabalarına büyük ivme kazandırmıştır.

Tarımsal kalkınma alanında ise *K-Ricebelt* projesinin 2025 yılındaki genişlemesi, Afrika'nın gıda güvenliği stratejisinin merkezine yerleşmiştir.[14] Gana, Senegal ve Nijerya gibi ülkelerde 2025 yılı hasat dönemlerinde elde edilen verim artışı, Kore'nin pirinç üretim teknolojilerinin Afrika topraklarıyla uyumunu kanıtlamıştır. Ancak Afrika perspektifinden bu başarının en önemli yanı, projenin tamamen yerel çiftçilerin eğitimi ve yerel mülkiyetin güçlendirilmesi üzerine inşa edilmesidir.[15] 2025 yılında bu projeler, Afrika'nın dışa bağımlılığını azaltan ve kırsal kalkınmayı tetikleyen stratejik birer araç olarak değerlendirilmiştir.[16]

5. Savunma Sanayi ve Güvenlik Ortaklığı

2025 yılı, Afrika ülkelerinin savunma kapasitelerini modernleştirme çabalarında Güney Kore'nin *akıllı güç* ortağı olarak öne çıktığı bir dönem olmuştur.[17] Afrika'nın barış ve güvenliğini tehdit eden terör ve deniz haydutluğu gibi unsurlara karşı, 2025 yılında imzalanan savunma sanayi anlaşmaları dikkat çekicidir.[18] Özellikle insansız hava araçları (İHA), sahil güvenlik botları ve istihbarat yazılımları konusundaki teknoloji transferleri, Afrika ordularının hareket kabiliyetini artırmıştır.[19] Afrika ülkeleri için bu ortaklığın önemi, Kore'nin sunduğu araçların Kıta şartlarına dayanıklılığı ve maliyet etkinliği kadar, siyasi ön koşullardan arındırılmış bir iş birliği zemini sunmasıdır.

https://www.kisa.link/ctWpA, Erişim Tarihi: 16.04.2026.

11 *Valdai Discussion Club*, "The Future of Africa: Toward Technological Sovereignty", 31 Temmuz 2023,

https://www.kisa.link/PGyko, Erişim Tarihi: 19.04.2026.

12 *AfricaRise*, "Korea-Africa Foundation: Global Mentorship & Export Program (KAF-GMEP) 2025", 2025,

https://www.kisa.link/IeCmP, Erişim Tarihi: 19.04.2026.

13 *AfricaRise*, a.g.e.

14 Nadia Helmy, "Korea's Rice Belt vs. China's BRI: The Africa Play", *Modern Diplomacy*, 22 Nisan 2025,

https://www.kisa.link/cLTlR, Erişim Tarihi: 19.04.2026.

15 *Rice Today*, "Korea brings its 'miracle' rice and agri-technologies to Africa", 23 Haziran 2023,

https://www.kisa.link/CFKOp, Erişim Tarihi: 19.04.2026.

16 Niyitunga ve Jahed, a.g.m., s. 11.

17 *KBS World*, "S. Korea, Africa Launch Critical Minerals Dialogue, Pledge Deeper Cooperation", 18 Kasım 2024,

https://www.kisa.link/hVQoX, Erişim Tarihi: 19.04.2026.

18 *KBS World*, a.g.e.

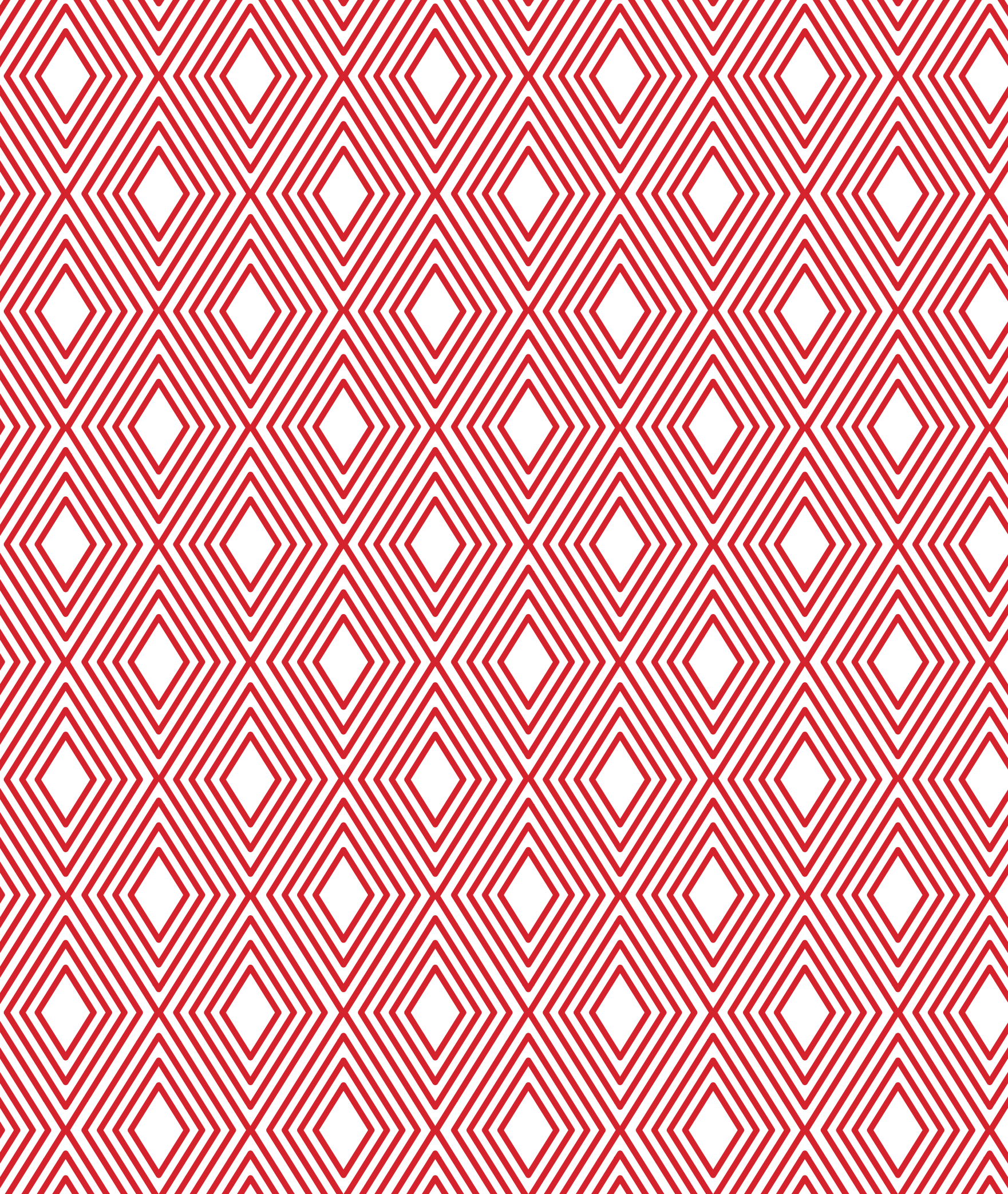
19 Houda Barroug, "The Strategic Importance of Africa in Global Geopolitics", *Gulf Research Center (GRC)*, 22 Haziran 2025,

https://www.kisa.link/aYAnb, Erişim Tarihi: 20.04.2026.

6. Sonuç

2025 yılı, Afrika-Güney Kore ilişkilerinde karşılıklı kazanma ve uygulama kararlılığı yılı olarak ele alınabilir. Afrika Kıtası, Seul yönetimiyle yürüttüğü bu çok boyutlu ortaklığı, küresel güç dengeleri içerisinde kendi lehine çevirmeyi başarmıştır. 2025 yılı boyunca atılan adımlar; ekonomik çeşitlilikten teknolojik bağımsızlığa, gıda güvenliğinden savunma kapasitesine kadar geniş bir yelpazede Afrika'nın adından söz ettiren bir aktör olma amacını pekiştirmiştir.

Sonuç olarak, 2025 yılında kurulan bu sağlam zemin 2026 ve sonraki yıllarda Afrika'nın Asyalı ortaklarıyla olan ilişkilerinde yeni bir standart belirlemiştir. Bu standart, sadece karşılıklı ticaret rakamlarına değil, aynı zamanda Afrika halklarının refahına ve kıtanın küresel sistemdeki konumuna sağladığı katkıyla ölçülmektedir. 2025 yılı, Afrika'nın Güney Kore ile olan yürüyüşünde eşit bir paydaş olma yolunda yerini sağlamlaştırdığı bir yıl olmuştur. 2026 yılının ilk aylarında da var olan özellikle ticari gelişmeler ilişkilerin daha da gelişeceğinin habercisi olarak değerlendirilmektedir.

2025 Yılında Rusya-Afrika İlişkileri

6

Burak Kolot*

1. Giriş

2025 yılı, Rusya-Afrika ilişkilerinde dramatik bir genişleme döneminden ziyade kurumsal konsolidasyon ve stratejik seçicilik evresi olarak değerlendirilebilir. 2019 Soçi Zirvesi ile sembolik olarak başlatılan ve 2023 St. Petersburg Zirvesi ile kurumsal çerçeveye oturtulan Rusya-Afrika diyaloğu, 2025 yılı itibarıyla uygulama ve derinleşme safhasına geçmiştir. Bu süreç, yalnızca iki taraflı ilişkiler bağlamında değil, küresel sistemde yaşanan yapısal dönüşüm, Rusya'nın Batı ile yaşadığı sistemik gerilim ve *çok kutupluluk* söyleminin dış politika pratiğine yansıması çerçevesinde okunmalıdır.[1]

Rusya Federasyonu'nun 2023 tarihli Dış Politika Konsepti'nde Afrika Kıtası, *çok-kutuplu dünya düzeninin önemli merkezlerinden biri* olarak tanımlanmıştır. Bu ifade retorik bir nitelik taşımanın ötesinde, Moskova'nın Afrika'yı yalnızca ekonomik fırsat alanı değil, uluslararası sistemde diplomatik manevra üretme zemini olarak gördüğünü göstermektedir. 2022 sonrası yaptırım rejimi ve Batı ile derinleşen kopuş, Rusya'nın *Küresel Güney*'e yönelmesini hızlandırmış, Afrika bu yönelimin en görünür sahalarından biri hâline gelmiştir.[2]

Literatürde Rusya'nın Afrika'daki varlığına ilişkin üç temel yaklaşım öne çıkmaktadır. İlk yaklaşım, Moskova'nın Kıta'daki varlığını sınırlı kapasite-

* Dr. Öğr. Üyesi,Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler, burak.kolot@erdogan.edu.tr.

1 *Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*, "Russia–Africa Partnership Forum Action Plan 2023–2026", Moscow: MFA Russia, 2023,

https://www.kisa.link/rxpfY, Erişim Tarihi: 03.02.2026.

2 Президент Российской Федерации, Концепция внешней политики Российской Федерации, Москва: Кремль, 31.03. 2023 г.,

https://www.kisa.link/DdmNn, Erişim Tarihi: 03.02.2026.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, başkent Moskova'da Burkina Faso Cumhurbaşkanı İbrahim Traor ile görüştü. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

ye rağmen sembolik güç projeksiyonu olarak görmektedir.[3] İkinci yaklaşım, güvenlik üzerinden asimetrik nüfuz üretme stratejisine vurgu yapmaktadır.[4] Üçüncü yaklaşım ise Rusya'nın Afrika politikasını Batı karşıtı bloklaşma çabası olarak değil, düşük maliyetli ve seçici angajman modeli olarak değerlendirmektedir. 2025 yılı, bu üç yaklaşımın kesiştiği bir dönemdir. Rusya, Afrika'da hegemonik bir aktör konumunda değildir. Ancak seçilmiş alanlarda kalıcı ve stratejik bağlar kurma çabası içindedir.

Bu çalışmada, Rusya'nın 2025 yılında Afrika'daki varlığının geçirdiği dönüşüm incelenmektedir. Bu kapsamda, Rusya'nın Kıta'daki faaliyetlerinin genişleme aşamasından konsolidasyon ve kurumsallaşma sürecine evrilmesi, güvenlik alanında yarı-özerk yapılardan devlet merkezli bir modele yönelmesi ve ekonomik ilişkilerinde hacimsel büyüme yerine stratejik sektörlerde derinleşmeyi öncelemesi ele alınmaktadır.

3 Akinlolu E. Akinola ve Olusola Ogunnubi, "Russo-African Relations and electoral democracy: Assessing the implications of Russia's renewed interest for Africa", *African Security Reviwe*, C. 30, 2021, s. 396.

4 Samuel Ramani, *Russia in Africa: Resurgent Great Power or Bellicose Pretender?,* London: Hurst & Company, 2023, s. 265.

2. Güvenlik Alanında Kapasite Geliştirme: Sahel'den Orta Afrika'ya

2025 itibarıyla Rusya'nın Afrika politikasının en görünür boyutu güvenliktir. Ancak bu güvenlik politikası 2021-2023 dönemindeki görünümünden farklıdır. Önceki dönemde Wagner Grubu üzerinden yürütülen yarı-özerk model, Moskova açısından hem esneklik hem de inkâr edilebilirlik sağlamaktaydı.[5] 2025'te ise bu yapının *Afrika Kolordusu* adı altında daha doğrudan devlet kontrolüne entegre edildiği görülmektedir. Rusya'nın Wagner sonrası *Afrika Kolordusu* modeline yönelmesi yalnızca örgütsel bir isim değişikliği değil, daha derin bir devletleştirme hamlesidir. Bu dönüşümün ilk nedeni, 2023 Prigojin isyanının ortaya çıkardığı özerklik ve denetim krizidir. Wagner'in yarı-bağımsız yapısı, Kremlin açısından dış operasyonlarda esneklik sağlasa da aynı zamanda merkezî komuta zinciri dışında güç biriktiren bir güvenlik aktörü üretmiştir.[6] İkinci olarak, Moskova Afrika'daki askerî faaliyetlerini doğrudan Savunma Bakanlığı ile uyumlu bir çerçevede yürütmek istemektedir. Bu durum sahadaki operasyonların Rus dış politikası, güvenlik öncelikleri ve ikili anlaşmalarla daha sıkı eşgüdümünü mümkün kılmaktadır. Üçüncü olarak, Wagner döneminde özellikle Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC) bağlamında gündeme gelen insan hakları ihlali ve hesap verebilirlik tartışmaları, Moskova'yı daha resmî ve denetlenebilir bir yapı görüntüsü vermeye zorlamıştır. Dolayısıyla *Afrika Kolordusu*'na geçiş, Rusya'nın Afrika'daki güvenlik varlığını tasfiye etmekten ziyade, onu daha merkezî, daha denetlenebilir ve dış politika hedefleriyle daha uyumlu bir devlet aracına dönüştürme girişimi olarak okunmalıdır. Bu dönüşüm, uluslararası meşruiyet arayışı ve sahadaki faaliyetlerin merkezîleştirilmesi ihtiyacıyla ilişkilidir.[7]

Sahel kuşağı - özellikle Mali, Burkina Faso ve Nijer - Rusya'nın güvenlik angajmanının merkezinde yer almaktadır. Fransa'nın bölgedeki askerî operasyonlarını sonlandırması ve Batı varlığının gerilemesi, Moskova için stratejik bir boşluk oluşturmuştur.[8] Ancak Rusya'nın yaklaşımı klasik askerî yayılma modelinden farklıdır. Moskova doğrudan geniş ölçekli muharip birlik konuşlandırmak yerine, askerî eğitim, danışmanlık, sistem entegrasyonu ve rejim güvenliği desteği üzerinden varlık göstermektedir.[9]

5 Kimberly Marten, "Russia's Use of Private Military Companies: The Case of Wagner," *Post-Soviet Affairs*, C. 35, No. 3, 2019, s.191.

6 Nicodemus Minde, "Russia's Africa Corps – more than old wine in a new bottle," *ISS Today*, 7.4.2024,
https://www.kisa.link/rsoWV, Erişim Tarihi: 06.02.2026.

7 Christopher Spearin, "Russia's Wagner Group and the sustainment of authoritarianism in Africa: Implications for China at home and abroad", *Contemporary Security Policy,* 46:3, 2025, s.512; "Closed Doors, Open Windows?", *CSIS Features*, 2024,
https://www.kisa.link/swTok, Erişim Tarihi: 07.02.2026.

8 "Russia vows military backing for Sahel juntas' joint force", *Reuters*, 04.04.2025, https://www.kisa.link/wRGlG, Erişim Tarihi: 07.02.2026.

9 "Reorienting Europe's Approach in the Sahel", *International Crisis Group*, 30.06.2024,
https://www.kisa.link/rMLfb, Erişim Tarihi: 07.02.2026.

Ülke	Afrika Kolordusu Faaliyetleri	Özellik	Stratejik Etki
Mali	Eğitim ve danışmanlık; rejim güvenliği	Wagner sonrası devlet kontrollü yapı	Sahel'de gücü koruma
Burkina Faso	Danışmanlık ve lojistik destek	Cuntalarla resmî güvenlik iş birliği	Batı etkisini dengeleme
Nijer	Askerî eğitim ve ekipman	Stratejik kaynak bölgesi	Doğrudan varlık alanı

Tablo 1: Rusya'nın Sahel'deki Güvenlik Stratejisi

Tablo 1, Rusya'nın güvenlik stratejisindeki *rejim istikrarı odağının* devlet aracılığıyla sürdüğünü göstermektedir. Mali örneğinde, Wagner'in çekilmesinin ardından *Afrika Kolordusu*'nun ana aktör olarak varlığını sürdürmesi, Moskova'nın güvenlik alanındaki stratejik hedefini güçlendirmiştir. Bu model, operasyonel kapasite geliştirme, elit koruma ve askerî teknik altyapı desteği gibi alanlara yoğunlaşmaktadır. Burkina Faso ve Nijer'de de benzer eğilimler gözlenmektedir. Bu ülkelerde Rusya'nın rolü, Batı'nın şartlı güvenlik iş birliğine alternatif sunmak şeklinde çerçevelenmektedir.[10]

SIPRI[11] verileri, Rusya'nın Afrika'ya yönelik silah transferlerinde sürekliliğin korunduğunu göstermektedir.[12] Bununla birlikte 2025 itibarıyla askerî iş birliği yalnızca silah satışından ibaret değildir. Bakım, eğitim ve teknik uyum süreçleriyle desteklenmektedir.[13] Bu durum, Moskova'nın kısa vadeli satıştan ziyade uzun vadeli bağımlılık ilişkisi kurmayı hedeflediğini göstermektedir.

OAC, Rusya'nın güvenlik modelinin en kurumsallaşmış örneğini sunmaktadır. 2018'den itibaren devam eden askerî danışmanlık süreci 2025'te de sürmektedir. OAC'de güvenlik ile doğal kaynak sahalarının korunması arasında kurulan ilişki, Rusya'nın güvenlik politikasının politik ekonomi boyutunu ortaya koymaktadır. Uluslararası raporlar Rus varlığını tartışmalı bulsa da OAC yönetimi açısından Moskova egemenlik vurgusuna dayalı bir güvenlik ortağıdır.[14]

Libya ise Rusya'nın güvenlik ve enerji çıkarlarının kesiştiği bir sahadır. 2025'te Rusya'nın Libya'daki varlığının önceki yıllara kıyasla daha sınırlı ve diplomatik düzeyde olduğu gözlenmiştir.[15] Doğrudan askerî genişleme yerine enerji sahalarının güvenliği ve siyasi süreçlerle bağlantılı temaslar ön plana çıkmıştır. Bu durum, Moskova'nın Afrika'daki güvenlik politikasının her ülkede aynı yoğunlukta uygulanmadığını göstermektedir.[16]

Genel olarak 2025'te Rusya'nın güvenlik stratejisi üç temel özellik taşımaktadır: (i) devlet merkezli kurumsallaşma, (ii) rejim güvenliği önceliği, (iii)

10 Monika Pronczuk, John Leicester and Michael Biesecker, "Russia skirts Western sanctions to ramp up its military footprint in Africa", *Associated Press*, 10.06.2025,
https://www.kisa.link/EDwlD, Erişim Tarihi: 09.02.2026;
"Africa Corps to stay in Mali after Russia's Wagner mercenary group leaves", *Reuters*, 06.06.2025,
https://www.kisa.link/NwRfY, Erişim Tarihi: 09.02.2026.

11 Stokholm Uluslararası Barış Araştırmaları Merkezi

12 Mathew George, Katarina Djokic, Zain Hussain, Pieter D. Wezeman ve Siemon T. Wezeman, "Trends in International Arms Transfers 2024", *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)*, Mart 2025,
https://www.kisa.link/EVfEz, Erişim Tarihi: 10.02.2026.

13 Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), "International Arms Transfers", SIP*RI Yearbook 2025: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press for SIPRI, 2025, s.6,
https://www.kisa.link/RsBoY, Erişim Tarihi: 10.02.2026.

14 "Final Report of the Panel of Experts on the Central African Republic", *United Nations Security Council*, S/2025/XXX, New York: United Nations, 2025, s.9,
https://www.kisa.link/LBmdl, Erişim Tarihi: 10.02.2026.

15 Robert Harvey, Ahmad Ghaddar and Enes Tunagur, "Exclusive: Libya brings in Western traders in blow to Russian fuel flows", *Reuters*, 19.02.2026,
https://www.kisa.link/PkWHd, Erişim Tarihi: 11.02.2026.

16 Jalel Harchaoui, "The Pendulum: How Russia Sways Its Way to More Influence in Libya", *War on the Rocks*, 07.01.2021,
https://www.kisa.link/BjOwh, Erişim Tarihi: 11.02.2026.

düşük maliyetli fakat yüksek stratejik getirili angajman. Bu model, Sovyetler dönemindeki ideolojik askerî yayılmadan belirgin biçimde farklıdır.[17]

3. Jeoekonomik Seçicilik ve Diplomatik Manevra Alanı

Rusya'nın Afrika'daki ekonomik varlığı hacim bakımından Çin veya Avrupa Birliği ile benzerlik göstermemektedir. Rusya'nın Afrika'daki ekonomik yaklaşımını anlamak için Çin ile karşılaştırılması faydalı görülmektedir. Çin'in Kıta'daki varlığı büyük ölçekli altyapı yatırımları, kredi mekanizmaları ve ticaret hacmine dayalı geniş kapsamlı bir ekonomik entegrasyon modeli üzerine kuruludur. *Kuşak ve Yol Girişimi* kapsamında limanlar, demiryolları ve enerji altyapıları inşa eden Pekin, Afrika ekonomileriyle derin finansal ve ticari bağlar kurmuştur. Buna karşılık Rusya'nın yaklaşımı daha sınırlı fakat stratejik sektörlere odaklanan bir model sergilemektedir. Moskova geniş ölçekli altyapı finansmanı sağlayabilecek ekonomik kapasiteye sahip olmadığından, enerji, nükleer teknoloji, askerî iş birliği ve doğal kaynaklar gibi yüksek stratejik değere sahip alanlarda seçici bir angajman geliştirmektedir. Bu nedenle Afrika'da Çin'in varlığı *altyapı ve ticaret temelli ekonomik nüfuz*, Rusya'nın varlığı ise daha çok *güvenlik ve stratejik sektörler üzerinden kurulan siyasi-ekonomik etki* olarak tanımlanabilir. Bu iki model, Afrika ülkelerinin çoğu için rekabetten ziyade tamamlayıcı bir çoklu ortaklık zemini oluşturmaktadır.[18] 2025 itibarıyla bu seçici yaklaşım özellikle enerji, maden ve gıda güvenliği alanlarında belirginleşmiştir.

Mısır'daki El-Dabaa Nükleer Santrali projesi, Rusya'nın Afrika'daki en önemli ve uzun vadeli yatırımıdır. Rosatom tarafından yürütülen proje, Moskova'nın nükleer diplomasi aracılığıyla kalıcı altyapı bağı kurma stratejisinin merkezinde yer almaktadır.[19] 2025'te projenin inşaat süreci devam etmiş; finansman ve yakıt tedarik mekanizmalarının sürdürüldüğü açıklanmıştır.[20] Bu proje yalnızca ekonomik değil, jeopolitik bir anlam da taşımaktadır. Nitekim nükleer enerji projeleri uzun vadeli teknik bağımlılık ve uzmanlık ilişkisi üretmektedir.

Enerji alanında ayrıca OAC ve Kongo Cumhuriyeti ile petrol altyapısına yönelik iş birlikleri dikkat çekmektedir. Kremlin tarafından onaylanan anlaşmalar, Rusya'nın enerji altyapısı üzerinden OAC'de kalıcı konum elde etmeye çalıştığını göstermektedir.[21] Ancak bu projelerin ölçeği, Çin'in Kıta'daki altyapı yatırımlarıyla karşılaştırıldığında sınırlıdır.

17 Odd Arne Westad, *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 240.

18 Paul Stronski, "Late to the Party: Russia's Return to Africa", *Carnegie Endowment for International Peace*, 2019,
https://www.kisa.link/pExfR, Erişim Tarihi:15.02.2026.

19 Государственная корпорация «Росатом», *Проект АЭС «Эль-Дабаа»: официальный отчёт 2025 года*, Москва: Росатом, 2025,
https://www.kisa.link/Ntgoc, Erişim Tarihi: 03.02.2026.

20 "Presidents launch El Dabaa reactor pressure vessel installation", *World Nuclear News*, 19.11.2025, https://www.kisa.link/HJyiJ, Erişim Tarihi: 03.02.2026.

21 Федеральный закон от 7 июня 2025 г. N 130-ФЗ «О ратификации Соглашения между Правительством Российской Федерации и Правительством Республики Конго о сотрудничестве в сфере строительства нефтепродуктопровода "Пуэнт-Нуар - Лутете - Малуко-Трешо" на территории Республики Конго», Российская Газета, 11.06.2025,
https://www.kisa.link/aRQtl, Erişim Tarihi: 03.02.2026.

Maden sektörü, güvenlik ile ekonomi arasındaki kesişim alanıdır. Altın ve elmas gibi stratejik kaynakların bulunduğu bölgelerde güvenlik iş birliği ile ekonomik çıkarların örtüştüğü görülmektedir. Bu durum, Rusya'nın Afrika'daki varlığının yalnızca askerî değil, siyasi ekonomi boyutuna da sahip olduğunu göstermektedir.

Gıda güvenliği, 2025'te diplomatik araç olarak önemini korumuştur. 2022 sonrası küresel tahıl krizinin ardından Rusya, Afrika'ya tahıl ve gübre sevkiyatını siyasi söylemle birlikte yürütmüştür.[22] Moskova bu politikayı Küresel Güney'e destek çerçevesinde sunmaktadır.[23] Bu durum, Rusya'nın Afrika'daki diplomatik sermayesini güçlendiren bir unsur olmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu oylamaları, Rusya'nın Afrika politikasının çok taraflı boyutunu ortaya koymaktadır. 2025 yılı boyunca Afrika ülkelerinin önemli bir kısmının çekimser kalması veya blok hâlinde Rusya karşıtı pozisyon almaması, Moskova açısından diplomatik manevra alanı oluşturmuştur.[24] Afrika yekpare bir blok değildir ancak tam hizalanmadan kaçınma eğilimi Rusya'nın küresel izolasyonunu sınırlamaktadır.

BRICS genişlemesi sonrası Mısır ve Etiyopya'nın platform içindeki konumu, Afrika'nın çok taraflı mekanizmalardaki görünürlüğünü artırmıştır.[25] Rusya açısından BRICS, Batı merkezli finansal mimariye alternatif arayışında önemli bir araçtır.[26] Ancak bu platformun kapasitesi ve Çin'in ağırlığı dikkate alındığında, Moskova'nın Afrika üzerinden küresel finans düzenini dönüştürme kapasitesi sınırlıdır.[27]

4. Sonuç

2025 yılı Rusya-Afrika ilişkileri açısından niceliksel genişlemeden çok stratejik yeniden yapılandırma ve konsolidasyon evresi olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmanın bulguları, Moskova'nın Afrika politikasının üç temel eksen etrafında şekillendiğini göstermektedir: güvenlik alanında devlet merkezli kurumsallaşma, ekonomik ilişkilerde stratejik sektörlere yönelen seçici angajman ve çok taraflı platformlar aracılığıyla diplomatik manevra alanı üretme çabası. Wagner modelinden *Afrika Kolordusu* yapısına geçiş, Rusya'nın Afrika'daki güvenlik varlığını azaltmaktan ziyade onu daha merkezî ve dış politika hedefleriyle uyumlu bir araç hâline getirme stratejisinin parçasıdır. Bu dönüşüm, Moskova'nın Afrika'daki askerî faaliyetlerini ya-

22 Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), *The State of Food Security and Nutrition in the World 2025*, Rome: FAO, 2025,

https://www.kisa.link/GZqWV, Erişim Tarihi: 03.02.2026.

23 Министерство иностранных дел Российской Федерации. "О гуманитарных поставках российского зерна в страны Африки." Брифинг официального представителя МИД России. Москва, 2024–2025,

https://www.kisa.link/tHspo, Erişim Tarihi: 03.02.3036.

24 Voting Records, 79th Session, *United Nations General Assembly*, New York, 2025,

https://www.kisa.link/wZXhd, Erişim Tarihi: 27.02.2026.

25 Российский совет по международным делам (РСМД), *Россия и Африка: перспективы стратегического партнёрства*, Москва: РСМД, 2024, С.12,

https://www.kisa.link/Ongeq Erişim Tarihi:03.02.2026.

26 BRICS. XV BRICS Summit Johannesburg II Declaration: BRICS and Africa-Partnership for Mutually Accelerated Growth, Sustainable Development and Inclusive Multilateralism. Johannesburg, 23 August 2023,

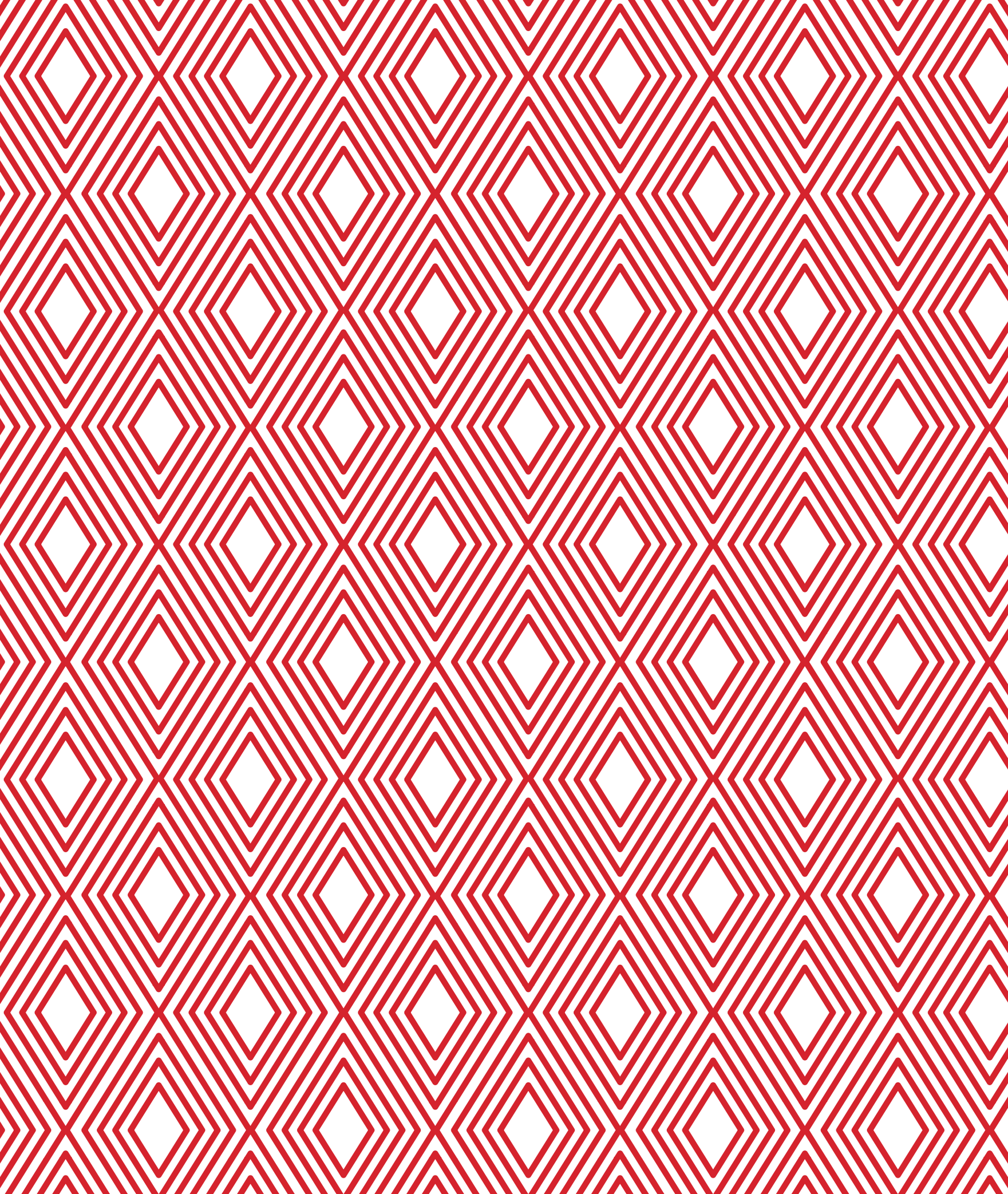
https://www.kisa.link/WdwBS, Erişim Tarihi: 27.02.2026.

27 Андрей Маслов, "Россия в Африке после 2022 года", *Россия в глобальной политике*, Т.24, No.2, 2025, С.225.

rı-özerk güvenlik ağlarından çıkararak doğrudan devlet kontrolüne dayalı bir güvenlik mimarisine dönüştürme eğilimini ortaya koymaktadır.

Ekonomik boyutta ise Rusya'nın Afrika'daki varlığının hacimsel büyümeden ziyade jeoekonomik seçicilik mantığıyla ilerlediği görülmektedir. Nükleer enerji projeleri, enerji altyapısı, doğal kaynaklar ve gıda güvenliği gibi alanlarda yürütülen iş birlikleri, Moskova'nın Kıta'da uzun vadeli teknik bağımlılık ve stratejik ortaklık ilişkileri kurma hedefini yansıtmaktadır. Bu durum Rusya'nın Afrika politikasının Çin'in geniş ölçekli altyapı modelinden farklı olarak daha sınırlı fakat yüksek stratejik değere sahip sektörlerde yoğunlaşan bir etki üretme stratejisine dayandığını göstermektedir.

Bu eğilimler ışığında 2026 ve sonrasında Rusya-Afrika ilişkilerinin temel yönelimi büyük ölçekli yayılma değil, mevcut güvenlik ağlarının kurumsallaştırılması, enerji ve nükleer projelerin ilerletilmesi ve Afrika devletleriyle çok taraflı platformlar üzerinden diplomatik koordinasyonun artırılması olacaktır. Dolayısıyla Rusya'nın Afrika'daki varlığı kısa vadede hegemonik bir genişleme üretmekten ziyade, küresel sistemde Batı merkezli baskıları dengeleyen ve Moskova'ya stratejik esneklik sağlayan seçici fakat kalıcı bir jeopolitik varlık modeli şeklinde gelişme eğilimindedir.

2025 Yılında Endonezya-Afrika İlişkileri

7

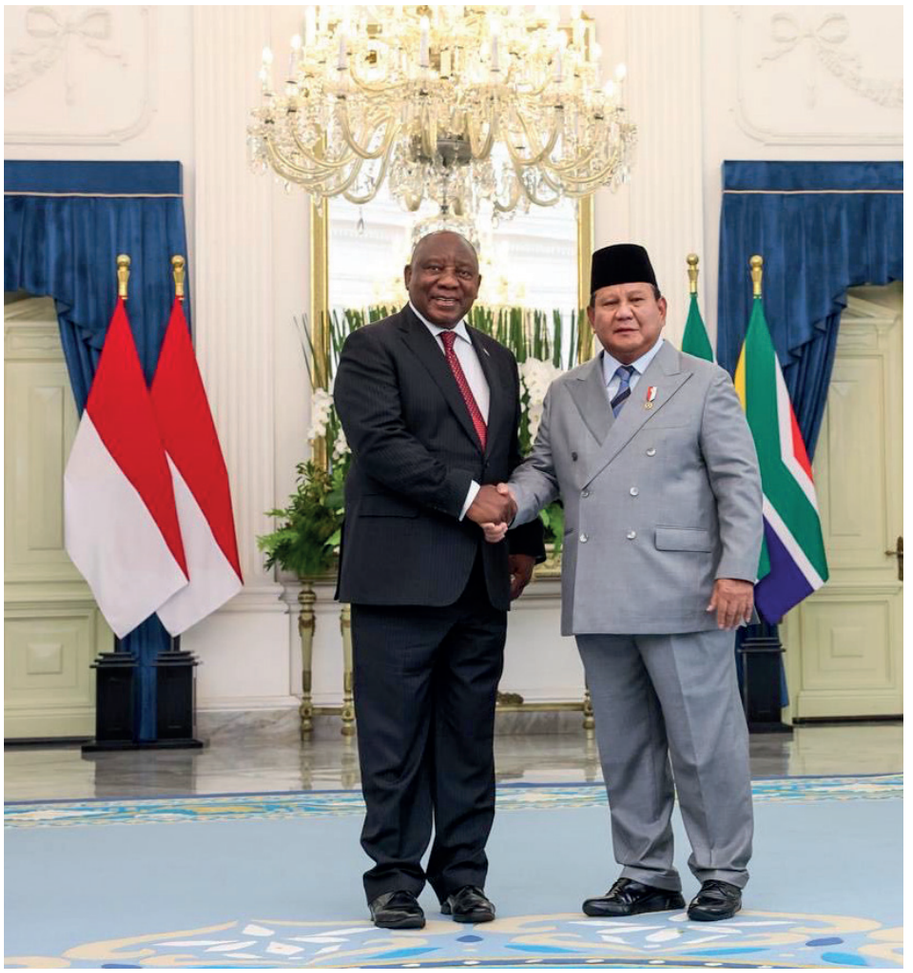
Kamil Tarhan*

1. Giriş

Endonezya'nın Afrika ülkeleri ile ilişkisi 1955 Bandung Konferansı ile başlamıştır. *Bandung Ruhu* olarak anılan bu ilişki, Endonezya ile Afrika ülkeleri arasında sömürgecilik sonrası dönemde gelişen karşılıklı dayanışmanın temelini oluşturmuştur. Özellikle Başkan Sukarno döneminde Endonezya ile Afrika ülkeleri arasındaki sömürge karşıtı hareket, ilişkilerin tarihsel olarak karşılıklı saygı ve dayanışma temelinde geliştiğini göstermektedir.[1] 2015 yılından itibaren Endonezya'nın *Küresel Güney* ülkeleri ile ilişkilerini derinleştiren dış politikası, 2025 yılında stratejik ve ekonomik ortaklığın öne çıktığı yeni bir evreye girmiştir. Endonezya'nın BRICS üyeliği ve Bandung Ruhu'nun 70. yılı, ülkenin özellikle Küresel Güney'de bağımsız bir aktör olarak yükselişini ve Batı hegemonyasına karşı üstlendiği dengeleyici rolü ön plana çıkarmaktadır. Endonezya'nın Afrika ile ilişkisi özellikle Mısır, Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerle rekor düzeylere ulaşan ticaret hacmi, kritik mineraller, savunma sanayi ve sağlık teknolojileri gibi alanlarda somut iş birlikleriyle desteklenmektedir. Özellikle yerli sanayileşme modelinin Afrika ülkeleri için bir kalkınma örneği teşkil ettiği ve iki bölge arasındaki bağların pragmatik bir zemine oturduğu görülmektedir. Ayrıca G20 ve eğitim bursları gibi platformlar aracılığıyla, bu ilişkilerin sadece ekonomik değil, diplomatik ve

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0003-4668-7920, kamil.tarhan@asbu.edu.tr

1 Amie Ceesay, "Indonesia-Africa Relations Through Constructivist Lens: Reinterpreting Bandung Spirit in Contemporary South-South Diplomacy", *International Journal of Social Science and Human Research,* 2026, 9(1): 393-400.

Endonezya Cumhurbaşkanı Prabowo Subianto ile Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa, 22 Ekim 2025 tarihinde Cakarta'da bir araya geldi. (Kaynak: Laman Resmi Presiden Republik Indonesia • Presiden RI)

beşerî boyutlarda da tahkim edildiği ifade edilebilir. Cakarta'nın Afrika stratejisini *Altın Endonezya 2045 Vizyonu*'nun[2] temel sütunlarından biri olarak konumlandırmak mümkündür. Bu çalışma, 2025 yılı içerisindeki Endonezya-Afrika ilişkilerini genel bir çerçevede analiz etmektedir.

2. Bandung Ruhu'nun 70. Yılı

Bandung Konferansı'nın üzerinden 70 yıl geçmesine rağmen Endonezya'nın Afrika ülkeleriyle ilişkisi, ilk günkü ruhu koruyarak karşılıklı iş birliği çerçevesinde gelişmektedir. Bandung Ruhu Küresel Güney için yalnızca tarihsel bir anma değil, aynı zamanda mevcut küresel krizler karşısında stratejik bir pusula ve reform çağrısı niteliği taşımaktadır.[3] Bandung Konferansı'na katılan yeni bağımsız Afrika-Asya devletlerini bir araya getiren temel motivasyon, ortak sömürgecilik deneyimleri ve bağımsız bir kalkınma yolu

2 I Putu Hedi Sasrawan, "Toward Golden Indonesia 2045: Policy Shifts, Governance Challenges, and Future Directions", *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 2025, 25(8): 412-20.

3 Mark P. Stadler, "Remembering the 1955 Conference that Shaped Decolonial Solidarity and Still Echoes Today", *EuropeanLEFT*, 2025,

https://www.kisa.link/FWgyT, Erişim Tarihi: 20.02.2026.

izleme istekleridir. Konferans, aynı zamanda Soğuk Savaş'ın yarattığı nükleer tehdit ve küresel gerilimlerin gölgesinde gerçekleşmiştir. Sukarno, bu ortamda korku yerine akıl, dayanışma ve barışın ön plana çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır. Her ne kadar savaş ve nükleer çatışma riski oldukça yüksek olsa da konferans sürecinde beklenen krizler gerçekleşmemiş; aksine diplomasi ve diyalog ön plana çıkmıştır. Genel olarak Bandung, küresel kriz ortamına rağmen barış, iş birliği ve ortak hareket etme iradesinin simgesi olmuştur.[4] Bandung Konferansı'nın günümüzdeki önemi, belli başlı temel alanlar üzerinden Afrika ülkeleri ve Endonezya ilişkilerini şekillendirmektedir.

2.1. Küresel Yönetişimin Reformu ve Çok Kutupluluk

Endonezya, Batı merkezli hiyerarşilere karşı duruşunu ve daha eşitlikçi, kapsayıcı ve çok kutuplu bir dünya düzeni arayışını temsil etmeye devam etmektedir.[5] Bu arayışı BRICS gibi uluslararası örgütlere aktif katılımıyla yürütmektedir. Özellikle Güney Afrika ile birlikte, BRICS ve G20 gibi platformlar aracılığıyla Küresel Güney'in sesini duyurmakta Bandung Ruhu'nu bir kaldıraç olarak kullanmaktadır.[6] Gelinen noktada tam olarak istenen vizyon gerçekleşmemiş olsa da çok taraflılığın sürdürülmesine ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.[7]

2.2. Yeni Nesil Zorluklara Karşı İş Birliği

21. yüzyılın politik krizleri karşısında Küresel Güney ülkeleri arasında Endonezya'nın Afrika ülkeleri ile iklim değişikliği, enerji geçişi, gıda güvenliği ve dijital egemenlik gibi alanlarda iş birliğine önem verdiği görülmektedir.[8] Enerji ve iklim noktasında, IBSA ve Endonezya gibi koalisyonlar, geleneksel Kuzey-Güney hiyerarşilerini aşarak enerji geçişinde Güney liderliğinde bir model sunmaktadır.[9] Bunun yanı sıra, dijitalleşmenin giderek devletlerin egemenliğini tehdit etmesi üzerine, gelişmekte olan ülkelerin teknoloji sömürgesi hâline gelmesini önlemek için yapay zekâ yönetişimi ve veri egemenliği gibi konularda ortak duruş sergilemeye çalışılmaktadır.[10] Endonezya'nın yerli sanayileşme politikası, Afrika ülkeleri için kritik mineraller üzerinden ham madde ihracatından değer katan üretime geçiş için teşvik ve model oluşturmaktadır.[11]

2.3. Bağlantısızlıktan Çoklu Bağlantılılığa Geçiş

Soğuk Savaş döneminin bağlantısızlık ilkesi, günümüzde daha pragmatik bir strateji olan çoklu bağlantılılık veya riskten kaçınma (hedging) stratejisine evrilmiştir. Küresel Güney ülkeleri artık sadece bloklar arası taraf

4 Leyatt Betre ve Zia Mian, "The Strength of Our Weakness": Bandung at 70", *Journal for Peace And Nuclear Disarmament*, 2025, 8(2): 468-472.

5 Piyush Verma, "'IBSA+Indonesia' can be a new Global South-led force in climate and energy leadership", 18.08.2025, *World Economic Forum*,

https://www.kisa.link/rknfb, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2026.

6 Mutia Salsabilla ve Bambang Wahyu Nugroho, "Analysis of the Impact of Indonesia's Membership in BRICS: Opportunities and Challenges in the Global Era", 2025, *Journal of Social Research,* 4(11): 3030-3039.

7 Dima Al-Khatib, Nabil Fahmy ve diğerleri, "Bandung at 70: Multilateralism in a New Era of Multi-Alignment", 2025, *Körber Stiftung*,

https://www.kisa.link/FDmYq, Erişim Tarihi: 20.02.2026

8 Naek Tua Pasaribu ve diğerleri, "Green Arms Race: Indonesia's Critical Minerals and its Sprint for Renewable Energy Sovereignty", 2025, *Security Intelligence Terrorism Journal (SITJ)*, 2(1): 27-47.

9 Benita Sashia Jayanti, "Can Indonesia's Climate Diplomacy and Clean Energy Benefit Much From BRICS Membership?", 18.04.2025, *Global South Forum*,

https://www.kisa.link/FDmYq, Erişim Tarihi: 24.02.2026.

10 Yang Liu ve WenLong Song, "Navigating digital colonialism: Sovereignty models and development paths in the Global South", *Social Sciences & Humanities Open*, 2026, 13, 102546.

11 Bradford Simmons ve Julien Marcilly, "Resource nationalism and downstreaming: Lessons for African producers of critical minerals from Indonesia", *Atlantic Council Africa Center*, 31.01.2025,

https://www.kisa.link/coPIf, Erişim Tarihi: 25.02.2026.

seçmeyi reddetmekle kalmamakta, aynı zamanda kendi kalkınma öncelikleri için hem Batı hem de BRICS gibi alternatif güç odaklarıyla eş zamanlı ve eşitler arası ortaklıklar kurmayı hedeflemektedir.[12]

3. Afrika-Asya İlişkilerinin Kurumsallaşması

Bandung'un 70. yılı, ASEAN ve Afrika Birliği (AfB) arasındaki ilişkileri derinleştirmek için bir fırsat olarak görülmektedir. Bu süreçte Güney Afrika ve Fas gibi ülkeler, ASEAN'ın Afrika pazarlarına açılan kapıları olurken, Endonezya da Afrika'nın sanayileşme çabaları için güvenilir bir teknoloji ve yatırım ortağı olarak konumlanmaktadır. Endonezya'nın Afrika'ya yönelik politikalarının, iki tarafın ortak geleceğini inşa etmeye odaklandığı görülmektedir. Endonezya, Afrika'yı ortak geleceğinin önemli bir parçası olarak gördüğünü ve Afrika ile birlikte bu geleceği inşa etme kararlılığını uluslararası platformlarda dile getirmektedir.[13]

4. Endonezya-Afrika İlişkilerinin Giderek Güçlenmesi

Endonezya-Afrika ilişkilerinin 2025 yılında daha da güçlenmesinde Cumhurbaşkanı Prabowo Subianto'nun özel bir etkisi olduğu görülmektedir. Prabowo, "Afrika'yı kalbime yakın bir kıta olarak görüyorum." ifadesiyle, göreve gelir gelmez Afrika ile daha derin ilişkiler geliştireceğini ifade etmiştir.[14] Göreve geldikten sonra Prabowo, Afrika ile Endonezya arasındaki ilişkilerin potansiyelinin gerisinde kaldığının altını çizmiştir. Ona göre, Afrika ülkeleriyle ilişkilerin ideolojik sembolizmin ötesine taşınması, somut ekonomik çıkarlara ve stratejik hesaplara dayanan gerçekçi bir temele oturtulması mümkündür.[15]

Endonezya'nın Afrika'ya yönelik dış politikasındaki en önemli gelişmelerden biri BRICS üyeliğidir. Ocak 2025'te BRICS'e tam üye olarak katılan Endonezya, BRICS'e katılan ilk Güneydoğu Asya ülkesi olmuştur. Bu on üyeli hükûmetler arası bloğa katılma kararı Prabowo döneminde atılan önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak Küresel Güney ülkeleri ile ilişkiler özel olarak ise Afrika Kıtası'nda yer alan Güney Afrika, Mısır ve Etiyopya gibi ülkeler ile daha gelişmiş ilişki kurmak açısından önemlidir.[16] Keza, bu üyelik aynı yıl içerisinde Güney Afrika ile ilişkilerin derinleşmesine katkı sunmuştur. Güney Afrika Cumhurbaşkanı Ramaphosa, Ekim 2025'te Cakarta'ya gerçekleştirdiği resmî ziyarette Prabowo ile ikili ticaret ve yatırımın artırılması, çok taraflı iş birliğinin güçlendirilmesi ve BRICS ve G20

12 Nathan Gardels, "From Bandung to BRICS+", *Noema*, 08.09.2023,
https://www.kisa.link/dyniB, Erişim Tarihi: 21.02.2026.

13 Dani Aswara, "VP Gibran Discusses Investment, Visa Facilitation at Indonesia-Africa CEO Forum 2025", 22.11.2025, *Tempo English*,
https://www.kisa.link/OiRKm, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

14 Prabowo Subianto, "The Road Ahead for Indonesia—One of the Fastest Growing Economies in Asia | Opinion", 12.06.2024, *Newsweek*,
https://www.kisa.link/feQPF, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

15 Allan Dharma Saputra, "Beyond Bandung: Indonesia's Evolving Africa Policy Under Prabowo", 13.12. 2024, The Diplomat,
https://www.kisa.link/BBhDu, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

16 Gemma King, "Six Months of Prabowo: Indonesia's Diplomatic Charm Offensive", 05.05.2025,
https://www.kisa.link/eYPdW, Erişim Tarihi: 13.03.2026.

çerçevesinde koordinasyonun derinleştirilmesi konularındaki taahhütleri yenilemiştir.[17]

Prabowo'nun Küresel Güney'e verdiği önem Güney Afrika'da gerçekleşen 2025 G20 Zirvesi'nde kendisini göstermiştir. G20 zirvesi ile eş zamanlı olarak Endonezya-Afrika CEO Forumu düzenlenmiştir. Düzenlenen ve katılım sağlanan uluslararası platformlarda yatırım fırsatlarının pekiştirilmesi, ticaretin güçlendirilmesi ve stratejik açıdan ilişkilerin derinleştirilmesi üzerine açıklamalar yapılmıştır.[18]

Genel Afrika politikasının ötesinde, tüm Afrika ülkeleriyle sıkı ilişkiler kurmak ve ekonomik anlamda iş birliği yapmak Endonezya için öncelikli hâle gelmiştir. Buna somut örnek olarak, Mayıs 2025'te Angola'nın Cakarta'da büyükelçilik açması gösterilebilir.[19] Ekonomik anlamda enerji sektörü üzerinden yapılan ticaretin tüm ekonomik alanlarda genişletileceği belirtilmektedir.[20] Diğer bir örnek ise Güney Afrika ile vize serbestliği üzere başlatılan çalışmalardır. İki ülke arasındaki ikili ve ticari bağlantıları güçlendirmek üzerine iki ülkenin de stratejik açıdan böyle bir girişim başlattığı görülmektedir.[21]

5. Sonuç

Endonezya'nın Afrika Kıtası ile olan ilişkileri 70 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, bu ilişkilerin henüz sahip olduğu potansiyeli yansıtan bir düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Ancak Prabowo'nun iktidara gelmesiyle Afrika'ya yönelik politikaların derinleştirilmesi gündeme gelmiştir. Hâlihazırda Endonezya'nın sınır ötesi yatırımlarının Asya'nın ardından en fazla Afrika'da yoğunlaştığı görülmektedir.[22] Endonezya hükûmeti, *Altın Endonezya 2045* hedefleri doğrultusunda, küresel ölçekte daha etkili ve kapsayıcı bir aktör olmayı hedeflemekte ve bu amaçla uluslararası iş birliğini güçlendirmek için Afrika Kıtası'na özel bir yer vermektedir. Bu amaçla birçok Afrika ülkesi ile ikili ilişkilerin ve ticaretin geliştirilmesi için çalışmaların başlatıldığı görülmektedir. Ekonomik gelişmelerin ötesinde, Endonezya'nın Afrika'ya yönelik temel siyasi argümanı, Küresel Güney olarak batı dışı bir sistemin uluslararası alanda gerçekleştirilebileceğine olan inancıdır. Endonezya, liberal uluslararası düzeni ve temel ilkelerini kabul etmesine rağmen, bu sistemin değişmesi gerektiğini savunan politikalar geliştirmektedir. Stratejik özerkliği korumayı ve uluslararası düzene ilişkin ulusal vizyonda sürekliliği desteklemeyi tercih etmektedirler.[23] Bu yaklaşım, Endonezya'nın Afrika ülkeleriyle yürüttüğü çok taraflı koordinasyonu anlamlandırma açısından kritik bir çerçeve sunmaktadır.

17 *APA NEWS*, "South Africa, Indonesia to deepen political, trade ties", 22.10.2025, https://www.kisa.link/rpSXq, Erişim Tarihi: 14.03.2026.

18 Dani Aswara, "VP Gibran Discusses Investment, Visa Facilitation at Indonesia-Africa CEO Forum 2025", 22.11.2025, *Tempo English*, https://www.kisa.link/OiRKm, Erişim Tarihi: 06.03.2026.

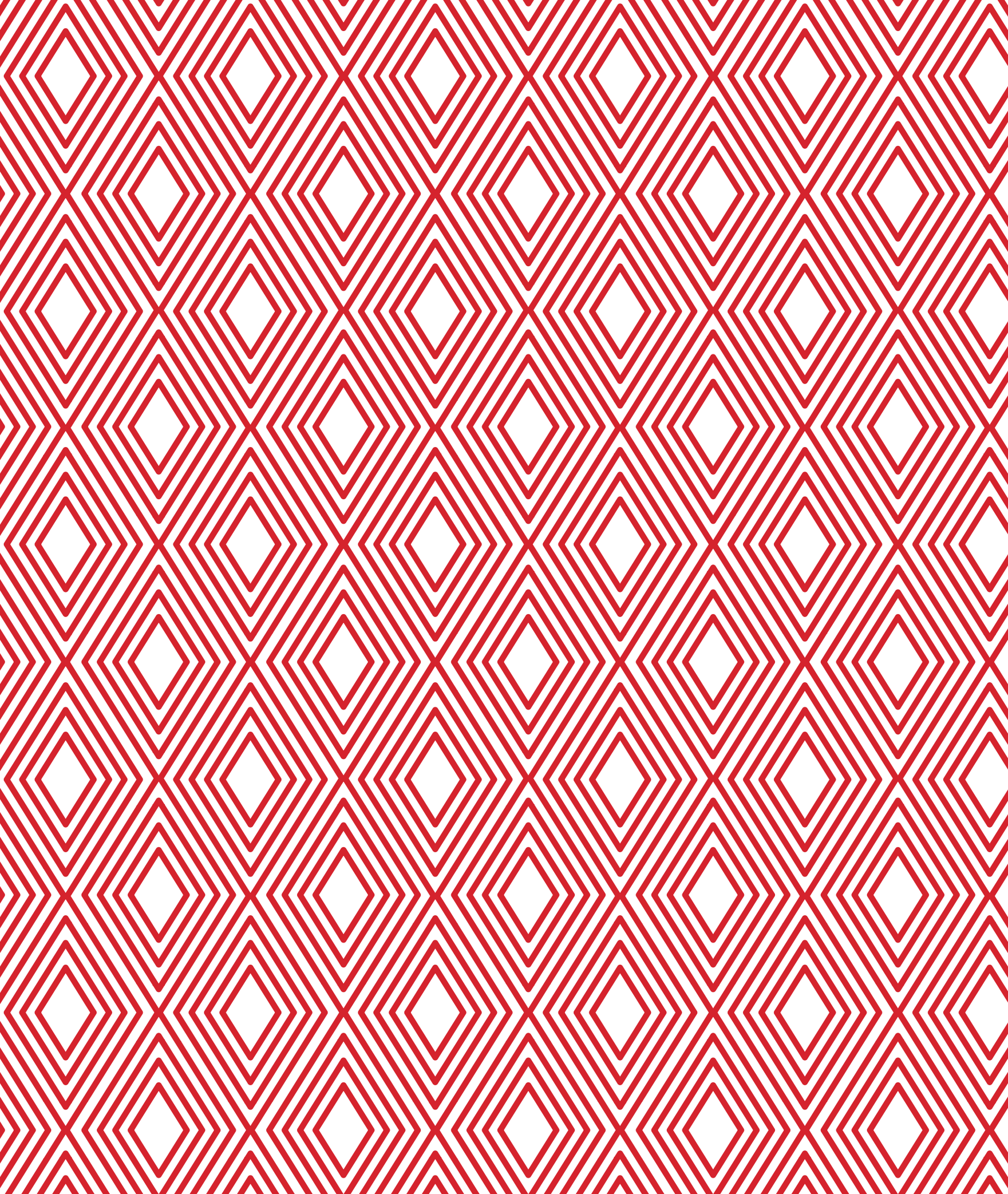
19 *VOI*, "Angola Opens Embassy In Indonesia, Deputy Minister of Foreign Affairs Tata: Strengthen Bilateral And South-South Cooperation", 01.05.2025, https://www.kisa.link/OfHhw, Erişim Tarihi: 14.03.2026.

20 Antara, "Indonesia, Angola share great economic cooperation potential: Minister", 01.05.2025, https://www.kisa.link/tBUxS, Erişim Tarihi: 14.03.2026.

21 Theressia Silalahi, "VP Gibran Pushes Deeper Africa Ties, Announces Visa-Free Deal with South Africa", 22.11.2025, *Jakarta Globe.ID*, https://www.kisa.link/PQLzl, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

22 *OECD*, "Development Co-operation Profiles: Indonesia", 11.06.2025, https://www.kisa.link/iXiiy, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

23 Ralf Emmers, "Continuity and non-alignment shape Indonesia's worldview". In Competing visions of international order Responses to US power in a fracturing world, Eds: Leslie Vinjamuri vd., *Chatham House*, https://www.kisa.link/vLFyu, Erişim Tarihi: 20.03.2026.

8

BRICS – Afrika İlişkilerinde 2025

Yücel Bulut*

1. Giriş

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'nın öncülüğüyle Asya'da ortaya çıkan ve Rusya, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin bir araya gelmesi sonucunda; Batı'ya aşırı bağımlılıktan kurtulma, ekonomik ve siyasi anlamda çok kutuplu yeni bir dünya düzeni kurma çabaları, 2008'de Brezilya'yı da içine aldıktan sonra 2009 yılında ilk BRIC grubunu oluşturmuştur. Grupta başlangıçta Asya ve Güney Amerika'dan ülkeler yer alırken, ilk Afrika ülkesi 2011 yılında resmî olarak katılan Güney Afrika olmuş ve bugünkü BRICS ismi ortaya çıkmıştır.[1] Ardından BRICS ülkelerinin genişlemesi fikri, Çin'in girişimleriyle gündeme getirilmiş; 2017 itibarıyla BRICS+ konsepti[2] ortaya çıkmış ve daha fazla ortakla gelişmekte olan ülkelerin (Güney-Güney) iş birliğinin artırılması ve daha etkili hâle getirilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede, 2024 yılında Rusya'nın Kazan şehrinde gerçekleştirilen 16. BRICS toplantısı, aynı anda ikisi Afrika ülkesi olmak üzere toplam dört yeni BRICS+ üyesinin (Mısır, Etiyopya, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri) katılımıyla en büyük genişlemeye sahne olmuştur. Aynı yıl BRICS faaliyetleri ve iş birliklerinin genişletilmesi amacıyla tam üye olmayan ancak BRICS'in getirdiği birlikteliklerden faydalanma olanağı tanıyan *partner/ortak ülke* statüsü getirilmiştir.[3] Ardından 2025 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilen toplantılar çerçevesinde, içinde Nijerya ve Uganda gibi Afrika ülkelerinin de bulunduğu 9 ülke, ortak ülke kategorisine alınmıştır.[4]

* Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, yucelbulut@ktu.edu.tr

1 "The History of BRICS", *The History of BRICS*, accessed 1 March 2026, https://bricscouncil.ru.

2 'Wang Yi: "BRICS Plus" Pattern to Fully Release Vitality of BRICS Cooperation_ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China', accessed 7 March 2026, https://www.kisa.link/FMvpN.

3 Vinay Kaura, "Expansion of BRICS", *Indian Journal of Asian Affairs* 37, no. 1/2 (2024): 165.

4 'Nine Nations Announced as BRICS "Partner Countries"', *BRICS Brasil 2025* (BRICS Brasil, 17 January 2025), https://www.kisa.link/smjdB.

17. BRICS Zirvesi, 6-7 Temmuz 2025 tarihlerinde Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlendi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

2025 yılı, BRICS platformunun genişleyen yapısı çerçevesinde Afrika ülkelerinin gelişmekte olan ekonomilerle iş birliğini derinleştirdiği ve küresel yönetişim tartışmalarında daha görünür hâle geldiği bir dönem olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma, uluslararası sistemde daha adil temsiliyet ve Gazze meselesi gibi insani krizler, yıl boyunca gerçekleştirilen BRICS toplantılarının öne çıkan gündem başlıkları arasında yer almıştır. Bu süreçte bazı Afrika ülkeleri, BRICS üyesi veya partner ülkeler olarak platformun sunduğu siyasi ve ekonomik iş birliği mekanizmalarına daha aktif şekilde dâhil olmuştur. Bu kapsamda makalede, 2025 yılı gelişmeleri ışığında BRICS-Afrika ilişkileri, Kıta ülkelerinin platform içindeki konumu ve öne çıkan iş birliği alanları incelenmektedir.

2. Etiyopya'nın İlk Üst Düzey BRICS Katılımı

BRICS, 2025 yılına Brezilya'nın başkanlığında, Afrika ülkelerini yakından ilgilendiren *Daha Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Bir Yönetişim İçin Küresel Güney İş Birliğinin Güçlendirilmesi* temasıyla[5] başlamış ve ekonomik bağları güçlendirmenin yanı sıra iklim değişikliğiyle mücadelede finansman kaynaklarını harekete geçirmeyi hedeflemiştir.[6] BRICS'in 2025 yılı kapsamındaki ilk üst düzey toplantısı 28 Mart'ta Brezilya'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı, 2024 yılında BRICS'e katılan Etiyopya'nın üye ülke sıfatıyla temsil edildiği ilk üst düzey platformlardan biri olmuştur. Etiyopya'yı Brezilya Büyükelçisi Leulseged Abebe temsil etmiş ve ülke, BRICS karar alma süreçlerine ilk kez tam üye sıfatıyla katılmıştır.

Toplantıda İsrail-Filistin çatışması ile Sudan, Libya, Yemen, Lübnan ve Suriye'deki gelişmeler ele alınmış; sorunların çözümünde Afrika Birliği (AfB) ve IGAD gibi kurumların katkısı vurgulanmıştır. Etiyopya ise Aden Körfezi ve Kızıldeniz'de ticaret güvenliğinin önemine dikkat çekmiş, aynı zamanda Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkı ve iki devletli çözüm konularındaki desteğini ifade etmiştir.[7] Bu toplantının 35 maddelik ortak bildirisi daha sonra 2025 BRICS Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda genişletilerek kabul edilmiştir.

3. BRICS Üye Ülkeler Dışişleri Bakanları Toplantısı ve Afrika Ülkeleri

BRICS, 2025 yılı içindeki en önemli toplantılarından birini 28-29 Nisan 2025 tarihlerinde Rio de Janeiro'da düzenlenen Üye Ülkeler Dışişleri Bakanları Toplantısı ile gerçekleştirmiştir. Toplantıda küresel ve bölgesel gelişmeler ele alınmış; BRICS stratejik ortaklığının temel iş birliği alanları olan siyaset ve güvenlik, ekonomi ve finans ile kültürel ile halklar arası etkileşim alanlarındaki iş birliğinin güçlendirilmesi yönündeki bağlılık bir kez daha teyit edilmiştir.

Toplantının 8. maddesinde, Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinin Birleşmiş Milletler'deki (BM) temsil ve etkisinin artırılmasını talep eden ve temsildeki eşitsizlikleri gidermeyi amaçlayan Ezulwini Konsensusu ile Sirte Deklarasyonu'nun desteklendiği belirtilmiştir. 15. maddede ise Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'na (UNRWA) verilen destek vurgulanmış; bu bağlamda Güney Afrika'nın İsrail aleyhine açtığı dava kapsamında Uluslararası Adalet Divanı'nın aldığı geçici tedbirlere dikkat çekilmiştir. Söz konusu

5 "Brazilian Presidency", *BRICS Brasil 2025*, 5 February 2025,
https://www.kisa.link/QDWcR.
6 "Brazil Takes over the BRICS Presidency in 2025", *Planalto*, 11 February 2025,
https://www.kisa.link/PCCLu.
7 "BRICS Meeting on the Middle East and North Africa (MENA) Held in Brasilia", *Ethiopian Embassy Canada*, 4 April 2025,
https://www.kisa.link/rsefJ.

tedbirlerin, İsrail'in Gazze'de insani yardımın sağlanmasını güvence altına alma yükümlülüğünü yeniden teyit ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca Libya'nın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü desteklenmiştir.

4. 2025 Yılında BRICS ve Afrika Ülkeleri

Güney Afrika

Grubun en önemli ve en büyük toplantısı olan yıllık liderler zirvesi, Brezilya Devlet Başkanı Luiz Inácio Lula da Silva'nın ev sahipliğinde 6-7 Temmuz 2025 tarihlerinde Rio de Janeiro'da gerçekleştirilmiştir. Güney Afrika'nın yanı sıra Mısır ve Etiyopya'nın da katıldığı zirvede, ilk kez üç Afrika ülkesi tam üye statüsünde katılmıştır.

BRICS'e adını veren çekirdek ülkelerden biri olan Güney Afrika'nın Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa, BRICS ile olan ilişkiler sayesinde "daha iyi bir Güney Afrika ve daha iyi bir Afrika" hedeflediklerini ifade etmiştir. Ayrıca Güney Afrika'nın BRICS'e yönelik hedeflerini; ülkenin büyüme ve kalkınmasını desteklemek, siyaset, güvenlik, ekonomi ve kültürel alanlarda iş birliğini geliştirmek ve küresel yönetişimin daha adil, dengeli ve temsil gücü yüksek bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamak olarak ifade etmiştir.[8] Diğer yandan Güney Afrika, İsrail'in Filistin'deki eylemlerinin sona ermesi gerektiğini vurgulamış; Afrika'nın uluslararası alandaki etkinliğinin artırılması ve kalkınmasının desteklenmesi gerektiğini bir kez daha dile getirmiştir.

Mısır

BRICS liderler zirvesine tam üye olarak ilk kez 2024 yılında Cumhurbaşkanı Abdulfettah el-Sisi önderliğinde katılan Mısır, 2025 zirvesinde Başbakan Mostafa Madbouly tarafından temsil edilmiştir. Mısır, BRICS'in New Development Bankası'na şimdiye kadar yaklaşık 240 milyon dolar katkıda bulunmuş olup, önümüzdeki 6 yıl içinde toplam 1,2 milyar dolarlık katkı yapması beklenmektedir.[9] Bu toplantıda Mısır, New Development Bankası aracılığıyla yürütülecek proje ve ekonomik iş birliklerinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca Mısır, BRICS ülkeleri arasında merkez bankaları arasındaki iş birliğinin artırılması ve uluslararası ödemelerde yerel para birimi kullanımının genişletilmesi çağrısında bulunmuştur. Bunun, gelişmekte olan ülkelerin borç yükünü hafifletebilecek ve finansmana erişimi kolaylaştırabilecek önemli bir adım olduğu belirtilmiş; özellikle New Development Bankası'nın

8 "President Cyril Ramaphosa Arrives in Brazil to Participate in XVII BRICS Summit", *The Presidency Republic of South Africa*, 6 July 2025,
https://www.kisa.link/CLOTj.

9 "The BRICS", *State Information Service Your Gateway to Egypt*, 27 September 2025,
https://www.kisa.link/JlKuD.

altyapı yatırımları yoluyla bu ülkelere daha fazla destek vermesi gerektiği ifade edilmiştir.[10]

Etiyopya

Etiyopya, ilk kez BRICS üyesi olarak katıldığı zirvede Başbakan Abiy Ahmed tarafından temsil edilmiştir. Zirve boyunca Etiyopya, gerçekleştirilen çeşitli toplantılarda uluslararası sistemin daha adil ve kapsayıcı hâle getirilmesi için reforme edilmesi gerektiğini vurgulamış; Afrika ve Küresel Güney ülkelerinin uluslararası karar alma mekanizmalarında daha güçlü temsil edilmesi, iklim finansmanı, sağlık, yapay zekâ ve ekonomi alanlarında iş birliklerinin güçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[11]

Bunun yanı sıra zirve kapsamında ikili görüşmeler de yapılmış ve Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed ile Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Li Qiang bir araya gelmiştir. Görüşmede Li Qiang, iki ülkenin ticaret ve yatırımı artırmaya hazır olduğunu, Addis Ababa-Cibuti Demiryolu'nun sürdürülebilir gelişimine destek vermeye devam edeceklerini belirtmiştir. Ayrıca Çin ile 55 yılı aşkın süredir devam eden güçlü ilişkiler sayesinde Etiyopya'nın Çin-Afrika iş birliğinde öncü ülkelerden biri olduğunu belirtmiş ve Çin'in diplomatik ilişkiler kurduğu Afrika ülkelerine yönelik sıfır gümrük vergisi uygulamasını vurgulamıştır.[12]

5. BRICS Partner Ülkeleri Uganda ve Nijerya

2025 yılında BRICS'in *partner ülke* kategorisinde zirveye davet ettiği 9 ülke arasında Afrika'dan Nijerya ve Uganda da yer almıştır. Bu ülkeler oy hakkına sahip olmamakla birlikte zirveye katılma, oturumlara dâhil olma ve bildirileri destekleme haklarını elde etmişlerdir.[13]

Uganda, liderler zirvesi öncesinde 28-29 Nisan 2025 tarihlerinde düzenlenen Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda Dışişleri Bakanı Odongo Jeje Abubakar tarafından temsil edilmiştir. Bu toplantıda Brezilya ile yapılan ikili görüşmelerde Uganda, BRICS'in ortaklıklar, ekonomik ilişkiler ve teknolojik fırsatlarına önem verdiğini ve Küresel Güney iş birliğini desteklediğini ifade etmiştir.[14] Ardından Uganda, 6-7 Temmuz 2025 tarihlerinde düzenlenen liderler zirvesine partner ülke olarak ilk kez Başkan Yardımcısı Jessica Alupo liderliğinde katılmıştır.[15]

10 "Egypt Calls for Stronger Central Bank Cooperation, Local Currency Use at BRICS Summit - Dailynewsegypt", *Daily News Egypt*, 7 July 2025,
https://www.kisa.link/RvebY.

11 "Ethiopia Calls for Key Reforms at BRICS Summit", *Ethiopian Embassy Your Gateway to Ethiopia*, accessed 18 March 2026,
https://www.kisa.link/jPvMK.

12 Africa News Redaction, "China and Ethiopia Reaffirm Alliance at Meeting on Sidelies of BRICS Summit", *Africanews*, 7 July 2025,
https://www.kisa.link/OIdgr.

13 "Nine Nations Announced as BRICS "Partner Countries"", accessed 19 March 2026,
https://www.kisa.link/smjdB.

14 Rogers Atukunda, "Uganda, Brazil Pledge Stronger Ties at BRICS Foreign Ministers' Meeting", *SoftPower News*, 29 April 2025,
https://www.kisa.link/vePOr.

15 Walugembe, "VP Alupo Attends Uganda's First BRICS Summit in Brazil", *Monitor*, 7 July 2025,
https://www.kisa.link/QPAtF.

Nijerya'nın 2025 yılında BRICS'e partner ülke olarak katılmasıyla birlikte örgüt Batı Afrika'ya da açılmıştır. Yaklaşık 220 milyonluk nüfusuyla Kıta'nın en kalabalık ülkesi olan Nijerya'nın, New Development Bank aracılığıyla ekonomi, altyapı ve iklim alanlarında kazanımlar elde etmesi; buna karşılık Çin ve Hindistan gibi büyük ekonomilere enerji ve ham madde sağlayarak hem ekonomik katkı sunması hem de bölgenin uluslararası görünürlüğünü artırması beklenmektedir.[16]

6. BRICS Ülkeleri Olağanüstü Toplantısı

Brezilya'nın dönem başkanlığını Hindistan'a[17] devretmesinden önceki son önemli gelişme Eylül ayında yaşanmıştır. Brezilya Devlet Başkanı Lula Silva'nın davetiyle BRICS liderleri, 8 Eylül 2025 tarihinde küresel ekonomideki mevcut durumun, devam eden savaşların ve siyasi gerilimlerin değerlendirildiği, üye ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesinin görüşüldüğü olağanüstü bir çevrim içi toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıya dokuz tam üye ülkenin temsilcileri katılmıştır. Toplantıya başkanlık eden Lula da Silva, tek kutuplu ticari baskılara karşı çeşitlilik ve Küresel Güney dayanışmasına vurgu yaparken, diğer ülke liderleri de bu yaklaşımı desteklemiştir.[18] Bu kapsamda Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa, küresel jeopolitik krizlere ortak çözümler üretilmesi ve Küresel Güney için daha kapsayıcı ve adil bir sistem kurulması gerektiğini ifade etmiş; Filistin konusunda iki devletli çözümü desteklediklerini yinelemiştir.[19]

Mısır Cumhurbaşkanı Abdül Fettah el-Sisi ise uluslararası sistemdeki çifte standartlara ve hukuksuzluklara dikkat çekerek BRICS'in çok taraflılığı güçlendiren bir platform olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca BRICS ülkeleri arasındaki ekonomik iş birliğinin önemine değinmiş ve uluslararası finans sisteminde reform ihtiyacını dile getirmiştir. İsrail'in Gazze'deki saldırılarına yönelik sert eleştirilerde bulunan el-Sisi, ateşkes sağlanması, insani yardımın artırılması ve Filistin devletinin tanınması çağrısında bulunmuş; Mısır'ın yeniden inşa sürecinde aktif rol üstleneceğini ve iki devletli çözümü desteklediğini belirtmiştir.[20]

16 Hans Dieter Holtzmann and Akim Van der Voort, "BRICS: BRICS 2025", *Fredrich Naumann Foundation*, 28 January 2025,
https://www.kisa.link/LQspd.

17 "Brasil Hands Over BRICS Presidency to India", 15 December 2025,
https://www.kisa.link/INBos.

18 "BRICS Nations Convene for Extraordinary Virtual Summit", *TV BRICS*, 8 September 2025,
https://www.kisa.link/eUsNo.

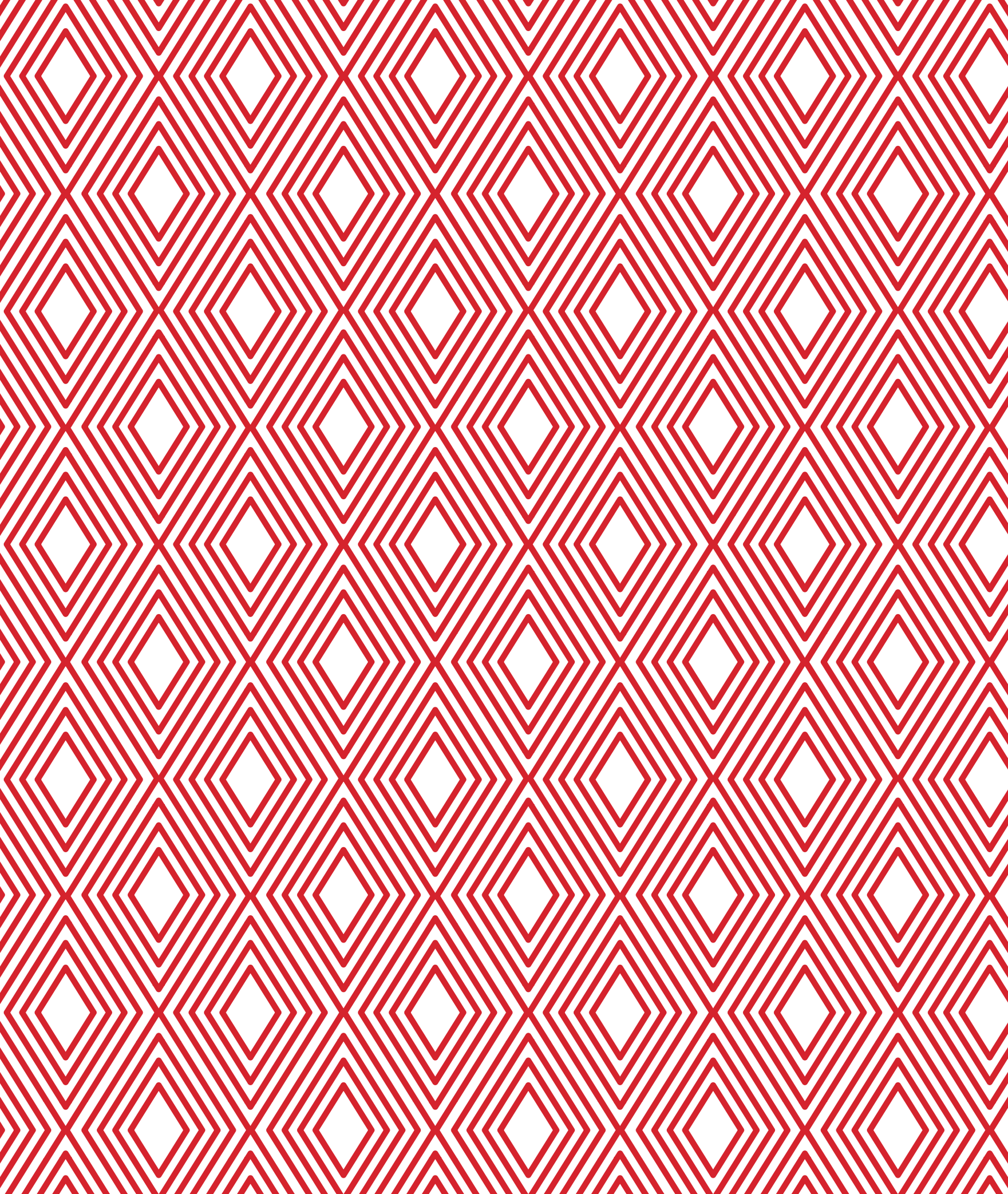
19 "President Cyril Ramaphosa: Extraordinary BRICS Leaders Meeting", *South African Government*, 8 September 2025,
https://www.kisa.link/EVRrn.

20 "President El-Sisi Participates in BRICS Extraordinary Summit", *State Information Service Your Gateway to Egypt*, accessed 20 March 2026,
https://www.kisa.link/iuNmN.

7. Sonuç

2025 yılı, Brezilya'nın liderliğinde Afrika ülkelerinin BRICS içinde toplam 9 ülke arasında 3 tam üye ve 2 partner ülke ile temsil edildiği ve seslerini daha güçlü duyurmaya çalıştıkları bir dönem olmuştur. Bu çerçevede Afrika ülkeleri, ABD'nin BRICS'i *anti-Amerikan* olarak nitelendirmesine rağmen, Washington ile ilişkilerini zedelemeden BRICS ile iş birliklerini artırma, alternatif finansman kaynakları oluşturma ve Batı'ya alternatif ekonomik kanallar geliştirme arayışı içinde olmuştur.

Bu yıl boyunca Afrika ülkeleri, BRICS kapsamındaki katılım ve iş birlikleri sayesinde uluslararası sistemin diğer alanlarında da görünürlüklerini ve temsiliyetlerini artırabilecek yeni imkânlar elde etmiştir. Bu durum, gelecekte Afrika ülkelerinin BRICS üyesi Çin ve Hindistan gibi aktörlerden daha fazla yatırım çekme potansiyelini güçlendirmekte; aynı zamanda New Development Bank aracılığıyla teknoloji, ticaret ve iklim gibi alanlarda yeni projelerin hayata geçirilmesi açısından umut verici bir tablo ortaya koymaktadır.

2025 Yılında Brezilya-Afrika İlişkileri

9

Segâh Tekin*

1. Giriş

Brezilya'nın Afrika'ya yönelik güncel dış politikasında; tarihsel ve demografik bağlarının yanı sıra Atlantik deniz alanını paylaşma ve Brezilya'nın küresel alanda, özellikle de Güney ülkeleri üzerinde etkili bir diplomatik ve ekonomik aktör olma isteği yönlendirici faktörlerdir. Brezilya'nın 1970'lerde başlattığı gelişmekte olan ülkelerle iş birliğini artırma politikası çerçevesinde Afrika'ya yönelmesi, güncel ilişki dinamiklerinin temellerini atmıştır. Bu dönemde Portekiz'in Afrika'daki sömürgelerinin bağımsızlıklarına kavuşmuş olmaları, bölgenin başta petrol olmak üzere sunduğu fırsatlarla Atlantik'in iki yakasını hem ekonomi hem de güvenlik açısından yakınlaştırması ve demografik bağlar, açılımda etkili olmuştur. 2003'ten itibaren iki kez üst üste devlet başkanlığı görevine seçilen İşçi Partisi'nden (PT) Luiz Inacio Lula da Silva yönetiminde Brezilya, hem Güney Amerika'da bölgesel bir güç hem de küresel ölçekte yükselen bir aktör hâline gelmiştir. Bu konumunu iddialı dış politika hedefleriyle birleştiren Brezilya, Afrika'da önemli bir diplomatik ve ekonomik güç hâline gelmiştir. Ülkenin 1970'lerde başlayan Afrika'ya yönelik *Güney-Güney İşbirliği (GGİ)* politikası güncellenmiş, teknik iş birliği desteklerinin kapsamı ve bütçesi genişletilmiştir. Ancak 2013'ten itibaren Brezilya'da yaşanan ekonomik ve siyasal sorunlar, Jair Bolsonaro'nun başkanlığı döneminde yaşanan Lula döneminin dış politika

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, segahtekin@erbakan.edu.tr

çizgisinden farklı bir politika izleme hedefi ve Afrika'da da faaliyet gösteren çeşitli Brezilyalı şirketlere yönelik yolsuzluk soruşturmaları bölgeye yönelik ekonomik yönelimin yanı sıra diplomatik girişimlere ayrılan kaynakların azalmasına neden olmuştur. Lula döneminde Brezilya'nın öncülüğünde başlatılan ve Güney Amerika ülkeleriyle Afrika Birliği ve Arap Birliği ülkelerini bir araya getirmeyi hedefleyen ASPA ve ASA girişimleri de bu süreçte işlevsiz kalmıştır. Ancak Lula'nın 2023'te üçüncü kez başkanlık görevine gelmesi, PT'nin dış politika hedeflerinin canlandırılmasına yol açmış ve Afrika da 2023 sonrasında yeniden öncelikli bölgelerden biri hâline gelmiştir.

Bu çalışmada, Brezilya'nın Afrika ile ilişkilerinde 2025 yılının önemli olayları, ülkenin Afrika politikasının üç ayağını oluşturan Kuzey Afrika, Portekizce konuşan Afrika ülkeleri ve Brezilya'nın iş birliği yaptığı Afrika ülkeleriyle ikili ilişkiler çerçevesinde değerlendirilecektir.

2. Brezilya-Kuzey Afrika İlişkileri

Kuzey Afrika ile ilişkiler, yalnızca Brezilya'nın Afrika politikası değil, ülkenin Arap ülkeleriyle yakınlaşmayı hedefleyen Orta Doğu politikası açısından da önem taşımaktadır. 2003'te Arap Birliği'ne gözlemci üye olan Brezilya, hem Filistin meselesi başta olmak üzere küresel diplomatik sorunların çözümüne katkı sunmak için bölge ülkeleriyle yakınlaşmayı hem de diplomatik ve ekonomik ilişkileri geliştirmeyi hedeflemiştir. Brezilya'nın Kuzey Afrika ile ilişkileri 2025'te ağırlıklı olarak ticaret hacminin artırılmasına ve turizmin geliştirilmesine yöneliktir.

Brezilya'nın Kuzey Afrika'daki en önemli ortakları Mısır, Cezayir ve ilişkilerini geliştirmekte olduğu Fas'tır. Dünyanın önde gelen tarım ve hayvancılık ürünleri üreticilerinden Brezilya, işlenmiş gıda ürünlerinde de önemli paya sahip olup uzun süredir dünyanın önde gelen helal gıda ihracatçılarından biri konumundadır. Bu nitelikleri kapsamında, Müslüman Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkeleri, Brezilya'nın hedef pazarları arasındadır. Özellikle Mısır, Afrika ve Orta Doğu'ya açılan konumuyla Brezilya açısından önem taşımaktadır. Nitekim Brezilya, Mısır'da düzenlenen ve Afrika'nın en büyük gıda fuarı olan Food Africa 2025'e helal üretim yapan sekiz gıda ve içecek firmasının yanı sıra bir heyet ile katılmıştır.[1] Mısır, 2025'te Brezilya'nın Afrika'daki bir numaralı ihracat pazarı ve Arap Ligi ülkeleri arasında, Birleşik Arap Emirlikleri'nin ardından iki numaralı pazar olmuştur. Brezilya'nın helal ürün pazarına yönelik girişimleri ihracat için üretilen gıdalarla sınırlı değildir. Kuzey Afrika ve Arap ülkelerini Müslüman turistlerin Brezilya'ya ilgisini artırmak için hedef seçen Brezilya'da belediye dü-

1 Marcos Carrieri, "Brazilian companies join Egypt trade fair", *ANBA (Brazil-Arab News Agency)*, 27.11.2025, https://www.kisa.link/nkeIx, Erişim Tarihi: 21.03.2026.

Brezilya-Afrika Forumu 2025, 4–5 Kasım 2025 tarihlerinde Brezilya'nın São Paulo kentinde düzenlendi. (Kaynak: Brazil Africa Forum 2026)

zeyinde helal turizm faaliyetleri başlatılmıştır. Jeopolitik konumu ile Fas, Afrika-Brezilya ulaşımının yanı sıra turistik ve iş amaçlı seyahatlerin artırılması için özel öneme sahiptir. Brezilyalı yolcular için bir hedef ülke olmanın yanı sıra diğer Afrika ülkelerine yolculuğa devam edecekleri bir aktarma noktası işlevi görmektedir. 2025'te iki ülke arasında karşılıklı olarak turistlerin ve iş heyetlerinin seyahatlerinde artış gözlenmiş, Fas Kraliyet Havayolları'nın Kovid-19 pandemisi esnasında durdurduğu Brezilya uçuşları Aralık 2024'te yeniden başlamış olup artan talep nedeniyle uçuş sayıları 2025'te artırılmıştır.[2]

Brezilya Dışişleri Bakanlığı, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve ApexBrasil koordinasyonunda 2023'ten itibaren Afrika'ya düzenlenen ticaret heyeti ziyaretleri kapsamında 7-10 Nisan 2025 tarihleri arasında Fas ve Mısır ziyaret edilmiştir.[3] Cezayir ile yürütülmekte olan GGİ projeleriyle bu ülkeye verilen teknik desteğin yanı sıra, Cezayir hâlihazırda Brezilya'nın Kuzey Afrika'da ikinci en yüksek ticaret hacmine sahip olduğu ülkedir. Aralarındaki ticaret hacmi 2025'te 3 milyar doların üzerine çıkan iki ülke, diplomatik ve ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla yıl içinde diplomatlar ve ticaret heyetleri düzeyinde görüşmeler gerçekleştirmiştir.[4]

3. Brezilya ve Portekizce Konuşan Afrika Ülkeleri

Günümüzde, Brezilya nüfusunun yüzde 55'ten fazlasını (112,9 milyon) kendini Afrika kökenli yahut Afrikalı kanı taşıyan melez kişiler olarak tanımlayanlar oluşturmaktadır.[5] Eski bir Portekiz sömürgesi olan Brezilya, Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun (CPLP) kurucu üyesi olarak bu kuruluşta Portekizce Konuşan Afrika ülkeleri olan Angola, Yeşil Burun, Ekvator Ginesi, Gine-Bissau, Mozambik ve São Tomé ve Principe ile aynı çatıyı paylaşmaktadır. Bu ülkelerden Angola, Brezilya'nın stratejik ortağıdır. Brezilya, 18 Temmuz 2025'te Gine-Bissau'da düzenlenen XV. CPLP Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı'nda

2 Marcos Carrieri, "Brasil busca investimentos no turismo", *ANBA*, 20.03.2026,
https://www.kisa.link/bPyyB, Erişim Tarihi: 20.03.2026.

3 Marc Daher, "Brasil Fortalece Laços Comerciais com Marrocos e Egito e Amplia Agenda Agropecuária no Norte da África", *Centro Halal da America Latina*,
https://www.kisa.link/UoePh

4 *ANBA*, "Brasil e Argélia têm reunião de consulta política", 26.11. 2025,
https://www.kisa.link/GUPPr, Erişim Tarihi: 21.03.2026.

5 "Maior presença de negros no país reflete reconhecimento racial", *Agencia Brasil*, 24.12.2023,
https://www.kisa.link/ZgGhZ, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

Brezilya Dışişleri Bakanlığı'nın Afrika ve Orta Doğu Sekreteri tarafından temsil edilmiştir. Brezilya'nın G20 kapsamında başlattığı ve tüm CPLP ülkelerinin de dâhil olduğu Açlık ve Fakirliğe Karşı Küresel İttifak Girişimi'nin faaliyetleri için de bir zemin işlevi gören konferans, gıda güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma temalarıyla gerçekleştirilmiştir.[6] Söz konusu girişim, 4-5 Kasım 2025 tarihlerinde Sao Paulo'da düzenlenen 13. Brezilya-Afrika Forumu'nun da temasını oluşturmuştur. Forumda, Brezilyalı diplomatlar tarafından Lula yönetiminde ülkenin Afrika'yı yeniden dış politikada öncelikli kılma isteği yinelenmiştir. Foruma Tanzanya devlet başkanı yardımcısı, Etiyopya ve Esvatini'nin başbakan yardımcıları ile 40 Afrika ülkesinin tarım bakanları katılmıştır.[7]

Ancak, CPLP Dönem Başkanı Gine-Bissau'da 26 Kasım 2025'te gerçekleştirilen askerî darbe nedeniyle Brezilya aynı gün yaptığı resmî açıklamayla bu ülkeye demokrasiye dönüş çağrısında bulunmuştur.[8] Gine-Bissau'daki gelişmeleri değerlendirmek için 16 Aralık 2025'te video konferans yoluyla CPLP Devlet ve Hükümet Başkanları Birinci Olağanüstü Zirvesi toplanmıştır. Başkan Lula'nın Brezilya'yı temsil ettiği toplantıda seçim sonuçlarına saygı çağrısı yapılmış ve Gine-Bissau'nun CPLP faaliyetlerine katılımı askıya alınmıştır.[9] Brezilya'nın GGİ kapsamında en fazla destek verdiği CPLP ülkesi olan Mozambik, ikili ilişkilerin kurulmasının 50. yıl dönümü vesilesiyle Başkan Lula tarafından 24 Kasım 2025'te ziyaret edilmiştir. Ziyaret kapsamında Brezilya ve Mozambik'ten iş insanlarını bir araya getiren bir iş forumu da düzenlenmiştir.[10]

4. Afrika'da Bölgesel Aktörler ve Brezilya

Brezilya, Afrika'nın en büyük ekonomilerinden olan Güney Afrika, Mısır ve Nijerya ile ilişkilerine özel önem vermektedir. Mısır ile ilişkiler ağırlıkla Arap dünyası ve Kuzey Afrika ile ilişkiler bağlamında değerlendirilmektedir. Brezilya'nın stratejik ortağı olan Güney Afrika ile ilişkilerde BRICS, G20 ve IBSA girişimlerindeki ortaklıklar ön plana çıkmaktadır. 2025'te Başkan Lula, ülkede düzenlenen G20 Zirvesi'ne katılım için Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2025'te 2,3 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır.[11]

Nijerya ise ekonomik büyüklüğünün yanı sıra Afrika'nın en kalabalık ülkesi ve Sahraaltı Afrika'nın en büyük askerî gücüdür. Brezilya ve Nijerya öncülüğünde başlatılan Afrika Birliği ve UNASUR (Güney Amerika Uluslar Birliği) arasındaki iş birliği girişimi olan ASA uzun ömürlü olmamış, ancak Brezilya bölgeye ilgisini ikili ortaklıklarla sürdürmeye devam etmiştir.

Brezilya'nın *stratejik ortağı*[12] olan Nijerya'nın Devlet Başkanı Bola Tinubu, 25 Ağustos 2025'te Brezilya'ya gerçekleştirdiği resmî ziyarette Başkan Lula tarafından kabul edilmiştir. Görüşmede, Brezilya'nın Afrika'nın kalkınmasına destek ver-

6 *BRASIL Ministério das Relações Exteriores*, "Nota à Imprensa Nº 326, XV Conferência de Chefes de Estado e de Governo da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP", 17.07.2025,
https://www.kisa.link/UZQnE, Erişim Tarihi: 02.03.2026.

7 *Brazil Africa Forum 2025*, "Speech by Mr. Carlos Sérgio Sobral Duarte | Secretary for Africa and the Middle East of the Ministry of Foreign Affairs of Brazil",
https://www.kisa.link/MRLUQ, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

8 *BRASIL Ministério das Relações Exteriores*. "Nota à Imprensa Nº 566, Golpe de Estado na Guiné-Bissau", 26.11.2025,
https://www.kisa.link/kYtUs, Erişim Tarihi: 07.03.2026.

9 Gisele Rech, "Guiné-Bissau é suspensa da CPLP após golpe de Estado", *Público*, 16.12.2025,
https://www.kisa.link/sJBYj, Erişim Tarihi: 26.03.2026.

10 Andreia Verdelio, "Lula arrives in South Africa for G20 Summit", *Agencia Brasil*, 21.11.2025,
https://www.kisa.link/yxAue, Erişim Tarihi: 26.03.2026.

11 *BRASIL Ministério das Relações Exteriores*, "Visita de Estado do Presidente da República da África do Sul, Cyril Ramaphosa-Brasília", 09.03.2026,
https://www.kisa.link/tSvSA, Erişim Tarihi: 16.03.2026.

12 *BRASIL Ministério das Relações Exteriores*, "República Federal da Nigéria", 11.06.2025,
https://www.kisa.link/TUKMt, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

me konusundaki kararlılığını yineleyen Lula, iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2014'te 10 milyar dolar iken 2024'te 2 milyar dolar seviyesinde gerilediğine ve artırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Her iki liderin dikkat çektiği bir diğer husus, Brezilya'dan Nijerya'ya yönelik teknik iş birliği desteklerinin artırılmasıdır. Görüşmelerde aralarında sivil havacılığın da bulunduğu çeşitli alanlarda ikili anlaşmalar imzalanmış ve Nijerya Havayolu Şirketi Air Peace tarafından São Paulo-Lagos arasında doğrudan uçuşların başlatılması kararlaştırılmıştır. Sınır aşan suçlarla mücadele kapsamında, Brezilya'nın Nijerya'ya polis ataşesi tayin edeceği açıklanmış olup bölgesel ve uluslararası gelişmelere yönelik ekonomik ilişkileri de içeren istişare mekanizmalarının kurulmasıyla bilim ve teknoloji alanlarında iş birliğinin geliştirilmesine yönelik mutabakat muhtıraları imzalanmıştır.[13] Ziyaret kapsamında Brezilya-Nijerya İş Forumu düzenlenmiştir. Forumda iki ülkeden iş dünyası temsilcileri bir araya getirilmiştir. Brezilya'nın hâlihazırda Nijerya'ya ihracatı ağırlıkla şeker ve şeker melasından oluşmaktadır. Brezilya, ihracatını tarım ve gıda üretimi makineleri ile mineral yakıtlar alanlarında geliştirmeyi hedeflemektedir.[14] 2013'te ilk toplantısı yapılan Brezilya-Nijerya Stratejik Diyalog Mekanizması, on yılı aşkın sürenin ardından ikinci toplantısını 2025'te Abuja'da Brezilya Devlet Başkanı Yardımcısı Geraldo Alckmin'in katılımıyla düzenlemiştir.[15] Başkan Tinubu'nun ziyaretinin de 2012'den bu yana devlet başkanı düzeyinde Nijerya'dan Brezilya'ya gerçekleştirilen ilk ziyaret olması[16] her iki ülkenin de ilişkilere yeni bir ivme kazandırma isteğini göstermektedir.

Brezilya ve Afrika arasında karşılıklı ticareti geliştirmek için 23 Mayıs 2025'te Brezilya'da Brezilya Garanti Fonlarını Yönetme Ajansı (ABGF) ile Afrika Ticaret ve Yatırım Geliştirme (ATIDI) arasında bir muhtıra imzalanmıştır. Muhtırada, 2024 itibarıyla bir önceki yıla göre yüzde 20 artış göstererek 15 milyar doları aşan karşılıklı ticaret hacminin artırılması için Brezilya şirketlerine mali destek sağlanmasına yönelik tedbirlere yer verilmiştir.[17]

5. Sonuç

2025 yılı, Brezilya'nın Afrika'ya bakışında ülkenin 1970'lerde başlattığı Afrika ile yakınlaşma çizgisinin ve özellikle 2003'ten itibaren ortaya konan Afrika ile ilişkilere özel önem verilmesi politikasının devamı niteliğindedir. Ancak 2003'ten 2015'e kadar olan dönemde yakalanan ivme gerek Brezilya içi ekonomik ve siyasal sorunlar gerekse Bolsonaro döneminde Afrika'nın geri plana atılmasıyla yavaşlamıştır. Lula'nın 2023 sonrası canlandırma yoluna gittiği Afrika politikası, 2025 yılında büyük ölçüde ekonomik hedefler odaklı yürütülmüştür. 2025 itibarıyla Afrika'nın sırasıyla en büyük beş ekonomisi olan Güney Afrika, Mısır, Cezayir, Nijerya ve Fas, aynı zamanda Brezilya'nın ikili ilişkilerini geliştirmeye ağırlık verdiği ülkeler olmuştur.

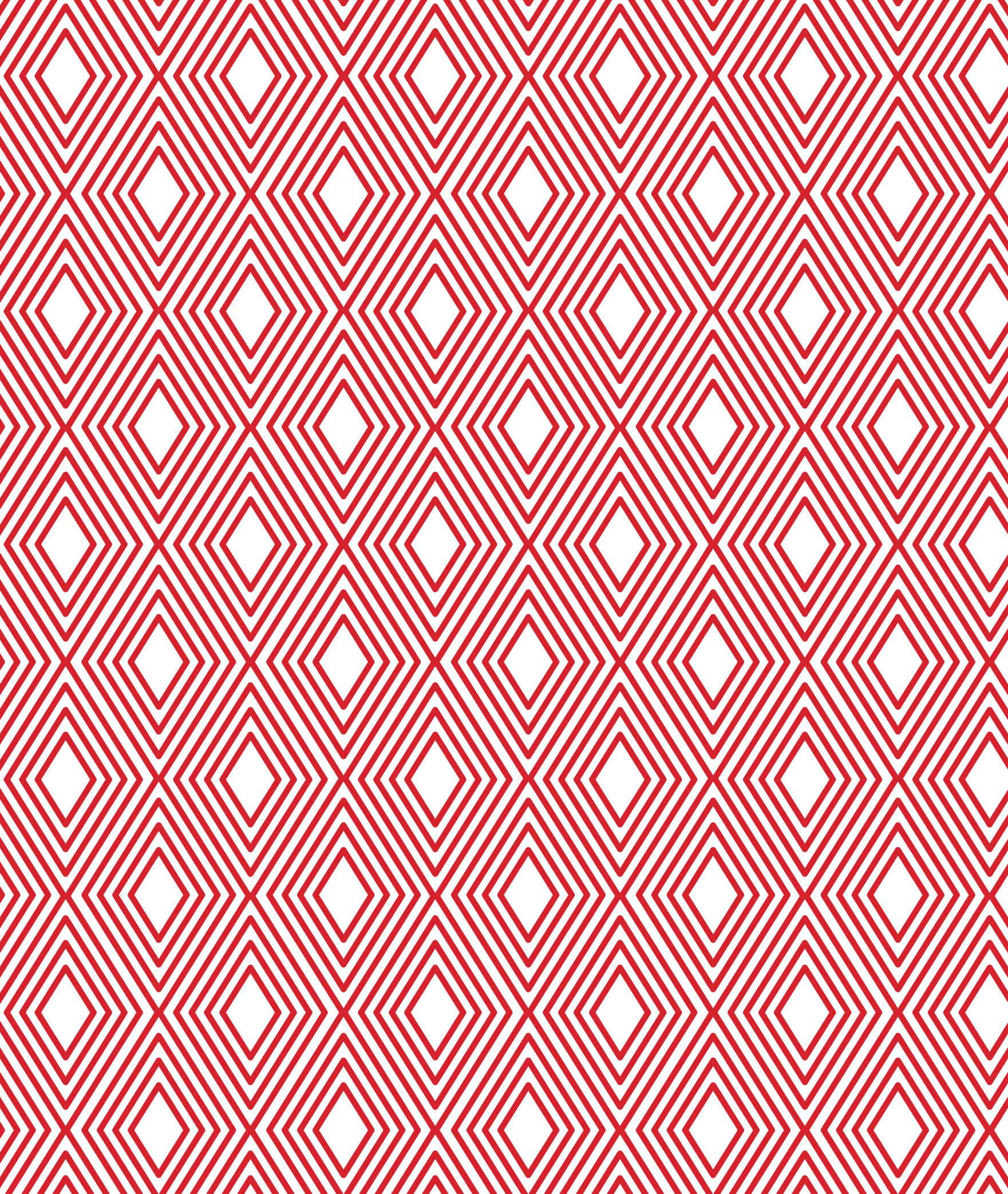
13 Andreia Verdélio, "Brasil e Nigéria firmam acordos bilaterais durante visita de Estado", *Agencia Brasil*, 25.08.2025,
https://www.kisa.link/zWwsg, Erişim Tarihi: 11.03.2026.

14 *SEBRAE (O Serviço Brasileiro de Apoio às Micro e Pequenas Empresas)*, 22.08.2025, "Brasil e Nigéria visam fortalecer laços comerciais durante Fórum Empresarial em Brasília",
https://www.kisa.link/fYzKg, Erişim Tarihi: 18.03.2026.

15 *ApexBrasil*, "Brasil e Nigéria reforçam parcerias em setores estratégicos", 25.06.2025,
https://www.kisa.link/sUGil, Erişim Tarihi: 22.03.2026.

16 *BRASIL Ministério das Relações Exteriores*, "República Federal da Nigéria", 11.06.2025,
https://www.kisa.link/TUKMt, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

17 *BRASIL Comex*, "Parceria amplia garantias de crédito para exportações entre Brasil e países africanos", 23.05.2025,
https://www.kisa.link/NnzHl, Erişim Tarihi: 12.03.2026.

2025 Yılında Fransa-Afrika İlişkileri

10

Halil Kaya*

1. Giriş

Afrika'nın kolonyal geçmişinde silinmez izler bırakan Fransa, 1830'da Cezayir'in işgaliyle başlayan sömürgeci yayılmacılığını bir asır boyunca Kıta'nın yarısına yakınına teşmil etmiştir. Dekolonizasyon sonrası süreçte dahi *Françafrique*[1] mekanizmalarıyla bölgedeki en ayrıcalıklı aktör statüsünü koruyan Fransa için 2025 yılı, bu tarihsel mirasın stratejik bir tasfiyesinin başlangıcına sahne olmuştur. 1960'larda Afrika'da dekolonizasyon sürecini takiben, ilk olarak De Gaulle döneminde Fransa tarafından oluşturulan, *sözde bağımsız ancak özde bağımlı* devletler ortaya çıkmıştır. Bu devletler, Fransa için yalnızca stratejik enerji kaynağı, ham madde ve iş gücü sağlamamış, aynı zamanda Birleşmiş Milletler'de (BM) Fransız dış politikasının savunucuları olarak uzun yıllar Fransız çıkarlarına hizmet etmiştir.[2] Günümüzde ise Fransa, Afrika'da bilhassa eski kolonilerinin bulunduğu Batı Afrika'da artık tek belirleyici güç olmaktan uzaktır. Fransa, yükselen bölgesel egemenlik talepleri ve çok kutuplu rekabet karşısında Afrika'da sıradan bir ortak olma ihtimaliyle yüzleşmektedir. Mali'de 2013'te *Serval* adıyla başlattığı, 2014'te *Barkhane* ismini vererek Sahel'in genelini kapsayacak şekilde genişlettiği askerî operasyon 2022 itibarıyla sona ermiş, keza BM'ye bağlı MINUSMA[3] da 2023 yılında ülkeden çıkarılmıştır. Mali özelinde bu iki mis-

* Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Afrika Dilleri ve Kültürleri Bölümü, halilkaya93@istanbul.edu.tr

1 Françafrique, Fransa'nın Afrika kıtasındaki siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel hegemonyasını ifade etmek için kullanılan bir terimdir.

2 Gilles Manceron, "La fin de la Françafrique?", *Droits&Libértés* n.209, Nisan 2025, s. 25, https://www.kisa.link/wZZaI, Erişim Tarihi: 09.03.2026.

3 Mali Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu

Fransa, Dakar'daki 'Camp Geille' askeri üssü ve havalimanındaki hava üssünü Senegalli yetkililere teslim etti. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

yonun yerini Rus özel askerî grubu olan Wagner'in alması[4], bölgede askerî alanda Fransa'nın güç kaybının ilk sinyali niteliğindedir. Buna göre makalede, Fransa'nın Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde 2025 yılında kaydedilen askerî, ekonomik ve kültürel gelişmeler ele alınmaktadır.

2. Askerî Varlığın Sonuna Doğru

Fransa'nın Sahel'de yürüttüğü Barkhane Operasyonu 2022 yılında sona ermiştir. Özellikle Mali'de katliam niteliğinde bazı olaylarla[5] gündem olması ve sekiz yılın sonunda bölgede istikrarı sağlayamaması sonucu Fransa'nın birliklerini Mali'den Nijer'e kaydırması, bölgedeki askerî ağırlığının ve meşruiyetinin kaybolmasında dönüm noktasıdır. Fakat Fransa'nın askerî açıdan Batı Afrika'dan çekilmesi, Mali ile sınırlı kalmamıştır. Nitekim kısa süre içerisinde Nijer[6] ve Burkina Faso'da[7] gerçekleşen askerî darbelerin akabinde bu ülkeler de Fransa ile olan askerî iş birliği anlaşmalarını feshederek ülkede-

4 Fatih Dağ, "Cezayir ile Sahel Devletleri İttifakı Karşı Karşıya: Bir Sınır Anlaşmazlığından Bölgesel Krize mi?", *Orsam*, https://www.kisa.link/irquQ, Erişim Tarihi: 08.03.2026.

5 "Malide Düğün Bombalamakla Suçlanan Barkhane Operasyonunun Sivil Ölümleri Karnesi Kabarık", *Anadolu Ajansı*, 07.01.2021, https://www.kisa.link/IEgqL, Erişim Tarihi: 07.03.2026.

6 "Coup d'Etat au Niger : la junte « dénonce » des accords militaires avec la France", *Le Monde*, 04.08.2023 https://www.kisa.link/jIBVs, Erişim Tarihi: 07.03.2026.

7 "French army oficially ends operations in Burkina Faso", *France 24*, 20.02.2023 https://www.kisa.link/fcKjQ, Erişim Tarihi: 07.03.2026.

ki Fransız askerî varlığına son vermişlerdir. Eylül 2023'te bir askerî ittifak olarak ortaya çıkan ve 6 Temmuz 2024'te Mali, Burkina Faso ve Nijer tarafından konfederasyona dönüştürülen Sahel Devletleri İttifakı çerçevesinde Fransa'nın bölgedeki askerî varlığına karşı net bir tutum alınmıştır. Bu üç devlet, Fransız askerî varlığına son verdikten sonra bölgedeki egemenliklerinin muhafazası ve tahkimi için ortak bir tabur da kurmuşlardır.[8] 2025 yılı ise Batı Afrika'daki Fransız askerî varlığı açısından Mali'de başlayan çekilme sürecinin tamamlandığı yıl olarak kayıtlara geçmiştir. Nitekim Fransa, 2025 Ocak ayı bitmeden önce Çad'dan çekilmiştir.[9] Şubat ayında ise Fildişi Sahili'nin başkenti Abidjan'da bulunan askerî üssü boşaltarak ülkedeki askerî varlığına son vermiştir.[10] 17 Temmuz'da düzenlenen bir askerî törenle de altmış yıldan fazla zamandır bulunduğu Senegal'den çekildiğini duyurmuştur.[11]

Fransa'nın eski sömürge topraklarında bağımsızlık sonrasında devam ettirdiği tahakküm en azından askerî bakımdan 2025 itibarıyla çökmüştür. Eski sömürgeci ülke olmasından dolayı bölge halkının hâlihazırda antipatisine sahip olan Fransa, bölgesel jandarma rolünün de hakkını verememiştir. Bu durum, bölge ülkelerinin değişen dinamiklere ayak uydurarak Fransa'ya nazaran terörle mücadelede daha agresif tavır benimseyen ve daha başarılı operasyonlar icra eden aktörlere ve metotlara yönelmelerine yol açmıştır. Netice itibarıyla 2022'de Mali ile başlayan Fransız askerî çekilme süreci, 2025 Temmuz ayında Senegal'deki askerî üssün terki ile tamamlanmıştır. Böylece Fransa'nın dekolonizasyon sonrası Batı Afrika ve Sahel'de postkolonyal güvenlik söylemi çerçevesinde tesis ettiği kalıcı askerî altyapısı tamamen tasfiye edilmiştir. Hatta Gabon'da bulunan sembolik bir ortak askerî kamp ve Cibuti'de kalan geleneksel bir üs haricinde Fransa'nın Afrika'da neredeyse askerî varlığı kalmamıştır. Batı Afrika'daki gelişmelere ek olarak, 2025 Ekim ayında Madagaskar'da meydana gelen askerî darbe sonucu 2014'te Fransız vatandaşlığına geçtiği bilinen Başkan Andry Rajoelina'nın devrilmesi de Fransa'nın Afrika'nın diğer bölgelerindeki nüfuzunu da yitirdiğini göstermektedir. Bu durumu, Fransa açısından yalnızca bir askerî yeniden yapılanma süreci olarak nitelendirmek makul olmayacaktır. Aksine, bu çekilme, Fransa'nın Afrika'daki etkisinin ve kendisine duyulan güvenin ciddi ölçüde erozyona uğradığının bir tezahürüdür.[12]

8 "Burkina Faso leader vows AES alliance crackdown on armed groups in Sahel", *Aljazeera*, 24.12.2025

https://www.kisa.link/dhmQg, Erişim Tarihi: 08.03.2026.

9 "L'armée française rétrocède sa dernière base au Tchad", *Le Monde*, 30.01.2025

https://www.kisa.link/cnieb, Erişim tarihi: 08.03.2026.

10 "En Côte d'Ivoire, la France rétrocède sa base militaire d'Abidjan au terme d'un long processus", *Le Monde*, 20 Şubat 2025,

https://www.kisa.link/oELmH, Erişim Tarihi: 08.03.2026.

11 "La France met fin à plus de six décennies de présence militaire permanente au Sénégal", *RFI*, 17.07.2025

https://www.kisa.link/jlXlT, Erişim Tarihi: 08.03.2026.

12 Fatih Dağ, "Fransa'nın Askerî Çekilmesi Post-Kolonyal Afrika'da Bir Dönemin Sonu mu, Stratejik Yeniden Yapılandırma mı?", *Orsam*,

https://www.kisa.link/vIaYP, Erişim Tarihi: 09.03.2026.

3. Ekonomik Nüfuz Stratejisi: Afrika Vizyonu ve CFA Frangının Geleceği

Fransa'nın Kıta'daki askerî varlığının sonlanması, nüfuz kaybını ekonomik, finansal ve kültürel araçlarla telafi etmeye yönelik bir politika değişikliğine sevk etmiştir. 2025 yılı itibarıyla Fransa, Kıta'da üstlene geldiği jandarma rolünden feragat etmek zorunda kalmış ve varlığını *Afrika Vizyonu 2025* gibi platformlar üzerinden ekonomik pragmatizm ile sürdürmeye çalışmaktadır. 18-19 Kasım 2025 tarihlerinde Paris'te düzenlenen bu forum; çeşitli sektörlerde birlikte inşa söylemini ön plana çıkararak meseleyi Afrika ülkeleriyle ortaklık zeminine çekme gayretini yansıtmaktadır.[13] Ancak Fransa'nın ekonomik hamleleri de Türkiye, Çin ve Rusya gibi Kıta'da yükselen aktörlerin rekabet baskısı altındadır.[14] Fransa'nın Kıta'daki kolonyal geçmişinin ekonomik kalıntılarından biri olan CFA frangı[15] da son yıllarda tartışılmaktadır. 2025 yılı, Senegal'deki yeni yönetimin ve Sahel Devletleri İttifakı üye ülkelerinin döviz rezervlerini Fransız Hazinesi'nden çekme ve kendi bölgesel para birimlerine geçme yönündeki iradenin somut şekilde tartışılmaya başlandığı bir dönem olmuştur.[16]

4. Frankofoni'den Frankofobi'ye: Kültürel Hegemonyanın İflasına Doğru

2025 yılı, Fransa'nın Kıta'daki belki de en mühim gücü olan Fransızca üzerinde ciddi bir tartışmaya sahne olmuştur. Birçok Afrika devletinde resmî dil olan Fransızcanın statüsünün tartışmaya açılması, dilsel manada bir sömürge tasfiyesinin başlangıcına işaret etmektedir. Nitekim Nijer, 17 Mart'ta Uluslararası Frankofoni Örgütü'nü (IOF) terk ettiğini ilan etmiştir. Bunu takiben Mali ve Burkina Faso da aynı yolu izlemiştir.[17] Fakat bu hareket daha ziyade siyasi bir nitelik taşımakta olup Fransızca hâlen bölgede birçok sahada hâkim dil pozisyonundadır.

Fransa'nın Cezayir'e yönelik hafıza siyaseti de 2025 yılında derin bir tıkanıklık safhasına girmiştir. Aslen Cezayirli bir Yahudi olan tarihçi Benjamin Stora'nın koordinatörlüğünde yürütülen *hafıza açılımı* kapsamında sunulan öneriler, Cezayir nezdinde karşılık bulmamıştır. Cezayir bağımsızlık savaşına dair arşivlerin açılması, ortak hafıza müzesi inşası, Fransa için savaşan Cezayirlilerin anılması gibi başlıklar içeren projeye karşılık Cezayir daha fazlasını beklemekteydi. Nitekim Cezayir'in 2010'da ilk defa gündeme gelen

13 https://www.kisa.link/ZGYWU, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

14 Lisa Guilcher, "La diplomatie économique de Macron en Afrique: renouvellement ou repositionnement", *Portail de l'Intelligence économique*, 10 Şubat 2026, Erişim Tarihi: 14.03.2026.

15 CFA frangı, eski Fransız sömürgeleri olan 14 Afrika ülkesi tarafından kullanılan para birimidir.

16 Göktuğ Çalışkan, "Adieu franc CFA: la naissance d'une monnaie de combat", *TRT Afrika*, 16 Aralık 2025, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

17 Christophe Premat, "Burkina, Mali, Niger quittent la Francophonie : rupture politique, continuité linguistique", *The Conversation,* https://www.kisa.link/QPKrr, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

Fransa'yı Cezayir'deki nükleer silah denemeleri sebebiyle mahkûm edecek yasa tasarısını yeniden gündeme getirmesi sonucu hafıza açılımı projesi çökerek iki devletin arası yeniden açılmaya başlamıştır.[18] Keza Fransa'nın Batı Sahra meselesinde Fas lehine pozisyonunu ilan etmesiyle Cezayir'le arasındaki kriz daha da büyümüştür. Ayrıca Cezayir'in eğitimde Fransızca yerine İngilizceyi ön plana çıkarma hamleleri Fransa'nın kültürel nüfuzunun sadece Batı Afrika'da değil, Mağrip hattında da bir gerileme içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır.[19]

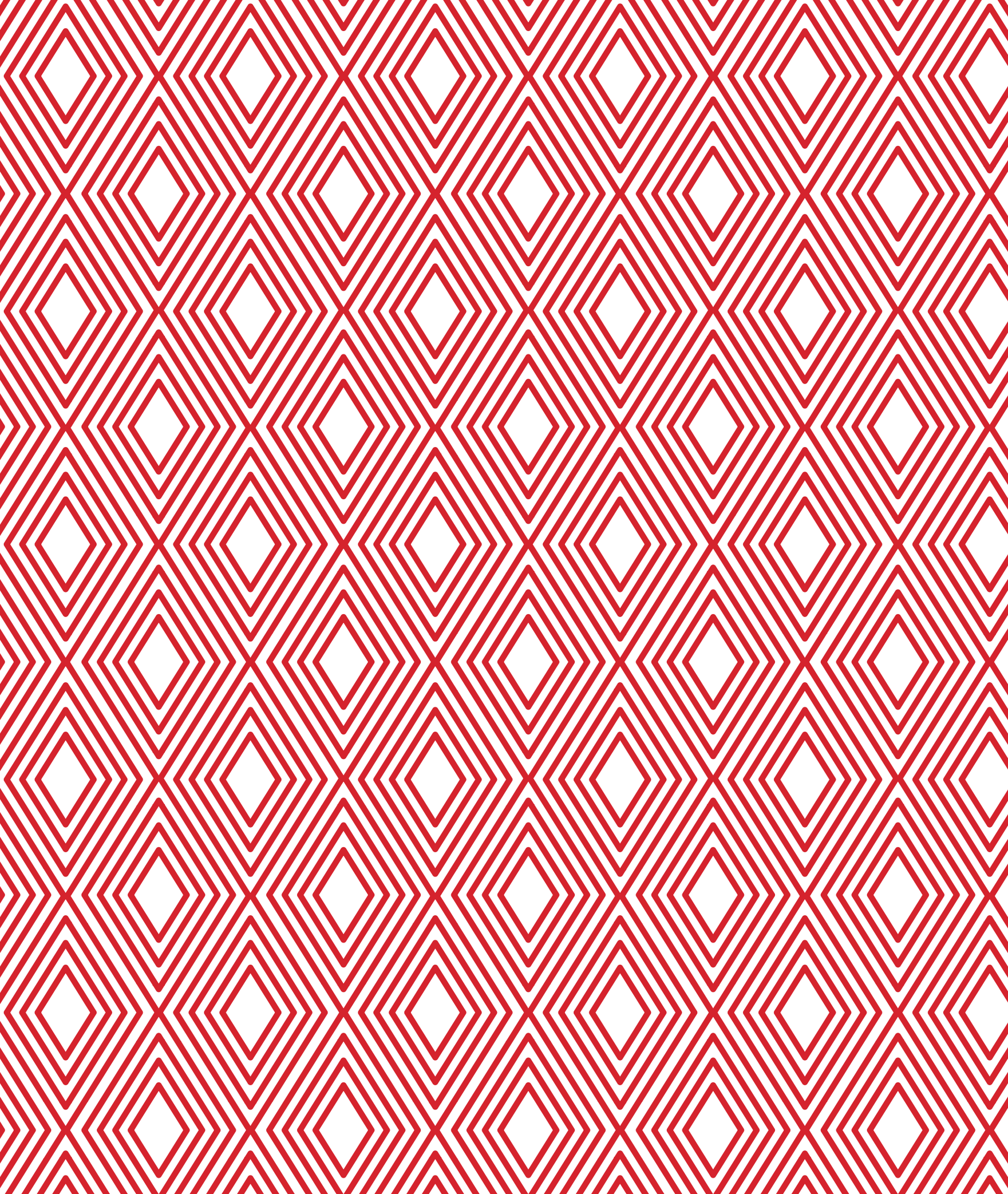
5. Sonuç

2025 yılı, Fransa'nın Afrika'daki ayrıcalıklı aktör konumunun önemli ölçüde gerilediği bir dönem olmuştur. Askerî çekilmenin yarattığı boşluk, ekonomik alanda *Afrika Vizyonu 2025* gibi pragmatik girişimlerle telafi edilmeye çalışılsa da sahadaki yoğun rekabet ve Kıta'daki nüfuzunun temel unsurlarından biri olan Fransız diline yönelik bağlılığın giderek zayıflaması, Fransa'nın Kıta'daki etkisinin yapısal bir gerileme sürecine girdiğini göstermektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı Macron'un 6 Ocak 2025'te Afrika devletlerini minnetsizlikle itham eden söylemi[20] Fransa'nın Afrika'daki vaziyetinden şikâyetçi olduğunu ispatlamaktadır. Senegal Başbakanı Ousmane Sonko, Sarkozy döneminde Libya'ya yapılan müdahalenin bölgeyi istikrarsızlaştırdığına ima ederek Macron'a karşı çıkmıştır. Yine de tüm bu gelişmelere rağmen Fransa hâlâ Kıta'daki en önemli aktörlerdendir. Fakat 2025, Fransa'nın Kıta'da Türkiye, Çin ve Rusya gibi aktörlerle daha eşit düzlemde bir rekabete zorlandığı yeni bir evreyi simgelemektedir. 2025, eski Fransız sömürgesi olan Afrika devletlerinin bir kısmının artık *frankofon* bir kimlikten ziyade, çok kutuplu dünyanın alternatiflerini önceleyen *muktedir* bir kimlik inşasına odaklandığını göstermektedir.

18 Brahim Oumansour, "Tensions entre l'Algérie et la France: une crise à enjeux multiples", *Le Rubicon*, 14 Mayıs 2025,
https://www.kisa.link/alyxW, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

19 Aksil Ouali, "Algérie: l'anglais devra remplacer le français à l'université dès la rentrée 2025-2026", *Anadolu Ajansı*,
https://www.kisa.link/TusOR, Erişim tarihi: 15.03.2026.

20 Macron, Fransa'nın 2013'ten beri Batı Afrika'da radikal terör örgütlerine karşı mücadele ettiğine değinerek, Afrika ülkelerinin Fransa karşıtı politikalarına atfen minnetsizlik ettiklerini söylemiştir: "Opérations antidjihadistes au Sahel : « On a oublié de nous dire merci », déplore Emmanuel Macron", *Le Monde,*
https://www.kisa.link/nfYrQ, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

2025 Yılında Almanya-Afrika İlişkileri

11

Ahmet Bülbül*

1. Giriş

2025 yılı, Almanya'nın Afrika politikasında söylem düzeyinde uzun süredir dile getirilen *stratejik ortaklık* iddiasının sahada daha görünür hâle getirilmeye çalışıldığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Alman Federal Hükümeti'nin Ocak 2025'te yayımladığı *Afrika Politikası İlkeleri* belgesi, Afrika'yı Almanya'nın güvenliği, refahı ve küresel rekabet gücüyle doğrudan bağlantılı bir coğrafya olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede, yıl boyunca gerçekleştirilen diplomatik ziyaretler, mali taahhütler ve kurumsal ortaklıklar, bu yeniden konumlanmayı somutlaştırmıştır. Bu çalışmada, 2025 yılı itibarıyla Almanya'nın Afrika politikasının normatif değerlerin ötesinde, küresel rekabet, enerji dönüşümü, göç yönetimi ve tedarik zinciri güvenliği gibi jeoekonomik dinamikler çerçevesinde nasıl yeniden şekillendiği incelenmektedir.

2. Afrika Politikası İlkeleri Belgesi

Alman Federal Hükümeti'nin Ocak 2025'te yayımladığı *Afrika Politikası İlkeleri* belgesi, yılın en önemli politika adımlarından biri olmuştur.[1] Belge, Afrika'yı genç nüfusu, ekonomik potansiyeli, kritik ham maddeleri ve çok taraflı kurumlardaki artan ağırlığı nedeniyle "çok-kutuplu dünyanın yeni ağırlık merkezlerinden biri" olarak tanımlamakta ve Almanya'nın kendi güvenliği, refahı ve siyasi manevra alanının Afrika'daki gelişmelerle doğrudan bağlantılı olduğu-

* Dr., Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ahmetbulbul38@hotmail.com

1 The German Federal Government, "Shaping Partnerships Together in a Changing World: Africa Policy Guidelines", *Auswärtiges Amt*, Ocak 2025,

https://www.kisa.link/FtEML, Erişim Tarihi: 20.01.2025.

nu kabul etmektedir. İnsan hakları, demokrasi, hukuk devleti ve iyi yönetişim vurguları belgede yer almakla birlikte, bu çerçeve artık Almanya'nın enerji dönüşümü, kritik ham madde temini, tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi ve düzensiz göçün kontrolü gibi somut çıkarlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Özellikle yeşil hidrojen, yenilenebilir enerji ve stratejik madenler bağlamında Afrika, Avrupa'nın ve Almanya'nın enerji dönüşümünün "dış ayağı" olarak konumlandırılmaktadır. Belge, güvenlik ve göç yönetimini de bütüncül biçimde ele almakta ve bu doğrultuda Afrika Birliği (AfB), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) çerçevesinde dolaylı ve kurumsal bir güvenlik yaklaşımı ile düzensiz göçün sınırlandırılması ve Alman iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikli emeğin Afrika'dan temini hedeflerini bir arada gözetmektedir.[2]

3. Cumhurbaşkanı Steinmeier'in Afrika Turu

2025 sonbaharında Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier tarafından gerçekleştirilen Afrika turu, yılın en görünür diplomatik hamlelerinden biri olmuştur. Steinmeier'in 1 Kasım 2025'te Kahire, 3-4 Kasım'da Gana ve 5-7 Kasım'da Angola ziyaretleri, Almanya'nın Afrika'yı artık sadece kalkınma yardımı bağlamında değil; ticaret, yatırım, altyapı ve tedarik zincirleri perspektifinden ele alma niyetini yansıtmaktadır. Özellikle Gana ve Angola duraklarında öne çıkan iş, *ticaret ve istihdam* vurgusu, Berlin'in Afrika politikasını daha açık biçimde jeoekonomik bir zemine oturtma çabasını göstermektedir.[3] Bununla birlikte, bu ziyaretler Çin ve Türkiye'nin Kıta'daki sürekli ve çok katmanlı varlığıyla karşılaştırıldığında sınırlı bir etki yaratmıştır. Bu bağlamda yapılan bu ziyaretler artan stratejik farkındalığı yansıtmakla birlikte yapısal rekabet dezavantajlarını da ortadan kaldıramamıştır.[4]

4. Kalkınma Bakanlığı Düzeyinde Temaslar: Güney Afrika Ziyareti ve KfW Kredisi

Almanya'nın Afrika'ya yönelik angajmanı bakanlık düzeyinde de genişletilmiştir. Almanya Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanı Reem Alabali-Radovan'ın 23-25 Temmuz 2025 tarihlerinde Güney Afrika'ya gerçekleştirdiği ziyaret, enerji dönüşümü, mesleki eğitim ve kalkınma iş birliği alanlarında somut temaslar içermiştir. BMZ tarafından yapılan açıklamada, ziyaretin merkezinde Güney Afrika ile *ekonomik iş birliğini ve stratejik ortaklığı güçlendirme* hedefinin bulunduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, 600'den fazla Alman şirketinin ve 100 binden fazla çalışanın Güney Afrika'daki varlığına da dikkat çekilmiştir. Hidrojen yakıt hücreleri, yenilenebilir enerji alanında nitelikli iş gücü eğitimi ve aşı/ilaç üretim kapasitesinin geliştirilmesi somut iş birliği alanları olarak öne çıkarıl-

2 The German Federal Government, "Shaping Partnerships Together in a Changing World: Africa Policy Guidelines", *Auswärtiges Amt*, Ocak 2025,
https://www.kisa.link/FtEML, Erişim Tarihi: 20.01.2025.

3 Martina Schwikowski, "Bundespräsident Steinmeier setzt auf mehr Handel mit Afrika", *Deutsche Welle*, 31.10.2025,
https://www.kisa.link/oQOdR, Erişim Tarihi: 05.11.2025;
Felix Dappah, "From Ghana to Angola: Germany Deepens African Engagements with Presidential Visits", *The African Courier*, 2025,
https://www.kisa.link/ibQzF, Erişim Tarihi: 08.11.2025.

4 Daniela Vates, "Wie die Bundesregierung die deutschen Interessen in Afrika sieht", *RND*, 08.01.2025,
https://www.kisa.link/BHfcz, Erişim Tarihi: 15.01.2025;
Rama Yade ve Defne Arslan, "To Counter Chinese and Russian Influence in Africa, Turkey Could Be a Decisive Ally for the US and Europe", *Atlantic Council*, 10.09.2025,
https://www.kisa.link/YVOyx, Erişim Tarihi: 20.09.2025.

Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier'in Gana ziyareti kapsamında, Gana Cumhurbaşkanı John Dramani Mahama ile 3 Kasım 2025 tarihinde ikili görüşme gerçekleştirildi. (Kaynak: Gana Cumhurbaşkanlığı Resmi Sayfası)

mıştır.[5] GIZ tarafından yapılan değerlendirmede de Almanya'nın Afrika politikasının *küresel sorumluluk* ile Afrika'dan gelen talep ve dinamiklerin birleştiği bir çerçevede ele alındığı ifade edilmiştir.[6]

Ziyaretin ekonomik boyutu, 25 Temmuz 2025 tarihinde açıklanan yaklaşık 500 milyon avroluk KfW kredisi ile somut bir nitelik kazanmıştır. Bu kredi, Güney Afrika'nın enerji sektöründeki reform sürecini desteklemeyi, güneş ve rüzgâr enerjisi için şebeke altyapısını güçlendirmeyi ve özel yatırımlar için daha elverişli bir ortam yaratmayı hedeflemektedir.[7] Söz konusu finansman, iklim politikaları kadar Alman şirketleri için yeni yatırım ve iş fırsatları yaratması bakımından da stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bu tür yatırımlar, çevresel ve sosyal standartlara bağlılık nedeniyle Çin'in enerji ve altyapı finansmanına kıyasla daha yavaş ilerlemektedir. Bu durum Almanya'nın Afrika politikasında *yüksek ilke, sınırlı hız* ikilemini somut biçimde ortaya koymaktadır.[8]

5. G20 Zirvesi ve Üst Düzey Ziyaretler

Almanya Şansölyesi Friedrich Merz ve Federal Maliye Bakanı Lars Klingbeil, 22-23 Kasım 2025 tarihlerinde Johannesburg'da düzenlenen G20 Zirvesi'ne birlikte katılarak Almanya'yı üst düzeyde temsil etmiştir.[9] Zirvenin ilk kez Afrika Kıtası'nda gerçekleştirilmesi, Afrika'nın küresel ekonomi ve yönetişim sistemindeki artan ağırlığını simgesel düzeyde ortaya koymuştur. Zirve kapsamında enerji dönüşümü, kritik ham maddeler, ekonomik büyüme ve borç sürdürülebilirliği gibi başlıklar öne çıkmıştır. Merz, zirve sonrasında yaptığı açıklamada,

5 "Africa Visit: Development Minister Reem Alabali Radovan in South Africa: Strengthen Economic Cooperation and Strategic Partnership", *BMZ*, 23.07.2025,
https://www.kisa.link/zJegs, Erişim Tarihi: 28.07.2025.

6 Josephilda Nhlapo-Hlope, "Global Responsibility, African Impetus", *GIZ*, 21.07.2025,
https://www.kisa.link/OvqOB, Erişim Tarihi: 28.07.2025.

7 *Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ)*, "Growth Opportunities through Renewable Energy: KfW Loan Benefits German and South African Companies", 25.07.2025,
https://www.kisa.link/tZEty, Erişim Tarihi: 30.07.2025.

8 Philipp von Carlowitz ve Simon Züfle, "Das chinesische Afrika-Engagement – und die Folgen für die deutsche Wirtschaft und Politik", *Wirtschaftsdienst*, C. 105, S. 6 (2025), s. 439-443,
https://www.kisa.link/sABuQ, Erişim Tarihi: 15.07.2025.

9 *Federal Government of Germany*, "G20 Summit in South Africa", 21.11.2025,
https://www.kisa.link/VVwWK, Erişim Tarihi: 25.11.2025.

"Afrika ve Avrupa komşudur ve birbirine ihtiyaç duymaktadır." ifadelerini kullanarak Kıta'nın Almanya açısından yalnızca kalkınma alanı değil, aynı zamanda küresel sorunların çözümünde vazgeçilmez bir ortak olduğunu vurgulamıştır.[10] Klingbeil ise yatırım, inovasyon ve iklim finansmanı alanlarında uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.[11]

6. Çok Taraflı Ortaklıklar: Afrika Birliği ve ECOWAS

2025 yılı boyunca Almanya, ikili büyük atılımlardan ziyade çok taraflı ve kurumsal ortaklıklar üzerinden ilerlemeyi tercih etmiştir. Kasım 2025'te yapılan görüşmeler sonucunda Almanya, AfB'nin *Gündem 2063* öncelikleriyle uyumlu projeler için ek mali katkılar taahhüt etmiş ve bu çerçevede ticaret, enerji, altyapı ve barış-güvenlik alanlarında iş birliğini güçlendirme iradesini ortaya koymuştur.[12] Benzer şekilde Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu'na (ECOWAS) sağlanan 49 milyon avroluk destek, Almanya'nın Batı Afrika'da istikrar ve ekonomik kalkınmayı kurumsal kanallar üzerinden teşvik etmeyi hedeflediğini göstermektedir.[13] Bu tercihin ardında, Almanya'nın Afrika'da tek başına liderlik iddiasından ziyade, meşruiyeti yüksek ve kolektif bir etki yaratma stratejisi de bulunmaktadır.

7. Özel Sektör Baskısı: Afrika DönüşümüAfrikawende Çağrısı

2025 yılı Almanya'nın Afrika politikasında dikkat çeken bir diğer gelişme, Alman özel sektörünün hükûmete yönelik artan baskısı olmuştur. Subsahara-Afrika Initiative der Deutschen Wirtschaft (SAFRI), 16 Ekim 2025'te yayımladığı değerlendirmede Afrika'nın artık yalnızca *geleceğin pazarı* değil, Almanya'nın ekonomik dayanıklılığı açısından kritik bir ortak olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda ham madde güvenliği, tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi ve yeni büyüme alanları bağlamında Almanya'nın Afrika politikasını yeniden şekillendirmesi gerektiğini de ifade etmiştir.[14] Alman Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği (DIHK) de 29 Eylül 2025'te yayımladığı değerlendirmede, Çin, Türkiye, Rusya ve Hindistan gibi aktörlerin Kıta'da daha hızlı ve risk almaya açık hareket ettiğine dikkat çekerek Almanya'nın mevcut yaklaşımının hız ve ölçek bakımından yetersiz kaldığını belirtmiştir.[15] Bu değerlendirmeler doğrultusunda özel sektör temsilcileri, Berlin'den daha net, cesur ve koordineli bir Afrika stratejisi talep etmiş; finansman, risk paylaşımı ve bürokratik engellerin azaltılması gibi alanlarda somut adımlar atılmasını istemiştir.[16] Bu çağrılar, Almanya'nın stratejik belgeler üretme konusunda güçlü bir performans sergilerken özel sektörün ihtiyaç duyduğu hız, ölçek ve risk paylaşımı konusunda daha çekingen kaldığını gösteren *plan-uygulama boşluğu* eleştirileriyle örtüşmektedir.[17]

10 *Federal Government of Germany*, "Press Conference by Chancellor Friedrich Merz and Federal Minister of Finance Lars Klingbeil after the G20 Summit", 23.11.2025,
https://www.kisa.link/qbXlC, Erişim Tarihi: 27.11.2025.

11 *Federal Ministry of Finance (Germany)*, "G20 Summit in Johannesburg", 24.11.2025,
https://www.kisa.link/mlKYC, Erişim Tarihi: 27.11.2025.

12 *African Union*, "AU and Germany Deepen Strategic Partnership, Advance Agenda 2063 Priorities", 19.11.2025,
https://au.int/fr/node/45682, Erişim Tarihi: 25.11.2025.

13 "L'Allemagne met 49 millions d'euros à la disposition de la CEDEAO pour cette fin", *Afriquinfos*, 06.11.2025,
https://www.kisa.link/OuGGZ, Erişim Tarihi: 12.11.2025.

14 *Subsahara-Afrika Initiative der Deutschen Wirtschaft (SAFRI)*, "Afrikawende jetzt gestalten: SAFRI legt konkrete Forderungen für neue Afrikapolitik vor", 16.10.2025,
https://www.kisa.link/SIvku, Erişim Tarihi: 20.10.2025.

15 Thando Sililo ve Heiko Schwiderowski, "Afrikawende jetzt: Deutsche Wirtschaft muss Afrikas Märkte stärker nutzen", *Deutscher Industrie- und Handelskammertag (DIHK)*, 29.09.2025,
https://www.kisa.link/HWwlq, Erişim Tarihi: 05.10.2025.

16 *Reuters*, "German Policy Needs Decisive Africa Shift, Association Says", 15.10.2025,
https://www.kisa.link/voQxh, Erişim Tarihi: 20.10.2025.

17 Luisa von Richthofen, "Deutschlands Afrika-Problem: Kein Plan, keine Chancen?", *Deutsche Welle*, 17.07.2025,
https://www.kisa.link/jRkkD, Erişim Tarihi: 22.07.2025;
Reuters, "German Policy Needs Decisive Africa Shift, Association Says".

8. Avrupa Birliği Bağlamında Ham Madde İş Birliği

Almanya'nın 2025 yılı Afrika politikasının önemli bir bölümü, AB'nin Afrika'ya yönelik stratejik yönelimleriyle iç içe geçmiştir. Özellikle kritik ve stratejik ham maddeler alanında Almanya, ulusal kapasitesini büyük ölçüde AB'nin ortak çerçevesi üzerinden kullanmaktadır. AB, 2024 yılında kabul edilen Kritik Ham Maddeler Yasası (CRMA) ile tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesini stratejik bir öncelik hâline getirmiştir. Afrika ise bu politikanın en kritik dış ortaklık alanlarından biri olarak tanımlanmıştır. Kasım 2025'te Luanda'da düzenlenen AfB-AB Zirvesi'nde siyasi taahhütler yenilenmiş, ancak SWP'nin analizine göre AB'nin Afrika'daki somut ham madde ve sanayi projeleri, sınırlı proje havuzu ve *Küresel Geçit* (Global Gateway) kapsamındaki parçalı finansman yapısı nedeniyle hız ve ölçek bakımından rakip aktörlerin gerisinde kalmıştır.[18] Almanya, bu iş birliğini büyük ölçüde Team Europe, Küresel Geçit ve Avrupa Yatırım Bankası (EIB) gibi ortak mekanizmalar üzerinden yürütmektedir. SWP raporunun vurguladığı üzere, AB'nin Afrika'daki ham madde ortaklıkları bugüne kadar daha çok yönetişim, standartlar ve kapasite geliştirme alanlarında ilerleme kaydetmiştir. Buna karşılık, Afrika ülkelerinin öncelik verdiği yerel sanayileşme ve değer zincirlerine entegrasyon konularında beklentileri karşılamakta zorlanmıştır.[19] Bu durum, Almanya'nın Afrika'daki enerji ve ham madde yatırımlarının tek başına ulusal bir atılım olmaktan ziyade AB'nin stratejik dayanıklılık arayışının bir parçası olarak şekillendiğini, ancak mevcut finansman yapılarının Afrika'daki hızla değişen jeoekonomik rekabete yanıt vermekte yetersiz kaldığını göstermektedir.[20]

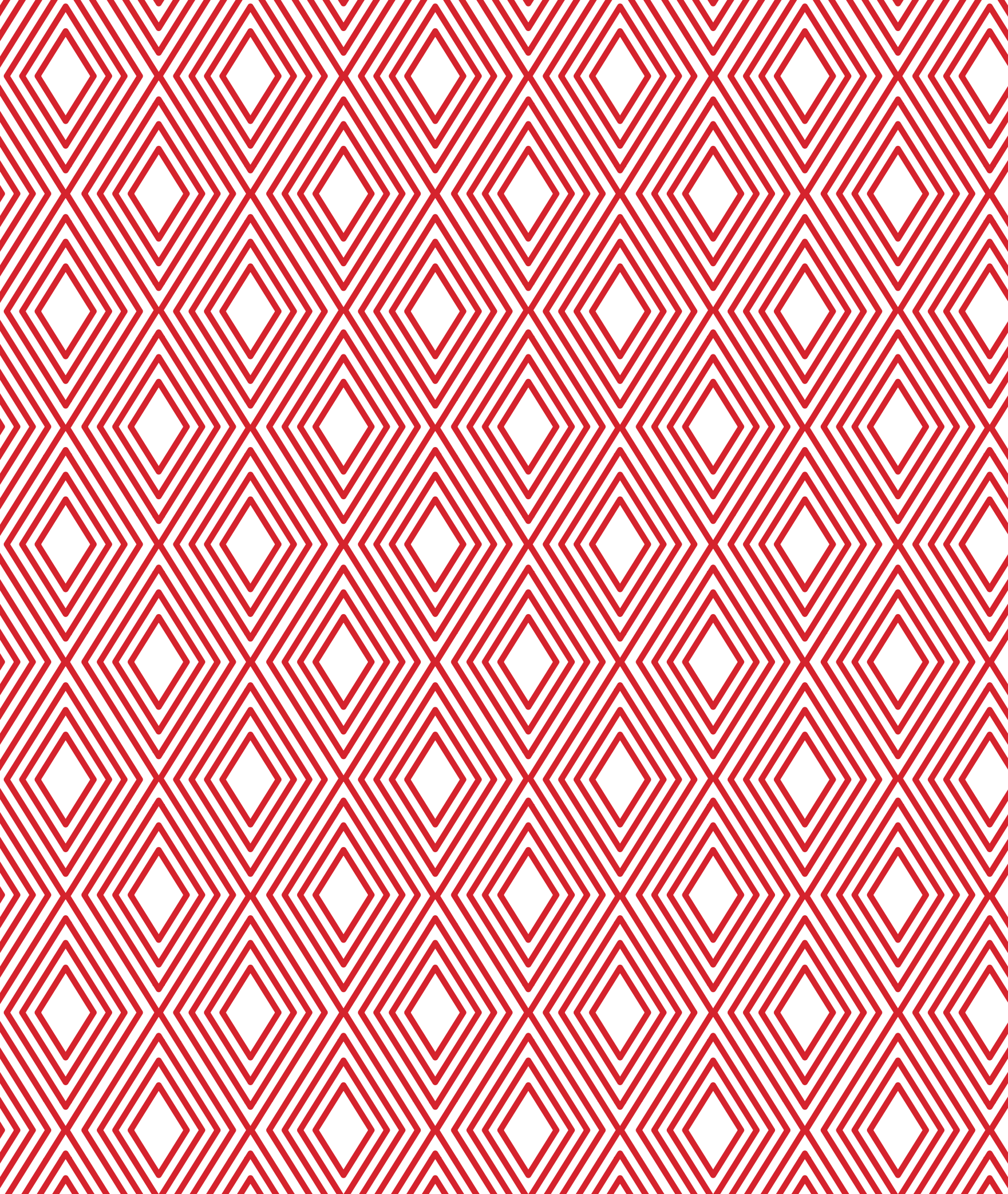
9. Sonuç

2025 yılı, Almanya'nın Afrika politikasında söylem düzeyindeki stratejik yeniden konumlanmanın sahaya yansıtılmaya çalışıldığı bir yıl olmuştur. Ocak ayında yayımlanan *Afrika Politikası İlkeleri* belgesi, yıl boyunca Steinmeier'in Afrika turu, Alabali-Radovan'ın Güney Afrika ziyareti, 500 milyon avroluk KfW kredisi, Johannesburg'daki G20 Zirvesi, AfB ve ECOWAS ile derinleştirilen kurumsal ortaklıklarla somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu faaliyetler Berlin'in Afrika'ya ilgisinin arttığını ortaya koysa da Alman özel sektörünün *Afrikawende* çağrıları ve AB düzeyindeki parçalı finansman yapıları, bu ilginin hız, ölçek ve uygulama kapasitesi bakımından hâlâ sınırlı kaldığını göstermektedir. Çin'in hızlı ve büyük ölçekli yatırım modeli ile Türkiye'nin diplomasi, ticaret ve kalkınma desteğini bir arada kullanan esnek yaklaşımı karşısında, Almanya'nın kurumsal ve temkinli modeli 2025 yılında da rekabet dezavantajı üretmeye devam etmiştir. Dolayısıyla Almanya'nın 2025 yılı Afrika politikası, artan bir farkındalığı ve genişleyen bir diplomatik-mali angajmanı yansıtmakla birlikte, bu angajmanı dönüştürücü bir stratejiye çevirme konusunda henüz erken bir aşamada bulunmaktadır.

18 Meike Schulze, "Strategic Raw Material Cooperation between Africa and Europe", *SWP Comment*, 2026/C 07, 09.02.2026,
https://www.kisa.link/vanCM, Erişim Tarihi: 15.02.2026.

19 Meike Schulze, "Strategic Raw Material Cooperation between Africa and Europe", *SWP Comment*, 2026/C 07, 09.02.2026,
https://www.kisa.link/vanCM, Erişim Tarihi: 15.02.2026.

20 Anja Berretta, "Trade with Africa: New Old Dependencies?", *Konrad-Adenauer-Stiftung, International Reports*, s. 2 (2025),
https://www.kisa.link/dhoQC, Erişim Tarihi: 10.05.2025.

2025 Yılında Birleşik Krallık–Afrika İlişkileri

12

Mehmet Ali Mert* | Gökhan Sırmalı**

1. Giriş

Birleşik Krallık'ın (BK) Afrika ile ilişkileri, tarihsel olarak sömürge sonrası miras, Commonwealth bağları, kalkınma yardımı ve ticaret ilişkileri üzerinden şekillenmiş çok katmanlı bir yapı arz etmektedir. Bununla birlikte, Brexit sonrası dönemde BK dış politikasında gözlemlenen yeniden konumlanma arayışı, Afrika'yı giderek daha belirgin bir stratejik öncelik alanına dönüştürmüştür.

Özellikle 2025 yılı, önceliklerin yeniden sıralandığı ve ilişki biçiminin yeniden tanımlandığı kritik bir eşik olmuştur. 2025 yılı, aynı zamanda küresel yönetişim yapıları içinde Afrika'nın görünürlüğünün arttığı bir dönemi teşkil etmektedir. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin G20 başkanlığını üstlenmesi ve Afrika Birliği'nin (AfB) ilk kez bu platformda kurumsal düzeyde temsil edilmesi, Kıta'nın küresel sistemde daha etkin bir aktör hâline geldiğini göstermektedir. Bu durum, Afrika ile ilişkilerini yeniden tanımlamaya çalışan BK gibi aktörler açısından da yeni fırsat alanları oluşturmaktadır.[1]

2024 sonrasında BK'nin Afrika politikasında istişare temelli ve ortak üretime dayalı yeni bir yaklaşım geliştirdiği görülmektedir. Nitekim Kasım 2024 ile Mayıs 2025 döneminde yürütülen geniş çaplı istişare sürecinde 40 Afrika ülkesinde gerçekleştirilen temaslar, 47 hükûmet ve çok sayıda uluslararası kuruluş ile yapılan görüşmeler, bu dönüşümün kurumsal zeminini oluşturmuştur.[2]

Bu çalışma, ilk olarak 2024 yılı sonuna kadar BK-Afrika ilişkilerinin tarihsel zeminini kısaca ortaya koymakta; ardından 2025 yılına odaklanarak bu ilişkilerin güvenlik, ekonomi, sağlık, göç ve kamu diplomasisi boyutlarını analiz etmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF), Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-1436-7888, mehmetali.mert@erdogan.edu.tr

** Öğr, Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF), Uluslararası İlişkiler Bölümü, Türkiye, gokhan.sırmalı@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5568-4951

1 *Government of South Africa*, "G20 Presidency", 2025,

https://www.kisa.link/QTqXQ, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

2 *Gov. UK*, "The UK's New Approach to Africa: Summary of Consultation", 02.06.2025,

https://www.kisa.link/FrFYL, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

2. 2024 Yılının Sonuna Kadar BK-Afrika İlişkileri

BK ile Afrika arasındaki ilişkiler, uzun süre boyunca kalkınma yardımı, teknik destek ve sınırlı ticari etkileşimler ekseninde ilerlemiştir. Özellikle normatif dış politika araçlarının belirleyici olduğu 2000'li yıllarda BK'nin Afrika politikası, büyük ölçüde yardım temelli bir çerçevede ele alınmıştır.[3] Ancak bu model, 2024 yılı itibarıyla Afrikalı aktörlerin taleplerini merkeze alan yeni bir yaklaşımın benimsenmesiyle değişmiştir. Özellikle Nijerya ile ilişkilerin stratejik ortaklık düzeyine yükseltilmesi ve Güney Afrika ile büyüme odaklı iş birliği hedeflerinin ortaya konulması, 2025 yılında daha açık bir biçimde ortaya çıkacak olan yeni yaklaşımın habercisi olmuştur.[4]

3. 2025'te BK-Afrika İlişkilerinin Yeni Çerçevesi

2025, BK-Afrika ilişkilerinin yeniden tanımlandığı yıl olmuştur. Bu dönemde BK, Afrika'yı ticaret ortağı, güvenlik ortağı, sağlık iş birliği paydaşı ve diplomatik etki alanı olarak çok boyutlu bir çerçevede yeniden konumlandırmaya başlamıştır. Bu dönüşümün temelinde, yardım merkezli ilişkiden ortaklık ve yatırım odaklı bir modele geçiş ve *Afrika için değil, Afrika ile birlikte düşünme* yaklaşımı yer almaktadır.[5] Bununla birlikte, bu yeni yaklaşımın stratejik içeriğinin ve uygulama araçlarının henüz tam anlamıyla netleşmediği görülmektedir.[6]

Dolayısıyla 2025 yılı, bir yandan stratejik yeniden konumlanmayı ifade ederken, diğer yandan söylem ile kapasite arasındaki gerilimi de görünür kılmaktadır.[7] ABD'nin Afrika politikalarında daha sınırlı ve çıkar odaklı bir çizgiye yönelme ihtimali, Kıta'da yeni aktörler için alan açmaktadır. Bu bağlamda BK'nin geliştirdiği yeni yaklaşım, değişen küresel güç dengeleri içerisinde stratejik konum alma çabasının bir yansıması olarak okunmalıdır.[8]

4. Güvenlik Boyutu

2025 yılı itibarıyla BK-Afrika ilişkilerinde güvenlik boyutu belirgin biçimde genişlemiş ve derinleşmiştir. Bu genişleme, askerî iş birliğinin yanında terörle mücadele, siber güvenlik ve deniz güvenliği gibi çok katmanlı alanları kapsamaktadır. Afrikalı aktörler BK'yi özellikle uluslararası diplomasi kapasitesi ve güvenlik alanındaki teknik uzmanlığı nedeniyle güvenilir bir ortak olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede, aktörlerin çatışma önleme, barış inşası ve uluslararası platformlarda temsil alanlarında daha aktif rol üstlenmesini talep etmektedir.[9] Nijerya ile geliştirilen güvenlik ve savunma ortaklığı, bu dönüşümün somut bir örneğini teşkil etmektedir.[10] Terörizm, düzensiz göç, siber suçlar ve bilgi manipülasyonu gibi tehditler, Afrika ile BK arasında güvenlik alanında karşılıklı bağımlılığı artırmaktadır.[11] Bu durum, BK'nin Afrika'daki güvenlik sorunlarını kendi ulusal güvenliğinin bir parçası olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.[12]

Batı Afrika'daki güvenlik tartışmalarında BK doğrudan sahada belirleyici bir aktör olarak öne çıkmasa da özellikle Fransız etkisine yönelik eleştiriler bağlamında

3 Manu Lekunze, "The Limits of Offensive Liberalism: UK Grand Strategy in Africa", *Journal of International Relations and Development*, 27.10.2025, https://www.kisa.link/tyqII, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

4 *Gov. UK*, "The UK's New Approach to Africa".

5 *Gov. UK*, "The UK's New Approach to Africa".

6 Lekunze, "The Limits of Offensive Liberalism".

7 *Gov. UK*, "Statistics on International Development: Provisional UK Official Development Assistance Spend 2025", 09.04.2026, https://www.kisa.link/hEYbf, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

8 *Congressional Research Service*, "U.S. Assistance for Sub-Saharan Africa: An Overview", 07.11.2023, https://www.kisa.link/IQjnr, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

9 *Gov. UK*, "The UK's New Approach to Africa".

10 *Gov. UK*, "Third UK–Nigeria Security and Defence Partnership Dialogue 2025 Communique", 01.08.2025, https://www.kisa.link/lDNST, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

11 *Gov. UK*, "UK–Nigeria Security and Defence Partnership Dialogue".

12 Lekunze, "The Limits of Offensive Liberalism".

Güney Afrika Cumhurbaşkanı Yardımcısı Paul Mashatile, 22 Kasım 2025 tarihinde Johannesburg'da düzenlenen G20 Liderler Zirvesi'nin açılışında Birleşik Krallık Başbakanı Keir Starmer'ı karşıladı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

alternatif bir model olarak zikredilmektedir. Bu çerçevede *İngiliz yaklaşımı*, daha sınırlı askerî angajmana dayanan, Commonwealth üzerinden gönüllülük esaslı iş birliğini önceleyen ve yerel aktörlerle ilişkisel bir çerçeve kuran bir model olarak öne çıkmaktadır.[13] Bu durum, BK'nin normatif etki ve kurumsal ağlar üzerinden konumlanan bir güvenlik aktörü olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Londra'nın küresel finans merkezi niteliği, Afrika'daki doğal kaynakların ve finansal akışların uluslararası piyasalara entegrasyonu üzerinden dolaylı bir güvenlik boyutu üretmektedir.

5. Ekonomi Boyutu

2025 yılı itibarıyla ekonomik ilişkiler, BK-Afrika etkileşiminin merkezine yerleşmiştir. Ancak bu ekonomik yaklaşım, ticaret, yatırım ve özel sektör odaklı bir çerçeveye dayanmaktadır.[14] 2025 yılı itibarıyla BK ile Afrika arasındaki ticaret hacmi yaklaşık 49 milyar sterline ulaşmış; bu hacim içerisinde hizmet ticaretinin payı dikkat çekici bir biçimde artmıştır. Aynı dönemde Mobilist gibi finansal araçlar ve altyapı ortaklıkları üzerinden özel sermayenin mobilizasyonu hedeflenmiş; özellikle enerji, altyapı ve dijital ekonomi alanlarında yeni yatırım girişimleri başlatılmıştır. Afrikalı aktörler ise ekonomik çeşitlendirme, yüksek katma değerli üretim ve Afrika içi ticaretin artırılması gibi hususları önceliklendirmektedir. Bu da taraflar arasındaki ekonomik ilişkinin yapısal dönüşüm ve kalkınma hedefleri etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır.[15]

Mayıs 2025'te düzenlenen ilk BK-Doğu Afrika Ticaret ve Yatırım Forumu'nun Kenya, Uganda ve Tanzanya'yı Britanyalı şirketlerle doğrudan buluşturması; Ocak 2025'te Ticaret Bakanı'nın Güney Afrika ve Botsvana ziyareti; Güney Afrika ile büyüme planı ve Temmuz 2025'te başlatılan Büyüme ve Yatırım Ortaklığı, Londra'nın Afrika ile ekonomik ilişkileri somut platformlar üzerinden ilerletmeye çalıştığını göstermektedir.[16] Doğu Afrika'da Kenya, Uganda

13 *University of Navarra*, "The Presence of the French Military in the Sahel: A Lasting Commitment or a Distant Fantasy?", 19.05.2025,
https://www.kisa.link/UPgpI, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

14 Lekunze, "The Limits of Offensive Liberalism".; *Gov. UK*, "UK–Nigeria Security and Defence Partnership Dialogue".

15 *Gov. UK*, "The UK's New Approach to Africa".

16 *Gov. UK*, "Growth at the Heart of Foreign Secretary's Visit to Nigeria and South Africa", 03.11.2024,
https://www.kisa.link/MPfRP, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

ve Tanzanya'yı kapsayan ticaret ve yatırım forumu üzerinden geliştirilen bölgesel açılım, BK'nin bölgesel ekonomik entegrasyon dinamiklerini de dikkate alan bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir.[17] Dolayısıyla bu çok katmanlı yapı, BK'nin Afrika'daki ekonomik varlığının farklı ölçeklerde ve bağlamlarda şekillenen esnek ve seçici bir stratejiye dayandığını ortaya koymaktadır.

6. Sağlık Boyutu

Sağlık, 2025 yılı itibarıyla BK-Afrika ilişkilerinde öne çıkan yeni alanlardan biri olmuştur. Kasım 2025'te Londra'da gerçekleştirilen ilk BK-Afrika Sağlık Diyaloğu, ilişkinin sağlık güvenliği ekseninde kurumsallaşmaya başladığını göstermektedir. Söz konusu diyalogda, sağlık tehditlerini önleme, tespit etme ve müdahale kapasitesinin güçlendirilmesi; Tek Sağlık yaklaşımı çerçevesinde insan, hayvan ve çevre sağlığının bütüncül ele alınması ve ortak hazırlık mekanizmalarının geliştirilmesi öncelikli alanlar olarak öne çıkmıştır.[18] Bu gelişmeler, sağlık alanının doğrudan ulusal ve küresel güvenlik ile ilişkili bir politika alanı olarak yeniden tanımlandığını göstermektedir.

2025 yılı itibarıyla BK-Afrika sağlık ilişkileri, sağlık güvenliği ortaklığına evrilmiştir. Nitekim 2024 yılında düzenlenen BK-Afrika Sağlık Zirvesi ile 2025'te gerçekleştirilen Afrika Sağlık Diyaloğu, bu dönüşümün kurumsal zeminini oluşturan iki kritik eşik olarak öne çıkmaktadır.[19] Bununla birlikte, 2025 yılında BK'nin Küresel AIDS, Tüberküloz ve Sıtma Fonu'na yaptığı katkıyı yaklaşık yüzde 15 oranında azaltması, ülkenin küresel sağlık alanındaki liderliğine yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu gelişme, sağlık alanında giderek daha fazla vurgulanan ortaklık ve karşılıklılık söyleminin, mali kapasite ve kaynak tahsisi düzeyinde aynı ölçüde desteklenmediğini göstermektedir.

7. Göç Boyutu

Göç konusu, 2025 itibarıyla BK ve Afrika ülkeleri arasında çok boyutlu bir politika alanı olarak öne çıkmaktadır. Afrikalı aktörler göçün temel nedenlerini ekonomik yetersizlik, iklim değişikliği ve güvenlik sorunları olarak tanımlamakta ve çözümler talep etmektedir. Buna karşılık BK'nin yaklaşımı daha çok düzensiz göçün kontrolü, geri dönüş mekanizmaları ve sınır yönetimi üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıca vize politikalarının iş, eğitim ve diplomatik ilişkiler açısından bir engel olarak algılanması ikili ilişkilerin derinleşmesini etkileyen yapısal bir faktör hâline geldiğini göstermektedir.[20]

Göç boyutunda öne çıkan başlıca vaka Nijerya'dır. 2025 BK-Nijerya Göç, Adalet ve İçişleri Diyaloğu ortak bildirisi, tarafların göç meselesini etkin yönetim, adli iş birliği ve suçla mücadele ekseninde ele aldığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde güvenlik ve savunma diyaloğunda da sınır güvenliği, düzensiz göç ve organize suç ağlarıyla mücadele başlıklarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda 2025 itibarıyla göç, güvenlik, sınır yönetimi ve iç işleri politikalarıyla iç içe geçen bütünleşik bir yönetişim alanına dönüşmüştür.[21] Nitekim 2025

17 HM Treasury, "Boost for British Business as New Partnership Breaks Down Barriers to Infrastructure Delivery in South Africa", 17.07.2025,
https://www.kisa.link/wwUvP, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

18 *Gov. UK*, "Communique on the Inaugural United Kingdom–Africa Centres for Disease Control High-Level Health Dialogue", 25.11.2025,
https://www.kisa.link/knlzb, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

19 Andrew Mitchell, "UK-Africa Health Summit 2024: Minister Andrew Mitchell's Speech", *Foreign, Commonwealth & Development Office*, 18.03.2024,
https://www.kisa.link/zbZXV, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

20 *Gov. UK*, "The UK's New Approach to Africa".

21 *Gov. UK*, "Nigeria-United Kingdom Migration, Justice, and Home Affairs Dialogue 2025: Joint Communique", 09.10.2025,
https://www.kisa.link/Uanzz, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

yılında Angola ve Namibya ile imzalanan geri kabul anlaşmalarıyla iş birliğine yanaşmayan ülkelere yönelik vize kısıtlamalarının devreye sokulması, göç politikasının dış politika araçlarıyla doğrudan ilişkilendirildiğini göstermektedir. Dolayısıyla 2025 itibarıyla BK'nin Afrika ile göç ilişkisi, baskı ve teşvik araçlarının birlikte kullanıldığı, dış politika ile iç güvenlik politikalarının kesişiminde konumlanan stratejik bir politika sahası olarak değerlendirilebilir.[22]

Öte yandan BK'nin Etiyopya'da enerji altyapısına yönelik yaklaşık 400 milyon dolarlık yatırım girişimi, ekonomik kalkınma ile göçün azaltılması arasında doğrudan bir bağ kurulduğunu göstermektedir. Bu tür yatırımlar, göçü kaynak ülkelerdeki yapısal koşulların iyileştirilmesi yoluyla yönetme yaklaşımının bir parçası olarak değerlendirilebilir.[23]

8. Kamu Diplomasisi Boyutu

BK'nin Afrika'daki en güçlü araçlarından biri yumuşak güç kapasitesidir. Eğitim kurumları, burs programları, İngilizcenin küresel yaygınlığı, kültürel etki alanları (örneğin spor ve medya) ve diaspora ağları, BK'nin Kıta üzerindeki uzun vadeli nüfuzunu destekleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır.[24] Kamu diplomasisi boyutunda öne çıkan somut örneklerden biri BK-Kenya Kültür Sezonu 2025 programıdır. British Council tarafından 2025 yılında Mayıs ve Kasım ayları arasında yürütülen bu program, iki ülke arasında sanat, kültür, miras ve eğitim alanlarında kamusal etkinlikler, yaratıcı ortaklıklar ve görünürlük üretimini hedeflemiştir. Bu yönüyle BK/Kenya Sezonu, BK'nin Afrika ile ilişkilerinde kamu diplomasisinin ağ kurma, elitler arası etkileşimi geliştirme ve kültürel sermaye üretimi sağlayan stratejik bir araç olarak konumlandığını göstermektedir.[25]

9. Sonuç

2025 yılı, BK ile Afrika arasındaki ilişkilerde önceliklerin yeniden tanımlandığı bir dönüşüm evresine işaret etmektedir. Güvenlikte kapasite geliştirme ve ağ temelli iş birliği, ekonomide finansal araçlar, sağlıkta karşılıklı bağımlılık temelinde güvenlik ortaklığı, göçte ise güvenlik merkezli yönetim ve dış politika araçlarıyla bütünleşme, bu modelin farklı boyutlarını oluşturmaktadır. Ancak bu dönüşüm, söylemsel düzeyde güçlü bir yeniden konumlanmaya işaret etse de sınırlı ekonomik kapasite, azalan kalkınma yardımı bütçesi ve artan küresel rekabet gibi faktörler nedeniyle uygulama düzeyinde belirli kısıtlarla karşı karşıyadır. Bu durum, BK'nin Afrika politikasında söylem ile kapasite arasındaki gerilimin devam ettiğini göstermektedir.

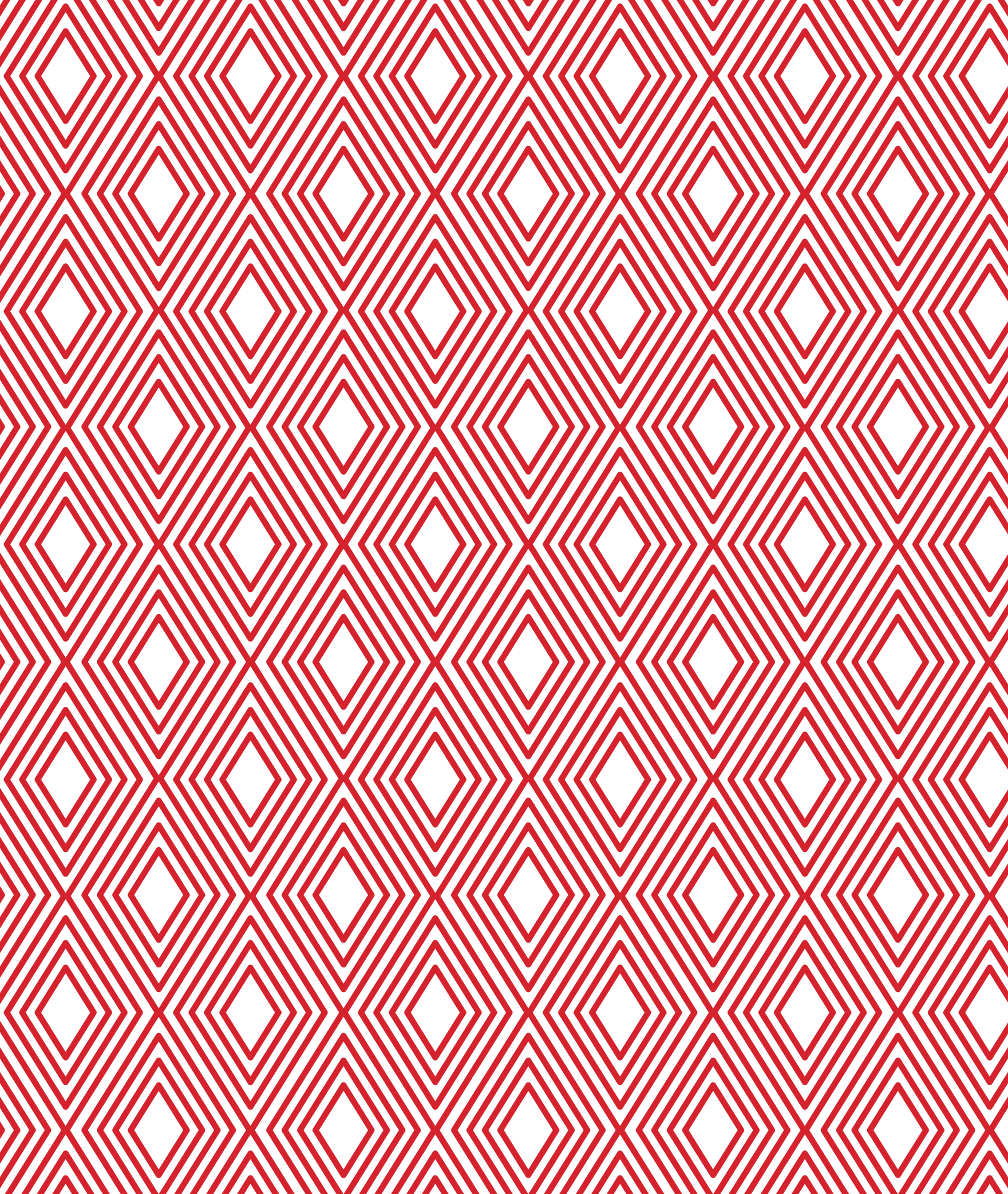
Dolayısıyla 2025 yılı, BK-Afrika ilişkilerinde yeni bir stratejik yönelimin ortaya konduğu ve bu yönelimin sınırlarının da görünür hâle geldiği bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, BK'yi Afrika'da düşük görünürlüğü olan ama etkinliği yüksek bir aktör olarak tanımlamayı mümkün kılmaktadır.

22 *Gov. UK*, "UK–Nigeria Migration Dialogue".

23 *Reuters*, "UK Investor Signs $400 Million Power Deals on Foreign Minister's Ethiopia Visit", 02.02.2026,
https://www.kisa.link/GIeWF, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

24 *Gov. UK*, "The UK's New Approach to Africa".

25 *British Council*, "Ghana, South Africa and Botswana Delegation visits Harrow, Richmond & Uxbridge Colleges",
https://www.kisa.link/EaWXF, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

2025 Yılında İtalya-Afrika İlişkileri

13

Raşit Yenigün*

1. Giriş

İtalya ile Afrika Kıtası arasındaki ilişkiler, tarihsel süreçte sömürgecilik mirası, enerji bağımlılığı, ticari etkileşimler ve göç dinamikleri ekseninde şekillenmiştir. Özellikle Kuzey Afrika ile kurulan yakın coğrafi ve kültürel bağlar, İtalya'nın dış politikasında Afrika'yı uzun süredir stratejik bir öncelik hâline getirmektedir. 2025 yılına gelindiğinde, İtalya-Afrika ilişkilerinin daha bütüncül, çok katmanlı ve stratejik bir çerçeveye oturduğu görülmektedir. Bu dönemde Roma yönetimi, güvenlik ve düzensiz göç eksenli geleneksel yaklaşımın ötesine geçerek, Afrika'yı enerji arz güvenliği, tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi ve yeni pazar fırsatları bakımından stratejik öneme sahip bir ortak olarak konumlandırmaktadır.

2025 yılı, İtalya'nın Afrika politikasında niceliksel bir artışın ötesine geçerek niteliksel bir dönüşümün yaşandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Özellikle çok taraflı platformlar ve zirveler aracılığıyla geliştirilen diplomatik angajmanlar, Roma'nın Afrika stratejisini Avrupa ölçeğinde merkezî bir konuma taşımıştır. Söz konusu dönüşümün temel itici gücünü, 2025 yılı itibarıyla tam ölçekli uygulama aşamasına geçen *Mattei Planı* oluşturmaktadır. Bu plan, geleneksel yardım temelli ve paternalist yaklaşımların yerine, karşılıklı fayda ve *eşit ortaklık* ilkelerine dayalı yeni bir iş birliği paradigması sunmaktadır. Bu kapsamda makalede, *Mattei Planı* çerçevesinde, 2025 yılında İtalya-Afrika ilişkilerinde kaydedilen gelişmeler ele alınmaktadır.

* Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Bölge Araştırmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Yüksek Lisans, ryenigun@gmail.com

2. Mattei Planı'nın Somutlaşması

2025 yılı, *Mattei Planı*'nın teorik bir çerçeve olmaktan çıkarak operasyonel bir devlet politikasına dönüştüğü kritik bir dönüm noktasıdır. Başbakan Giorgia Meloni liderliğinde 2024 yılında ilan edilen plan, başlangıçta pilot olarak belirlenen 9 ülke (Cezayir, Mısır, Fas, Tunus, Kongo DC, Fildişi Sahili, Etiyopya, Kenya, Mozambik) ile sınırlı kalmış, ancak 2025 yılı içerisinde Angola, Gana, Moritanya, Senegal ve Tanzanya'nın da sürece dâhil edilmesiyle toplam 14 ülkeyi kapsayan geniş bir etki alanına ulaşmıştır.[1] Bu genişleme, Roma'nın Kıta genelinde daha kurumsallaşmış ve sistematik bir angajman geliştirme kararlılığını göstermektedir.

Mattei Planı, enerji odaklı dar kapsamlı bir yaklaşımın ötesine geçerek; altyapı, tarım, eğitim, sağlık ve su yönetimi gibi hayati sektörleri içeren çok boyutlu bir kalkınma modeline evirilmiştir. Bu yönüyle plan, kamu kaynaklarının özel sektör yatırımlarını teşvik edecek şekilde mobilize edildiği ve risk paylaşım mekanizmalarının aktif biçimde uygulandığı bir *ekonomik devlet yönetimi* örneği sunmaktadır.[2]

Planın uluslararası meşruiyeti, Haziran 2025'te Roma'da düzenlenen İtalya-Afrika: Ortak Büyüme İçin Köprü Zirvesi ile pekiştirilmiştir. Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in zirveye katılımı ve yaptığı açıklamalar, söz konusu planın Avrupa Birliği'nin (AB) *Küresel Geçit* stratejisiyle kavramsal ve operasyonel düzeyde uyumlu bir çerçevede ilerlediğini ortaya koymuştur. Bu diplomatik eşgüdümün en somut finansal göstergesi ise zirve kapsamında açıklanan yaklaşık 1,2 milyar avroluk yatırım paketi olmuştur.[3]

3. Enerji Güvenliği ve Akdeniz Vizyonu

2025 yılı itibarıyla enerji sektörü, İtalya'nın Afrika politikasında jeopolitik nüfuzu belirleyen en temel unsurlardan biri hâline gelmiştir. Ulusal enerji devi ENI aracılığıyla yürütülen stratejik projeler, İtalya'yı Akdeniz havzasında kritik bir enerji ve güvenlik aktörü konumuna yükseltmiştir. Bu vizyonun finansal kararlılığı, Nisan 2025'te ENI CEO'su Claudio Descalzi'nin duyurduğu büyük ölçekli yatırım planı ile somutlaşmıştır. Şirket; Cezayir, Libya ve Mısır'da enerji üretim kapasitesini artırmak amacıyla önümüzdeki dört yıllık süreç için yaklaşık 24 milyar avroluk bir bütçe tahsis etmiştir.[4] Bu yatırım hamlesi, hem bölgedeki yerel enerji talebini karşılamayı hem de Avrupa'nın enerji arz güvenliğini yapısal olarak tahkim etmeyi hedeflemektedir.

1 Daniele Fattibene, "The Mattei Plan for Africa: From Aid to Partnership? Recommendations for the 2026 Italy-Africa Summit", *Istituto Affari Internazionali*, 28.11.2025,
https://www.kisa.link/ACLox, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

2 Fattibene, a.g.m.

3 *European Commission*, "President von der Leyen in High-Level Event to Strengthen EU-Africa Cooperation under the Mattei Plan and Global Gateway", 19.06.2025,
https://www.kisa.link/eTwDQ, Erişim Tarihi: 21.03.2026.

4 *Reuters*, "Italy's Eni to Invest $26 Billion in North Africa Over Next Four Years, CEO Says", 08.04.2025,
https://www.kisa.link/IkAQC,Erişim Tarihi: 24.03.2026.

Mattei Planı ve Küresel Geçit: Afrika Kıtası ile Ortak Bir Çaba" Zirvesi, 20 Haziran 2025 tarihinde İtalya'nın başkenti Roma'da gerçekleştirildi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Bu süreçte Roma, Rus enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltırken, kendisini AB için kritik bir *enerji tedarik ve dağıtım merkezi* olarak konumlandırmaktadır. 2025 yılı içerisinde Mozambik'teki Coral South tesisinin tam kapasiteye ulaşması ve Coral North projesi için alınan nihai yatırım kararları, arz çeşitlendirme stratejisinin somut çıktıları arasında yer almaktadır.[5] Ayrıca, Tunus üzerinden Avrupa'ya uzanan Transmed boru hattının kapasite artırımı, İtalya'nın Akdeniz enerji jeopolitiğindeki merkezî rolünü pekiştirmiştir.[6]

Yenilenebilir enerji tarafında ise 2025 yılı, projelerin somut ilerleme kaydettiği bir dönem olmuştur. İtalya ile Tunus'u birbirine bağlayan ELMED elektrik ara bağlantı hattı, uluslararası finans kuruluşlarının sağladığı destekle uygulama ve inşaat hazırlık aşamasına geçerken, Avrupa ile Kuzey Afrika elektrik sistemlerinin entegrasyonu yönünde kritik bir adım teşkil etmiştir.[7] Buna paralel olarak, SoutH2 (Güney Hidrojen Koridoru) projesi kapsamında Almanya, İtalya, Avusturya, Cezayir ve Tunus arasında imzalanan ortak niyet deklarasyonu, hidrojen temelli enerji altyapısının geliştirilmesine yönelik siyasi ve kurumsal zeminin oluşturulduğunu göstermektedir.[8] Ayrıca Avrupa Komisyonu tarafından stratejik enerji projeleri arasında önceliklendirilmesi, söz konusu girişimin Avrupa'nın enerji arz güvenliği ve yeşil dönüşüm hedefleri açısından merkezî bir konuma yükseldiğini ortaya koymaktadır.

5 *Eni*, "Eni Announces Final Investment Decision for Mozambique Coral North Project", 2025,
https://www.kisa.link/HBsEk, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

6 Francis Ghilès, *As North African Energy Links Are Redrawn, Italy Becomes Europe's Southern Gas Hub*, CIDOB, Barcelona, 2022,
https://www.kisa.link/ZHQQo, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

7 *ELMED Project (Terna & STEG)*, "The ELMED Project: Italy–Tunisia Electricity Interconnection",
https://elmedproject.com/, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

8 *Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action*, "Joint Political Declaration of Intent to Develop the Southern Hydrogen Corridor Signed by Five Countries in Rome", 21.01.2025,
https://www.kisa.link/mjTII, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

4. G7 Dönem Başkanlığı ve Yatırım Diplomasisi

İtalya, 2025 yılındaki G7 Dönem Başkanlığı'nı Afrika politikasını küresel ölçekte yeniden çerçevelemek için etkin bir diplomatik araç olarak kullanmıştır. Roma yönetimi, G7 gündemine Afrika ülkelerinin borç yükünün hafifletilmesi ve finansman açığının kapatılması gibi yapısal sorunları taşıyarak yatırım odaklı bir kalkınma modelini ön plana çıkarmıştır.

Bu yaklaşımın en dikkat çekici çıktılarından biri, İtalyan kalkınma bankası Cassa Depositi e Prestiti (CDP) aracılığıyla Afrika Finans Kurumu'na (AFC) sağlanan 250 milyon avroluk kredi olmuştur.[9] Söz konusu finansman, özellikle *Lobito Koridoru* gibi bölgesel entegrasyonu destekleyen kapsamlı altyapı projelerine yönlendirilmiştir.[10] Bu hamle, İtalya'yı Kıta düzeyinde sadece bir enerji alıcısı olarak değil, aynı zamanda bölgesel kalkınmayı destekleyen kritik bir ortak olarak konumlandırmaktadır.

5. Sosyal Kalkınma, Tarım ve Beşerî Sermaye

İtalyan hükûmet verilerine göre, 2025 yılında Afrika'da yürütülen projelerin toplam değeri 1,4 milyar avro seviyesine ulaşmıştır. Bu bütçe, klasik bir *yardım* paketi olmaktan ziyade; proje bazlı yatırımlar, düşük faizli krediler ve teknoloji transferi mekanizmalarıyla sahada somut değer üretmeyi hedeflemektedir. *Mattei Planı*'nın bu boyutu, özellikle gıda güvenliği ve eğitim alanlarında belirginleşmiştir.[11]

Bu çerçevede yürütülen girişimler arasında, Cezayir'de mesleki eğitim ve teknoloji transferine odaklanan Enrico Mattei Eğitim Merkezi ile Angola'da Lobito Koridoru boyunca tarımsal değer zincirini güçlendirmeyi hedefleyen altyapı projeleri stratejik önem taşımaktadır. Benzer şekilde, Batı Afrika'da Fildişi Sahili'ndeki agro-endüstriyel merkezler ve Senegal'de uygulanan gıda güvenliği programları aracılığıyla kırsal kalkınma desteklenmektedir. Doğu Afrika ekseninde ise Etiyopya'da sağlık altyapısının güçlendirilmesine yönelik yatırımlar öne çıkarken, Kenya ile geliştirilen biyoyakıt ve tarım-enerji iş birlikleri yenilenebilir enerji alanında teknoloji transferinin somut örneklerini oluşturmaktadır.[12]

2025 yılında hız kazanan bu girişimler, İtalya'nın bölgedeki *yumuşak gücünü* pekiştirirken, göçün yapısal nedenlerini yerinde çözmeye odaklanan uzun vadeli bir stratejinin temel taşlarını oluşturmaktadır.

9 *SACE*, "Cassa Depositi e Prestiti and SACE Provide EUR250 Million to Africa Finance Corporation", 20.06.2025,
https://www.kisa.link/uymcG, Erişim Tarihi: 04.04.2026.

10 *African Finance Corporation*, "AFC Secures Strategic Partnerships to Advance Lobito Corridor Project", 2025,
https://www.africafc.org/, Erişim Tarihi: 18.04.2026.

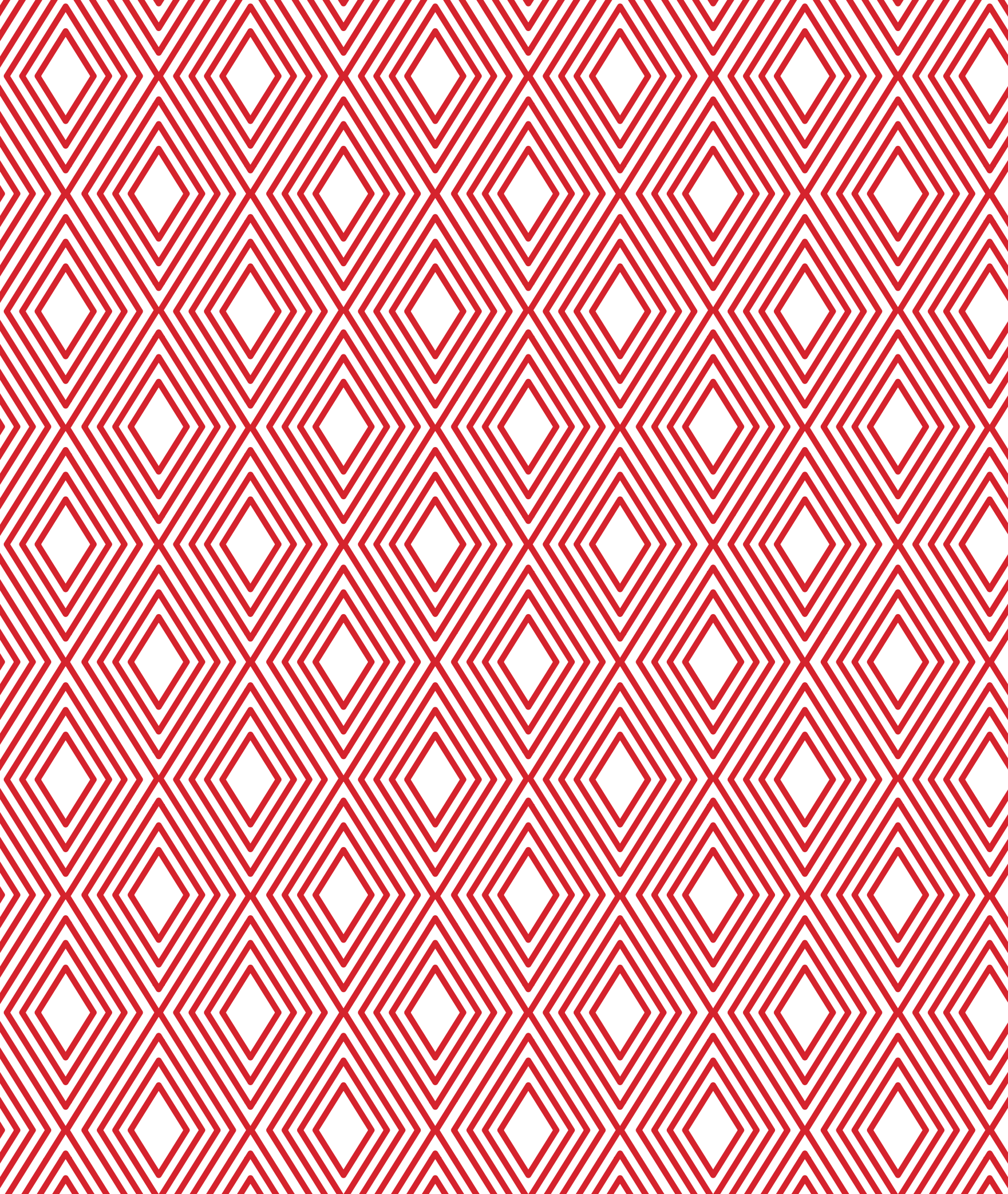
11 *Euronews*, "Italy Reviews Progress on Mattei Plan at Africa Summit in Ethiopia", 13.02.2026,
https://www.kisa.link/xaZpg, Erişim Tarihi: 18.04.2026.

12 *Agenzia Nova*, "Mattei Plan: Here are the Main Projects Carried out in African Countries", 2026,
https://www.kisa.link/zlqkG, Erişim Tarihi: 18.04.2026.

6. Sonuç

2025 yılı, İtalya'nın Afrika politikasında yapısal, çok katmanlı ve niteliksel bir dönüşümün tescillendiği bir dönemdir. *Mattei Planı*, Roma'nın Afrika ile olan ilişkilerini yatırım, ortaklık ve karşılıklı fayda prensipleri üzerine inşa ederek yeni bir stratejik paradigma ortaya koymuştur. Enerji, altyapı ve finans alanlarında atılan kararlı adımlar İtalya'nın Kıta'daki etkisini artırırken, AB ile kurulan stratejik uyum bu politikanın uluslararası meşruiyetini güçlendirmiştir.

Bu bağlamda 2025 yılı, İtalya'nın AB'nin Afrika politikalarında yalnızca bir *uygulayıcı* değil, aynı zamanda vizyoner, yönlendirici ve öncü bir aktör olarak öne çıktığı bir süreç olmuştur. Roma'nın geliştirdiği bu yeni model, Avrupa'nın Kıta ile gelecekteki ilişkileri için bir referans noktası niteliği taşımaktadır. Sonuç olarak, İtalya 2025 yılı itibarıyla Afrika'da sadece ekonomik bir aktör değil, aynı zamanda yeni bir küresel ortaklık modelinin şekillenmesinde belirleyici rol oynayan etkili bir stratejik aktör olarak konumlanmaktadır.

2025 Yılında ABD-Afrika İlişkileri

14

Meysune Yaşar*

1. Giriş

Küresel güç rekabetinin önemli alanlarından biri olan Afrika, 2025 yılında da önemli gelişmelere sahne olmuştur. Söz konusu gelişmelerin ana temalarından biri olan ABD'nin bölgeye yaklaşımı, bu çalışmanın da temel hareket noktası olmakla birlikte üç önemli başlık üzerinden şekillenmiştir: Jeopolitik eksende şekillenen stratejik rekabet, ekonomik iş birliği ve kalkınma politikaları ve son olarak güvenlik politikaları ve askerî iş birliği. 2025 yılı itibarıyla bu başlıklarda ABD'nin önemli politika değişiklikleri dikkat çekerken, bu çalışmada söz konusu gelişmeler ABD'nin Afrika politikasındaki süreklilik ve değişim dinamikleri ekseninde ele alınmaktadır.

Söz konusu tartışmanın odaklandığı üç ana eksenden biri olan jeopolitik ve stratejik rekabet temasıyla Kıta'da giderek artan Çin varlığının ABD dış politikasında Afrika'nın yerine ilişkin nasıl bir etki yarattığı sorusuna cevap aranmaktadır. Çalışmanın ikinci başlığı olan ekonomik iş birliği ve kalkınma politikaları ABD'nin Kıta ile kurduğu temaslarda ekonomiye odaklanmakta ve bu temasları 2025 yılında atılan adımlar özelinde değerlendirmektedir. Son başlık olan güvenlik politikaları ve askerî iş birliği ise Kıta'da giderek yoğunlaşan güvenliğe dayalı krizlerin ABD tarafından nasıl ele alındığı sorusuna cevap aramaktadır. Bir bütün olarak çalışma, Kıta'da derinleşen

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, meysune.yasar@medeniyet.edu.tr

ABD Başkanı Donald Trump'ın arabuluculuğunda, Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Félix Tshisekedi arasında barış anlaşması, 4 Aralık 2025 tarihinde Washington'da imzalandı. (Kaynak: President Donald Trump, President Paul Kagame of the Republic of Rwanda, and President Felix Tshisekedi of the Democratic Republic of the Congo, sign Washington Accords for Peace – The White House)

stratejik rekabete, artan ekonomik temaslara ve giderek yükselen bölgesel güvenlik tehditlerine ABD dış politikası özelinde bakmakta ve 2025 yılına özel bir değerlendirme sunmaktadır.

2. Stratejik Rekabet ve Jeopolitik Boyut

Çin'in *Kuşak Yol Girişimi* ekseninde Kıta'da oluşturduğu etki alanının yanı sıra Rusya'nın güvenlik merkezli politikası ABD tarafından yalnızca askerî, ekonomik ve kalkınma odaklı angajman adımları olarak değil stratejik bir yayılma olarak da ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, 2025 yılı ABD'nin Afrika'ya dönük yaklaşımında stratejik rekabetin vurgulandığı bir yıl olmuştur. Rekabetin yoğunlaştığı başlıklar Kıta'nın küresel tedarik zincirlerindeki rolü ve sahip olduğu doğal kaynaklar olurken; bakır, kobalt ve lityum gibi mineraller enerji dönüşüm süreçleri açısından kritik öneme sahiptir. 2025 yılında ABD açısından söz konusu kaynaklara erişim önemli bir başlık olarak öne çıkmış ve bu doğrultuda Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC) ve Zambiya gibi Kıta ülkelerinin stratejik önemi artmıştır.[1] Altyapı yatırımları doğrultusunda KDC, Zambiya ve Angola'yı birbirine bağlayan ve Atlantik

Kıyısı Lobito Limanı'na uzanan *Lobito Koridoru Projesi* de ABD tarafından dikkate değer bulunmuştur. Proje kapsamında Afrika'nın kritik minerallerinin ABD aracılığıyla küresel pazara entegre edilmesi ve Çin'in Kıta'daki altyapı projelerine alternatif rotalar oluşturulması hedeflenmektedir.[2]

Stratejik ve jeopolitik rekabetin bir diğer önemli noktası olan Somaliland, Kızıldeniz ve Aden Körfezi çevresindeki deniz ticaret yollarının kesişim noktası olmasından dolayı önemle ele alınmaktadır. Ayrıca, Somaliland'ın Babülmendep Boğazı'na yakın konumu bölgenin jeopolitik değerini artırırken, ABD Temsilciler Meclisi Üyesi Scott Perry, 12 Haziran 2025'te Başkana Somaliland'ı tanıma yetkisinin verilmesini öngören bir yasa tasarını Temsilciler Meclisi'ne sunmuştur.[3] Tasarı sadece teklif aşamasında kalırken, Somaliland'ın konumu stratejik rekabetin alanlarından biri olarak Temsilciler Meclisi'nde önemli tartışmalara sahne olmuştur.

ABD, Çin'in bölgedeki etkisini dengelemek amacıyla altyapı yatırımlarını artırmaya ve stratejik noktalara yönelik odağını derinleştirmeye öncelik verirken, Rusya'nın Kıta'daki varlığına yönelik yaklaşımını ise ağırlıklı olarak güvenlik eksenli bir çerçevede şekillendirmektedir. Güvenlik şirketleri ve askerî iş birlikleri üzerinden Kıta'daki varlığını şekillendiren Rusya, özellikle son dönemde Sahel bölgesinde meydana gelen askerî darbeler ve Batı karşıtı siyasi eğilimlerin güçlenmesiyle etki alanını genişletmeye yönelik önemli fırsatlar elde etmiştir.[4] Bu doğrultuda 2025 yılı içerisinde Mali, Nijer ve Burkina Faso'daki askerî yönetimlerin Batı ile ilişkilerindeki gerilimin artması ve Sahel ülkelerinin kendi güvenlik mimarilerini kurmaya dönük inisiyatif almaları (Sahel Devletleri İttifakı) ABD'nin bölgedeki etkisini sınırlayıcı gelişmeler olarak kaydedilmiştir.[5] ABD yönetimi söz konusu sınırlılıkların giderilmesi adına Kıta'ya dönük olarak ekonomi ve kalkınma odaklı adımların üzerinde durmuştur.

3. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Politikaları

2025 yılında ABD'nin Kıta ile ekonomi ve kalkınmaya dayalı temaslarında en önemli başlıklardan biri *Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası* olmuştur. Afrika ülkelerinin ABD pazarına gümrüksüz erişimini sağlayan programın süresinin 30 Eylül 2025'te dolması önemli tartışmalara konu olmuştur. ABD'deki bazı politika yapıcılar yasanın yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuş ve 2026 başında ABD yönetimi programı geriye dönük olarak yeniden hayata geçirmiştir. Yeni düzenleme kapsamında 31 Aralık 2026 tari-

1 *U.S. Department of State*, "Strategic Partnership Agreement Between the Government of the United States of America and the Government of the Democratic Republic of the Congo", 04.12.2025, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

2 *United Nations Zambia*, "Potential Impact of the Lobito Corridor and Support to the Regional Transformation Agenda",
https://www.kisa.link/ETFNf, Erişim Tarihi: 12.03.2026.

3 *Congress.gov*, "H.R.3992- Republic of Somaliland Independence Act", 06.12.2025,
https://www.kisa.link/wRlxx, Erişim Tarihi: 11.03.2026.

4 Nicholas Idris Erameh & Seun Bamidele, "Moscow's African relations: Unveiling Russia's strategy in Africa and its impact on global politics", *Security and Defence Quarterly*, Vol.51, No.3, 2025, pp. 112–129.

5 Ebenezer Obadare, "A Dubious Turn in the Sahel", *Council on Foreign Relations*, 03.02.2026,
https://www.kisa.link/KbKjO, Erişim Tarihi: 14.03.2026.

hine kadar uygulanacak olan söz konusu yasa, ABD'nin Afrika ticaret politikasındaki belirsizlikler ve yeni ticaret modellerine ilişkin arayış kapsamında önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir.[6]

Haziran 2025'te Luanda'da düzenlenen ABD-Afrika İş Zirvesi yılın en önemli ekonomik diplomasi adımlarından biri olmuştur. Dijital altyapı projeleri, tarım sektörü, kritik mineraller ve enerji yatırımları önemli başlıklar olarak öne çıkarken, ABD, Kıta'ya dönük ekonomi ve yatırım temaslarını daha kurumsal bir zeminde ele alma gayretini ortaya koymuştur.

Bu yaklaşım, Kıta'daki kriz bölgelerine ilişkin çatışma çözümleri adımlarına da yansımış, Nisan 2025'te KDC ve Ruanda arasında ABD arabuluculuğunda bir barış taahhüdü imzalanmıştır.[7] Bu adımın arkasındaki temel motivasyonlardan biri, KDC'nin dünya kobalt rezervlerinin önemli bir bölümüne sahip olmasıdır; barış süreci kapsamında Kongo'daki lityum, bakır ve kobalt rezervlerine yatırım yapılmasını öngören anlaşmalar üzerinde durulmuştur. Buna paralel olarak, 2025 yılında ABD Uluslararası Kalkınma Finansmanı Kurumu Kıta'da altyapı, enerji ve madencilik projelerine dönük yeni yatırımları onaylayarak kritik mineral üretiminin artırılması hedefine öncelik verilmiştir. Malawi'de nadir toprak elementi projeleri, Mozambik'te grafit madenciliği ve Gabon'da potasyum madeni gibi projelere finansman sağlanmıştır.[8] Stratejik rekabet temasının önemli konu başlıklarından olan *Lobito Koridoru* için, ABD Uluslararası Kalkınma Finansmanı Kurumu Angola'da demiryolu finansmanı için kredi anlaşması sağlamıştır. 22-23 Kasım 2025'te Güney Afrika'da düzenlenen G20 Johannesburg Zirvesi, Kıta'da düzenlenen ilk G20 toplantısı olması dolayısıyla önem taşımaktadır. Kıta'nın uluslararası politikadaki varlığı açısından oldukça önemli olan zirveyi ABD'nin boykot etmesi ise Amerikan yönetiminin küresel ekonomik yönetişim mekanizmalarına bakışını da tartışmaya açmıştır.[9]

4. Güvenlik Politikaları ve Askerî İş Birliği

Güvenlik ve askerî iş birliği kapsamında 2025 yılının ilk aylarında Kıta'da Sahel bölgesi öne çıkmıştır. Askerî darbeler ve Batı karşıtı siyasi söylemler ABD'nin güvenlik ortaklarını doğrudan etkilerken, Kıta'da Amerikan merkezli güvenlik mimarisini de zayıflatmıştır. Bir diğer önemli nokta ise Nijer olmuştur. Amerikan yönetimi siyasi gerilimler ve güvenlik anlaşmalarının askıya alınması dolayısıyla Nijer'de bulunan askerlerini geri çekme kararı almıştır. Ortaya çıkan yeni güvenlik mimarisinde Amerikan yönetimi yeni

6 *Council on Foreign Relations*, "AGOA: The U.S.-Africa Trade Program", 01.10.2025, https://www.kisa.link/plIBb, Erişim Tarihi: 13.03.2026.

7 *U.S. Department of State*, "Peace Agreement Between the Democratic Republic of the Congo and the Republic of Rwanda", 27.06.2025, https://www.kisa.link/oSXrJ, Erişim Tarihi: 01.03.2026.

8 *U.S. International Development Finance Cooperation*, "DFC Board Approves New Investments, Bolstering Regional Stability, Economic Prosperity, and Critical Mineral Supply Chains", 20.02.2026, https://www.kisa.link/PiJYF, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

9 Gustavo Romero & Stewart Patrick, "The G20 Agenda Is Shifting from the Global South to America First", *Carnegie*, 23.12.2025, https://www.kisa.link/gMlhX, Erişim Tarihi: 01.03.2026.

ortaklıklar geliştirme hedefine odaklanmış; Kenya, Gana ve Senegal bu süreçte öne çıkmıştır.[10] Askerî eğitim programları, güvenlik iş birliği anlaşmaları ve ortak tatbikatlar üzerinden şekillenen ortaklıklar ABD'nin Afrika'daki stratejik varlığını korumaya dönük adımlar olarak yorumlanmıştır.

Bu gelişmeler ekseninde ABD, 2025 yılı sonlarına doğru ABD Afrika Komutanlığı'nın (AFRICOM) adımlarına ilişkin çeşitli tartışmalar ortaya koymuştur. Bu tartışmalar kapsamında AFRICOM'un bölgesel stratejisi yeniden değerlendirilmeye alınmış, doğrudan askerî varlık yerine kapasite geliştirme programlarına, askerî eğitim faaliyetlerine ve bölgesel güvenlik iş birliklerine daha fazla alan açılması gündeme taşınmıştır.[11] 2025 yılının güvenlik diplomasisi adımlarında öne çıkan gelişme ise mayıs ayında düzenlenen Afrika Savunma Şefleri Konferansı olmuştur. ABD Afrika Komutanlığı ve Kenya ortaklığında gerçekleşen konferansa 37 Afrika ülkesinin savunma liderleri katılmış; Afrika ile ABD arasında askerî koordinasyonun güçlendirilmesi öne çıkan hedef olmuştur. Konferansta Afrika güvenlik sorunlarına *Afrika liderliğinde çözümler* geliştirilmesi gerektiğine ilişkin söylemler ise, ABD'nin uzun vadede doğrudan askerî angajman yerine bölgesel güvenlik kapasitesine vereceği destekler olarak yorumlanmıştır.[12] Bununla birlikte özellikle terörle mücadele operasyonları sürdürülmüş, bu kapsamda Aralık 2025'te Nijerya'da IŞİD bağlantılı militanlara hava saldırıları düzenlenmiştir.[13]

5. Sonuç

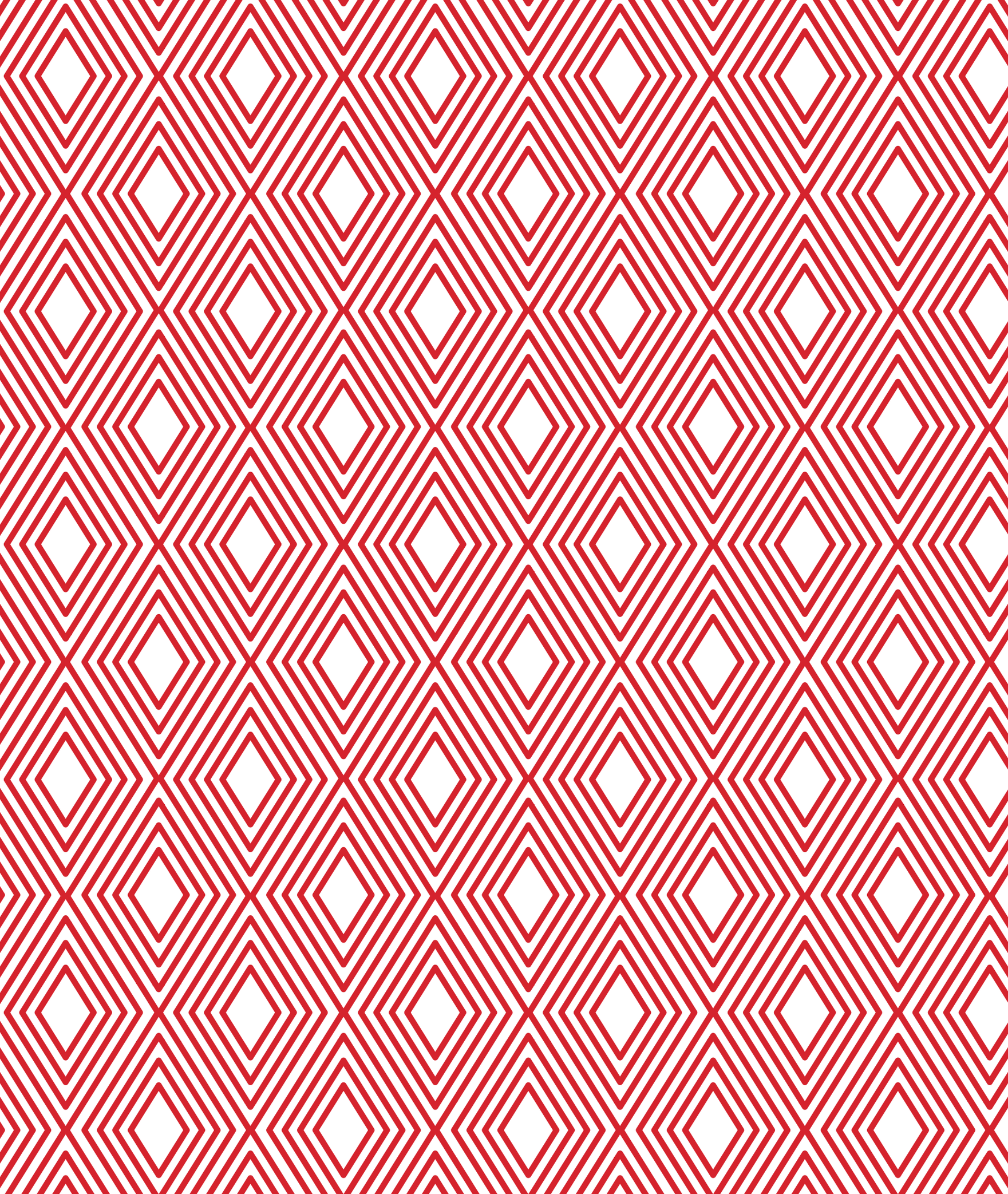
2025 yılında ABD'nin Afrika politikası bir bütün olarak ele alındığında, öne çıkan üç temel başlığın birbiriyle ne derece etkileşim hâlinde olduğu görülmektedir. Bölgede attığı adımlarla, Kıta'daki stratejik rekabeti dengelemeye çalışan, ekonomik bağlarla bölgeye dönük kaynak erişimini güvenli hâle getirmeye çalışan ve askerî angajman ile güvenlik alanındaki uzun vadeli tehditlerin üzerinde yeni stratejik yaklaşımlarla durma gayreti gösteren ABD yönetimi, tüm bu başlıklarda önemli meydan okumalarla karşı karşıyadır. Söz konusu meydan okumalara strateji geliştirme, ekonomik teması güçlendirme ve yeni bir güvenlik mimarisi oluşturma hedefleri doğrultusunda Amerikan yönetiminin uzun vadede Kıta'daki varlığı yalnızca Afrika'daki gelişmelere değil, kendi dış politika tercihlerindeki değişimlerle de doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla ABD'nin küresel sisteme dair ortaya koyduğu yeni yaklaşımın Afrika'ya yansımaları uzun vadede oldukça önemli değişimleri beraberinde getirecektir.

10 *U.S. Embassy & Consulate in Morocco*, "African Lion 2025 Concludes, Showcases US Ability to Project Power with Allies Across Africa", 27.05.2025,
https://www.kisa.link/jDyJt, Erişim Tarihi: 02.03.2026.

11 David Vergun, "Africom Strategy Focuses on Burden Sharing, Protecting U.S. Homeland", 05.06.2025,
https://www.kisa.link/Shgnb, 10.03.2026.

12 *United States Africa Command*, "U.S. and Kenya Conclude Successful 2025 African Chiefs of Defense Conference in Nairobi", 28-29.05.2025,
https://www.kisa.link/OzLXO, Erişim Tarihi: 09.03.2026.

13 *United States Africa Command*, "U.S. Africa Command Conducts Strike Againts ISIS in Nigeria", 25.12.2025,
https://www.kisa.link/JDlmY, Erişim Tarihi: 13.03.2026.

2025 Yılında Körfez Ülkeleri-Afrika İlişkileri

15

Hamdullah Baycar*

1. Giriş

2025 yılı, Körfez ülkeleri ile Afrika arasında ekonomik, çatışma, diplomatik ve siyasal ilişkilerin belirgin biçimde yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Enerji, lojistik ve altyapı yatırımları sürmekle birlikte, ilişkilerin belirleyici boyutu giderek çatışma alanlarına müdahil olma, bölgesel krizleri yönetme ve çok taraflı platformlarda nüfuz artırma yönünde seyretmiştir.

Özellikle Sudan ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC) örnekleri, Körfez ülkeleri ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin 2025 itibarıyla iki farklı ancak birbirini tamamlayan eğilim üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Bir yanda vekâlet savaşları ve Körfez içi rekabetin sahaya yansıması öne çıkarken, diğer yanda arabuluculuk ve diplomatik angajman kapasitesinin artması dikkat çekmektedir. Bu çerçevede çalışmada, 2025 yılında Körfez ülkelerinin Kıta ülkeleriyle ilişkilerinde hem rekabet hem de diplomasi ekseninde derinleşen gelişmeler ele alınmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Karadeniz Teknik Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-8720-9995, hamdullahbaycar@ktu.edu.tr

2. Ekonomik Boyutlarıyla Körfez-Afrika İlişkileri

2025 yılı itibarıyla Körfez ülkelerinin Afrika ile ilişkileri, önceki yıllardaki genel ekonomik açılımın ötesine geçerek daha stratejik, büyük ölçekli ve sektör odaklı yatırımlar ekseninde derinleşmiştir. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Katar ve Kuveyt Kıta'da teknoloji, enerji ve altyapı alanlarında etkilerini artırmıştır. Bu bağlamda, BAE 2025 yılında Johannesburg'da düzenlenen G20 Zirvesi'nde Afrika genelinde yapay zekâ altyapısı ve hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla 1 milyar dolarlık yatırım taahhüdünde bulunmuştur. Suudi Arabistan ise Ekim 2024'te açıkladığı Afrika'ya yönelik yaklaşık 41 milyar dolarlık altyapı yatırım planını 2025 itibarıyla uygulamaya koyarken, özellikle yenilenebilir enerji alanında 2025 başı itibarıyla yaklaşık 7 milyar dolara ulaşan yatırımlarıyla Kıta'daki varlığını pekiştirmiştir. Katar ise Ağustos 2025'te özel bir şirket aracılığıyla altı Afrika ülkesini kapsayan ve madencilikten tarıma, enerjiden altyapıya kadar geniş bir yelpazeyi içeren 103 milyar dolarlık yatırım planıyla dikkat çekmiştir.[1]

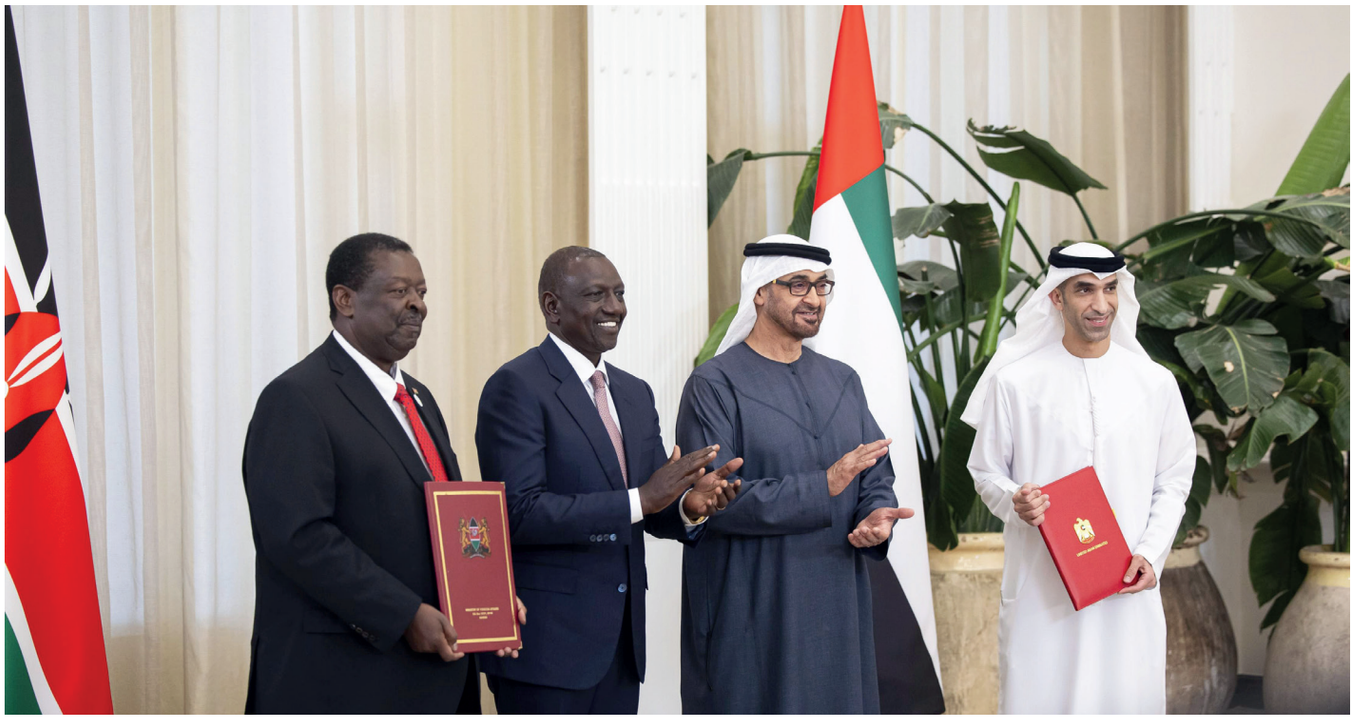
ABD'nin Afrika'daki gümrük vergilerini artırma ve diplomatik misyonlarını azaltma girişimleri, Kıta'daki angajmanının zayıflamasına ve buna bağlı olarak bir jeopolitik boşluğun oluşmasına yol açmıştır. Bu süreçte Suudi Arabistan, BAE ve Katar, Afrika'yı öncelikli bir ekonomik ve stratejik alan olarak konumlandırarak ticaret, yatırım ve altyapı projelerine yönelik girişimlerini hızlandırmıştır. Suudi Arabistan'ın Mayıs 2025'te Africa 50, Ghana EXIM Bank ve diğer ulusal ihracat bankalarıyla imzaladığı çok taraflı anlaşmalar, BAE'nin Kenya ve Kongo Cumhuriyeti ile yürürlüğe koyduğu Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (CEPA) ve Katar'ın Doğu Afrika'da lojistik merkezlere ve geniş ölçekli altyapı yatırımlarına yönelmesi, Körfez'in Kıta'daki ekonomik diplomasisinin kurumsallaştığını göstermektedir.[2] Aynı yıl içerisinde liman, demiryolu ve enerji altyapısına yapılan milyarlarca dolarlık yatırımlar devam etmiştir. Örneğin, BAE'nin DP World üzerinden liman ağını genişletmesi ve Etihad Rail'in çok ülkeli demiryolu girişimleri, Suudi bağlantılı fonların sanayi ve lojistik projelerine yönelmesi ve Katar merkezli yatırım taahhütlerinin artması Afrika'nın iç bölgelerini Körfez limanlarına ve oradan Asya pazarlarına bağlayan yeni ticaret koridorlarının oluşumunu hızlandırmıştır.[3]

Bununla birlikte, 2025, Körfez-Afrika ilişkilerinin yalnızca altyapı yatırımlarıyla sınırlı kalmadığı; finansal kurumlar (örneğin İslam Kalkınma Bankası, Afrika Ekonomik Kalkınma Arap Bankası ve çok taraflı kalkınma fonları), kamu-özel ortaklıkları ve özel sektör aktörleri üzerinden derinleştiği bir yıl olmuştur. Dijital ekonomi, fintech ve kritik madenler gibi yeni alanlar da bu ilişkilerin kapsamını genişletmiştir.[4]

1 Yaseen Tayob ve Jordan Mc Lean, "Gulf Financing Is Changing Africa's Green Economic Growth Outlook But Who Benefits?", *SAIIA*, 05 Aralık 2025,
https://www.kisa.link/JUjUg, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

2 Michael William Wilson, *The GCC and Africa in 2026 Toward a New Model of Partnership*, No. 15 (Gulf Research Center, 2025), 91-97,
https://www.kisa.link/JsnNb, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

3 Wilson, *The GCC and Africa in 2026 Toward a New Model of Partnership*; Michael W. Wilson, "Beyond Washington: Africa's Emerging Trade Axis with the Gulf, China, and Russia", *Gulf Research Center*, GRM, Ekim 2025,
https://www.kisa.link/CZwGt, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

Kenya Cumhurbaşkanı William Ruto ile Birleşik Arap Emirlikleri Devlet Başkanı Şeyh Muhammed bin Zayid Al Nahyan, 14 Ocak 2025 tarihinde iki ülke arasında Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması'nı imzaladı. (Kaynak: KENYA AND THE UAE SIGN HISTORIC COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP AGREEMENT – The Official Website of the President of the Republic of Kenya)

Siyasal düzlemde diğer Körfez aktörleri kadar görünür olmasa da Kuveyt'in Afrika ile geliştirdiği ekonomik ve yatırım temelli ilişkiler giderek daha önemli bir gündem oluşturmaktadır. Bu bağlamda Kuveyt'in *Arap-Afrika İş Birliği Köprüsü* girişimi, söz konusu ilişkilerin daha kurumsal, çok taraflı ve stratejik bir çerçeveye taşınmakta olduğunu göstermektedir. Dışişleri Bakanı Abdullah el-Yahya tarafından açıklanan girişim, Körfez ülkelerinin Afrika ile ilişkilerinde yalnızca ekonomik yatırımlarla sınırlı kalmayıp diplomatik koordinasyon, güvenlik iş birliği ve ortak politika üretimi gibi alanlara yöneldiğini ortaya koymaktadır. Girişimin temel unsurları arasında Arap ülkeleri ile Afrika Birliği (AfB) üyesi devletleri bir araya getirecek kalıcı bir diplomatik platformun oluşturulması ve ilk toplantının Kasım 2025'te Kuveyt'te gerçekleştirilmesinin planlanması yer almaktadır. Bunun yanı sıra, 100 milyon dolarlık bir fon aracılığıyla gıda güvenliği ve yenilenebilir enerji gibi stratejik alanlarda ortak projelerin desteklenmesi hedeflenmektedir. Böylece Körfez-Afrika ilişkilerinin daha sürdürülebilir ve kurumsallaşmış bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır.[5]

3. Sudan: Vekâlet Savaşı ve Körfez İçi Rekabet

2025 yılında Sudan ile BAE arasındaki ilişkiler keskin bir şekilde bozulmuş ve devam eden iç savaş bağlamında tartışmalı iş birliğinden açık bir diplomatik kopuşa evrilmiştir. Kırılma noktası, Sudan'ın Mart 2025'te Uluslararası Adalet

4 Royal Ibeh, "Japan, Gulf Investors Invest $180bn in African Startups, Infrastructure", *Businessday*, 27 Ocak 2026,

https://www.kisa.link/GeGdF, Erişim Tarihi: 01.05.2025;

Wilson, "Beyond Washington: Africa's Emerging Trade Axis with the Gulf, China, and Russia"; Wilson, *The GCC and Africa in 2026 Toward a New Model of Partnership*.

5 "Kuwait Launches Diplomatic Initiative to Enhance Arab-African Dialogue", News, *Divan Centre*, 28 Nisan 2025,

https://www.kisa.link/QCnPY, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

Divanı nezdinde BAE'yi Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) üzerinden soykırıma iştirak etmekle suçlayarak dava açması olmuştur.[6] Her ne kadar mahkeme davayı Mayıs 2025'te yetki gerekçesiyle reddetse de bu süreç ikili ilişkilerde ciddi bir tırmanmayı temsil etmiştir.

Bunu takiben, Sudan'daki orduya yakın yönetim BAE ile diplomatik ilişkileri kestiğini açıklamış, Abu Dabi ise söz konusu suçlamaları reddetmiştir. 2025 boyunca ilişkilerin merkezinde, BAE'nin HDK'ye askerî ve lojistik destek sağladığı iddiaları yer almıştır. Sudan yönetimi ve çeşitli uluslararası raporlar bu desteğin savaşı uzattığını öne sürerken, BAE insani yardım ve diplomatik çözüm çağrılarını vurgulamıştır. Özellikle Darfur'da artan şiddet ve HDK'nin ilerleyişi, uluslararası kamuoyunda dış aktörlere yönelik eleştirileri yoğunlaştırmıştır.

Sudan örneği, yalnızca ikili bir kriz olarak değil, aynı zamanda Körfez içi rekabetin sahaya yansıdığı bir jeopolitik kırılma olarak da değerlendirilmelidir. Suudi Arabistan'ın Sudan'daki devlet kurumlarını ve Sudan Silahlı Kuvvetleri'ni destekleyen pozisyonu, BAE ile açık bir ayrışmaya işaret etmiştir.[7] Riyad'ın özellikle Washington nezdinde diplomatik girişimlerde bulunarak BAE'ye baskı kurulmasını talep etmesi, Sudan'ın Körfez güçleri arasındaki liderlik mücadelesinin test edildiği bir alana dönüştüğünü göstermektedir. Bu bağlamda Sudan, Körfez-Afrika ilişkilerinde vekâlet savaşları ile bölgesel güç rekabetinin kesiştiği kritik bir düğüm noktası hâline gelmiştir.[8]

4. Afrika Boynuzu'nda Jeopolitik Kırılma: Somaliland'ın Tanınması ve Körfez Rekabeti

İsrail'in Aralık 2025'te Somaliland'ı tanıması, Etiyopya'nın denize erişim arayışları ve Afrika Boynuzu'ndaki kırılgan devlet yapılarıyla birleşerek Körfez ile Afrika arasındaki ilişkileri daha önce görülmemiş ölçüde güvenlik odaklı ve bütünleşik bir jeopolitik alana dönüştürmüştür. Bu süreçte BAE, uzun yıllar boyunca Somali'de önemli bir yatırımcı ve güvenlik ortağı olarak öne çıkmış; liman işletmeleri, lojistik ağlar ve yerel aktörlerle kurduğu ilişkiler üzerinden ülkede derin bir etki alanı oluşturmuştur. Özellikle DP World aracılığıyla yürütülen faaliyetler, bu ekonomik ve stratejik nüfuzun kurumsal temelini oluşturmuştur.

Ancak 2025 itibarıyla bu ilişkiler hem egemenlik tartışmaları hem de Abu Dabi'nin İsrail ile geliştirdiği stratejik yakınlaşmanın Somaliland'ın tanınması sürecine dolaylı katkı sağladığı yönündeki algı nedeniyle keskin bir kırılmaya uğramıştır. Mogadişu yönetimi, söz konusu gelişmeleri ulusal egemenliğe yönelik bir tehdit olarak değerlendirerek BAE ile ilişkilerini kesme noktasına gelmiştir.[9] Buna karşılık, Suudi Arabistan, Somali'nin toprak bütünlüğünü Kızıldeniz ve Aden Körfezi güvenliğinin temel unsuru olarak görmüş ve Mogadişu ile askerî

6 Mehmet Rakipoğlu, "Sudan İç Savaşı'nda Güç Dengesi Nasıl Değişiyor?", *Kritik Bakış*, 12 Mart 2025,
https://www.kisa.link/aERWl, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

7 "Saudi Arabia Raises Concerns with UAE over Sudan War and Yemen Policy: Report", *TRT World*, 21 Şubat 2026,
https://www.kisa.link/Eulzs, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

8 Sean Mathews, "Saudi Crown Prince Sent Complaint Letter to UAE 'spy Sheikh' about Yemen, Sudan", *Middle East Eye,* 20 Şubat 2026,
https://www.kisa.link/CmPjo, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

9 Bushra Mohamed, "Somalia-UAE Diplomatic Row: Israel's Recognition of Somaliland and Yemen Conflict Fuel Tensions", *BBC,* 15 Ocak 2026,
https://www.kisa.link/HauwP, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

iş birliği anlaşmaları imzalayarak Mısır, Katar ve Türkiye ile birlikte İsrail-BAE eksenine karşı bir denge oluşturma yönünde hareket etmiştir.[10]

5. Arabuluculuk ve Diplomatik Nüfuz

Sudan ve Somali'deki çatışma temelli dinamiklerin aksine, 2025 yılında KDC örneği, Körfez ülkelerinin diplomatik kapasitesinin artışını ortaya koymuştur. Bu süreçte Katar, AfB ve ABD ile birlikte KDC ile Ruanda arasındaki gerilimlerin azaltılmasında önemli bir kolaylaştırıcı rol üstlenmiştir. Haziran 2025'te taraflar arasında imzalanan barış anlaşması ve devamında Kasım 2025'te Doha'da kabul edilen Doha Çerçeve Anlaşması bu diplomatik sürecin somut çıktıları olmuştur.[11] Söz konusu çerçeve çatışmanın temel nedenlerinin ele alınması, ateşkesin kademeli uygulanması, sivillerin korunması ve yerinden edilenlerin geri dönüşü gibi başlıklara odaklanmıştır. Ayrıca ateşkes denetimi, birliklerin ayrıştırılması ve yeniden entegrasyon süreçlerinin ilerleyen protokollerle detaylandırılması öngörülmüştür.

2025 yılında Körfez-Afrika ilişkilerinin bir diğer dikkat çekici boyutu, küresel yönetişim alanındaki artan etkileşimdir. Güney Afrika'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen G20 Zirvesi bu bağlamda önemli bir örnek teşkil etmiştir. Suudi Arabistan hâlihazırda G20 üyesi olarak süreçte yer alırken, Pretoria yönetiminin Katar ve BAE'yi zirveye davet etmesi, Körfez ülkelerinin Afrika ile ilişkilerinde yeni bir boyuta işaret etmektedir.[12] Bu süreç, Körfez aktörlerinin Afrika'daki rolünün yalnızca ekonomik yatırımlar veya güvenlik müdahaleleriyle sınırlı olmadığını; aynı zamanda çok taraflı diplomasi ve çatışma çözümü mekanizmaları üzerinden de genişlediğini göstermektedir.

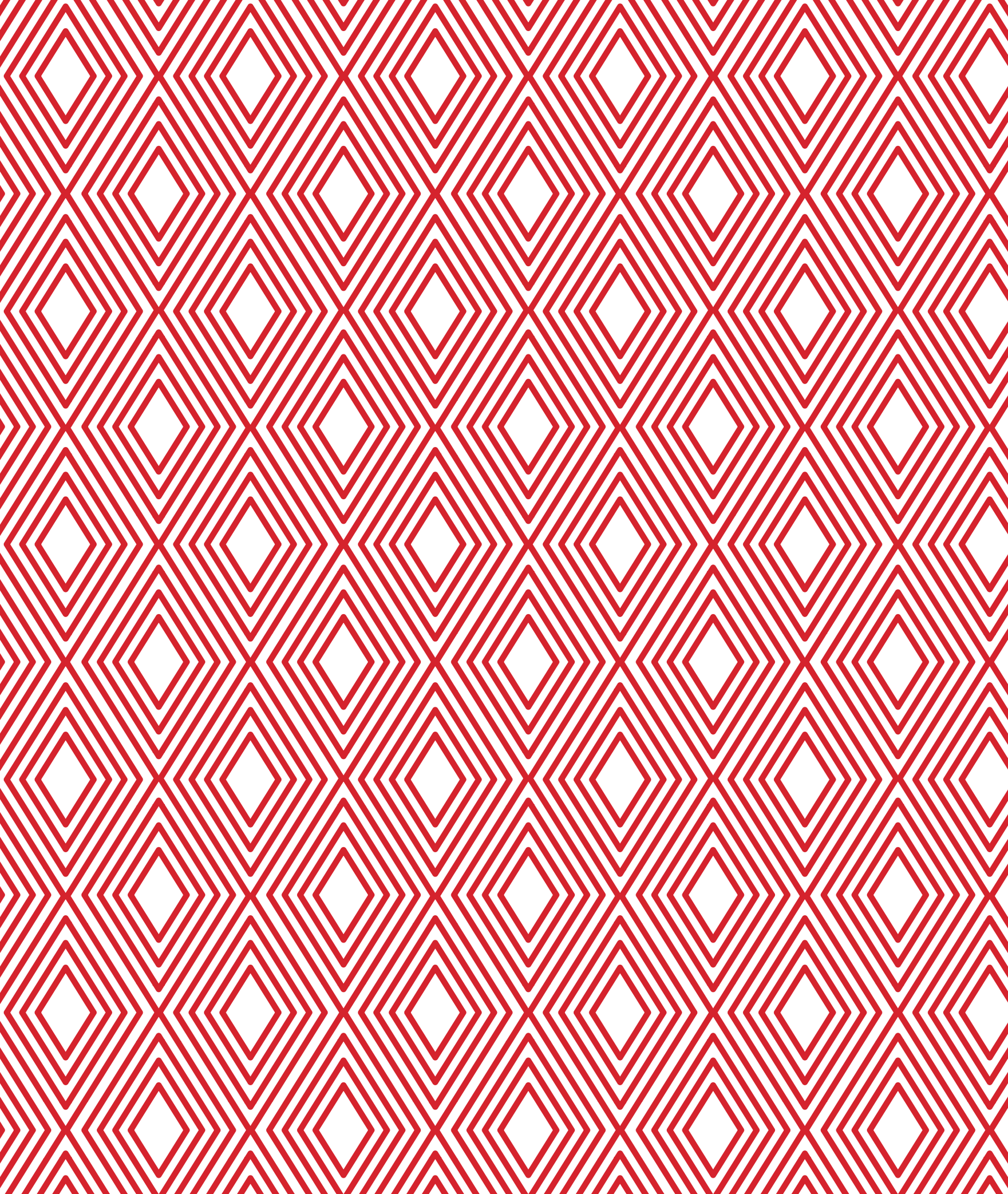
6. Sonuç

Sonuç olarak, 2025 yılı Körfez-Afrika ilişkilerinde çok katmanlı bir dönüşümün yaşandığı bir dönem olmuştur. Sudan örneği, vekâlet savaşları ve Körfez içi rekabetin Afrika'daki yansımalarını açık biçimde ortaya koyarken, KDC örneği, Körfez aktörlerinin artan diplomatik kapasitesini ve arabuluculuk rolünü göstermektedir. Bu iki vaka birlikte değerlendirildiğinde, Körfez-Afrika ilişkilerinin artık yalnızca ekonomik yatırımlar veya güvenlik iş birlikleriyle açıklanamayacağı; aksine jeopolitik rekabet, diplomatik nüfuz ve küresel yönetişim süreçlerinin iç içe geçtiği daha karmaşık bir yapıya evrildiği anlaşılmaktadır.

10 Giorgio Cafiero, "Saudi Arabia Confronts the Israel–UAE Alignment in Somalia", *Arab Center Washington DC*, 01 Mayıs 2026,
https://www.kisa.link/wmtZV, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

11 "No: 234, 16 Kasım 2025, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ile AFC/M23 Arasında İmzalanan Kapsamlı Barış Anlaşması İçin Doha Çerçevesi Hk.", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 16 Kasım 2025,
https://www.kisa.link/HGocn, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

12 "Qatar's Participation in G20 South Africa 2025 Summit, Reflects Doha's Role in Promoting Peace and Development Internationally", *Qatar News Agency*, 22 Kasım 2025,
https://www.kisa.link/mWLXx, Erişim Tarihi: 01.05.2025;
"Crown Prince of Abu Dhabi to Lead UAE Delegation at G20 Summit in South Africa on Behalf of UAE President", *National Media Authority - United Arab Emirates,* 19 Kasım 2025,
https://www.nma.gov.ae/en, Erişim Tarihi: 01.05.2025.

2025 Yılında İsrail-Afrika İlişkileri

16

Sevinç Ebru Temel*

1. Giriş

İsrail'in Afrika'ya yönelik politikası, diplomatik ilişkilerin tesis edilmeye başlandığı 1950'li yıllardan bu yana dış politikasının önemli eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Sömürgecilik sonrası bağımsızlıklarını kazanan Afrika devletleriyle erken dönemde kalkınma yardımları, tarım teknolojileri ve teknik iş birliği temelinde ilişkilerini geliştiren İsrail, 1973 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından birçok Afrika ülkesiyle diplomatik ilişkisini kaybetmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Kıta'ya yeniden yönelmiş ve Afrika ile ilişkilerini canlandırmaya yönelik kapsamlı bir açılım süreci başlatmıştır.

7 Ekim 2023'te Hamas tarafından gerçekleştirilen Aksa Tufanı Operasyonu ve sonrasında başlayan Gazze Savaşı, İsrail'in dış politika önceliklerini önemli ölçüde yeniden şekillendirmiştir. Artan uluslararası baskılar karşısında İsrail, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu başta olmak üzere çok taraflı platformlarda diplomatik desteğini korumaya ve genişletmeye odaklanmıştır. Bu süreçte, BM'de 54 oyla temsil edilen Afrika ülkeleri, İsrail açısından stratejik öneme sahip diplomatik aktörler hâline gelmiştir. Bunun yanı sıra, Afrika Kıtası, savunma sanayi, siber güvenlik, tarım teknolojileri ve su yönetimi gibi alanlarda sunduğu iş birliği ve yatırım imkânlarıyla İsrail açısından giderek önem kazanan ekonomik bir ortak hâline gelmiştir. Özellikle Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu'nda geliştirilen güvenlik ortaklıkları, terörle mücadele alanındaki iş birlikleri ve teknoloji transferi faaliyetleri de İsrail'in Kıta'ya yönelik stratejisinin temel unsurları arasında yer almak-

* YTB Uzmanı, Doktora Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ortadoğu Çalışmaları İngilizce Doktora Programı, sevinc.temel@ytb.gov.tr.

tadır.[1] Öte yandan, İsrail'in Afrika politikası yalnızca ikili ilişkiler çerçevesinde ele alınabilecek bir olgu değildir. Çin'in *Kuşak ve Yol Girişimi* kapsamında yürüttüğü altyapı yatırımları, Türkiye'nin son yirmi yılda geliştirdiği Afrika açılımı, Körfez ülkelerinin liman ve lojistik sektöründeki yatırımları ile Rusya'nın güvenlik odaklı iş birlikleri, bölgede yoğun bir jeopolitik rekabet ortamı meydana getirmiştir. Bu rekabet, İsrail'in Afrika'da nüfuz alanını genişletmeye yönelik girişimlerini hem şekillendirmekte hem de sınırlandırmaktadır.

Bu çalışma, 2025 yılı itibarıyla İsrail'in Afrika politikasını diplomatik, ekonomik, askerî, savunma ve tarımsal boyutlarıyla ele almakta; İsrail'in Kıta'daki nüfuzunu hangi araçlar üzerinden artırmaya çalıştığını ve bu politikanın sınırlarını analiz etmektedir.

2. 2025 Yılında Kaydedilen Gelişmeler

2.1. Diplomatik İlişkiler ve Siyasi Girişimler

2025 yılı itibarıyla İsrail'in Afrika politikasının, Gazze Savaşı'nın ardından oluşan uluslararası diplomatik baskıları dengeleme ve Kıta'daki stratejik ortaklıklarını koruma hedefi doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Bu çerçevede Netanyahu hükûmeti, önceki yıllarda olduğu gibi 2025 yılında da Afrika ülkeleriyle ikili ilişkileri güçlendirmeye, diplomatik temsil ağını genişletmeye ve özellikle BM oylamalarında kendi tezleri doğrultusunda destek sağlamaya yönelik girişimlerini sürdürmüştür.[2] Ekim 2025'te Somaliland'ın İsrail tarafından tanınması, bu doğrultuda atılan en dikkat çekici diplomatik adımlardan biri olmuştur.[3]

İsrail'in diplomatik hedefleri arasında uzun süredir tartışma konusu olan Afrika Birliği (AfB) ile ilişkilerin yeniden canlandırılması da önemli bir yer tutmaktadır. Ancak İsrail'in 2021 yılında elde ettiği AfB gözlemci statüsü, Cezayir ve Güney Afrika başta olmak üzere bazı üye devletlerin itirazları üzerine askıya alınmıştır. Ayrıca Güney Afrika'nın Gazze soykırımı gerekçesiyle İsrail aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'nda (UAD) açtığı soykırım davası ile birçok Afrika ülkesinin ateşkes çağrılarını desteklemesi, İsrail'in Kıta genelindeki diplomatik hareket alanını kısıtlamıştır. Buna rağmen İsrail, uluslararası platformlarda yaşadığı diplomatik kayıpları stratejik ve siyasi manevralarla telafi etmeye çalışmıştır.

Bu kapsamda İsrail, diplomatik angajmanını Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu'nda yoğunlaştırmıştır. Addis Ababa'nın hem AfB'ye ev sahipliği yapması hem de Kızıldeniz-Hint Okyanusu güvenlik denklemindeki stratejik konumu nedeniyle Etiyopya, İsrail'in Kıta'daki en önemli ortaklarından biri olmayı sürdürmüştür. Kenya ise terörle mücadele, sınır güvenliği ve siber güvenlik alanlarında İsrail'in en yakın ortaklarından biri olmaya devam etmiştir. Bunun yanında, Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC) ile madencilik güvenliği, teknoloji transferi ve güvenlik teknolojileri alanlarında yürütülen iş birlikleri öne çıkmıştır.[4]

1 Yaron Salman, "Security Cooperations and Human Rights Violations: The African Israeli Case", *African Security*, 2026, 19(1), 9–35.

2 Michael B. Bishku, "Israel's Relations with Africa: The Return to Sub-Saharan Africa," *Israel Journal of Foreign Affairs 13*, No. 1, s. 3-20.

3 Asher Lubotzky, "Somaliland and Israel-Considerations Regarding Recognition and Cooperation," *INSS Insight, Institute for National Security Studies (INSS)*, 24 Kasım 2025,

https://www.kisa.link/kgytu, Erişim Tarihi: 17.07.2026.

4 Zafrir Asaf ve Yuval Derry, "A Bridge Over Troubled Water: Israel and Sub-Saharan Africa Economic and Trade Relations in the Information Era (2000–2024)", *Israel Africa Relations Institute*, 15 Eylül 2024, 15,

https://www.kisa.link/MlDHh, Erişim Tarihi: 17.07.2026.

İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un Kasım 2025'te Zambiya ve KDC'ye gerçekleştirdiği resmî ziyaret de İsrail'in Afrika'ya yönelik yeniden angajman politikasının önemli göstergelerinden biri olmuştur. Ziyaret kapsamında taraflar, tarımsal modernizasyon, su yönetimi, iklim değişikliğiyle mücadele, eğitim, teknoloji transferi ve ekonomik iş birliği alanlarında mevcut ilişkilerin geliştirilmesini ele almıştır.[5]

Genel olarak değerlendirildiğinde, İsrail'in 2025 yılında Afrika'da çok taraflı diplomatik girişimlerden ziyade stratejik öneme sahip ülkelerle ikili ilişkileri derinleştirmeye odaklandığı görülmektedir. Gazze Savaşı'nın yol açtığı diplomatik kısıtlamalara rağmen güvenlik, teknoloji ve kalkınma diplomasisini eş zamanlı biçimde kullanmayı sürdüren İsrail, bu araçlar vasıtasıyla Kıta'daki nüfuzunu korumaya ve genişletmeye yönelik stratejisini devam ettirmiştir.

2.2. Ekonomik ve Teknolojik İş Birlikleri

2025 yılı itibarıyla İsrail'in Afrika politikasının en önemli ayaklarından bir diğeri de ekonomik diplomasi ve teknoloji odaklı ticari iş birlikleri olmuştur. İsrail, Afrika'da geleneksel emtia ticaretinden ziyade yüksek katma değerli teknoloji ve hizmet ihracatına dayalı bir ekonomik model geliştirmeyi hedeflemektedir. Özellikle tarım teknolojileri, su yönetimi, siber güvenlik, sağlık teknolojileri, finansal teknolojiler ve dijital dönüşüm, İsrail'in Afrika pazarındaki rekabet avantajının başlıca unsurlarındandır.

Öte yandan, ekonomik bağlamda İsrail açısından Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Alanı (AfCFTA), yaklaşık 1,4 milyarlık nüfusu kapsayan ortak pazara erişim sağlayabilecek stratejik bir fırsat olarak görülmektedir. Her ne kadar İsrail AfCFTA'nın resmî olarak tarafı olmasa da Kenya, Gana, Ruanda ve Zambiya gibi bölgesel merkezlerle geliştirilen ekonomik ortaklıkların, Kıta geneline açılmak için itici kuvvet niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda İsrail şirketleri finansal teknoloji çözümleri, dijital ödeme sistemleri, akıllı şehir teknolojileri ve tarım, su arıtma altyapıları gibi alanlarda yatırımlarını ve ortak girişimlerini artırmaya çalışmaktadır. Özellikle kuraklık ve iklim değişikliğinin etkilerinin yoğun şekilde hissedildiği Doğu Afrika ülkelerinde damla sulama sistemleri, su geri dönüşüm teknolojileri ve akıllı tarım uygulamaları, ekonomik iş birliğinin temel unsurları arasında yer almaya devam etmektedir. [6]

Bununla birlikte İsrail'in Afrika'daki ekonomik varlığı, yoğun bir küresel rekabet ortamında şekillenmektedir. Çin, *Kuşak ve Yol Girişimi* kapsamında milyarlarca dolarlık altyapı yatırımları, kredi mekanizmaları ve büyük ölçekli inşaat projeleriyle Kıta'daki en güçlü ekonomik aktör konumuna sahipken, Birleşik Arap Emirlikleri liman işletmeciliği ve lojistik yatırımlarıyla, Türkiye ise inşaat, ulaştırma ve üretim sektörlerindeki yatırımlarıyla bölgede etkisini her geçen gün artırmaktadır.[7] Bu nedenle İsrail, hacim bakımından rakipleriyle rekabet

5 African Security Analysis, "Israel–Africa Relations Renewed: President Isaac Herzog's Visit to Zambia and the Democratic Republic of Congo", 13 Kasım 2025,
https://www.kisa.link/FTNyR, Erişim Tarihi: 17.07.2026.

6 *MASHAV*, "Development Cooperation Programmes in Africa", 2025,
https://www.kisa.link/OdUZx, Erişim Tarihi: 17.07.2026.

7 *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*, "World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy", 2025,
https://www.kisa.link/EUTbV, Erişim Tarihi: 17.07.2026.

etmek yerine, ileri teknoloji, yenilikçilik ve bilgi transferine dayalı yüksek teknoloji atılımıyla farklılaşmaya çalışmaktadır.

2.3. Tarım ve Kalkınma Diplomasisi

Tarım ve kalkınma diplomasisi ise İsrail'in Afrika politikasında ekonomik iş birliğinin ötesinde yumuşak güç politikasının en önemli araçlarından biri olmaya 2025 yılında da devam etmiştir. Özellikle su kıtlığı, iklim değişikliği ve gıda güvenliği sorunlarıyla karşı karşıya olan Afrika ülkelerinde İsrail; damla sulama sistemleri, kuraklığa dayanıklı tarım teknikleri, hassas tarım uygulamaları ve su geri dönüşüm teknolojileri gibi alanlarda sahip olduğu teknolojik kapasiteyi dış politika aracı olarak kullanmakta ve kırsal kalkınmanın desteklenmesine yönelik projeler hayata geçirmektedir.[8] Bu politikanın icracı aktörlerinden biri olan İsrail Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (MASHAV), 1958 yılından bu yana Afrika ülkelerinde teknik eğitim programları, uzman değişim faaliyetleri ve kapasite geliştirme projeleri yürütmektedir. MASHAV aracılığıyla Etiyopya, Kenya, Ruanda, Gana, Zambiya ve Fas başta olmak üzere birçok ülkede su yönetimi, modern sulama teknikleri, tarımsal üretim planlaması ve kırsal kalkınma konularında kamu görevlileri ile teknik uzmanlara eğitimler verilmekte; yerel kurumlarla ortak projeler geliştirilmektedir. Özellikle Etiyopya'da su kaynaklarının etkin yönetimi, Ruanda'da küçük ölçekli çiftçilerin üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik programlar, Kenya'da kurak alan tarımlarının ıslahı İsrail'in kalkınma diplomasisinin öne çıkan örnekleri arasında gösterilmektedir.[9] Literatürde ekseriyetle *tarım diplomasisi* olarak adlandırılan İsrail'in bu yaklaşımı etkisini sürdürmekle birlikte, Gazze Savaşı sonrasında bazı Afrika ülkelerinde artan Filistin yanlısı kamuoyu ve siyasi tepkiler nedeniyle belirli ölçüde sınırlandırıldığı da açıktır.[10]

2.4. Güvenlik ve Savunma Alanındaki İş Birlikleri

İsrail'in Afrika politikasının en stratejik boyutunu oluşturan güvenlik ve savunma iş birlikleri, 2025 yılında da önemini korumaya devam etmiştir. Bu bağlamda İsrail, Kıta ülkeleriyle savunma sanayi ihracatı, güvenlik kapasitesinin geliştirilmesi ve istihbarat iş birliklerine ağırlık vermeyi sürdürmektedir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) verilerine göre, İsrail dünya çapında insansız hava araçları (İHA), elektro-optik gözetleme sistemleri, sınır güvenliği teknolojileri, elektronik harp ekipmanları ve siber güvenlik çözümlerinde küresel ölçekte önemli ihracatçılar arasında yer almakta; bu teknolojiler özellikle Doğu Afrika ülkelerinde güvenlik modernizasyonunun önemli bileşenleri olarak ön plana çıkmaktadır.[11] Sadece askerî ekipman satışını değil, aynı zamanda teknoloji transferi ve kurumsal kapasite geliştirme faaliyetlerini de kapsar biçimde Kenya, Etiyopya ve Ruanda gibi ülkelerle geliştirilen savunma iş birlikleri bu bağlamda atılan adımlardan sadece birkaçıdır.

İsrail'in güvenlik diplomasisinin ikinci ayağını terörle mücadele alanındaki iş birlikleri oluşturmaktadır. Afrika Boynuzu'nda faaliyet gösteren Eş-Şebab,

8 *MASHAV*, "Projects," https://www.kisa.link/vehaW, Erişim Tarihi: 17.07.2026.

9 a.g.e.

10 Salman, a.g.e.

11 *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)*, "SIPRI Arms Transfers Database", https://armstransfers.sipri.org, Erişim Tarihi: 17.07.2026.

Nijerya merkezli Boko Haram ve diğer uluslararası silahlı grupların sebep olduğu güvenlik tehditleri, İsrail'in özellikle istihbarat paylaşımı, sınır gözetleme sistemleri gibi konularda bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmesine uygun zemin hazırlamıştır.[12] Bu kapsamda polis teşkilatlarına yönelik eğitim programları, özel kuvvetler kapasite geliştirme programları, terörle mücadele eğitimleri ve güvenlik sektörü danışmanlığı gibi hizmetler, İsrail'in Afrika'daki güvenlik ortaklıklarının temel unsurları arasında yer almaya devam etmektedir.

3. Sonuç

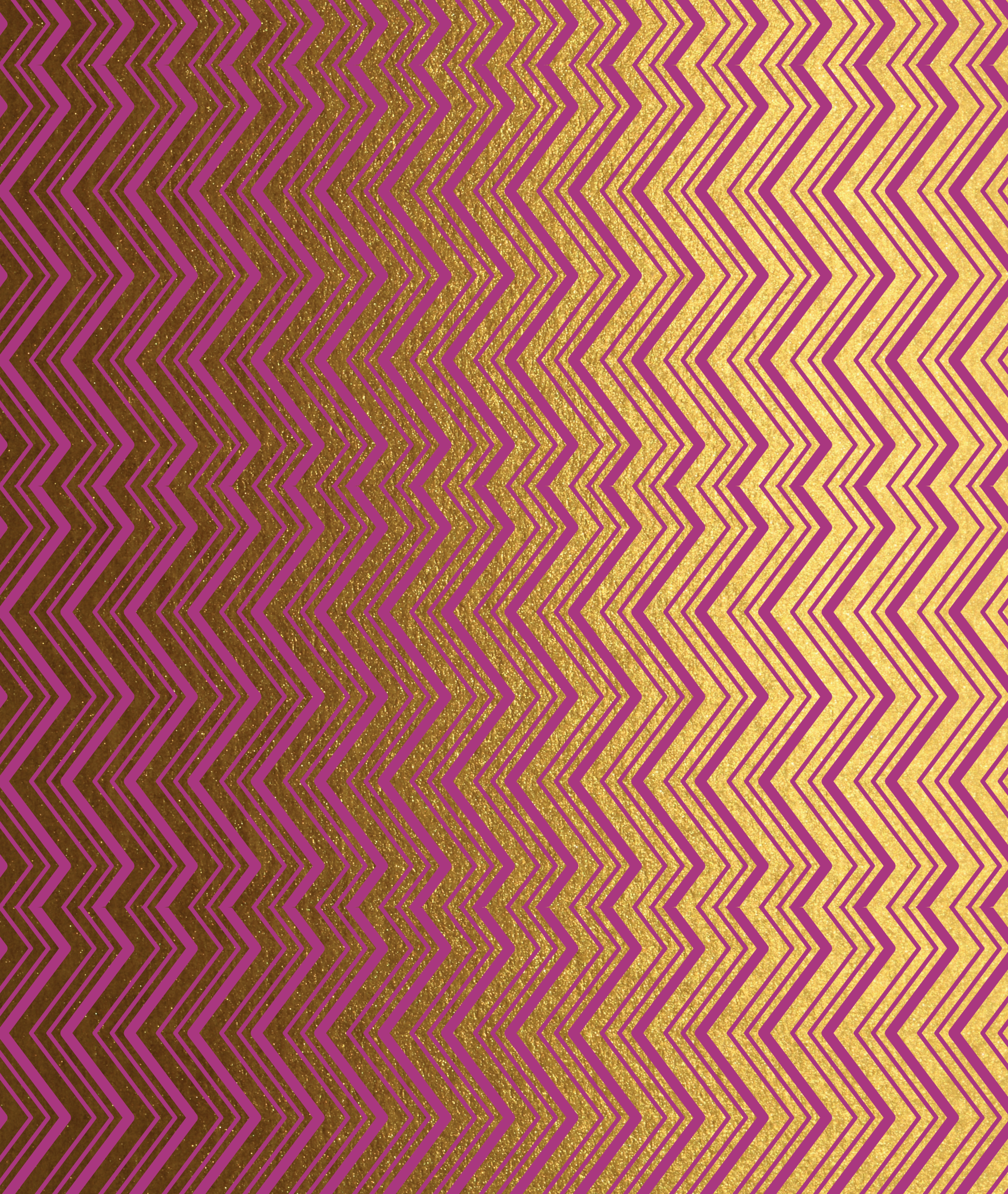
2025 yılı itibarıyla İsrail'in Afrika politikası, güvenlik, ekonomi ve kalkınma eksenlerini bir araya getiren çok boyutlu bir dış politika yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada ele alındığı üzere İsrail, Kıta'daki etkinliğini artırmak amacıyla yalnızca diplomatik girişimlere değil; tarım diplomasisi, teknoloji transferi, savunma sanayi iş birlikleri, su yönetimi projeleri ve yüksek katma değerli ekonomik ortaklıklara dayanan bütüncül bir strateji izlemektedir. Özellikle Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu'nda geliştirilen güvenlik ortaklıkları, terörle mücadele kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik destekler ve dijital teknolojilere yapılan yatırımlar, Gazze Savaşı'nın yol açtığı diplomatik baskılara rağmen İsrail'in bölgesel etkinliğini sürdürmesinde önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte Güney Afrika'nın UAD'de açtığı dava, AfB içerisinde İsrail'e yönelik eleştirilerin güçlenmesi ve birçok Afrika ülkesinin Filistin lehine benimsediği diplomatik tutum, İsrail'in çok taraflı platformlardaki hareket alanını önemli ölçüde daraltmıştır. Buna rağmen İsrail, stratejik öneme sahip Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ikili ilişkiler aracılığıyla Kıta'daki nüfuzunu korumaya ve güçlendirmeye çalışmaktadır.

Öte yandan İsrail'in Afrika'daki faaliyetleri, Çin, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Rusya gibi aktörlerin yoğun ekonomik ve jeopolitik rekabeti çerçevesinde değerlendirilmelidir. Büyük ölçekli altyapı yatırımları ve finansman kapasitesi bakımından Çin ile rekabet etmesi güç görünen İsrail, bunun yerine ileri teknoloji, siber güvenlik, tarım inovasyonu ve savunma sanayi alanlarında sahip olduğu uzmanlığa dayalı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu durum, İsrail'in Kıta'daki etkisinin niceliksel ekonomik büyüklükten ziyade teknoloji, hizmet ve bilgi paylaşımına dayalı niteliksel ortaklıklar üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak İsrail'in Afrika politikasının geleceği, yalnızca ülkenin diplomatik ve ekonomik kapasitesine değil; Gazze Savaşı'nın bölgesel ve küresel yansımalarına, Afrika ülkelerinin dış politika önceliklerine ve Kıta'daki büyük güç rekabetinin seyrine de bağlı olacaktır. Bu çerçevede önümüzdeki dönemde İsrail'in Afrika'daki varlığını çok taraflı diplomatik girişimlerden ziyade güvenlik, teknoloji ve kalkınma temelli ikili ortaklıklar üzerinden sürdürmesi daha olası görünmektedir.

12 Salman, a.g.e.

Dördüncü Bölüm

Kültür, Sanat, Eğitim ve Spor

1 Türkiye-Afrika İlişkilerinde Kültür Temelli İletişimin Somut Bir Uygulaması Olarak Afrika Kültür Evi **407-416**
Zeliha Sağlam

2 2025 Yılında Afrika'daki Kültürel Festivaller ve Etkinlikler **417-422**
Rukiye Nur Akyazıcı | Habeeb Emiola

3 2025 Yılında Kuzey Afrika'da Müzecilik: Büyük Mısır Müzesi ve Libya Ulusal Müzesi **423-428**
Duygu İlkhan Söylemez

4 2025 Yılında Tarihî Eserlerin Afrika Müzelerine İadesi **429-436**
Esin Güzel

5 2025 Yılında Kuzey Afrika'da Kültürel Miras Rekabeti **437-442**
Burak Yetimoğlu

6 2025 Yılında Afrika'da Eğitim ve Bilişim Faaliyetlerinde Dijital Dönüşüm **443-448**
Mehmet Babacan

7 2025'te Afrika Pop Müziğinin Küresel Yükselişi: Afrobeats **449-454**
Sena Birinci

8 2025 Perspektifinden Svahili Dilinin Afrika'daki Çok Katmanlı Konumu **455-460**
Sevgi Çalışır Zenci

9 2025 Gelişmeleri Işığında Afrika'da Askerî Türkçe Eğitimi **461-466**
Elif Ermağan

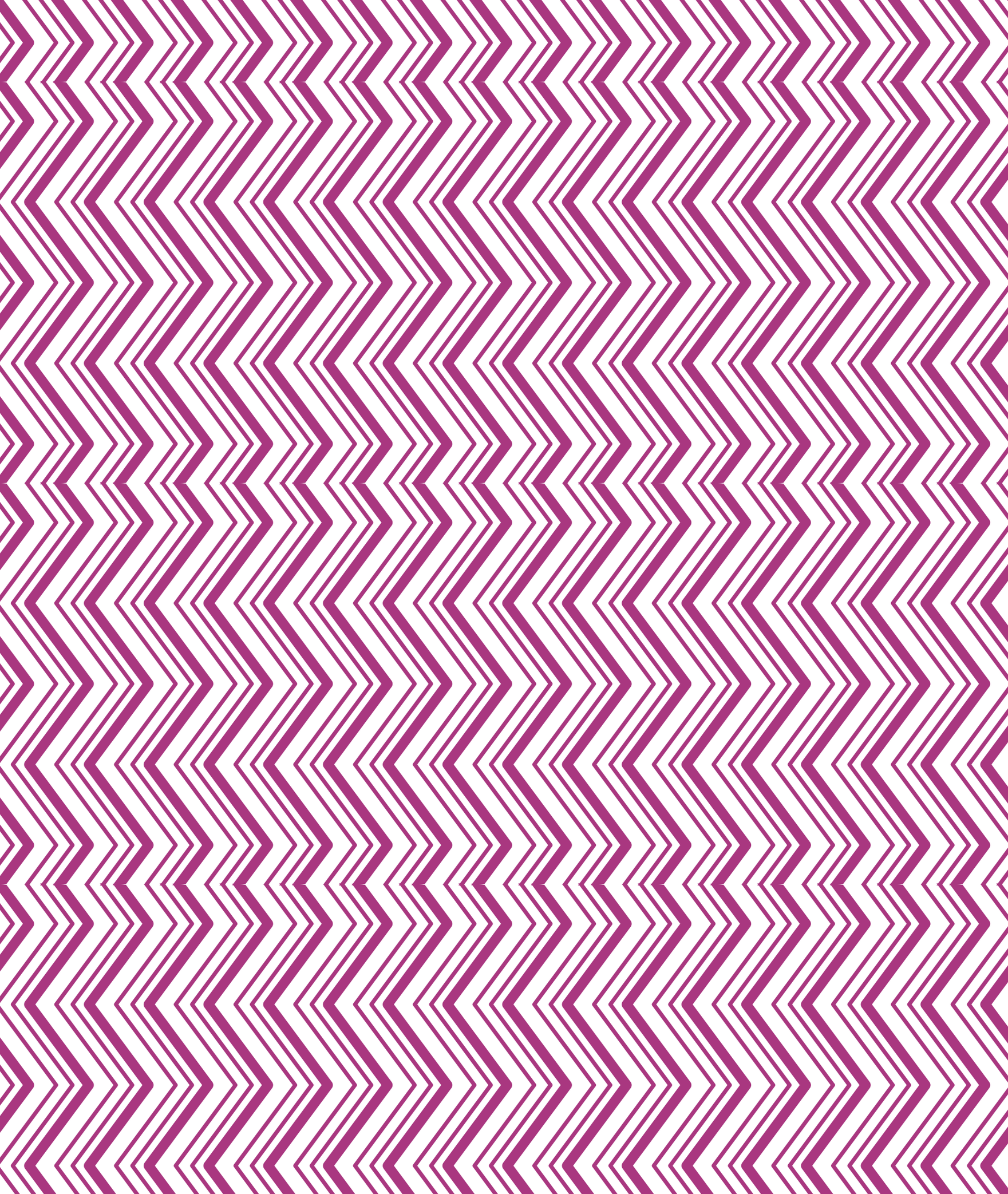
10 AFCON 2025 ve Fas'ın Spor Üzerinden Bölgesel ve Küresel Konumlanma Stratejisi **467-472**
Ahmet Göksel Uluer

11 2025 Yılında Kenya'da Eğitimde Dijital Dönüşümün Sosyolojik Dinamikleri **473-478**
Ani Tarugishvili

12 2025 Yılında Afrika'da Kıtasal Eğitim Reformları: Sömürge Mirasından Millî Müfredata Geçiş Süreci **479-484**
Yusuf Dinçel

13 2025'te Afrika'da Sanat Ekosisteminin Parlayan Yüzü: Somali **485-492**
Buse Erhalim Gümüş | Suad Jama Aidiid

14 Türkiye Mezunu Afrikalıların 2025 Yılındaki Başarı Hikâyeleri **493-500**
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

Türkiye-Afrika İlişkilerinde Kültür Temelli İletişimin Somut Bir Uygulaması Olarak Afrika Kültür Evi

1

Zeliha Sağlam*

1. Giriş

Türkiye-Afrika ilişkileri literatürü büyük ölçüde diplomatik temaslar, ekonomik iş birlikleri ve kalkınma projeleri üzerinden şekillenmektedir. Ancak bu ilişkilerin nasıl anlatıldığı, nasıl deneyimlendiği ve nasıl algılandığı soruları iletişimin kapsayıcı dili olmaksızın eksik kalmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye-Afrika ilişkilerinde kültürel iletişimin sahadaki tezahürünü Afrika Kültür Evi (AKE) örneği üzerinden analiz etmektedir. AKE, kültürel diplomasi, kamu diplomasisi ve insani diplomasi unsurlarını bütünleştiren yapısıyla, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yaklaşımının kurumsal ve toplumsal düzeyde nasıl somutlaştığını ortaya koymaktadır. Çalışma, 2025 yılında kurumun söylem, mekânsal pratikler ve ilişki kurma biçimleri üzerinden kültürel iletişimin çok katmanlı yapısını incelemekte, bu sürecin yalnızca bir anlatıdan ibaret olmadığını; aynı zamanda deneyim ve etkileşim üzerinden inşa edilen bir yapı olduğunu göstermektedir.

2. Kurumsal Arka Plan

Afrika Kültür Evi, 2016 yılında Sayın Emine Erdoğan'ın öncülüğünde hayata geçirilmiş, Afrika'ya gerçekleştirilen ziyaretlerde sahada kurulan insa-

* Afrika Kültür Evi Derneği Yönetim Kurulu Başkanı, zeliha.saglam@afrikakulturevi.org

ni temasların bir sonucu olarak şekillenmiştir. El emeğiyle üretim yapan ancak çoğu zaman görünür olmayan Afrikalı kadınların hikâyeleri, bu yapının temel ilham kaynağını oluşturmuştur.

Kurumun temel hedefleri: kadın emeğini görünür kılmak ve ekonomik değere dönüştürmek, kültürel mirası korumak ve yaşatmak, Türkiye-Afrika ilişkilerini insani ve gündelik bir zeminde güçlendirmek, kültür, sanat ve eğitim temelli sivil diplomasi mekanizmaları geliştirmektir.

Bu yönüyle AKE, klasik diplomasi araçlarının ötesinde, insan merkezli ve temas odaklı bir iletişim modeli sunmaktadır.

3. Söylem: Eşitlik ve Karşılıklılık

AKE'nin yaklaşımı, yardım temelli hiyerarşik ilişki anlayışının ötesine geçerek daha eşitlikçi ve karşılıklı bir dayanışma zeminini esas almaktadır. Afrikalı üreticiler, bilgi ve kültür taşıyıcıları olarak konumlandırılmaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Afrika politikasındaki *eşit ortaklık* vurgusuyla örtüşmektedir.

AKE, kültürel iletişimin mekân üzerinden nasıl kurulabileceğini gösteren özgün bir örnektir. Ankara Hamamönü'nde geleneksel bir Türk evinde bulunan yapı, ziyaretçilere çok katmanlı bir deneyim sunmaktadır. Bu mekânda, sergiler, el sanatları atölyeleri, müzik ve gastronomi etkinlikleri aracılığıyla Afrika, somut, deneyimlenen bir kültürel gerçekliğe dönüşmektedir.

Kurumun en güçlü yönlerinden biri, duygusal bağ kurma kapasitesidir. El emeği ürünler ve onların arkasındaki hikâyeler, ziyaretçilerde empati ve aidiyet duygusu oluşturur. Bu durum, kültürel iletişimin bilgi aktarımı ve aynı zamanda duygu ve deneyim üretimi olduğunu göstermektedir.

4. Sahadaki Uygulamalar ve Etki Alanı

Afrika Kültür Evi, kültürel iletişimi somut projelerle hayata geçirmektedir.

4.1. Afrika'daki Eğitim ve Üretim Merkezleri

TİKA iş birliğiyle Senegal ve Tanzanya'da kurulan merkezlerde, el sanatları eğitimi, mesleki beceri geliştirme, kadın girişimciliği destek prog-

ramları uygulanmaktadır. Bu kapsamda yürütülen Mama Jasiri Programı, genç kadınlara üretim ve girişimcilik becerileri kazandırarak ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmektedir. Tanzanya'da faaliyet gösteren Dr. Khadijah Bwanakheri Mohammed, Mama Jasiri programı kapsamında kadınlara mentörlük yapmaktadır. Program aracılığıyla üretilen el sanatları ürünleri AKE'de sergilenmekte ve uluslararası görünürlük kazanmaktadır. Bu örnek, kültürel iletişimin, yerel üretim, küresel görünürlük ve kültürel temsil arasındaki ilişkiyi nasıl kurduğunu açıkça göstermektedir.

4.2. Uluslararası Platformlarda Görünürlük

AKE, Dördüncü Antalya Diplomasi Forumu, Beşinci Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu (TABEF) gibi platformlarda aktif rol alarak kültürel diplomasinin ekonomik diplomasiyle kesiştiği bir alanda yer edinmektedir. Bu tür etkinliklerde kadın emeğine dayalı ürünler sergilenmekte, kültürel anlatılar paylaşılmakta, diplomatik temaslar güçlendirilmektedir.

4.3. Akademik ve Entelektüel Etkileşim: Afrika Çalışmaları İhtisas Programı

Afrika Kültür Evi'nin kültür temelli iletişim yaklaşımının önemli bir boyutunu, akademik ve entelektüel etkileşim alanında yürütülen çalışmalar

oluşturmaktadır. Bu kapsamda hayata geçirilen Afrika Çalışmaları İhtisas Programı, Türkiye-Afrika ilişkilerinin kültürel, insani düzeyde, aynı zamanda düşünsel ve akademik bir zeminde de derinleşmesine katkı sunan özgün bir girişimdir.

Program, farklı Afrika ülkelerinden ve Türkiye'den lisansüstü düzeyde eğitim gören öğrencileri, araştırmacıları ve genç profesyonelleri bir araya getirerek çok katmanlı bir öğrenme ve etkileşim ortamı sunmaktadır. Katılımcılar, Afrika'nın tarihsel birikimi, siyasal yapıları, uluslararası sistemdeki konumu, kültürel üretim biçimleri ve ekonomik dinamikleri gibi geniş bir yelpazede düzenlenen seminer ve atölye çalışmalarına katılmaktadır. Bu yönüyle program, kültür temelli iletişimin kültürel ürünler ve deneyim alanları, bilgi üretimi ve düşünsel paylaşım süreçleri üzerinden inşa edildiğini göstermektedir.

Afrika Çalışmaları İhtisas Programı'nın bir diğer önemli katkısı da, katılımcılar arasında kurulan kalıcı ilişkiler ve ağlardır. Program süresince gelişen diyalog ortamı, farklı ülkelerden gelen katılımcıların birbirlerinin perspektiflerini doğrudan deneyimlemelerine imkân tanımakta, bu da karşılıklı anlayışın derinleşmesine katkı sağlamaktadır.

Program, Türkiye'de Afrika çalışmalarına yönelik akademik ilgiyi derinleştirirken, genç araştırmacılar için yeni düşünce ve çalışma alanlarının filizlenmesine imkân tanımaktadır. Bu yönüyle, Türkiye-Afrika ülkeleri ilişkilerinin uzun vadeli sürdürülebilirliğini besleyen sağlam bir entelektüel zeminin oluşumuna katkı sunmaktadır. 30 Afrika ülkesinden programa katılan katılımcılar, Afrika'da faaliyet gösteren Türk kurum ve kuruluşlara gerçekleştirdikleri ziyaretler aracılığıyla çok katmanlı bir bilgi birikimi edinmekte, teorik çerçeveyi sahadaki uygulamalarla bütünleştirme fırsatı bulmaktadır.

Her yıl düzenlenmesi öngörülen ve bir *Afrika Okulu* niteliği taşıyan bu program, disiplinler arası yaklaşımı ve deneyim temelli yapısıyla dikkat çekmiş, akademik çevrelerde ve ilgili paydaşlar nezdinde güçlü bir ilgiyle karşılanmıştır.

5. Hanımefendi (First Lady) Diplomasisi ve Yeni Paradigma

AKE, klasik diplomasi anlayışının ötesine geçen bir *hanımefendi diplomasisi* örneği sunmaktadır. Emine Erdoğan'ın liderliğinde gelişen bu yaklaşım,

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eşi Hanımefendi Emine Erdoğan, Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştiren Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame'nin eşi Jeannette Kagame ile Afrika Kültür Evi ve Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi'ne ziyarette bulundu. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

kadın emeğini merkeze alırken kültürel mirası güçlü bir bağ olarak görmekte ve insani bağları güçlendirmektedir. Bu model, yardım temelli yaklaşımın ötesinde karşılıklı güçlenmeye dayalı bir iş birliği anlayışı ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda gerçekleştirilen uluslararası temaslar, AKE'nin sahadaki etkisini her geçen gün daha görünür kılmaktadır. Ruanda Devlet Başkanı'nın değerli eşi Jeannette Kagame Hanımefendi'nin, Sayın Emine Erdoğan'ın konuğu olarak merkeze ziyareti de dikkat çekmektedir. Bu ziyaret kapsamında, Afrikalı kadınların el emeği ürünlerinin adil pazar koşullarında değerlendirilmesine yönelik çalışmalar paylaşılmış, kültürel mirasın her bir motifte ve detayda nasıl yaşatıldığı birlikte incelenmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eşi Hanımefendi Emine Erdoğan, Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştiren Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame'nin eşi Jeannette Kagame ile Afrika Kültür Evi ve Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi'ne ziyarette bulundu. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

AKE'nin diplomatik temasları arasında, farklı Afrika ülkelerinden bakanlar, büyükelçiler, ülkelerin üst düzey temsilcileri ve beraberindeki heyetlerin ziyareti, bu güçlü iş birliklerinin somut bir göstergesi olmuştur. Ziyaretler sırasında, AKE'nin Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkilerden duyulan memnuniyet özellikle vurgulanmıştır.

Kadınların ekonomik ve sosyal hayattaki rolünü güçlendirmeye yönelik çalışmalar, kurumun öncelikli odak alanlarından biridir. Bu doğrultuda düzenlenen 2025 Türkiye-Afrika İş ve Ekonomi Forumu kapsamında Emine Erdoğan'ın katıldığı Kadın Liderlik ve Girişimcilik Diyaloğu panelinde, iş dünyası ve sivil toplum temsilcileriyle bir araya gelinmiş, kadınların artan rolünün kalkınma politikalarına nasıl daha güçlü şekilde yansıtılabileceği ele alınmıştır. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında yıllardır gelişen iş birliğinin, kadın liderliğiyle daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir geleceğe yöneldiği ortak bir perspektif olarak öne çıkmaktadır.

Kasım ayında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Güney Afrika'ya gerçekleştirdiği resmî ziyarete eşlik eden Emine Erdoğan, sosyal sorumluluk alanındaki temaslarıyla dayanışma, sürdürülebilirlik ve sosyal adalet ekseninde daha güçlü bir gelecek inşa etmenin önemine dikkat çekmiştir. Ziyaretin ardından yaptığı değerlendirmede, "Gönlümüzde derin izler bırakan Güney Afrika ziyaretimizin, bu güçlü ve zengin coğrafyayla aramızdaki dostluk bağlarını daha da sağlamlaştıracağına yürekten inanıyorum." ifadeleriyle

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eşi Hanımefendi Emine Erdoğan, Cemre Çarşısı kapsamında kurulan Afrika Kültür Evi standını ziyaret etti. (Kaynak: Afrika Kültür Evi)

iki ülke arasındaki samimi ilişkilerin güçlenmesine yönelik temennilerini paylaşmıştır.

Bu yaklaşım, Afrika'nın kalkınmasında öncü bir rol üstlenen OAFLAD (Organization of African First Ladies for Development/Afrika Ülkeleri First Lady'leri Kalkınma Organizasyonu) ile kurulan temaslarda da kendini göstermektedir. 2025 yılında New York'ta gerçekleştirilen görüşmelerde kadın emeğinin desteklenmesi, üretim merkezleri aracılığıyla ekonomik güçlenmenin artırılması, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve ortak projelerin geliştirilmesi gibi başlıklar ön plana çıkmıştır. AKE ile OAFLAD'ın ortak değerler etrafında buluşması, geleceğe yönelik güçlü iş birliklerinin temelini oluşturmaktadır.

Eğitim ve akademik etkileşim alanında da aktif rol üstlenen AKE, İnönü Üniversitesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Afrika Çalışmaları gibi Afrika alanında birçok topluluk ağırlayarak bilgi paylaşımına katkı sağlamıştır. Gerçekleştirilen programlar, gençler arasında Afrika'ya yönelik farkındalığın artmasına önemli katkılar sunmuştur.

Uluslararası etkinliklerdeki görünürlüğüyle de öne çıkan AKE, aile, kültür ve dayanışma temalarının işlendiği organizasyonlarda aktif şekilde yer almaktadır. Uluslararası Aile Fuarı ve İstanbul'da T.C. Aile ve Sosyal Hiz-

Afrika Kültür Evi uhdesinde düzenlenen Afrika Çalışmaları İhtisas Programı 20–26 Ocak 2025 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirildi. (Kaynak: Afrika Kültür Evi)

metler Bakanlığı tarafından düzenlenen Uluslararası Aile Forumu'nda gerçekleştirilen katılımlar, kadının güçlenmesi ile ailenin güçlenmesi arasındaki güçlü bağın altını çizen önemli platformlar olmuştur.

Kültürel etkinlikler kapsamında TOGEMDER tarafından düzenlenen Cemre Çarşısı'nda Afrika'nın zengin el sanatları ve üretim hikâyeleri ziyaretçilerle buluşturulmuş; her ürünün taşıdığı kültürel anlam ve emek, güçlü bir anlatı ile sunulmuştur. Aynı şekilde Antalya Diplomasi Forumu gibi küresel platformlarda yer alınarak, Afrika'nın kültürel mirası uluslararası katılımcılarla paylaşılmıştır.

Ayrıca Afrika ülkelerinin Ankara'daki diplomatik temsilcilerinin eşlerini bir araya getiren ASHOM tarafından düzenlenen 10. yıl etkinliği, Afrika kültürünün zenginliğini yansıtan önemli bir buluşma olmuştur. Etkinlikte yer alan AKE sergi alanı, 40 ülkeden kadınların el emeği ürünleriyle büyük ilgi görmüştür.

AKE'nin faaliyetleri, aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarılmasına da önemli katkı sunmaktadır. El sanatları, geleneksel üretim teknikleri, gastronomi ve sözlü kültür unsurları, Afrika toplumlarının kimliğini taşıyan temel miras alanları arasında yer almaktadır. Bu miras, özellikle kadınlar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan bir bilgi ve beceri bütününü temsil etmektedir. Kadın ve Demokrasi Vakfı (KADEM), Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nun 69. Oturumu (CSW69)

kapsamında, 2025 yılında New York'ta düzenlenen *Kadın Emeğini Anlamak* temalı panelinde, AKE de yer almıştır. Afrika *Kültür Evi: Kadın Emeğini Değerli Kılan Bir Yolculuk* başlığıyla Yönetim Kurulu Başkanı Zeliha Sağlam'ın sunduğu konuşmada, kadınların üretkenliği ve emeği farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. AKE, bu üretim biçimlerini destekleyerek, geleneksel tekniklerin kaybolmasını önlemekte ve onları çağdaş tasarım anlayışıyla buluşturarak sürdürülebilir hâle getirmekte rol model olarak örnekler sunmaktadır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2025 yılında düzenlenen Kültür Yolu Festivali kapsamında AKE, kültürel çeşitliliği ve etkileşimi güçlendiren çok yönlü etkinlikleriyle dikkat çekmiştir. Festival programı çerçevesinde gerçekleştirilen konserler, Afrika dansı performansları ve el sanatları atölyeleri, Afrika'nın zengin kültürel mirasını farklı disiplinler aracılığıyla görünür kılmıştır. Özellikle Afrika dansları ve müzik performansları, ritim ve beden dili üzerinden kurulan evrensel iletişim biçimlerini öne çıkarırken, el sanatları atölyeleri, geleneksel üretim tekniklerinin aktarımına imkân tanıyarak somut olmayan kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamıştır.

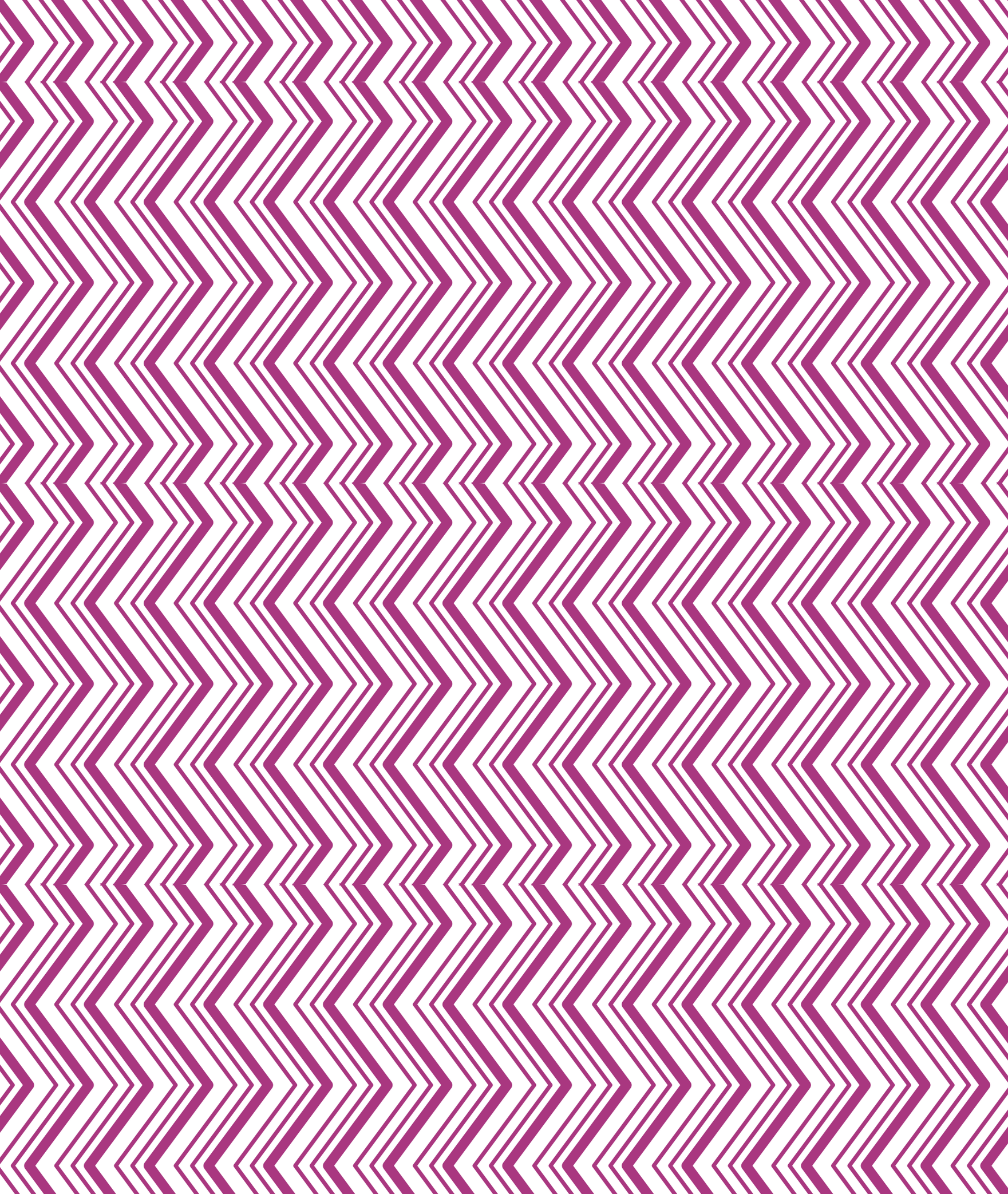
Tüm bu çalışmalar, AKE'nin bir kültür merkezi olmanın yanı sıra kadın emeğini görünür kılan, kültürel mirası yaşatan ve uluslararası iş birliklerini güçlendiren bir platform olduğunu ortaya koymaktadır. Ortak değerler, karşılıklı anlayış ve dayanışma temelinde yürütülen bu yolculuk, daha adil, kapsayıcı ve umut dolu bir geleceğin inşasına katkı sunmaya devam etmektedir.

6. Sonuç

AKE aracılığıyla inşa edilen söylem şu unsurlar etrafında şekillenmektedir: ulaşılabilirlik, samimiyet ve kültürel hassasiyet. Bu yapı, resmî diplomatik söylemleri tamamlayarak ilişkileri insani ve gündelik bir zemine taşımaktadır.

AKE, Türkiye-Afrika ülkeleri ilişkilerinde stratejik iletişimin somutlaşmış bir modeli olarak öne çıkmaktadır. Bu mekân, kültürel diplomasi ile kamu diplomasisini bütünleştirmekte, mekân, deneyim ve hikâye anlatımı üzerinden etki üretmekte, uzun vadeli güven ve karşılıklı anlayış inşasına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak AKE, Türkiye'nin Afrika vizyonunun sahadaki insani, kültürel ve toplumsal karşılığını temsil eden özgün ve sürdürülebilir bir model olarak değerlendirilebilir.

2025 Yılında Afrika'daki Kültürel Festivaller ve Etkinlikler

2

Rukiye Nur Akyazıcı* | Habeeb Emiola**

1. Giriş

Afrika'nın kültürel coğrafyası, binlerce yıllık gelenek, manevi ifade ve kolektif kimliğin iç içe geçtiği zengin bir dokudur. Kültürel farklılığı medeniyetsizlikle özdeşleştiren sömürgeci söylemler tarafından uzun süre yanlış temsil edilen Afrika toplulukları, her zaman toplumsal yaşamın can damarını oluşturan köklü kültürel kurumlar barındırmıştır. Festivaller, Afrika toplumsal yaşamında merkezî bir yer tutmaktadır. Bunlar yalnızca kutlama vesilesi olan etkinlikler değil, topluluk bağlarını pekiştiren, zamanın geçişini işaretleyen ve değerleri kuşaktan kuşağa aktaran yapısal etkinliklerdir. Ògúndèjí ve Fasehun'un da vurguladığı üzere festivaller ve karnavallar, toplulukların sosyal dokusuna dair hayatî içgörüler sunmakta; aynı anda performans, ritüel ve seferberlik işlevi görmektedir.[1]

2025 yılında Afrika'nın festival takvimi, birbiriyle kesişen üç boyutta dikkat çekici bir canlılık sergilemiştir: Kültürel Kimlik, Pan-Afrikanizm ve Diaspora ile Senkretizm. Bu kategoriler birbirini dışlayan kavramlar değildir; aksine, Afrika halklarının hem kendi aralarında hem de dünya genelinde kim olduklarını ortaya koyduğu, müzakere ettiği ve kutladığı birbirini tamamlayan yörüngeler bütünüdür. Bu makale, söz konusu boyutların her birini örnekleyen 2025 yılına ait seçilmiş etkinlikleri incelemekte ve bu etkinliklerin Afrika kültürel dinamikleri çerçevesindeki önemini analiz etmektedir.

* Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans, ORCID: 0009-0003-9719-2829, 25830102215@ogr.erbakan.edu.tr

** Lagos State University, Research Analyst Graduate Trainee, ORCID: 0009-0007-5426-027X, habeeb.emiola200352017@st.lasu.edu.ng

1 P. Ògúndèjí ve M. Fasehun, "Insights from Festivals and Carnivals", *Cultural Festivals and Their Role in Social Cohesion*, Springer, 2021, ss. 105-118,

https://www.kisa.link/DIElf, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

Gnaoua ve Dünya Müziği Festivali, 19-21 Haziran 2025 tarihlerinde Fas'ın Essaouira kentinde düzenlendi. (Kaynak: Home - Festival D'essaouira Gnaoua 2027 | World Music)

2. Afrika Kültürel Dinamikleri

Kültürel birer olgu olarak festivaller, popüler kültürü oluşturan ve dünya genelindeki toplulukların etkinliklerini, duygularını ve etkileşimlerini yansıtan dönemsel ve örgütlü kutlamalar bütünüdür.[2] Bu etkinlikler, kültürel kimliğin göstergeleri olarak insanlığın sosyokültürel mekânını sabitleyen ve kolektif toplumsal kimliği yansıtan aralıklı olaylar niteliği taşımaktadır.[3] Afrika bağlamında bu dinamik, Kıta'nın sömürgecilik yoluyla yaşadığı kültürel dönüşümün tarihsel ağırlığı ve süregelen kültürel geri kazanım ile teyit projesi göz önünde bulundurulduğunda, özellikle belirleyici bir önem kazanmaktadır.

2025 yılındaki Afrika festivalleri genel hatlarıyla üç türe ayrılabilir: Yerli mirasa dayanan *geleneksel-kültürel etkinlikler*, kıtasal dayanışma amacıyla etnik sınırları aşan *Pan-Afrika etkinlikleri* ve Afrika geleneklerini küresel etkilerle harmanlayan *sinkretik kültürel kutlamalar*. Her üç tür de, Afrika kültürel ifadesinin farklı fakat birbirini tamamlayan bir boyutunu yansıtmakta ve tümü birlikte bu bölümde değerlendirilen 2025 Afrika kültürel takvimini oluşturmaktadır. Bu çalışma, aynı zamanda festival kültürünün; kimliğin dile getirilmesi, kültürel değerlerin paylaşımı ile toplumsal süreklilik ve istikrarın teşviki aracılığıyla üstlendiği rolü de ele almaktadır.

3. Pan-Afrikanizm ve Diaspora

3.1. 9. Pan-Afrika Kongresi - Lomé, Togo (8-12 Aralık 2025)

9. Pan-Afrika Kongresi, tartışmasız biçimde 2025 yılının en önemli Pan-Afrikanist etkinliğidir. Afrika Birliği Komisyonu tarafından Togo ile ortaklaşa düzenlenen kongre, Afrika genelinde ve diasporada gerçekleştirilen altı bölgesel

2 Greg Richards ve Robert Palmer (ed.), *Festival Cities: Culture, Planning and Urban Life*, Routledge, Londra, 2020,
https://www.kisa.link/CclOJ, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

3 Cigdem Findiklar, "The Role of Festivals in Urban Identity: A Study on the Relationship Between Perception and Experience of Place; Case of Seb-i Arus", Orta Dogu Teknik Universitesi, Yayimlanmamis Yuksek Lisans Tezi, Ankara, 2017,
https://www.kisa.link/QSXWr, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

ön hazırlık toplantısını kapsayan bir yıllık seferberlik sürecinin doruk noktası olarak 8-12 Aralık 2025 tarihleri arasında Lomé'de düzenlenmiştir.[4] Etkinlik; bakanlar, diplomatlar, akademisyenler, sivil toplum temsilcileri ve küresel Afrika diasporasının önderleri dâhil olmak üzere yaklaşık bin katılımcıyı bir araya getirmiştir.[5] *Pan-Afrikanizmin Yenilenmesi ve Afrika'nın Çok Taraflı Kurumların Reformundaki Rolü: Kaynakları Seferber Etmek ve İnisiyatifimizi Yeniden Keşfetmek* şeklinde belirlenen kongre teması, anma odaklı değil, geleceğe yönelik bir tutumu simgelemiştir.

Togo Konsey Başkanı Faure Gnassingbé, toplantıyı bir anma töreni olarak değil; bir yeniden teyit, bir geri kazanım ve bir dönüm noktası olarak nitelendirmiştir. Delegeleri Kongre'yi Afrika'nın küresel arenada sesini yeniden kazanmak için kullanacağı stratejik bir araç olarak görmeye davet etmiştir.[6] Kongre, kültür, bilgi ve kimliğe ilişkin temel soruları ele almış; Afrika Birliği Komisyonu da Pan-Afrika bilincini, tarihsel gerçeği ve tazminat adaletini hem Kıta'da hem de diasporada resmî ve gayri resmî eğitim süreçlerine yerleştirme taahhüdünü açıkça üstlenmiştir.[7]

3.2. Afrika Günü 2025 - Afrika Birliği (25 Mayıs 2025)

Afrika Günü 2025, Pan-Afrika ideallerinin kıtasal düzeyde yeniden teyit edildiği önemli bir etkinlik olarak öne çıkmıştır. Afrika Birliği Komisyonu Başkanı, bugünün Pan-Afrikanizmi, ortak mirası ve Afrika Birliği'nin gücünü kutlamak; tüm Afrika halkları ile küresel Afrika diasporası için adalet, tazminat ile müreffeh ve kapsayıcı bir Afrika yolunda kolektif kararlılığı yenilemek için bir fırsat olduğunu vurgulamıştır.[8] Etkinlik, kolektif onur ve aidiyet ruhuyla Afrikalıların çeşitli kültürlerini, dillerini ve geleneklerini benimsemesini teşvik ederek Afrika kimliğine duyulan gururu pekiştirmiştir.

4. Kültürel Kimlik

4.1. UNESCO'da Afrika Haftası - Paris (2025)

Paris'te düzenlenen UNESCO Afrika Haftası, Afrika kültürel kimliğinin dünya sahnesindeki doğrudan bir sergilenme platformudur. Etkinliğin 2025 yılı programı, *Kültür, Eğitim ve Bilimler Aracılığıyla Afrika Mirasının İadesi ve Restorasyonu İçin Küresel Dayanışma* teması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Konferans panelleri, Nok maden işçiliğinden Dogon astronomisine ve Timbuktu'nun entelektüel mirasına uzanan geniş bir perspektifte Afrika'nın küresel bilgiye katkılarını ön plana çıkarmıştır.[9] Zimbabve Cumhurbaşkanı'nın eşi Dr. Auxillia Mnangagwa'nın yönettiği eğitim paneli ise okulların iade meselesini bir lütuf olarak değil, bir hak olarak öğretmesi gerektiğini güçlü bir şekilde vurgulamıştır.[10]

4 *African Newspage*, "As Africa Readies for 9th Pan-African Congress in Lome", 30.11.2025,
https://www.kisa.link/UZkof, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

5 *Togo First*, "African Union and Togo Launch Congress to Renew Pan-African Ties", 09.12.2025,
https://www.kisa.link/XuVPp, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

6 *Togo First*, a.g.m.

7 *Modern Diplomacy*, "Renewal of Pan-Africanism: A Vision for the 21st Century", 12.12.2025,
https://www.kisa.link/RJCMF, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

8 *African Union*, "Africa Day 2025: Powerful Reminder of the Continents Resilience, Diversity and Potential", 25.05.2025,
https:// www.kisa.link/aknjy, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

9 *UNESCO*, "Heritage Homecoming: Africa Week 2025 Unites the African Diaspora at UNESCO", 2025,
https://www.kisa.link/Kqnqr, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

10 *UNESCO*, a.g.m.

4.2. Chale Wote Sokak Sanatı Festivali - Akra, Gana (Ağustos 2025)

Chale Wote Sokak Sanatı Festivali, Akra sokaklarını dinamik bir açık hava galerisine dönüştürerek çağdaş kentsel ifadeyi geleneksel Afrika yaratıcılığının estetiğiyle buluşturmuştur. Duvar resimleri, avangart moda, canlı grafiti ve büyüleyici müzik performanslarıyla Chale Wote, çağdaş Afrika kültürel kimliğinin; özellikle de yerli miras ile diyalog hâlindeki kentsel ve gençlik odaklı kimliğin müzakere edildiği güçlü bir platform olarak kendini kanıtlamıştır.[11]

4.3. Gerewol Festivali - Çad/Nijer (Ekim 2025)

Çad ve Nijer'deki *Wodaabe* halkının düzenlediği Gerewol Festivali, Afrika'nın en özgün kültürel kimlik ifadelerinden biri olmaya devam etmektedir. Ekim 2025'te gerçekleştirilen festival; kimliğin, estetiğin ve topluluk aidiyetinin performanslarla dile getirildiği ve kutlandığı bir erkek güzellik ve kur yapma ritüelini merkeze almaktadır.[12] Festival, güzellik, toplumsal cinsiyet performansı ve topluluk gibi kavramların küresel normatif çerçeveleri hem zenginleştirici hem de sorgulayıcı biçimlerde inşa edildiğini ortaya koyarak Afrika kültürel kimliğinin çeşitliliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

4.4. Incwala Festivali - Esvatini (Aralık 2025 – Ocak 2026)

Esvatini'nin en kutsal festivali olarak kabul edilen Incwala Festivali, Afrika'nın kraliyet geleneklerine dair nadir bir pencere sunmaktadır. Görkemli kıyafetler giyen savaşçılar törene özgü danslar gerçekleştirirken, kral atalarından gelen ritüellere önderlik etmekte ve tüm krallık mirasıyla ulusal yenilenmenin bir ifadesi olarak bir araya gelmektedir. Antik monarşinin çağdaş ulusal gururla etkin biçimde bütünleştiği ender festivallerden biri olması, bu etkinliği yaşayan kültürel kimliğin incelenmesi açısından eşsiz bir alan hâline getirmektedir.[13]

5. Senkretizm

5.1. Gnaoua ve Dünya Müziği Festivali - Essaouira, Fas (19-21 Haziran 2025)

19-21 Haziran 2025 tarihleri arasında Essaouira'da düzenlenen Gnaoua ve Dünya Müziği Festivali'nin 26. edisyonu, 2025 Afrika kültürel takviminde senkretizmin en çarpıcı yansımasını oluşturmaktadır. Festival, üç günlük ritim, diyalog ve kültürel füzyon kutlamasında mirası yenilikle harmanlayarak öne çıkmıştır. 2025 baskısının en dikkat çekici boyutu, Gnaoua deneyimine dayalı olarak küreselleşme ve kültürlerarası çalışmalar alanında bir üniversite kürsüsünün kurulmasıdır. Bu gelişme, festivalin salt kültürel bir

11 *African Leadership Magazine*, "Africa's Festivals and Cultural Celebrations You Cannot Miss in 2025", 31.01.2025, https://www.kisa.link/XMIeW, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

12 *African Leadership Magazine*, a.g.m.

13 *African Leadership Magazine*, a.g.m.

platform olmanın ötesinde bir entelektüel kurum niteliği de taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır.[14]

Festival, 16. ve 17. yüzyıllar arasında Fas'a getirilen Batı Afrikalı köle torunlarından türeyen Gnawa müziğini ve kültürünü yaşatmak amacıyla kurulmuştur. Gnawa müziği; Sahraaltı Afrika şifa törenlerinde köklenen ezgileri manevi ve ritüele dayalı unsurlarla harmanlayarak zamanla uluslararası alanda tanınan bir kültürel olguya dönüşmüştür.[15] Gnaoua'lar, kimliği İslami Tasavvuf ile İslam öncesi Berber, Arap ve Afrika manevi gelenekleriyle iç içe geçmiş manevi kardeşlik ağlarından oluşmaktadır. Bu hâlleriyle dinî ve kültürel senkretizmin yaşayan somut bir örneğini temsil etmektedirler.

5.2. UNESCO'da Afrika Haftası - Pan-Afrika Müzik Performansları

UNESCO'nun 2025 Afrika Haftası kapsamında sahnelenen kültürel performanslar, Pan-Afrika senkretizminin kıtasal ölçekteki canlı bir vitrinini oluşturmuştur. On bir ülkeyi kapsayan kadrosuyla program; Tanzanya'ya özgü Afro-grooves; Moritanya'nın göçebe çöl sesleri, Fildişi Sahili'nin *Sellou'Art* dansçıları, Ruanda'nın Intore topluluğu, Zimbabve'nin mbira caz geleneği, Fas'ın mistik *Aïssawa* ezgileri, Yeşil Burun Adaları'nın morna müziği, Kongo'nun salsası, Komorlar'ın toirab geleneği, Mali'nin füzyon müziği ve Senegal'in *Bogolan* kumaş sanatından ilham alan moda temsillerini bir araya getirerek birbirleriyle diyalog hâlinde yaşayan geleneklerin renkli bir tablosunu sunmuştur.[16]

6. Sonuç

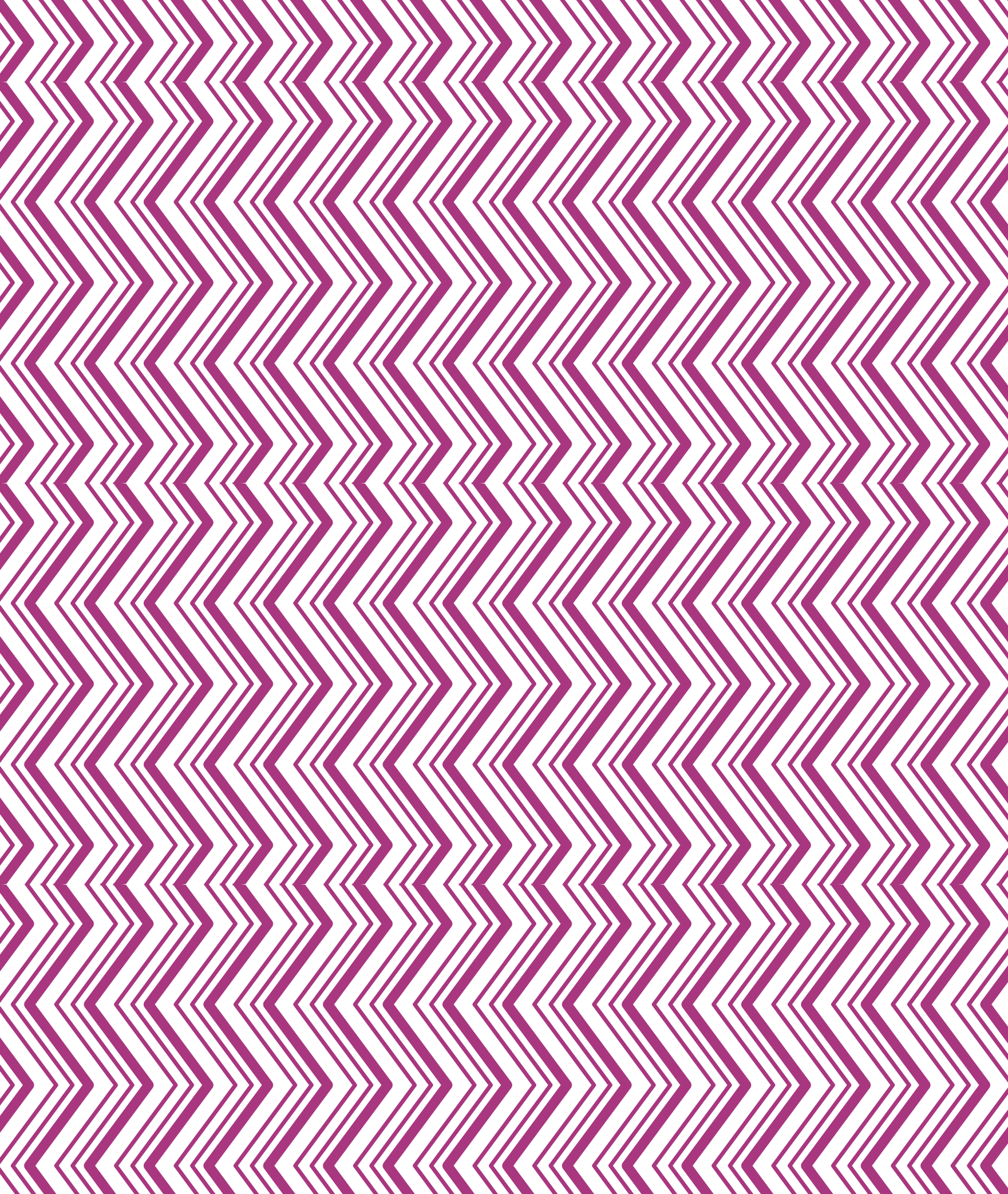
2025 yılının kültürel festivalleri ve etkinlikleri, Afrika'nın kültürel mirasını kendi koşullarıyla tanımlama, koruma ve dönüştürmedeki kalıcı kapasitesini bir kez daha teyit etmiştir. 9. Pan-Afrika Kongresi'nin siyasi ağırlığından Gnaoua Festivali'nin sinkretik enerjisine ve Incwala'nın topluluk kutsallığına dek her etkinlik, kültürel özbelirleyicilik çabasını etkin biçimde sürdüren bir Kıta'nın tablosunu çizmektedir. Geçmişin kalıntıları olmaktan çok uzak olan bu kutlamalar, yerel ile küresel olanın ve atadan kalma ile çağdaş olanın üretken bir diyaloğa girdiği kimlik inşasının canlı laboratuvarları işlevi görmektedir.

Bu makalede ele alınan etkinlikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, 2025 yılındaki Afrika kültürel kimliğinin ne durağan ne de tek tip olduğu; aksine gelenek, diaspora bilinci ve yaratıcı yeniden buluşun dinamik bir bileşimi olduğu açıkça görülmektedir. Bu çerçevede 2025 yılı, Afrika'nın kültürel rönesans anlatısında önemli bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır. Zira festivaller ve kültürel etkinlikler, yalnızca birer kutlama aracı olmanın ötesine geçerek onurun, dayanışmanın ve medeniyet iddiasının stratejik araçları hâline geldiği bir sürecin belirgin yansımasını oluşturmaktadır.

14 *Morocco World News*, "Three Days, One Music-Filled City: Gnaoua Festival 2025 Lineup Unveiled", 2025, https://www.kisa.link/KlVqi, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

15 *Wikipedia*, "Gnawa and World Music Festival", https://www.kisa.link/EVUSq.

16 *UNESCO*, a.g.m.

2025 Yılında Kuzey Afrika'da Müzecilik: Büyük Mısır Müzesi ve Libya Ulusal Müzesi

3

Duygu İlkhan Söylemez*

1. Giriş

2025 yılı, Kuzey Afrika'da müzecilik tarihinin yeniden yazıldığı bir dönem olmuştur. Kasım ve aralık aylarında gerçekleştirilen iki büyük açılış; Gize yakınlarındaki Büyük Mısır Müzesi (Grand Egyptian Museum - GEM) ile Trablus'taki Libya Ulusal Müzesi (Kızıl Saray - Assaraya al-Hamra), bölgenin arkeolojik mirasını modern koruma teknolojileri ve yenilikçi mimari anlayışlarla buluşturmuştur. Her iki kurumun 2025 yılında eş zamanlı olarak faaliyete geçmesi, Kuzey Afrika'nın küresel kültürel miras yönetimindeki konumunu önemli ölçüde güçlendirmiştir.[1]

Bu çalışmada söz konusu müzelerin mimari tasarım özellikleri, koruma altyapıları ve koleksiyon politikaları teknik bir perspektiften ele alınacaktır. Mısır'ın yaklaşık 1,2 milyar dolarlık devlet yatırımıyla inşa ettiği GEM, otuz yılı aşkın bir hazırlık sürecinin sonucudur. Libya'da ise 2011 iç savaşı nedeniyle kapılarını kapatan tarihî Kızıl Saray, yaklaşık on dört yıllık kapanmanın ardından uluslararası destekle restore edilerek müzeciliğin hizmetine yeniden sunulmuştur.[2]

Bu iki projenin teknik karşılaştırmalı analizi, Kuzey Afrika'daki müzecilik pratiklerinin küresel standartlara nasıl yakınsadığını ortaya koyması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmada, her iki kurumun mimari organizasyonu, koruma kapasitesi ve koleksiyon yönetim stratejileri ayrıntılı biçimde incelenmektedir.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, duyguilkhan@gmail.com

1 Zoe Carver, "A New Era in Egyptology: The Grand Egyptian Museum Opens its Doors", 2025, https://www.kisa.link/nXflg, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

2 Heneghan Peng Architects, "Grand Egyptian Museum", *ArchDaily*, https://www.kisa.link/kSqCo, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi'nin ev sahipliğinde Büyük Mısır Müzesi'nin açılış töreni, 1 Kasım 2025 tarihinde Kahire'de gerçekleştirildi. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

2. Büyük Mısır Müzesi: Mimari Tasarım ve Koruma Altyapısı

1 Kasım 2025'te düzenlenen görkemli bir törenle açılan Büyük Mısır Müzesi, tek bir medeniyete adanmış dünyanın en büyük müzesi unvanını taşımaktadır. Gize Piramitleri'ne yalnızca iki kilometre uzaklıkta konumlanan yapı, yaklaşık 500 bin metrekarelik bir alanı kapsamakta olup sergileme alanı 81 bin metrekareye ulaşmaktadır.

2003 yılında uluslararası mimarlık yarışmasını kazanan İrlandalı Heneghan Peng Architects'in imzasını taşıyan bina, Gize Yarımadası'nın coğrafi dinamikleriyle derin bir diyalog kurmaktadır. Nil Vadisi ile çöl platosunu birbirinden ayıran 50 metrelik yükseklik farkı, mimari tasarımın temel belirleyicisi olmuş; yapı, bu topografyaya uyum sağlayacak biçimde platoya yaslanan büyük bir kama formunda tasarlanmıştır. Binanın dış cephesi, alabaster taş paneller, Mısır kalker kaplaması ve camın bir arada kullanıldığı üçgen formlardan oluşmakta; bu üçgenler hem doğal ışığın kontrollü biçimde içeri alınmasına hem de eserlerin korunmasına katkı sağlamaktadır. Beton ağır-

Libya Ulusal Müzesi, 14 yılın ardından 12 Aralık 2025 tarihinde Trablus'ta yeniden ziyarete açıldı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

lıklı yapı sistemi ise büyük hacimli bir binada iklimlendirme gereksinimini en aza indirgemek amacıyla termik kütle prensibine dayandırılmıştır.[3]

Ana binayı yaklaşık 200 metrelik bir tünel aracılığıyla bağlayan Koruma Merkezi, 18 bin metrekarelik alanıyla dünyanın en kapsamlı arkeolojik ona-

3 *Dezeen*, "Grand Egyptian Museum reaches completion in Giza", https://www.kisa.link/GllKU, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

rım tesislerinden biri sayılmaktadır. Merkez bünyesindeki 17 ayrı uzmanlık laboratuvarında papirüs ve tekstilden mumyaya, taş heykellerden metal eserlere kadar geniş bir malzeme yelpazesi için özelleşmiş birimlere yer verilmiştir. Bu altyapının en somut kazanımı, Kral Tutankamon'a ait 5.398 parçalık koleksiyonun tamamının ilk kez bir arada sergilenmesi olmuştur.[4] 100 binin üzerinde eseri barındıran müze, 12 ana sergi salonu, çocuklar müzesi, konferans merkezi ve Khufu'nun güneş teknelerinin sergilendiği özel bir pavyondan oluşmaktadır.[5]

3. Libya Ulusal Müzesi: Tarihî Yapının Modernizasyonu

12 Aralık 2025'te kapılarını yeniden açan Libya Ulusal Müzesi, ülkenin Trablus'taki tarihî kale kompleksi Assaraya al-Hamra'da (Kızıl Saray) yer almaktadır. İtalyan sömürge dönemi 1919 yılında müzeye dönüştürülen bu yapı, 2011 sonrasında başlayan Kaddafi sonrası istikrarsızlık döneminde kapılarını kapatmak zorunda kalmış ve yaklaşık on dört yıl boyunca ziyaretçilere kapatılmıştı. Ulusal Birlik Hükümeti'nin girişimiyle Mart 2023'te başlayan kapsamlı restorasyon projesi, UNESCO'nun teknik danışmanlığı ve Türk ile İtalyan uzmanların katkılarıyla sürdürülmüştür.[6]

10 bin metrekarelik sergi alanıyla Libya'nın en büyük müzesi konumundaki yapı, tarihî odalara zarar vermeden modern sergileme olanakları sunacak biçimde tasarlanmıştır. Müzenin koleksiyonu, Fenikelilerden Roma dönemine, Bizans'tan İslam dönemine uzanan kesintisiz bir tarihsel nitelik taşımaktadır. Lepcis Magna ve Sabratha gibi UNESCO Dünya Mirası arkeolojik alanlarından getirilen mozaikler, anıtsal heykeller, freskler ve Uan Muhuggiag ile Jaghbub'da bulunan mumyalar öne çıkan eserler arasındadır.[7] Açılış törenine eş zamanlı olarak Roma, Londra ve Paris'te de paralel kültürel etkinlikler düzenlenmiş; böylece müzenin uluslararası kültürel diplomasi açısından taşıdığı önem daha belirgin hâle gelmiştir.[8]

Açılış öncesinde Başbakan Abdulhamid Dibeybe, törende yaptığı konuşmada müzenin yeniden açılmasını, Libya'nın kurumlarını yeniden inşa ettiğinin somut bir kanıtı olarak nitelendirmiştir. Bu söylem, kurumun salt bir kültür mekânı olmaktan öte, çatışma sonrası ulusal kimliğin yeniden inşasında üstlendiği sembolik rolü açıkça ortaya koymaktadır.[9]

4 *Al Jazeera*, "A look inside Egypt's newly unveiled Grand Egyptian Museum",
https://www.kisa.link/SusdJ, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

5 *ABC News*, "Egypt's Grand Museum fully opens in gala ceremony after 2-decade build",
https://www.kisa.link/aaWyh, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

6 *The Art Newspaper*, "Reopening of Libya's national museum celebrated as 'new beginning'",
https://www.kisa.link/aMkKP, Erişim Tarihi: 03.04.2026; Wikipedia, "Red Castle Museum",
https://www.kisa.link/gnbNm, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

7 *Agenzia Nova*, "The National Museum of Tripoli reopens, with simultaneous ceremonies also held in Rome, London, and Paris",
https://www.kisa.link/rfyrP, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

8 ARTnews, "Libya's National Museum Reopens After 14 Years",
https://www.kisa.link/PBfVo, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

9 *Daily Sabah*, "Libya reopens national museum, showcases ancient treasures",
https://www.kisa.link/KCBrW, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

4. Koleksiyon Yönetimi ve İade Edilen Eserler

2025 yılı, her iki müzenin koleksiyonlarını yeni kazanımlar ve uluslararası iadelerle zenginleştirdiği bir dönem olmuştur. GEM, Tutankamon koleksiyonunun bütününü kamuoyuyla ilk kez buluşturmasının yanı sıra daha önce hiç sergilenmemiş 20 binin üzerinde eseri de sergi salonlarına kazandırmıştır.[10]

Libya tarafında ise müze yetkilileri açılıştan önce Fransa, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çeşitli koleksiyonlardan yurt dışına kaçırılan 21 arkeolojik objeyi geri aldıklarını açıklamıştır. İspanya ve Avusturya ile geri alma müzakerelerinin sürdürüldüğü de ifade edilmiştir. Bu iadeler, çatışma sonrası yağmadan zarar gören koleksiyonların onarılması ve izlenebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi açısından kritik bir işlev üstlenmektedir.[11]

Envanter yönetiminde dijital dönüşüm her iki müzede de belirleyici bir öncelik hâlini almıştır. GEM bünyesindeki canlı koruma laboratuvarı, ziyaretçilerin cam paneller aracılığıyla Khufu'nun güneş teknesinin restore edilme sürecini bizzat izlemelerine olanak tanımaktadır. UNESCO ise 2025 yılı içinde GEM ve Libya Ulusal Müzesi'ni bölgesel kültürel miras koruma inisiyatiflerinde kilit ortak kurumlar olarak tanımıştır.[12]

5. Sonuç

2025 yılı, Kuzey Afrika müzeciliğinin hem ölçek hem de nitelik bakımından yeni bir ivme kazandığı bir yıl olmuştur. Büyük Mısır Müzesi; geniş alanı, 17 laboratuvarlı Koruma Merkezi ve piramitlerle kurduğu biçimsel diyaloğu ile çağdaş müze mimarisinin dünya genelindeki en önemli referans yapılarından biri hâline gelmiştir. Libya Ulusal Müzesi ise tarihî bir kale yapısının modern sergileme standartlarıyla nasıl buluşturulabileceğini kanıtlayan, çatışma sonrası kültürel onarımın sembolik bir başarı hikâyesini yazmıştır.

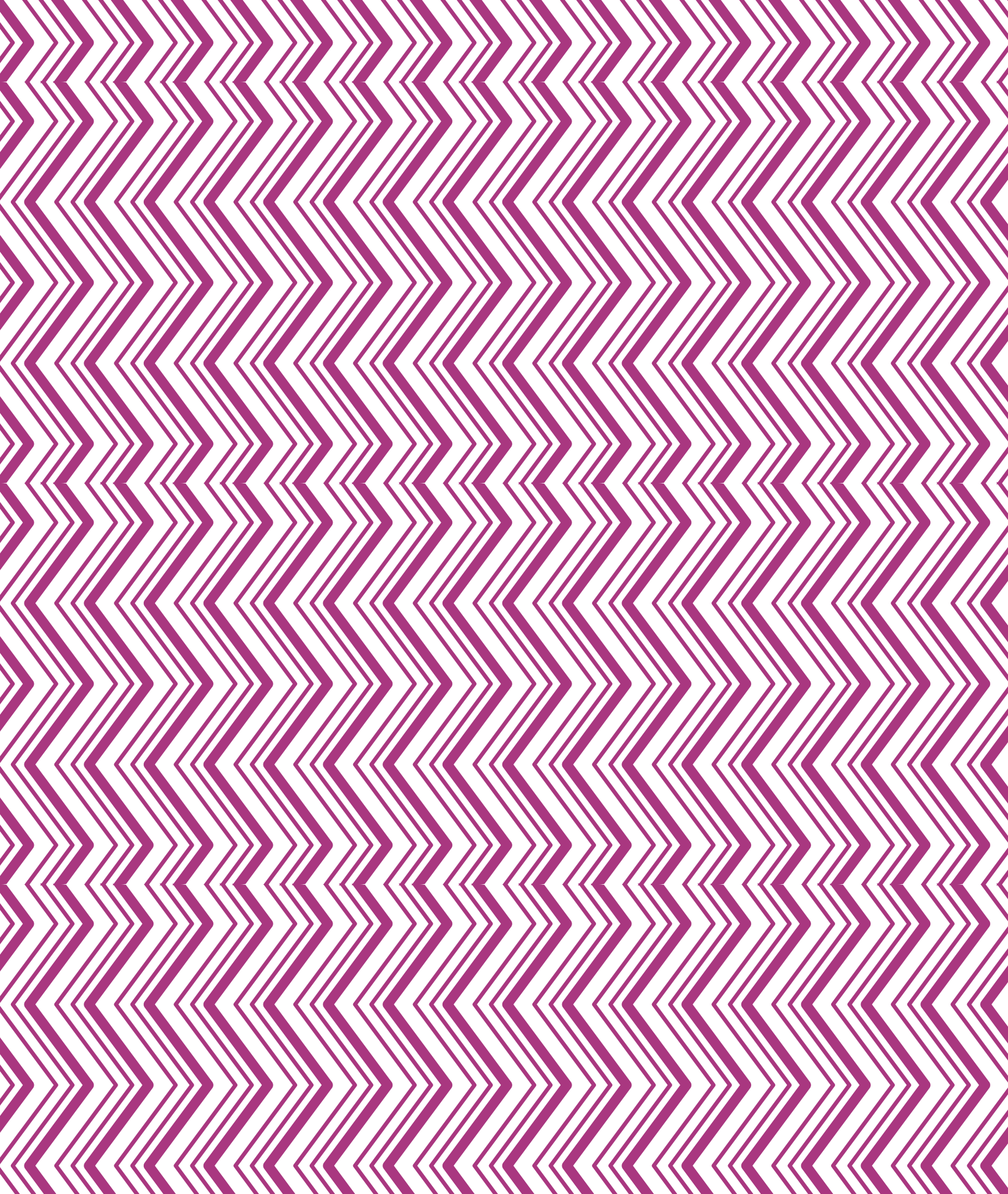
Her iki proje, arkeolojik eserlerin ait oldukları topraklarda en üst düzey standartlarla korunabileceğini ve sergilenebileceğini somut biçimde ortaya koymuştur. Mısır'ın teknoloji ağırlıklı mega-müze modeli ile Libya'nın tarihî dokunun rehabilitasyonuna dayalı yaklaşımı, birbirini tamamlar nitelikte iki stratejiyi temsil etmektedir. Bu gelişmeler, Afrika Kıtası'ndaki diğer müze projeleri için de teknik bir rehber niteliği taşımakta; kültürel mirası bugüne ve geleceğe taşıma sorumluluğunu küresel bir iş birliği zeminine oturtmaktadır.[13]

10 ABC News, "Egypt's Grand Museum fully opens in gala ceremony after 2-decade build", https://www.kisa.link/aaWyh, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

11 Daily Sabah, "Libya reopens national museum, showcases ancient treasures", https://www.kisa.link/KCBrW, Erişim Tarihi: 03.04.2026 ; Maghrebi.org, "Libya reopens national museum", https://www.kisa.link/kpRhg, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

12 *UNESCO*, "Grand Egyptian Museum", https://www.unesco.org/en/articles/grand-egyptian-museum, Erişim Tarihi: 03.04.2026; *Maghrebi.org*, "Libya reopens national museum", https://www.kisa.link/kpRhg, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

13 Maghrebi.org, "Libya reopens national museum", https://www.kisa.link/kpRhg, Erişim Tarihi: 03.04.2026; UNESCO, "Grand Egyptian Museum", https://www.kisa.link/ABBUj, Erişim Tarihi: 03.04.2026.

4

2025 Yılında Tarihî Eserlerin Afrika Müzelerine İadesi

Esin Güzel*

1. Giriş

2025 yılı, Afrika Kıtası'nın kültürel mirasının yeniden kazanımı açısından yapısal dönüşümlere işaret eden gelişmelere sahne olmuştur. Sömürgecilik döneminde sistematik biçimde Avrupa ve Kuzey Amerika'ya taşınan Afrika kökenli kültürel varlıkların iadesi meselesi uzun yıllar boyunca diplomatik tartışmaların sınırlı alanında kalmış, ancak son on yılda artan politik baskılar, akademik çalışmalar ve etik tartışmalar neticesinde küresel gündemin merkezine yerleşmiştir. 2025 yılı ise bu sürecin hızlanarak yeni araçlar ve aktörler üzerinden yeniden tanımlandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır.[1]

Bu yıl içerisinde gerçekleşen iade süreçleri, eserlerin fiziksel olarak geri verilmesiyle sınırlı kalmayarak mülkiyet, temsil ve kültürel egemenlik tartışmalarını da yeniden şekillendirmiştir. Avrupa'daki büyük müzelerin koleksiyon politikalarında değişikliklere gitmesi, ulusal hükûmetlerin yasal düzenlemeleri tartışmaya açması ve Afrika ülkelerinin daha koordineli diplomatik girişimlerde bulunması iade meselesinin kurumsal bir çerçeveye oturduğunu göstermektedir.

* Yüksek Lisans Mezunu, Yıldız Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü, esinn.guzel@gmail.com

1 Oritsejolomi Otomewo, "Communiqué 53: When the artifacts come home to roost", *Communiqué*, 14.01.2025, https://www.kisa.link/NzEOi, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

Bu çalışma, 2025 yılında Afrika'ya yönelik kültürel varlık iadelerini olay merkezli bir yaklaşımla ele alarak, bu gelişmelerin anlamını, kapsamını ve etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

2. Benin Bronzlarının Nijerya'ya İadesi

Benin Bronzu olarak adlandırılan eserler, günümüz Nijerya'sında yer alan Benin Krallığı'nın saray atölyelerinde üretilmiş ve büyük ölçüde 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar uzanan bir dönemde şekillenmiştir. Bu eserler, bronz döküm teknikleriyle hazırlanmış kabartmalar, heykeller, tören objeleri ve fil dişi oymalardan oluşmaktadır. Söz konusu eserler, estetik değerlerinin yanı sıra Benin Krallığı'nın siyasal yapısını, dinî ritüellerini ve hanedan tarihini temsil eden görsel belgeler olarak işlev görmektedir.[2]

Bu eserlerin büyük çoğunluğu 1897 yılında Britanya İmparatorluğu'nun Benin Krallığı'na düzenlediği askerî sefer sırasında yağmalanmıştır. *Cezalandırıcı Sefer* (Punitive Expedition) olarak adlandırılan bu operasyon, resmî olarak İngiliz heyetinin öldürülmesine karşı bir misilleme olarak gerekçelendirilmiş olsa da sonuçları itibarıyla büyük çaplı bir kültürel talana sebep olmuştur. Benin şehri işgal edilmiş, kraliyet sarayı yakılmış ve binlerce sanat eseri sistematik biçimde toplanarak İngiltere'ye götürülmüştür. Yağmalanan eserler daha sonra Avrupa'daki müzeler, galeriler ve özel koleksiyonlara dağıtılmıştır. Bir kısmı doğrudan Britanya Müzesi'ne, diğerleri Almanya, Hollanda ve diğer Avrupa müzelerine satılmış veya bağışlanmıştır. Böylece Benin Bronzu eserleri uluslararası sanat piyasasında dolaşıma girmiş ve çeşitli müze ve koleksiyonlarda parçalı biçimde korunmaya başlanmıştır.[3]

2025 yılı içerisinde Benin Bronzu eserlerinin iadesi sürecinde en dikkat çekici gelişme, Hollanda'nın Nijerya'ya gerçekleştirdiği kapsamlı iade olmuştur. Hollanda hükûmeti, farklı müzelerin koleksiyonlarında bulunan toplam 119 eserin Nijerya'ya iade edilmesini onaylamış ve bu eserler resmî bir törenle teslim edilmiştir. İade edilen eserler arasında bronz kabartma plakalar, insan ve hayvan figürlerini tasvir eden heykeller, tören çanları, kraliyet asaları ve fil dişi oymalar yer almaktadır. Sayısal büyüklüğü ve kurumsal koordinasyon açısından, Hollanda'daki farklı müzelerin koleksiyonlarında bulunan eserlerin merkezî bir kararla iade edilmesi, restitüsyon sürecinin ulusal düzeyde koordine edildiğini göstermektedir.[4] Bu durum önceki yıllarda daha parçalı ve bireysel girişimlere dayanan iade süreçlerinden fark-

2 Danai Nesta Kupemba, "Netherlands to return stolen Benin Bronzes to Nigeria", *BBC*, 19.02.2025, https://www.kisa.link/vRPTd, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

3 *The British Museum*, "Benin Bronzes", https://www.kisa.link/tGcpE, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

4 Nelson C.J., "The Return of Benin Bronzes Could Change How Young Nigerians Engage With History", *Okay Africa*, 08.04.2025, https://www.kisa.link/STgHC, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

Hollanda, 19. yüzyılda İngiliz askerlerince Nijerya'dan götürülen 119 Benin bronzunu 2025 yılında Nijerya'ya iade etti. (Kaynak: Netherlands to return Benin Bronzes to Nigeria | Wereldmuseum Rotterdam)

lı bir model ortaya koymaktadır. Ayrıca Hollanda'nın bu kararı, Avrupa'da restitüsyon konusunda artan politik baskıların ve kamuoyu taleplerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Avrupa müzelerinin koleksiyon politikalarının yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Kolonyal dönemde edinilen eserlerin meşruiyeti, 2025 yılı boyunca yoğun şekilde tartışılmıştır. Bu tartışmalar müzelerin tarihsel sorumluluk taşıyan kurumlar olarak yeniden konumlandırılmasına neden olmuştur.[5]

Nijerya açısından bakıldığında ise iade süreci, ulusal kültür politikalarının önemli bir parçası hâline gelmiştir. İade edilen eserlerin korunması, sergilenmesi ve kamuya sunulması için yeni müze projeleri gündeme gelmiş-

5 Kazeem Kasali, "Nigeria Receives 119 Benin Bronzes From Netherlands In Historic Repatriation", *TVCNEWS*, 23.06.2025, https://www.kisa.link/qperz, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

tir. Nijerya Ulusal Müzeler ve Anıtlar Komisyonu Genel Direktörü Olugbile Holloway, eserlerin "alındıkları halkın ruhunun ve kimliğinin somutlaşmış hâli" olduğunu söylemiştir.[6]

3. Etiyopya ve Kamerun'un Uluslararası İade Mücadelesi

Etiyopya'ya ait kültürel varlıkların iadesi meselesinin kökenleri 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Maqdala Seferi'ne dayanmaktadır. 1868 yılında Britanya İmparatorluğu tarafından düzenlenen askerî operasyon, resmî olarak İmparator II. Tewodros'un İngiliz esirleri serbest bırakmaması gerekçesiyle yapılmış ve geniş çaplı bir kültürel yağma sürecine yol açmıştır. Maqdala'daki imparatorluk sarayı ve kiliseler sistematik biçimde yağmalanmış, yüzlerce dinî obje ile kraliyet objesi Avrupa'ya taşınmıştır.[7]

Bu süreçte ele geçirilen eserler arasında altın ve gümüş haçlar, kutsal el yazmaları, kraliyet taçları, tören kalkanları ve ikonografik tablolar yer almaktadır. Etiyopya Ortodoks Kilisesi'ne ait el yazmaları ve dinî objeler teolojik ve ritüel açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu eserler daha sonra Britanya başta olmak üzere Avrupa'nın farklı ülkelerinde müzelere, üniversitelere ve özel koleksiyonlara dağılmıştır. Etiyopya hükûmeti ve çeşitli akademik çevreler eserlerin iadesi için girişimlerde bulunmuş, fakat bu talepler uzun süre sınırlı sonuçlar üretmiştir[8]. Buna karşın 2025 yılı ise sürecin yeni bir ivme kazandığı dönem olarak öne çıkmıştır. Etiyopya'ya yönelik iade süreçleri, farklı aktörlerin katılımıyla çok katmanlı ve parçalı bir yapı göstermiştir. Almanya'daki özel bir koleksiyondan Addis Ababa Üniversitesi'ne iade edilen 12 eser bu sürecin en dikkat çekici örneklerinden biridir. Çoğunun 1868 Maqdala Seferi sırasında ülke dışına çıkarıldığı düşünülmektedir ve bu durum tarihsel travmalarla yakından ilişkilidir.[9]

Bununla birlikte, özel koleksiyonlardan iade edilen tekil eserler sayıca sınırlı olsa da kamusal erişimin yeniden sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. UNESCO öncülüğünde Addis Ababa'da düzenlenen toplantı ise iade süreçlerinin hızlandırılması ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur.[10]

Etiyopya'ya yapılan iadeler, Nijerya'daki gibi merkezî ve büyük ölçekli süreçlerden ziyade, devletler, özel koleksiyoncular, üniversiteler ve dinî kurumların dâhil olduğu dağınık bir yapı sergilemektedir. Bu durum res-

6 *Al Jazeera*, "The Netherlands returns 119 stolen sculptures to Nigeria", 21.06.2025, https://www.kisa.link/xOtnS, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

7 Levent Öztürk, "Etiyopya", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1995, https://islamansiklopedisi.org.tr/etiyopya#2-tarih, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

8 Craig Simpson, "Ethiopia demands that King Charles return 'immoral' treasures", *The Telegraph*, 24.01.2025, https://www.kisa.link/VzaGZ, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

9 Wycliffe Muia, "Ethiopia receives historic artefacts held in Germany for 100 years", *BBC*, 20.11.2025, https://www.kisa.link/vGyDd, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

10 *UNESCO*, "New types of cooperation and agreements in the field of the return and restitution of cultural property to Africa - a continental approach", 27.01.2025, https://www.kisa.link/synDW, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

titüsyonun çok katmanlı doğasını ortaya koyarken önemli sınırlılıkları beraberinde getirmektedir. Nitekim Britanya'daki büyük müzelerde bulunan Maqdala eserlerinin çoğunun henüz iade edilmemiş olması, sürecin tamamlanmadığını ve ciddi engellerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.[11]

Restitüsyon tartışmalarında dikkat çeken bir diğer ülke Kamerun olmuştur. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Avrupa'ya götürülen Bangwa halkına ait ahşap heykeller, maskeler ve ritüel objelerin iadesi, bu sürecin en önemli örneklerinden biridir. 2024'te başlayan iadeler, 2025'te devam eden tartışmalara zemin hazırlamış, yerel toplulukların eserlerin korunması ve sergilenmesinde aktif rol alması, restitüsyonun sadece devletler arası değil, toplumsal katılım gerektiren bir süreç olduğunu göstermiştir.[12]

Öte yandan, Kamerun'da Ngonnso heykelinin iadesine ilişkin tartışmalar sürecin zorluklarını ortaya koymaktadır. Nso halkının kurucu figürü olan bu heykel büyük kültürel ve dinî önem taşımasına rağmen, Almanya'daki müzeden iadesi 2025 itibarıyla gerçekleşmemiştir.[13] Bu durum, restitüsyonun her zaman olumlu sonuçlanmadığını ve uzun müzakereler gerektirdiğini gösterir. Ngonnso örneği iade süreçlerinin başta hukuki olmak üzere etik, politik ve kültürel diplomasi boyutlarını içerdiğini açıkça ortaya koymaktadır.

4. Mısır'ın ve Güney Afrika'nın Kaçırılan Kültürel Mirasları

Mısır'a ait kültürel varlıkların yurt dışına çıkışı, diğer Afrika ülkelerinden farklı olarak arkeolojik kazılar, koleksiyonculuk ve kaçakçılık yoluyla gerçekleşmiştir. 20. yüzyılda artan yasa dışı faaliyetler, Mısır'ın kültürel mirasında büyük kayıplara yol açmıştır. 2025 yılı ise, ABD ile yürütülen iş birliği sayesinde bu eserlerin bir kısmının geri alınmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kapsamda ABD'den iade edilen 36 parçalık koleksiyon, Mısır'ın tarihsel çeşitliliğini yansıtmaktadır. Koleksiyonda Bes figürlü ritüel kap, Roma dönemine ait mumya maskesi, Kıpti ve Süryanice el yazmaları ile yaklaşık 3000 yıllık boyalı ahşap panel gibi önemli eserler yer almaktadır. Eserler dinî inançlar, cenaze ritüelleri ve erken Hristiyanlık dönemi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Tüm bu parçaların daha önce yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılmış olması, iadelerin kültürel mirasın korunması açısından önemini artırmaktadır.[14]

11 Sinai Fleary, "British Army told to return 'looted' Ethiopian treasures", *The Voice*, 12.02.2025,
https://www.kisa.link/dxVlh, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

12 Kanika Saigal, "10 items of colonial loot Africa wants back", *The Africa Report*, 25.04.2025,
https://www.kisa.link/lSpCu, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

13 Shulmo Trust Dohyee, "Bring back Ngonnso", *Africa Is a Country*, 20.01.2025,
https://www.kisa.link/fBHiw, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

14 Vittoria Benzine, "U.S. Returns 36 Stolen Artifacts to Egypt After Major Recovery Effort", Artnet, 10.11.2025,
https://www.kisa.link/oBjBd, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

Mısır'a yönelik iadelerin önemli bir kısmı uluslararası kaçakçılıkla mücadele çerçevesinde gerçekleşmiştir; dolayısıyla restitüsyonun geçmişteki yağmalarla sınırlı olmadığını ve günümüzdeki kaçakçılıkla da doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu süreç kültürel mirasın korunmasının güncel hukuki ve güvenlik politikalarının bir parçası hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan, 2025 yılında Güney Afrika'ya yapılan insan kalıntıları iadesi, restitüsyon tartışmalarının etik boyutunu genişletmiştir. İskoçya'daki bir üniversite koleksiyonunda bulunan altı bireye ait insan kalıntıları, iki adet yüz maskesi ve bir sabuntaşı piposu Güney Afrika'ya iade edilmiştir. Söz konusu kalıntılar, 19. ve 20. yüzyıllarda gerçekleştirilen antropolojik çalışmalar sırasında elde edilmiş ve uzun süre boyunca bilimsel araştırma materyali olarak kullanılmıştır. Bu tür uygulamalar günümüzde etik açıdan önemli eleştirilere maruz kalmaktadır. Zira bu kalıntılar, ilgili toplulukların rızası olmadan alınmış ve insan onuruna aykırı koşullarda saklanmıştır.[15]

İade edilen insan kalıntılarının kökeni, Güney Afrika'daki yerli topluluklara dayanmaktadır. Bu topluluklar açısından söz konusu kalıntılar biyolojik materyal olmanın ötesinde atalara ait kutsal unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle iade süreci insan hakları, etik sorumluluk ve tarihsel adalet gibi kavramlarla doğrudan ilişkili bir süreç olarak yeniden tanımlanmaktadır.

Restitüsyonun küresel ölçekte daha görünür ve kurumsallaşmış bir süreç hâline geldiği 2025 yılında UNESCO önemli bir rol üstlenerek özellikle Addis Ababa'da düzenlediği toplantı başta olmak üzere çeşitli girişimlerle ülkeler arası diyalog, iş birliği ve iade süreçlerinin karşılıklı güvene dayalı koordinasyonunu güçlendirmiştir. Avrupa'da ise müzelerin koleksiyon politikaları ciddi biçimde tartışmaya açılmıştır. Kolonyal dönemde edinilen eserlerin meşruiyeti sorgulanmış; Hollanda gibi ülkeler iade yönünde adımlar atarken, Birleşik Krallık'taki bazı müzeler yasal gerekçelerle daha temkinli davranmış ve uzun süreli ödünç verme modelini savunmuştur. Hukuki açıdan bakıldığında, mevcut uluslararası düzenlemelerin kolonyal dönem yağmalarını kapsamakta yetersiz kalması önemli bir engel olarak öne çıkmıştır. Bu nedenle restitüsyon talepleri giderek daha fazla etik ve tarihsel adalet temeline dayandırılmaktadır.[16]

Afrika ülkeleri iade edilen eserlerin korunması ve sergilenmesi için kurumsal kapasitelerini güçlendirmeye yönelmiştir. Örneğin, Nijerya'da müze altyapısının geliştirilmesi ve yeni projeler bu sürecin önemli bir parçası ol-

15 *BBC*, "Glasgow university returns human remains to South Africa", 15.10.2025,
https://www.kisa.link/eUnZK, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

16 Emiline Smith, "British Museum Launches Farcical "Decolonizing" Loan Program", *Hyperallergic*, 22.12.2025,
https://www.kisa.link/pSoOP, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

17 Alex Marshall, "Even Without Benin Bronzes, This New Museum Aims to Be a Powerhouse", *The New York Times*, 07.11.2025,
https://www.kisa.link/gVahx, Erişim Tarihi: 23.02.2026.

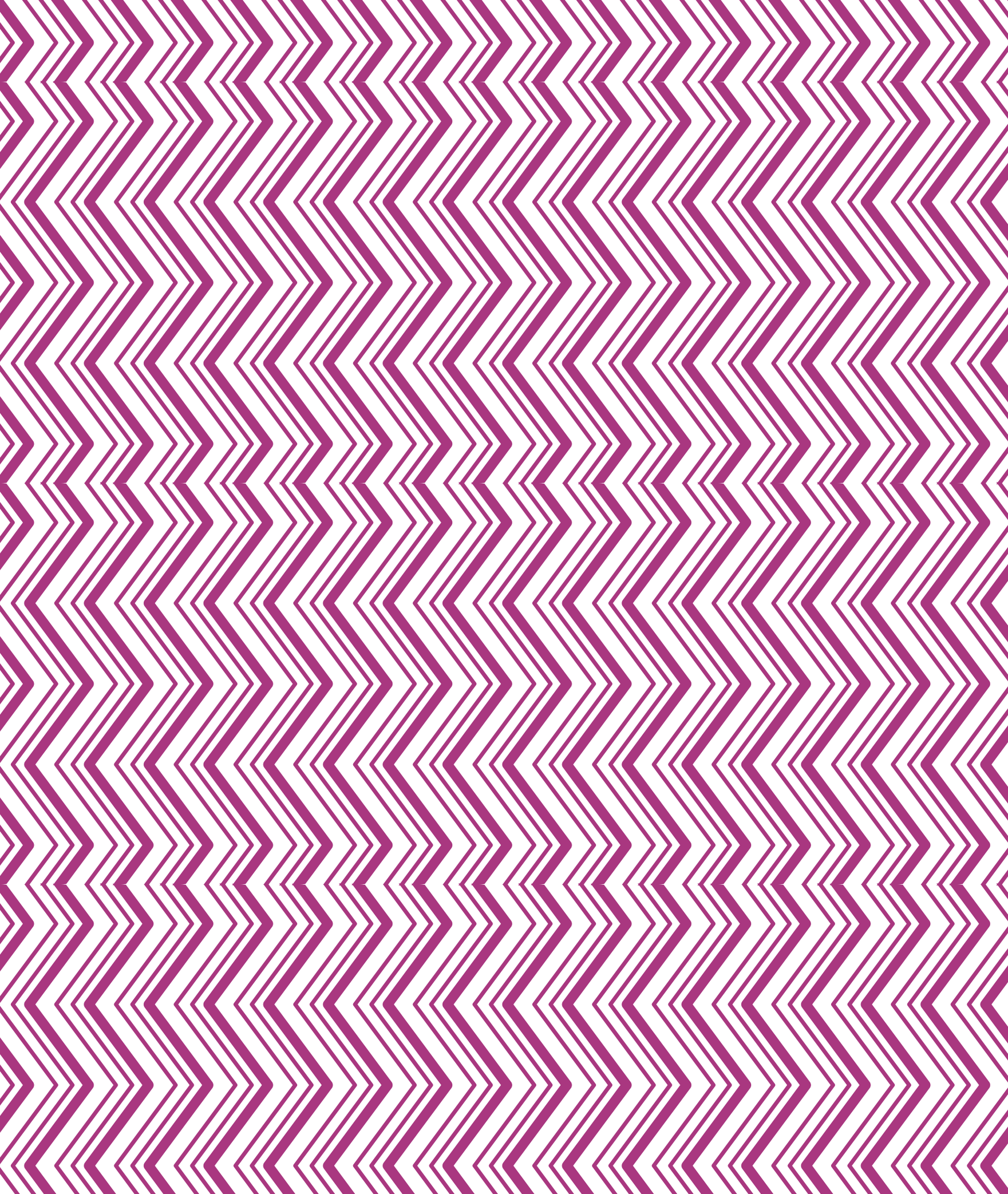
muştur. Ancak Nijerya'da eserlerin mülkiyeti ve yönetimi konusunda iç tartışmalar yaşanmıştır. Batı kamuoyunda ise Afrika'nın bu eserleri koruma kapasitesine dair eleştiriler gündeme gelmiş, bu söylemler Afrika'daki çevreler tarafından kolonyal bakış açısının devamı olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık bazı Batılı akademisyenler restitüsyonu destekleyerek bunun müzecilik anlayışında köklü bir dönüşüm yaratacağını savunmuştur.[17]

5. Sonuç

Afrika'ya ait kültürel varlıkların iadesinde 2025 yılı, ölçek ve içerik açısından dönüm noktası olmuştur. İade süreçleri artık tekil girişimlerden çıkarak daha sistematik, kurumsal ve çok aktörlü bir yapıya dönüşmüştür. Nijerya, Etiyopya, Mısır, Güney Afrika ve Kamerun örnekleri, bu sürecin farklı biçimlerde ilerlese de ortak bir yönelim kazandığını göstermektedir.

Nijerya'ya iade edilen 119 Benin Bronzu, sürecin devlet düzeyinde koordine edilen büyük ölçekli bir politika alanına dönüştüğünü ortaya koyarken, Etiyopya örneği sürecin parçalı ve çok aktörlü yapısını yansıtmaktadır. Mısır'a yapılan iadeler, eserlerin tarihsel yağmalardan ziyade güncel kaçakçılık faaliyetleriyle bağlantılı olduğunu gösterirken; Güney Afrika'ya insan kalıntılarının iadesi sürecin etik boyutunu genişletmiştir. Kamerun örneği ise yerel toplulukların rolünü vurgulayarak restitüsyonun toplumsal yönünü ortaya koymaktadır.

Bu dönemde uluslararası kuruluşların, bilhassa UNESCO'nun sürece daha aktif katılım sağlaması iade süreçlerini daha kurumsal bir çerçeveye taşımıştır. Ancak hukuki sınırlılıklar ve Avrupa'daki bazı müzelerin ödünç verme yaklaşımı, sürecin önündeki temel engeller olarak varlığını sürdürmektedir.

2025 Yılında Kuzey Afrika'da Kültürel Miras Rekabeti

5

Burak Yetimoğlu*

1. Giriş

Günümüzde ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik çekişmeler, yalnızca askerî veya ticari sahalarla sınırlı kalmamakta; uluslararası arenada kültürel mirasın sahiplenilmesi ve kimlik inşası üzerinden yürütülen diplomatik anlaşmazlıklara da dönüşmektedir. Bu anlamda, küresel çaptaki egemenlik ve miras mücadelelerinin en görünür olduğu bölgelerden biri Afrika Kıtası'dır.[1] Kıta'da birçok noktada benzer gerilimler yaşanmakla birlikte, son dönemlerde ve özellikle 2025 yılı itibarıyla, Fas ile Cezayir arasında ve yer yer Tunus'un da stratejik olarak dâhil olduğu derinleşen bir kültürel çekişme görünür hâle gelmiştir.[2]

Bu çalışma, Kuzey Afrika'da özellikle Fas ve Cezayir arasında yoğunlaşan kültürel miras rekabetini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, öncelikle kültürel mirasın uluslararası ilişkilerde nasıl siyasallaştığı ele alınmakta, ardından iki ülke arasındaki gerilimin tarihsel arka planı incelenmekte ve son olarak 2025 yılında zirveye ulaşan kaftan krizi üzerinden bu mücadelenin güncel dinamikleri değerlendirilmektedir. Böylece kültürel mirasın günümüz uluslararası sisteminde nasıl bir güç ve mücadele alanına dönüştüğünün analiz edilmesi hedeflenmektedir.

* Dr. Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, burakyetimoglu@hacettepe.edu.tr

1 Idriss Jebari, "Couscous, Kaftans, and Culture Wars: Algeria and Morocco at UNESCO", *GIGA Focus Middle East 4,* 2024.

2 Fas tarafından ilk olarak 2023 yılında UNESCO'ya sunulan kaftan dosyası, 2025 yılı Mart ayında yeniden gündeme getirilmiş ve nihayet 10 Aralık 2025 tarihinde Yeni Delhi'de gerçekleştirilen UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Hükümetlerarası Komitesi'nin 20. oturumunda resmen kabul edilmiştir. Ancak bu tescil kararı, özellikle Cezayir tarafından söz konusu kültürel unsurun tek taraflı biçimde sahiplenilmesi olarak değerlendirilmiş ve daha önce de dile getirilen ortak Mağrip mirası tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Böylece kaftan meselesi, teknik bir kültürel kayıt sürecinin ötesine geçerek Fas ile Cezayir arasında sembolik ve diplomatik bir gerilim başlığı hâline gelmiştir. Marouane Kabbaj, "Guerre diplomatique culturelle : Pour Alger, un nouveau revers dans la bataille du patrimoine", *Maroc-Hebdo,* 12 Aralık 2025, https://www.kisa.link/BhQvY.

Fas kaftanı, 2025 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne dahil edildi. (Kaynak: Moroccan Caftan: art, traditions and skills - UNESCO Intangible Cultural Heritage)

2. Kültürel Mirasın Siyasallaşması: Diplomasi, Kimlik ve Rekabet

Kültürel miras diplomasisi, devletlerin kendi kültürel varlıklarını ve miraslarını kullanarak küresel arenada prestij sağlama, ulusal kimliklerini meşrulaştırma ve diğer ülkelere karşı normatif bir üstünlük kurma çabası olarak tanımlanmaktadır.[3] Kültürel miras, geçmişten günümüze değişmez bir gerçeklik değil; devletlerin bugünün ihtiyaçlarına göre şekillendirdikleri, anlattıkları ve geleceği kurguladıkları siyasal bir araçtır.[4] Kültürel mirasın bu niteliği, onu siyasi projeler için verimli bir zemin hâline getirirken, diplomatik angajmanlarda maddi değerlerden ziyade ideolojik anlamlara kadar uzanan farklı anlamların atfedilmesini mümkün kılar.[5]

Özellikle somut olmayan kültürel miras, ulus inşası süreçlerinde ulusal aidiyet duygusunu güçlendirirken[6], eş zamanlı olarak *rakip öteki* ile olan farklılıkları da keskinleştirme işlevi görmektedir.[7] Bu bağlamda devletler, ulusal anlatılarını dışarıdan gelen tehdit algılarına karşı korumak veya kültürel mülk edinme iddialarına yanıt vermek amacıyla defansif veya düzeltici miras diplomasisi yöntemlerine başvururlar.[8] Fas ve Cezayir örneğinde ortaya çıkan kültürel an-

3 Izabella Parowicz, "The Heritage Diplomacy Spectrum: A Multidimensional Typology of Strategic, Ethical, and Symbolic Engagements", 2025, *Heritage 8*, S. 10.

4 Parowicz, "The Heritage Diplomacy Spectrum", 2.

5 Čeginskas ve Lähdesmäki, "Introduction".

6 Bahar Aykan, "The Politics of Intangible Heritage and Food Fights in Western Asia", *International Journal of Heritage Studies 22*, 2016, S. 10: 799-800.

7 Julia Csergo ve Jessica Roda, "Le patrimoine culturel immatériel en tension(s)", *Sociétés & représentations*, 2025, S. 60: 8.

8 Parowicz, "The Heritage Diplomacy Spectrum", 15.

laşmazlık, salt bir turizm veya folklorik tanıtım rekabetinden çıkarak doğrudan bir egemenlik ve ulusal onur mücadelesine, literatürdeki tabiriyle miras savaşına dönüşmüştür.[9] Kuzey Afrika'daki bölge devletleri, UNESCO gibi uluslararası kültür kurumlarını, ulusal kimliklerini meşrulaştırdıkları ve uzlaşma zemini aradıkları diplomatik platformlar olarak konumlandırmaktadır.

3. Jeopolitik Rekabetten Kültürel Çatışmaya: Fas-Cezayir İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

Fas ve Cezayir arasındaki bu güncel kültürel çatışmanın derin kökleri, bölgenin sömürgecilik geçmişine, sömürge sonrası sınır krizlerine ve birbirine tamamen zıt şekillenen ulus inşası süreçlerine dayanmaktadır. İki ülke, asırlar boyunca iç içe geçmiş Berberi, Arap ve İslam kültürel kodlarını paylaşmalarına rağmen, Fransa'nın Kuzey Afrika'daki asimetrik sömürge politikaları nedeniyle zıt tarihsel yörüngelere itilmiştir.[10] Fransa, Cezayir'i 1830 yılında işgal ederek kendi topraklarının ayrılmaz bir parçası gibi idare edip bölgeyi ilhak ederken; Fas, 1912'de görece kendi monarşi yapısını ve kurumsal özerkliğini koruyan bir Fransız himayesine girmiştir. Fransız tarihçi Benjamin Stora'nın da vurguladığı üzere, Fas'ın bugünkü ulusal kimliği sömürge döneminde bile hayatta kalan uzun bir hanedanlık geçmişine dayanırken, Cezayir'in kimliği sömürgecilikle yaşanan çok daha acımasız ve ani bir kopuşun sonucu olarak ortaya çıkmıştır.[11]

Bu tarihsel uyumsuzluk, 1962'de Cezayir'in şiddetli bir savaşın ardından bağımsızlığını kazanmasının hemen akabinde kendisini göstermiştir. Fransızların net olarak çizmediği çöl sınırları nedeniyle 1963'te iki ülke arasında Kum Savaşı patlak vermiştir. Fas kuvvetlerinin Tindouf ve Bechar bölgelerinde hak iddia ederek sınırı geçmesiyle başlayan bu savaş, iki ülke arasında bugüne kadar onarılamayan derin bir stratejik güvensizliğin temellerini atmıştır. Ancak iki devlet arasındaki asıl jeopolitik kırılma, 1975'te İspanya'nın bölgeden çekilmesiyle Fas'ın *Yeşil Yürüyüş* ile ilhak ettiği Batı Sahra meselesidir.[12] Cezayir, kendi anti-kolonyal dış politika vizyonuna uygun olarak ve Fas'ın bölgesel genişlemesini dengelemek amacıyla, Batı Sahra'nın bağımsızlığını savunan Polisario Cephesi'ni finanse etmiş ve desteklemiştir.[13]

Sahadaki bu askerî ve jeopolitik soğuk savaş, sınırların 1994 yılında kapatılması ve nihayetinde Ağustos 2021'de diplomatik ilişkilerin Cezayir tarafından tamamen kesilmesiyle giderek daha kutuplaşmış bir hâl almıştır.[14] Diplomatik iletişimin donduğu ve askerî silahlanma yarışının tırmandığı bu tıkanıklık ortamında,[15] devletler mücadelelerini sürdürebilecekleri alternatif bir alan aramışlardır. Dolayısıyla, bugün yaşanan kültürel miras kavgası; aslında sınırları 1845 Lalla Maghnia Antlaşması ile Batılılar tarafından çizilen, demografik geçişlerin

9 "Entre l'Algérie, le Maroc et la Tunisie, la bataille du zellige a commencé", *Jeune Afrique*,
https://www.kisa.link/gQLBR., Erişim Tarihi: 24.04.2026,

10 "Cold War in Africa: Morocco and Algeria", *AUSA*, 27 Mart 2024,
https://www.ausa.org/publications/cold-war-africa-morocco-and-algeria., Erişim Tarihi: 24.04.2026.

11 Benjamin Stora, *Algérie, Maroc: histoires parallèles, destins croisés*, Zellige (Emina Soleil Maisonneuve et Larose, 2002).

12 "Morocco and Algeria: A Strategic Rivalry Shaping the Maghreb" - *EST*, 30 Temmuz 2025,
https://www.kisa.link/vbWAn., Erişim Tarihi: 24.04.2026.

13 Benjamin Stora, Algérie, Maroc: histoires parallèles, destins croisés, Zellige (Maisonneuve et Larose, 2002)

14 Jebari, "Couscous, Kaftans, and Culture Wars".

15 "Morocco and Algeria."

yoğun olduğu melez bir coğrafyada, sınırları netleştirilemeyen iki kültürün bir siyasal rekabetidir.[16] Ortak sınırın iki tarafında benzer kültürel pratikleri paylaşan toplumların ürettiği bu miras, günümüzde devletler arası rekabet dinamiklerinin bir aracı hâline gelmiştir.

4. 2025 Yılında Fas Kaftanının UNESCO Tescili

2025 yılı, Kuzey Afrika'daki kültürel miras rekabetinin görünür biçimde yoğunlaştığı ve sembolik düzeyde kristalize olduğu bir dönem olarak kaydedilmiştir. 2025 yılının Fas açısından en önemli kültürel diplomasi kazanımlarından biri, 10 Aralık 2025'te Yeni Delhi'de düzenlenen UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükûmetlerarası Komitesi'nde Fas kaftanının UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne resmen kaydedilmesi olmuştur. Fas yönetimi tarafından önemli bir diplomatik başarı olarak sunulan bu karar, yalnızca kültürel bir tanınma değil; aynı zamanda bölgesel mirasın *ortak Mağrip kimliği* altında ele alınmasına yönelik yaklaşımlara karşı ulusal temsiliyetin güçlendirilmesi şeklinde yorumlanmıştır.[17]

Fas'ın 2025 yılında elde ettiği bu kazanım, UNESCO nezdinde son yıllarda giderek artan kurumsal rekabetin bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Gerilimin önemli bir aşaması, Cezayir'in 2023 ve 2024 yıllarında sunduğu geleneksel kıyafet dosyaları çerçevesinde ortaya çıkmış; Fas, bu başvuruların kendi kültürel unsurlarını da içerdiğini ileri sürerek 2024 yılında UNESCO'ya resmî itirazda bulunmuştur.[18] 2025'te alınan tescil kararı, bu karşılıklı diplomatik girişimlerin sonucunda şekillenmiş ve Fas'ın kültürel miras üzerindeki temsil iddiasını uluslararası düzeyde güçlendirmiştir.

Bu rekabet, 2025 yılı boyunca yalnızca uluslararası kurumlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda ulusal politika alanına da yansımıştır. Nitekim Cezayir Kültür Bakanı'nın Haziran 2025'te yaptığı açıklamalar[19], kültürel mirasın korunmasına yönelik yasal çerçevenin güçlendirileceğini ortaya koymuştur.[20] Bu girişim, Fas'ın çeşitli kültürel unsurları sahiplenme yönündeki iddialarına karşı bir savunma mekanizması olarak değerlendirilmiş ve kültürel mirasın giderek daha fazla bir egemenlik ve güvenlik meselesi olarak ele alındığını göstermiştir. Aynı dönemde siyasi söylemlerin sertleşmesi, kültürel alanın iki ülke arasındaki daha geniş jeopolitik rekabetin bir uzantısı hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Kaftan konusunda yaşanan bu gelişme, önceki yıllardaki çok katmanlı miras rekabetinin devamı niteliğindedir. Özellikle 2022 yılında Adidas firmasının Cezayir millî takımı formalarında kullandığı *zellige*[21] motifleri etrafında ortaya çıkan tartışmalar, kültürel unsurların uluslararası ticari ve sembolik alanlarda da rekabet konusu hâline geldiğini göstermiştir.[22] Bu bağlamda kaftan meselesi,

16 Salah Zaaimi, "A War Is Raging between Algeria and Morocco. It Is Being Fought in the Heritage Arena.", *Atlantic Council*, 30 Mayıs 2024,
https://www.kisa.link/FPiVX., Erişim Tarihi: 24.04.2026.

17 "Le caftan marocain inscrit au Patrimoine culturel immatériel de l'Unesco, au grand dam de l'Algérie", Culture, Maroc, *Le Monde*, 10 Aralık 2025,
https://www.kisa.link/bmBUk., Erişim Tarihi: 25.04.2026.

18 "Le Maroc dépose une plainte auprès de l'UNESCO contre l'Algérie pour appropriation du caftan fassi", *Maroc-Hebdo*, 20 Mayıs 2024,
https://www.kisa.link/LykHA., Erişim Tarihi: 25.04.2026.

19 Lynda Hanna, "Face aux convoitises marocaines, l'Algérie veut blinder son patrimoine", *TSA*, 28 Haziran 2025,
https://www.kisa.link/kkWMJ., Erişim Tarihi: 25.04.2026.

20 "Entre l'Algérie et le Maroc, la guerre du patrimoine est déclarée",
https://www.kisa.link/PxMYa., Erişim Tarihi: 25.04.2026.

21 Kuzey Afrika ve Endülüs mimarisinde yaygın olarak kullanılan, geometrik desenler oluşturacak şekilde kesilmiş renkli ve sırlı pişmiş topraktan yapılan geleneksel mozaik sanatıdır. Özellikle Fas mimarisinin sembollerinden biri olarak kabul edilen bu sanat, 2022 yılında Adidas'ın Cezayir millî takımı formalarında bu desenleri kullanmasıyla iki ülke arasında fikrî mülkiyet ve "kültürel hırsızlık" krizine neden olmuştur.

22 *Jeune Afrique*, "Entre l'Algérie, le Maroc et la Tunisie, la bataille du zellige a commencé".

23 Kuskus, irmik veya durum buğdayının

daha geniş bir *miras diplomasisi* stratejisinin parçası olarak değerlendirilmelidir.

Benzer şekilde, gastronomi alanı da bu rekabetten bağımsız değildir. Kuskus[23], 2020 yılında Cezayir, Fas, Tunus ve Moritanya'nın ortak başvurusu sonucunda UNESCO listesine çok taraflı bir unsur olarak kaydedilmiş ve başlangıçta bölgesel iş birliğinin sembolü olarak sunulmuştur.[24] Ancak bu kolektif çerçeve, 2025 yılı itibarıyla giderek zayıflamış; özellikle Cezayirli yetkililerin Fas'ı kuskusu ve diğer kültürel unsurları sahiplenmekle suçlayan açıklamaları, bu ortak mirasın yeniden ulusal rekabetin konusu hâline geldiğini göstermiştir.[25] Akademik çalışmaların da vurguladığı üzere, kökeni ulus-devlet sınırlarından çok daha eskiye dayanan bu tür kültürel pratikler, günümüzde modern kimlik ve temsil mücadelelerinin araçları hâline gelmektedir.[26] Bu çerçevede 2025 yılı, gastronomiden mimariye uzanan geniş bir alanda kültürel mirasın siyasallaştığı ve devletler arası rekabetin sembolik düzlemde yeniden üretildiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır.

5. Sonuç

Kuzey Afrika'da Fas ve Cezayir arasında özellikle 2025 yılındaki Kaftan ve Zellige çekişmeleriyle ön plana çıkan kültürel miras kavgası, yalnızca folklorik rekabet değil; derin bir jeopolitik, diplomatik ve sosyo-psikolojik savaşın dışavurumudur. Batı Sahra krizinin çözümsüzlüğü, sınırların kapalı olması ve iki devletin bölgesel liderlik iddiaları gibi aşılmaz siyasi duvarlar,[27] bu ülkeleri daha esnek görünen fakat bir o kadar da agresif stratejiler gerektiren kültürel arenada karşı karşıya getirmektedir.

Günümüzde UNESCO listeleri ve WIPO marka tescilleri, her iki devlet için de birer egemenlik onayı, ulus-markalama aracı ve karşı tarafı dışlama mekanizması işlevi görmektedir. Binlerce yıllık ortak tarihi, iç içe geçmiş sosyolojik kökenleri ve aynı inanç sistemini paylaşan Kuzey Afrika halklarının, bu zengin kültürel varlıkları birleştirici bir Mağrip kimliği oluşturmak yerine rekabetçi bir ulusal mülkiyet davasına dönüştürmeleri, bölgesel barış ve entegrasyonun önündeki büyük vizyoner engellerden biridir. Uluslararası toplumun ve bilhassa UNESCO'nun, bu mirası taraflar için silahlaştıran politikalara karşı ortak aidiyeti ve sınır aşan kültürel paylaşımı teşvik eden yeni mekanizmalar geliştirmesi elzemdir. Aksi takdirde, diplomatik söylemlerle beslenen bu miras anlaşmazlıkları, bölgenin kırılgan siyasi fay hatlarını aşındırmaya ve kutuplaşmayı derinleştirmeye devam edecektir.

nemlendirilip yuvarlanmasıyla hazırlanan ve Kuzey Afrika (Mağrip) mutfağında geniş bir coğrafyada tüketilen geleneksel bir yemektir. 2020 yılında Cezayir, Fas, Moritanya ve Tunus'un ortak başvurusu sonucunda UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne çok taraflı bir unsur olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte, bu ortak tescil çerçevesine rağmen kuskus, son yıllarda ülkeler arası kültürel sahiplenme tartışmalarının ve milliyetçi söylemlerin öne çıktığı sembolik bir rekabet alanına dönüşmüştür.

24 "Maroc, Algérie, Tunisie : projet commun pour inscrire le couscous au patrimoine mondial de l'Unesco - France 24",

https://www.kisa.link/ZVUUA. , Erişim Tarihi: 25.04.2026.

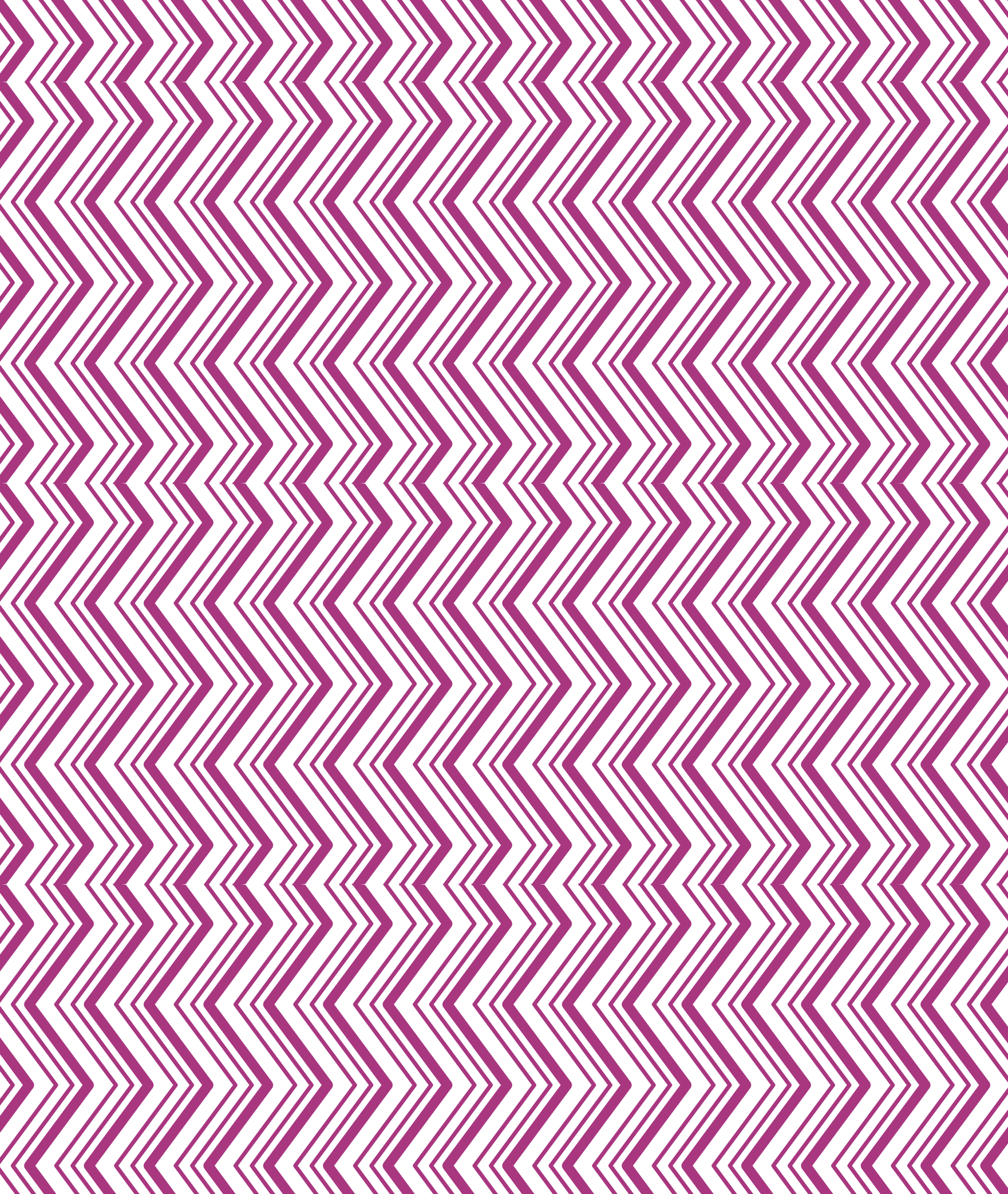
25 "Alger convoque de nouveau le casus belli du couscous", *Jeune Afrique*,

https://www.kisa.link/vUEbT. Erişim Tarihi: 25.04.2026.

26 "«Le couscous est plus ancien que les Etats» : entre l'Algérie et le Maroc, une paternité disputée de longue date" *Libération,*

https://www.kisa.link/OFEEP., Erişim Tarihi: 25.04.2026.

27 "Morocco and Algeria."

2025 Yılında Afrika'da Eğitim ve Bilişim Faaliyetlerinde Dijital Dönüşüm

6

Mehmet Babacan*

1. Giriş

Afrika; sadece dünya üzerindeki bir kıtanın adı olarak düşünülmemeli, geçmişten bugüne *insanlığın ayak izi* olarak adlandırılan mevzubahis toprakların şahit olduğu medeniyetler, güç mücadelesi ve tarihsel birikimler göz önüne alınarak bir muhasebe yapılmalıdır. Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan insan topluluklarının zihninde Afrika kavramı bugüne kadar acı ve trajik unsurlarla felaket görüntülerini çağrıştırmış, uluslararası siyasette ise egemen güçlerin/aktörlerin kaynaklarını transfer etmek uğruna birbiriyle yarış içerisine girdiği bir coğrafya olarak betimlenmiştir.[1]

Teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla ilerlediği ve yapay zekâ destekli yazılım platformlarının devlet ve toplum hayatının her alanına nüfuz ettiği günümüzde Afrika da yerel ve global girişimcilerin destekleriyle kendisini teknoloji, bilim ve eğitim sütunlarında inşa ettiği güçle konumlandırmaktadır.[2] Sahip olduğu doğal zenginliklerin yanında büyük bir insan kaynağına da sahip olan Afrika'nın kıtasal ölçekte teknolojik, eğitsel ve bilişsel bir dönüşüm yaratması bu insan kaynağının daha donanımlı bir niteliğe kavuşturulmasında yatmaktadır. Bölgesel bir bakış açısıyla Kıta'daki teknolojik yatırımların ve eğitim sistemlerinin yeniden yapılandırılması ve bilgi ve iletişim teknolojilerindeki atılımlar bahsedilen dönüşüm adına hayati bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmada, 2025 yılında Afrika'daki eğitim ve bilişim faaliyetlerindeki teknolojik ve dijital gelişmeler ele alınmaktadır.

* Dr., Öğretim Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Teknoloji Transfer Ofisi Koordinatörlüğü, ORCID: 0000-0003-1420-7726
mbabacan@yildiz.edu.tr

1 Muhsin Korkut, "Afrika Düşüncesi ve Dekolonizasyon Çelişkisi", *TASAM,* 28.01.2019

https://www.kisa.link/rFPdr, Erişim Tarihi: 25.04.2026.

2 Tania Begazo, Moussa P. Blimpo, Mark A. Dutz, "Overview", *Digital Africa: Technological Transformation for Jobs*, World Bank Group, Washington, 2023, p. 27.

ETEX-2025 Fuarından bir kare.

2. Bölgesel Teknolojik Yatırımlar, Fuarlar ve Dijitalleşme Hamleleri

2025 yılı içerisinde Afrika'da kıtasal ölçekte *dijital dönüşümü* destekleyecek önemli yatırımlar gerçekleşmiştir. Bunların yanında tamamlayıcı ve yeni nesil teknolojilerin yaygınlaşmasına hizmet edecek uluslararası çapta fuar ve tanıtımlar düzenlenmiş ve muhtelif girişimlerde bulunulmuştur. Bu gelişmelerden ilki, 6 Haziran'da Londra'da düzenlenen Afrika Teknoloji Zirvesi olmuştur. Afrika'nın farklı ülkelerinden gelen 13 teknoloji girişimi, küresel yatırımcıların ilgisini Kıta'ya çekmek ve sağlık, finans, hukuk, lojistik, çevre gibi alanlarda geliştirdikleri uygulamaları tanıtmak amacıyla bir araya gelmiştir. Zirve, teknoloji alanında Afrika'nın küresel ölçekte kendini tanıtması için önemli bir fırsat sunmuştur. Zirve kapsamında Nijerya'dan Blue Room Care, Build Africa, Myituran, Wallx Afric ve Güney Afrika'dan Ctrlfleet, Lawyerly, Njiapay, Smartrefill gibi teknoloji odaklı girişimler uluslararası görünürlük kazanmıştır.[3]

Doğu Afrika'nın en büyük teknoloji etkinliği olarak adlandırılan ve kısa adı ETEX 2025 olan Etiyopya Teknoloji Fuarı ise 16-18 Mayıs 2025 tarihleri arasında Addis Ababa'da geniş bir katılımla gerçekleştirilmiştir. Özellikle yapay zekâ, siber güvenlik, akıllı şehirler, Fintech ve teknoloji eğitimi alanlarında Etiyopya'nın öncü hamlelerini mercek altına alan bu etkinlik bilişim teknolojileri (BT) pazarının 2025 sonuna kadar 2,44 milyar dolara ulaşması raporda öngörülmektedir Afrika'nın dijital geleceğinde Etiyopya'yı lider ola-

3 *The Wall Africa Journal Turk,* "2025 Afrika Teknoloji Zirvesi Londra'da yapılacak", 28.05.2025

https://www.kisa.link/nTxbO, Erişim Tarihi: 25.04.2026.

rak konumlandıran bu fuarda *5M Coder Initiative* programı gibi girişimler milyonlarca Afrikalıyı Kıta'nın büyüyen teknoloji ekosistemini yönlendirecek dijital becerilerle donatmayı benimseyen bir vizyon ortaya koymuştur. Bahse konu vizyon Etiyopya ve Kıta genelinde yenilik ve *dijital dönüşümü* hızlandırmak amacıyla önemli bir adım olarak öne çıkmaktadır.[4]

Yine 2025'te gerçekleşen *Bigtech Africa-2025* uluslararası etkinliği, Kıta'nın dijital geleceğini şekillendirme hedefiyle yola çıkmış ve bu kapsamda yapay zekâ, dijital teknolojiler ve bilişim alanlarında firmalar, girişimciler, yatırımcılar ve kamu temsilcilerini bir araya getirmiştir. 9-11 Eylül 2025 tarihleri arasında Tunus'ta düzenlenen uluslararası etkinlik, Afrikalı yerel teknoloji firmalarına ürün ve hizmetlerini küresel ölçekte tanıtma fırsatı sunmuş, yeni iş birliklerinin kurulmasına zemin hazırlamış ve Afrika pazarındaki güncel teknolojik gelişmelerin yerinde takip edilmesine olanak sağlamıştır. Türk teknoloji firmalarının da önemli iş birlikleri kurduğu etkinlik, Kıta'nın en kapsamlı teknoloji etkinliklerinden biri olarak dünyanın önde gelen teknoloji şirketlerinin temsilcilerini Tunus'ta buluşturmuştur.[5]

3. Kıta Ölçekli İnovasyon ve Bilişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması

Afrika'da başarılmaya çalışılan *dijital dönüşüm*, toplum ve yönetim/devlet hayatının çeşitli alanlarında önemli çıktılar üretmesinin yanı sıra *yeşil dönüşüm, ekonomik kaynak* ve *sürdürülebilir kalkınma* açısından da çeşitli avantajlar sağlama potansiyeline sahiptir. Ancak birbirine bağlı ve sistematik bir düzen gerektiren bu süreç; inovasyon ve araştırma-geliştirme (Ar-Ge) çalışmalarının desteklenmesi, Kıta'da özellikle kırsal kesimleri de içine alan bütüncül bir perspektifle bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasıyla mümkün olacaktır. Bu süreç, Dünya Bankası'nın *Digital Africa* raporundan hareketle Şekil-1'de gösterilmektedir.[6]

Kıtasal ölçekte dijital dönüşüme imkân verecek ve Afrika'daki yapay zekâ yönetişimi ve inovasyonu için adeta bir dönüm noktası sayılan Afrika Yapay Zekâ Konseyi, Akıllı Afrika Yönetim Kurulu tarafından 2025 yılının Kasım ayında resmen kurulmuştur. Afrika devlet ve hükûmet başkanlarının 2013'te Kıta'da sürdürülebilir bir sosyoekonomik kalkınmayı hızlandırma amacıyla hayata geçirdikleri *Akıllı Afrika* girişiminin bu kararı 2025 yılı içindeki en önemli gelişmelerden biri sayılmaktadır. Nitekim girişim, konseyin kurulma amacını, "yapay zekâ çağında dijital egemenlik, kapsayıcı inovasyon ve sürdürülebilir ekonomik büyüme konusundaki Afrika'nın kararlılığını pekiştirmek" olarak ifade etmiştir.[7]

4 *Etex: Ethiopian Tech Expo 2025,* "Shaping Ethiopia's Digital Future: Innovation, Security, Transformation", 16.05.2025

https://etexethiopia.com/, Erişim Tarihi: 25.04.2026.

5 *TÜBİTAK,* "BIGTECH AFRICA 2025 – Tunus'ta Teknoloji, Yapay Zekâ ve Girişimcilik Buluşması", 30.07.2025

https://www.kisa.link/ABIfZ, Erişim Tarihi: 25.04.2026.

6 Tania Begazo, Moussa P. Blimpo, Mark A. Dutz, "Overview", *Digital Africa: Technological Transformation for Jobs,* p. 27.

7 *Smart Africa,* "The Smart Africa's Board Unveils the inaugural Africa AI Council to Lead the Continent's AI Transformation", 09.11.2025,

https://www.kisa.link/bqIcY, Erişim Tarihi: 25.04.2026.

4. Eğitimde Dönüşüm ve Fark Yaratan Uygulamalar

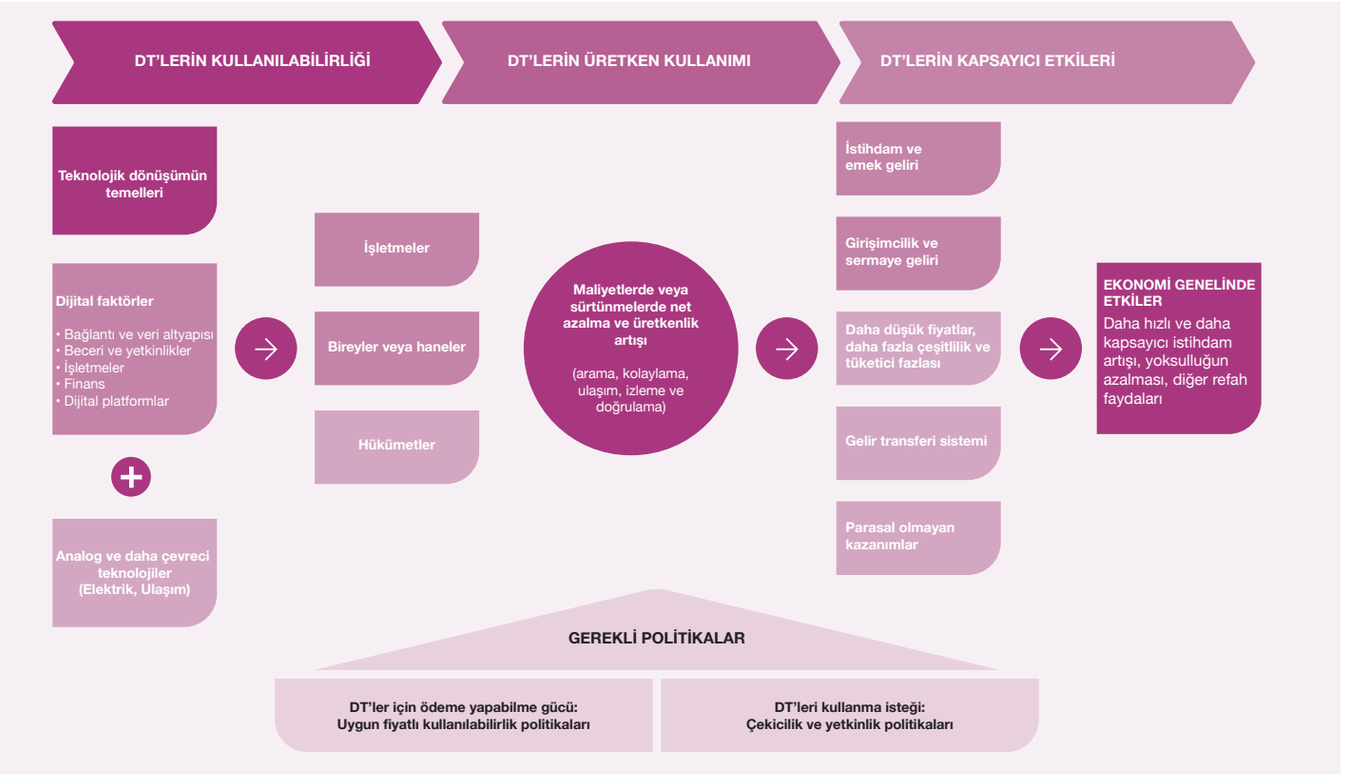
Afrika'nın doğal kaynaklarının yanı sıra güçlü beşerî sermayesinin *Endüstri 4.0* çağında donanımlı ve nitelikli bir yapıya kavuşturulması, dijital teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılması politikaları için son derece önem taşımaktadır. Nitekim 2025 yılı bazında 230 milyonu aşan nüfusuyla Nijerya Kıta'nın en kalabalık ülkesi iken sırasıyla onu Etiyopya, Mısır, Kongo ve Tanzanya gibi ülkeler takip etmektedir.

Nüfusun yalnızca nicelik bakımından değil, eğitim ve yetkinlik düzeyi açısından da güçlendirilmesi, Afrika ülkelerinde kıtasal ölçekte fark yaratacak eğitim uygulamalarına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, 2025 yılında UNESCO tarafından başlatılan Afrika'nın Yükselişi için Daha İyi Eğitim Projesi'nin (BEAR)[8] çalıştayları ve mesleki eğitim projeleri düzenlenmiştir. Eğitim sistemlerinde dijitalleşme yine Kıta bazındaki eğitim müfredatlarında öne çıkan bir konu olurken, özellikle yükseköğretimi merceğine alan 2025 Afrika Kanıt Zirvesi[9] eğitimde karar alma süreçlerini ve Afrikalı akademisyenlerin konumunu öne çıkaran bir etkinlik olarak gündemde yer edinmiştir.

8 *UNESCO*, "The Better Education for Africa's Rise Project",
https://www.kisa.link/wrRMn, Erişim Tarihi: 25.04.2026.

9 *CEGA (Center for Effective Global Action)*, "2025 Africa Evidence Summit",
https://www.kisa.link/nbraa, Erişim Tarihi: 25.04.2026.

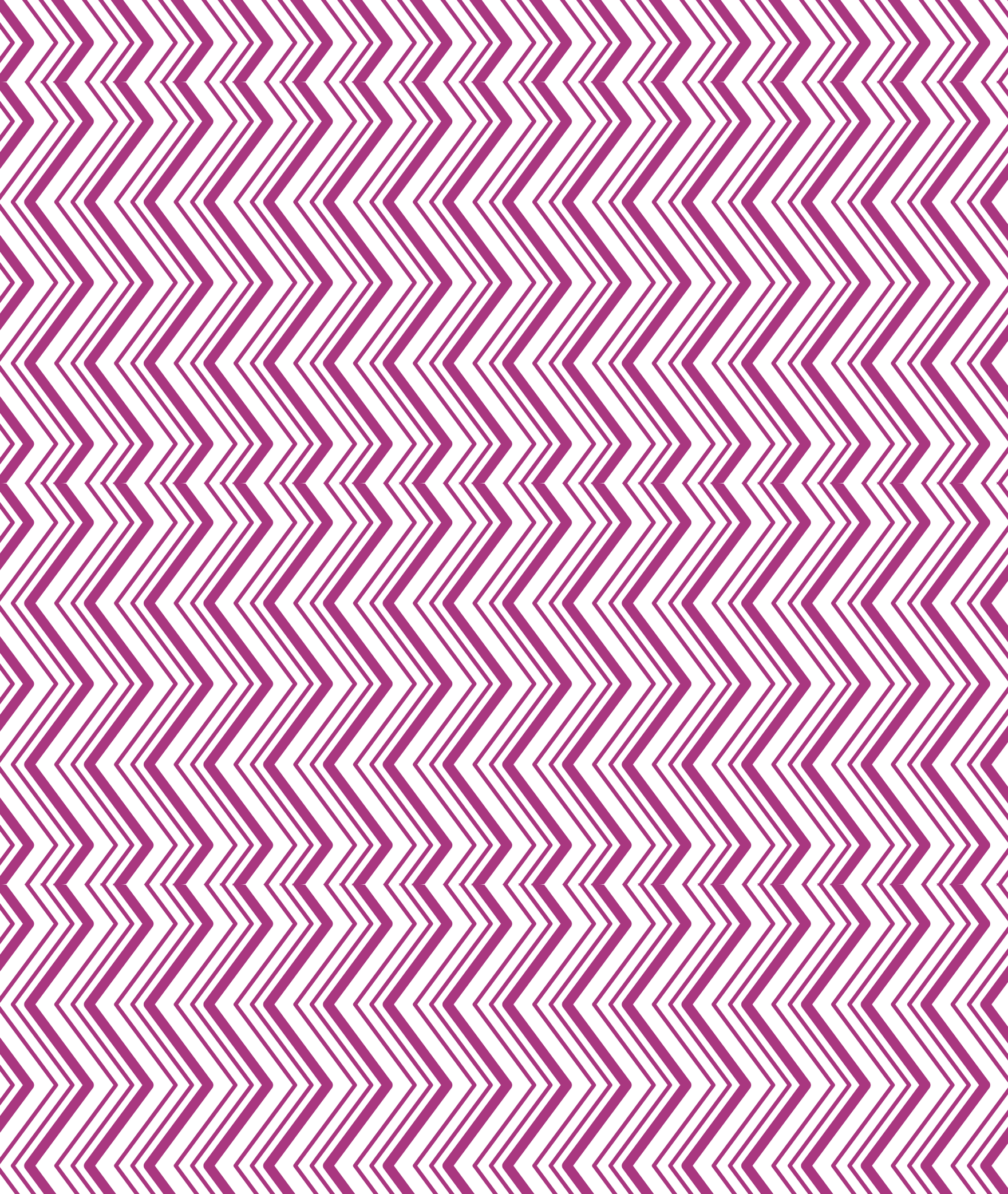
Şekil 1: Dijital teknolojilerin (DT) istihdam ve gelir artışı üzerindeki etkilerinin politika analizi için kavramsal çerçeve

5. Sonuç

Dijitalleşme ve yapay zekâ destekli teknolojilerin hızla geliştiği günümüzde, Afrika 2025 yılında kıtasal ölçekte eğitim ve bilişim teknolojilerinde bir *dönüşüm* gerçekleştirme hedefi içerisinde olmuştur. Kıta'da yapay zekâ, dijital teknolojiler, nesnelerin interneti, akıllı şehirler ve siber güvenlik alanlarında öne çıkan Tunus, Etiyopya, Kenya gibi ülkeler birçok uluslararası etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. Bunun yanı sıra, Afrika genelinde dijital dönüşümü mümkün kılacak teknolojilerin Afrikalılara benimsetilmesi ve öğretilmesi kapsamında çeşitli projelerin hazırlanarak uygulanması eğitim ve bilişim süreçlerinin paralel yürütülmesini gerektirmiştir. Bu noktada eğitim sistemlerinde dijitalleşme özellikle Kıta ölçeğinde hayata geçirilmesi planlanan eğitim faaliyetlerindeki dönüşümde önemli bir başlık olarak belirmektedir.

Afrika'da eğitim ve bilişim teknolojilerinde kıtasal ve köklü bir dönüşüm birbiriyle bağlantılı ve sistematik bir biçimde gelişme seyri izlerken, bahse konu süreçlerin inovasyon ve fark yaratan uygulamalarla desteklenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda küresel girişimcilerin dikkatini Afrika'ya çekmeyi amaçlayan teknoloji platformları ve fuarlar önemli bir rol üstlenmiştir. İş dünyasından akademiye, kamu temsilcilerinden girişimcilere kadar çok sayıda aktörü bir araya getiren bu etkinlikler, çok uluslu teknoloji iş birliklerinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

2025'te Afrika Pop Müziğinin Küresel Yükselişi: Afrobeats

7

Sena Birinci*

1. Giriş

Afrika pop müziği, son yıllarda küresel müzik endüstrisinin en dinamik ve dönüştürücü unsurlarından biri hâline gelmiştir. Bu dönüşümün merkezinde yer alan Afrobeats, yalnızca belirli bir coğrafyaya ait müzikal bir tür olmanın ötesine geçerek, küresel popüler müziğin estetik, üretim ve tüketim biçimlerini etkileyen bir akım olarak öne çıkmaktadır. 2025 yılı ise bu yükselişin daha görünür, ölçülebilir ve kurumsallaşmış bir niteliğe büründüğü kritik bir dönem olarak dikkat çekmektedir.

Bu çalışma, Afrobeats'in 2025 yılı içerisindeki küresel yükselişini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma, yıl boyunca öne çıkan eğilimler, dijital platformlardaki gelişmeler, uluslararası iş birlikleri ve Afrika müzik endüstrisinin kurumsal dönüşümü çerçevesinde yapılandırılmıştır. 2025 yılı itibarıyla Afrobeats'in küresel müzik dolaşımındaki konumu, yalnızca dinlenme oranlarındaki artışla değil; aynı zamanda kültürel temsil, kimlik inşası ve uluslararası görünürlük gibi çok katmanlı dinamiklerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Afrobeats, Afrika'nın küresel kültürel sistem içindeki yerini yeniden tanımlayan bir araç olarak da işlev görmektedir. Bu çerçevede makale, 2025 yılı boyunca Afrobeats'in küresel ölçekte nasıl bir yayılım gösterdiğini, hangi yapısal dinamiklerle desteklendiğini ve bu sürecin müzik endüstrisi ile kültürel alan üzerindeki etkilerini bütüncül bir perspektifle ele almaktadır.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü, ssenabbirinci@gmail.com

2. Afrobeats: Kavramsal Çerçeve

Afrobeats, Batı Afrika merkezli olarak gelişen ve özellikle 2000'li yıllardan itibaren Nijerya ve Gana ekseninde kurumsallaşan çağdaş bir popüler müzik akımıdır.[1] Tür, yerel Afrika ritmik yapılarının hip-hop, R&B, dancehall ve elektronik müzik unsurlarıyla etkileşimi sonucunda ortaya çıkmış; dijital prodüksiyon tekniklerinin yaygınlaşmasıyla birlikte hem üretim hem de dolaşım bakımından önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Yüksek tempolu ritmik yapı, senkronlu vuruşlar, dans odaklı kompozisyonlar ve çok dilli söz kullanımı, Afrobeats'in temel karakteristikleri arasında yer almaktadır. Bu özellikler, türün hem yerel dinleyici kitleleri hem de küresel müzik piyasası açısından erişilebilirliğini artıran başlıca unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Afrobeats'in, sıklıkla karıştırıldığı Afrobeat'ten ayrıştırılması önem arz etmektedir. Afrobeat, 1970'lerde Nijeryalı müzisyen Fela Kuti öncülüğünde gelişen; caz, funk ve geleneksel Afrika müziği unsurlarını birleştiren, uzun form kompozisyonlar ve politik içerikli sözlerle karakterize edilen bir türdür.[2] Buna karşılık Afrobeats, daha geniş bir müzikal alanı kapsayan, ticari popüler müzikle daha doğrudan ilişki kuran ve farklı alt türleri bünyesinde barındıran bir şemsiye kavram niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla Afrobeats, tekil ve sabit bir türden ziyade, farklı müzikal pratiklerin ve estetik yaklaşımların bir ara-

1 Ibrahim Yusif, "The sound of change: Afrobeats and the deconstruction of African stereotypes", *The Journal of Critical Race and Ethnic Studies*, Cilt 2, Sayı 1, 2024, 46-69.

2 Sola Olorunyomi, "Afrobeat!: Fela and the Imagined Continent", *Africa World Press*, 2003.

ya geldiği çoğul bir yapı olarak ele alınmalıdır. Türün önde gelen temsilcileri arasında Wizkid, Burna Boy ve Davido gibi Nijerya merkezli sanatçılar öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Rema ve Tems gibi daha yeni kuşak isimler de türün küresel ölçekte yaygınlaşmasında önemli rol oynamaktadır.[3] Gana sahnesinden Sarkodie ve Stonebwoy gibi sanatçılar da Afrobeats ekosisteminin bölgesel çeşitliliğini yansıtmaktadır.

Afrobeats'in gelişimi, yalnızca müzikal unsurlar üzerinden değil; aynı zamanda teknolojik ilerlemeler, dijital platformların yaygınlaşması ve küresel müzik endüstrisinin yeniden yapılanması gibi yapısal dinamikler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Afrobeats, yalnızca belirli bir müzik türünü ifade etmekle sınırlı kalmayan; üretim, dağıtım ve tüketim pratiklerinin kesişiminde şekillenen dinamik bir kültürel alan olarak değerlendirilebilir. Türün sınırları sabit olmaktan ziyade esnek olup farklı coğrafyalardaki müzikal etkileşimler, endüstriyel stratejiler ve dinleyici pratikleri doğrultusunda sürekli yeniden tanımlanmaktadır. Bu yönüyle Afrobeats, çağdaş küresel popüler müzik sisteminin dönüşümünü anlamak açısından analitik bir çerçeve sunmaktadır.

3. 2025'te Afrobeats'in Dijital Platformlardaki Yükselişi

2025 yılı, Afrobeats'in küresel müzik dolaşımında dijital platformlar aracılığıyla daha görünür ve ölçülebilir bir yükseliş sergilediği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Spotify, Apple Music ve YouTube gibi küresel platformlarda Afrika kökenli sanatçıların dinlenme oranlarında kayda değer artışlar gözlemlenmiş; bu artış, yalnızca bölgesel ya da diaspora temelli bir tüketimle sınırlı kalmayarak geniş bir uluslararası dinleyici kitlesine işaret etmiştir. Afrobeats, bu süreçte küresel akış ekonomisinin en hızlı büyüyen türlerinden biri hâline gelmiş ve platform bazlı müzik tüketiminde önemli bir pay elde etmiştir.

Bu yükselişte algoritmik öneri sistemlerinin rolü belirleyici olmuştur. 2025 itibarıyla dijital platformların çeşitlilik ve yerel içerik vurgusunu artıran kürasyon stratejileri, Afrika merkezli müzik üretimlerinin keşfedilmesini kolaylaştırmıştır. Özellikle editoryal çalma listeleri ve kişiselleştirilmiş öneri mekanizmaları, Afrobeats parçalarının farklı coğrafyalarda görünürlük kazanmasına katkı sağlamıştır. Bu durum, müzik tüketiminde coğrafi sınırların giderek daha fazla aşındığını ve türler arası dolaşımın hızlandığını göstermektedir.

Bununla birlikte kısa video platformlarının etkisi de 2025 yılında belirginleşmiştir. TikTok başta olmak üzere sosyal medya temelli içerik üretim alanları, Afrobeats şarkılarının viral dolaşımını hızlandıran başlıca mecra-

3 Yusif, a.g.e., s. 49.

lar arasında yer almıştır. Dans odaklı içerikler, meydan okumalar ve kullanıcı üretimli videolar, belirli parçaların küresel ölçekte hızla yayılmasını sağlamış; bu süreçte şarkıların popülerliği çoğu zaman geleneksel müzik tanıtım stratejilerinin ötesine geçmiştir. Böylece dijital kültür ile müzik endüstrisi arasındaki etkileşim, Afrobeats'in yükselişinde merkezî bir rol oynamıştır.[4]

2025 yılında dikkat çeken bir diğer gelişme, Afrika merkezli sanatçıların uluslararası listelerde daha istikrarlı biçimde yer almaya başlamasıdır. Küresel "Top 100" listeleri ve bölgesel popülerlik sıralamaları incelendiğinde, Afrobeats üretimlerinin yalnızca kısa süreli viral başarılarla sınırlı kalmadığı; aksine sürdürülebilir bir dinlenme performansı sergilediği görülmektedir. Bu durum, türün geçici bir trend olmaktan ziyade küresel müzik endüstrisinde kalıcı bir konum edindiğine işaret etmektedir.

Öte yandan dijital platformların sunduğu görünürlük imkânları, Afrika içindeki müzik üretim süreçlerini de dönüştürmüştür. Bağımsız sanatçıların düşük maliyetli üretim araçlarına erişimi ve doğrudan dinleyiciye ulaşabilme kapasitesi, müzik endüstrisindeki geleneksel aracı yapıların rolünü kısmen zayıflatmıştır. Bu bağlamda 2025 yılı, Afrobeats'in yalnızca küresel ölçekte yaygınlaştığı değil; aynı zamanda üretim ve dağıtım pratiklerinin süreçlerinin daha çok aktörlü bir yapıya evrildiği bir dönem olarak değerlendirilebilir.

4. Kültürel Kimlik, Temsil ve Yumuşak Güç Boyutu

Afrobeats'in 2025 yılı itibarıyla ulaştığı küresel görünürlük, yalnızca müzik endüstrisi bağlamında değil; kültürel kimlik, temsil ve yumuşak güç tartışmaları çerçevesinde de değerlendirilmesi gereken çok katmanlı bir olguya işaret etmektedir. Türün uluslararası dolaşımı, Afrika'ya ilişkin kültürel anlatıların yeniden üretildiği ve dönüştürüldüğü bir alan yaratmakta; bu süreçte müzik, estetik bir ifade biçiminin ötesinde, sembolik ve politik anlamlar taşıyan bir araç hâline gelmektedir.

Afrobeats'in küresel sahnedeki yükselişi, Afrika kökenli kimliklerin temsili açısından önemli bir kırılma noktası oluşturmaktadır. Uzun süre boyunca küresel popüler kültürde sınırlı ve çoğu zaman ön yargılarla temsil edilen Afrika, 2025 itibarıyla Afrobeats aracılığıyla daha çeşitlenmiş, dinamik ve özne konumunda bir görünürlük kazanmıştır. Şarkı sözlerinde yerel dillerin kullanımı, gündelik yaşam pratiklerinin ve şehir kültürünün estetik bir anlatı unsuru hâline getirilmesi, bu yeni temsil biçimlerinin temel unsurları arasında yer almaktadır.[5] Bu durum, kültürel üretimin yalnızca Batı merkezli normlar çerçevesinde şekillenmediğini; aksine farklı coğrafyaların kendi anlatılarını küresel ölçekte dolaşıma sokabildiğini göstermektedir.

4 Kisha Dasent, *"TikTok: Globalization and the Social Identification of Afrobeats"*. Akpan, U.S. (ed) African Media Space and Globalization, Palgrave Macmillan, Cham, ss. 287-302, 2023.

5 Fatima Zahra Ahmed, "The Globalization of African Music Through Streaming Platforms", *Journal of Research in Social Science and Humanities*, Cilt 4, Sayı 1, 2025, ss. 10-15.

Afrobeats, ulus devletler açısından da bir yumuşak güç unsuru olarak değerlendirilebilir. Kültürel ürünlerin uluslararası alanda dolaşıma girmesi, ülkelerin küresel imajını şekillendiren önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. 2025 yılı itibarıyla Nijerya başta olmak üzere bazı Afrika ülkeleri, müzik endüstrisini kültürel diplomasi stratejilerinin bir parçası olarak konumlandırmakta; Afrobeats'in küresel başarısını uluslararası görünürlük ve prestij artırıcı bir unsur olarak kullanmaktadır.[6] Bu süreçte müzik, doğrudan politik söylemler üretmekten ziyade, kültürel çekicilik ve etki yaratma kapasitesi üzerinden dolaylı bir etki alanı oluşturmaktadır.

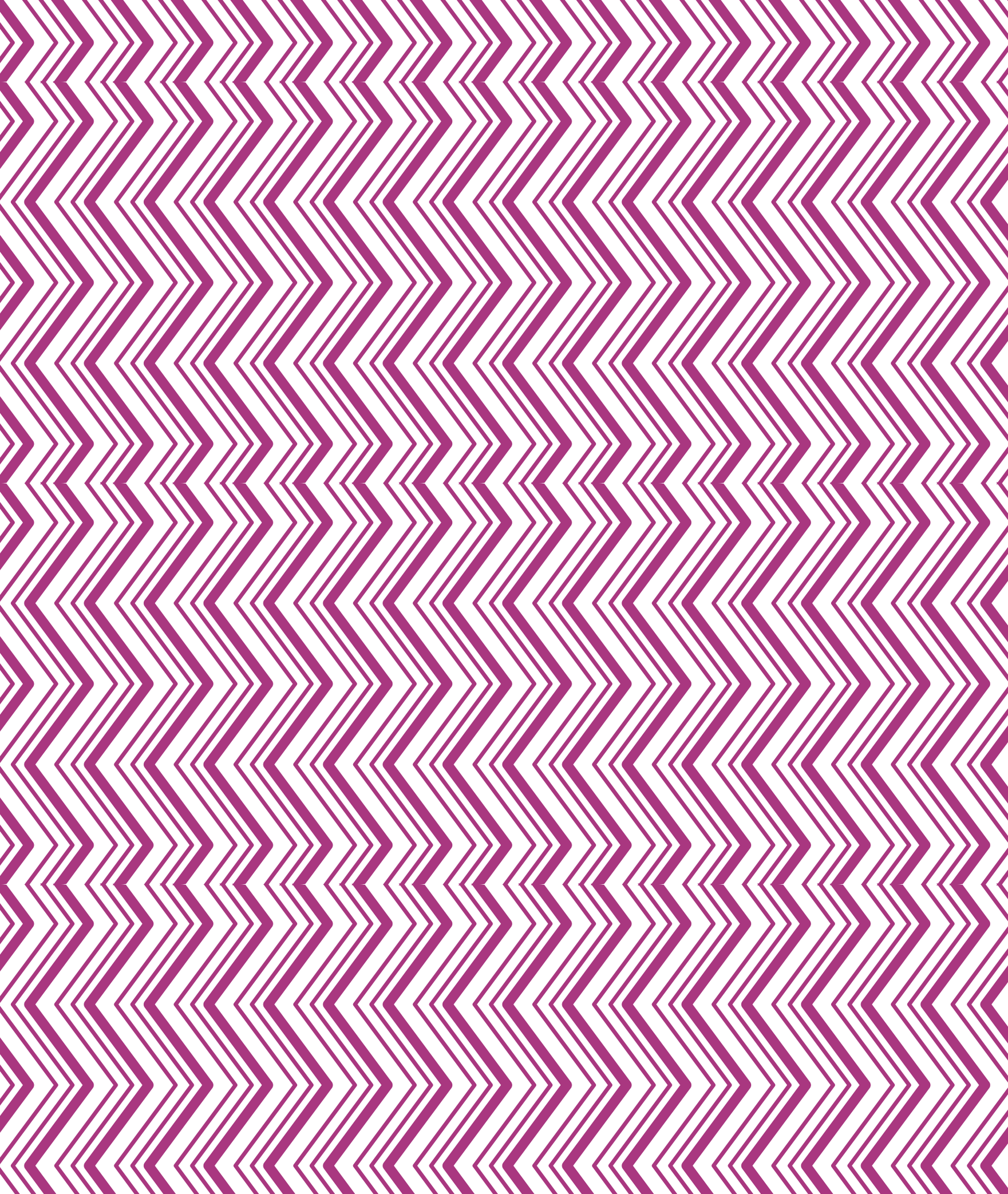
Afrobeats'in küresel dolaşımı kültürel temsile ilişkin bazı gerilimleri de beraberinde getirmektedir. Türün uluslararası pazarlara entegrasyonu sürecinde, belirli estetik kalıpların öne çıkarılması ve ticari kaygıların belirleyici hâle gelmesi, Afrika kültürel üretimlerinin çeşitliliğinin sınırlı biçimlerde temsil edilmesi riskini doğurmaktadır. Bu durum, hangi seslerin ve anlatıların küresel ölçekte görünür hâle geldiği sorusunu gündeme getirmekte; temsilin eşitsiz dağılımına ilişkin tartışmaları beraberinde taşımaktadır.

5. Sonuç

2025 yılı, Afrobeats'in yalnızca Afrika merkezli bir popüler müzik türü olmanın ötesine geçerek küresel müzik endüstrisinde kalıcı ve etkili bir konum kazandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Dijital platformlar aracılığıyla artan görünürlük, uluslararası iş birlikleri ve Afrika içindeki kurumsal gelişmeler, türün hem ekonomik hem de kültürel boyutlarda güçlenmesini sağlamıştır. Bu süreç, Afrobeats'in küresel popüler müzik sisteminde marjinal bir fenomen olmaktan çıkarak, estetik, üretim ve dolaşım açısından merkezî bir aktör hâline gelmesini mümkün kılmıştır.

Bunun yanı sıra 2025'te Afrobeats'in yükselişi, kültürel temsil, kimlik ve yumuşak güç bağlamında da önemli sonuçlar doğurmuştur. Tür, Afrika kökenli kimliklerin uluslararası sahnede daha görünür hâle gelmesini sağlamış; kültürel çeşitliliğin ve yerel anlatıların küresel ölçekte dolaşıma girmesine olanak tanımıştır. Gelecek yıllarda Afrobeats'in sürdürülebilir yükselişi, dijital dağıtımın etkinliği, üretim ve telif haklarının korunması, ayrıca kültürel temsilin çeşitliliğinin muhafaza edilmesine bağlı olacaktır. 2025, bu anlamda Afrobeats'in küresel ölçekte dönüştürücü bir kültürel güç olarak konumlandığı bir eşik yılı olarak değerlendirilmektedir.

6 Yusif, "a.g.e.", s. 62-63.

2025 Perspektifinden Svahili Dilinin Afrika'daki Çok Katmanlı Konumu

8

Sevgi Çalışır Zenci*

1. Giriş

Afrika'da dilsel çeşitlilik son derece yüksek olup Kıta genelinde iki binden fazla dil konuşulmaktadır.[1] Bu çok dilli yapı içerisinde bazı diller, yerel iletişim araçlarının ötesine geçerek bölgesel ya da kıtasal düzeyde ortak iletişim dili işlevi kazanmıştır.[2] Bu bağlamda Svahili, yalnızca Doğu Afrika'nın değil, giderek tüm Afrika'nın en önemli ortak iletişim dillerinden (*lingua franca*) biri hâline gelmiştir.[3] Günümüzde 200 milyondan fazla kişi tarafından konuşulduğu tahmin edilen Svahili, Doğu, Orta ve Güney Afrika'da geniş bir kullanım alanına sahip olup bölgenin başlıca dillerinden biri olarak öne çıkmaktadır.[4]

Svahili'nin Afrika'daki önemi, yalnızca demografik yaygınlığına indirgenemeyecek çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Dil, aynı zamanda Afrika Birliği (AfB), Doğu Afrika Topluluğu ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu gibi bölgesel örgütlerde kurumsal statüye sahip olup siyasi entegrasyon süreçlerinin de önemli bir aracı hâline gelmiştir.[5]

Özellikle 2025 yılı, Svahili'nin küresel görünürlüğünün ve Afrika içindeki stratejik öneminin arttığı bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemde dilin uluslararası kuruluşlar tarafından tanınması, eğitim sistemlerine daha geniş ölçekte entegre edilmesi ve dijital teknolojilerde kullanımının artması gibi gelişmeler dikkat çekmektedir.[6] Bu kapsamda çalışmada, Svahili'nin Afrika'daki konumu siyasal, kurumsal, ekonomik ve dijital boyutlar üzerinden incelenerek 2025 yılı itibarıyla ortaya çıkan yeni dinamikler analitik biçimde değerlendirilmektedir.

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sevgicalisir@anadolu.edu.tr

1 *Ethnologue*, "Languages of the World", 2023, https://www.ethnologue.com, Erişim Tarihi: 25.12.2025.

2 Ali Mazrui, *The Cultural Politics of Language In Africa*, Routledge, 2016.

3 Derek Nurse ve Thomas Spear, "The Swahili: Reconstructing The History And Language of An African Society", *University of Pennsylvania Press*, 1985.

4 *Ethnologue*, a.g.e.

5 *African Union Commission*, "Report On The Promotion And Use Of Kiswahili As A Working Language In The African Union", 2022.

6 *UNESCO*, "Global Report On Language Policies And Multilingualism", *UNESCO Publishing*, 2022.

2. Tarihsel Arka Plan

Svahili, köken itibarıyla Bantu dil ailesine ait olmakla birlikte Arapça, Farsça ve Hint dilleriyle uzun süreli temas sonucunda karmaşık bir söz varlığı geliştirmiştir. Svahili dili, Doğu Afrika sahilinde Arap tüccarlarla yerel Bantu topluluklarının etkileşimi sonucu ortaya çıkmıştır. 10. yüzyıldan itibaren Hint Okyanusu ticaret ağında önemli bir rol üstlenmiş, 19. yüzyılda sömürge yönetimleri tarafından bölgesel ortak iletişim dili olarak benimsenmiştir.[7]

Günümüzde Svahili, Tanzanya ve Kenya başta olmak üzere birçok Afrika ülkesinde resmî veya ulusal dil statüsüne sahiptir. Bunun yanı sıra, AfB ve bazı bölgesel örgütler tarafından da çalışma dili olarak kullanılmaktadır. Tablo 1'de yer verilen tarihsel arka plan, Svahili'nin yalnızca bir dil değil, aynı zamanda bir medeniyetin taşıyıcısı olduğunu göstermektedir.

Dönem	Özellik	Etki
10.-15. yy	Arap-Bantu etkileşimi	Ticaret dili
19. yy	Sömürge dönemi	Misyoner okulları
20. yy	Bağımsızlık sonrası	Ulusal kimlik
21. yy	Dijitalleşme	Küresel görünürlük

Tablo 1. Svahili'nin Tarihsel Gelişim Evreleri

3. Svahili'nin Afrika'daki Rolü

Literatürde Svahili'nin Afrika'daki rolü genellikle ortak iletişim dili işlevi, ulus inşası, Pan-Afrika kimliği ve dijitalleşme bağlamlarında incelenmektedir. Doğu Afrika'da Svahili'nin ortak iletişim dili olarak kullanımı birçok dilbilimsel çalışmada vurgulanmıştır.[8] Dil politikası araştırmaları özellikle Tanzanya'da Svahili'nin ulusal birlik oluşturmadaki rolüne dikkat çekmektedir.[9] Bu çalışmalar Svahili'nin yalnızca iletişim aracı değil, aynı zamanda politik bir proje olduğunu göstermektedir.

Pan-Afrika perspektifinden yapılan araştırmalar ise Svahili'nin AfB ve kıtasal entegrasyon süreçlerinde stratejik bir rol oynadığını ileri sürmektedir.[10] Bu yaklaşım Svahili'nin Afrika merkezli bilgi üretimi için potansiyel bir araç olduğunu savunmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar Svahili'nin dijital ortamlardaki kullanımının da hızla arttığını göstermektedir.[11] Özellikle doğal dil işleme araştırmaları Afrika dillerinin teknolojik görünürlüğünü artırmayı amaçlamaktadır.[12]

7 Derek Nurse, "*Inheritance, Contact, And Change İn Two East African Languages*", *Cambridge University Press*, 2000, s.134-150.

8 Abdulla Mohammed, "Modern Swahili Grammar And Usage", *African Languages and Cultures,* 14(2), 2001, s. 87-102.

9 Casmir Rubagumya, "Language Promotion For Educational Purposes: The Example Of Tanzania", *International Review of Education,* 37(1), 1991, s. 67-85.

10 Salikoko Mufwene, *Globalization, Global English, And World English(Es): Myths And Facts.* 2010, s. 31-55.

11 Guy De Pauw, Peter Waiganjo Wagacha ve Gilles-Maurice de Schryver, "The SAWA Corpus: A Parallel Corpus English–Swahili", *Language Resources and Evaluation*, 43(3), 2009, s. 223-238.

12 Joshi Pratik, Sebastin Santy, Amar Budhiraja, Kalika Bali ve Monojit Choudhury, "The State And Fate of Linguistic Diversity And Inclusion In The NLP World", *Proceedings of the 58th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*, 2020, s. 6282–6293.

4. 2025 Yılında Svahili Dili

4.1. Dilin Politik Konumu

2025 yılı Svahili açısından en önemli gelişmelerden biri, dilin uluslararası kuruluşlarda daha görünür hâle gelmesidir. Bu bağlamda en dikkat çekici gelişme, Kasım 2025'te UNESCO Genel Konferansı'nda Svahili'nin resmî çalışma dillerinden biri olarak kabul edilmesidir. Bu karar, Svahili'nin uluslararası düzeyde tanınan ilk Afrika kökenli dil olması bakımından tarihî bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Bu gelişme, Afrika dillerinin uluslararası konumu ve Kıta'nın küresel yönetişim mekanizmalarındaki temsili açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Öncelikle, Svahili'nin uluslararası kuruluşlarda daha görünür hâle gelmesiyle birlikte Afrika dillerinin küresel düzeydeki temsili güçlenmiştir. Bunun yanı sıra, Afrika merkezli bilgi üretiminin uluslararası kurumlar ve platformlarda daha fazla görünürlük kazanmasına elverişli bir zemin oluşmuştur. Son olarak, Svahili'nin uluslararası düzeyde artan itibarı, Afrika ülkelerinin çok dilli diplomasi stratejilerinde bu dile daha fazla yer vermelerine katkı sağlamış; böylece Svahili, Kıta'nın kültürel ve diplomatik temsil kapasitesini güçlendiren önemli araçlardan biri hâline gelmiştir.

UNESCO kararının sembolik değeri oldukça yüksektir. Çünkü uluslararası kuruluşların dil politikaları, genellikle küresel güç dengeleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle Svahili'nin bu statüyü kazanması, Afrika'nın kültürel ve dilsel görünürlüğünün artması açısından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca her yıl 7 Temmuz'da kutlanan *Dünya Svahili Günü*, 2025 yılında birçok ülkede geniş katılımlı etkinliklerle kutlanmış ve dilin kültürel birleştirici rolü vurgulanmıştır.

4.2. Ekonomik ve Ticari Boyut

Svahili, Doğu Afrika Topluluğu içinde ticari ilişkilerin kolaylaştırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. 2025 yılında bölgesel ticaret anlaşmalarında Svahili'nin tercih edilmesi, dilin ekonomik değerini artırmıştır. Özellikle sınır ötesi ticarette ortak bir dil olarak işlev görmesi, ekonomik entegrasyonu hızlandırmaktadır.

4.3. Kültürel Görünürlük

Svahili, müzik, edebiyat ve sinema aracılığıyla kültürel bir kimlik taşıyıcısıdır.[13] 2025 yılında Netflix ve diğer dijital platformlarda Svahili dilinde içeriklerin artması, dilin küresel kültürel görünürlüğünü güçlendirmiştir.[14] Söz gelimi, Bongo Flava müziği ve Svahili edebiyatı, genç kuşaklar arasında kimlik inşasında önemli bir rol oynamaktadır.[15]

13 Alain Ricard, *The Languages and Literatures of Africa*, David Philip Publishers, Cape Town, 2004.

14 FengYi Yin, "Navigating The Global-Local Nexus İn Indigenous African Language Television", *Critical Studies in Media Communication*, 2025, s. 1-17.

15 Alex Perullo, *Live From Dar Es Salaam: Popular Music And Tanzania's Music Economy*, Indiana University Press, 2011.

Ruanda'da 6-7 Temmuz 2025 tarihlerinde düzenlenen iki günlük etkinlik, Doğu Afrika ve ötesinden 300'den fazla katılımcıyı bir araya getirdi; katılımcılar arasında üst düzey hükûmet yetkilileri, akademisyenler, gençler ve Kiswahili uzmanları yer aldı. (Kaynak: UNESCO)

2025 yılında Svahili dili ve kültürü üzerine düzenlenen uluslararası etkinlikler, Afrika kültürel diplomasisinin önemli bir parçası hâline gelmiştir.[16] Özellikle müzik, sinema ve dijital medya alanlarında Svahili'nin kullanımının artması, dilin genç kuşaklar arasında daha popüler hâle gelmesini sağlamaktadır.[17] Bunun yanı sıra diaspora toplulukları ve üniversitelerde açılan Svahili programları da dilin küresel yayılımını desteklemektedir.[18]

4.4. Eğitim ve Akademik Alan

2025 yılı itibarıyla Svahili'nin eğitim alanındaki rolü de önemli ölçüde genişlemiştir. Özellikle Doğu Afrika ülkelerinde dil, ilköğretimden yükseköğretime kadar geniş bir eğitim alanında kullanılmaktadır. 2025 yılında UNESCO'nun desteklediği projelerle Svahili'nin dijital eğitim materyalleri geliştirilmiş, bu da dilin akademik statüsünü yükseltmiştir.[19]

Afrika ülkelerinde uygulanan dil politikaları, dil planlaması literatüründe yaygın olarak kabul gören üç temel boyut üzerinden değerlendirilmektedir. Bunlar, statü planlaması, derlem (korpus) planlaması ve edinim planlamasıdır.[20] Svahili bu üç alanda da önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Statü planlaması kapsamında dil, AfB'nin çalışma dillerinden biri olarak kabul edilmiştir.[21] Eğitim alanında ise Svahili öğretiminin yaygınlaştırılması dilin edinim planlaması açısından önemli bir gelişmedir.[22] Bu nedenle Afrika ülkelerinde yerel dillerin eğitim sistemine entegrasyonu giderek daha fazla önem kazanmaktadır.[23]

4.5. Dijitalleşme ve Teknoloji

2025 yılı itibarıyla Svahili, yapay zekâ ve dijital platformlarda daha fazla temsil edilmektedir. Google ve Microsoft gibi şirketler, Svahili dilinde çeviri ve sesli asistan hizmetlerini geliştirmiştir.[24] Bu durum, dilin dijital çağda sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

16 *UNESCO*, a.g.e.

17 Laura Fair, *Reel Pleasures: Cinema Audiences And Entrepreneurs İn Twentieth-Century Urban Tanzania,* Ohio University Press, 2018.

18 Ali Mazrui, "The Swahili Diaspora And Language Expansion", *Journal of African Cultural Studies,* 19(2), 2007, s. 115-130.

19 *UNESCO*, *Global Report On Multilingual Education And African Languages,* UNESCO Publishing, 2025.

20 Robert Kaplan ve Richard Baldauf, *Language Planning: From Practice To Theory,* Multilingual Matters, 1997.

21 *African Union*, a.g.e.

22 *UNESCO*, *World Kiswahili Language Day Background Document,* UNESCO Publishing, 2021.

23 *UNESCO*, a.g.e.

24 Prisca Boniphace Makulilo, "Morphological Productivity and Lexical Innovation in Swahili: Digital Communication and Language Transformation in Social Media Spaces", *Language, Technology, and Social Media* 3(2), 2025, s. 231-249.

Özellikle doğal dil işleme ve yapay zekâ alanında Svahili için geliştirilen veri setleri ve dil modelleri artmaktadır. Bu çalışmalar, dilin dijital platformlarda daha etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda Afrika dillerinin teknolojik görünürlüğünü artırmaktadır.

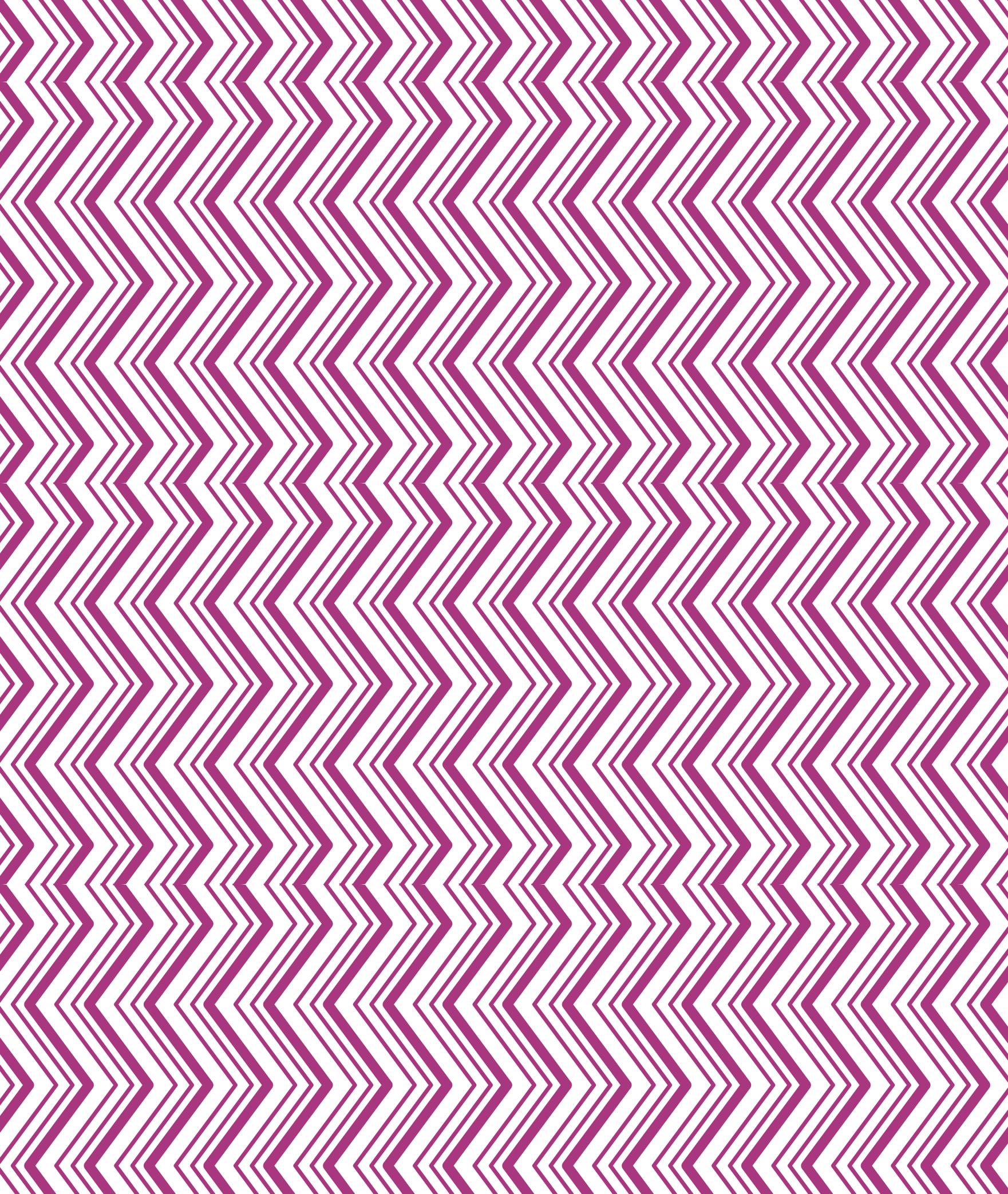
Svahili'nin yapay zekâ alanında öne çıkmasının ardında birden fazla etken bulunmaktadır. Bunların başında, dilin 200 milyonu aşan konuşur kitlesiyle Afrika'nın en yaygın dillerinden biri olması gelmektedir. Bunun yanı sıra, Doğu ve Orta Afrika'da bölgesel ticaretin başlıca iletişim araçlarından biri olarak kullanılması, Svahili'nin ekonomik ve ticari etkileşimlerdeki önemini artırmaktadır. Ayrıca, birçok Afrika ülkesinin eğitim sisteminde öğretim dili veya öğretim konusu olarak yer alması, dilin kurumsal kullanımını ve dijital içerik üretim kapasitesini güçlendirmektedir. Bu demografik, ekonomik ve kurumsal avantajlar, Svahili'nin doğal dil işleme, makine çevirisi ve büyük dil modelleri gibi yapay zekâ uygulamalarında öncelikli Afrika dillerinden biri hâline gelmesine katkı sağlamaktadır.

5. Sonuç

2025 yılı Svahili'nin Afrika ve küresel konumunun güçlendiği bir döneme işaret etmektedir. UNESCO'nun Svahili'yi resmî çalışma dillerinden biri olarak kabul etmesi, dilin uluslararası alandaki görünürlüğünü önemli ölçüde artırmıştır. Bunun yanı sıra Doğu Afrika Topluluğu'nun genişlemesi ve bazı ülkelerin eğitim sistemlerine Svahili'yi entegre etmesi, dilin bölgesel önemini daha da pekiştirmiştir.

Dijital teknolojiler alanında yaşanan gelişmeler de Svahili'nin geleceği açısından umut vericidir. Yapay zekâ, doğal dil işleme ve dijital eğitim platformlarında Svahili'nin kullanımının artması, dilin teknolojik ekosistemini güçlendirmektedir.

Tüm bu gelişmeler, Svahili'nin Afrika'da yalnızca bir iletişim dili değil, aynı zamanda siyasal, kültürel ve ekonomik entegrasyonun temel araçlarından biri hâline geldiğini göstermektedir. Bu nedenle Svahili'nin geleceği, Afrika'nın dil politikaları ve bölgesel entegrasyon süreçleri açısından stratejik bir öneme sahiptir.

2025 Gelişmeleri Işığında Afrika'da Askerî Türkçe Eğitimi

9

Elif Ermağan*

1. Giriş

Osmanlı döneminden itibaren Afrika ile kurulan siyasi ve kültürel bağlar ile Cumhuriyet dönemindeki diplomatik adımlar bu çok yönlü ilişkinin tarihsel bir sürekliliğe sahip olduğunu resmetmektedir.[1] Özellikle bağımsızlık süreçlerinde Afrika ülkelerine verilen destek, büyükelçiliklerin açılması ve bağımsızlık sürecine yönelik katkılar, Türkiye'nin Afrika politikasının uzun vadeli ve olumlu bir çizgide ilerlemesinin adımları olarak sayılabilir. Son 20 yılda Türkiye'nin Afrika'ya yönelik açılımı ile birlikte siyasi ve ekonomik ilişkiler önemli ölçüde artmış, ticaret hacmi büyümüş ve diplomatik temsil bu doğrultuda mesafe kat etmiştir.

Bu tarihsel arka plan, günümüzde askerî iş birlikleri ve dil eğitimi alanına da yansıyarak bu alanlara görünürlük kazandırmıştır. 2000'li yıllardan itibaren Türkiye Afrika'da, askerî eğitim, teknik iş birliği ve kurumsal kapasite geliştirme alanlarında aktif bir rol üstlenmiştir.[2] Bu süreçte Türkçe genel iletişim dili olmanın ötesine geçerek askerî eğitim süreçlerinin mesleki iletişim dili haline gelmiş; komutların anlaşılması, eğitim verimliliğinin artırılması ve ortak operasyonel kapasitenin geliştirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.[3] Türkiye'de ve Afrika'daki askerî üs ve eğitim merkezlerinde verilen Türkçe eğitimi, bu iş birliğinin kurumsal bir boyut kazanmasına aracılık etmiştir. Özellikle Somali'deki TURKSOM gibi oluşumlar ve farklı Afrika ülkelerinde kurulan Türkçe eğitim sınıfları, bu politikanın sahadaki somut örnekleridir.[4]

* Dr. Öğr. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü. elifermagan2020@gmail.com

1 İsmail Ermağan ve Elem Eyrice Tepecikliоğlu, "Türkiye-Afrika ilişkileri: Nasıl ve Nereye?", içinde İsmail Ermağan ve Elem Eyrice Tepecikliоğlu (Ed.), *Dünya Siyasetinde Afrika 7: Türkiye'nin Afrika Ülkeleri ile İlişkileri Süreç-Kısıtlar-Olası Çözümler,* 2021, s. 1–24, Nobel Yayınları.

2 Alexe Kenfack Kitio, "The Rising Security Cooperation of Turkey in Africa: An Assessment From The Military Perspective", *Journal of Rising Powers and Global Governance*, 2020, 1(2), ss. 43–59.

3 Utku Işık, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Askerî Komutlar", *Bezgek Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2024, 3(4), ss. 298–308.

4 Mohammad T. Bani Salameh, "Turkey's Strategic Expansion in Africa: Multifaceted Engagement in Ethiopia, Libya and Somalia", *Insight on Africa*, 2025, 17(2).

Türkiye'de askeri okullarda eğitim görecek 22 Gambiyalı asker, Türkçe kursunu başarıyla tamamladı. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

Bu çalışma, 2025 yılı itibarıyla Afrika'da askerî Türkçe eğitiminin gelişimini, kapsamını ve stratejik önemini incelemektedir. Mevcut çalışmalar Türkçe öğretiminin Afrika'daki askerî iş birliklerinin kayda değer bir parçası olabileceğini işaret etmektedir. Yakın dönemde çeşitli Afrika ülkelerinde başlatılan Türkçe dil programları, Türkçenin askerî eğitim dili olarak konumunu güçlendirmiştir. İddia edilebilir ki askerî Türkçe eğitimi genel dil öğretiminin ötesinde savunma diplomasisi ve yumuşak güç stratejisinin önemli bir bileşeni olarak belirmektedir.

2. Türkiye'nin Afrika ile İlişkilerinde Kültür ve Dil Çalışmaları: Askerî Türkçe Eğitimi

Türkiye'nin Afrika açılımı kapsamında geliştirdiği askerî ilişkiler[5], Türkçeye olan ihtiyacı artırarak somut örnekleri ortaya çıkarmıştır. Türkiye, birçok Afrika ülkesiyle güvenlik ve savunma, savunma sanayii, askerî eğitim ile terörizm ve organize suçlarla mücadele başta olmak üzere savunma ve güvenlik alanında çok yönlü ortaklıklar tesis etmektedir. 1998 yılında ilan edilen Afrika Eylem Planı sonrasında Türkiye, kıta ülkeleriyle güvenlik ve savunma alanındaki kurumsal iş birliklerini istikrarlı biçimde genişletmiştir. Bu süreçte çok sayıda Afrika ülkesiyle güvenlik ve savunma anlaşmaları imzalanmış, kıta genelindeki askerî ataşelik ağı güçlendirilmiş ve askerî eğitim faaliyetleri kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Türkiye, eğitim faaliyetlerinin yanı sıra güvenlik kurumlarının kapasitesini destekleyecek savunma ekipmanlarının teminine katkı sağlamakta, aynı zamanda Birleşmiş Milletler (BM) barışı koruma operasyonlarına katılım yoluyla Afrika'nın barış ve güvenlik mimarisine de destek vermektedir.[6]

5 Abdurrahim Sıradağ, "Understanding Türkiye's New Defense and Security Policy Towards Africa: New Dynamics and New Approaches", *Turkish Journal of African Studies*, 2025, 2(1), ss. 19–32.

6 Hürcan Aslı Aksoy, Salim Çevik ve Nebahat Tanrıverdi Yaşar, "Visualising Turkey's activism in Africa. Centre for Applied Turkey Studies", 2022,
https://www.kisa.link/VSeZy, Erişim Tarihi: 22.2.2026;
Kaan Devecioğlu, "Türkiye modeli": Savunma Sanayii Alanında Afrika'yla Derinleşen İş Birliği, *ORSAM*, 2024,
https://www.kisa.link/YyrZj, Erişim Tarihi: 14.3.2026.

Öğrenciler, askerî personel, iş insanları, bürokratlar ve farklı meslek gruplarından Afrikalılara yönelik Türkçe öğretimi hem Türkiye'de hem de Afrika ülkelerinde giderek yaygınlaşmaktadır. Bununla birlikte, bu alandaki faaliyetlerin sürdürülebilir ve etkili bir yapıya kavuşabilmesi için daha kapsamlı ve bütüncül bir stratejik çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle Türkçe literatürde henüz yeterince ele alınmayan üç temel alanda yeni çalışmaların geliştirilmesi önem arz etmektedir: (i) Türkiye'nin Afrika politikalarında dil ve kültür çalışmalarının yeri ve işlevi, (ii) Türkçenin Afrika'da konuşulan yerel ve yaygın dillerle etkileşimi ve çok dillilik bağlamındaki konumu ile (iii) Afrika ülkelerine yönelik genel Türkçe ve mesleki Türkçe öğretiminin kurumsal yapısı, yöntemleri ve uygulama modelleri.

Bununla birlikte, Afrika kıtası, Türkiye ile artan eğitim ve insan hareketliliğine rağmen Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi literatüründe ve uygulamalarında henüz yeterli düzeyde temsil edilmemektedir. Bu durum, Türkçe öğretiminin Türkiye'nin Afrika politikasındaki kültürel diplomasi ve yumuşak güç hedeflerine sağlayabileceği katkının tam anlamıyla hayata geçirilmesini de sınırlandırmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye-Afrika ilişkilerinin kalıcılığını arttırmak için kültür ve dil araştırmalarında daha planlı politikalar geliştirilmesi önem arz etmektedir.[7]

Uygulamalarda devletlerarası askerî iş birliklerinde dil eğitiminin stratejik bir araç olarak konumlandırıldığı görülmektedir.[8] Komutların doğru anlaşılarak, birimler arası koordinasyonun sağlanması ve tüm bunların bileşimi olarak eğitim verimliliğinin artırılması açısından dil yeterliliği kilit noktadadır. Bu nedenle askerî alanda verilen dil eğitimi, iletişimle birlikte operasyonel başarıyı da doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda askerî Türkçe eğitimi, özel amaçlı dil öğretimi yaklaşımı kapsamında değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım; görev odaklı, terminolojiye dayalı ve uygulama temelli bir yapı olarak kodlanabilir. Bu bağlamda, eğitim sürecinde dil, pratik kullanımın ön planda tutulduğu doğrudan askerî ihtiyaçlara göre şekillenen bir rol üstlenmektedir.[9]

3. Afrika'da Askerî Türkçe Eğitimi ve 2025 Yılı Gelişmeleri

Türkiye, Afrika'da askerî Türkçe eğitimini Millî Savunma Bakanlığı koordinasyonunda, Türkiye Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar aracılığıyla yürütmektedir. Bu bağlamda Türkçe eğitiminin kurumsal bir çerçeveye kavuşturulması, Türkiye'nin askerî eğitim alanındaki kurumsal kapasitesinin Afrika genelinde genişleyerek daha da görünürlük kazanacağına işaret etmektedir.[10]

7 Elif Ermağan ve İsmail Ermağan, "Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında Afrika", İ. Ermağan, Asena Boztaş ve Yunus Turhan (Ed.), *Dünya siyasetinde Afrika 8,* 2022, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 515–550.

8 Elif Ermağan, "II. Dünya Savaşı Esnasında Amerikan Askerlerine Türkçe Öğretmek için Yazılan "Turkish: A Guide to The Spoken Language" Adlı Kitabın Dil Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 2021, (Ö9), 43–55.

9 Gözde Tekin ve Güler Özyürek, "Temel Düzeyde Askerî Bağlamda Türkçe Öğretimi: Yöntem ve İçerik Açısından Bir Değerlendirme", *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 2025, 3(1), 34–51.

10 WaJ Türk, "Türkiye-Afrika Arasındaki Savunma İlişkileri Güçleniyor", 2025, https://www.kisa.link/PJqas, Erişim Tarihi: 01.03.2026.

Türkiye'nin Afrika'daki en büyük yurt dışı askerî eğitim merkezi Somali'de bulunan Camp TURKSOM'dur. Burada binlerce Somalili asker, Türkçe de öğrenmiştir. Bu çerçevede ele alındığında askerî Türkçe, mesleki Türkçenin alt kolu olarak değerlendirildiğinde; askerî eğitim dili, komut dili, hiyerarşi ve hitap dili, operasyon dili gibi bileşenlerin oluşturduğu çok katmanlı yapıya sahiptir. Bu durum Somali örneğini, askerî Türkçe eğitiminde en derinlikli ve kurumsal uygulamalarından biri konumuna getirmiştir.

2025 yılı itibarıyla dikkat çeken yeniliklerden biri, askerî Türkçe eğitimin doğrudan Afrika ülkelerinde verilmesine dayanan Afrika sahasındaki eğitim modelidir. Böylece dil eğitiminin kapsamı genişletilerek daha fazla askere dil eğitimi sağlanabilmekte, maliyetler daha düşük seviyeye inmekte ve eğitimde süreklilik sağlanmaktadır. Bununla birlikte eğitim süreçlerinde teknoloji tabanlı eğitim giderek önem kazanmaktadır. Türkiye'de Türkçe eğitimi veren dil merkezleri gibi çeşitli kurumsal bağlantılarla, uzaktan eğitim uygulamaları ve simülasyon temelli dil eğitimi yöntemleri, Afrika'da askerî Türkçe öğretimini uygulama odaklı daha esnek ve erişilebilir hale getirebilir.

2025 yılı gelişmeleri arasında Kamerun ülke örneği anılmalıdır. TİKA, Kamerun'un başkenti Yaounde'deki EMIA askerî okulunda, Türkiye'de eğitim alacak Kamerunlu askerî öğrencilerin Türkçe öğrenmesini desteklemek için bir Türkçe sınıfı kurmuştur. 2025-2026 döneminde başlayacak proje kapsamında her yıl 35 öğrencinin eğitim alması planlanmıştır. Açılışa iki ülkenin savunma bakanları ve yetkililer katılmıştır. Proje, Türkiye ile Kamerun arasındaki çok boyutlu iş birliği çerçevesinde savunma ve kültürlerarası iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.[11]

Gambiya örneğinde; Gambiya Silahlı Kuvvetleri personeline, Fajara'daki eğitim okulunda bulunan "Atatürk dershanesi" ve "Atatürk kitaplığı" aracılığıyla Türkçe öğretilmektedir. Burada 2020'den 2025 yılına kadar toplamda 555 askere Türkçe eğitimi verilmiştir. Türkiye Maarif Vakfı ve Milli Savunma Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen program kapsamında öğrencilerin, Türkiye'de askerî eğitime hak kazanmaları için yaklaşık 40 haftalık eğitimle B2 seviyesine ulaşması hedeflenmektedir. Bu dil öğretme programlarının amacı, iki ülke arasındaki çok yönlü iletişimi geliştirerek askerî ve kültürel ilişkileri sağlamlaştırmaktır. Ayrıca TİKA tarafından yenilenen kütüphane, askerlerin dil eğitimine Türkçe ve İngilizce kaynaklarla materyal sağlamaktadır.[12]

Genel olarak değerlendirildiğinde, Afrika'da askerî Türkçe eğitiminin stratejik bir rol üstlendiği dile getirilebilir. Bu durum, dilin, savunma alanında askerî kapasiteyi artırarak güvenli iş birlikleri kurulmasına aracılık ederken bunun uzantısı olarak diplomatik ilişkileri güçlendirme üzerindeki etkisini açıkça vur-

11 TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), "TİKA'dan Kamerun'daki Askeri Okula Türkçe Dil Sınıfı", 12 Mayıs 2025, https://www.kisa.link/aXQsw, Erişim Tarihi: 12.3.2026.

12 Anadolu Ajansı, "Gambiyalı Askerler, Türkiye'de Eğitim Alabilmek İçin Türkçe Öğreniyor", 26 Şubat 2026, https://www.kisa.link/oLcFE, Erişim Tarihi: 11.3.2026.

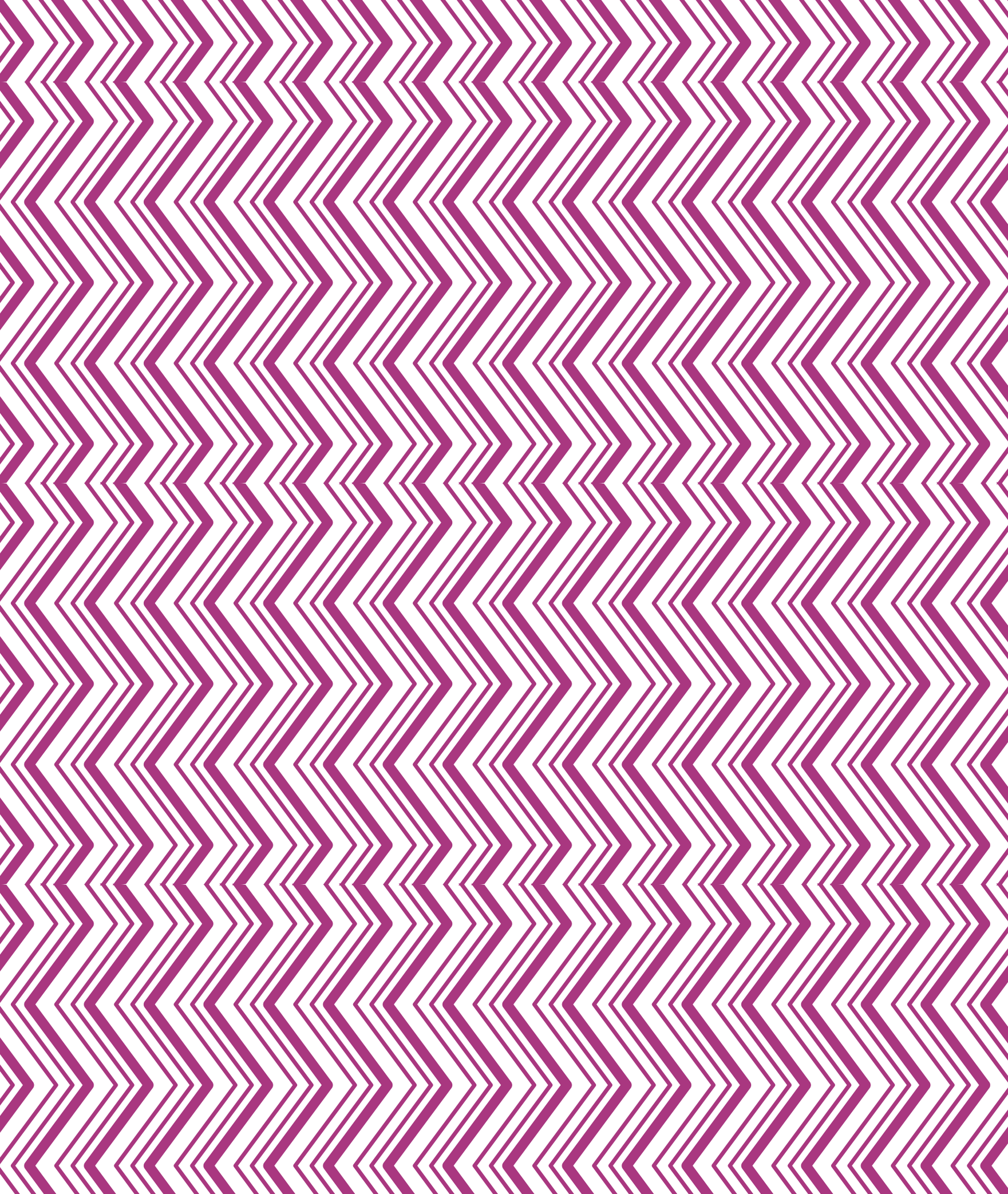
gulamaktadır. Diğer taraftan süreçte nitelikli eğitmen yetersizliği, yoğun içerikli eğitim programları ve mesleki terminolojinin zorlukları gibi bazı kısıtlılıklar da önemli bulgular olarak öne çıkmaktadır.

4. Sonuç

Afrika'da askerî Türkçe eğitimi, Türkiye'nin Afrika'daki varlığını artırırken aynı zamanda askerî, diplomatik ve akademik düzeyde çok katmanlı bir iş birliği zemini oluşturmaktadır. Gelecekte bu alanın akademik çalışmalar rehberliğinde daha da kurumsallaşarak desteklenmesi, bu ilişkilerin daha sistemli ve sürdürülebilir hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

2025 yılı itibarıyla Afrika'da askerî Türkçe eğitiminin niceliksel ve niteliksel boyutlarıyla ilerleme sürecinde olduğu kaydedilebilir. Afrika'nın farklı ülkelerinde yürütülen eğitim programları, sahada uygulanan eğitim modelleri ve dijitalleşme uygulamalar aracılığıyla Türkçe öğretimi kurumsal yapılarla desteklenerek sürdürülebilir bir hale gelmiştir. Bunun yanında Türkçe, Afrika'da askerî eğitim süreçlerinde etkin olarak kullanılan bir unsur, askerî iş birliği yapan ülkeler arasında süreç yönetimini destekleyen bir etkileşim ortamı ve Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkileri derinleştiren bir unsur niteliği kazanmıştır. Bu da kültürel paylaşımı artırarak karşılıklı anlayışı desteklemekte ve sürdürülebilir iş birliklerinin toplumsal zeminini oluşturmaktadır.

Her ne kadar öğretici eksikliği, program çeşitliliğinin sınırlı olması, yetersiz materyal gibi birçok noktada yapısal zorluklar devam etse de mevcut eğilimler, bu alanda daha fazla yatırım, kurumsallaşma ve yenilikçi eğitim yöntemleriyle bu sınırlılıkların ve sistemsel sorunların aşılabileceğini göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, askerî Türkçe eğitimi Afrika'da giderek daha merkezi bir konum kazanmakta; Türkiye'nin uluslararası iş birlikleri stratejisinde önemli ve kalıcı bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

AFCON 2025 ve Fas'ın Spor Üzerinden Bölgesel ve Küresel Konumlanma Stratejisi

10

Ahmet Göksel Uluer*

1. Giriş

Fas Krallığı, son yıllarda ev sahipliği yaptığı uluslararası spor organizasyonlarıyla küresel spor diplomasisinde görünürlüğünü önemli ölçüde artırmıştır. Bu kapsamda ülke, 2013, 2014 ve 2022 yıllarında FIFA Kulüpler Dünya Kupası'na, 2018 yılında Afrika Uluslar Şampiyonası'na ve 2019 yılında Afrika Oyunları'nın atletizm müsabakalarına ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca 2016 yılından itibaren farklı dönemlerde Atletizm Elmas Ligi organizasyonlarına, Marakeş Grand Prix'sine ve Formula E Dünya Şampiyonası yarışlarına ev sahipliği yaparak uluslararası spor takvimindeki konumunu güçlendirmiştir.

Bunların yanı sıra, Fas'ın uzun yıllardır hedeflediği organizasyon FIFA Dünya Kupası olmuştur. 1990'lardan itibaren beş defa turnuvayı düzenlemek üzere başvuru yapan ülke[1], nihayetinde 2023 yılında İspanya-Portekiz ortaklığındaki konsorsiyuma dâhil olarak, aynı zamanda organizasyonun yüzüncü yıl dönümündeki yüksek prestijli 2030 Dünya Kupası'nı düzenleyecek ülkelerden biri olmaya hak kazanmıştır.[2] 2023 yılında, başlangıçta Gine'nin ev sahipliğinde düzenlenmesi planlanan 2025 Afrika Uluslar Kupası

* Doktor Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, aguluer@erbakan.edu.tr

1 *The New Times*, "Morocco hopes to bid for 2030 World Cup despite 5th time defeat", 15.06.2022,
https://www.kisa.link/XpUki, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

2 *VOA Africa*, "Morocco Joins Spain-Portugal 2030 World Cup Bid", 15.03.2023,
https://www.kisa.link/uHWvy, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

Afrika Uluslar Kupası'nın açılış töreni (AFCON 2025) Rabat, Fas. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

(AFCON 2025), ülkenin stadyum ve diğer altyapı yatırımlarını zamanında tamamlayamayacağı yönündeki değerlendirmeler nedeniyle Gine'den alınarak yeni bir ev sahibi belirlenmesi sürecine girilmiştir. Bu süreçte, daha önce 1988 yılında turnuvaya ev sahipliği yapan ve 2015 yılında ise Ebola salgını nedeniyle organizasyon hakkından feragat etmek zorunda kalan Fas'ın adaylığı uygun bulunmuştur. Böylece Fas, 2025 Afrika Uluslar Kupası'nın ev sahibi olarak belirlenmiş ve turnuva 21 Aralık 2025–18 Ocak 2026 tarihleri arasında ülkenin altı farklı kentinde bulunan dokuz stadyumda

başarıyla gerçekleştirilmiştir. Turnuvanın öncesinde ve sırasında, devletin yüksek harcamalarını eleştiren ve dünya kamuoyunda "Z Kuşağı Protestoları" olarak öne çıkarılan gösteriler gerçekleştirilmiştir.[3]

Bu makale, Fas'ın büyük ölçekli spor turnuvaları organize etme eğilimini, ülkenin uluslararası imaj, güç ve kimlik edinme pratiği üzerinden değerlendirmektedir. Bu bağlamda AFCON 2025, dünyanın ve Kıta'nın en popüler sporunun getireceği prestij ve 2030 Dünya Kupası organizasyonunun bir ön izlemesi olması nedeniyle, Fas'ın önem atfettiği bir vitrin niteliğindedir. Uluslararası ilişkiler ve büyük ölçekli spor turnuvaları literatüründen hareketle, sporun devletler tarafından yumuşak ve akıllı güç unsuru olarak nasıl kullanıldığı incelenmektedir. Ardından, Fas'ın imaj, güç ve kimlik bağlamında büyük ölçekli spor turnuvalarından ne gibi çıkarımlar sağlamak istediği tartışılmaktadır.

2. Bir Yumuşak/Akıllı Güç Unsuru Olarak Spor

Uluslararası İlişkiler disiplininde yumuşak güç kavramı, zorlayıcı güç unsurlarını kullanmaksızın, başka bir aktörü etkileme ve ikna etmeyi sağlayan diğer güç unsurlarını ifade etmektedir.[4] Kültür, norm ve siyasi değerler gibi pek çok unsur yumuşak güç kapsamına dâhil edilebilmektedir. Literatürde, spor ve özellikle büyük ölçekli spor turnuvalarını düzenlemek de bir ülkenin imaj, prestij ve nüfuzuna etki eden kültürel içerikli bir yumuşak güç unsuru olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda olimpiyatlar ve dünya kupası gibi geniş katılımlı ve yüksek izleyiciye sahip organizasyonlar, bir ülkenin söz konusu gücünü yansıtabildiği en önemli vitrinlerdir.

Özellikle son yirmi yılda Katar, Suudi Arabistan, Rusya ve Çin gibi ülkelerde gerçekleştirilen veya planlanan büyük ölçekli spor organizasyonları, uluslararası literatürde *sportswashing (spor yoluyla imaj aklama)* kavramı çerçevesinde yoğun biçimde tartışılmıştır. Çok sayıda çalışma, bu organizasyonların söz konusu ülkelerin insan hakları ve demokratik yönetişim alanındaki eleştirileri gölgede bırakmak, uluslararası imajlarını güçlendirmek ve küresel meşruiyetlerini artırmak amacıyla dış politika ve kamu diplomasisi araçları olarak değerlendirildiğini ileri sürmektedir.[5]

Bunun yanı sıra, büyük ölçekli spor turnuvalarının sert ve yumuşak gücün farklı alanlarda ve bir arada kullanılabildiği akıllı güce işaret ettiği de öne sürülmektedir. Bu anlamda spor, küresel endişelere dikkat çekmek, ilgili

3 *The Guardian*, "Violence breaks out in Morocco as anti-government protests rage for fourth day", 01.10.2025, https://www.kisa.link/NuSpJ, Erişim Tarihi: 10.04.2026; *CNN*, "Gen Z Moroccans denounce government priorities in some of the largest protests in years", 29.09.2025, https://www.kisa.link/XAPUO, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

4 Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004.

5 Aaron Ettinger, "Saudi Arabia, sports diplomacy and authoritarian capitalism in world politics", *International Journal of Sport Policy and Sports*, Sayı 15, 2023, ss. 531 – 547; Paul Michael Brannagan, Jonathan Grix ve Alessio Norrito, "Demystifying sportswashing: An assemblage theory perspective on authoritarian states' investment in global sport", *The British Journal of Politics and International Relations*, Cilt 28, Sayı 1, 2026, ss. 144 – 164; Jonathan Grix ve Paul Michael Brannagan, "Authoritarian States and Global Sport: The Contested Cases of Qatar, the UAE and Saudi Arabia", *Social Sciences*, Cilt 13, Sayı 701, 2024, ss. 1 – 12.

35. Afrika Uluslar Kupası'nın açılış töreni (AFCON 2025) Rabat, Fas. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

ülkenin yeni piyasalara girmesini sağlamak, bölgesel hegemonya kurmak ve yeni ulusal vizyonlar kazandırmak gibi farklı amaçlara da yönelmektedir.[6] Dahası ulus inşası ve kimliği üretmek ve küresel statü ve pozisyon kazandırmaya atfen önemli bir *ulus markalama* enstrümanı olduğu iddia edilmektedir.[7] Örneğin 2022 Dünya Kupası'nı düzenleyerek Katar, bulunduğu coğrafyanın istikrarlı bir ülkesi ve küresel ölçekte ülke imajını güçlendirmiştir.[8]

3. Sonuç

Büyük ölçekli spor turnuvalarını organize etmek ve AFCON 2025 örneği, Fas için çok yönlü bir stratejinin doğal uzantısı olarak görülmektedir. Birincisi, özellikle organizasyonun Gine tarafından üstlenmesinin tehlikeye girmesi ile Fas'ın devreye sokulması, ülkenin Afrika içerisindeki güvenilirliğini pekiştirmiştir. İkincisi bu turnuvalar, Avrupa, Akdeniz ve Afrika'nın kesişiminde yer alan ülkenin nüfuzunu güçlendirmek ve kendisinin kavşağında

6 Paul Michael Brannagan, Richard Giulianotti ve Jonathan Grix, "Sport and Power: hard power, soft power and smart power", *Leisure Studies*, ss. 9 – 10,

https://www.kisa.link/hVGCe.

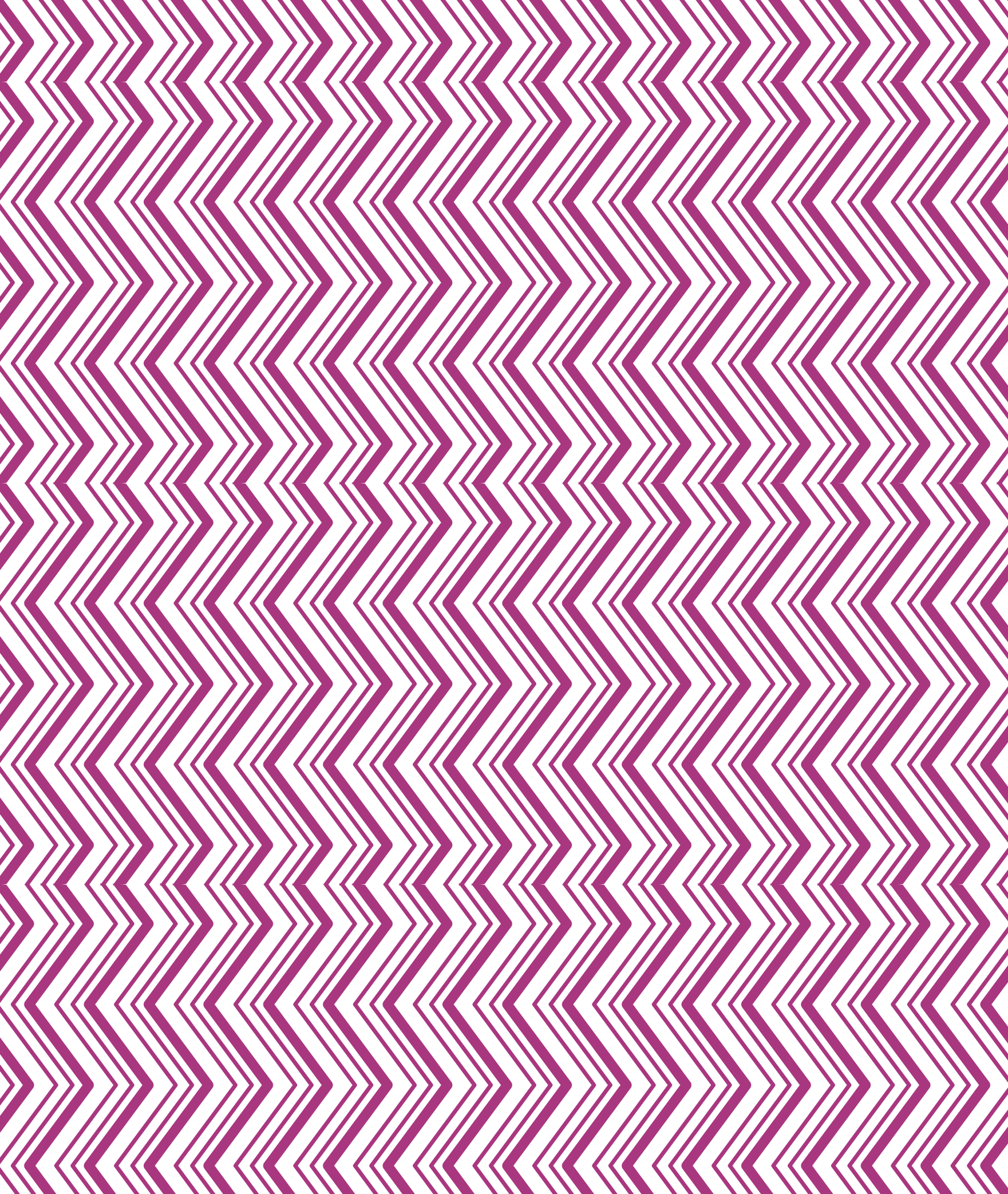
7 Victor Cha, "Role of Sport in International Relations: National Rebirth and Renewal", *Asian Economic Policy Review*, Sayı 11, 2016, s. 139.

8 Noof Al-Dosari, "Sport and International Relations: Qatari Soft Power and Foreign Policy Making", *Tajseer*, Sayı 3, Cilt 2, 2021, s. 168.

olacağı iş birliği ağlarını tesis etmek için sembolik öneme sahiptir.[9] Üçüncüsü, spor turnuvaları üzerinden benzer stratejiler izleyen diğer ülkelerden kimi unsurlarla ayrışarak, farklı bir vaka teşkil etmektedir. Rusya ve Çin gibi ekonomik ve askerî açıdan güçlü otokrasiler, bu turnuvaları ulusal gücün sembolü ve iç sorunları spor ile temize çekme aracı olarak görmüşlerdir.

Fas açısından büyük ölçekli spor organizasyonları, ülkenin ekonomik kapasitesinin ötesinde çok boyutlu dış politika ve iş birliği fırsatları sunmaktadır. Bir taraftan bu organizasyonlar, ülkenin turizm potansiyelini artıran ve uluslararası marka değerini güçlendiren önemli tanıtım araçları işlevi görürken; diğer taraftan Avrupa Birliği başta olmak üzere uluslararası ortaklarla ilişkilerin derinleştirilmesine katkı sağlayan, istikrarlı ve iş birliğine açık bir aktör kimliğinin pekiştirilmesine hizmet etmektedir. Bu çerçevede, AFCON 2025 yalnızca kıtasal ölçekte bir futbol organizasyonu olmanın ötesine geçmiş; İspanya ve Portekiz ile ortaklaşa düzenlenecek 2030 FIFA Dünya Kupası öncesinde Fas'ın organizasyon kapasitesini sergilemesine, uluslararası imajını ve prestijini güçlendirmesine ve spor diplomasisi aracılığıyla akıllı güç (*smart power*) stratejisini daha etkin biçimde hayata geçirmesine imkân sağlayan stratejik bir ara aşama niteliği kazanmıştır. Bu yönüyle turnuva, Fas'ın hem Afrika'daki liderlik iddiasını hem de küresel görünürlüğünü pekiştiren önemli bir kilometre taşı olarak değerlendirilebilir.

9 IRIS, "African Cup of Nations 2025: Geopolitical Stakes, Sport Power and Morocco's Ambitions", 08.01.2026, https://www.kisa.link/QtnNy, Erişim Tarihi: 14.04.2026.

2025 Yılında Kenya'da Eğitimde Dijital Dönüşümün Sosyolojik Dinamikleri

11

Ani Tarugishvili*

1. Giriş

Dijital eğitimin yaygınlaşması çoğu zaman bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle ilişkilendirilse de kökleri daha eski tarihsel süreçlere dayanmaktadır. 1728 yılında Caleb Phillips tarafından Boston'da yayımlanan bir gazetede, stenografi öğrenmek isteyenlere posta yoluyla eğitim sunmayı teklif eden bir ilan yayımlanmış; bu girişim uzaktan eğitimin bilinen ilk örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.[1] 20. yüzyıldan itibaren bu süreçler daha da gelişmiş; 1950'li yıllarda BBC, uzak bölgelerdeki okul öğrencilerine yönelik radyo yayınları yapmaya başlamış[2] ve televizyonun yaygınlaşmasıyla uzaktan eğitim, görsel içeriklerin kullanımı sayesinde yeni bir boyut kazanmıştır.[3] 21. yüzyılda Kovid-19 pandemisi, uzaktan eğitimin dönüşümünde bir kırılma noktası teşkil etmiştir, ancak bu süreçte çevrim içi eğitim olanakları kayda değer ölçüde genişlese de söz konusu imkânların toplum içinde dengeli bir biçimde dağılmadığı görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, dijital teknolojilere erişim, altyapı olanakları ve dijital beceriler bakımından dikkat çekici düzeyde eşitsizlikler bulunmaktadır.

Genç nüfusunun yoğun olduğu Kenya'da, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasına rağmen dijital eğitim sosyoekonomik eşitsizliklerin bir tezahürü olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durum, literatürde *dijital*

* Doktora Adayı, Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, tarughishviliani@gmail.com

1 Denise M. Casey, "A journey to legitimacy: The historical development of distance education through technology", *Tech Trends,* Cilt 52, Sayı 2, 2008, s. 45-51.

2 David Crook, "School Broadcasting in the United Kingdom: An Exploratory History", *Journal of Educational Administration and History*, Cilt 39, Sayı 3, 2007, s. 217-226.

3 Mary Burns, "Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods", *Distance Education for Teacher Training*, Ed. Mary Burns, Education Development Center, 2011.

uçurum kavramı ile açıklanmakta olup farklı sosyoekonomik düzeylerdeki bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimde yaşadığı eşitsizlikleri ifade etmektedir.[4] Uluslararası hukuk bağlamında, eğitim evrensel bir temel insan hakkı olarak tanınmakta olup istihdam olanaklarının artırılmasına, ekonomik büyümenin desteklenmesine, toplumsal uyumun güçlendirilmesine ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunan temel bir araç olarak işlev görmektedir.[5] Bu bağlamda, konuya ilişkin mevcut araştırmaların sınırlı olması nedeniyle, özellikle Kenya'da dijital eğitim alanındaki eşitsizliklerin incelenmesi kritik önem taşımaktadır.

2. Kenya'da Dijital Uçurumun Sosyolojik Boyutları

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, küresel ölçekte tüm ülkelerde farklı düzeylerde gerçekleşmektedir. Teknolojiye, dijital altyapıya ve hizmetlere erişimde ortaya çıkan eşitsizlikler, *dijital uçurumun* derinleşmesine yol açmaktadır.[6] Eğitimde *dijital uçurum*, bilgisayar, internet ve dijital öğrenme kaynaklarına erişimi olan öğrenciler ile bu imkânlardan yoksun kalan öğrenciler arasındaki farklılığı göstermektedir. Dijital kaynaklara erişim imkânı olmayan öğrenciler ise dijital beceriler geliştirme süreçlerinde güçlük yaşamakta ve giderek dijitalleşen iş gücü piyasasında rekabet edebilme kapasiteleri olumsuz yönde etkilenmektedir.[7] Kenya'da *dijital uçurum*, kentsel-kırsal ayrımı, gelir düzeyi ve cinsiyet değişkenlerine bağlı olarak farklılaşmaktadır.[8] Buna örnek olarak, kentteki okullar daha gelişmiş dijital altyapı ve internet erişimine sahipken, kırsal bölgelerde altyapı yetersizliği ve düşük dijital okuryazarlık önemli engeller oluşturmaktadır. Ayrıca hem kırsal bölgelerden hem de düşük gelirli ailelerden gelen kız öğrenciler, kültürel ve sosyoekonomik engeller nedeniyle dijital eğitime daha sınırlı katılım göstermektedir.[9] Bu yapısal eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik, 24 Nisan 2025 tarihinde, Kapsayıcı Dijital Dönüşüm için Bilgi ve İletişim Teknolojilerinde Kızlar isimli proje gibi çeşitli faaliyetler hayata geçirilmektedir.[10] Söz konusu gelişmelere rağmen, mevcut veriler, Kenya'daki bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimde önemli eşitsizliklerin devam ettiğini göstermektedir.[11] Kenya'da bilgi ve teknoloji sektöründe istihdam edilenlerin yalnızca yüzde 30'u kadınlardan oluşmaktadır.[12] Ayrıca, akıllı telefon sahipliği ülke genelinde yüzde 53,7 iken, bilgisayar erişimi yüzde 10,7 ve internet kullanımı yüzde 23,8 seviyesindedir. Nitekim, Kenya'da *dijital uçurum* çok boyutlu bir sorun olup özellikle eğitim alanında belirgin biçimde görünür

4 OECD, "Understanding the Digital Divide", *OECD Digital Economy Papers*, Cilt 49, OECD Publishing, Paris, 2001, s. 5.

5 United Nations, "The Universal Declaration of Human Rights", *United Nations General Assembly*, Paris, 1948; Sharon E. Lee, "Education as a Human Right in the 21st Century", *Democracy and Education*, Cilt 21, Sayı 1, 2013, s. 1.

6 Sanjiv Dasgupta vd., "Policy Reform, Economic Growth, and the Digital Divide: An Economic Analysis", *World Bank Policy Research Paper*, Cilf 2567, World Bank, Washington, DC, 2001.

7 OECD, a.g.e., 2001 s. 5–6; John Paul, "Narrowing the Digital Divide: Initiatives Undertaken by the Association of South-East Asian Nations (ASEAN)", *Program: Electronic Library and Information Systems*, Cilt 36, Sayı 1, 2002, s. 13–22.

8 Frederick Okello, "Bridging Kenya's Digital Divide: Context, Barriers and Strategies", *CIGI Policy Paper, Centre for International Governance Innovation (CIGI)*, Ottawa, 2024

9 Francis E. Etta ve Susan Parvyn-Wamahiu (Ed.), "Information and Communication Technologies for Development in Africa", Cilt 2, *The Experience with Community Telecentres, International Development Research Centre (IDRC)*, Ottawa, 2003.

10 *UNESCO*, "Champions Girls in ICT for a Digital Future", 05.05.2025,

https://www.kisa.link/hWWrt Eişim Tarihi: 20.03.2026.

11 *Communications Authority of Kenya (CA) & Kenya National Bureau of Statistics (KNBS)*, "Analytical Report on Information and Communication Technology (ICT) Based on the 2023/24 Kenya Housing Survey", Nairobi, 2025.

12 *GSMA*, "Mobile Gender Gap Report 2024", 2024,

https://www.kisa.link/IdzKu Erişim Tarihi: 09.04.2026.

Kenyalı gençler robotik ve kodlama atölyesinde geleceğin teknolojilerini öğreniyor. (Kaynak: Anadolu Ajansı)

hâle gelmektedir. Dolayısıyla Kenya eğitim sisteminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin entegrasyonu, dijital uçurumun azaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

3. Kenya'da Dijital Eğitimde Güncel Gelişmeler

Yukarıda bahsedilen yapısal zorluklara yanıt olarak, hükûmet tarafından okullarda dijital eğitim uygulamalarının ve altyapı yatırımlarının güçlendirilmesine yönelik hayata geçirilen yenilikçi reformlar 2025 yılında da devam etmektedir. Bu müdahalelerden biri, ilkokullarda dijital eğitimin teşvikine yönelik gerçekleştirilen *DigiSchool* (dijital okuryazarlık) projesidir. Kenya Eğitim Bakanlığı, UNESCO ve Huawei iş birliğiyle yürütülen *DigiSchool* projesi kapsamında; öğrenci ve öğretmenlere etkileşimli dijital içeriklerle donatılmış cihazlar ve geniş bant internet eri-

şimi sağlamakta, dijital öğrenme içerikleri geliştirmekte, öğretmenlerin dijital becerilerini artırmaya yönelik eğitim programları uygulamakta, kırsal kesimde yaşayan öğrenciler için çevrim içi erişim sağlamakta ve dijital eğitim toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik çok boyutlu politika ve uygulamalar yürütmektedir. Söz konusu proje, oldukça etkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Projenin 2025 yılında ulaştığı aşama, önceki yıllarda elde edilen çıktılar üzerine inşa edilmiştir. Nitekim 2024 yılı itibarıyla 34 okulun sisteme entegre edilmesiyle birlikte 6 binden fazla öğrenci imkânlardan yararlanmış; böylelikle özellikle kırsal bölgelerde çevrim içi derslerin ve canlı video temelli eğitim uygulamalarının yürütülmesi mümkün hâle gelmiştir.[13] 17 Mart 2025'te Nairobi'de düzenlenen DigiSchool değerlendirme toplantısında, tüm devlet ilkokullarında dijital becerilerin kazandırılmasını hedefleyen *DigiSchool* projesinin ikinci etabının başarıyla tamamlandığı ve projenin eğitim sistemine geniş ölçekte entegre edildiği, ancak uygulama düzeyinde çeşitli sorunların devam ettiği anlaşılmaktadır.[14] Bununla birlikte, önceki yıllarda yaşanan Kovid-19 pandemisinin etkileri özellikle cihaz dağıtımı ve öğretmen eğitimi süreçlerinde gecikmelere yol açmıştır.[15] Buna paralel olarak, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında devlet okullarında, bin bilgi ve iletişim teknolojileri personeli görevlendirilerek eğitim sistemine teknik destek sağlanmış; ancak aynı dönem için hedeflenen bin akıllı bilgisayar sınıfının kurulması, son iki yılda bütçe kısıtlamaları nedeniyle gerçekleştirilememiştir.[16]

Kenya Ulusal Sınavlar Konseyi, 2025 yılı itibarıyla ölçme-değerlendirme süreçlerine dijital araçların entegre edilmesi yoluyla hem erişilebilirliğin hem de işlem verimliliğinin artırılmasına yönelik önemli adımlar atmıştır. 2025'in Haziran ayında, 9. sınıf öğrencilerine yönelik pilot bir çevrim içi yeterlilik sınavı gerçekleştirilmiş olup, platform sayesinde adaylar sınav sonuçlarını anında alabilmiştir. Söz konusu uygulama, Kenya eğitim sisteminde teknoloji destekli ölçme-değerlendirme süreçlerine dijital araçların entegrasyonu açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Öte yandan, *2023-2027 Kenya Ulusal Eğitim Sektörü Stratejik Planı'nda* (NESSP) dijital okuryazarlığın eğitim sistemine entegrasyonu ve bilgi ve teknolojilerin eğitim süreçlerinde daha yaygın kullanımı gibi hedefler temel öncelikler arasında yer almaktadır.[17] Bununla birlikte, 2026/2027-2028/2029 mali yıllarını kapsayan temel bütçede dijital eğitim programlarının genişletilmesine ve bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının güçlendirilmesine vurgu yapılmaktadır. Bunun dışında Kenya'da dijital eğitime yönelik diğer programlar ara-

13 *African Union Commission*, "Digital Education Strategy and Implementation Plan (2023–2028)", African Union, Addis Ababa, https://www.kisa.link/aQdNQ, Erişim Tarihi: 30.03.2026. s. 14-28; *UNESCO*, "Government, UNESCO and Huawei launch new report on Kenya's DigiSchool Project", 09.08.2023 https://www.kisa.link/uQRxW, Erişim Tarihi: 29.03.2026.

14 *OECD*, "Kenya's Digital Literacy Programme (DigiSchool)", OECD AI Policy Observatory, 09.07.2025, https://www.kisa.link/RKPKL, Erişim Tarihi: 02.04.2026.

15 Alberto V. Delgado Martín ve José M. Larrú Ramos, "Digital Education Index for Developing Countries Framework: Evaluation of the Deployment of Digital Education in Kenya", *Journal of Higher Education Theory and Practice*, Cilt 25, Sayı 1, 2025.

16 *Government of Kenya, National Treasury*, "Medium Term Expenditure Framework 2026/27–2028/29: Education Sector Report, 13.10.2025, https://www.kisa.link/IqMCF, Erişim Tarihi: 17.03.2026.

17 *UNESCO*, "Spotlight on Basic Education Completion and Foundational Learning in Kenya 2025", *Global Education Monitoring (GEM) Report – Spotlight Series*, UNESCO, Paris, 2025, https://www.kisa.link/khXnj.

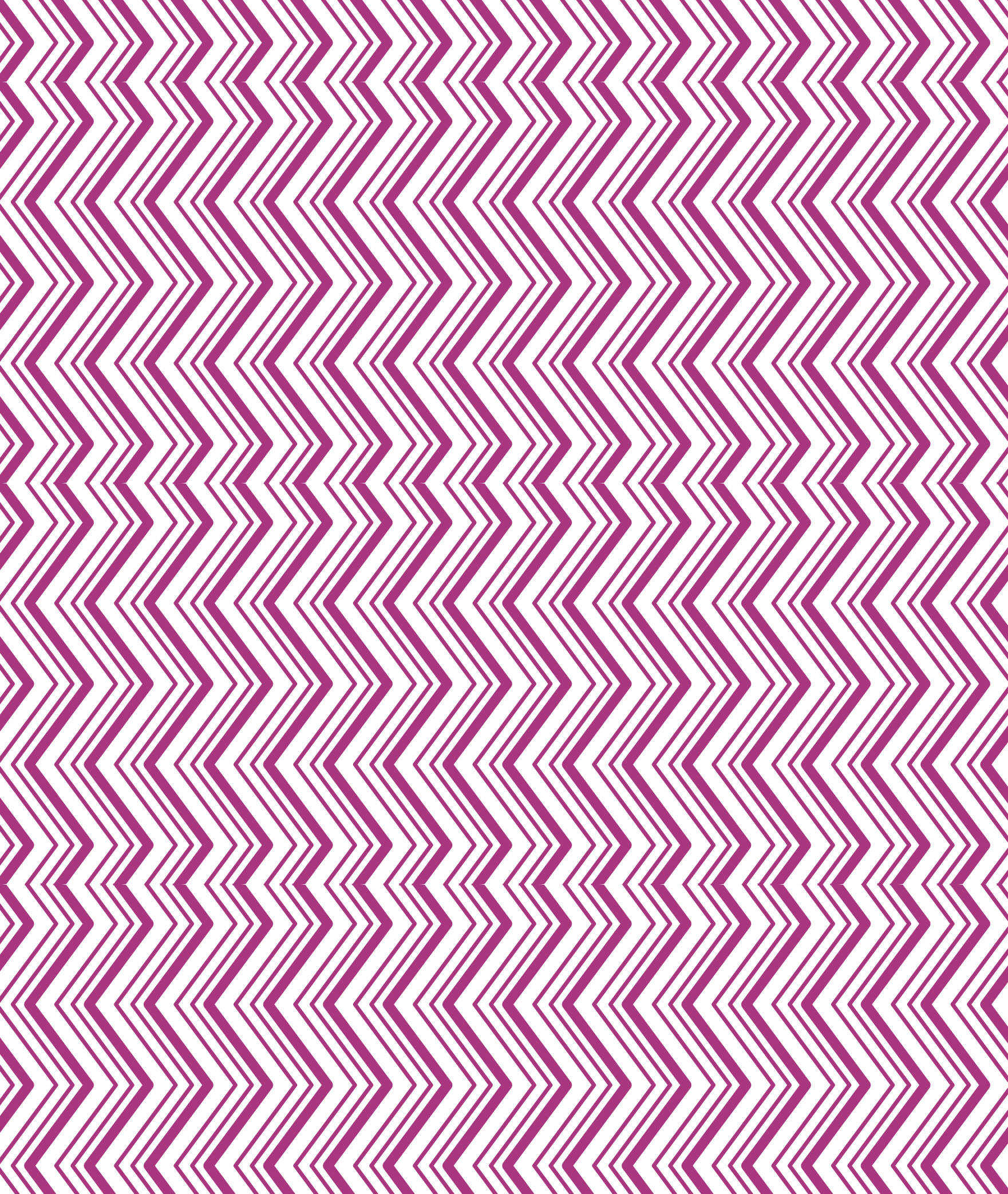
sında, öğrenci kayıtları, öğrenci değerlendirme ve veli iletişimi gibi süreçleri dijitalleştiren *EduPoa* gibi platformlar da yer almaktadır.[18] Son olarak, Kenya Özel Eğitim Enstitüsü özel eğitim okullarına uzaktan video desteği sağlayarak uzman hizmeti sunabilmektedir. Neticede, bu projenin ilk etabında 13 okul internet erişimine kavuşmuş ve yaklaşık 6.000 öğrenci ile öğretmen bu hizmetten yararlanmıştır.[19]

4. Sonuç

Kenya'da 2025 yılında dijital eğitim alanında kaydedilen gelişmelerden, eğitim sisteminin dijital altyapı, yönetişim ve pedagojik açıdan ilerlediği açıkça görülmektedir. Ancak söz konusu ilerlemelerin yapısal eşitsizlikler tarafından sınırlandırıldığı; kent-kır ayrımı, sosyoekonomik eşitsizlikler ve toplumsal cinsiyet temelli farklılıklar nedeniyle homojen bir şekilde gerçekleşmediği tespit edilmektedir. Dijital okuryazarlık programları ve ölçme-değerlendirme sistemlerinin dijitalleşmesi gibi girişimler, *dijital uçurumun* yapısal boyutlarını tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Bu bağlamda Kenya örneği, dijital eğitimin yalnızca teknolojik bir modernleşme sürecinin sonucu değil, aynı zamanda derin sosyolojik eşitsizlikleri görünür kılan ve dönüştüren bir toplumsal süreç olduğunu açığa çıkarmaktadır.

18 Josphat Kiptanui, "Digital Learning in Kenya: How Technology is Transforming Education", *EduPoa™ Blog*, 31.12.2025,
https://www.kisa.link/lwewb, Erişim Tarihi: 10.04.2026.

19 PR Newswire, "*Kenya DigiSchool Connectivity Project enables online learning for deaf children*", 17.03.2025,
https://www.kisa.link/kSRgb, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

2025 Yılında Afrika'da Kıtasal Eğitim Reformları: Sömürge Mirasından Millî Müfredata Geçiş Süreci

12

Yusuf Dinçel*

1. Giriş

Afrika'nın yaşadığı sömürgecilik tecrübesi, sadece siyasi veya ekonomik açılardan olumsuz etkiler bırakmakla kalmamış, eğitim gibi toplumun gelişimi açısından temel öneme sahip bir alanda da ağır tahribatlara neden olmuştur. Afrika ülkelerinin sömürge döneminden devraldığı en ağır miraslardan biri, yerel dillerinin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde etkili bir şekilde kullanılamamasıdır. Bugün birçok Afrika ülkesinde, sömürge devletlerinin dili ağırlıklı olarak kullanılmaktadır.

Afrika Birliği'nin (AfB) son dönemde başlatmış olduğu *millî müfredat* projeleri çerçevesinde ortaya konan stratejik belgeler, Afrika'da eğitimin dekolonizasyon sürecinde olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada, 2025 yılı içerisinde Afrika genelinde, sömürge mirasına ait olan eğitim sistemlerinin terk edilmesine yönelik atılan adımlar ele alınmaktadır.

2. Sömürge Tipi Eğitim Modellerinin Tarihsel Mirası

Sömürgecilik dönemi birçok Afrika ülkesinin eğitim sisteminde büyük etkiler bırakmıştır.[1] Sömürge döneminde yerli nüfusu kontrol altına almayı ve asimile etmeyi hedefleyen politikalar, Afrika'daki yerel eğitim sistemle-

* Dr., Polis Akademisi, İç Güvenlik Fakültesi, dncl_10@hotmail.com

1 Yasmine Bekkouche ve Yannick Dupraz, "Colonial Origins and Quality of Education: Evidence from Cameroon", *African Economic History Network,* 22.01.2024,

https://www.kisa.link/Upkxc, Erişim Tarihi: 23.03.2026.

Pan Afrika Öğretmen Eğitimi Konferansı (PACTED 2025), 1–3 Ekim 2025 tarihlerinde Etiyopya'nın Addis Ababa kentinde düzenlendi. (Kaynak: Afrika Birliği)

rinin yapısını ve işleyişini derinden etkilemiştir. Bu politikaların başında, yerel dillerin veya kültürlerin yerine Avrupa dilini ve kültürünü önceleyen Batı tipi eğitim modelinin dayatılması gelmektedir. Bu durum yerel eğitim geleneklerinin toplumdan uzaklaşmasına neden olmuştur. Batılı devletler tarafından sömürge döneminde atılan bir diğer adım ise, yerel halkın inançlarının hedef alınarak, Hristiyanlığı ve Batı yaşam tarzını dayatmaya çalışan misyoner okullarının kurulması olmuştur. Ayrıca toprak gaspı neticesinde yerel topluluklar, göç etmek zorunda kalmış ve böylece yerlerinden edilen halkın kültürel ve eğitim düzenleri bozulmuştur.[2]

Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra eğitim, ulusal bir projeksiyondan ziyade, dar bir çerçevede ele alınmış ve kalkınmanın ön koşulu olarak araçsallaştırılmıştır.[3] Batı sömürgeciliğinin Afrika'da kurduğu sistem, bugün dahi büyük bir kriz içerisindedir. Afrika ülkelerinin geneli yoksulluk, hastalık, yolsuzluk ve çevre kirliliği gibi sorunlara karşı çözüm üretememekte ve gençleri rekabetçi bir geleceğe hazırlayamamaktadır. Bu sebeple Afrika genelindeki eğitim sisteminde reform şarttır ve yapılacak

2 Mirriam Wangui, "Impact of Colonial Policies on Indigenous Education Systems in Africa", *European Journal of Historical Research,* Cilt 3, Sayı 2, 2024, s. 35-36.

3 Deborah Spindelman ve Luis Crouch, "Purpose of education in former British African colonies: From contestation to bureaucratization", *International Journal of Educational Development*, Cilt 113, 2025, s. 13.

hamleler, Afrika'nın kültürel özgünlüğünü göz önünde tutularak, yerine getirilmelidir.[4]

3. Afrika Birliği Kıtasal Eğitim Stratejisi (CESA)

Afrika'da onlarca yıl süren durgunluğun ardından gerek demografik avantajlar gerekse yeterince değerlendirilemeyen insani ve maddi kaynaklar göz önüne alındığında, uzmanlar tarafından Afrika Kıtası, potansiyeli oldukça yüksek bir bölge olarak değerlendirilmektedir.[5] Afrika Birliği (AfB) tarafından 2016-2025 yılları arasını kapsayan CESA stratejisi, Afrika'nın kültürel değerlerini ön plana çıkarmak, bunun yanı sıra gerek bölgesel gerek kıtasal açıdan sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemek üzere ve Afrika'nın eğitim sisteminde yeniden reform ihtiyacı sebebiyle ortaya konmuştur.[6] Bu strateji ile kıta çapında eğitim sistemlerinin dönüştürülmesi amaçlanmıştır.[7] Müreffeh ve barış ortamının hâkim olduğu bir Afrika hedefi doğrultusunda, eğitimde devrim amaçlayan sistemin itici gücü öğretmenlerdir.[8]

AfB, bu strateji kapsamında üye devletlere on yıllık bir eylem planı hazırlamış ve eğitim politikalarına rehberlik edecek bir sistem inşa etmeye çalışmıştır. Bu çerçevede devletler, kendi ülkelerine özgü koşulları göz önünde bulundurarak, bu strateji belgesini ülkelerinde tatbik etmeye gayret göstermişlerdir.[9] AfB, 1-3 Ekim 2025 tarihlerinde Etiyopya'da bir araya gelerek, ikinci on yıllık (2025-2034) CESA strateji belgesini yayınlamıştır.[10]

CESA stratejisi bu yönüyle sömürge eğitim modeline meydan okumaktadır, çünkü önceki dönemlerde, Afrika'nın genelinde sadece sömürge devletlerinin ortaya koymuş olduğu eğitim müfredatlarına göre hareket ediliyor ve bu sistemde yetişen gençlerden kalkınma hamlelerine ön ayak olmaları bekleniyordu. Ancak CESA, her bölgenin kendine özgü koşullarına göre bir eğitim modeli belirlemesinin önünü açmaktadır. Bu sistemle Afrika'daki eğitimin yerli ve millî unsurlar çerçevesinde şekillenmesi hedeflenmiştir.

4. 2025 Yılında Afrika'da Bilginin Dekolonizasyonu

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 4 hedefi doğrultusunda yola çıkan Afrika ülkeleri, 2025 yılı içerisinde eğitimin araçsallaştırılmadan iyileştirilmesi hususuna yoğunlaşmıştır. Ancak bu hedefe rağmen, Afrika genelinde özellikle Sahraaltı'nda eğitim faaliyetlerinin istenilen seviyeye gelmeme-

4 Mohamed Lamine Kaba, "Moving from a neocolonial education system to an education system that serves African development", *New Eastern Outlook,* 26.02.2025,
https://www.kisa.link/UYmtF, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

5 "Continental Education Strategy for Africa", *Association of African Universities,*
https://www.kisa.link/HsPFq, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

6 "Launch of the process for the review of the African Union's Continental Education Strategy for Africa (CESA) 2016-25", *Teacher Task Force,*
https://www.kisa.link/jbbMc, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

7 "Continental Education Strategy for Africa 2026-2035: A Framework for Action", *International Institute for Capacity Building in Africa,*
https://www.kisa.link/pzidu, Erişim Tarihi: 24.03.2026.

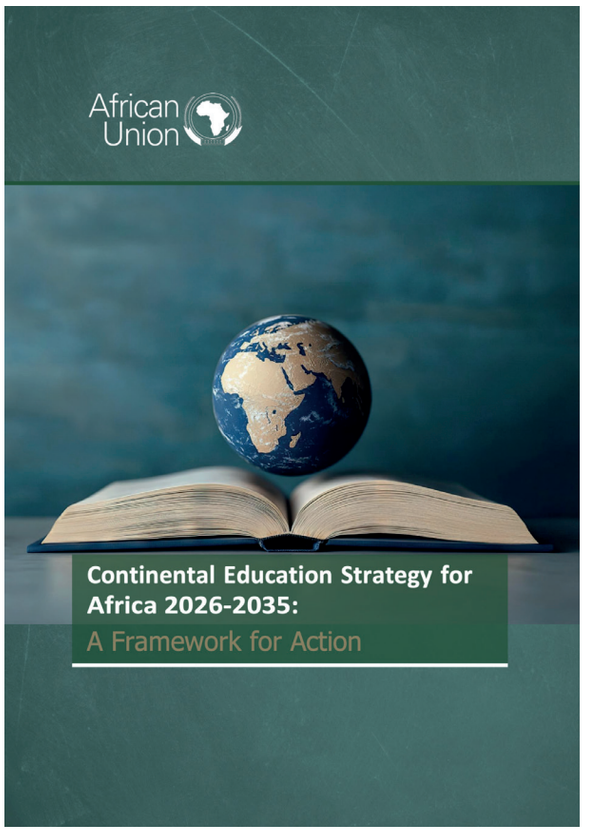
8 "AU Continental Teacher Prize", *African Union,*
https://education-au.org/programs, Erişim Tarihi: 25.03.2026.

9 "Continental Education Strategy for Africa 2026-2035: A Framework for Action", *African Union,*
https://www.kisa.link/EbMpB, Erişim Tarihi: 28.03.2026.

10 "Historic: Education union leaders bring their voice to the African Union", *Education International,*
https://www.kisa.link/CbWGu, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

sinin önünde büyük engeller mevcuttur. Şöyle ki, 2025 yılında sadece Sahraaltı Afrika'da 15 milyon öğretmen açığı bulunmaktadır.[11]

AfB, 2025 yılında *Tazminat Yoluyla Afrikalılar İçin Adalet* başlıklı bir tema belirlemiştir. Geçmişte Afrika kökenli insanlara yönelik işlenen tarihsel suçlar (köle ticareti, sömürgecilik, apartheid vb.) için tazminat talebinde bulunulmuştur. Bu tarihsel suçların yaptırımı olmadığı gibi, etkileri günümüz Afrika ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapılarında devam etmektedir. Tarihsel suçlar, Afrika'daki eğitim sistemini de doğrudan hedef almış ve etkileri bugün dahi devam etmektedir. Bundan dolayı eğitim sistemindeki sömürge döneminden kalan örneklerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.[12] Afrika'nın bilgi tüketicisi konumundan bilgi üreticisi konumuna getirilmesi için 2025 yılında UNESCO'nun girişimleriyle Afrika'nın Geleceği için Bilgiyi Dönüştürme Projesi başlatılmıştır. Bu girişim, Afrika kökenli araştırmacıların yerli bilgi sistemlerini kullanarak, modern bilim dünyasında yer almalarına olanak tanımaktadır.[13]

5. 2025 Yılında Afrika'da Dijital Dekolonizasyon Çabaları

Yapay zekânın tüm dünyada yaygınlaşmasına paralel olarak, Afrika'da öğrencilerin ve öğretmenlerin eğitimle ilişkileri yeniden şekillenmektedir. Girişimciler tarafından kurulan *Digital Skills for Africa*, *Lumo Hubs ve Luma Learn* programları sayesinde, kapsayıcı yerel öğrenme modeli ortaya konmuştur. Luma Learn programının kurucusu, durumu şu şekilde özetlemektedir: "Bazen bir konsepti kavramanın en iyi yolu onu ana dilinizde öğrenmektir." Örneğin, on yedi yaşındaki Güney Afrikalı öğrenci Simphiwe, ana dili olan IsiZulu'da fizik çalıştığını ifade etmiştir.[14] Sömürge döneminde, Afrikalı gençlerin kendi yerel dillerinde eğitim görmesi imkânı mevcut değildi ve sömürge ülkenin dili, resmî dil kabul edildiği için kamusal hayatta o dilin haricinde başka dilin kullanılması güçtü.

Afrika'da güvenlik krizleri sebebiyle, milyonlarca öğrencinin eğitimleri aksamakta ve bu durum var olan eğitim eşitsizliğini daha da derinleştirmektedir. Bundan dolayı Kongo Demokratik Cumhuriyeti, eğitimin dijitalleşme-

11 Benister Nephitaly ve Modupe (Mo) Olateju, "Why Africa urgently requires transformation of its education systems", *Brookings,* https://www.kisa.link/qBNiB, Erişim Tarihi: 01.04.2026.

12 Cristina Duarte, "Beyond compensation: Reparatory justice as a structural economic imperative for Africa", *United Nations/Africa Renewal,* https://www.kisa.link/riCkO, Erişim Tarihi: 04.04.2026.

13 "The African Union Commission Successfully Launches Decade of Education and Six Strategic Frameworks at PACTED 2025", *African Union,* https://www.kisa.link/Glgcr, Erişim Tarihi: 04.04.2026.

14 Franck Kuwonu, "AI and the future of learning", *United Nations/Africa Renewal,* https://www.kisa.link/EksFf, Erişim Tarihi: 04.04.2026.

si kapsamında 2025 yılında önemli adımların atıldığını açıklamıştır. Dijital dünyada sanal öğretmen projesinin yaygınlaştırılmasıyla birlikte, yaklaşık 10 bin öğrenci matematik alanında çeşitli başarılar elde etmiştir. Öğrenciler, olası bir acil durumda internete ihtiyaç duymadan tablet, televizyon ve radyo aracılığıyla eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edebileceklerdir. Bu noktada, kriz dönemlerinin fırsata çevrilmesi amaçlanmıştır.[15]

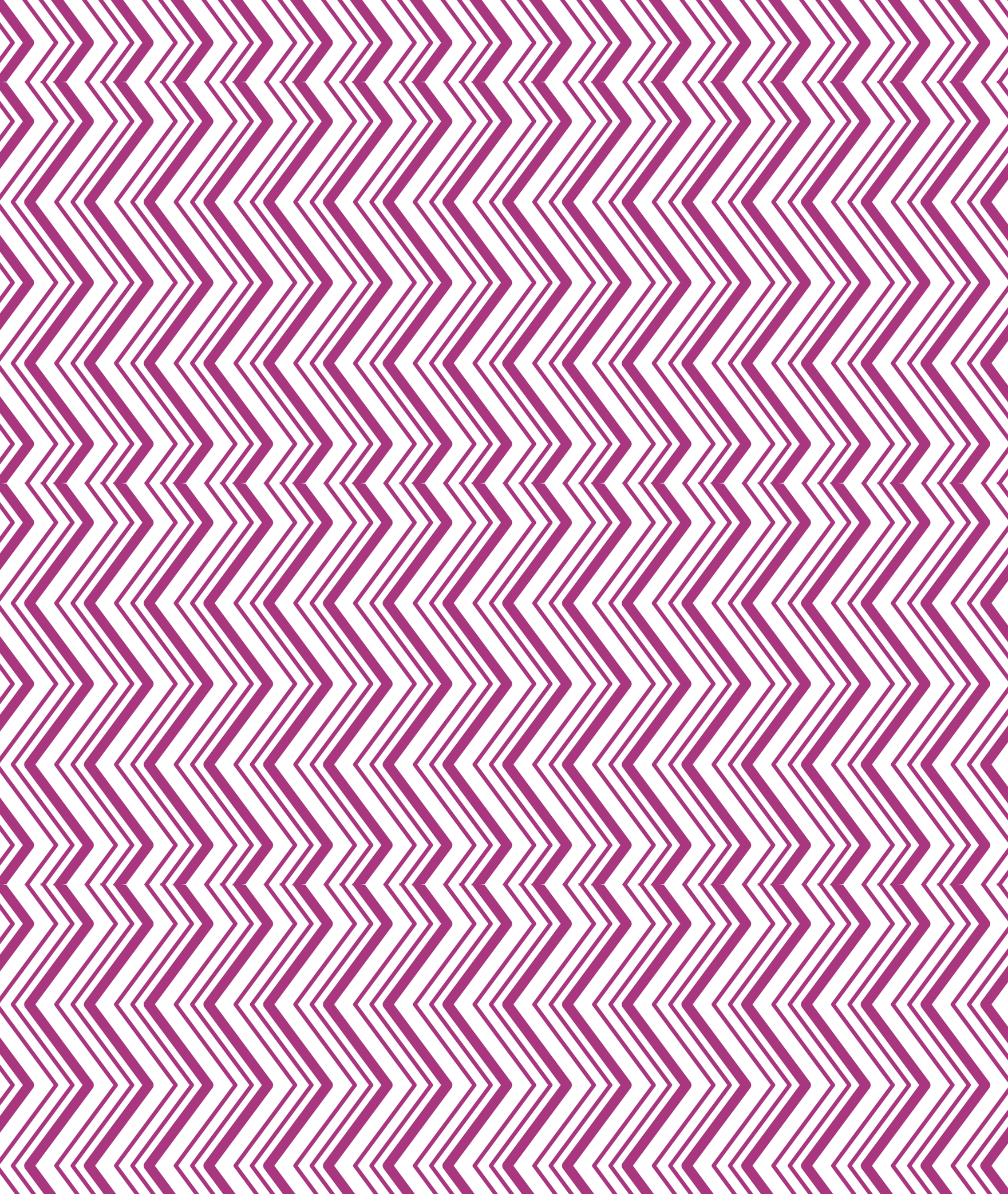
Son olarak Temmuz 2025'te yayınlanan *Afrika için Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Stratejisi (STISA) 2034* belgesi ile başta tarım sektörü olmak üzere, sağlık, enerji ve çevre gibi kritik öneme sahip alanlarda, bilgi tabanlı ve yenilik odaklı yatırımların yapılması hedeflenmiştir. Bu on yıllık strateji sayesinde gıda ve beslenme güvenliği ile acil durumlara hazırlık senaryoları oluşturulmuştur.[16]

6. Sonuç

2025 yılı, Afrika'da eğitim alanında yapılan reformlarla sömürge döneminden miras kalan eğitim anlayışının dönüştürülmeye çalışıldığı bir yıl olmuştur. Kıta ülkelerinde eğitim müfredatlarının millîleşmesi amaçlanmış ve bu *doğrultuda CESA (2025-2034)* ve *STISA 2034* gibi önemli strateji belgeleri yayımlanmıştır. Afrika ülkelerinde yaşanan olumsuz hayat koşulları için çözüm önerilerinin başında eğitim yoluyla kalkınma gelmektedir ve bu eğitimin, yerli ve millî müfredatlar doğrultusunda oluşturulması gerektiği yayımlanan strateji belgelerinde ısrarla vurgulanmaktadır.

15 "Digital Learning in Africa: Bridging the Gap in Low-Resource Contexts", *UNESCO,* https://www.kisa.link/ICFuF, Erişim Tarihi: 04.04.2026.

16 "Science, Technology and Innovation Strategy for Africa STISA 2034", *African Union,* https://www.kisa.link/fEfSg, Erişim Tarihi: 15.04.2026.

2025'te Afrika'da Sanat Ekosisteminin Parlayan Yüzü: Somali

13

Buse Erhalim Gümüş* | Suad Jama Aidiid**

1. Giriş

2025 yılında Afrika'nın farklı bölgelerinde düzenlenen bienaller, trienaller, fotoğraf sergileri ve çağdaş sanat fuarları, yerel sanatsal üretimin yanı sıra küresel meseleleri de odağına alan önemli kültürel platformlar olarak öne çıkmıştır. Bu etkinliklerde kimlik, toplumsal hafıza, çevresel krizler ve dijital dönüşüm gibi temalar yoğun biçimde işlenmiştir. Özellikle Güney Afrika, Nijerya, Fas, Kenya ve Senegal'de gerçekleştirilen etkinlikler, Kıta'nın kültürel dinamizmini ve küresel sanat ekosistemiyle kurduğu etkileşimi görünür kılmıştır. Buna karşılık, uzun yıllardır iç çatışmalar, siyasi istikrarsızlık ve güvenlik sorunlarıyla anılan Somali, tüm bu kırılganlıklara rağmen gelişen sanat ortamı ve kültürel üretimiyle dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, 2025 yılında Somali'de gerçekleşen sanatın çeşitli dallarına ait öne çıkan etkinliklere yer verilmektedir.

2. Somali'de Sanat Ekosistemi

Devletin çöküşü, çatışmalar ve kitlesel yerinden edilme dönemleri boyunca Somali kültürü hiçbir zaman tümüyle yok olmamıştır; edebiyatı, şiiri, müziği, görsel sanatları ve entelektüel gelenekleri hem ülke içinde hem de dışında gelişmeye devam etmiştir. Savaş sonrası dönemin büyük bölümün-

* Bağımsız Araştırmacı, Celal Bayar Üniversitesi Kadın Çalışmaları Mezunu, erhalimbuse@gmail.com

** Gazi Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği Yüksek Lisans Mezunu, suaad.jaama@gmail.com

Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçiliği desteğiyle düzenlenen "Kahve ve Resim Akşamı" etkinliğinde, yaklaşık 1.000 sanatsever bir araya geldi. (Kaynak: T.C. Mogadişu Büyükelçiliği X hesabı)

de Somali kültürel etkinliklerinin en etkili olanları diaspora tarafından yurt dışında ve özellikle ülkenin kuzey kesimlerindeki şehirlerde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Somali toplumu içindeki en önemli kültürel tartışmaların çoğunun Londra, Minneapolis, Toronto ve Nairobi gibi diaspora şehirlerinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu şehirler, Somali kültürel yaşamını zor dönemlerde ayakta tutan edebiyat buluşmalarına, sergilere, sanatsal iş birliklerine ve kamusal tartışmalara ev sahipliği yapmıştır.

2025'i dikkat çekici kılan durum, önceki dönemlere kıyasla, kültürel faaliyetlerin özellikle başkent Mogadişu ve ülkenin güney bölgelerinde giderek daha fazla yoğunlaşmasıdır. Edebiyat ve görsel sanatlarla ilgili etkinlikler başta olmak üzere, kamusal sanat ve topluluk festivalleri kapsamında ortaya konan yeni girişimler göze çarpmaktadır. Bu durum, ülke içinde büyüyen bir kültürel özgüvene işaret etmektedir. Böylece, bu yıl zorluklar devam etse de ülkenin kültürel ekosistemi daha görünür hâle gelmiştir. Bu ekosistem,

edebiyat, görsel sanatlar, müzik, tiyatro, sinema ve performans sanatları gibi çok geniş bir yelpazede yer alan dalları içermektedir.

3. Yazılı ve Sözlü Edebiyat

Edebiyat alanındaki etkinliklere bakıldığında kitap fuarlarının etkili olduğu görülmektedir. *Hargeisa International Book Fair (HIBF)* (Hargeisa Uluslararası Kitap Fuarı), Somali dilinin konuşulduğu önemli bir edebiyat etkinliği hâline gelmiştir. Söz konusu etkinlik, bölgeden ve dünyadan yazarları, sanatçıları, akademisyenleri bir araya getirmiştir[1]. Benzer şekilde *Puntland Book Fair* (Puntland Kitap Fuarı) de entelektüel etkileşim ve kamusal tartışma için önemli bir platform olarak öne çıkmıştır.[2] Bahse konu büyük şehirlerde gerçekleştirilen etkinliklerin yanı sıra görece daha küçük şehirlerde de sanata olan ilginin arttığı görülmüştür. İç karışıklığın hüküm sürdüğü ve kuraklığın günlük yaşamı şekillendirdiği Baidoa'da gerçekleşen *Southwest State Book Fair* (Güneybatı Eyalet Kitap Fuarı), gençlerin yaratıcı yazarlığa ilk adımlarını attığı bir platforma dönüşmüştür.[3] Yerel yazarların eserlerini tanıtarak okuma kültürünü teşvik ettiği, eğitim ve barış temalarının odakğında olduğu, kültürel sergilerin yer aldığı, uluslararası konuklarla Somalili katılımcıları bir araya getiren etkinlik büyük ilgi görmüştür.

Yazılı edebiyata dair yukarıda bahsedilen etkinliklerin dışında şiir ve sözlü edebiyat alanlarında da etkinliklere devam edilmiştir. Esasen, şairler ülkesi olarak bilinen Somali'de şiir ve sözlü kültür alanlarındaki faaliyetler iç savaş döneminde dahi hız kesmemiş, sözlü edebiyat birikimi, kültür, kimlik, dinî konular ve barış inşası gibi toplumun kıymet verdiği hususlar bu yolla gençlere aktarılmaya devam edilmiştir. Görsel sanatlarda da bu gelişmelere paralel etkinlikler gündeme gelmiştir.

4. Görsel Sanatlar

2025 yılı, edebiyat girişimlerinin yanı sıra görsel sanatların da daha görünür hâle geldiği bir yıl olmuştur. Fardosa Hussein, Zahra Abihagi, Sana Ashaf, Fatima Aweys, Nura Iman ve Bushra Mohamed'in eserlerinin yer aldığı ve Somali Ulusal Müzesi'nde gerçekleşen *A Window to Her World* sergisi, çağdaş sanatsal ifadeye alan açarken sanat üzerinden toplumsal diyaloğu teşvik etmiştir. Bu sergide Somali kültürel mirası, barış, kimlik ve dayanıklılık gibi konular farklı sanat dallarıyla ifade edilirken, toplumsal cinsiyet temelli hikâyeler de sanat yoluyla aktarılmıştır.[4]

1 "Hargeisa International Book Fair: A Literary Renaissance in the Horn of Africa", *Saxafi Media*, 20.07.2025,
https://www.kisa.link/DcWqS, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

2 Puntland Book Fair, Offical Facebook Page,
https://www.kisa.link/cqknM, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

3 "Baidoa Hosts Southwest State Book Faie to Promote Literacy and Peace", *FTL Somalia,* 15.09.2025,
https://www.kisa.link/hJytZ, Erişim Tarihi: 15.06.2025.

4 "Brushstrokes and Beyond*", UNDP Somalia*, 15.03.2025,
https://www.kisa.link/odCSN, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

2025 yılında özellikle resimle ilgilenen gençlerin buluşmasına vesile olan etkinliklerden biri *Paint & Coffee Night* olmuştur. Türkiye Mogadişu Büyükelçiliği'nin de katkılarıyla Mogadişu'da 4c Sanat Atölyesi'nin kurucusu Abdinasir Abdikadir Mohamed tarafından düzenlenen bu etkinlikte resim sanatıyla ilgilenen yüzlerce Somalili genç bir araya gelmiş, bu kapsamda temel resim ve sanat eğitimi alma imkânı bulmuşlardır.[5]

Yeni kültürel kurumlar da şehrin sanatsal ortamının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Somali Arts Foundation, sanatsal ağların, sergilerin ve kültürel programların geliştirilmesine katkıda bulunurken, Fankeenna, Somali yaratıcılığını belgeleyen ve tanıtan önemli bir platform olarak ortaya çıkmıştır.[6] Bahsedilen tüm girişimler, Somali'de sanatsal üretim ve kültürel katılım için sürdürülebilir alanlar kurmaya çalışan yeni bir kuşağın temsili hâline gelmiştir.

Geniş resme bakıldığında ise, galerilerin ve sergi alanlarının ötesinde kültür, kentsel alanda da daha görünür hâle gelmiştir. Sokak sanatı ve duvar resmi projelerinin yeniden canlanması, kamusal alanları yaratıcılık ve ifade mekânlarına dönüştürmüştür. Duvar resimleri şehrin dokusuna yeni görsel anlatılar eklemiş ve sanatın kamusal diyaloğa, toplumsal katılıma ve kentsel alanların yeniden hayal edilmesine nasıl katkı sağlayabildiğini göstermiştir. Bu özgünlüğün bir yansıması da müzik, tiyatro, sinema ve performans sanatları alanlarında görülmektedir.

5. Müzik, Tiyatro, Sinema ve Performans Sanatları

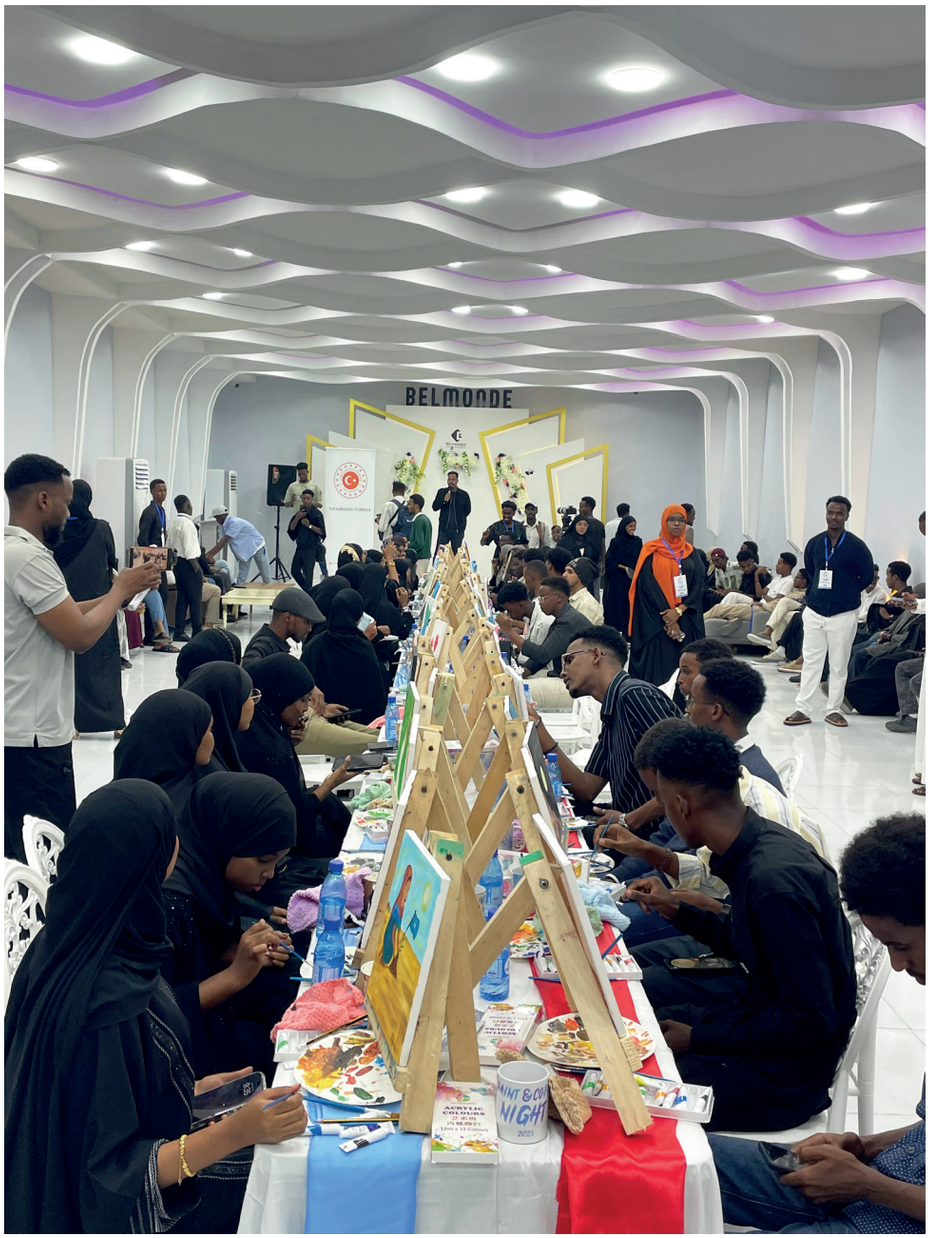
2025'te müzik, tiyatro, sinema ve performans sanatları özellikle diaspora katkısıyla uluslararası bağlamda daha fazla görünürlük kazanmıştır. Somalili geleneksel sanatçılar ile modern müzikle ilgilenen Somalili genç müzisyenlerin bir araya gelmeleri Somali müziğinde yeni bir sentez oluşmasına ve uluslararası görünürlük kazanmasına imkân tanımıştır.

Somali'de sinema ise uzun zamandan sonra tekrar ilgi görmeye başlamış ve özellikle bağımsız yapımlar, kısa film ve belgeseller odakta yer almıştır. Bu yapımlarda kültürel değerlerden izler, tarih, güncel meseleler, toplumsal cinsiyet gibi temalar işlenmiştir. Dijital platform kullanımının yaygınlaşmasıyla bu yapımlar uluslararası görünürlük kazanmıştır.

Somalili gençlerin öncülüğünde tiyatro faaliyetleri de yeniden görünürlük kazanmıştır. Uluslararası bağlamda ise Londra'daki Maanta Theater'da

5 "Paint and Coffee Night: Somali Youth Celebrate Art, Culture and Unity in Style", *Horseed Media, 14.07.2025,* https://www.kisa.link/GVCgT, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

6 *Fankeenna Official Platform,* https://www.fankeenna.com/, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçiliği desteğiyle düzenlenen "Kahve ve Resim Akşamı" etkinliğinde, yaklaşık 1.000 sanatsever bir araya geldi. (Kaynak: T.C. Mogadişu Büyükelçiliği X hesabı)

Mohamed Mohamud tarafından yazılan *Between Two Worlds*, Mogadişu ve Londra arasında göç, kimlik ve aidiyet konularına odaklanmıştır.[7]

Somali Week Festival ise müzik, film, tiyatro alanlarında kültürel panellere ev sahipliği yaparak bu alanlardaki gelişmeleri işaret eden geniş kapsamlı bir etkinlik olmuştur.[8]

7 "Made in the East End presents… Kayd x OH Somali Creative Mixer Event: "Between Two Worlds' by Maanta Theatre", *Oxford House,* 11.07.2025,

https://www.kisa.link/NGDGa, Erişim Tarihi: 15.06.2026

8 Somali Week Festival 2025, *Kayd,* 2025,

https://www.kisa.link/YEjeF Erişim Tarihi: 15.06.2026.

6. Somali Genelinde ve Ötesinde Kültürel Büyüme

Mogadişu, yukarıda bahsedilen kültürel yeniden canlanmanın en görünür sembolü hâline gelse de Somali'nin güney bölgelerindeki gelişmeler daha geniş bir kültürel canlanma örüntüsüne işaret etmektedir. Örneğin, *Southwest State of Somalia's Peace and Culture Week* (Somali Güneybatı Eyaleti Barış ve Kültür Haftası), kültürel girişimlerin; topluluk katılımı, sosyal uyum ve yerel mirasın sürdürülebilmesi için nasıl bir araç olarak kullanıldığını göstermiştir. Sanatçıları, topluluk liderlerini ve vatandaşları bir araya getiren etkinlik, kültürün sosyal bağları güçlendirme ve ortak kimlik duygusunu teşvik etmedeki rolünün önemini ortaya koymuştur.[9]

Aynı zamanda Somali kültürü uluslararası düzeyde de daha görünür hâle gelmiştir. Somali'nin dünyaca ünlü Venedik Bienali'ne tarihinde ilk defa ulusal düzeyde katılma hazırlıkları, ülkenin çağdaş sanat sahnesi için önemli bir dönüm noktasını temsil etmiştir. Bu proje yalnızca uluslararası bir sergi olmanın ötesinde, Somali sanatçılarının ve kültürel kurumlarının artan özgüvenini ve Somali'deki sanatsal üretimi küresel kültürel tartışmalara dahil etme isteğini yansıtmıştır. İlaveten Londra'da düzenlenen *My Somalia* sergisi[10] ve Nairobi Somali Kültür ve Sanat Festivali[11] gibi çeşitli etkinlikler de uluslararası görünürlüğü artırmıştır.

Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, Somali'de kültürel faaliyetlerin hem daha yerel hem de daha küresel hâle geldiği görülmektedir: bir yandan topluluk temelli girişimlere dayanırken, diğer yandan uluslararası sanatsal ağlarla giderek daha fazla bağlantı kurmaktadır. Bu ikili süreç, Somali'nin çağdaş kültürel manzarasının belirleyici özelliklerinden biri olarak öne çıkmıştır.

7. Sonuç

2025'in en önemli kültürel hikâyesi tek bir sanat alanı, tek bir festival, sergi ya da kurum değildir. Asıl hikâye, Somali içinde daha görünür ve birbirine bağlı bir kültürel ekosistemin ortaya çıkmasıdır. 2025 yılı, Mogadişu ve Somali'nin güney bölgelerinin sanatsal üretim, kültürel diyalog ve yaratıcı deneyim alanları olarak öneminin arttığı bir yıl olmuştur. Edebiyat, görsel sanatlar, müzik, film, tiyatro ve performans sanatları alanlarındaki etkinliklerin nicelik ve niteliklerinin artması bu artışı kanıtlamaktadır. Ayrıca, Somali'de, kamusal sanat projelerine ve topluluk festivallerine uluslararası

9 "Southwest State of Somalia's Peace and Culture Week Setting an Inspiring Model for Other States", *Hiiraan Online*, 22.09.2025,
https://www.kisa.link/QUtjV, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

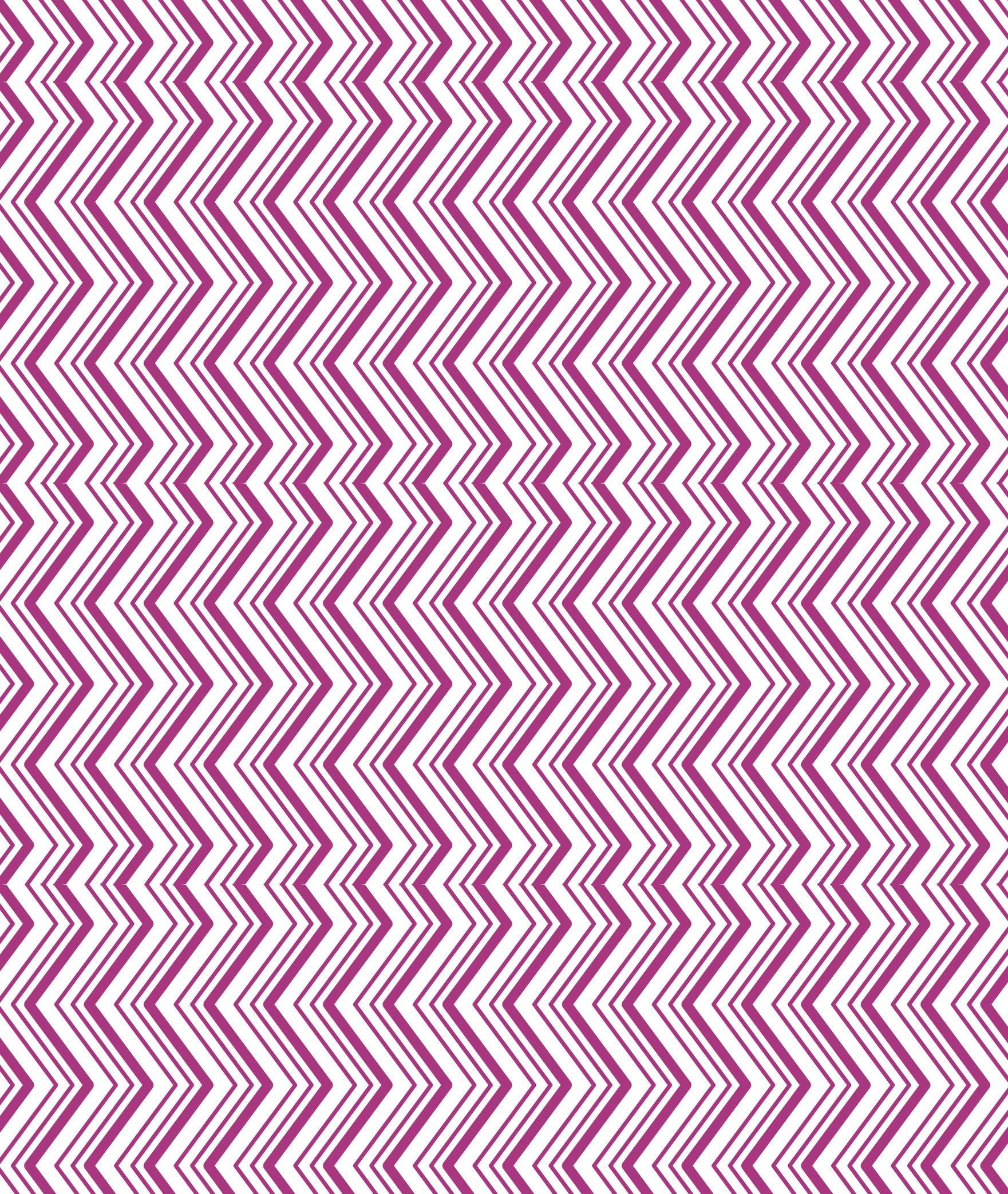
10 "My Somalia Group Art Exhibition*", Yee London*, 2025,
https://www.kisa.link/GnAQF, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

11 "Somali Ambassador to Kenya Launches 3-Day Cultural Arts Festival"*, FTL Somalia,* 29.09.2025,
https://www.kisa.link/bykzA, Erişim Tarihi: 15.06.2026.

katılımın genişlemesi, daha kapsamlı bir kültürel yenilenme sürecine işaret etmektedir. Her ne kadar bazı sanat alanları henüz gelişmekte olsa da özellikle Somalili gençlere yönelik çalışmaların yapılması gelişmeye açık oluşun kanıtıdır. Ayrıca, Somali ötesinde diğer ülkelerde gerçekleştirilen ve Somali'yi merkeze alan etkinlikler de ülkenin, uluslararası bağlamda görünürlük kazanmasında rol oynamıştır.

2025'in en önemli gelişmelerinden biri; neredeyse on yıllar sonra Mogadişu'nun yalnızca siyasi bir başkent değil, aynı zamanda bir kültür merkezi olarak da görülmeye başlanmasıdır. Ayrıca, yalnızca Mogadişu gibi büyük şehirlerde değil, küçük yerlerde de sanat etkinliklerinin yapılması aslında ülke genelindeki kültürel canlanmayı göstermektedir. Bu canlanma tek bir kurum ya da etkinlik tarafından değil, sanat ifade alanlarını, kamusal diyaloğu ve kültürel katılımı genişleten çok çeşitli girişimler tarafından şekillenmiştir. Önemi yalnızca etkinliklerin kendisinde değil, inşa edilen ağlarda, kurumlarda ve topluluklardadır.

Bu anlamda 2025 yılını Somali'nin yıllardır iç karışıklıklar, siyasi istikrarsızlık ve güvenlik sorunlarıyla çizilen imajının yanında kültürel yeniden inşasının giderek daha görünür hâle geldiği bir yıl olarak hatırlamak mümkündür. Bu gelişmeler aslında, kültürün ötesine uzanmaktadır. Bunlar, kendi hikâyelerini anlatma, kendi yaratıcılıklarını kullanma ve hem bölgesel hem de küresel kültürel tartışmalara katkıda bulunma konusunda giderek daha fazla özgüven kazanan bir toplumu yansıtmaktadır. Somali, derin bir tarih ve köklü bir kültüre sahip bir medeniyettir. 2025 yılı bu bakımdan sıfırdan başlanan bir hikâyeyi anlatmaktan çok özüne dönen ve kendinde olanı hatırlayan bir toplumun yolculuğunun kısa bir kesitidir. Bu anlamda, Somali'nin söz konusu yolculuğunu önümüzdeki dönemde de ivmelendirerek devam etmesi öngörülmektedir.

Türkiye Mezunu Afrikalıların 2025 Yılındaki Başarı Hikâyeleri

14

Tuğrul Oğuzhan Yılmaz*

1. Giriş

Türkiye'deki üniversitelerde, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) yürüttüğü *Türkiye Bursları Programı* başta olmak üzere çeşitli burs programları ve bireysel imkânlarla eğitim gören Afrikalılar, edindikleri bilgi ve tecrübeyi ülkelerinin kalkınmasına aktarırken aynı zamanda Türkiye ile Afrika arasındaki karşılıklı bağların güçlenmesine de zemin hazırlamaktadır. Türkiye mezunu Afrikalılar arasında büyükelçilerden doktorlara, bürokratlardan mühendislere kadar yeni bir nesil yetişmektedir. Ayrıca bu mezunlar, köklü dostluk ve kardeşlik ilişkilerini güçlendirdikleri gibi ülkelerinin gelişiminde de çok önemli bir rol oynamaktadır.[1]

Ülkemizde eğitim alan Afrikalıların ülkelerindeki etkisini gösteren en belirgin örneklerden biri, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti'nin yarı özerk bölgesi Zanzibar'ın 2020 yılından bu yana devlet başkanlığı görevini yürüten Türkiye Mezunu Hüseyin Ali Mwinyi'dir. Kendini "yarı Türk" şeklinde tanımlayan ve "insana yatırımın en büyük yatırım" olduğunu ifade eden Mwinyi, 1985-1991 yılları arasında Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde eğitimini tamamlamış ve 2014-2020 yılları arasında da Tanzanya Millî Savunma Bakanlığı görevini yürütmüştür.[2]

* Dr., tugrul.oguzhan.yilmaz@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2522-4564

1 Tunç Demirtaş, "Yüzyılın Muhasebesi: Türkiye'nin Afrika'daki Varlığı", *Kriter*, https://www.kisa.link/LMMVA, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

2 Tufan Aktaş, "Tanzanya'nın Türkçe konuşan bakanı", *Anadolu Ajansı*, 21.01.2017, https://www.kisa.link/XQkzO, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

Gana'nın Ankara Büyükelçisi Türkiye Mezunu Sheikh Abdul Nasiru-Deen, YTB Başkanı Abdulhadi Turus'u ziyaret etti.

Türkiye mezunlarının kamu yönetimindeki etkisini gösteren bir diğer önemli örnek, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olan Abdulkadir Muhammed Nur'dur. Nur, mezuniyetinin ardından Somali'de sırasıyla Adalet Bakanı (2020-2021), Millî Savunma Bakanı (2021-2023) ve Limanlar ve Deniz Ulaştırma Bakanı (devam etmekte) olarak görev üstlenmiştir. Böylece Türkiye'de eğitim almış mezunların Afrika'da üst düzey kamu yönetimindeki görünürlüğünü ortaya koymuştur.[3]

3 Murat Özgür Güvendik, "Somali'nin Türkiye mezunu Adalet Bakanı Nur, Savunma bakanı olarak atandı", *Anadolu Ajansı*, 26.12.2021, https://www.kisa.link/Armcc, Erişim Tarihi: 05.03.2026.

Bu çalışmada, Afrika kıtası özelinde Gana, Somali, Gambiya ile Kamerun'dan dört Türkiye mezununun 2025 yılındaki başarı hikâyeleri konu edilmektedir.

2. Gana'nın Ankara Büyükelçisi Sheikh Abdul Nasiru-Deen: Türkiye'yi Çok Sevdik

Ganalı Türkiye mezunlarının farklı sektörlerde elde ettikleri başarılar, ülkemizin uluslararası eğitim diplomasisinin somut örnekleri arasında yer almaktadır. Bu başarının dikkat çekici örneklerinden biri, Türkiye'nin gönül elçilerinden kabul edilebilecek Sheikh Abdul Nasiru-Deen'dir. YTB bursuyla ilk kez Ankara'ya gelen Nasiru-Deen,[4] lisans eğitimini Türkiye'de tamamladıktan sonra ülkesine dönmüş; yaklaşık yirmi iki yıl sonra ise Gana'nın Ankara Büyükelçisi olarak atanmıştır. Büyükelçi Nasiru-Deen, 4 Kasım 2025'te göreve başlamasının ardından YTB'ye gerçekleştirdiği ziyarette TRT Haber'e ve TRT Afrika'ya verdiği röportajda, Türkiye'ye duyduğu aidiyet hissini ve Türk toplumuna ilişkin olumlu izlenimlerini dile getirerek, "Türkiye'yi çok sevdik, elhamdülillah. O zamanlar da hâlen de böyle. Türkler misafirperver bir toplum. Yani verdiğin her selamın karşılığı muhakkak çay veya kahve çıkar." ifadelerini kullanmıştır.

Büyükelçi Nasiru-Deen, aynı röportajda Türkiye mezunlarının Gana'nın kamu ve özel sektörlerindeki etkisine de dikkat çekmiştir. Özellikle sağlık, inşaat ve elektrik sektörlerinde Türkiye mezunlarının önemli başarılara imza attığını belirten Nasiru-Deen, Enerji Bakanlığı bünyesindeki üst düzey ve etkili isimler arasında Yıldız Teknik Üniversitesi mezunlarının bulunduğunu ifade etmiştir.[5] Bu değerlendirme, Türkiye'de eğitim gören uluslararası öğrencilerin ülkelerindeki karar alma mekanizmaları ve stratejik sektörlerde üstlendikleri roller aracılığıyla iki ülke arasındaki beşerî ve kurumsal ilişkilerin güçlenmesine katkı sağladığını göstermektedir.

Büyükelçi Nasiru-Deen'in kariyeri, Türkiye mezunlarının diplomatik alandaki görünürlüğünü ortaya koyan dikkat çekici örneklerden biridir. Nitekim YTB Başkanı Abdulhadi Turus da sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda Nasiru-Deen'in eğitim geçmişi ile diplomatik kariyeri arasındaki sürekliliğe vurgu yapmıştır. Turus, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a güven mektubunu sunan Gana'nın yeni Ankara Büyükelçisi Sheikh Abdul Nasiru-Deen'in önce Gazi Üniversitesi'nde Türkçe eğitimi aldığını, ardından Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun olduğunu

4 Zafer Fatih Beyaz, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, 5 ülkenin büyükelçisini kabul etti", *Anadolu Ajansı*, 04.11.2025,
https://www.kisa.link/kIsty, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

5 "Türkiye'ye büyükelçi olarak döndü", *TRT Haber*, 14.12.2025,
https://www.kisa.link/nlbzO, Erişim Tarihi: 10.03.2026; "From student to ambassador: The Story of Ghana's Nasiru-deen in Türkiye", *TRT Afrika*, 15.12.2025,
https://www.kisa.link/lZfDr, Erişim Tarihi: 05.03.2026; "Daga samun tallafin karatu na gwamnatin Turkiyya zuwa jakadan Ghana a Ankara", *TRT Afrika (Hausa)*, 16.12.2025,
https://www.kisa.link/XLBFs, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

hatırlatarak, Türkiye'de edindiği dil ve kültür birikiminin bugün diplomatik görevine önemli bir zemin oluşturduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Nasiru-Deen'in büyükelçi olarak Ankara'ya dönüşüne dikkat çeken Turus, Türkiye'de eğitim gören uluslararası mezunların kendi ülkelerinde üstlendikleri sorumluluklara değinmiştir.[6]

3. Somalili Doktor Hassan Salad Ibrahim Fidow: Türk halkına çok teşekkür ederim

Türkiye'den en fazla mezun veren Afrika ülkelerinden biri olan Somali, ülkemizin uluslararası yükseköğretim ve burs politikalarının etkisinin en belirgin şekilde gözlemlendiği örneklerden biridir. Eğitimlerini Türkiye'de tamamlayarak ülkelerine dönen Somalili mezunlar, kamu yönetiminden sağlığa, eğitimden altyapıya kadar birçok alanda üstlendikleri görevlerle ülkelerinin yeniden inşa ve kalkınma süreçlerine katkı sunmaktadır. Bu çerçevede, özellikle Türkiye mezunu sağlık profesyonelleri dikkat çekmektedir. Hekimler başta olmak üzere sağlık alanında yetişen Somalili mezunlar hem nitelikli hizmetlerin yaygınlaştırılmasında hem de sistemin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesinde önemli roller üstlenmektedir.[7]

Türkiye mezunu Somalili sağlıkçılar, ülkelerindeki sistemin güçlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda, öne çıkan isimlerden biri, ülkemizdeki tıp eğitimini tamamladıktan sonra Somali'deki Mogadişu Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı olarak görev yapan Dr. Hassan Salad Ibrahim Fidow'dur. Uzmanlık eğitimine 2017 yılında başlayan Fidow, aynı zamanda Somali Ortopedi Derneği Genel Sekreterliği görevini de yürütmektedir. Türkiye tarafından inşa edilen ve Somali'nin en gelişmiş sağlık kuruluşlarından biri olan bu hastanede görev yapmayı bilinçli bir tercih şeklinde değerlendiren Fidow, "Burada yardıma muhtaçlara ve Somali insanına daha faydalı olacağıma inanıyordum. O yüzden bu hastaneyi seçtim." ifadeleriyle meslekî motivasyonunu ortaya koymuştur.

Fidow, aynı zamanda söz konusu hastanenin Somali sağlık sistemi açısından taşıdığı stratejik öneme dikkat çekerek, "Bu hastane, Somali halkı için çok önemli bir hastane. Çünkü bu hastanenin imkânları Somali'de yok." değerlendirmesini yapmıştır. Türkiye'de aldığı eğitimin kariyerine sağladığı katkıyı vurgulayan Fidow, "Türk halkına ve Türkiye Cumhuriyeti'ne bana bu imkânı sağladıkları için çok teşekkür ederim." sözleriyle

6 "Gana Büyükelçisi yabancı değil! Üniversite eğitimini Türkiye'de almış", *Milliyet*, 06.11.2025,
https://www.kisa.link/tCSzU Erişim Tarihi: 10.03.2026.

7 Ahmed Satti-Gökhan Kavak, "Türkiye mezunu Somalili gençler, akademi ve diplomaside ülkelerine katkı sağlıyor", *Anadolu Ajansı*, 17.09.2025,
https://www.kisa.link/jGdAv, Erişim Tarihi: 10.03.2025;
Nuri Aden, "The Türkiye-trained generation: Somalia's new architects of recovery", *TRT Afrika*, 28.11.2025,
https://www.kisa.link/pwPJt, Erişim Tarihi: 10.03.2026.

Türkiye'nin sağlık ve eğitim alanındaki desteğinin bireysel ve kurumsal düzeydeki etkisini dile getirmiştir. Bu örnek, Türkiye'de eğitim gören Somalili mezunların yalnızca nitelikli insan kaynağı olarak ülkelerine geri dönmekle kalmayıp, aynı zamanda Türkiye'nin sağlık diplomasisinin ve beşerî iş birliğinin sürdürülebilirliğine katkı sağlayan aktörler hâline geldiklerini göstermektedir."[8]

4. Gambiyalı Bürokrat Isatou B. Jobe: Gambiyalıyım ama kendimi Türk sayıyorum

Türkiye mezunları, Gambiya'nın kamu bürokrasisi ve diplomatik teşkilatı içerisinde de önemli görevler yürütmektedir. Bu çerçevede, Gambiya Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı yapan Isatou B. Jobe dikkat çeken mezunlardan biridir. Jobe, 2014 yılında YTB tarafından yürütülen Kamu Görevlileri ve Akademisyenlere Yönelik Türkçe İletişim Programı'na (KATİP) katılarak ülkemizde Türkçe eğitimi almış, program kapsamında farklı şehirleri ziyaret edip Türk kültürünü ve kamu kurumlarını yakından tanıma fırsatı elde etmiştir. Gambiya Dışişleri Bakanlığı'nda görev yaptığı dönemde meslekî gelişimi amacıyla Türkiye'ye gönderildiğini belirten Jobe, *KATİP* programının yalnızca dil eğitimi sunmadığını, aynı zamanda her iki ülke arasında kalıcı beşerî bağların kurulmasına katkı sağladığını ifade etmektedir.

Jobe, Türkiye'de edindiği bilgi ve tecrübelerin meslekî hayatında çok önemli olduğunu vurgularken, kendisini Türkiye'nin "bir gönül elçisi" şeklinde nitelendirmektedir. Bu değerlendirme, ülkemizde eğitim gören kamu çalışanlarının görev yaptıkları kurumlarda yalnızca teknik bilgi ve becerilerini geliştirmekle kalmadıklarını; aynı zamanda Türkiye'ye ilişkin olumlu algının ve kurumsal iş birliği ağlarının güçlenmesine yarar sağlayan doğal kamu diplomasisi aktörleri hâline geldiklerini göstermektedir. Bu yönüyle Gambiyalı Türkiye mezunları, iki ülke arasındaki diplomatik, kurumsal ve beşerî ilişkilerin derinleşmesinde önemli bir yere sahiptir.[9] Jobe, *KATİP* programının ardından akademik çalışmalarını da Türkiye'de sürdürmüş ve Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır.

8 "Türkiye'den öğrendiğim en önemli şey vatanseverlik': Somali'yi inşa eden Türkiye mezunları", *Anadolu Ajansı*, 30.10.2025,
https://www.kisa.link/azFsP, Erişim tarihi: 15.03.2026;
"How Türkiye-Trained Somalis Drive Somalia's Development", *TRT Afrika*, 23.12.2025,
https://www.kisa.link/iaTgS, Erişim Tarihi: 15.03.2026.

9 Ahmed Satti-Gökhan Kavak, "Afrika'daki gönül elçileri: Gambiyalı Türkiye mezunları", *Anadolu Ajansı*, 09.04.2025,
https://www.kisa.link/IXbHj, Erişim Tarihi: 20.03.2026.

5. Kamerunlu Mühendis Mansour Abdoul Salam: Türkiye, sadece İstanbul'dan ibaret değildir

Türkiye mezunlarının etkisi yalnızca kamu bürokrasisi ve diplomatik alanla sınırlı kalmayıp, mühendislik ve özel sektör gibi teknik alanlarda da gözlemlenmektedir. Kamerunlu Türkiye mezunlarından Mansour Abdoul Salam, lisans eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde tamamlamış, mezuniyetinin ardından staj eğitimini de Türkiye'de gerçekleştirerek meslekî tecrübe kazanmıştır. Ülkemizde edindiği akademik ve teknik eğitimin kariyerine önemli katkılar sağladığını ifade eden Salam, Türk üniversitelerinde eğitim gören Afrikalı öğrencilerin ülkelerine döndükten sonra Türkiye ile kurdukları beşerî ve kurumsal bağları sürdürdüklerini vurgulamaktadır.[10]

Kamerun'a döndükten sonra özel sektörde çalışma hayatına başlayan Salam'a göre Türkiye mezunları sahip oldukları dil becerileri, meslekî yeterlilikleri ve kültürel birikimleri sayesinde iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle Türkçe bilen mezunların, Türkiye ile Kamerun arasındaki sosyal, ekonomik ve ticarî iş birliklerinin güçlenmesine katkı sağladığını ifade eden Salam'ın değerlendirmeleri, Türkiye'de kazanılan eğitim tecrübesinin yalnızca bireysel kariyer gelişimine değil, aynı zamanda ülkeler arasındaki uzun vadeli beşerî ve ekonomik ilişkilerin derinleşmesine de hizmet ettiğini göstermektedir.[11]

Türkiye'de edindiği eğitim ve meslekî tecrübeyi Kamerun'a taşıyan Salam, mezuniyetinin ardından girişimcilik faaliyetlerine yönelmiştir. Kurucusu olduğu şirket aracılığıyla bebek bezi, kozmetik ürünleri ve tütün mamulleri üretimi gerçekleştirmenin yanı sıra tarım ve hayvancılık sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Türkiye ile ticarî ilişkilerini sürdürmeyi hedefleyen Salam, Türk sanayisinin farklı bölgelerdeki varlığına dikkat çekerek Türkiye ile iş yapmak isteyen Afrikalı girişimcilere sektörün yoğunlaştığı şehirlerle doğrudan temas kurulmasını önermektedir. Bu çerçevede, "Afrika'dan Türkiye'ye ulaşan herkes İstanbul'a gitmek istiyor ama hangi işi yapacaksanız, o işin merkezi neredeyse, oraya gitmelisiniz." değerlendirmesini yapmıştır.[12]

Salam, Türkiye'nin ekonomik ve üretim kapasitesinin yalnızca İstanbul ile sınırlı olmadığını vurgulayarak, Türkiye'de bulunduğu dönemde farklı şehirlerde edindiği gözlemlerini paylaşmaktadır. Samsun'un tıbbî malzeme üretiminde, Kayseri'nin mobilya sektöründe, Bursa'nın ise sanayi ve makine

10 Ahmet Emin Dönmez, "Türkiye mezunu Kamerunlu Mansur, ülkesinde Türk şirketleriyle çok sektörlü iş yapıyor", *Anadolu Ajansı*, 06.02.2026, https://www.kisa.link/BLsDX, Erişim Tarihi: 20.03.2026.

11 A.g.m.

12 A.g.m.

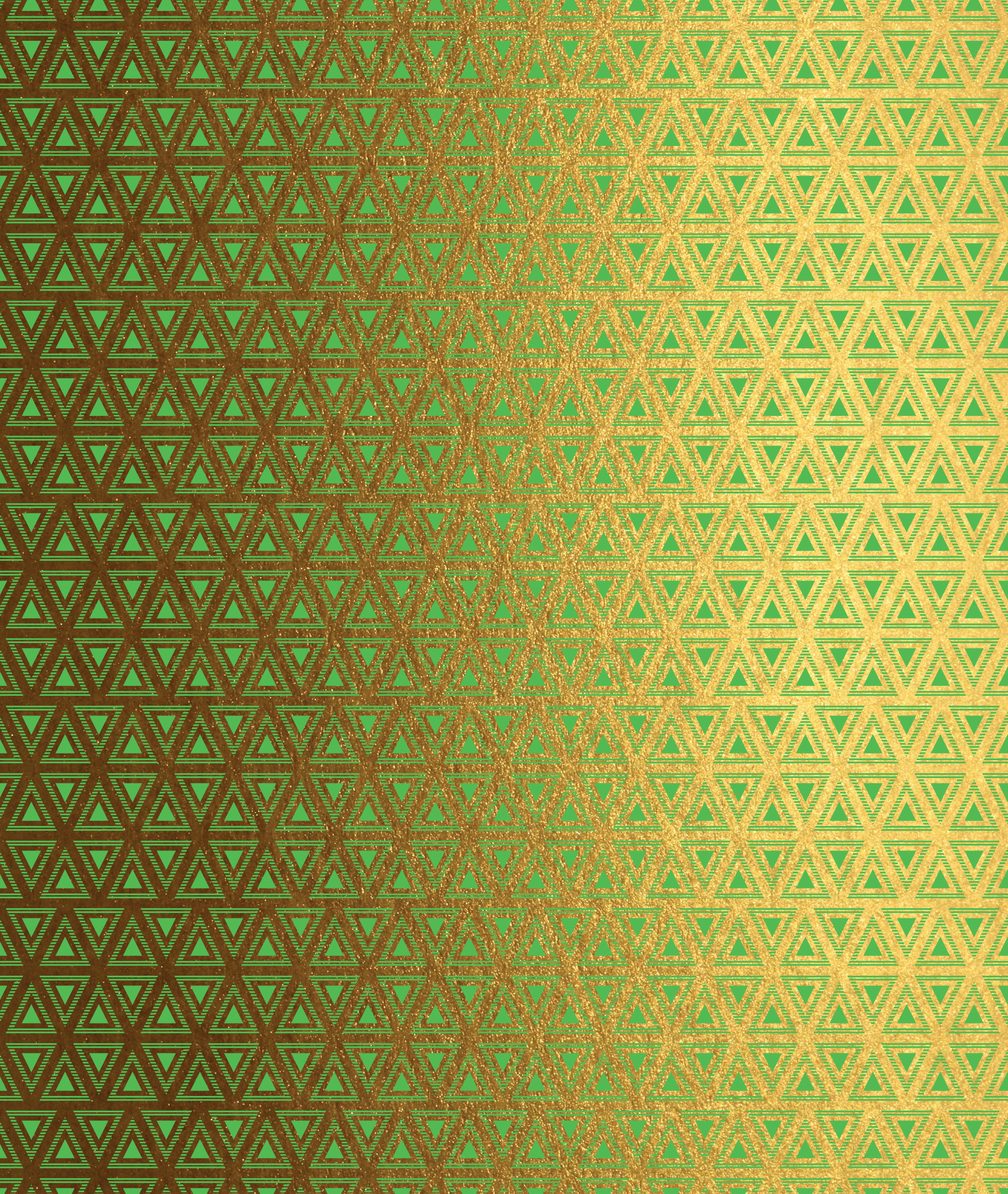
13 A.g.m.

imalatında öne çıktığını belirten Salam, ülkemizdeki sanayinin bilgi ve tecrübe paylaşımına dayalı yapısını şu sözlerle ifade etmektedir: "Anadolu'da üretici size sadece ürün satmaz, nasıl üretildiğini, nasıl geliştireceğinizi de anlatır. Bu, Afrika'dan gelen iş insanları ve öğrenciler için çok büyük bir avantaj." Söz konusu değerlendirme, Türkiye'de eğitim gören uluslararası öğrencilerin yalnızca akademik bilgi edinmekle kalmayıp, üretim ve sanayi kültürünü yerinde gözlemleme imkânı elde ettiklerini göstermektedir.[13]

6. Sonuç

Türkiye'de yükseköğrenimlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönen Afrikalı mezunlar, üstlendikleri görevler ve yürüttükleri faaliyetlerle hem kendi ülkelerinin kalkınma süreçlerine hem de Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin güçlenmesine aracılık etmektedir. Bu çalışmada ele alınan örnekler, Türkiye mezunlarının diplomasi, kamu yönetimi, sağlık, mühendislik, girişimcilik ve akademi gibi farklı alanlarda etkin roller üstlendiklerini ve edindikleri bilgi, beceri ile meslekî deneyimi ülkelerinin hizmetine sunduklarını göstermektedir.

İncelenen mezun profilleri, Türkiye'nin uluslararası eğitim ve burs politikalarının yalnızca nitelikli insan kaynağı yetiştirmeye yönelik bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda uzun vadeli beşerî ve kurumsal ilişkiler inşa eden stratejik bir kamu diplomasisi aracı niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Ülkemizde eğitim almış mezunlar, karşılıklı kültürel, ekonomik, akademik ve diplomatik iş birliklerinin gelişmesinde "doğal köprü" olarak öne çıkmaktadır. Gerek kamu kurumlarında üstlendikleri görevler gerekse özel sektörde ve sivil toplum alanında yürüttükleri çalışmalar sayesinde ise Türkiye'de edindikleri birikimi aktararak, ülkelerinin kalkınmasına somut katkılar sağladıklarını ifade etmemiz mümkündür.

Afrika Üzerine Yayınlar 2025

Afrika'da Sivil Toplum: İmkân ve Kısıtlılıklar 502
Editör Filiz Cicioğlu & Hatice Rumeysa Dursun, Kadim Yayınları

Babülmendep Boğazı'nda ABD-Çin Rekabeti 504
Dr. Kaan Devecioğlu, Küre Yayınları

Batı Afrika'da Siyaset ve Diplomasi 507
Editör: Doç. Dr. Mürsel Bayram

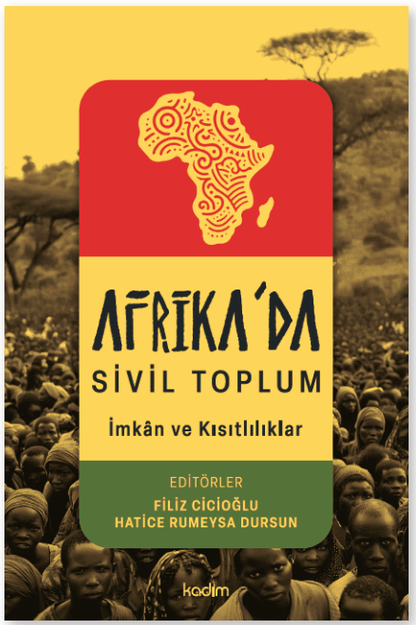
Orta Afrika'da Siyaset ve Diplomasi: Bölge Çalışmalarında Nedensellik, Yöntem ve Kaynak Sorunu Üzerine Bir İnceleme 509
Editör: Doç. Dr. Mürsel Bayram

Afrika'da Devlet Dışı Aktörler Yıllığı 2025: Güvenlik ve Siyasal Dinamikler Üzerine Bir Değerlendirme 511
Editör: Kemal İnat ve Talha İsmail Duman, Pınar Yayınları

Çin'in Afrika Stratejisi: Yatırım, Bağımlılık ve Rekabet 514
Dr. Deniz İstikbal, Paradigma Yayınları, 2025

Politikadan Pratiğe Türkiye-Afrika İlişkileri 517
Editör: Tunç Demirtaş, SETA Yayınları

Afrika'da Sivil Toplum: İmkân ve Kısıtlılıklar
Editör Filiz Cicioğlu & Hatice Rumeysa Dursun, Kadim Yayınları

İnceleyen: **İpek Merve Hazal Aydın**

Afrika'da Sivil Toplum: İmkân ve Kısıtlılıklar, sivil toplumun tarihsel gelişimini, mevcut yapısını ve toplumsal yaşamdaki rolünü, Afrika Kıtası özelinde, disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alma amacıyla hazırlanmıştır. Bu yönüyle hem Afrika'da sivil toplumun sömürgecilik sonrası süreçte nasıl şekillendiğini anlamaya hem de günümüzde ulusal ve uluslararası sivil toplum aktörlerinin karşılaştığı fırsat ve zorlukları analiz etmeye yönelik bir çabanın ürünüdür. Kitabın bir diğer önemli kaygısı ise Kıta ülkelerinin sahip olduğu -siyasi rejimlerin niteliği, ekonomik kırılganlıklar, dışa bağımlılık, yasal sınırlamalar ve güvenlik sorunları gibi- kırılganlıkların, sivil toplumun Kıta'daki çok katmanlı etkinliklerini tarihsel ve konjonktürel olarak nasıl etkilediğini irdelemek olmuştur.

İki editörlü bir derleme niteliğindeki eser, farklı araştırmacıların katkılarıyla hazırlanmıştır. Her bölüm, farklı Afrika ülkelerine ve temalara odaklanarak Kıta'nın sahip olduğu toplumsal ve siyasal çeşitliliği görünür kılmaktadır. Böylece Afrika'da sivil toplum olgusu yalnızca tekil ülke örnekleri üzerinden değil; yapısal eğilimler, tarihsel dönüşümler ve karşılaştırmalı analizler çerçevesinde ele alınmaktadır. Kitabın giriş niteliğindeki Afrika Genel bölümünde editörlerden Doç. Dr. Filiz Cicioğlu, sivil toplumun Kıta'daki tarihsel kökenlerini kapsamlı biçimde incelemektedir. Bu bölümde sömürge öncesi geleneksel örgütlenme biçimleri ile sömürge sonrası dönemde ortaya çıkan modern sivil toplum yapıları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Kıta'daki ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yapısal özellikleri, faaliyet alanları, devletlerle geliştirdikleri iş birliği ve çatışma ilişkileri ile Kıta genelindeki kurumsal ve siyasal engeller ayrıntılı biçimde ele alınmakta; tartışmalar somut vaka örnekleriyle desteklenmektedir.

Kitabın sonraki ana bölümlerinde Afrika; Kuzey, Güney, Doğu, Orta ve Batı Afrika olmak üzere bölgesel bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Kuzey Afrika bölümünde Cezayir, Fas, Libya, Mısır ve Tunus; Güney Afrika bölümünde Güney Afrika Cumhuriyeti; Doğu Afrika bölümünde Etiyopya, Kenya, Somali, Tanzanya, Uganda ve Sudan; Orta Afrika bölümünde Kongo Demokratik Cumhuriyeti; Batı Afrika bölümünde ise Burkina Faso, Mali, Nijer, Nijerya ve Senegal incelenmektedir. Seçilen her ülke; sivil toplum kuruluşlarının hangi iç ve dış dinamiklerden beslendiğini, ne tür yapısal, kurumsal, siyasi ve toplumsal engellerle mücadele etmek zorunda kaldığını ve neyi başardığını ya da henüz başaramadığını gözler önüne seren özgün bir örnek teşkil etmektedir.

Kitap bütünüyle değerlendirildiğinde, sivil toplum kuruluşlarının hem yerel ölçekte toplumsal adalet meselelerini gündemde tutma işlevleri hem de uluslararası kalkınma müdahaleleriyle girdikleri etkileşim bakımından taşıdıkları stratejik önemi güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Ne var ki bu yapıların toplumsal zemine kök salması bir türlü sistemli ve kalıcı bir biçim alamamıştır. Proto-sivil toplumcu geleneksel yapılar, toplumsal düzeni ayakta tutmada yeterli bir denge unsuru olarak işlev görürken; Batılı sömürgeci aktörlerin müdahaleleri ve Kıta'nın özgün dinamiklerine yabancı, tepeden inme yönetim anlayışları, bu yapıları işlevsiz kılmış ve tarihsel süreç içinde sönümlendirmiştir. Sömürge sonrası dönemde ise otoriter tek parti rejimleri ve askerî yönetimlerin sürüklendiği meşruiyet krizinin gölgesinde, sivil toplumun temel gündemi defalarca görmezden gelinmiştir. Sivil toplum faaliyetlerinin gerçek anlamda ivme kazanması, ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası kuruluşların demokratikleşme, yönetişim ve kalkınma politikalarına ağırlık vermesiyle mümkün olmuştur.

Öte yandan eser, günümüz Afrika sivil toplumunun karşı karşıya bulunduğu temel açmazlardan birini de dikkat çekici biçimde ortaya koymaktadır. Kıta, sivil toplum faaliyetlerine ihtiyaç duyulan çok sayıda toplumsal sorunu bünyesinde barındırmasına rağmen, bu konulara dair kalıcı adımlar bir türlü atılamamaktadır. Zira birçok kuruluş ulusal ve özellikle uluslararası finansman kaynaklarına yüksek düzeyde bağımlıdır. Bu durum, sivil toplum örgütlerinin yerel ihtiyaçlar özelinde faaliyet göstermesini engellemekte, bunun yerine fon sağlayıcı kuruluşların reçeteleri doğrultusunda hareket etmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla eylem alanları ve kurumsal özerklikleri üzerindeki bu sınırlandırma, onların efektif çözümler üretmelerini engellemektedir. Son olarak bu eser, Afrika'da sivil toplum çalışmalarına hem kuramsal hem de ampirik düzeyde önemli katkılar sunmaktadır. Öncelikle, Türkçe literatürde sınırlı sayıda bulunan Kıta ölçekli karşılaştırmalı çalışmalardan biri olarak önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Ayrıca sömürge öncesi dönemden günümüze uzanan geniş tarihsel perspektifi sayesinde sivil toplumun dönüşümünü bütüncül biçimde değerlendirmektedir. Bunun yanında, siyaset bilimi, tarih, uluslararası ilişkiler ve kalkınma çalışmaları arasında kurduğu disiplinler arası yaklaşım, konunun farklı boyutlarının birlikte anlaşılmasına imkân tanımaktadır. Ortadoğu'yu ele alan önceki ciltle birlikte değerlendirildiğinde ise eser, Küresel Güney'de sivil toplum deneyimlerini karşılaştırmalı bölgesel bir çerçevede inceleyen özgün ve süreklilik arz eden bir akademik yayın dizisinin önemli halkalarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Babülmendep Boğazı'nda ABD-Çin Rekabeti
Dr. Kaan Devecioğlu, Küre Yayınları

İnceleyen: **Muhammet Albayrak**

Babülmendep Boğazı'nda ABD-Çin Rekabeti, uluslararası sistemde son yılların en belirleyici jeopolitik gelişmelerinden biri olan ABD-Çin rekabetini, Babülmendep Boğazı ekseninde ele alan kapsamlı bir akademik çalışmadır. Eser, küresel güç mücadelesinin yalnızca Pasifik veya Güney Çin Denizi gibi klasik rekabet alanlarında değil, aynı zamanda dünya ticareti açısından kritik öneme sahip dar deniz geçitlerinde ve bölgesel kriz bölgelerinde de yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle kitap; jeopolitik rekabet, enerji güvenliği, deniz ticaret yolları ve bölgesel güvenlik konularını bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmektedir.

Dört ana bölümden oluşan eser, öncelikle ABD-Çin rekabetinin teorik altyapısını ortaya koymakta, ardından iki ülke arasındaki rekabetin temel dinamiklerini incelemekte; Yemen Krizi ve Afrika Boynuzu örnekleri üzerinden bu mücadelenin bölgesel yansımalarını analiz etmektedir. Teorik çerçeve ile saha analizlerini bir araya getiren çalışma, okuyucunun yalnızca olayları değil, bu gelişmelerin arkasındaki uluslararası sistem dinamiklerini de anlamasına katkı sağlamaktadır.

Kitabın ilk bölümünde, *Güç Geçiş Teorisi* temel alınarak uluslararası sistemde yükselen güç konumundaki Çin ile mevcut hegemon güç olan ABD arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Yazar, *Güç Geçiş Teorisi*'nin temel varsayımlarını açıklarken güç dağılımındaki değişimlerin büyük güçler arasında rekabet ve çatışma riskini nasıl artırdığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda ABD'nin mevcut uluslararası düzenden duyduğu memnuniyet ile Çin'in sisteme yönelik beklentileri karşılaştırılmakta; iki ülkenin uluslararası sisteme bakışındaki farklılıkların rekabetin temel nedenlerinden biri olduğu vurgulanmaktadır. Güç dengesi, hegemonya, sistemik dönüşüm ve uluslararası düzen gibi kavramlar üzerinden yürütülen teorik tartışmalar, kitabın ilerleyen bölümlerindeki bölgesel analizler için güçlü bir kavramsal çerçeve oluşturmaktadır.

İkinci bölümde, ABD ile Çin arasındaki rekabetin temel dinamikleri ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Yazar, iki ülke arasındaki mücadelenin yalnızca askerî güç rekabetinden ibaret olmadığını; ekonomik, teknolojik,

ideolojik ve diplomatik boyutları bulunan çok katmanlı bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda hâkim güç mücadelesi, ideolojik ayrışma, güvenlik ikilemi, ekonomik bağımlılık, teknoloji yarışları ve kritik teknolojiler üzerinden rekabetin farklı boyutları değerlendirilmektedir. Ayrıca sosyokültürel unsurlar ile bölgesel ve küresel gelişmelerin rekabet üzerindeki etkileri incelenerek, ABD-Çin ilişkilerinin yalnızca devlet politikalarıyla değil, uluslararası kurumlar, kamu diplomasisi ve ekonomik ağlar üzerinden de şekillendiği ortaya konulmaktadır.

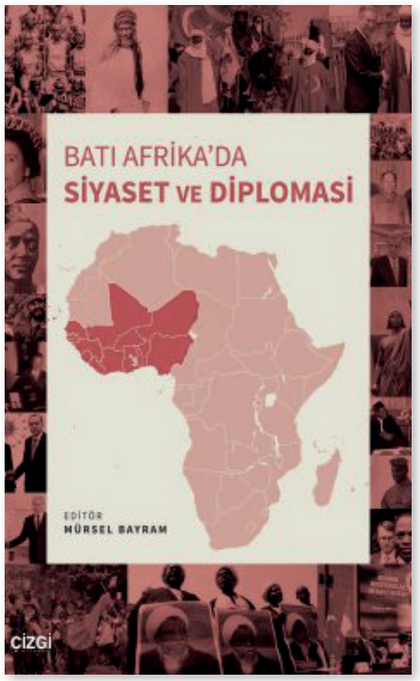
Kitabın üçüncü bölümü, Babülmendep Boğazı'nın güvenliği açısından kritik öneme sahip olan Yemen Krizi'ne odaklanmaktadır. Öncelikle Yemen'de yaşanan iç siyasi gelişmeler, devlet otoritesinin zayıflaması ve farklı aktörler arasındaki mücadele tarihsel süreç içerisinde ele alınmaktadır. Bunun yanında, Suudi Arabistan ile İran arasındaki bölgesel güç rekabetinin Yemen üzerindeki etkileri değerlendirilerek krizin yalnızca iç dinamiklerden kaynaklanmadığı, aynı zamanda küresel güç mücadelesinin önemli bir yansıması olduğu gösterilmektedir. ABD, Avrupa ülkeleri ve uluslararası kuruluşların krize yönelik yaklaşımlarına da değinilen bölümde, özellikle ABD ile Çin'in Yemen politikaları karşılaştırmalı biçimde incelenmektedir.

Bu çerçevede ABD'nin güvenlik, deniz hâkimiyeti ve terörle mücadele odaklı yaklaşımıyla Çin'in enerji arz güvenliği, ticaret yollarının korunması ve ekonomik istikrarı önceleyen politikaları karşılaştırılmaktadır. Yazar, iki ülkenin farklı önceliklere sahip olmasına rağmen deniz ticaret yollarının güvenliği, korsanlıkla mücadele ve bölgesel istikrar gibi ortak çıkar alanlarında zaman zaman pragmatik iş birlikleri geliştirebildiklerini de vurgulamaktadır. Bu değerlendirme, küresel rekabet ortamında dahi iş birliği alanlarının tamamen ortadan kalkmadığını göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

Dördüncü bölümde ise, Cibuti ve Afrika Boynuzu bölgesi merkezinde ABD-Çin rekabetinin jeopolitik yansımaları ele alınmaktadır. Bölgenin Süveyş Kanalı ile Hint Okyanusu arasındaki bağlantıyı sağlayan stratejik konumu nedeniyle küresel deniz ticareti ve enerji güvenliği açısından taşıdığı önem ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. Yazar, Cibuti'nin tarihsel gelişimi, siyasi yapısı ve dış politika tercihlerini değerlendirirken, ABD'nin bölgedeki askerî üs politikaları ile Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında yürüttüğü altyapı yatırımları ve ekonomik stratejilerini karşılaştırmaktadır. Özellikle Çin'in Cibuti'de kurduğu ilk denizaşırı askerî üssün yalnızca askerî değil,

aynı zamanda ekonomik ve lojistik hedeflerin de bir uzantısı olduğu ifade edilmektedir. Rekabetin yanında iş birliği alanlarına da dikkat çekilmesi çalışmanın güçlü yönlerinden biridir. Özellikle korsanlıkla mücadele, deniz güvenliği ve uluslararası terörizmle mücadele gibi konuların hem ABD hem de Çin açısından ortak çıkar alanları oluşturduğu belirtilerek rekabet ile iş birliğinin aynı coğrafyada eş zamanlı olarak var olabileceği ortaya konulmaktadır.

Sonuç olarak, *Babülmendep Boğazı'nda ABD-Çin Rekabeti*, günümüz uluslararası sisteminin en önemli güç mücadelelerinden birini stratejik bir coğrafya üzerinden ele alan başarılı ve kapsamlı bir akademik çalışmadır. Teorik yaklaşımları saha analizleriyle destekleyen eser, Babülmendep Boğazı'nın, Yemen'in, Cibuti'nin ve Afrika Boynuzu'nun küresel güç dengeleri içerisindeki konumunu ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır. Uluslararası ilişkiler, güvenlik çalışmaları, jeopolitik ve bölgesel araştırmalar alanında çalışan akademisyenler ve araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağı niteliğindeki eser, küresel güç dengelerindeki dönüşümü ve ABD-Çin rekabetinin bölgesel yansımalarını anlamak isteyen okuyuculara da kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Teorik derinliği ile güncel jeopolitik gelişmeleri birlikte değerlendirmesi, kitabı çağdaş uluslararası ilişkiler literatürüne önemli katkı sağlayan çalışmalar arasında öne çıkarmaktadır.

Batı Afrika'da Siyaset ve Diplomasi
Editör: Doç. Dr. Mürsel Bayram

İnceleyen: **Hasan Sekman**

Afrika, son yıllarda küresel güç rekabeti, ekonomik dönüşüm ve güvenlik dinamikleri bakımından uluslararası ilişkiler literatüründe ilgi gören çalışma alanlarından biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda Çizgi Kitabevi Yayınları tarafından 2025 yılında yayımlanan ve Doç. Dr. Mürsel Bayram'ın editörlüğünü yaptığı *Batı Afrika'da Siyaset ve Diplomasi* adlı çalışmada on beş Batı Afrika ülkesinin (Benin, Burkina Faso, Yeşil Burun, Kotdivuar, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone ve Togo) tarihsel, siyasal, diplomatik ve sosyal yapısı incelenmektedir. Eser, hem bölge uzmanlarının farklı bakış açılarını bir araya getirmesi hem de Batı Afrika'nın siyasal gelişimini ülke bazında sistematik biçimde ele alması bakımından önemlidir.

Bu çalışma, metinlerde bahsi geçen ülkelerin tarihi, güncel durumu ve geleceği arasında bir köprü kurarak okuyucuları bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Toplam 454 sayfadan oluşan eser; takdim, giriş, Batı Afrika'nın on beş ülkesine ayrılmış bölümler, sonuç ve ekler kısmından meydana gelmektedir. Her bölüm ilgili ülkenin tarihsel arka planını, sömürgecilik deneyimini, bağımsızlık sonrası siyasal dönüşümünü, dış politika yönelimlerini ve güncel sorunlarını ele almakta; böylece okuyucuya hem karşılaştırmalı hem de bütüncül bir Batı Afrika perspektifi sunmaktadır.

Çalışma, salt akademiye yönelik bir kitap olmaktan ziyade Batı Afrika siyaset ve tarihine ilgi duyan tüm okuyuculara yönelik olarak sade bir dil, açık, anlaşılır ve objektif bir anlatım tarzı benimsemiştir. Kitapta resimler, haritalar, istatistikler, grafikler ve hatıraların kullanılması ve yazarların zengin anlatım kabiliyeti bir bütün oluşturmuştur.

Kitap, yararlandığı kaynaklar itibarıyla geniş bir perspektif sunmaktadır. Kitabın otuz dört sayfasını oluşturan geniş kaynakça bölümü, Afrika kıtasını çalışan araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağıdır. Bölüm yazarlarının Afrika merkezli çalışmalarının olması eserin akademik niteliğini yansıtmaktadır. Derleme türünde olan bu eserin çok yazarlı yapısı, Afrika kıtasına ilişkin siyaset, diplomasi ve güvenlik gibi farklı alanların kendi uzmanları tarafından ele alınmasına imkân tanımış; bu durum çalışmanın disiplinler arası niteliğini güçlendirmiştir. Editoryal açıdan bölümler arasında belirgin bir bütünlük göze çarpmaktadır.

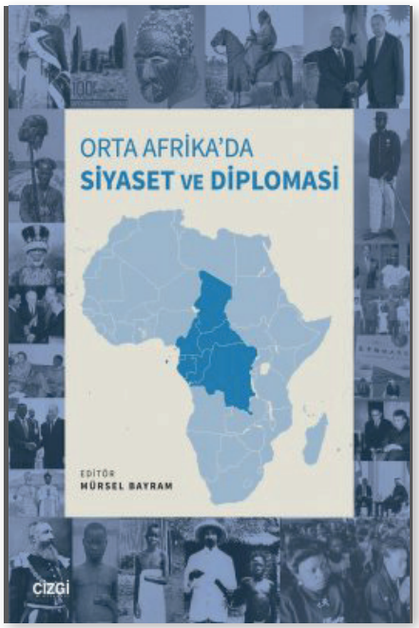
Eser, uluslararası sistemde Batı Afrika ülkelerinin konumlarını ve dış politika yönelimlerini tarihsel bağlam içinde değerlendirmektedir. Her bölümde incelenen konuya yönelik kullanılan akademik terminoloji ve betimlemeler, konunun kavranmasında okuyucuya kolaylık tanımaktadır. Yazarlar, incelenen ülkelerin iç ve dış siyasetinin belirlenmesindeki temel motivasyonları metin içerisinde detaylı bir şekilde ele alarak metinlerin temel amaçlarını ortaya koymaktadır.

Çalışmada, Batı Afrika ülkelerinin bağımsızlık süreçlerinin ardından yaşanan iç savaşlar, anayasal darbeler, ayrılıkçı hareketler ve terör örgütlerinin faaliyetleri tarihsel bir perspektifle ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, günümüz güvenlik sorunlarını yalnızca güncel siyasi gelişmelerle değil, kolonyal mirasın oluşturduğu yapısal sorunlarla birlikte değerlendirmesi bakımından önemlidir. Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde yeniden şekillenen güç dağılımıyla birlikte Afrika'da Çin, Rusya ve Türkiye'nin artan etkisi incelenmektedir. Türkiye ve Afrika ilişkilerinin son yirmi yılda ivme kazandığı aktarılmaktadır. Eserde Türkiye'nin bölgede çok yönlü bir dış politika anlayışı çerçevesinde güvenlikten kültüre kadar kapsamlı bir ilişki tesis etmeye çalıştığı vurgulanmaktadır.

Eserde dikkat çeken hususlardan biri ise geçmişte Afrika ülkelerinin kendilerini kolonyal bağlarla tahakküm altına alan Batılı ülkeler yerine günümüzde Türkiye gibi kazan-kazan stratejisi güden güçlerle ilişkilerini derinleştirdiğidir. Son yıllarda birçok Afrika devleti orta ölçekli güçlerle geliştirdiği çok yönlü diplomasi sayesinde daha esnek dış politika stratejileri izlemektedir. Dolayısıyla bu hususun daha ayrıntılı tartışılması çalışmanın analitik gücüne katkı sunabilir.

Editoryal açıdan seçilen temalar değerlendirildiğinde, Afrika'ya ilişkin olarak siyaset ve güvenliğin sert güç unsurlarına ek olarak diplomasinin kültür, sanat, spor ve eğitim gibi yumuşak güç unsurlarına daha çok yer verilmesi çalışmanın içeriğini güçlendirebilir. Gelecek dönemlerde yayımlanacak Afrika çalışmalarında bu hususlara da yer verilmesi bölgeye ilişkin çalışmaların bilimsel katkısını daha da güçlendirecektir.

Sonuç olarak, *Batı Afrika'da Siyaset ve Diplomasi*, Türkçe olarak Afrika literatürüne kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Eserin ilerleyen dönemde İngilizceye kazandırılması, Türkiye'de üretilen Afrika çalışmalarının uluslararası akademik dolaşıma katkı sağlaması bakımından da değerli olacaktır. Eser, Afrika ile ilgilenen tüm okuyucular için güncel gelişmeleri sistematik biçimde takip etmeyi kolaylaştırmaktadır. Uluslararası sistemde Afrika kıtasının öneminin arttığı bugünlerde bu eser bölgeye ilişkin önemli bir kaynak niteliğindedir. Özellikle Türkiye'de Batı Afrika üzerine kapsamlı Türkçe kaynakların sınırlı olduğu düşünüldüğünde, eser önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Orta Afrika'da Siyaset ve Diplomasi: Bölge Çalışmalarında Nedensellik, Yöntem ve Kaynak Sorunu Üzerine Bir İnceleme

Editör: Doç. Dr. Mürsel Bayram

İnceleyen: **Aras Fırat Tekeş**

Doç. Dr. Mürsel Bayram editörlüğünde 2025 yılında hazırlanan *Orta Afrika'da Siyaset ve Diplomasi* başlıklı derleme eser, yazarın Kuzey, Doğu ve Batı Afrika ile başlattığı *Afrika Siyasi Tarihi* serisinin devamı niteliğinde olup, literatürdeki Orta Afrika havzasına yönelik coğrafi ve tematik boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Çizgi Kitabevi Yayınları bünyesinde okuyucuyla buluşan çalışma, bölgedeki sekiz ülkeyi toplam 10 bölümde ele alırken sahada aktif akademisyenlerin, araştırma görevlilerinin, lisansüstü eğitimine devam eden araştırmacıların, gazetecilerin ve kamu görevlilerinin katkılarıyla ortak bir havuz oluşturmayı hedeflemiştir. Eserin temel ana fikri, Orta Afrika havzasının sömürge öncesinden günümüze uzanan siyasi süreçlerinin, iç dinamikler ile küresel güç rekabeti ekseninde ve alt-bölgesel geçiş hatları gözetilerek incelenmesidir.

Farklı akademik kıdem ve disipliner kökenlerden gelen araştırmacıların varlığı, esere tek tip bir anlatı yerine çok sesli ve dinamik bir alan kazandırmıştır. Editörün lisansüstü araştırmacılara, gazetecilere ve sahada görev alan uygulayıcılara alan açan bu kapsayıcı tutumu, teorik birikim ile saha gözlemlerini aynı potada buluşturan işlevsel bir yaklaşım sunmaktadır. Özellikle bölgede yaşayan yerel aktörlerin ve saha uzmanlarının sunduğu birincil gözlemlerden faydalanılması, çalışmanın ampirik zenginliğini ve olgusal güvenilirliğini artırmıştır. Eserin bölge dinamiklerini soyut teorik tartışmalarla boğmak yerine somut siyasi ve diplomatik süreçler üzerinden okumayı tercih etmesi, konuyu karmaşık kavramsal yüklerden arındırarak bölgeye yeni adım atan araştırmacılar için erişilebilir ve analitik bir okuma zemini hazırlamaktadır.

Yazarların alan hâkimiyetine ve metodolojik olgunluk seviyelerine bağlı olarak bölümler arasında yaklaşım farklılıkları bulunsa da çalışmanın büyük çoğunluğunda sunulan tarihsel ve siyasi analizlerin niceliksel veriler, iktisadi göstergeler ve somut ampirik kanıtlarla desteklendiği görülmektedir. Mevcut yaklaşım, ele alınan coğrafyaya yönelik betimsel anlatıyı somut verilerle pekiştirerek okuyucuya olgusal açıdan güvenilir bir analiz alanı sunmaktadır.

Kitabın dil yapısı ve anlatımı incelendiğinde, hedef akademik kitle açısından genel olarak yetkin, bütüncül ve analitik bir üslup benimsendiği görülmektedir. Yazarların kendilerine has anlatı üslupları ve saha tecrübeleri, metnin genelinde bir akıcılık yaratarak okuma sürecini kolaylaştırmaktadır.

Yazar kadrosu nedensellik, suni sınırlar, sömürge mirası ve istisna hâli gibi uluslararası ilişkiler ve postkolonyal teorinin köşe taşı niteliğindeki anahtar sözcük ve kavramlarına metin içinde sıkça başvurmuştur. Bu kuramsal terimlerin kullanımı, aktarılan tarihsel ve siyasi süreçlerin arka planını anlamlandırmada işlevsel birer çerçeve sunarak betimsel anlatıların kavramsal bir zemin üzerine oturmasını sağlamıştır.

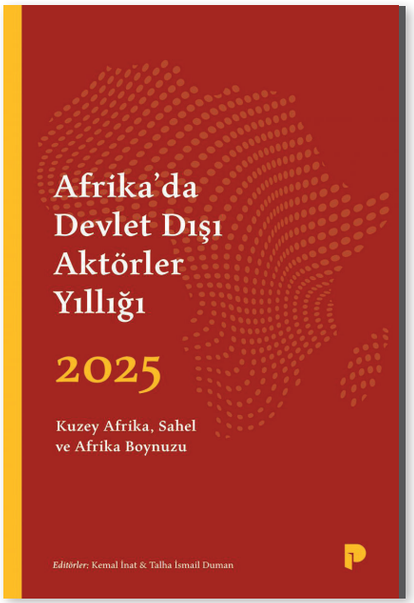
Eserde benimsenen kronolojik tarihsel yaklaşım, Orta Afrika gibi karmaşık bir coğrafyanın siyasi dönüşümünü bütüncül bir hat üzerinde takip etmeyi kolaylaştıran işlevsel bir yöntemdir. Süreçlerin tarihsel ardışıklık içinde ele alınması, nedensellik bağlarının görünür kılınmasını sağlarken metnin analitik yapısını ve okuma akıcılığını da pekiştirmektedir.

Ayrıca çalışmada, Jean-Bédel Bokassa'nın dış yardım arayışıyla gerçekleştirdiği ani manevraların ve Gaud-Toqué Skandalı gibi kurumsal şiddet olaylarının somut birer vaka olarak işlenmesi kıymetlidir. Bu tür somut örneklerin metne dâhil edilmesi, eseri genel bir bölgesel anlatı olmanın ötesine taşıyarak okuyucuya Orta Afrika'nın siyasi ve kurumsal yapısına dair güçlü ampirik veriler sunmaktadır.

Eserin, Türkiye'deki Afrika çalışmalarının genellikle belirli makro-bölgeler üzerine yoğunlaştığı bir iklimde, doğrudan Orta Afrika havzasını hedef alması ve serinin eksik bir halkasını tamamlaması bakımından literatürde öncü ve referans bir kaynak niteliği taşıyabileceği değerlendirmesi yapılabilir. İnceleme nesnesi olan havzanın sömürge öncesi yerel yapılarından başlayıp bağımsızlık sancılarına ve modern siyasi krizlerine uzanan kronolojik süreklilik, bölgeye yeni adım atan araştırmacılar için bütüncül bir arka plan rehberi sunmaktadır.

Eser, iç siyasi dinamikleri tasvir ederken küresel güçlerin bölgedeki nüfuz mücadelelerini de göz ardı etmemekte; Fransa'nın gerileyen ilişkiler ağı, Çin'in pragmatik ve yoğun ekonomik yatırımları ile Rusya'nın sahadaki güncel asimetrik varlığı gibi küresel kırılmaları sürece dâhil ederek rasyonel dengeleme stratejilerini başarılı şekilde çözümlemektedir. Ekonomi-politik analizlerde yararlanılan güncel veri ve kaynaklar, bölgenin dinamik yapısını anlamlandırmada ve mevcut tabloyu okuyucuya aktarmada işlevsel bir zemin sunmaktadır.

Nihayetinde eser, Türkiye'de çok boyutlu dış politika açılımlarına paralel olarak gelişen bölge çalışmalarının ulaştığı dinamik seviyeyi ve zenginleşen araştırma kapasitesini göstermesi bakımından öğreticidir. Türk akademisindeki Afrika yazını, kapsayıcı ve saha odaklı derlemeler sayesinde ampirik birikimini genişletmekte ve gelecekte yapılacak kuramsal analizlere sağlam bir basamak teşkil etmektedir. Çalışma, Orta Afrika gibi zorlu ve az çalışılmış bir coğrafyayı bütüncül bir yaklaşımla merkeze alarak, gelecekte bölge üzerine derinleşecek araştırmacılar için değerli bir başvuru kaynağı ve ilham noktası niteliğindedir.

Afrika'da Devlet Dışı Aktörler Yıllığı 2025: Güvenlik ve Siyasal Dinamikler Üzerine Bir Değerlendirme
Editör: Kemal İnat ve Talha İsmail Duman, Pınar Yayınları

İnceleyen: **Dr. Musa Demirdağ**

Türkiye'nin 2005 yılını "Afrika Yılı" ilan etmesiyle birlikte diplomasi, ticaret ve akademi gibi birçok alanda Kıta'ya yönelik ilgi artmıştır. Özellikle 2005 sonrasında yüksek lisans ve doktora tezlerinin yanı sıra bireysel ve kolektif akademik çalışmalar sayesinde Afrika üzerine önemli bir literatür oluşmuştur. Bu çalışmalardan biri de Kemal İnat ve Talha İsmail Duman editörlüğünde, farklı disiplinlerden akademisyen ve uzmanların katkılarıyla hazırlanan ve Pınar Yayınları tarafından yayımlanan *Afrika'da Devlet Dışı Aktörler Yıllığı 2025*'tir.

Çalışma, Afrika'da devlet dışı aktörlerin ortaya çıkışını tarihsel ve yapısal dinamikler çerçevesinde incelemektedir. Sömürge döneminden devralınan miras, yapay sınırlar, yönetim krizleri, ekonomik eşitsizlikler ve dış müdahaleler Afrika'da devlet otoritesinin zayıflamasına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte devlet dışı aktörler güvenlik alanıyla sınırlı yapılar olmaktan ziyade devletin geri çekildiği ya da ihmal edilen alanlarda ortaya çıkan boşlukları dolduran, alternatif yönetim tarzlarını oluşturan ve yerel düzeyde meşruiyet üretebilen aktörler olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmayı ilginç kılan yönlerden biri, devlet dışı aktörleri yalnızca terör örgütleri üzerinden ele almamasıdır. Kitapta devlet dışı aktörler toplumsal hareketler, etnik ve dinî motivasyonlu örgütler ile güç ve iktidar mücadelesi etrafında şekillenen paramiliter yapılar kapsamında incelenmektedir. Bu yaklaşım, Afrika'daki siyasal şiddetin çok katmanlı doğasının daha sistematik biçimde anlaşılmasına imkân sağlamaktadır. Örneğin Tunus'taki Nahda Hareketi ve Fas'taki Adalet ve İhsan Hareketi gibi yapılar şiddet dışı aktörler olarak ele alınırken; Boko Haram, Eş Şebab ve AQIM gibi örgütler ise silahlı ve radikal ideolojik yapılar olarak ele alınmaktadır.

Kitap iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Afrika Boynuzu ve Sahel bölgesindeki devlet dışı aktörler ele alınmaktadır. Bu bölümde, literatürde güvenlik eksenli olarak değerlendirilen örgütler incelenmektedir. Örneğin,

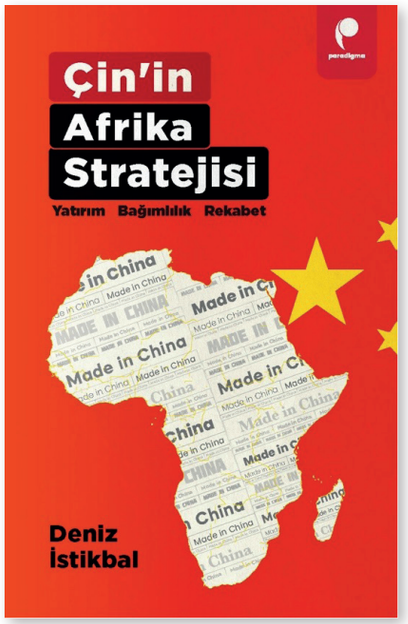
Eş Şebab'a ayrılan kısımda örgütün Somali'de devlet otoritesinin çöküşü, Etiyopya'nın müdahalesi ve El Kaide ile ilişkileri çerçevesinde nasıl gelişim gösterdiği kapsamlı biçimde ele alınmaktadır. Örgütün başlangıçta yerel güvenlik ihtiyacından doğan bir hareket olduğu, zamanla küresel cihat ağının bir parçasına dönüştüğü vurgulanmaktadır. Benzer şekilde, Boko Haram, ISWAP ve JNIM üzerine yazılan bölümlerde Sahel ve Batı Afrika'daki güvenlik sorunları farklı bağlamlar içinde ele alınmaktadır. Bu kısımlarda örgütler arası ayrışmalar, rekabet ilişkileri, iş birlikleri ve ulusötesi ağlarla bağlantılar ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir. Çalışmada söz konusu örgütlerin ortaya çıkış nedenlerinin siyasal ve ekonomik koşullar çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde güvenlik merkezli açıklamaların ötesine geçilmekte ve yapısal dinamiklerin daha belirleyici bir analiz çerçevesi içinde değerlendirilmesi mümkün kılınmaktadır.

Kitabın ikinci bölümünde, Kuzey Afrika'daki devlet dışı aktörler ele alınmaktadır. Bu bölümde siyasal İslam, toplumsal muhalefet ve bölgesel egemenlik tartışmaları çerçevesinde çeşitli siyasal ve toplumsal hareketler incelenmektedir. Örneğin Mısır'daki Müslüman Kardeşler, Tunus'taki Nahda Hareketi ve Fas'taki Adalet ve İhsan Hareketi üzerinden ideolojik temelli hareketlerin devletle ilişkileri, baskı süreçleri ve siyasal dönüşümleri tartışılmaktadır. Bu örnekler, devlet dışı aktörlerin yalnızca şiddet temelli yapılardan oluşmadığını, bazı hareketlerin siyasal sisteme eklemlenme çabası taşıdığını göstermektedir. Bu yaklaşım, Afrika'daki örgütlere ilişkin indirgemeci okumaları sorgulayan bir çerçeveye zemin hazırlamaktadır. Ayrıca Batı Sahra'daki Polisario Cephesi, Libya Ulusal Ordusu ve Sudan'daki Hızlı Destek Kuvvetleri üzerinden etnik ve paramiliter aktörlerin devlet otoritesiyle ilişkileri ele alınmaktadır. Sudan ve Libya örneklerinde devlet ile paramiliter yapıların iç içe geçtiği ve egemenlik alanlarının belirsizleştiğinin ifade edilmesi güvenlik çalışmalarına farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu durum, söz konusu aktörlerin yalnızca isyancı veya terörist kategorileriyle açıklanamayacağını göstermektedir. Bazı örnekler, devletin güvenlik kapasitesinin bu yapılar üzerinden yeniden üretildiğini göstermektedir.

Kitabın güçlü yönlerinden biri, teorik çerçeve ile saha temelli analizleri bir araya getirmesidir. Çalışmada uluslararası ilişkiler, güvenlik çalışmaları, siyaset bilimi, ekonomi ve sosyoloji literatüründen yararlanılarak kapsamlı bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Devlet dışı aktörlere ilişkin tartışmaların ayrıntılı biçimde ele alınması eserin akademik değerini artırmakta-

dır. Her bölümde tarihsel arka plan, örgütsel yapı ve ideolojik dönüşümler güncel gelişmelerle birlikte ele alınmış, bu da tutarlı bir analiz zemini oluşturmuştur. Bununla birlikte, çalışma bazı sınırlılıklar da taşımaktadır. Bu yönüyle eser eleştiriye açıktır. İlk olarak, güvenlik merkezli yaklaşım zaman zaman ekonomik sömürü ilişkilerinin ve gündelik toplumsal deneyimlerin geri planda kalmasına neden olmaktadır. İkinci olarak, görsel materyallerin ve nicel destekleyici unsurların kullanılmaması metnin somutlaştırma gücünü azaltmaktadır. Üçüncü olarak, 2024-2025 dönemine ilişkin bölümlerde analizden ziyade olay aktarımının öne çıkması, çalışmanın yer yer betimleyici bir düzleme kaymasına yol açtığı gibi, çalışmayı haber yazısına dönüştürmektedir. Son olarak, sömürge ve postkolonyal dönemlere ilişkin daha derin bir tarihsel çerçevenin eksikliği ise güncel gelişmelerin bağlamını daraltmaktadır.

Çin'in Afrika Stratejisi: Yatırım, Bağımlılık ve Rekabet
Dr. Deniz İstikbal, Paradigma Yayınları, 2025

İnceleyen: **Erkan Şahin**

Çin'in Afrika Stratejisi: Yatırım, Bağımlılık ve Rekabet adlı eser, uluslararası ilişkiler disiplinindeki küresel güç geçişi, hegemonya rekabeti ve çok kutuplu dünya düzeni arayışlarını Afrika üzerinden derinlemesine inceleyen kapsamlı bir çalışmadır. Eser, Çin'in ekonomik yükselişinin yalnızca Asya-Pasifik bölgesiyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda "Büyük Strateji"sinin bir parçası olarak Afrika'nın nasıl stratejik bir yatırım, diplomatik nüfuz ve karşılıklı asimetrik bağımlılık alanına dönüştüğünü akademik bir titizlikle ortaya koymaktadır. Yazar, Çin'in küresel sistemdeki revizyonist veya statükocu niyetlerini anlamlandırmak için Nijerya, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Kenya örneklemlerini seçerek, ekonomik bağımlılığın diplomatik sonuçlarını ampirik verilerle desteklemektedir.

Eserin giriş bölümünde Afrika'nın tarihsel arka planı, sömürgecilik tarihi ve "Beyaz Adamın Yükü" (*White Man's Burden*) kavramı üzerinden tartışmaya açılmaktadır. 16. yüzyıldan itibaren İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan ve Portekizli sömürgeci güçler tarafından tahakküm altına alınan, sanayileşme yarışı uğruna ham madde ve ucuz iş gücü deposu olarak görülen Kıta'nın; İkinci Dünya Savaşı sonrası bağımsızlığını kazanmasına rağmen yoksulluk, yolsuzluk ve iç karışıklıklar sarmalından kurtulamadığı vurgulanmaktadır. Batılı ülkelerin dayattığı bu tarihsel mirasın aksine, 21. yüzyılda küresel düzende meydana gelen sancılı değişimler Afrika'yı yeniden stratejik bir cazibe merkezi hâline getirmiş ve Doğu Asya'nın yükselen gücü Çin'in Kıta'ya yönelik ilgisini şekillendirmiştir.

Kitabın teorik altyapısını oluşturan birinci bölümde, büyü kstrateji kavramı merkeze alınarak Çin'in uluslararası sistemdeki konumu analiz edilmektedir. Eser, büyük stratejiyi devletin en üst karar alma mekanizmasında siyasi, ekonomik, askerî ve diplomatik tüm kaynakların ulusal çıkarlar doğrultusunda uluslararası düzenin korunması veya değiştirilmesi için yönlendirilmesi olarak tanımlamaktadır. Bu noktada yazar, büyük güçlerin yükseliş ve çöküşlerini açıklayan realist ve liberal perspektiflere değinmektedir. Realist yaklaşım hegemonun gücünü koruma refleksine odaklanırken, liberal yaklaşım ideoloji, iç dinamikler ve uluslararası düzenin daha geniş bir yorumu-

nu sunmaktadır. Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) dış politika tercihleri, çok kutupluluk vurgusu ve Birleşmiş Milletler (BM) vizyonu bu büyük stratejik şemsiye altında incelenmektedir.

İkinci bölümde, Çin'in sosyalist döneminden (1912-1978) günümüze uzanan devasa ekonomik kalkınma süreci betimlenmektedir. 1978'deki dışa açılım politikalarının 46 yıllık süreçte ulaştığı başarı sayesinde Çin'in, 2016 yılı itibarıyla satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük ekonomisi ve en büyük ticaret ülkesi hâline geldiği aktarılmaktadır. Eser, 2005-2023 yılları arasında yurt dışına 2,37 trilyon dolarlık yatırım yapan Çin'in, bu ekonomik kapasiteyi Batı merkezli kurumlara (IMF, Dünya Bankası, DTÖ) alternatif sunmak için nasıl kullandığını detaylandırmaktadır. Şangay İşbirliği Teşkilatı, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Yeni Kalkınma Bankası (BRICS Bankası) ve Yeni İpek Yolu Projesi (Kuşak ve Yol) gibi yapılar, Çin'in ABD liderliğindeki düzene karşı inşa ettiği çok kutuplu finansal ve siyasi alternatifler olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Çin'in barış, istikrar ve birlikte kalkınma söylemleriyle çerçevelediği Afrika yatırımları spesifik olarak Nijerya, Güney Afrika ve Kenya örneklemleri üzerinden derinleştirilmektedir. Batılı aktörlerin kredi ve yatırımlarda öne sürdüğü *demokrasi* ve *liberal piyasa* şartlarına karşılık Çin'in, siyasi içişlerine karışmama ve ortak kalkınma hedefiyle hareket etmesi, Afrika devletleri nezdinde Pekin'i cazip bir ortak konumuna yükseltmektedir. Ancak yazar, dış ticaret, altyapı projeleri ve kredilerle kurulan bu ilişkinin masum bir kazan-kazan politikasından ziyade *dengesiz (asimetrik) karşılıklı bağımlılık* yarattığını savunmaktadır. Çin, bu ülkelerden enerji, tarım ve ham madde ithal ederken, imalat sanayi ürünleri ihraç etmekte; böylece Afrika pazarlarını domine etmektedir. Bölümde ayrıca, Sri Lanka ve Tacikistan gibi örneklerde de görülen, ödenemeyen dış borçlar karşılığında ulusal ve stratejik kaynakların Çin'e devredilmesini ifade eden *borç tuzağı* (debt trap) eleştirileri nesnel bir analitik düzlemde tartışmaya açılmaktadır.

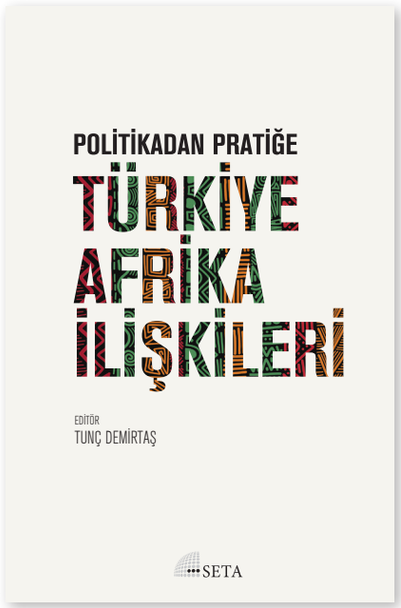
Dördüncü bölüm, kurulan bu asimetrik ekonomik bağımlılığın diplomatik ve siyasi arenadaki somut çıktılarına odaklanması bakımından eserin akademik özgünlüğünü teşkil etmektedir. Yazar, Çin'in bu ülkelere yaptığı altyapı yatırımlarının, verilen kredi ve hibelerin uluslararası kurumlarda, özellikle de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Çin'e destek olarak geri döndüğünü nicel verilerle ispatlamaktadır. 2005 ile 2023 yılları arasında BM Genel Kurulu'nda oylanan 1583 kararın incelendiği çalışmada, Nijerya, Güney Afrika

ve Kenya'nın 1255 kararda Çin ile tamamen aynı yönde oy kullandığı tespit edilmiştir. Nükleer silahların yayılmasıyla ilgili istisnai oylamalar dışarıda bırakıldığında ortalama yüzde 79 oranında seyreden bu diplomatik mutabakatın, özellikle dış ticaretin ve yatırımların rekor seviyelere ulaştığı 2022 yılında yüzde 91'e çıkması oldukça çarpıcıdır. Yazar, Afrika devletlerinin BM nezdinde Çin'e yöneltilen eleştirilere kalkan olmasını ve küresel reform çağrılarını desteklemesini, Pekin'in büyük stratejisinin kusursuz işleyen bir diplomatik uzantısı olarak yorumlamaktadır.

Beşinci ve son bölüm ise tüm bu ampirik bulguları, makro düzeydeki ABD-Çin hegemonya rekabeti bağlamında bütünleştirmektedir. Çin'in asimetrik ilişkiler üzerinden kurduğu nüfuz alanından ciddi rahatsızlık duyan küresel hegemon ABD'nin, donanmasını Asya-Pasifik'e kaydırması, ticaret savaşları başlatması ve Hindistan, Japonya, Güney Kore gibi aktörlerle çevreleme (containment) blokları kurması bu rekabetin yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Yazar, uluslararası ilişkiler literatüründeki "Çin'in barışçıl yükselişinin bir çatışma doğurup doğurmayacağı" şeklindeki teorik tartışmaya yer vererek, aktörlerin küresel düzeydeki siyasi ve ekonomik rekabetinin çatışma potansiyeli barındırdığına dikkat çekmektedir.

Eserin metodolojik çerçevesi de akademik ciddiyetini kanıtlar niteliktedir. Yazar, yatırımların bölgesel ve ülkesel detaylarını gizleyen resmî kaynaklar yerine; yatırımlar için American Enterprise Institute (AEI), kredi, hibe ve projeler için China-Africa Research Initiative, dış ticaret istatistikleri için ise Dünya Bankası ve BM verilerini derleyen World Integrated Trade Solution (WITS) platformlarını entegre bir biçimde kullanarak çalışmasını güçlü bir istatistiksel temele oturtmuştur.

Sonuç itibarıyla, *Çin'in Afrika Stratejisi: Yatırım, Bağımlılık ve Rekabet*, Çin'in küresel vizyonunu yalnızca ekonomik bir kalkınma hamlesi olarak değil; yatırım, kredi, siyasi nüfuz ve diplomatik meşruiyet zinciriyle örülmüş, Batı sistemine alternatif bir devlet merkezli kalkınma ve bağımlılık modeli olarak okumaktadır. Kitap, uluslararası örgütlerdeki oy verme davranışları ile ekonomik yatırımlar arasındaki doğrudan korelasyonu ampirik olarak kanıtlaması bakımından, uluslararası ilişkiler, uluslararası ekonomi politik (UEP) ve Afrika çalışmaları alanındaki araştırmacılar için başvurulması gereken temel bir akademik referans kaynağı hüviyetindedir.

Politikadan Pratiğe Türkiye-Afrika İlişkileri
Editör: Tunç Demirtaş, SETA Yayınları

İnceleyen: **Abdullatif Hüseyin Mazı**

Türkiye'nin Afrika Kıtası'na yönelik dış politikası, son yirmi beş yılda diplomatik bir yönelim veya kısa vadeli bir heves olmanın çok ötesine geçerek kurumsal, çok boyutlu ve yapısal bir ortaklık mimarisine dönüşmüştür. Başlangıçta Afrika'ya açılım olarak tasarlanan bu süreç, günümüzde güvenlikten enerjiye, ticaretten kültürel diplomasiye uzanan somut pratikler bütünü hâlini almıştır. Tunç Demirtaş editörlüğünde hazırlanan *Politikadan Pratiğe Türkiye-Afrika İlişkileri*, bu çok katmanlı yapıyı anlamlandırmaya çalışan güncel ve kapsamlı bir derleme çalışmasıdır.

Eserin temel iddiası, Türkiye-Afrika ilişkilerinin dönemsel bir açılım siyasetiyle sınırlı kalmadığıdır. Kitap, bu ilişkilerin zaman içinde kurumsallaşan, sahada karşılık bulan ve farklı ülke örneklerinde farklı biçimler alan bir ortaklık modeline dönüştüğünü göstermeye çalışmaktadır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'nin Afrika politikasını sadece niyetler veya söylemler üzerinden okumayarak pratik sonuçlar üzerinden de değerlendirmektedir. Kitabın başlığında yer alan politikadan pratiğe vurgusu da bu tercihi açık biçimde yansıtmaktadır.

Kitap iki ana bölümden oluşmaktadır. *Güvenlikten Kültüre Türkiye-Afrika İlişkileri* başlığını taşıyan ilk bölüm konuları temalar altında ele alırken, ikinci bölüm ise *Türkiye'nin Afrika'daki Ortaklık Haritası* adı altında ülke vakalarına odaklanmaktadır. İlk bölüm savunma iş birlikleri, enerji güvenliği, Çad Gölü Havzası'nda Boko Haram tehdidi, kültürel diplomasi ve Afrika göçü gibi konuları ele almaktadır. İkinci bölüm ise Türkiye'nin Afrika'daki ortaklık haritasını ülke örnekleri üzerinden ele almaktadır. Somali, Sudan, Kenya, Libya, Senegal, Kamerun, Gana, Çad, Angola ve Tanzanya bölümleri ise Türkiye'nin Kıta ile ilişkilerinin tek tip bir çizgide ilerlemediğini göstermektedir. Her ülke kendi tarihsel arka planı, iç siyasi dengeleri ve Türkiye ile geliştirdiği ilişki biçimi üzerinden farklılıklarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Güvenlik ile ilgili kısımlar incelendiğinde, savunma sanayi ve askerî iş birlikleri analizi öne çıkmaktadır. Kitap, Türkiye'nin Kıta'daki savunma

rolünü silah veya teknoloji tedarikçiliği rolüne indirgememektedir. Bunun aksine, bu süreci askerî eğitim, teknik destek ve devletlerin güvenlik kapasitelerinin inşası bağlamında uzun vadeli bir ortaklık olarak tanımlamaktadır. Özellikle Somali ve Libya örnekleri, Türkiye'nin güvenlik alanında daha derin ve kurumsal ortaklıklar geliştirdiğini net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Öte yandan, bölgenin en yıkıcı güvenlik açıklarından biri olan Çad Gölü Havzası'ndaki Boko Haram terörü incelenerek Sahel ve Batı Afrika'nın karmaşık tehdit haritası çözümlenmektedir.

Bir sonraki kısımda ise Türkiye'nin enerji kaynaklarını çeşitlendirme arayışı ile Afrika ülkelerinin enerji altyapısı ve kalkınma ihtiyaçları birlikte ele alınmaktadır. Bu bakış, enerji ilişkilerini tek taraflı bir ekonomik çıkar alanı olmaktan çıkarmaktadır. Enerji konusu Kıta ile Türkiye arasında karşılıklı ihtiyaçların kesiştiği bir zemin olarak değerlendirilmektedir. Afrika'nın enerji potansiyeli ile Türkiye'nin dış politika ve ekonomi hedefleri arasında kurulan ilişki, kitabın pratik yönünü destekleyen önemli başlıklardan biridir.

Kitabın dikkat çeken bir diğer yönü, klasik güvenlik ve ekonomi başlıklarının dışına çıkabilmesidir. *Hanımefendi Etkisi* kavramı üzerinden ele alınan kültürel diplomasi incelemesi, literatürde sık karşılaşılmayan özgün bir konuya temas etmektedir. Bu *First Lady diplomasisi* incelemesi, Türkiye'nin yumuşak güç araçlarının ne kadar çeşitlendiğini gösteren bir örnek sunmaktadır.

Kitap ayrıca göç konusuna değinerek, Afrika'daki göçü alışılagelmiş güvenlikleştirme söylemlerinin ötesinde ele almakta; bu perspektif, çalışmanın analitik yelpazesini ciddi anlamda genişletmektedir.

Eserin *Türkiye'nin Afrika'daki Ortaklık Haritası* başlıklı ikinci bölümü, Kıta'nın homojen olmayan, karmaşık ve kendine has dinamiklerini dikkate alan vaka analizlerine ayrılmıştır. Somali ve Libya gibi Türkiye'nin görece kurumsallaşmış ortaklıkları merkezî bir yer tutmaktadır. Somali örneği devlet inşası ve güvenlik sektörü reformu bağlamında ele alınırken, Libya vakası güvenlik iş birliğinin getirdiği fırsatların yanında taşıdığı yapısal riskleri de ele almaktadır. Sudan, Kenya ve Senegal bölümleri, Türkiye'nin farklı bölgelerde diplomatik, ekonomik ve sosyokültürel araçlarla nasıl ilişki kurduğunu ortaya koymaktadır. Kamerun, Gana, Çad, Angola ve Tanzanya gibi görece daha az tartışılan örneklerin kitaba dâhil edilmesi Türkiye'nin Afrika'daki angajmanının ne denli geniş bir bölgesel çeşitliliğe ulaştığını kanıtlamaktadır.

Kitabın literatüre sunduğu en belirgin katkı yazar kadrosudur. Bölümlerin önemli bir kısmı Afrikalı akademisyenler, coğrafyayı tanıyan kıdemli görevliler ve bağımsız araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır. Bu durum Ankara merkezli tek taraflı anlatı problemini çözmeye yardımcı olmuştur. Böylece sahanın kendi sesini ve yerel dinamikleri sürece dâhil eden çok boyutlu bir tartışma zemini yakalanmasına fırsat sunulmuştur.

Her ne kadar zengin bir içerik ve sağlam bir metodolojik çerçeve sunsa da eserin yapısından kaynaklanan bazı sınırları da göz ardı edilmemelidir. 54 bağımsız devleti barındıran bir kıtanın tamamını tek bir kitapta değerlendirmek elbette zordur. Ayrıca güvenlik ve savunma sanayii ilişkilerine ayrılan geniş yer, yerel toplumların bu faaliyetleri nasıl algıladığı ya da sivil toplumun bu sürece nasıl baktığı gibi sosyolojik sorulara daha fazla odaklanılmış olması eseri daha kapsamlı bir hâle getirebilirdi.

Sonuç olarak, *Politikadan Pratiğe Türkiye-Afrika İlişkileri*, Türkiye'nin Afrika politikasını anlamak isteyenler için önemli ve güncel bir başvuru kaynağıdır. Eser, Türkiye-Afrika ilişkilerini soyut bir dış politika söylemi olmaktan çıkararak somut kurumlar, sektörler ve ülke örnekleri üzerinden değerlendirmektedir. Çalışma aynı zamanda Türkiye'nin Afrika'daki varlığının geldiği noktayı anlamak için sağlam bir analitik zemin sunmaktadır. Bu yönleriyle alanı yakından takip eden araştırmacılar ve uluslararası ilişkiler öğrencileri için sağlam bir entelektüel zemin kurarken, kamu politikası uzmanları ve sahada görev alan diplomatlar için de gerçekçi bir rehber işlevi görmektedir.

AFRİKA YILLIĞI 2025

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından yayına sunulan ve 2025 yılında Afrika'yla ilgili önemli gelişmelere odaklanan bu eser, Türkiye'de Kıta'ya dair farkındalığı ve bilgi birikimini artırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın bir diğer amacı ise Afrika'ya ilişkin akademik ilgiyi canlı tutmaktır. Bu anlamda alanında bir ilk olan ve Afrika çalışan Türk ve Afrikalı değerli araştırmacıların katkılarıyla hazırlanan yıllık, ilgili literatüre mütevazı de olsa bir katkı sunma iddiasını taşımaktadır.

YTB YAYINLARI

9 789751 767653